Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

II 264731

LETEM ČESKÝM SVĚTEM

LETEM ČESKÝM SVĚTEM.

LETEM ČESKÝM SVĚTEM.

PŮL TISÍCE FOTOGRAF. POHLEDŮ

z ČECH, MORAVY, SLEZSKA a SLOVENSKA.

SLOVENSKO PLANINSKO
DRUŠTVO
V LJUBLJANI

IV f 233
1273

NAKLADATEL

JOS. R. VILÍMEK V PRAZE

SPÁLENÁ ULICE Č. 13.

II 264737

TIŠTĚNO V KNIHTISKÁRNĚ

JOS. R. VILÍMKA V PRAZE

NA SPÁLENÉ ULICI

A DOKONČENO DNE 1. LISTOPADU 1898.

VEŠKERÉ OBRAZY LEPTÁNY BYLY VE MĚDI

V ZINKOGRAFICKÉM ÚSTAVU J. VILÍMA V PRAZE.

VŠECKA PRÁVA VYHRAZENA.

264731

Narodna in univerzitetna knjižnica LJUBLJANA

10. XI. 1979

D955

LETEM ČESKÝM SVĚTEM

Ones v době páry, elektřiny
to věru malý zázrak jest,
nad luhy vlasti i v háj stinný,
v ruch měst, klid vsí se dáti nést;
však doma obraznosti křídlem
vše proběhnout a proletět,
a perem, tužkou, štětcem, rýdlem
provázen, poznat vlastní svět,
v tom nový půvab svěží stále,
co mžik tam, tady trvá dále —
Nuž leťme v před!

O vlasti krásy nevýslovné,
ať jevíte se kdekoliv,
ať v pyšném hradu, v chatce skrovné,
jste českým srdcím nový div!
Ó spějte rychlým letem kolem
před zrakem, který touhou vzplál,
tu hvozdů šerem a tam polem,
tu žírnou plání, tesy skal,
ta píseň, jež z vás zvoní sladká,
vždy stará vlast je, drahá matka —
Nuž dál a dál!

Od strmé skály Vyšehradu,
kde Vltavina duma lká,
až ku Šumavských splavů spádu,
kde poslední sní rusálka,
od černé věže Karlotýna
v skal kruh, kde Krakonošův sad,
od hradu, rudý pohár vína
kde s Karlem pije každý rád,
až k srázům Macechy, až v sluje,
kde příroda svá kouzla snuje,
div napořád!

O hradů přísné rozvaliny,
jež obletuje otcův duch,
ó hvozdy s přítulnými stíny,
ó chrámy, plné bájných tuch,
ó města, v kterých obchod s prací
nového věku hlásá zvěst,
ó chaty, kam se píseň ztrácí
na pohádky klín plný hvězd,
ó samoty, ó háje, zřídla,
jak rostou české duši křídla —
Vše naše jest!

A žehnání jen chvěje rtoma:
Zdar s Tebou, vlasti milená!
kam pohledneš »Jsme doma, doma!«
ti přízvukuje ozvěna.
O sladká pouti jako v báji,
tluk srdce chví se, zrosen hled,
v tom širém, žírném českém kraji
jest jediný náš celý svět!
A jaká rozkoš, znáti sebe!
Jak skřivan vznést se v české nebe —
Nuž leťme vpřed!

Jar. Vrchlický

1. HRADČANY. — Královský hrad pražský, jedna z nejctihodnějších památek českých, v těch rozměrech, v jakých nyní jest, založen byl od Karla IV. r. 1333., ale již před tím stávalo v těch místech sídlo českých knížat. V letech 1484.—1502. dal jej obnoviti Vladislav II. od Beneše Lounského. R. 1541. vyhořel, ale vystavěn znovu od Ferdinanda I. až nynější své rozsáhlosti a podoby nabyl stavbami a opravami vykonanými za Marie Teresie v letech 1757.—1775., Bývaly slavnými Hradčany, dokud na nich sídlili čeští králové, kteří ted jen velmi zřídka a velmi nakrátko tam se stavují; naposledy ještě korunní princ Rudolf delší čas tam dlel. I úřad purkrabský, který jakožto první v království dodával lesku zámku královskému, od 1848. zrušen docela . . . Třeba byl pohled na Hradčany odjinud, zejména od nábřeží Františkova, daleko velikolepější, přece nevyrovná se co do zajímavosti tomuto, od silnice Chotkovy, a se strany od hradeb Marianských, nejnověji bohužel zastavenému vysokými domy činžovními. Viděti odtud nejstarší části hradu, a z mohutného komplexu budov vyniká nejen krásný dom svatovítský a bílé věže chrámu svatojirského, ale také starobylé věže zámecké, jako čtyřhranná věž Černá vlevo, Bílá vzadu vpravo a kulatá Daliborka uprostřed. Odtud, poněvadž tudy je také výhled do Jeleního příkopu, kdysi zoologické zahrady královské, hrad svojí strnulostí a starobou připomíná nejvíc zašlou slávu a lesk, jemuž těšil se dávno, najmě za císaře Rudolfa II., a oddělen jsa košatými houštěmi stromů od ostatních částí Prahy s ním sousedících činí dojem odloučené vznešenosti. Ze všech těch budov mimo oba chrámy nejpopulárnější je dosud Daliborka se svými pověstmi o rytíři Daliboru z Kozojed, který prý tam ve vězení housti se učil, pak za střechami skrytá »Zlatá ulička« ať tak dím přilepená na hradební zdi a protkaná pověstmi o alchymistech tam kdysi bydlivších.

RED.

4. Brněnský Špilberk. — Blížíš-li se Brnu odkudkoli, padne ti především do oka osamělý vrch Špilberk, při jehož úpatí (227 m) král. hl. město markrabství Moravského se rozkládá, a na jehož temeni (288 m) rozlehlá hradní stavba se vypíná. Budovy hradu činí strany nepravidelného obdélníka, jenž jsa stavbou přepažen má dva dvory. V předním menším je v rohu malý kostelík sv. Trojice z r. 1693; v zadním nalézá se 113 m hluboká studna ve skále vyhloubená. Vrch Špilberk ovládaje svou osamělou a vynikající polohou celé okolí, býval od pradávna opevněn. Pevnost pode jménem »hrad Brněnský« připomíná se při r. 1197. jakožto majetek zeměpanský. Za Jana Lucemburského vyskytá se poprvé název Špilberk. Hrad byl stálým sídlem údělných knížat Brněnských a později markrabat Moravských. R. 1560. dostal se Špilberk koupí v držení města Brna, a když r. 1578. vyhořel, byl znovu postaven a opevněn. Po bitvě na Bílé hoře byl Špilberk Ferdinandem II. městu odňat a na pevnost upraven. R. 1742. stal se Špilberk výhradním státním vězením, v němž průměrně na 400 vězňů se nalézalo. Vězňové v nejtěžší vazbě živořili, jsouce přikováni ojediněle v malých dřevěných kobkách, jež umístěny byly v tmavých klenutých podzemních chodbách pod hradem, tak zvaných kasamatech. Živeni byli chlebem a vodou. Osvobození přinášela jen smrt. Od r. 1779. nebylo z nařízení císaře Josefa II. tmavých vězení v kasamatech již užíváno. Když r. 1855. státní vězení na Špilberku bylo zrušeno, upraveny byly budovy na kasárny. R. 1862. daroval císař vrch Špilberk městu, jež v krátké době vykouzlilo na holých, nevlídných svazích půvabné sady a neschůdná místa proměnilo v utěšené promenády s rozkošnými vyhlídkami na město a okolí.

J. Hladík.

5. RABÍ. Východně u městečka Rabí, na ellipsovitém temeni vápencové, téměř holé skály, leží obrovské, v těžkých dumách ponořené zříceniny Rabí. Smutně, ba jako siná příšera pozírá mohutný ondy hrad k blízkému Svatoboru i k temným velikánům Šumavským. Vně i vnitř jest vše jako vyloupená hrobka. Zdi jsou dány živlům na pospas, ale posud jako z litiny. Rabí má tři nádvoří — každé zvlášť opevněné — a tři brány, ondy s mosty zvedacími. První nádvoří jest největší; uprostřed jsou zbytky koníren. Západně stojí silná bašta okrouhlá, severně čtyrhranná věž, na východní pak straně jsou různá vězení, do nichž lze vstoupiti pouze druhým nádvořím, kde jest síň rytířská a dávno zasypaná studně. Třetí nádvoří jest nejužší, ale stavby jeho jsou o čtyřech patrech a na 30 metrů vysoky. Hradby jsou téměř 3 metry silny avšak valně pobořeny a rozebrány; i zámku Žichovickému byly stavivem. Rabí, své doby tvrz přepevná, vystavěna byla v druhé polovici věku 14tého a sloula nedobytnou až do roku 1420., kdy Žižka ji stekl, a rok na to, při opětném jí dobývání zákeřným šípem Přibíka Kočovského úplně oslepl. Největší vůbec známý, skoro metr dlouhý klíč, vyhrabán byl ze zřícenin Rabí a jest majetkem Musea království Českého.

A. HEYDUK.

6. Rodný Domek Josefa Jungmanna. Nevelká chalupa došková v tiché obci české Hudlicích! Stěny trámové, zahrádka pod okny, vinná réva po stěnách, záhrobeň a na ní pes Cikán nebo Voříšek, nevelký dvůr, stodola, kůlna — ach, vždyť je znáte, ta milá stavení našich vesnic! Ale na bílé stěně této hudlické chalupy, pod prkennou lomenicí je tabulka s nápisem: »Zde se narodil Josef Jungmann« (dne 16. července 1773.) Skloň hlavu, poutníče! Těmito okny tedy hledívaly jasné oči hošíka, z něhož nám vyrostl skladatel Slovníka, ve kterém uloženo jest velké bohatství jazyka našeho, spisovatel Historie literatury, výborný překladatel básnických děl — náš Mladoň, tichý genius, srdce všech Slávů, milý muž, o němž nám nejslavnější současníci jeho zanechali největší chválu. A tato chvála váží nad jiné! Duch jeho byl středem všeho tehdejšího života českého, všech buditelských snah našich velkých vlastenců. Josef Jungmann zemřel v Praze dne 14. listopadu 1847. a pohřben byl na Volšanech. — Po silnici z Králova Dvora (u Berouna) ke Křivoklátu přijdeme do útulné vsi Hudlic; na jejich skalce učil se Jungmann »z modra nebes skládat vřelost v srdce své«. Jak milé, krásné myšlénky probudí se v nás v této krajince, jak zachvěje se srdce před nízkým tím domkem! Chaloupky naše, buďte požehnány!

K. V. Rais.

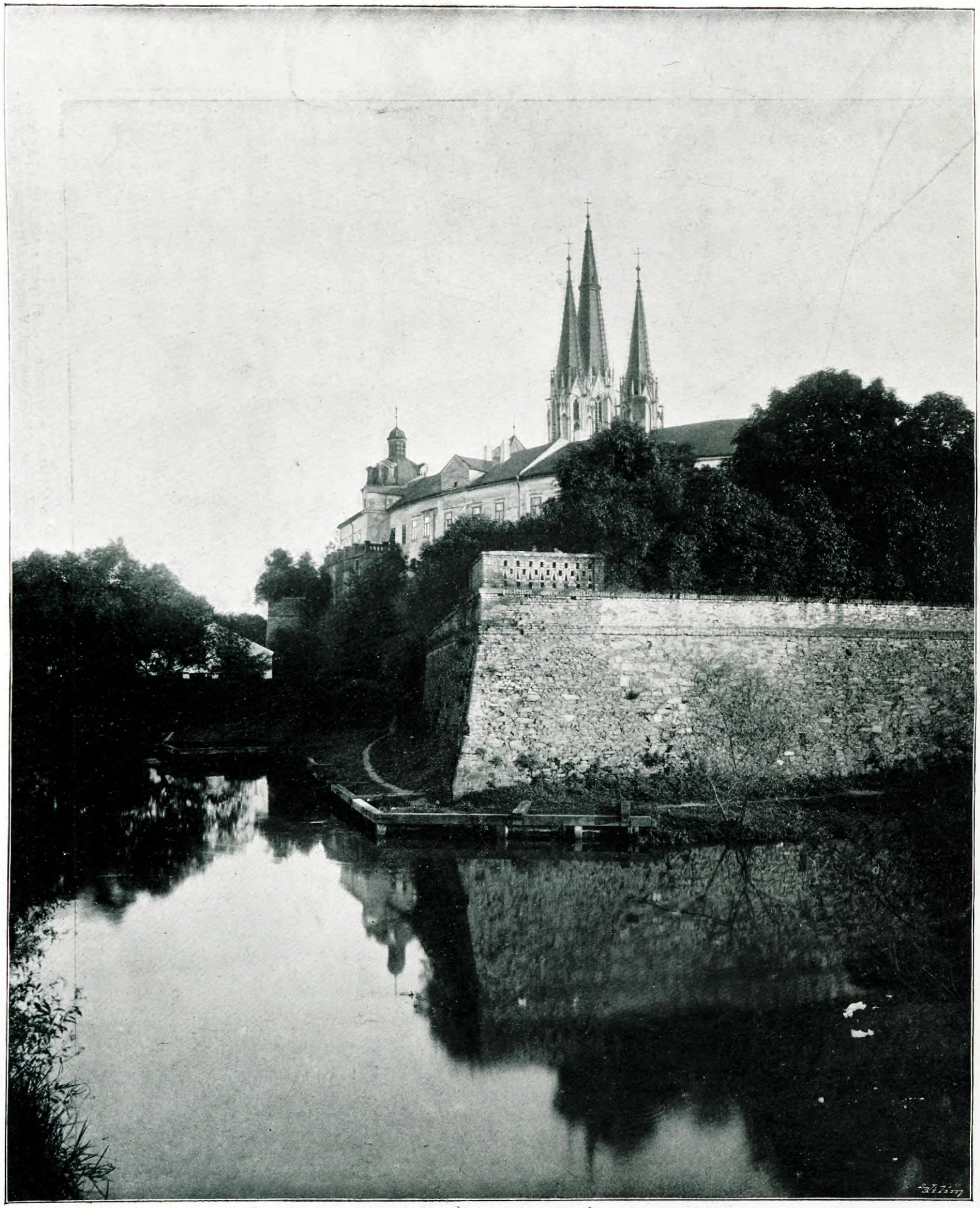

7. Kapitulní Děkanství Olomucké. Stojíme před nejmalebnější částí královské Olomouce, před místem, kdež stával na severovýchodním skalnatém výběžku nad ramenem řeky Moravy starý župní hrad' řadící se k největším románským stavbám své doby. Bohužel, z prvotní této budovy nezbylo dnes až na skrovné zbytky, v letech 60tých objevené, pranic. Nicméně patina dávné starobylosti tkví i na těchto zdech, v nichž odehrálo se r. 1306. krvavé drama pod dýkou úkladného vraha, pod níž vydechl duši poslední Přemyslovec, český král Václav III. Tradice naznačuje jako místo této události nevelikou pavláčku zvedající se strmě nad hradbami nad řekou a jež do dnešního dne brunatnou barvou nápadně se odrážejíc od bílé omítky ostatních budov jakoby nesla symbolickou stopu této události. Na našem obraze je ji viděti docela vzadu doleji pod kopulovitou vížkou na kraji kapitulních, účelům církevních hodnostů odevzdaných budov. Hradební zed vpředu sestupující až do samé řeky je pokračování nových městských hradeb z polovice minulého století, zbudovaných císařovnou Marií Teresií přesně dle pravidel tehdejšího válečnictví a prolomených teprve nedávno, zejména na straně západní, moderním rozvojem města. Uprostřed obrazu za budovou kapitulního děkanství zvedají se tři štíhlé, gotické věže nejmladší monumentální stavby Olomouce, metropolitního chrámu sv. Václava, jíž nedávno zesnulý arcibiskup olomucký kardinál kníže Bedřich Fürstenberk postavil nehynoucí pomník své památce. Vedle věží vlevo vyčnívá hrot štítu památné kaple svaté Anny, v níž konávají se volby olomuckých biskupů.

Fr. S. Procházka.

8. KARLOVY VARY. V klíně krásných rozlehlých hvozdů, po obou březích klikatící se říčky Teplé, terasovitě pnou se budovy světových lázní Karlovarských, jichž teplé prameny zajisté již byly známy starým Sedličanům, ač okolí toto teprve v listu krále Jana, jímž r. 1325. část král. obory Loketské, až sem se prostírající, dal v manství Kojatovi z Otovic se připomíná. Již tehdy asi bydleli tu lidé, ale vlastní dějiny Karlových Varů počínají teprve okolo r. 1350., když Karel IV. hrádek si tu postaviv, osadu kolného se kupící za město vyzdvihl (r. 1370.). Karel, seznav v cizině užívání teplých pramenů k účelům léčebným, nové město hned jako místo lázeňské založil a vzácný dar přírodní širšímu světu známým učinil. Návštěva lázní rostla zvlášť od XVI. stol. Jak úžasně stoupala v našem století, shledáme z porovnání prvního tištěného seznamu hostí lázeňských z r. 1795., kde zaznamenáno 635 stran, se seznamem »kurlisty« z r. 1895., kdež ku konci roku zaznamenáno bylo 31.522 stran s 42.940 osobami. Všecky končiny Evropy a všecky díly světa co rok jsou tu četně zastoupeny. S tímto přívalem hostí rostla i podnikavost lidí domácích. Dnes na úzkých prostranstvích mezi Teplou a úbočím Karlovarského pohoří, zejména na Staré a Nové louce, vypínají se řady nádherných budov, hôtelů, vil, závodů a obchodů. Nákladné kolonády, lázeňské budovy, divadlo, chrámy a modlitebny, svědčí, že o pohodlí hostí skvěle je postaráno. Řady účelně zařízených letohrádků a budov nájemních tvoří nově vzniklé třídy, z nichž parky a zahrádky svěže prohlédají. Město, čítající dnes více než 1000 budov a více než 13.000 obyvatelů, stále šíří se směrem z ústí údolí k západu, a co nevidět splyne se sousedními obcemi v jediný, velkolepý celek.

EUG MIR RUTTE

9. Chrám sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze, skvostné dílo slohu barokního, jest rázovitou ozdobou Menšího města Pražského, jemuž svou vysokou báni a půvabnou věží zvláštní poutavé malebnosti dodává. Založen byl při rozsáhlém profesním domě jesuitském, v němž nyní různé úřady jsou umístěny, roku 1673. na místě staršího kostela farního. Stavbu, která teprve od roku 1704. rychleji pokračovala a r. 1713. v době morové rány na čas byla přerušena, řídil nejprvé proslulý Krištof Dintzenhofer, od něhož pochází prostorná loď chrámová s osmi bokovými kaplemi a emporami. Po jeho smrti r. 1722. ujal se díla genialní, vysoce vzdělaný syn jeho Kilián Dintzenhofer, jenž krátce před svou smrtí r. 1752. provedl vznositou báň. Dle rysů jeho dokonána jest brzy potom i věž, o vnější a vnitřní výzdobě pracovalo se však až do zrušení řádu jesuitského roku 1773. Velkolepému zevnějšku rovná se skvostné, nádherou oslňující nitro, ozdobené nákladně mramorem, pracemi sošnickými a malbami na slovo vzatých mistrů. J. Braniš.

10. Labské Přístavy u Ústí. Chceme-li názorně poznati nejčilejší asi dopravní ruch ve vlasti naší, zajeďme sobě do průmyslového Ústí a vystupme na skálu Marianskou, s jejíhož temene k jihu město samo s četnými jeho dýmajícími továrními komíny, k severu Krásné Březno a pod sebou Labské údolí přehlédneme. Celý levý břeh veletoku, hned od mocného železničního mostu pokryt je uhelnými vozy, jimiž se každoročně mnoho millionů centů hnědého uhlí z pánve Ústecko-Teplické po dráze k Labi dopravuje a zde na čluny pro plavbu do Němec nakládá; mimo to jest i vývoz dříví, ovoce a zvláště cukru velmi znamenitý. Po celý čas plavby Labské panuje tudíž jak na přístavišti, tak na nábřežích a nádražích čilý, hlomozný ano zimničný život a ruch. Přístaviště samo vidíme na našem obraze v popředí; jeť odděleno od řeky širokou hrází, a lodi v něm zakotvené jsou bezpečně chráněny při velké vodě, v době zimní a v čas tání, kde kry řečištěm valně se hrnoucí každému plavidlu nesou zničení. V pozadí nížiny před zrakem našim rozprostřené vidíme velkou raffinerii cukerní v Krásném Březně a níže po řece zrakům našim zakrytá, dýmá neméně rozsáhlá raffinerie Nestomická. Naproti Krás. Březnu leží malá víska Wolfschlinge s velikou továrnou na dehet a lučebniny, která svěží vzduch pravého břehu, kde lesnaté svahy k Labi se sklánějí, valně znešvařuje.

B. Bernau

11. Brána Zámku Hradce u Opavy. Hradec, starobylé sídlo knížat opavských, slezský Karlštejn svou historickou důležitostí i dosavadní zachovaností, odnáší naše vzpomínky až do dob hrdinného krále českého Otakara II., po jehož smrti r. 1278. stal se sídlem ovdovělé královny Kunhuty, k jejímuž dvoru hrnuli se páni čeští a moravští, aby porokovali tam o prostředcích, jak zlomiti vládu braniborskou v Čechách. Vzpomínáme též nešťastného Záviše z Falkenštejna, jenž v útulném zátiší zdejších lesů a hvozdů strávil své nejkrásnější královské sny po boku královniné. Zde na Hradci zahájen první sněm na Opavsku v květnu r. 1288. Též Viktorin, syn našeho Jiříka Poděbradského, stav se pánem Opavska, zde dlel krátký čas svého nepokojného života. V roce 1777. přešlo panství hradecké koupí v majetek knížete Jana Lichnovského a jeho dědiců. Syn jeho Jan dal rozmetati staré pevné hradby zámecké a založil zde krásné sady. Zde žil u něho jeho miláček Beethoven. Nynější držitel Hradce Jan Lichnovský, vysoký hodnostář v pruském vojště, přetvořil zámek k nepoznání. Jak lahodí našemu oku nádherná ta brána, vkusné zdi a umělecky na nich nastavěné vížky, dílo to doby nejnovější, tím větší zklamání, když zvíme, že okrasy tyto, překypující královským přepychem, zdobí nikoli zámek, ale — prázdné knížecí konírny. Za nádhernými těmito zdmi stojí v nádvoří budova starší, skromná proti vnější této nádheře — vlastní zámek knížecí, zbytek to jediný tvrze někdejší, jedné z nejstarších pevností v zemích českých

Dr. Fr. Slama.

12. SKÁLA »HLAVATICE« U TURNOVA. Mimo vrchol Hruštice a Vrchhůry jest skála »Hlavatice«, někdy též zvaná »zub času«, nejvyšší přirozenou rozhlednou v Turnovsku. Jest posledním výběžkem lesnatého hruboskalského pásma, vyčnívá osamoceně směrem k Turnovu na stráni nad údolím potoka Libuňky a pořičím Jizery mezi vesnicemi Mašovem a Pelešany. Pohled s Hlavatice jest zejména k večeru při západu slunce úchvatný. Na úpatí pískovcové, rozryté stráně tulí se vesnice Mašov v bujné zeleni k zalesněnému Kozlovu. Výše na Jizeře obklopen lukami a zahradami rozprostírá se Turnov s nejbližšími osadami a zámkem Hrubým Rohozcem. Dále Sychrov a úrodné Svijansko s dalekým rovinným obzorem, věnčeným obrysy četných kopců Středohoří; směrem toku řeky do kraje nad Žehrovskými skalami a lesy trůní vrch Mužský, dále Bezděz s královským druhdy hradem a posvátnou kaplí, Rálsko s nejstarší krajinskou zříceninou, Ještěd nad Českodubskem, Kopanina s věží rozhlednou a hradem Fridštejnem, vrch Sokol a zřícenina Zbirohu u Malé Skály, vpravo pak Kozákov se skalním hradem Rotštýnem a Tábor. V pozadí severovýchodně vyčnívají části hor Jizerských a Krkonošských. V krajině vyskytují se hojně památky po obyvatelích z dob pohanských. Kraj památný různými válečnými událostmi; zejména v době nejnovější r. 1866. okolí Turnova a Podolí bylo jevištěm válečných operací vojsk pruských a rakouských a vůbec jest důležitým strategickým bodem. Hlavatice sama jest na ostrohu dělícím dvě údolí, kudy vedou hlavní silnice. Skála s opačné strany než na našem vyobrazení, podobá se v obrysu hlavě typu rokokového, než budiž ponecháno libovůli a obrazotvornosti pozorovatelů, či podobu jí přisoudí. Celý odbor klubu českých turistů v Turnově poslední dobou učinil vrchol skály přístupným, opatřiv ji schůdky a zábradlím.

J. PROUSEK.

13. NÁDVOŘÍ ZÁMKU JINDŘICHOHRADECKÉHO. Obraz náš znázorňuje onu část památného sídla někdy slavných pánů z Hradce, kdež spojují se původní stavba, ze XIII. stol. pošlá, s renaissančním palácem, v XVI. stol. založeným. Část po pravé straně, za niž zdvihá se cimbuří hrozné někdy hladomorny, zbudované snad bojovným pánem Oldřichem I. uprostřed XIII. stol., vyznačuje se sice obdivuhodnou starobylou architektonikou, jest však nyní velice pusta a zanedbána. Po levé straně trojí řada arkád a spojuje se starobylým Jindřichovým hradem palác renaissanční, dílo Adama II., jenž někdy v sole lostil tak zvané rožmberské komnaty, určené pro slavný a s pány Hradeckými blízce spřízněný rod pánů z Rožmberka. Nad těmito komnatami bývala kdysi prostorná panská síň, ozdobená podobiznami českých králů vzácné umělecké práce, malovanými dle obrazů na hradě pražském roku 1541. ohněm zničených. Také tyto obrazy zkaženy byly požárem roku 1773. Uměleckým dílem jest i studna uprostřed nádvoří. Žalem naplňuje se však srdce české pozorujíc, kterak vzácná památka slavných předků blíží se zkáze téměř již neodvratné.

DR. J. V. PRÁŠEK

14. KONOPIŠTĚ, půl hodiny západně od Benešova, na nevysokém kopci, vzácné sídlo panské a památný hrad, pěkný a malebný na pohled se všech stran, ba jeden z nejpěknějších ze mnoha podobných zámků v Čechách. S vrchu, porostlého lesinami, které shlížejí se po straně západní ve velikém rybníku, také jsou výhledy na valné kusy středočeského kraje, milého a půvabného, a s výšiny nad Konopištěm zejména otevírá se hezká a daleká vyhlídka po nejbližším okolí, jež k panství buď přísluší nebo přísluše1o; na severovýchod viděti Komorní Hrádek a hory Posázavské, jižně k Bystřici, Nesvačilům na kostel Chvojenský a vrchy podél potoků Konopištského a Janovského k Sázavě a vrchy za ní. Hrad ze staré doby z velké části je zachován, najmě hluboký, vyzděný příkop, gotická kaple sv. Jiljí, brána, kulatá věž s ochozem, v níž roku 1394 vězněn byl král Václav, pak obydlí knížecí a j. Příkopy teď jsou z části zasypány a proměněny v sad a místo mostů zdvihacích jsou mosty pevné, kamenné. Po původních pánech z Benešova, kteří seděli na Konopišti do r. 1311. vystřídali se tam Šternberkové, Hodějovští z Hodějova, Albrecht z Valdštýna, Michnové z Vacinova, hrabata ze Sinzendorfu, hrabata z Vrtby a knížata z Lobkovic, od kterých koupil panství konopištské arcikníže Ferdinand d'Este, následník rakouského trůnu. Často a rád tráví tam Jeho Výsost prázdné svoje chvíle, uprostřed kraje docela českého.

RED.

15. KROMĚŘÍŽ — KOLONÁDA. — Plno vzpomínek zavíří ti hlavou, vyslovíš-li jméno Kroměříž. Tu na mysli ti tane zámožnost a rázovitost lidu požehnané Hané, tu rodiště nadšeného mravokárce dob Karlových, kanovníka Miliče, tu památný říšský sněm z r. 1848., tu významné heslo: »Všecka moc vychází z lidu!« — Kroměříž připomíná se poprvé r. 1110. Leží na nejvýchodnějších svazích hor Hříběcích po pravém břehu řeky Moravy, a má přes 13.000 obyvatel skoro veskrz národnosti české. Výstavností, čistotou a zvláštním na jeho populaci tichem, vnitř však čilým duševním životem činí Kroměříž velmi milý dojem. Mezi budovami zaujímá přední místo arcibiskupský letní zámek s důležitým archivem, bohatou obrazárnou, cennou knihovnou a utěšeným parkem. Týž prostírá se od zámku na sever mezi řekou Moravou a jejím ramenem a svou rozsáhlostí a velkolepostí druží se důstojně k parku zámku Lednického. Mimo jmenovaný park má Kroměříž na západní straně »Květnou zahradu«, již v 17. stol. biskup Karel II. z Lichtenštejna založil. Květná zahrada upravena je po vzoru francouzském nákladem 80.000 zl., je opatřena výstavnými sklenníky, zajímavým bludištěm alejovým a náleží k nejkrásnějším zahradám na Moravě. Uprostřed mezi stinnými alejemi stojí mohutná kopule, již zdobí allegorické malby a umělý vodotrysk — žel že zanedbaný. Na severozápadním okraji této zahrady nalézá se »kolonáda«, jak ji předvádí obraz. Délka obnáší 200 m. Stavěna je ve slohu římském. Hlavice sloupoví a výklenky uvnitř krášleny jsou sochami z mythologie a historie řecké i římské. Znamenitá je v kolonádě resonance, neb slovo na jednom konci polohlasně pronesené slyšeti lze jasně na konci druhém. Ač kolonáda milý a chladivý poskytuje útulek za doby letní, přece nevábí. Sešlost a zanedbanost mohutné stavby působí tísnivě, že každý raději vyhledává svěží zeleň zahradní.

J. HLADÍK.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

16. Čertovo Jezero. Kdo neslyšel o této perli naší Šumavy, k níž putují každým rokem tisícové? Nehybná, černá tůň, v níž se koupají paprsky slunečné, měníce hladinu v roztok roztavenčho zlata; temné mraky se honí po nebi, odrážejí se hluboko v klíně vod, a zelené smrky se houpají s vrcholy dolů obrácenými, a stráň stěny kostrbaté, šedé balvany skalní, potažené věkovitým mechem a různobarevnými lišejníky, strmí do výše a noří se do hloubky. Snadno sem dnes dojdeš, pokocháš se v pohledu, odneseš si dojmy, jež pevně ti utkví v duši. Ale býval čas, není tomu dávno, a jsem toho pamětníkem, kdy jezero dřímalo jako u věčném, začarovaném snu. Tehdá stromy na jeho opuštěných březích čněly do větší výše, a jejich větrem zmítané vrcholky hlouběji se nořily do černých vod. Tenkrát málokdy sem dostoupila noha lichého chodce, a příšerné pověsti kroužily v ústech lidí sousedních, pověsti o zakletých duších do této lesní pustiny, do temných, bezedných vod, v jichž lůně spaly a spály, až bouře jesenní je vyplašily ze sna jako ty tiché vody. A v hukot větru, v šum rozpěněných vln mísil se pláč a ston zakletých. Ohromné kmeny, stářím podkosené, vichrem vyvrácené, zapadly do hlubiny, kde dosud tlí, hříčky vln a světelných effektů, lomících jejich obrysy. — A netoliko Čertovo jezero, celá Šumava se probrala z mrtvého spánku, a vítá tě, synu vlasti, jenž spěcháš osvěžit se ve vonném dechu starých lesů . . .

Karel Klostermann.

Fot. J. Eckert v Praze.

17. NÁMĚSTÍ V TÁBOŘE. Nejpamátnějším místem staroslavného Tábora jest náměstí, jež od východu k západu mírně, od jihu pak k severu silněji se zvedá. Na něm druhdy ujednány byly činy, před nimiž chvěly se nejen pyšné hrady, bohaté kláštery a cizáctvím nasáklá města česká, ale i daleké vůkolní říše. Památné stavby náměstí Táborského jsou posud výmluvnými svědky síly a slávy Tábora, tohoto pevného střediště nejradikálnější strany rekovných Husitův. Nejpamátnější stavbou náměstí mimo chrám »Proměny Kristovy na hoře Tábor«, jest radnice, dílo pražského mistra Staňka, jenž r. 1512. zbudoval též krásnou hvězdovitou klenbu presbiteria chrámového. Trojštítná radnice ta opírá se vzadu o starožitnou věž a je plna památností stavitelských, mezi nimiž spatřiti lze ležiny klenbové, mající podoby hlav Žižkovy, Biskupcovy, nejvyššího kněze Táboritův, a sestry Žižkovy. Nad jiné památná je mohutná síň, palác zvaná, kde scházela se až do r. 1547. veliká obec táborská, a pak místnosti nad palácem, jichž užito jako místností pro bohaté a vzácné sbírky musejní. Povšimnutí hodny jsou ještě dům Ctiborovský, s pěknou kružbou štítovou, pod jehož krajním oknem přízemním stojí jeden z mnoha kamenných stolů, při nichž druhdy Táborité pod širým nebem tělo a krev Páně přijímali, a pak dům okresního hejtmanství, kde žila a snila šlechetná »Stará Češka« Zuzana Černínová. Opodál chrámu stojí pěkný pomník Jana Žižky, a doleji, uprostřed tržiště, na úhledné kašně socha nejvěrnějšího jeho druha a vůdce Koudelníka, dle některých však socha Hromádky Jistebnického, zakladatele Tábora. Pěkná moderní stavba táborské Spořitelny v pravo obraz malebně doplňuje.

A. HEYDUK.

FOT. ŠECHTL & VOSEČEK V TÁBOŘE

18. Hrad Peřnštýn na Moravě. Pernštýn leží čtvrt hodiny na západ od Nedvědic, pohorského městečka severozápadně Brna, na úzké ostrožně, jež na západ se hřbetem Byšovským souvisí, ale na ostatní strany, zvláště na jih do údolí potoka Nedvědičky, velmi ostře se svažuje. Hrad spočívá na skále slídové a je obemknut dvěma silnými hradbami. Mezi oběma hradbami vylámán je ve skále hluboký příkop. Cesta do hradu vede pěti branami. Nad druhou branou, do níž vcházíme přes první most, zasazena je mramorová deska, do níž je vytesán erb někdejšího majitele hradu Lva Lycka z Rysenburka s letopočtem 1604. Brána třetí opatřena jest hmotnými dřevěnými vraty, jež silným plechem jsou pobita. Vrata tato byla svým časem ze zřícenin hradu Zubštýna, jejž Jiří Poděbradský rozkotal, vyzvednuta a na Pernštýně jakožto drahocenná památka umístěna. Nad čtvrtou branou, k níž dospíváme přes druhý most, je erb hrabat Mitrovských s letopočtem 1828, totiž rokem, kdy se Mitrovští stali majiteli Pernštýna. Po levé straně tohoto mostu zvedá se z příkopu osaměle vysoká, čtyřhranná věž — lidomorna, již spojuje s hradem ve značné výši dřevěný most, jak na obraze vpravo patrno. Prošedše čtvrtou, tak zvanou černou branou, stojíme před hradem. Mohutná stavba! Zeď samý výstupek. Četná okna, ba i celé světnice vyšších poschodí spočívajíce na mohutných mramorových záklencích, jež ze zdiva až na 2 metry vyčnívají, činí horní zdivo přemnoho širším, než zdivo při základu. Není hradu, jenž by měl ve stavbě tolik nesouměrnosti a nepravidelnosti jako Pernštýn. Ani dvě stejných oken zde nenalezneš. Stavělo se a přistavovalo v různých dobách, jak právě potřeba a okamžik kázaly. Pohled na hrad se strany jihovýchodní, jak patrno na obraze, je nejmocnější a v pravdě velkolepý.

J. Hladík.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

19. Pohled na Staré Město se severního cípu ostrova Střeleckého zná asi málo Pražanů, třeba že je v samém srdci Prahy a jedním z nejmalebnějších, a třeba že tisíce jich dívává se právě na tento cíp, v předvečer svatojanský, kdy odtud strojí se co rok velkolepý ohňostroj. Zvlášť v hodinách odpoledních a podvečerních, kdy příznivým světlem zapadajícího slunce osvětleno je celé protější nábřeží Františkovo, pohled tento poskytuje požitek zvláštní krásy. Zejména vyniká odtud stará věž mostecká, první s leva, na jejíž galerii byly r. 1621. k výstraze pověšeny hlavy popravených pánů českých, a která byla r. 1648. přímým svědkem krutého boje studentů pražských se Švédy. Hned vedle věže mostecké vypíná se smělá kopule křížovnického kostela sv. Františka, pak od ní v pravo věž vodárenská, s průsvitnými hodinami, pnoucí se nad staroměstskými mlýny, které při bombardování Prahy Windischgrätzem r. 1848. shořely a pak dle plánů Bergmannových znovu byly vystavěny. Také věž vodárenská shořela několikrát, obyčejně nepozorností lidí stroje obsluhujících. R. 1590. vystavěna věž poněkud vyšší a opatřena galerií, s níž r. 1648. studenti stříleli na Švédy. Známky střel švédských bylo lze viděti na věži až do posledního opravování r. 1880., ve kterémž roce gotická střecha opět shořela. V pozadí obrazu rýsují se věžičky Klementinských kostelů sv. Salvatora, Vlašské kaple a kostela sv. Klimenta a massivní stavba pražské hvězdárny, s jejíž pavlače vztyčením vlajky oznamuje se poledne. Část Vltavy mezi ostrovem Střeleckým a nábřežím jakožto široká, klidná a přiměřeně hluboká jest oblíbeným rejdištěm veslujících sportsmenů.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

20. ŽLEBY. Srázný jihozápadní svah Železných hor spadá prudce do širokého, lučnatého údolí, jímž protéká bystrá a za rozvodnění nebezpečná Doubravka. Tam, kde blíží se k Doubravce nejmocnější její přítok, zbudován byl na nevysokém skalnatém pahorku hrad, nepochybně dle polohy své v úvalu Žleby zvaný. Založen byl v druhé polovici XIII. věku mocným a znamenitým rodem Ronovců, a r. 1302. poprvé se připomíná. Smutné slávy nabyly Žleby, když po smrti Karla IV. poprvé odtud porušen byl zemský mír, pročež hrad r. 1388. na Markvartovi z Vartenberka královským vojskem dobyt R. 1427 pobořen od Sirotků, načež králem Zikmundem Jiříkovi z Dubé a z Visemburka zapsán. Po vystřídání se četných držitelů stal se hrad Žlebský za pánů Trčků dějištěm důležitých událostí. Rytířská síň jeho byla prý svědkem důvěrné scény, v níž přátelé Valdštejnovi provolali vévodu Friedlandského za krále českého. Od r. 1754. jest hrad Žleby majetkem knížat Auerspergův a sice větve Zelenohorské, která vždy věrně stála k národu českému. Za našich dnů jest hrad v nádherném normansko-gothském slohu restaurován, a síně jeho naplněny jsou vzácnými plody umění výtvarného i uměleckého průmyslu. Poloha přináší s sebou, že jest hrad téměř na všech stranách okolními výšinami zakryt, ale pohled naň a na překrásný park, divokou Doubravkou protékaný, s blízkých výšin se naskytující, utkví zajisté každému navštěvovateli v paměti.

Dr. J. V. Prášek

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

21. Kozí Hřbet v Krkonoších. Jižní ohraničení malebného údolu Bělé tvoří partie horská, jíž nic podobného v celých Sudetách nenalezneš. Bezprostředně za známou Luční boudou přechází řečiště potoka toho v těsný žleb, a spád jeho odtud vždy prudším se stává, až se konečně ponurou těsninou mezi dvěma vysokými skalními strminami s hukotem řítí; nad severní těchto srázů daleko vyniká sráz jižní, t. zv. Kozí Hřbet, imposantní svou velebností. Úzký tento hřeben, do výše 1400 m se zvedající, tak srázně stěnami svými spadá do děsné hloubi, že jen turisté závrati prostí naň smějí se odvážiti. Na četných místech ostrého tohoto úskalí jen nejistě tkví noha poutníkova. Tu i tam vybíhají ze hřebene skalního podivné hrboly, jež oboustranný jeho sráz činí velmi křivolakým. Vichry a divými bouřemi bičován, omítán a omílán lavinami a svalinami, Kozí Hřbet na mnohých místech svého zeleného hávu lesů a lučin byv pozbaven, holé své prahorní boky nám ukazuje, a s podivem nese se zrak náš z údolu po skalních těchto olbřímech, až utkví na ovzdušné výši pyšných jejich cimbuří. Při všech obtížích cesty však statnější turisté zajímavou pouť po ostré hraně Kozího Hřbetu dosti často nastupují, kochajíce se pohledem na širé hvozdy malebných kotlin Sedmidolí s boudami nad nimi se pnoucími a nádherným obrazem hlavního hřebene horského od Sněžky až po Krkonoš. A tak je Kozí Hřbet v podivné své směsi prosté vznešenosti a rozmarné zvůle pravým kamenným obrazem proslaveného vládce pohoří, mocného Krakonoše.

B. Bernau.

Fot. A. Lehmann v Trutnově.

22. KLATOVY jsou středem Pošumaví, i svou polohou i svým rázem. Samy o sobě poskytují městských kras sice nemnoho, nečítáme-li ušlechtilou Černou věž z r. 1555, dříve to šatlavu, teď obydlí hlásného i rozhlednu, pak rozkošný městský park z polovice tohoto věku od krajského hejtmana hr. Mercandina městu založený, plný líbezných míst a místeček, ale jako celek poskytují ladný pohled se kterékoli strany, nejkrásnější však s úhledného vrcholku Hůrky, zpola pokrytého černým lesem a majícího na temeni zříceninu kaple a při ní Rozhlednu. S té vidět do širého kraje, nejkrásněji na Šumavu až ke stěně Jezerní. Klatovy tvoří pohodlný střed k výletům na Šumavu a jinam, majíce příhodné spojení na Eisenstein, Domažlice, Horažďovice a Plzeň. Rázem svým činí dojem města starého, které však v novějších dobách zdatně kráčí ku předu, účastňujíc se čile i vlasteneckého ruchu. Ještě stoupnou svým významem, až bude tam zřízen krajský soud. Teď již jsou sídlem hejtmanství, a realné gymnasium existuje jakožto gymnasium již od XVII. věku, založeno byvši od jezovitů. Rozmanité procházky vždycky půvabné, ať kratší nebo delší, a ať na kteroukoli stranu, k Lulům nebo údolím Úhlavy, k Plánici nebo k Hůrce a k Beňovům, pak dobrý lid, společenský život, vzpružený o prázdninách četným a osvěty chtivým studentstvem, činí pobyt v Klatovech milým nade vši míru. Z dějin jejich dovídáme se, že bývaly Klatovy baštou českého jazyka; teď v museu městském pečlivě ukládají se všecky cenné památky města i okolí se týkající. Klatovské karafiáty velikých pestrých květů a mámivé vůně jsou prosluly tak jako fabrikace mužského prádla.

DR. JIŘÍ GUTH.

FOT. J. HAHN V KLATOVECH.

23. Pustý hrad Rotštejn pod vrchem Kozákovem. Od Turnova na východ v divoké, skalnaté a písčité krajině, as $^{5}/_{4}$ hodin vzdáleny, leží rozvaliny někdejšího hradu Rotštejna. Týž vznikl asi koncem XIII. stol., kdy Markvartici jej založili, z nichž někteří napotom se odtud psali Vokové z »Rotenštejna« čili z Rotštejna. Dle tehdejšího zvyku pojmenován byl hrad po německu; kdož ví, ne-li dle nalézajících se po stráních Kozákovských červených karnecolů a jaspisů! Hrad byl původně ovšem výstavnější a tvrdý, ukrytý v hustém hvozdu, tak jaký dnes na Kozákově spatřujeme. Řetěz mohutných pískovcových skal, příkrými stěnami ku Kozákovu strmících, táhne se téměř rovnoběžně s pásmem Hruboskalským od hradu a vybíhá až ku břehům Jizery, jsa tu a tam přerván roklemi se sesutými balvany, slujemi s průchody a spoustou bílého písku, z něhož vyrůstá pouze nuzné březoví a vřes. Zvláště nad vesnicí Klokočím jest krajina divoce romantická, tak že přivábila nejednoho malíře v tyto jinak chudé končiny. Za starých dob vedla kolem Rotštejna zemská stezka přes hory dále ke Vratislavi; na úskalí Kozákova vytesaná jeskyňka t. zv. »Drábův domek« je zajisté jedna z bývalých strážnic této zemské stezky, na niž snad rytíři rotštýnští vybírali poplatky. R. 1514. připomíná se »Rotštejn« již jako hrad pustý, zašel nejspíše již ve válkách husitských. V světničkách a jeho sklepích do skal vytesaných usadili se později chudí lidé a bydleli zde namnoze až do novější doby. Když řádil v zemi mor, mřeli lidé, a tu prý vztyčeno na rozvalinách znamení kříže, z něhož na obrázku viděti zbylý kůl. V pozadí obrazu znáti obrysy malebného Kozákova.

Prousek.

Fot. J. Krátký v Kolíně.

24. BECHYNĚ. Pohled na Bechyni od východu jest nad jiné půvabný a krásný. Jako krasavice dumající v zahradě hoví si na skalnatém ostrohu, jejž oblévají zamlklá řeka Lužnice a potok Smutný dávnověké pohřebiště protékající, jenž vyvolené družce své bohatě operlené vlny do klínu snáší. Stavení, mezi nimiž vynikají mohutný zámek, zamilované ondy sídlo Petra Voka z Rožmberka, bohatýrského příznivce Českých bratrů, a památný klášter františkánský, druhdy cíl zbožných poutníků jihočeských, jsou jako na skalách přilepena. Vysoké břehy obou řek pokryty jsou krásnými lesy, nižší pak svahy ostrohu proměněny v utěšený park stromů listnatých, jakož i dolní část náměstí, ovinutého čistými domky. Rozmanité procházky a besídky v pěkných lesích a spojené s nimi vyhlídky na město a břehy tiché Lužnice rozmnožují půvab tohoto starožitného, druhdy krajského města, v jehož útulku unavený poutník rád odpočine a mile pookřeje.

A. HEYDUK.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

25. PŘÍBRAM. Na obou březích ručího, do Litavky se vinoucího potoka leží horské město Příbram, se zasmušilými vůkol stavbami důlů a haldami jalového kamení, vybíhajíc k západu na úpatí Hory Březové, na níž lesnatá Třemošna a temnohlavý Tok s vysoka pohlíží, k jihovýchodu pak na svah Svaté Hory se zástěním kyprých lesů Sv. Ivana, cíli věřících poutníků z blízka i dáli. U prostřed města na nepravidelném, ale dosti prostranném náměstí stojí neveliký, v různých dobách v různém slohu zbudovaný chrám s pěknou věží gotickou, v němž mimo některé pěkné řemeslné věci spatřiti lze starožitnou křtitelnici a pak oltář z rudého a černého mramoru, v jehož lesklých plochách tkví krásné zkamenčliny hlavonožců. Nejpamátnější jest Příbram svým mohutným hornictvím s důly valně přes 1000 metrů hlubokými a bohatým chrámem svatohorským s řadou kaplí, nádherných oltářů a rozsáhlých ambitů, před jinými pak soškou Matky Boží, díla prý to Arnošta z Pardubic. Jaké to rozdílné života směry zde, na Sv. Hoře, vysoko nad městem, a tam dole v útrobách země! Zde, při tiché modlitbě a klidné sebeúvaze neustálá tužba vznésti se v mystickém opojení výše nad oblaka, tam dole pak u věčně dusném vzduchu při lomozném ruchu namahavé práce, při úmorném strádání — neustálá píle dostati se hloub na lesklé žíly svalnatých ňader hrdě vzpírající se země. Nahoře zlatí paprskové na usmívavém líci, dole na osmahlém, vráščitém čele těžké krůpěje práce a strachu. Ba, v těch hlubokých šachtách zní každý úder špičáku truchlivěji než umíráček s věže svatohorské, hlásající smrt nejprvnějšího z mnichů.

A. HEYDUK.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

26. Pomník Karla Havlíčka Borovského na Hoře Kutné. Na malém, ale úpravném prostranství před věkopamátným »Vlašským dvorem« ve staroslavné Hoře Kutné stojí památník s nápisem: »Přislibujte si mně, poroučejte si mně, přece zrádcem nebudu.« — 1821. až 1856. — Pomník tento postavil vděčný národ jednomu z nejlepších synů svých, Karlu Havlíčkovi, který ve službách národa českého jako neohrožený hlasatel politické jeho svobody dobyl si zásluh nesmrtelných. Heslo, které postavil v čelo svých prací, prováděl neohroženě. On mluvil k lidu od srdce a proto se mu také podařilo nalézti cestu k srdci jeho. On dovedl mluviti lidu zřejmě a nepokrytě mluvou jadrnou, přesvědčivou a rozhodnou. On mluvil k lidu neohroženě ale opravdově, a to získalo mu onu lásku národa, kterouž málo smrtelníků honositi se může. A veliké národní i společenské myšlénky v jeho publicistických dílech uložené, jsou nám dosud slavným paladiem v boji za pravdu a svaté právo národa našeho. Pro tyto zásluhy i pro utrpení jeho postavil mu vděčný národ za přispění obce kutnohorské pomník v staroslavné Hoře Kutné, kde Havlíček svého nesmrtelného ducha v pracích tu vydávaných v plné síle a pružnosti ukázal. Památník odhalen r. 1883. za přítomnosti více než 30.000 hlav. Pomník invenoval a model provedl kutnohorský rodák, sochař Jos. Strachovský, a je to jedno z jeho nejpozoruhodnějších a nejslavnějších uměleckých děl; sochu tesali bratří Ducháčkové v Praze, podstavec, Tomáš Šídlo na Hoře K.

Fot. Jos. Steffel v Hoře Kutné.

Ant. J. Zavadil.

27. MACOCHA. — Končiny moravské, jež prostírají se směrem poledníkovým od obce Sloupu k Lišni, náležejí k útvaru devonského vápence a jmenují se pro svou přírodní velkolepost »Moravským Švýcarskem«. Zcela po právu! Vždyť, co příroda zde vykouzlila, nenalezneš daleko široko. Přijdi a uvidíš strmé na 100 m vysoké stěny úzkých bezvodých údolí, četné závrtky, rozlehlé jeskyně, podzemní potoky, děsné propasti a vedle toho nejbujnější vegetaci na skalisté půdě, jež okamžikem každou kapku vody pohlcuje. Nejúchvatněji bude na tě působit propast »*Macocha*«. Macocha leží východně od města Blanska na lesní planině skoro 500 m vysoké, jež mezi údolím Suchým (Vilimovickým) a Pustým (Sloupským) se prostírá. Chtějíce zjednati těm, kteří Macochu neviděli, přibližně jasný obraz, upozorňujeme, že třeba míti na mysli při propasti *okraj*, *boky*, *dno*, *jeskyně na dně* a ve stěnách, *pláň* kolem Macochy, *Útulnu*, *Gloriet* a *Můstek*. Okraj Macochy je skoro vesměs lesem porostlý, je nepravidelný mnohoúhelník, jehož největší délka 175 m a největší šířka 75 m obnáší. Boky jsou čtyři, a sice nejvyšší pod Glorietem (140 m) a nejnižší pod Můstkem (60 m). Dno Macochy má tvar nepravidelného čtyřúhelníka, jenž je 149 m dlouhý a 45 m široký. Hledíce s Můstku, odkud nejlepší je výhled, pozorujeme na dně při stěnách dvě jezírka 6 m hluboká, z nichž Horní je 28 m dlouhé a 17 m široké. Dolní je 32 m dlouhé a 9 m široké. Obě jezírka spojuje bystrý potok, jenž při normální vodě je 3 m široký a $^1/_4$ m hluboký a nedaleko Macochy v údolí Pustém pod mohutnou stěnou na povrch vychází.

J. HLADÍK.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

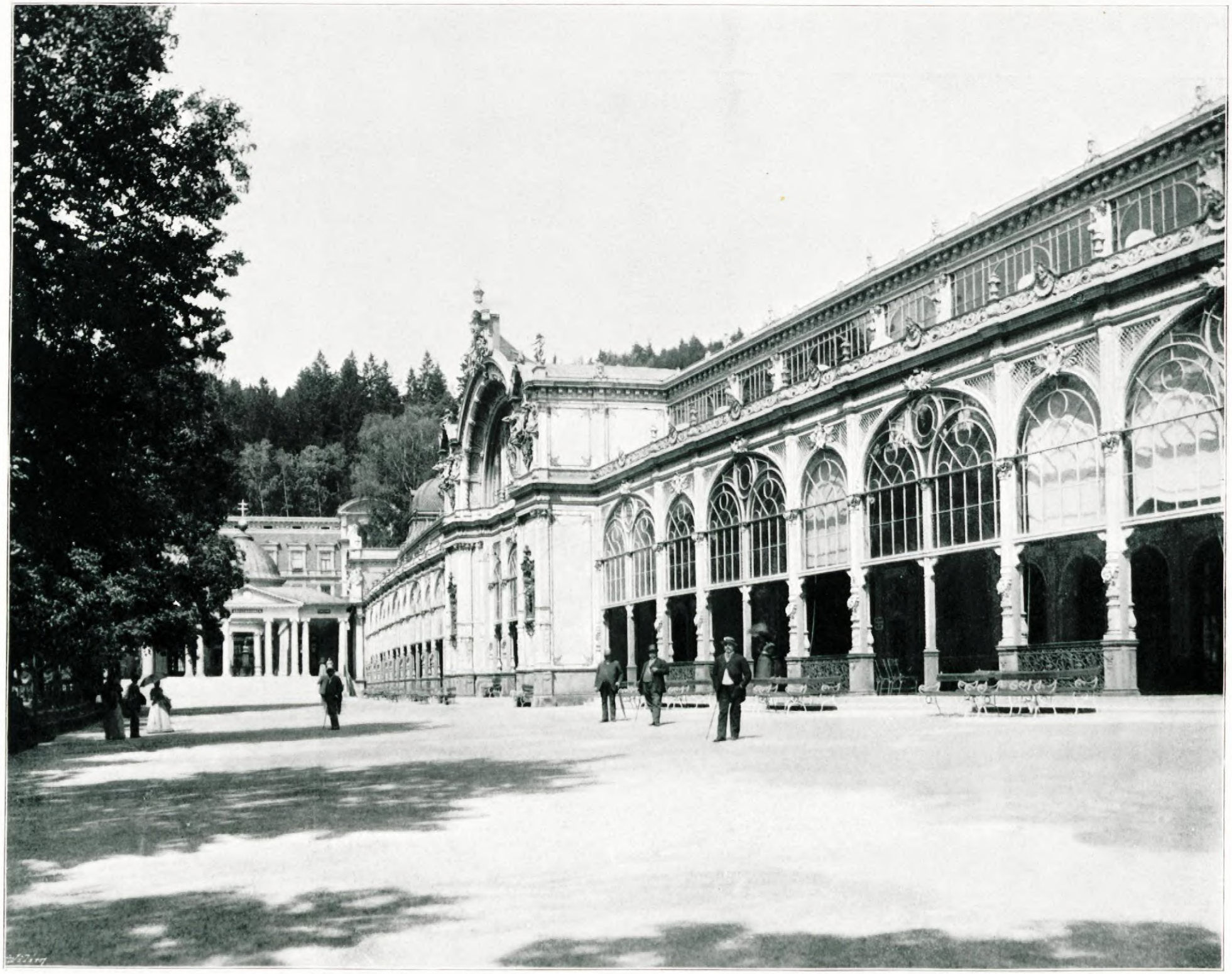

28. Kolonáda v Lázních Mariánských. Zdokonalením prostředků dopravních nabyl velikého významu život lázeňský a z krajinských rozměrů nabyl namnoze povahy světové. Návštěva předních míst lázeňských a léčebných roste od roka k roku, tím vzrůstají důchody, s důchody však i povinnosti lázeňské správy, která všestranně hleděti musí, aby práva byla všem tužbám po pohodlí a příjemné zábavě hostí, mnohdy až z dalekých končin přišlých. Proti úpalu slunečnímu jako proti nepohodě třeba poskytovati ochrany a spolu zjednati pohodlný střed, blízko lázeňského vřídla položený, kde by prázdné chvíle hosté příjemně tráviti mohli. Po této stránce postaveny jsou Lázně Mariánské, které líbezné útulky hostům svým připravují se vší možnou elegancí a nákladem obdivuhodným. Přední lázeňskou stavbou jest nádherná kolonáda blíže pramene Mariánského, jsoucí po celý den za lázeňské doby nejživějším místem lázeňského města, kde zvláště za nepohody v proudech přecházejí pánové i dámy dle nejnovějšího předpisu oděné, na obdiv stavějíce veškeren luxus vlastí svých.

Red.

Fot. J. F. Langhans v Praze.

29. MĚSTO DĚČÍN. Severně od soujmenného, v dějinách vlasteneckých proslaveného zámku hr. Thunů rozkládá se při ústí Ploučnice do Labe město Děčín právě naproti průmyslným Podmoklům, s nimiž dlouhý železný most je spojuje. Jest pravidelné a úhledné, ale všecky znamenitější jeho budovy pocházejí z dob novějších. Děkanský kostel sv. Kříže v slohu barokovém, r. 1691. vysvěcený, ozdoben jest uvnitř malbami V. Kramolína. Město samo sklání se od pěkného čtverhranného náměstí dolů k Labi, kdežto na východní straně jeho v údolu Ploučnice tam v dosti prostrannou rovinku se šířící nová nádražní čtvrť s různými továrnami se rozložila. K severu však, pod lesnatým Quaderberkem, vzniklo v novější době mnoho letohrádků. Město Děčín založeno bylo v neznámé době jako podhradí župního hradu, tvrdé to pevnosti pohraničné. Původně stávalo jižně pod zámeckou skalou při Ploučnici, na nynější pak místo přeložena osada k vůli ochraně před zhoubnými povodněmi snad již ve XIII. století. Město sdílelo ovšem osudy zámku a utrpělo jmenovitě v třicetileté válce mnohá příkoří, tak že při obležení r. 1640. celá třetina ho pobořena; i v pruských válkách ještě bylo často nepřítelem vypleněno. Několikrát pohuben Děčín krutými požáry. K nynější své velikosti a lidnatosti dospěl Děčín teprve v době nejnovější; během posledních 40 let se obyvatelstvo ztrojnásobnilo a má nyní více nežli 7000 duší. Ruch průmyslový jest tam velmi čilý, avšak pro čarokrásnou polohu svou jest Děčín hojně navštěvován také turisty a vyhledává se s oblibou i k letnímu pobytu.

B. BERNAU

FOT. UT. E. MERTENS A SPOL. V BERLÍNĚ.

30. KAMENNÉ MOŘE NA ŠUMAVĚ. V srdci Šumavy, v krásném Hvozdu královském, kde Černý Řezný z roklin pod Pancéřem praménky zlatohnědé vody sbírá a vesele do Bavor unáší, sní odvěký svůj sen rozsáhlá pustina, plná šedých balvanů, úlomů a drtě. Toť jedno z kamenných moří Šumavských. A vskutku zdá se býti poušť ta za svítání a soumraku nocí měsíčných tajemnou zátokou nepokojného, ale náhle strnulého moře, jehožto vlny i vlnky v šíř i dál se rozběhly, unášejíce v zmetešeném víru tu přelomenou světlici jako bleskem roztříštěný stožár utonulého korábu, tam plazivou kleč jako obrovskou řasu a jinde bídně živořící trs ostružníku jako oprchalou kytku, již rozlícená ondy bouře vyrvala z třesoucí se ruky zapadlé ve vlnách krasavice. A jako polekaní rackové usedají myšlénky dumavého chodce na stožár rozkaceným živlem povalený.

FOT. J. ECKERT V PRAZE. A. HEYDUK.

31. PODĚBRADSKÝ ZÁMEK. Starobylé polabské město, kteréž dalo národu českému největšího a v pravdě národního krále, honosí se od letoška vzácným uměleckým skvostem, jízdní sochou krále Jiřího z Poděbrad, tepanou do mědi sochařem Schnirchem a vztyčenou na vysokém kamenném podstavci. Vhodně vybráno bylo pro ni místo v pozadí náměstí, tam kde toto přilíhá ke vnějším částem hradním. Na obraze našem lze dobře ještě pozorovati bývalý hradní příkop, nyní od náměstí nízkou zídkou oddělený, kdežto někdejší hradby ustoupily pohodlným úředníckým příbytkům, zbudovaným s vysokými mansardskými střechami, kurkami krytými, ve známém prostém slohu XVIII. století. Mohutná renaissanční brána, attikou zdobená, dílo vlašského stavitele Vostalisa de Sala, vede do prostorného náhradí. Hrad sám pochází ve spodních částech ze XIII. stol., byl za dob pánů z Kunštátu přestavován a nynější podoby nabyl za Ferdinanda I. Charakteristickým znakem hradu a vší krajiny jest však mohutná okrouhlá hláska, ovládající širou okolní nížinu. Směrem k Labi přilíhá ku hradnímu paláci úzký prostor, v němž dle místního podání procházíval se Menhart z Hradce, na Poděbradech r. 1448. ve vazbě chovaný. Rovněž ukazují se rodná komnata krále Jiřího a žalář pověstného papežského legáta Fantina de Valle.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

32. Bučovický zámek na Moravě řadí se k nejskvostnějším památkám renaissančního slohu na Moravě a připomíná živě massivnější ale stejně malebné arkády zámku Jindřichohradeckého. Zámek Bučovice vystavěn byl v letech 1567.—1581. na místě bývalého starého kostela Janem Šemberou Černohorským z Boskovic, posledním mužským potomkem svého slavného rodu, s něhož přešly Bučovice koncem XVI. věku na Lichtenštejny. Otevřené sloupové chodby korintského slohu v trojí řadě nad sebou zdobí jej ušlechtile se tří stran a ještě dnes v zanedbání a opuštěnosti působí na diváka dojmem staré hrdé nádhery a bohatosti. O témž dobrém vkusu i přepychu posledního Boskovice svědčí i vnitřní zařízení komnat a sálů zachovavších doposud v stinných koutech svých a v přítmí dávno vyhaslých krbů parfum středověku. Ve švédských vojnách vydržel zámek statečně útok švédských plenníků, ač posádka jeho počtem byla daleko menší, ale městečka Bučovic u zámku se prostírajícího ovšem nezachránila. Bučovice jsou okresní městečko východně Brna nad řekou Litavou a slynou dosti čilým průmyslem. Připomínají se již koncem XII. století.

Red.

Fot. M. Adler v Praze.

33. BRANDÝS NAD LABEM, pěkné město okresní na levém břehu Labe při ústí potoka Chobotu. Mimo děkanský chrám a chrám sv. Petra na Hrádku, založený prý r. 950. od Boleslava I. z pokání pro zavraždění sv. Václava, nejzajímavější je tam zámek někdejší císařský, nyní arcivévody Ludvíka Salvátora Toskánského. Pochází z dob rozličných a vypíná se na příkré skále pískovcové nad Labem v podobě nepravidelného čtverhranu, obklopen jsa parkem a sady obecenstvu přístupnými. Do nádvoří vedou tři brány, dvě ve slohu renaissančním, jedna severní, gotická. Park s východní strany k nádvoří přiléhající založen byl s velikým nákladem od Rudolfa II. Přes hluboký příkop, nyní sad ovocnářský, vedl zdvihací most, na místě nynějšího klenutého. Východní křídlo zámku jest plno věžatých výstupků; veliké gotické okno ozdobeno jest znakem Krajířským a Šellenberským. Dlouhá krytá chodba na mohutných pilířích, »Josefova chodba« zvaná, pochází nejspíše od Rudolfa II. Severní křídlo spočívá na mohutných pilířích a v prvním patře vystupuje do popředí veliké arkýřové okno, jehož okraj 14 znaky jest vyplněn. Z výstupku před zámkem je pěkný pohled na Polabí s velkolepými mlýny americkými, novým mostem přes Labe, úrodnými nížinami a lesnatými ostrovy až k Mělníku. Zámek sám připomíná se již r. 1318. jako tvrz střehoucí most Labský. Byl nejprve v držení pánů z Michalovic, pak pánů z Cimburka a z Krajku. Po konfiskaci r. 1547. stal se zámkem císařským, načež r. 1562. vyhořel, a pak od italského stavitele Vostalisa de Sala v nynější podobě přestavěn. Karel VI. dal zámek po válce třicetileté poškozený opraviti, načež častěji i s celým dvorem v něm přebýval, ano i slavnosti dvorské tam konal. Teď udržován je zámek ve stavu důstojném, a péčí nynějšího majitele umístěny v něm vzácné sbírky, zejména mincí, etruských a egyptských starožitností a p.

RED.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

34. Mohyla Prokopova na Lipanech. Do nedávna jen štíhlá jedle označovala smutné místo, kde zahynul Prokop Veliký a kde r. 1434. válečná moc husitská na vždy byla zlomena a přemožena. Teď na malém návrší lipanského pole stojí prostá kamenná mohyla se stejně prostou deskou a nápisem: Zde padl Prokop Veliký - slavný vůdce Táborů - 30. máje 1434. - Ó místo - bezmezného zármutku - přehořké slzy v proudech po věky Tě budou omývat! — Na východní straně: Památce Roháče z Dubé. Nad deskou vytesán je kalich. Odehrála se zde jedna z truchlivých kapitol dějin českých, kdy Čechové sami mezi sebou nedovedše býti svornými, podlomili vlastní moc a sílu. Ačkoli mezi stranou Pražskou a Táborskou nebylo zlých sporův koncem vojen husitských, přece na jaře r. 1434. páni pod obojí spolčili se s Pražany staroměstskými i se šlechtou proti Táborům a přijavše peněžité podpory od koncilia, porazili Tábory u Lipan. Pokoje tím sice docíleno, jehož země potřebovala, ale věc husitská přišla tím o nejodhodlanější svoje zástupce. A jako Lipany jsou smutnými v dějinách, tak působí také smutně svým okolím. Od mohyly Prokopovy je širý rozhled na prázdnou pláň, k Českému Brodu, oživenou jen nevzrostlým stromovím a jako pustou. Do dnes odbývají se na lipanském poli lidové schůze a tábory politické, a z bolestných vzpomínek tohoto bojiště, které přece jen připomíná jednu z nejslavnějších dob českých, čerpají opět návštěvníci sílu a nadšení ku bojům nynějším i budoucím.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

35. Hrad Kost. Ze Sobotky na Kost je po silnici málo přes půl hodiny — údolím Plakánkem je tam ještě jednou tak daleko, ale pojďme Plakánkem. Za vsí Střehomí vejdeme do údolí; zelená lučina, v níž kvetou parnassie, ohrazena jest stráněmi, na nichž jedle a smrky skláněji řasnaté větve. Skalné postavy vznášejí z temna mohutné hlavy. Za lučinou rybník ... Již již domníváte se, že jste na konci lepého údolí, a'e opět a opět se zahýbá. Nenadále, neočekávaně v průčelí stojí hrad Kost. Dojem nezapomenutelný! Tu chmuří se věž Kosti, deští ošlehaná; kavky s pronikavým kvikotem ji obletují. Zcela dobře rozeznáváte vnitřní hrad i budovy později přistavené: pivovar, úřednické stavení s mansardovou střechou i renaissanční stavbu pozdějšího panského sídla. Čtverou branou, po dvou mostech nad skalními rozsedlinami vchází se až do vnitřního nádvoří, na němž v čele vypíná se věž, vpravo bývalý palác (nyní konírny, chlévy, sýpky a p.!), v levo od brány krčí se kaple a kůlny. Mohutná lípa stojí uprostřed. Neschází, než aby z paláce vyběhla nějaká Alena, za ní pan Pešek, aby usedli na lávku pod lípou a šepot jejich aby mísil se s šepotem starého stromu. Prvý známý majitel Kosti byl Zdeněk z Waldšteina (1. pol. 14. stol.); r. 1872. připadl Vlachovi Flamingovi dal-Borgo Netolickému. »Na Kosti se páni dobře mají!« jest staré pořekadlo. Zajímavo jest, že hrad Kost posledně dobýván byl — — r. 1866.; v jasné noci ze dne 28. na 29. června vůkolními lesy houkaly pušky rakouských i pruských myslivců. Po 7. hod. ranní Prusové vešli do hradu. Na předhradí za třetí branou je rozkošné posezení. Vidíme celou tu pěknou kotlinu, v jejíž středu na skále stojí hrad, ovívaný lesním chladem, chráněný tmavovodými rybníky — a minulost šumí nám kolem skrání.

Karel V. Rais.

FOT. F. KRÁTKÝ KOLÍNĚ.

36. Litoměřické Velké náměstí. Poznáváte na prvý pohled typ starého, českého města, jehož základní kameny kladly české ruce, a nejen to, i typ starého města kališnického, jehož symbol dosud zachován v kalichovitém tvaru mědí kryté střechy starého obecního domu, již viděti po pravé ruce obrazu. Uvnitř kalicha je stůl a sedadla. O povstání této makovice koluje nejedna podivná báchorka. Jazyk český přestal v Litoměřicích v matrikách kostelních r. 1719., v radních zápisech teprve r. 1739. Na zněmčení města a okolí hlavně pracoval biskup Ferdinand Kindermann za císaře Josefa II. — Na druhé straně obrazu blíž kostela Všech Svatých vyniká křídlo bývalé starobylé radnice Litoměřické (nyní c. k. krajského soudu) rázu stavitelství z doby Vladislava II. a Ferdinanda I. Restaurována byla nákladem as 10.000 zl. v polovici tohoto století a je dosud rázovitou ozdobou celého náměstí. V budově této chová se ohromný latinský kancionál Husitů s množstvím drahocenných miniatur. Patří k nejkrásnějším a největším v Čechách. Česká malířská škola jeví se zde nejpatrněji v originelních, ozdobných arabeskách. Největší a nejskvělejší malby týkají se mistra Jana Husa.

Red.

Fot. C. Fitzner v Litoměřicích.

37. ŘÍČANY. Několik minut od stanice Říčanské (dráhy cís. Frant. Jos.) ve směru jižním rozkládá se přívětivé městečko Říčany, jehož jedinou zajímavostí i památností jsou sporé trosky starého hradu, kolébky proslaveného staročeského rodu pánů z Říčan, které se na pahrbku as 12 m vysokém na jihozápadním konci města nad Pražskou silnicí vypínají. Zříceniny, z jejíž zdí asi mnoho domků ji nyní obklopujících bylo vystavěno, pozůstává již jen ze dvou zbytků. Značnější z nich tvořil část bývalého paláce a posud vyčnívá do výšky dvou pater; podoba oken, kamenné lavičky ve výklencích a zbytky žeber klenbových zřejmě poukazují na polovici XIII. věku, kdy as tento hrad pány z Říčan byl zbudován. Diviš z Říčan, stranník krále Zikmunda, r. 1420 statně hájil odvěké rodové sídlo proti Husitům, přinucen však konečně vzdáti se Pražanům pod výminkou svobodného odchodu pro obležené, kteréž však potom od Táborů spolu před hradem ležících nešetřeno. Dne 4. prosince 1420. obsazen hrad Říčanský lidem Pražanů, pobořen však nebyl, an ještě o sto let později jako »hrad« se připomíná. Roku 1497. postoupila jej Johanka z Březovic i s městečkem svému manželu Mikuláši Trčkovi staršímu z Lípy, a ještě r. 1533. náležel Mikuláši Trčkovi hrad Říčany s městečkem, což o jeho zachovanosti v tu dobu svědčí. Ale o třicet let později (r. 1567) byl hrad již pustý, vzav bezpochyby zkázu nahodilým požárem, načež zdi jeho poznenáhla na stavbu domků v městečku byly rozebrány.

B. BERNAU.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

38. STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ je srdcem Prahy. Staré to tržiště, obklopené zevšad památnými a starými budovami, jež jsou jakoby deskami, do nichž vryty jsou dějiny několika věků, činí dosud dojem starožitný a vážný. Po straně západní rozkládá se starobylá radnice, po straně východní chrám týnský, o něco jižněji palác knížete Kinského, to vše i s řadou domů soukromých má pochmurný ráz, jehož nesetřely ani moderní všelijaké přídatky a opravy. Na náměstí tomto býval odjakživa čilý ruch: zde odbývaly se trhy, ohlašována nařízení úřední a zločinci trestáni nebo popravováni, a náměstí bývalo také jevištěm krvavých bojů mezi oběma národnostmi Prahu obývajícími, zejména při volbách králů. 21. června 1621. náměstí vidělo divadlo nejhrůznější a v následcích svých pro českou vlast nejosudnější, popravu dvaceti sedmi mužů, kteří zde museli odpykati zbabělost zimního krále. R. 1648. postavena zde na paměť skončené vojny a uzavření míru od císaře Ferdinanda III. uprostřed náměstí socha Panny Marie, od sochaře Pendela. Východní (a z části i jižní) průčelí radnice staroměstské vystavěno v novogotickém slohu v letech 1838—1858; z radnice staré zbyl jen arkýř z r. 1381, věž (1474), krásný jižní portál a stará zasedací síň. Na mohutném pilíři věže je t. zv. staroměstský orloj, památné astronomické hodiny mistra Hanuše z r. 1490. Chrám Týnský je ze 14. a 15. stol. Socha Panny Marie v průčelí stojí místo kalicha a sochy Jiřika Poděbradského. Ušlechtilé věže chrámu jsou nejkrásnější ozdobou náměstí.

FOT. STENGEL A MARKERT.

RED.

39. Vodopád Mumlavy v Krkonoších. Krkonoše! Jak rozkošné vzpomínky budí slovo to v duši české. Nebetyčné, dlouho do léta sněhem kryté vrcholy, obrovské hřbety, divukrásné úžlabiny, svěží lesy, bublavé potoky a prudké ručeje, tvořící na nejednom místě vodopády překvapující krásy, a vše obestřeno zlatým předivem fantastických pohádek o dobrosrdečném pánu vší krásy té: o Krakonoši. A nejen krásné horstvo, ale také mocná hráz proti německému moři. Bohužel, že hráz mořem tím skoro prosáklá. Ale přece ne docela. Sem tam buji již krystalisační body života českého, jež znenáhla bohdá bajkou učiní tvrzení o německosti Krkonoš. A jak obyčejně u nás, opět jen přičiněním jednotlivců. A jedním z nejhorlivějších jest Jan hrabě Harrach, jehož majetek tam v horách prostírá se do nekonečna. — Nedaleko za Novým Světem, jehož staré, Harrachovské skelné hutě slávu českého skelného průmyslu roznesly po celém světě, uprostřed rozkošného, vonného lesa nalézá se nejskvostnější vodopád Krkonoš, vodopád, jemuž netřeba pomahati zadržováním vody, jako děje se na př. u vodopádu labského. Žulovým korytem, plným prohlubní mušlovitě vymletých, a středem skvostného, divokého údolí bujně žene se s hor říčka Mumlava, veselým hukotem naplňujíc velebný les. A pojednou koryto to, minouc menší stupeň, jakoby náhle do hloubky asi 9 metrů v celé své imposantní šíři obrovskou jakous silou sraženo bylo. A říčka s jásotem vrhá se do hloubky té, rozbíjejíc vody své o spodní žulové balvany, a spěchá tím rychleji dále, netušíc, že za nedlouho spoutají její tok a přinutí k plodné práci. Jeden z nejkrásnějších bodů Krkonoš. Neradi jen opouštíme poetické zákoutí to, kdež, nejsme-li právě rušeni rozpustilými turisty, při tajemném hukotu vln a omamujícím šumění lesa zapomínáme tak rádi aspoň na chvilku celého ostatního světa. —

Dr. Josef Štolba.

Fot. J. Eckert v Praze.

40. Slavkovský Zámek. — Slavkov náleží sice k menším městům moravským, ale znám je všeobecně jmenovitě z dějin jakožto místo husitství a reformace, jakožto sídlo velikého státníka Václ. Kounice a místo tak zvané bitvy tří císařů (František I., Alexandr I., Napoleon I.), v níž Napoleon zvítězil (2. prosince 1805.). Slavkov leží od Brna 20 km na východ na jižním úpatí vrchu sv. Urbana, jenž nad městem do výše 362 m se pne a široký rozhled poskytuje. Slavkov je městem rolnickým a panskými pozemky tak obemknutým, že se dá jen s obtížemi rozšiřovati. Vznikl nejspíše sloučením dvou obcí Slavkova a Novosedlic, z nichž poslednější jakožto kommenda řádu německých rytířů se r. 1243. a 1285. připomíná. Slavkov byl sice městem poddanským, ale měl četná privilegia. Z budov vyniká ve městě zámek, kostel a škola. Kostel dal zbudovati ve slohu románském kníže Václ. Kounic r. 1790. Panství Slavkovské je od r. 1516. majetkem rodiny Kounické. Zámek, jehož nádvoří obrázek náš předvádí, vyniká rozlohou, má značný park, rozkošné růžové sady a byl zbudován známým státníkem Marie Terezie Václ. Kounicem, jenž do stavu knížecího byl povýšen. Tato knížecí linie vymřela r. 1848. Nynějším majitelem je hrabě Albrecht z Kounic. Zámek má bohatou obrazárnu a chová postel, v níž spala Marie Teresie, Josef II., František II. a Napoleon I. Tam byl vypracován plán k bitvě Slavkovské a odtud vydal Napoleon I. po bitvě list k armadě, jenž takto se končil: »Vojáci, vrátím se s vámi do Francie, kde se o vás postarám. Národ můj uvítá vás s jásotem. Kdokoliv řekne: Já byl v bitvě u Slavkova, odpoví se mu: Ejhle, rekovný vojín!«

J. Heaďk.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

41. Zřídlo Bilínské. Nejmladší zajisté léčebné místo severozápadních Čech je Bilina, aneb, jak úředně se nazývá, »Bilinská kyselka«, ač jinak věru čile k světu se má, takže budoucnost jeho je zajištěna. Vkusný lázeňský dům poblíž stanice dráhy, tam údolím nepříliš širokým se vinoucí, knížetem z Lobkovic r. 1878. zcela nově zbudovaný, zařízen jest velice elegantně a obsahuje mimo vlastní lázně i byty pro hosty, velikou síň, hovorny, čítárny a j. Poloha jeho je přepůvabná, neboť z terasy před jižním průčelím vidíme zrovna před sebou mocný, divoce rozeklaný Bořen, za nim pak velkou část Středohoří. Pěkně upravené cesty vedou ku vlastnímu prameni kyselkovému, v levo pak od tohoto vypínají se terasy restaurace. Vše to obklopeno jest půvabnými sady, poskytujícími pěkné rozhledy; v pavillonu pak r. 1892. dokončeném, ze dřeva nad pramenem nesoucím jméno cís. Františka Josefa zbudovaném, lze dostati rozličná občerstvení. — Kyselka sama prýští se 5 prameny na jižním úpatí vrchu, které r. 1888. velkým nákladem znova byly obezděny. Již r. 1733. používali tepličtí hosté lázeňství vody zdejší ku pití, a r. 1741. byly některé prameny obezděny. Pramen Josefův a skalní jedině se rozesýlají; nad oním upravil kníže Ferdinand z Lobkovic pavillon v podobě chrámce. R 1889. získány vrtáním do hloubky 132 m dva nové prameny, nad nimiž vystavěna úhledná kolonáda. Voda pije se dílem na místě, dílem zasýlá se jako světoznámá Bilínská kyselka (r. 1892. 3½ millionu lahví). Odpařováním upravují se z ní známé bilínské pokroutky.

K. BERNAU.

FOT. G. LAUBE V BÍLINĚ.

42. ZVÍKOV. Krásné dosud rozvaliny Zvíkova, hradu kdysi královského, položeného nad míru malebně při vtoku Otavy do Vltavy, na skalním výběžku hlubokou roklí docela osamotnělém, připomínají gotickými svými troskami spustlá opatství skotská nebo irská, a dějinami svými zas mnohé pohnuté a významné doby naší vlasti. Byltě Zvíkov oblíbeným sídlem krále Václava I., za něhož byl vystavěn v nádherném slohu gotickém, tam také vězněn byl odbojný jeho syn Otakar, a tam chována byla i koruna Česká, dokud Karel IV. nevystavěl pro ni hrad Karlův Týn. Jak nedobytný byl Zvíkov, o tom svědčí marné jeho dobývání od Táborů r. 1429. Z majetku pánů z Rožmberka přešel Zvíkov na různé pány, až posléze r. 1717. dostal se knížatům ze Švarcenberka. Ve století minulém začal pustnouti a r. 1780., kdy v hradní kapli byla sloužena poslední mše, byl docela v úpadku. Teprve Karel kníže ze Švarcenberka ujal se roku 1802. opuštěného toho skvostu a dosud jeho majitelé Švarcenberští o zachování hradu pečují. — Do hradu dostaneme se po úzkém skalním hřbetu, jímž jest prokopán příkop a přes nějž vede vysoký most. Na straně k Otavě jest krásná gotická brána. V nádvoří stojí v rozvalinách hlavní budova se stopami středověké rustiky. Čtyrhran obklopen gotickými arkádami se žulovými žebry, ve přízemí dosud neporušenými. Nejpamátnější je hradní kaple, r. 1812. poněkud opravená, pak mohutná věž »Hlízová«, s jejíž střechy je dálný pohled na obzor sice nevelký, ale dumně poutavý a romantický: na kolmé skalní stěny, pod nimiž se snoubí Vltava s Otavou, a na temné lesy, ve kterých před dávnými léty rád lovíval český král . . .

RED.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

43. Pohled Hybernskou ulicí k Prašné věži v Praze. Cizinci, vystupujícímu na státním nádraží a přicházejícímu do Prahy ulicí Hybernskou, podává ulice tato hned nejvhodnější obraz Prahy: překrásná brána Prašná, nejkrásnější věž svého druhu, upomíná na starobylost města, kdežto zase nové moderní stavby jsou obrazem nového hnutí, jakož i paláce šlechtické dodávají jí charakteru vážného. Čilým ruchem tramwayovým, povozovým a obchodním, zejména pak státním nádražím v ní položeným a jakožto hlavní cesta ku městu Žižkovu patří ulice tato k nejživějším celé Prahy. Svým jménem upomíná na bývalý klášter mnichů irských v Praze obecně Hyberňáky nazývaných. Klášter ten založený roku 1355. od Karla IV. na památku jeho korunovace železnou korunou v Miláně, stával mezi nynější ulicí Hybernskou, náměstím Josefským a třídou Poříčskou. Nejprve pobývali v klášteře mniši Benediktini z Milána, později mniši řádu Menších bratří Observantů, jimž lid říkal Bosáci, až konečně r. 1631. usadili se tu mnichové irští, Františkáni, vypuzení ze své vlasti od královny Alžběty, a zůstali v Praze až do r. 1786. Mnichové tito zavedli do Prahy brambory, jež pěstovali ve své zahradě jakožto vzácnou novinku. Za císaře Františka I. budovy klášterní upraveny k potřebám státním a umístěno tam, jakož i v sousedním paláci hrabat Sweerts-Sporků (z konce minulého věku) c. k. vrchní finanční ředitelství a celna. — Prašná brána, dílo to pozdní gotiky, jest poslední z bývalých osmi věží staroměstských a byla vystavěna roku 1475—1484. za krále Vladislava Jagellonce od stavitele Václava Matyáše, zvaného Rejsek. V minulém století bylo jí užito za skladiště prachu, odkudž její jméno. Roku 1883. byla nákladně obnovena.

Red.

Fot. Stengel a Markert.

44. Museum v Brně. — Mezi znamenitější historické památky brněnské náleží též budova Františkova musea, jejíž nádvoří na obraze spatřujeme. První rozhled nás poučí o nejednotném slohu budovy. Stará budova musejní, jak ji obraz znázorňuje, opatřena je věží 26 m vysokou, má posud nezastřený ráz architektonický XVI. stol., a byla biskupem Olomúckým Stanislavem Pavlovským z Pavlovic jakožto »curia episcopalis« (biskupský dvůr) r. 1591. postavena. Novější přístavba, jež na obraze patrna není, je dílo slohu staroněmeckého; r. 1888. byla dokončena a svému účelu odevzdána. Malebné nádvoří, okrášlené živou zelení, mile dojímá. Dvůr je zdoben allegorickým skupením figur »čtyř živlů«, jež zhotovil mistr H. Bendl z lasturového vápence mezi l. 1693.—1699. Při zdech budovy a vysoké ohrady položeny jsou erbovní znaky a náhrobní památné kameny. Pod věžní kaplí umístěna je válečná upomínka na hrdinného obhájce Brna proti Švédům (r. 1645.) Lud. Radvita de Souches a na levém křídle stavební erbovní dekorace s městskými žoldnéři v reliefu. Vchod ku vědeckým sbírkám musea napravo zdoben je kamenným portálem se znakem biskupa Stanislava Pavlovského, již připomenutého. Museum chová četné starožitnosti, znamenité sbírky přírodní, umělecké, historické a knihovnu, jež má na 75.000 svazků. Sbírky uloženy jsou ve 23 místnostech. Františkovo museum založeno je r. 1818. Ačkoliv dle gubern. oznámení z r. 1818. má titul »*Moravskoslezské zemské museum*«, není přece ústavem zemským, nýbrž sbírkou všech pomůcek c. kr. mor. slez. společnosti ku zvelebení orby, přírodo- a zeměznalství.

J. Hladík.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

45. Zříceniny královského hradu Bezděze u Bělé v Boleslavsku. Jako posvátný Athos vypíná se na mohutném znělcovém vrchu Bezděz podle nižšího »malého Bezdězí« nad lesnatou rovinou, malebně protkanou několika rybníky. Bezděz mimo nejvýraznější v krajině hrady Rálsko a Trosky jest typickým znamením celého kraje, jejž spatřiti lze z dáli již od Prahy. Hrad připomíná se již v XIII. století za Přemysla Otakara II., a byl důležitou tvrzí, v níž, jak známo, Otta Braniborský držel v zajetí kraleviče Václava II. s jeho matkou Kunhutou. Za Karla IV. čítán jest Bezděz mezi přední královské hrady. Z dob Otakarových pochází krásná gotická hradní kaple, ku jejíž obsluze dosazoval král kněze Augustiány z pražského Karlova. Zbytky stavitelských památek této svatyňky s krásně pracovaným sloupovím lodi a žebrovím oken svědčí, že byla to pravá perla domácího stavitelství, jež vyjma kostel na Ojbíně byla jedinou toho druhu na severu Čech. Později vystřídali se různí majitelé v držení hradu; po bitvě bělohorské přešel v majetek královské komory a od té na pana Adama z Valdštejna. Po smrti Albrechta, vévody Fridlandského, připadl opět královské komoře. Ferdinand III. osadil zde Benediktiny, kteří r. 1666 zřídili tu klášter. Císař Josef II. zrušil klášter, a když zpustl, prodán byl za nepatrnou cenu jistému soukromníku, posléz připadl opět k panství Valdštýnskému. Zříceniny hradu mimo kapli zajímají svou malebností, pozoruhodnými branami, tak zvanou »Čertovou věží« a vysokou hlavní okrouhlou hláskou, s jejíhož cimbuří jest úchvatný pohled do dalekého okolí. Podél cesty k hradu jsou kapličky s křížovou cestou, v podhradní vesnici nalézá se z části románský kostel starého původu.

J. Prousek.

Fot. A. Beran v Ml. Boleslavi.

46. FRANTIŠKOVY LÁZNĚ mají zcela jiný ráz krajinný nežli ostatní lázně české; leží uprostřed jednotvárné, pusté roviny, a jen koruny stromů v sadech a alejích zakrývají je poněkud, chráníce je zároveň před žhavými paprsky letního slunce. Však nedostatek ladného okolí nahražuje hojně půvab lázní samých, podobajících se krásným těm paním, které tak rády je vyhledávají. Vkusné a vybrané ve svém zevnějšku, ve svém ústroji, jeví ve všech částech elegantní onen přepych a příjemné pohodlí, jímž málokteré lázeňské místo s nimi měřiti se může. Nádhera domů, která nás jinde nevzruší, ba často i odráží, vábí nás zde, vyozdobena nesčetnými úhlednými maličkostmi, vybranou elegancí všude panující; jsouť Františkovy Lázně, mající ve svých 160 domech asi 2000 obyvatelů, město ryze lázeňské. Založeny jsou v pravidelném čtverci, jejž tvoří patero pěkných od severu k jihu vedoucích ulic; dokola jsou sady, jež opět ulice protínají. Od r. 1852., kdy teprve Františkovy Lázně prohlášeny za samostatnou obec, vždy krásněji se vyvíjely; nádherné stavby vyrostly ze země, velikolepé lázeňské domy, nové prostranné kolonády, skvostné síně léčebné, vše to učinilo z Františkových Lázní, nyní as 9000 osobami ročně (před sto lety 244 stranami) navštěvovaných, malý ráj, který si zvolil zejména dámský svět za letní svůj pobyt nejen za účely léčebnými ale hlavně k vůli zábavě a zotavení.

B. BERNAU.

FOT. STENGEL A MARKERT.

47. SVATOJANSKÉ PROUDY jsou nejdivočejší a nejromantičtější partií na Vltavě, která přec honosí se zvláště v jižním svém běhu krásami nevšedními. Řeka je zde nad Štěchovicemi zúžena vysokými skalinami, obrostlými svěžím mlázím, z něhož vynikají osušené žulové útesy, dodávajíce celkovému obrazu divokého rázu. Voda v náhlém spádu letí šumně svým korytem a tříští se a láme přes balvany v řečišti rozházené . . . . . Svatojanské proudy mají své jméno od sochy sv. Jana Nepomuckého, která byla postavena při jejich počátku, pod ústím Sladovařského potoku roku 1722. Několik kroků od ní nalézá se na břehu přímo při vodě ohromný žulový balvan, na němž vedle několika zakrsalých boroviček vypíná se na žulovém podstavci oblý štíhlý sloup se železným rakouským orlem na vrchu. Na podstavci jeho čteme na straně k řece obrácené nápis latinský: »Památce nejmocnějšího císaře Ferdinanda Třetího, jehož dohledem a nákladem Vltava splavnou učiněna byla léta 1643«. Na straně pak k palouku hledící je poznamenání, že sloup tento postaven byl péčí Kryšpína z Hradiště, opata Strahovského. Však místa tato jsou dosud majetkem praemonstrátského kláštera na Strahově v Praze. Proudy svatojanské bývaly až do času Ferdinanda III. plavcům velmi nebezpečny: celé vory se zde rozbíjely, a na sta plťařů zde utonulo. I nyní při vysoké vodě, kdy balvany dosud v řečišti trčící jsou zakryty, je plavcům potřebí dokonalé znalosti všeho vodního okolí. Svatojanské proudy mají dva slapy: »hořejší« počíná u balvanu s pamětným sloupem, pak vine se voda spoustou kamenů, z nichž dnes je t. zv. »Kubíček« nejznámější. Za balvany těmi počíná poměrně menší slap »dolejší«.

RED.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

48. STŘEKOV. — Právem vytýká se našemu Polabí, že chybí mu půvab staveb monumentálných, zvláště pak poutavých malebností svou hradů a zřícenin, jimiž břehy Rýna, Dunaje a Váhu tak hojně se pyšní. Však aspoň naše partie Střekovská rovná se nejpěknějším na březích těchto řek, a hrad sám pro romantickou polohu svou na znělcové, 80 m nad hladinu Labe strmě se pnoucí skále, smělým způsobem své stavby a uspořádáním jednotlivých budov a oddílů náleží mezi nejzajímavější hradní ssutiny vůbec. — Zbudován byl Střekov po r. 1310. a r. 1319. králem Janem rytíři Pešíkovi ze Střekova dán v manství, jenž však ihned postoupil jej mocnému rodu Vartemberků, vládnuvších zde potom do konce XIV. věku. R. 1400. postoupil jej Jan z Vartemberka Ješkovi z Vchynic výměnou, což vedlo ke dlouholetým zápletkám. Markrabí Vilém Míšenský ve válce s Václavem IV. dobyl r. 1403. hradu Střekova na Dobeši a Otíkovi z Branné a když jim jej pod těžkými podmínkami vrátil, zmocnili se ho na jaře r. 1406 měšťané Drážďanští, ana prý posádka obchodu překážela. Václav IV., dostav konečně Střekov v moc svou, zapsal jej zástavou rytířům z Kladna, již přes husitské bouře na hradě se udrželi a až do smrti krále Jiřího tam vládli, načež vystřídala se na Střekově celá řada zástavních držitelů, až r. 1601. obdržel jej dědičně Adam Havel z Lobkovic, jehož rod, nyní knížecí linie Roudnická, podnes jím panuje. V 30leté, ano ještě v 7leté válce sloužil hrad za tvrz a byl častěji od válčících stran osazen; v minulém století však spustl, a teprve od r. 1830. zřízen zde hostinec, nyní hojně navštěvovaný, od kteréž doby i jednotlivé části hradu před úplným sesutím jsou ochráněny.

B. BERNAU.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

49. Sala terrina ve Valdštýnském paláci v Praze. V Menším Městě Pražském vypíná se na náměstí Valdštýnském nádherný palác, jenž vystavěn byv v třicátých letech XVII. století Albrechtem z Valdštýna, co do vnitřní úpravy své vypadá z valné části podnes tak, jak kázal jej vytvořiti nádherymilovný vévoda. Veliký, bohatě upravený, dvěma poschodími jdoucí sál, s freskovou malbou na stropě, představující vévodu na čtyřspřežném, triumfálním voze s hvězdou života jeho, nad ním zářící, v němž Valdštýn s královským přepychem přijímal vznešené přátele své, vysoká kaple, pěkně zdobená, řada jiných skvostných komnat s drahocennými obrazy a uměleckými pracemi, tak zvaný tajný kabinet, kdež Valdštýn s horečným napjetím naslouchával proroctvím astrologa Seniho, jež tento ve hvězdách čítal, lázeň v podobě krápníkové jeskyně, kdež nesčetnými krápníky vonná stékala voda na koupajícího se vévodu, a zejména rozkošná, tak zvaná Sala terrina, vzdušná to a do veliké, nádherné zahrady otevřená, renesanční loggie, vyšňořená starými freskami, výjevy z trojánské války, kdež řekové řečtí i trojánští válčí v brněních středověkých rytířů, zachovány jsou arci s různými změnami dosud, poskytujíce důkaz, že Albrecht z Valdštýna, stejně šťastný v uzavírání sňatků svých jak opatrný u volbě těch, jichž službám břitký svůj meč zasvěcoval, dovedl nesmírného bohatství svého také náležitě využiti. Zvláštní vzduch ovívá nás v síních, plných památek na muže, jenž na osudy národa našeho mohl míti nevypočitatelný vliv, kdyby při mohutných duševních vlastnostech svých byl měl méně surového sobectví, méně sžírající ctižádosti a méně nenasytné hrabivosti, ale za to více lásky k té krvi, z kteréž byl pošel.

Dr. Josef Štolba.

Fot. Stengel & Markert.

50. ZÁMEK SYCHROV. K nejnádhernějším moderním zámeckým budovám vlasti naší náleží Sychrov u Turnova, sídlo prastaré knížecí rodiny Rohanské, v jejíž držení dostal se r. 1820. koupí od hrabat Valdštýnů. Hned první majetník kníže Karel započal s novou stavbou tohoto zámku, jíž kníže Kamil, roku 1892. zemřelý, s velikým nákladem ukončil. Rozsáhlý zámek zbudován jest v normansko-gotickém slohu a dvěma věžemi v průčelí ozdoben. Bezčetné starožitnosti a předměty umělecké zdobí vnitřní místnosti zámku. Za podívanou stojí hned ony nádherné dvojité schody z leštěného českého mramoru, které na východní straně zámku vedou do horního patra; schodiště ozdobeno je sochami předků rodových od Maxa a Böhma pracovanými. V lovecké síni spatříš 4 sochy od Ed. Veselého, v přijímací síni malby a nádherný nábytek; také jídelna a zámecká kaple zasluhují povšimnutí. Okna kaple zdobí skvostné malby na skle od Quasta dle návrhů Engerthových. Neméně zasluhuje pozoru i zahrada, zámek obklopující, jejíž sklenníky chovají množství orchidejí, palem a různých převzácných bylin tropických. Vzácnější ještě a poučnější je sbírka stromů různých krajin a podnebí, zde seskupených. Na severní straně pojí se k zahradám rozsáhlá daňčí obora s hojnými partiemi lesními. — Zámek, sbírky jeho i zahrady v létě velmi hojně navštěvovány jsou turisty, jimž vlídný majetník rád dovoluje přístupu.

B. BERNAU.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

51. KRUMLOV. Starodávné město Krumlov, druhdy slavné sídlo nejbohatších, umění i nádhery milovných velmožů českých, hrdých pánů z Růže, rozkládá se na obou březích Vltavy, jež u velkém oblouku zeleným klínem půvabné kotliny horské své jaré vlny valí, omývajíc paty mohutného ostrohu skalního, na jehož obrovském pleci vypíná se pyšný, vysokou oblou věží zdobený hrad vévodský, ovinutý svěží zelení krásného parku, jako pohádka, plná jímavého kouzla a rozmanitých zbytků zapadlého středověku. — Krumlov jest nad jiná města česká zajímavým nejen svou historií a svým dávnověkým životem, ale i svými památnými stavbami, jak tomu nasvědčují staré domy měšťanské se svými štíty, lomenicemi a podloubími na malém sice, ale památném náměstí. Zvláště však památnými stavbami jsou chrám sv. Víta se sarkofagem nádhery milovného Viléma z Rožmberka, jejž zbudoval v gothickém slohu tak zvaném Vladislavském znamenitý rodák krumlovský, mistr Staněk, pak kostel sv. Ducha, jenž druhdy s klášterem spojen byl, a chrám minoritský, v němž chován jest vzácný skvost malířského umění českého: Matka Boží s Ježíškem malována na zlaté půdě, týmž asi štětcem, jímž vykouzlen je stejný klenot kláštera Vyšebrodského. Rovněž památný jest pustý nyní kostelík sv. Jošta, jenž až do r. 1621. byl v držení evangelíků. A jiných památností je po městě všude, od starožitné budějovické brány se zašlými freskami a nápisem: »*Český Krumlov*«, až k domu Pokákovskému bohatě freskami zdobenému naproti hradní bráně. — Krumlov, jenž byl až do r. 1513. pouze českým, má posud typický ráz staročeský, jehož setříti se posud nepodařilo a bohdá nepodaří.

A. HEYDUK.

FOT. J. SKIDEL V KRUMLOVĚ.

52. KAMENNÝ MOST A ČÁST STARÉHO MĚSTA V PRAZE. Jeden z nejzajímavějších pohledů pražských, protože obsahuje jednu z největších památek Starého města, Karlův most a staroměstskou mosteckou věž, právě tu část, která je srostlá se vzpomínkami na zhoubnou vojnu třicítiletou, kdy r. 1648. věž byla přímým svědkem krutého boje studentů pražských se Švédy, kteří tehda zradou císařského rytmistra Otovalského zmocnili se Malé Strany, přes most až k věži se dostali, a zde od studentů zase zahnáni byli. Celý ten výjev ve pěkném sgrafitu vyobrazen je na protější budově vodárny Mik. Alšem. Věž mostecká sama vážná a důstojná v gotickém svém slohu rozdělena je ve dvě poschodí, z nichž v každém nalézá se prostorná síň, které dříve za žalář se užívalo, a z jejíchž oken otvírá se pohled na most Karlův a protější město. — Vedle mostu Karlova sotva je v Praze jaké památky, k níž by lid takovou úctu choval jako k němu. Počal jej stavěti Karel IV. r. 1357., ale stavba jeho teprve 1507. dokončena. Na 17 pilířích mostu stojí sochy svatých, ozdoba to z dob novějších. Jen kříž s Ukřižovaným na přední části, také na obraze zřejmý, je ze starších dob; nepochybně již za Karla IV. stál tu kříž dřevěný, který několikráte byl nahrazen. R. 1696. posmíval se mimojdoucí žid kříži tomu, načež byl od královské apelace odsouzen, aby hebrejský nápis, znamenající: »Svatý Bože, svatý silný Bože, svatý nesmrtelný Bože«, podnes zachovaný, v polokruhu nad křížem dal zhotoviti a silně pozlatiti. Velká pohroma stihla most při povodni 4. září 1890., kdy most návalem vln uprostřed byl prorván a dva oblouky, šestý a sedmý a tři pilíře sesuly se do vysokých vod. — Vpravo od věže mostecké viděti staroměstské mlýny s věží vodárenskou a vodárnou. Vlevo od věže jest klášter křižovnický, a za ním mohutná a smělá kopule křižovnického kostela sv. Františka.

RED.

FOT. STENGEL A MARKERT.

53. Velká Jedle na Šumavě. Starý strom, pamětník dávné lesní slávy, stojí zachráněn před zkázou vůlí šlechetných lidí, jimž příroda jej odevzdala. Vypíná se do nebetyčné výše na břehu černých vod dosti mocného potoka Debrnického, nedaleko zámku téhož jména. Zbyl jediný z myriad svých sourozenců, kteří podlehli v boji s divými uragány a s divější, nemilosrdnější ještě lakotou lidskou. Znal jsem sám ještě tisíce jeho bratrů — není jich více! A pořád si myslím, že duše jejich zůstaly v lese, že mi šepcí v ucho staré, dávnověké báje o propadlé slávě, o vlastních mých předcích, kteří se zrodili, požili a zemřeli ve skrytých dědinách těchto hvozdů, kde velel jim žíti osud jejich. Do drsné kůry tohoto obra, svědka nedávné minulosti, vryla neznámá, všemohoucí ruka tajemné runy, z nichž čísti umí, kdo srdce je vnímavého. Je to tragedie, jejíž dějství i výjevy svírají srdce, rozlívají po útrobách nevýslovnou melancholii. Vše ustoupilo, podlehlo lidské lakotě, jež nemá konců, u přirovnání k níž všecky tyto širošíré hvozdy, se vším, co v nich roste a žije, nemá ani rozlohy jediného políčka na šachovnici. Bujné mládí všude, zelená se, žene do výše, ale krátká, velice krátká doba života je mu souzena. Chceš-li spatřit hvozd, jaký tu býval, pusť se na Boubín, milý čtenáři. Tam stojí ještě v celé slávě dávný prales. Chrání jej mocná vůle velmože. Mysli si, co chceš, ale já jsem mu vděčen, z té duše vděčen, do své smrti vděčen; vždyť mi zachránil kus toho, co srostlo s mým životem, kus toho, co dodává rázu naší vlasti.

K. Klostermann.

Fot. J. Eckert v Praze.

54. Trosky. Asi uprostřed mezi Turnovem a Jičínem zdvihají se malebností svou a neobyčejnou polohou vynikající zříceniny hradu Trosek, jimž se snad na celém širém světě málokterá a v sousedských zemích žádná památka nevyrovná. Vrch, na němž starý ten hrad stával, na temeně svém zúžuje se ve skalisko, z něhož dva obrovští sloupové z čedičového kamene vynikají, na těch pak trčí rozvaliny věží, které chráníce hrad mezi nimi položený i za poslední sloužily útočiště. Západní skála jmenuje se »Bába«, jest asi 47 m zvýší a dá se, ač s nebezpečím, přece snadněji dostoupiti nežli východní »Panna«, as o 10 m vyšší a na všecky strany srázně spadající. Z vlastního hradu zbývají pusté a pobořené zdi a zasutá chodba. — Trosky náleží ku mladším hradům, byvše teprvé v druhé polovici XIV. věku Čeňkem z Vartemberka vystavěny. Po jeho smrti připadly králi Václavu IV. a od toho dostaly se Otovi z Bergova, později jednomu z nejzuřivějších protivníků kalicha. R. 1439. dosáhli loupežní rytíři Šoł a Švejkar zradou hradu Trosek a Bergova jali. Po smrti Otově prodal syn jeho Jan Trosky Janu Zajíci z Hazmburka, za něhož hrad vojskem krále Jiřího dobyt r. 1469., ale potom Zajíci z milosti vrácen. Za Jindřicha ze Smiřic připojeno zboží Trosecké r. 1559. k panství Skalskému; hrad sám podlehl bouřím války třicetileté.

B. Bernau.

Fot. F. Krátký v Kolíně.

55. Zámek v Litomyšli. Málo jest mezi šlechtickými sídly v zemích českých budov z nádherymilovného XVI. věku nám dochovaných, které by co do stavební úpravy závoditi mohly s Pernštejnským někdy, nyní pak knížecím Thurn-Taxisským zámkem nad městem Litomyšlí, jenž zachoval se téměř beze změny z doby svého zbudování (dostavěn r. 1573) a právem nazývá se perlou umění renaissančního. Tvořiť mohutný čtverec rovněž s čtverstranným dvorem, obklopeným až na stranu západní vkusnými arkádami; tato strana pak veskrze ozdobena jest vzácnými obrazy díla škrábaného, k nimž vápno vlašskými mistry až od jaderského moře bylo přiveženo. Představují pak obrazy ty krajinky, zvířata, výjevy z domácího života, vyobrazení různých příběhů, scén bájeslovných, bitevních a biblických a i jednotlivé postavy, vše to v takové rozmanitosti a tak podivuhodně provedeno, že musíme slušně obdivovati se jak trpělivosti a dovednosti umělce, tak i štědrosti Vratislava z Pernštejna, uměnímilovného původce vší této nádhery. Sotva byl r. 1567. zboží Litomyšlské, původně duchovní, potom pak zápisné, ujal, ihned roku příštího položil základní kámen ku stavbě tohoto krásného zámku, již prováděl Vlach Jan Baptista. Také vnitřek komnat panských byl ozdoben díly uměleckými, tak že roku 1612. mohlo býti odtud vzato a odveženo 200 obrazů. Nyní jest zámek dosti sešlý a po vnitřní nádherné úpravě není památky; o duchu pak, jenž vládne nyní v sídle slavných Pernštejnů, svědčí dostatečně ta okolnost, že archiv zámecký r. 1895. co nepotřebné prý haraburdí do papírny byl prodán, odkud jen šťastná náhoda pro museum české jej zachránila. — Město Litomyšl samo jest velmi přívětivé a živé a zvláště honosí se slavným gymnasiem, na němž studovala i působila celá řada mužů v literatuře domácí i vědách vynikajících a proslulých.

B. Bernau.

Fot. Č. Polnický v Litomyšli.

56. Obří Důl v Krkonoších. Nejvelikolepější, nejskvostnější a spolu nejpoetičtější obraz z Krkonoš: *Obří důl*, přicházíme-li k němu od Petzrovy krčmy. U nohou našich úchvatná, jarou Úpou probíhaná, klikatá úžlabina, sevřená s obou stran obrovskými, lesem krytými a střídavě se sbíhajícími stráněmi a svěže zeleným pažitem na dně, jímž vine se okolo několika osamělých, střechatých budov bělavá cesta v nekonečnu se ztrácející. Na všech stranách šťavnatá zeleň všech odstínů, od nejtemnějšího do nejsvětlejšího, všude velebné ticho a netušený klid a v pozadí modravá královna výšin Krkonošských, majestátní *Sněžka*, ukončující Důl způsobem v pravdě imposantním. Věru jest to přímo s podivem, jak nekonečných krás nejrůznějšího druhu poskytují naše Krkonoše. Od zákoutí, co nejdivočeji rozrytých a jako stvořených pro romantické zjevy pohádkových loupežníků, až po nejněžnější, nejpoetičtější údolíčka, jež k milostným idylám přímo vyzývají, od nejpitoresknějších, hrůzně rozeklaných, skalnatých strání, až po nejlahodnější, travnaté, vonné svahy horských výběžků nalézti lze vše, co srdce lidské od pohorské krajiny žádati může. Jen temena, věčným sněhem krytá tu scházejí. Avšak nepostrádáme jich. Uneseni veškerou krásou tou, kráčíme hlubokým údolím Obřího dolu proti proudu skvostné jeho říčky, okolo pustých horských chat, jak opojeni nořice zraky své v údolíčka, jež při každém záhybu se otvírají brzy na té, brzy na oné straně, a s rozkoší hledíce vpřed i za sebe. Znenáhla počínáme stoupati. Výšiny za námi a kolem nás níží se víc a více, údolí, jímž byli jsme kráčeli, sráží se v obraz stále užší a neurčitější, až konečně po namahavém putování ocitneme se na vrcholu, s nějž nekonečný rozhled na všechny strany, daleko v náš i v cizí požehnaný kraj, jenž býval kdysi také náš, a který leží tu před námi v kráse úchvatné jako reliefová mapa.

Dr. Jos. Štolba.

Fot. A. Lehmann v Trutnově.

57. BUDĚJOVICE ČESKÉ, největší město jihočeské, leží v rozsáhlé rovině při ústí Malše do Vltavy. Hlavní náměstí budějovické v podobě čtverce, kol kolem obklopené loubím, se starou radnicí o třech věžích, náleží bez odporu k nejkrásnějším v Čechách. V domě vedle radnice jest nedávno založené městské museum archaeologické, národopisné, umělecké a j. Z památností městských sluší pak vytknouti především kostel Panny Marie při bývalém klášteře dominikánském, od roku 1785. pak piaristském. Vchod ke kostelu tvoří tu krásná křížová chodba, jejíž ozdobné sloupení a klenutí zachovalo se téměř neporušené. Děkanský kostel sv. Mikuláše po vyhoření v XVI. stol. nevkusně přestavěný má vysokou věž, se které je rozkošný rozhled po okolním kraji. Vnitřní město je obklopeno se tří stran pěkným parkem, zřízeným na místě bývalých městských hradeb; v sadě tom na východní straně města stojí velmi vkusný pomník průmyslníka V. Lanny. Stromořadí krumlovské stoletých lip, které počínajíc na levém břehu Malše u Divadelní ulice táhne se polokruhem ku spojení Malše s Vltavou a dále po pravém břehu Vltavy až k Hardtmuthově továrně, jest nejoblíbenější procházkou Budějovičanů. Ve městě je stejně mnoho vynikajících ústavů jako továren, a průmysl budějovický roste tím více, ano město je střediskem důležitých jihočeských drah. Vedle úřadů krajských, biskupství, obchodní komory je zde theologický seminář, dvě gymnasia, dvě realky (česká Matiční), něm. ústav učitelský, chlapecký seminář; z přečetných továren uvádíme továrnu národního podniku průmyslového a český akc. pivovar. Živel český stále je v Budějovicích v boji se silným německým, ale doba asi není daleka, kdy nabude živel český rozhodné převahy.

RED.

FOT. J. FŘÍBRAMSKÝ V Č. BUDĚJOVICÍCH.

58. LOKET. Mezi nejzajímavější města celých západních Čech právem počítá se Loket, jak vzhledem ke své poloze tak i k dějinám odvěkým. Jest totiž založen na ostrohu, jenž pouze k severu s protilehlými výšinami souvise, na ostatních stranách Oharkou jest obtékán. Na severozápadě zdvihají se skály na 70 m strmě z řeky, a na této straně shlíží se v tichém proudu Ohře také někdejší královský hrad, jehož kulaté bašty pronikají z hustého křoví. Zbudován byl ještě snad za panování Přemysla I. a r. 1234. poprvé se připomíná. Roku 1319. věznil zde nedůvěřivý král Jan po dva měsíce nejstaršího syna Václava (Karla), následníka trůnu. Císař Zikmund zastavil r. 1434. hrad, město a celý kraj Loketský svému kancléři a oblíbenci Kašparu Šlikovi, jehož rod potom do r. 1547. zde vládl; doba ta vyplněna jest krutými spory zástavních pánů s měšťany, od nichž hrad r. 1504. marně dobýván. Odpor proti Ferdinandovi I. připravil Šliky o Loket, a měšťané koupili konečně r. 1598. bývalé purkrabství sami, byvše současně přijati do stavu měst královských. V žaláři na hradě Loketském zemřel v tu dobu (r. 1607.) známý Jiří Popel z Lobkovic, oběť kabinetní justice Rudolfa II. Roku 1621. bránili se na Lokti statně Mansfeldští, r. 1632. Sasové proti císařským. Město, do r. 1850. krajské, jest nyní městem okresním asi s 3700 obyvateli. Hrad, slouživší do r. 1889. za trestnici, byl tehdy pro chatrnost opuštěn a ponechán osudu nejistému.

B. BERNAU.

FOT. STEGEL A SPOL.

59. Chrám sv. Jiří v Opavě. Opava, hlavní město dnešního rakouského Slezska, leží v úrodné dolině při řece stejného jména. Poněvadž mnohými a častými požáry za různých válek byla pustošena, nemá pamětihodných staveb starých, a vlastní její rozkvět počíná teprve od ukončení válek slezských. Z Opavy pošel spisovatel český, Jan z Opavy, někdy farář Lanškrounský a kanovník brněnský, jenž r. 1368. na rozkaz Rakouského Albrechta III. sepsal nádherné evangelium české v zlatě s miniaturami, svědčící o vysoké dokonalosti tehdejší malířské školy české. — Na dolním náměstí vyniká přede vším chrám sv. Jiří, jenž náležel prvotně řádu německému, v době reformační odevzdala jej však evangelická městská rada kazatelům protestantským. Kníže Karel Lichtenštejn, vypudiv protestantské kazatele, odevzdal chrám i s klášterem jezovitům. Roku 1676. byl chrám rozšířen. Nyní náleží ku faře minoritské, a odbývají se v něm v neděli české služby Boží. Chrám jest 63 kroky dlouhý, 30 kroků široký. Klenutí chrámové zdobí podařené fresky, zdi obrazy ze života sv. Jiří, jehož velký obraz visí na stěně oltářní. V sousedním (nalevo) domě, bývalé to koleji jezovitské, umístněn jest ústav učitelský. Přistavěná ku chrámu napravo budova jest *zemský dům*, v němž nalézají se úřadovny výboru zemského, byt zemského hejtmana a slezská sněmovna, v níž zasedá 31 poslanců.

Dr. F. Sláma.

Fot. J. Vilím v Praze.

60. Partie z Divoké Orlice. — Půvabný kout, kraj orličný. Půvabný a líbezný zároveň, sic bez nádherných krás a tísnivých velikolepostí, ale z českého východu přec jeden z nejkrásnějších. Od Kostelce Orličného počíná pěkné údolí, milé, s lány luk, mezi nimiž Orlice se kroutí prudkými spády, s dlouhou Lipovou strání a s tím městem starobylým, ale čistým a úpravným vlevo na kopečku. Na východ hrad Potštýn zavírá ten údol svou tmavomodrou, olesněnou homolí, z níž při slunce západu, kdy paprsky kolmo svítí na celé údolíčko, červenají se ještě staré pobořené zdi. Pak u Potštýna nahoru vrchy po březích Divoké Orlice už zúžují se valně a zvyšují, a nastává nejkrásnější část jejího toku, tady opravdu divokého. Při břehu sotva že zbývá místa na nešírokou stezku, po které v parném létě chodívají nejraději cizí výletníci a návštěvníci Potštýna. V hlubokém tom úvozu je chladno a příjemně, a tkví na celé té partii Orlice cosi jako závoj, jako mlžná pára slabě modré barvy, která dodává těm okolním lesům nesmírného tajemného půvabu tiché melancholie. Tím spíš, protože jasné vody orličné, plné ryb, převalují se přes kameny tmavé, omšené a řeka sama pak vypadá jako by byla temnou. Romantika tohoto zákoutí zvyšuje se neklidem řeky, na níž není místečka tichého, aby v něm mohly obrážeti se přikré lesnaté stráně. Na našem obraze je kus divokého údolu orličného cestou z Potštýna k Liticům, druhému starému hradu, který také svým dílem přispívá k pohádkám tohoto kraje. A z vrcholů těch lesnatých, které táhnou se podél Orlice, jsou pak odkudkoli dálné výhledy až k Labským úžinám, výhledy plné touhy po srdci Čech, k němuž orličný kraj, veskrze český, ode dávna tíhne.

Dr. Jiří Guth.

Fot. A. Novák ve Vamberce.

61. Pomník císaře Josefa II. u Slavíkovic. Při císař. silnici Brněnsko-Olomucké zvedá se u samého nádraží Rousinovského mohutný pomník na místě, kde císař Josef II., jeda r. 1769. z Brna do Olomouce, pluhu rolníka Trnky ze Slavíkovic se chopil a několik brázd vyoral. K pomníku vystoupiti lze od silnice po pěti stupních. Stojíš před železným sloupem o čtyřech bocích na čtyři pole rozdělených, jež ku čtyřem stranám světovým hledí. Bok severní před tebou je opatřen reliefy. V poli spodním uvidíš dubový věnec, ovinutý stuhou s letopočtem 1790. 20./2. 1890. a nápisem »Der deutsche Verein in Brünn« (Německý spolek v Brně). Pole druhé krášlí zemský znak. Na poli třetím spatříš orajícího císaře. V poli čtvrtém stkví se zlatý věnec s nápisem »J. II.« Bok západní, jižní a východní má v poli druhém a třetím po nápisu německém, latinském a českém. Nápis český, malou pietu k jazyku prozrazující, zní doslovně: Josef císař worbu, živitelku lidského pokolení w neywyšši wážnosti mage na této roli rozwor dělal. Dne XIX. srpna MDCCLXIX. (19. srp. 1769). — Stawowé morawšti newyrownanému císaři nowý tento památník postawiwše potomkům to místo zaswětili. MDCCCXXXV. (1835). — Pluh, jímž císař oral, byl do r. 1861. uložen v zemské sněmovně. Od uvedeného roku chová jej Brněnské Františkovo museum. V blízkém městečku Rousinově narodil se r. 1804. pěvec Sušil, jenž svou sbírkou národních písní moravských díky potomstva navždy si pojistil.

Jos. Hladík.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

62. KLEMENTINUM V PRAZE jest bývalá kolej jesuitská, jíž nyní užívá se z části jako semináře, z části ku přednáškám filosofické fakulty pražské university české i německé. Budova sama zaujímá veliký komplex mezi ulicí Křižovnickou, Platnéřskou, Marianským náměstím, uličkou Seminářskou a Velkou Karlovou, majíc uvnitř neméně než šest dvorů, dva kostely a dvě kaple. Na našem obraze jest průčelí kostela sv. Salvatora s dlouhou façadou Klementina do ulice Křižovnické. Seminářský kostel sv. Salvatora jest první větší stavba řádu jezovitského v Praze, jenž jej dal zbudovati ku konci XVI. století a bohatě okrášleným balkonem ozdobil. Z náměstí Křižovnického působí mohutná budova dojmem nejpěknějším, který jen je zvýšen protějším kostelem Křižovnickým, po levé ruce obrazu, slavným to pomníkem pozdní renaissance. V Klementinu vedle arcibiskupského semináře a arcibiskupské knihtiskárny je také universitní knihovna s 200.000 svazky, založená roku 1560. od jezovity Hurtada Pereza a později značnými dary valně rozhojněná, zejména Ferdinandem II., který r. 1622. odevzdal jezovitům vzácnou knihovnu universitní, založenou Karlem IV. Zajímavá jest síň knihovní, vystavěná jezovity a ozdobená zlatem, mramorem a nádhernými malbami od Jana Hiebela. Zde nalézá se také stará zeměkoule, na níž saharská poušť označena množstvím měst. Před zrušením řádu jezovitského r. 1773. jezovité sami knihovnu roznesli, nicméně dosud zachovalo se tam mnoho vzácných děl, listin a rukopisů, díky přivtělení knihoven zrušených klášterů zemských.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

63. LANDŠTEJN. Rozsáhlostí a velikolepostí zbytků svých nad všecky téměř v rumech ležící hrady české vyniká malebný Landštejn, zdvihající se právě tam, kde hranice Čech, Moravy a Dolních Rakous v hornaté, pro odlehlost svou však málo navštěvované krajině se stýkají. Pohled na zříceniny jeho se všech stran je velice pěkný, od strany severní jeví se býti velice úchvatným a zajímá umělce i turistu měrou právě takovou, jako vábí starožitníka a architekta zachovaná posud a téměř neporušená opevnění, která na jižní straně terasovitě trojnásob nad sebou čnějí. Nade všecko však vyniká týn hradu, nejstarší to a nejmocnější jeho část skládající se ze dvou obrovitých věží, spojených příčným stavením. Pochází založením ještě ze XIII. století, kdy Landštejn jakožto sídlo zvláštní, po něm se zovoucí větve Vítkoviců byl zbudován. Páni z Landštejna drželi hrad ten do r. 1370., ač teprve na počátku XVII. stol. vymřeli; po nich pak vládli na Landštejně po celá dvě století Krajířové z Krajku, rod štýrský, avšak záhy na Moravě i v Čechách zdomácnělý. Lipolt Krajíř na Landštejně, zemský hejtman moravský, vynikl v husitských válkách jako statečný válečník strany královské. Potomci jeho, získavše od počátku XVI. věku i Brandýs n. Labem a Boleslav Ml., přidržovali se však strany pod obojí a vynikli i jako ochránce bratří českých. Držitelé Landštejna po nich rychle se střídali, až roku 1685 koupili jej hrabata z Herberštejna. Za jich vlády stal se nádherný tento, staroslavný hrad, jehož r. 1618 Dampierre s cís. lidem marně byl dobýval, r. 1771. zříceninou; vyhořelť zapálen bleskem a neopraven více. Okolnost, že v době třicetileté války náležel Landštejn svob. p. Maxmilianovi Mohrovi z Lichteneggu, zavdala příčinu, že sem, ač ovšem zcela bezdůvodně, od nesoudných romantiků umísťováno dějiště Schillerových »Loupežníků«, z čehož se potom lichá pověst vytvořila, které dnes okolní lid pevně věří.

B. BERNAU.

FOT. B. V. LIŠKA V JINDŘ. HRADCI.

64. Městský Dům v Chebu. V nejbližším sousedství znamenitého děkanského chrámu sv. Mikuláše v Chebu stojí na nároží ulice a náměstí veliký modernisovaný dům, vedle něho pak (vlevo) tak zvaný »městský dům« neboli nynější radnice, zbudovaný v renaissančním slohu z počátku XVII. století. Původcem jeho byl bohatý chebský patricij Reinhold Holdorf, od něhož koupí přešel v majetek rodiny Pachhelblovské. Dům tento nabyl za majitelství vdovy Magdaleny Pachhelblovy, roku 1634. pověsti světové, ježto v něm v noci ze dne 24. na 25. únor zavražděn důstojníky chebské císařské posádky Albrecht z Valdštejna, zradou obviňovaný. Vévoda spal právě v komnatě prvého patra, nejdále vpravo položené, z níž okno na náměstí jest otevřeno. Roku 1635. koupili dům Jesuité, jichž rektor v komnatě bydlil, kde Valdštejn byl usmrcen; roku 1735. nabyla ho koupí městská obec, která místnosti světodějné paměti uměle vykládaným nábytkem a některými starožitnostmi naplnila. Nyní umístěny jsou v domě tomto městské úřady, museum, zvláště pro poznání národopisných zvláštností někdejšího Chebska důležité, a archiv vzácné ceny.

Dr. J. V. Prášek.

Fot. Stengel a Markert.

65. KAMENICKÁ LÍPA. Lípa v zahradě zámku Kamenického, jež dala městu příjmí Kamenice nad Lipou, patří bez odporu k nejpamátnějším stromům po veškeré vlasti. Je to prababička přes 600 let stará a pamatuje až zakládání spustlého ondy, ale na začátku našeho století po šviháčku v zámek přetvořeného hradu. Kamenická lípa byla zajisté drahná léta zjevem vznešeným a hrdým, ale že do takových závistivá mračna nejraději své blesky metají, neušetřil hrom ani této, jindy přes 80 stop vysoké bohatýrky, sraziv korunu její tak, že jen 7 metrů kmenem nad zemí se výší, za to však několika statnými, mohutným stromům se podobajícími a téměř k zemi svislými rameny do všech stran okázale se šíří. Na rozlehlých větvích těch upravena jest pro dosti častou společnost prostorná tančírna i s vedlejšími odpočívadly, k nimž z důli vedou ozdobné schody. Při jarním veselí mladých srdcí mládne i věčitá lípa kamenická, slunnými polibky zpívajícího jara probuzena, svých květů vůní vypravuje mladým družkám sadu, jak ctěna druhdy bývala od nádhery milovných Švamberků, již v koruně její za dnů letních i za měsíčních nocí májových rodinnému oddávali se veselí, jak tomu list Bohuslava, junáckého vůdce Táboritův, slavné paměti, z Orlíka na Zvikov bratru Henrykovi psaný, zřejmě svědčí. — K objetí kmene lípy kamenické potřebí je čtvera lidských paží, a obvod její větevný má přes 120 kroků. Jen zapomenutá lípa Cudslavická u Vimperka předstihuje lípu Kamenickou obvodem kmene, jejž jsem na 12 metrů zjistil, jest však nitrem svým už dávno vydoupnalá a děkuje žití své pouze vděčnému odnoži, který druhdy ve vyhnilém nitru k lýku přirostl a nyní mohutnými těly s povrchem pramateře své jedno jest.

A. HEYDUK.

FOT. B. LIŠKA V JINDŘ. HRADCI.

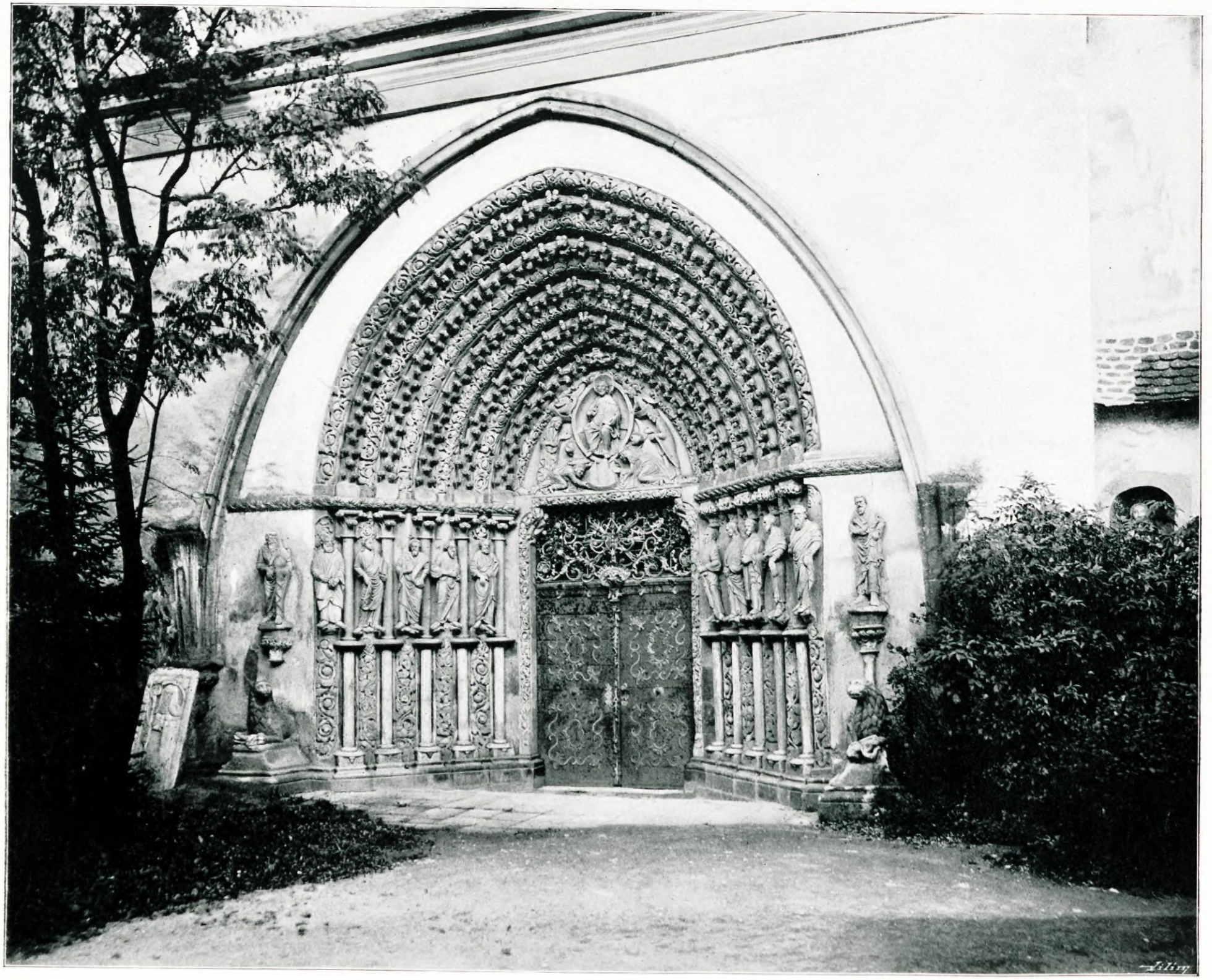

66. Předkláštеří u Tiššova. — V tiché, od ruchu světského odlehlé a lesními stráněmi věnčené dolince stojí památný klášter (Porta coeli — Brána nebes), založený zbožnou Konstancií, vdovou po králi Přemyslu Otakaru I., r. 1233. s nádherným chrámem. Roku 1861. dostal se v majetek kláštera Mařidolského v Saské Lužici koupí za 480.000 zl. Chrám klášterní (nyní farní) je pilířová, v podobě kříže zbudovaná basilika o třech lodích. Původní stavba, jež ve slohu románském byla provedena, velice se pozměnila pozdějšími stavbami. Dosti zachovalým je »*portál*«, jejž předvádí náš obraz, a jemuž na Moravě roveň nenalezneš. Jeho postranní stěny záležejí v řadě pěti sloupů v polovici rozdělených. Dolejší pole mezi sloupy vynikají ozdobou v kameně tesanou, pole horní, po každé straně počtem pět, vyplňují sochy sv. apoštolů z kamene, a po jedné soše mají hladké stěny. Nad sloupovím pne se gotická klenba o pěti žebrech, velkolepě vyzdobených. Čelní pole nade dveřmi opatřeno je kamenným reliefem. Z reliefu lze vyčísti zakladatelku Konstancii a Václava I., již klečíce a hluboko se sklánějíce obětují Spasiteli chrám. Při okraji reliefu stojí za královnou markrabí Přemysl, za králem sv. Anežka Přemyslovna. Uprostřed nad klečícími vznáší se Spasitel, jehož hlavu objímá nebeská zář; pravou rukou žehná a levou drží evangelium. Dvéře opatřeny jsou umělým železným mřížovím. — Vstup do brány střehou dva lvi, z nichž levý náleží době nové. — Gotický strop chrámu a presbyterium náležejí XV. stol. K severní podélné straně chrámové přiléhající čtvercová chodba křížová, která je mimo chodbu kláštera Svatokřížského nejznamenitější stavbou slohu románsko-přechodního v říši. Vzácné památky! Žel, že se jim dosud nedostalo štědřejšího ochránce!

Jos. Hladík.

Fot. M. Adler v Praze.

67. KARLOVO NÁMĚSTÍ jest největším prostranstvím Nového Města Pražského a Prahy vůbec, patříc svými sady k nejpůvabnějším náměstím evropských měst vůbec. Tvoří obdélník, mající 531 m zdélí a 152 m zšíří a již r. 1847. proměněno bylo v sady, které byly upraveny vkusně a úpravně r. 1885.—1886. V dolejší části sadů, před radnicí novoměstskou, je pomník básníka Vítězslava Hálka, prostá, pískovcová kaplička s malou fontánou, nahoře s bronzovou hermou básníkovou a po stranách s kamennými odpočívadly v obloucích do polokruhu rozpjatými a zakončenými sfingami. Poněvadž náměstí bylo určeno za střed Nového Města, mělo hned z počátku svou radnici a tak založení nynější novoměstské radnice událo se stejným časem co založení města. Původně byla radnice bez věže; tato byla přistavěna teprve 1451., však asi po stu letech lehla popelem i s radnicí, načež postavena znovu a radnice úplně upravena. R. 1806. vystavěn na jejím místě »otcovskou péčí císaře Františka I.«, jak hlásá latinský nápis v průčelí, jednotvárný dům nynější. Věž zachovala se celkem v původní podobě: nárožní vysedlé vížky, jakož i vížka na temeně sedlové střechy dodávají jí více malebnosti, nežli má věž staroměstská. V přízemí při straně východní zazděn jest český loket právní a pak zbytek řetězu, jímž bývala přehrazována ulice v čas nebezpečí; uvnitř přízemku jsou věznice. Mezi okny je nový pískovcový erb Nového Města, udělený od cís. Ferdinanda III. po obležení Švédském r. 1650. Nově byla upravena věž roku 1876.—77. Z radnice dne 30. července 1419. hozen byl kámen na kněze Jana Želivského, nesoucího svátost oltářní, načež konšelé odtud oknem vyhozeni. Teď je v radnici c. k. zemský soud.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

68. KYSIBL. Utěšené lázeňské místo Kysibl leží v rozkošném, starými jedlovými a smrkovými lesy hojně porostlém údolí, jehož hlubinou vine se mladá, mile žvatlavá Ohře, tu a tam rounem bílých vln zdobená. Úpatí západních strání, bezprostředně při silnici, vedoucí podél řeky do Karlových Varů, vroubeno jest řadou pěkných obydelních stavení a několika moderně zařízenými hôtely rázu švýcarského, na břehu pak protějším, na který vedou dva úpravné mosty, jsou rozsáhlé parky, nivy a háje s pěknými a pohodlnými cestami. Villy, drobné besídky, altány, rybníčky a záhony květinové dodávají místům těm zvláštní líbeznosti. Konec údolí nad silnicí, na svahu v rozkošný park přetvořeného úbočí, vypíná se krásný zámek nynějšího majetníka, pohlížející hrdě k severu, kde na příkré skále žulové stojí skrovný kostelíček kysibelský. Opodál za zámkem skrývají se břečtanem a svlačcem hustě ovinuté zbytky starodávné brány, za kterou mizí a ztrácí se náhle zelený půvab útulného ráje kysibelského.

A. HEYDUK.

FOT. J. ECKERT V PLZNI.

69. Hradisko u Olomouce. Hrad v pravém slova smyslu. Ohromná budova železných stěn, zamřížených přízemních oken, úzkých, pochmurných branek pobočních, hrdopyšného portálu, jehož zvýšený vjezd zastiňují staleté stromy, zčernalé a vichry ošlehané, ale vzdorovité a pevné dodnes. Vypíná se na mírném návrší malou půlhodinku od severovýchodního cípu Olomouce v mohutném čtverhranu se čtyřmi věžemi v rozích. Základy k budově položil před tisícem let olomucký kníže Otto. V roce 1151. z rukou Benediktinů přešla v doménu Premonstrátů za tehdejšího velkého příznivce jejich biskupa Zdíka. Deset let na to spustošena vojskem Soběslava II., pak v roce 1241. Tatary vydrancována a spálena. Poslední pohroma stihla ji v roce 1642. za švédského nájezdu do Čech a Moravy. Švédové rozchvátili zejména hradišťskou drahocennou knihovnu klášterní a mnoho drahocenných památek uměleckých odtud odnesli. Dvacet let odpočíval klášter ve zříceninách a znovu zřízen v letech 1659. a 1686. V osmnáctém století, kdy sem vložena prelatura, znovu nádherně vyzdoben, že se řadil k nejkrásnějším klášterům země. Však již koncem toho století v opravách císaře Josefa II. byl hradišťský klášter zrušen a odkázán potřebám generalního semináře na výchovu moravského duchovenstva, »Instructioni cleri, religionis fundamento vovit Josephus II.«, kterýmž nápisem budova dodnes se honosí. V té době byl rektorem semináře Josef Dobrovský, proslulý slovanský jazykozpytec. Po císařově smrti přeměněno Hradisko na vojenskou nemocnici, a tak trvá do dnešního dne. Velkolepý pohled skytá budova při rozvodnění řeky Moravy, která dosti často ji proměňuje v osamocený ostrov.

Fr. S. Procházka.

Fot. J. Vilím v Praze.

70. U Černého jezera na Šumavě. Těžko říci, v čem tkví krása Černého jezera, nejvzácnějšího to skvostu šumavského a také snad nejsnáze přístupného z rozmanitých partií Šumavy. Drahou plzeňsko-eisensteinskou jedeme cestou plnou romantických pohledů do šumavských hvozdů už od Klatov počínaje, po trati stále stoupající a točící se ve křivkách nad míru smělých podél srázných strání a stěn, co chvíli nějakým tunelem, při jehož ústí vždy nový a půvabnější naskytuje se výhled, až projedše tunelem nejdelším, staneme v údolu, ve stanici Špičáku. Buď povozem po pěkné, vinuté silnici nebo pěšky po lukách, vonících alpským dechem, a kusem lesa dojdeme sotva v půl hodince k pensionu Prokopovu, jejž zná každý, kdo na Špičáku byl, nejen z Čechů, ale i cizích. A z útulného toho hostince vede samým vysokým lesem jehličnatým vozová cesta, někdy ponuzei příliš důkladně vyštěrkovaná, k Černému jezeru. Vzduch všude čistý jako dětská duše a silný jako bavorské pivo, kterého návštěvník sotva opomene okusiti v nedalekém Eisensteinu. Ani se nenaděje, stane pojednou na konci této cesty a před ním jakoby rázem odhalí se obraz Černého jezera, které tiše a nesmírně klidně dříme pod Jezerní stěnou, jsouc uzavřeno skalami a stráněmi olesněnými se všech skoro stran. Jezerní stěna, skoro kolmo se vypínající na straně jižní, celá se obráží ve hladině, která vypadá jako černá, hlazená deska. Při břehu hnijí v čistých a přece temných těch vodách staré kmeny lesní, — a nebylo by tady života, kdyby na protější straně ladně se nevyjímal úhledný pavillon, ve kterém německý krčmář vnáší svým pivem, chlebem a syrečky valný kus prósy do tohoto sídla poesie.

Red.

Fot. J. Eckert v Praze.

71. DOMAŽLICE. V krásném zástění vždy zelených a svěžích vrchů Šumavských mile stuleno leží starožitné město Domažlice, nepřemožitelná hráz a bašta jazyka českého, ba středisko bohatýrských Chodův, pomezních to strážcův otecké země, již znakem své bdělosti a ostražitosti měli v ústředí společné korouhve psí hlavu, dle čehož dáno jim přídomkem »Psohlavci«. — Ze čtyř druhdy bran zbyla městu jediná jihovýchodní, dolní. Při bráně hořejší, severozápadní, s kteréžto strany vzat jest náš obraz, stojí zbytky hradu Chodovského, rychty Chodův s nízkou věží; za to vysoko do nebe vypíná se okrouhlá věž děkanského chrámu, jež městu zvláštního dodává rázu. Památný jest též starožitný kostel Augustiniánský, založený r. 1288. králem Václavem a konečně nová radnice, krásná to stavba renaissanční, jakých po Čechách nemnoho. V radnici té jest dosti bohatá knihovna a čítárna pro lid, jakož i museum pro důkladnou sbírku chodských krojů a nářadí nad jiné důležité. Drahocennými památkami jsou zde listy Žižkův a Jiskry z Brandýsa. Za klášterskou zahradou v parku stojí pomník Ant. Příhody, děkana Domažlického, velikého dobrodince studujících († 1749.), krásné to dílo mistra Myslbeka. Druhý dům na obraze z levé strany jest někdejší obydlí Boženy Němcové, jejíž hlavu genius nesmrtelnosti zlatou ověnčil září. Jest ozdoben její jménem na památné desce se skvícím. — Domažlice, jež daly universitě Karlově prvního učitele lékařství, Baltazara z Domažlic, a Českým bratřím biskupa Jana Roha, stály vždy věrně k straně národní a snášely proto veliká a častá příkoří, leč překonaly vše vítězně.

A. HEYDUK.

FOT. F. TAUBER V DOMAŽLICÍCH.

72. Mlýnská Kolonáda v Karlových Varech. V hodinách ranních všechen život lázeňských hostí věnován jest léčbě blahodárnou vodou karlovarských teplic, u nichž tou dobou pestří se strakatina všech národností. V této době nejvíce v oči bije i mezinárodnost i socialistická rovnost všech v »evropské nemocnici« dlících, neboť »před Bohem a před karlovarskými prameny všichni jsou si rovni«, pán — nepán, muž z lidu i hlava korunovaná, a nikdo nemá přednost při užívání jejich blahodárného léku. Kdežto za dřívějších dob léčba děla se koupáním, později však pitím vody mnohdy velmi nemírným (i 50—70 kalichů), datuje se od dob působení lékaře Dra. Davida Bechra zmírnění pití vody a spojení jeho s léčbou koupelní. Prameny totiž přivádějí se také do různých budov lázeňských, zejména též do nových, nádherně zřízených Císařských lázní. U pramenů pak pije se voda (nejvíce šest kalichů) bud bez přísady, buď s mlékem, syrovátkou neb s vřídelní solí. Z kolonád, jež nad prameny jsou zbudovány, nejnádhernější jest sloupořadí Mlýnské kolonády (Mühlbrunnkolonade), vystavěné nákladem asi 700.000 zl. na místě někdejšího mlýna, dle návrhu prof. Zítka. Dvojité řady korinthských sloupů obstupují dlouhý obdélník a nesou kamennou plochu, hrazenou a sochami ozdobenou, k níž přiléhá zase menší sloupořadí. Monumentální tato stavba skvostně by věnčila téměř některého návrší a na volném prostranství hrdě by vévodila celému údolí. Zapadnuvši však do úzkého údolu, ztrácí na své velikoleposti.

Eug. Mir. Rutte.

Fot. Stengel a Markert.

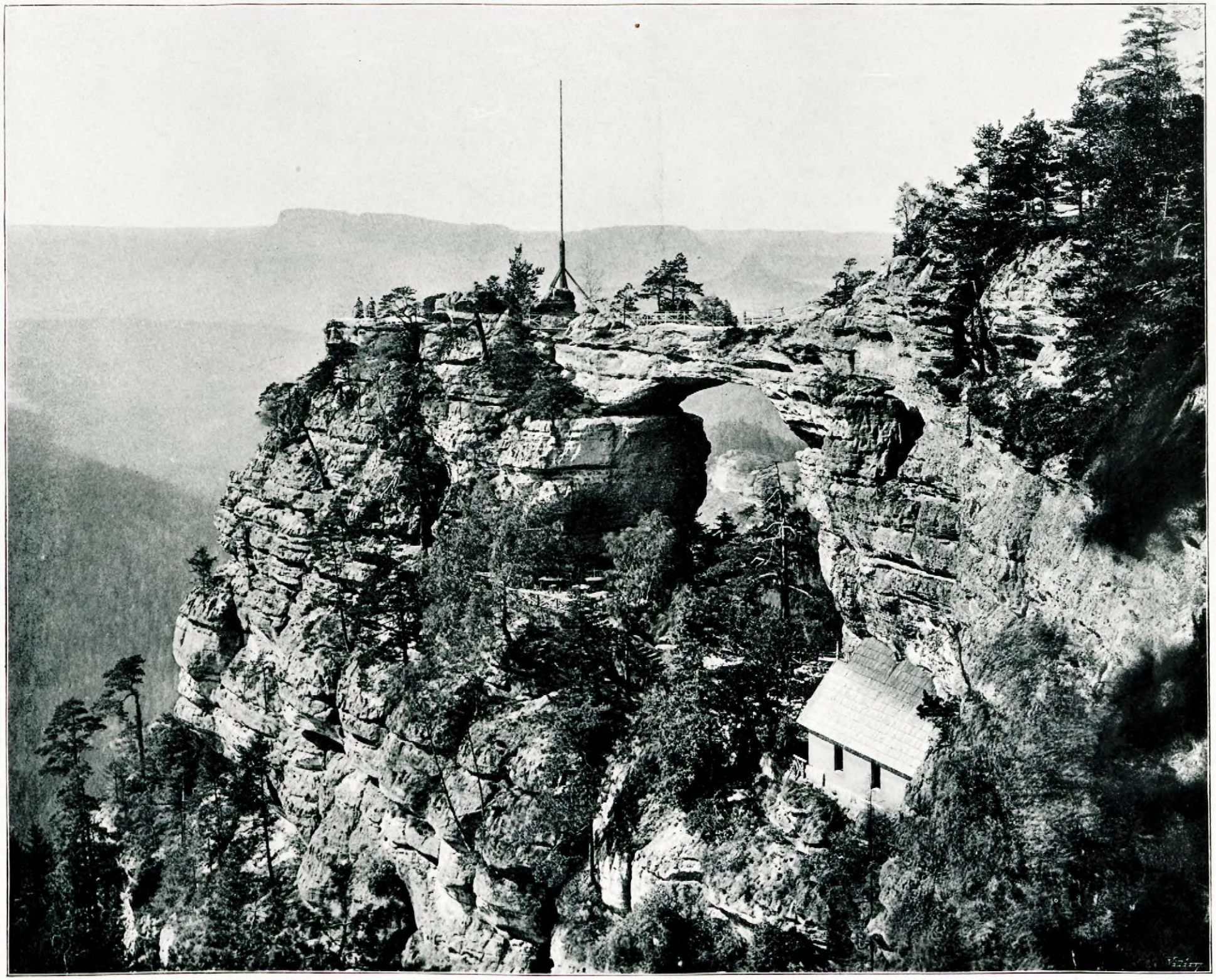

73. Přebičská Brána v Českosaském Svýcarsku náleží k oněm světoznámým skalním útvarům, jež navštěvují cestující ze všech zemí. Severovýchodně nad Hřenskem z dolejšího méně příkrého skalního tělesa vyčnívají pískovcové skály, tvořící ohromnou, nejspíše zvětráním povstalou skalní bránu, 20 m zvýší a 30 m zšíří, která nahoře balvanem 3½ m silným jest uzavřena. Výstup k této skále, as 350 m nad hladinou Labe trůnící, jest od r. 1881, kdy majitel kníže Clary v zátočinách dal jej upraviti, velmi zajímavý a pohodlný a poskytuje hojnost malebných skalních partií a rozkošných výhledů. U skalní brány samé nalézá se hostinec vestavěný do úzké rokle ve slohu divokrásnému okolí přizpůsobeném, z jehož oken otvírá se bezprostředně pohled na majestátní ten útvar přírody. Přes ohromný skalní sloup »Kreuzstein«, potom přes »Edmundstein« dostaneme se na vrchol brány, s něhož jest daleká vyhlídka. Pod Přebičskou branou na západ táhne se romantický Bilgrund.

FOT. STENGEL A MARKERT. FOT. BERGAU.

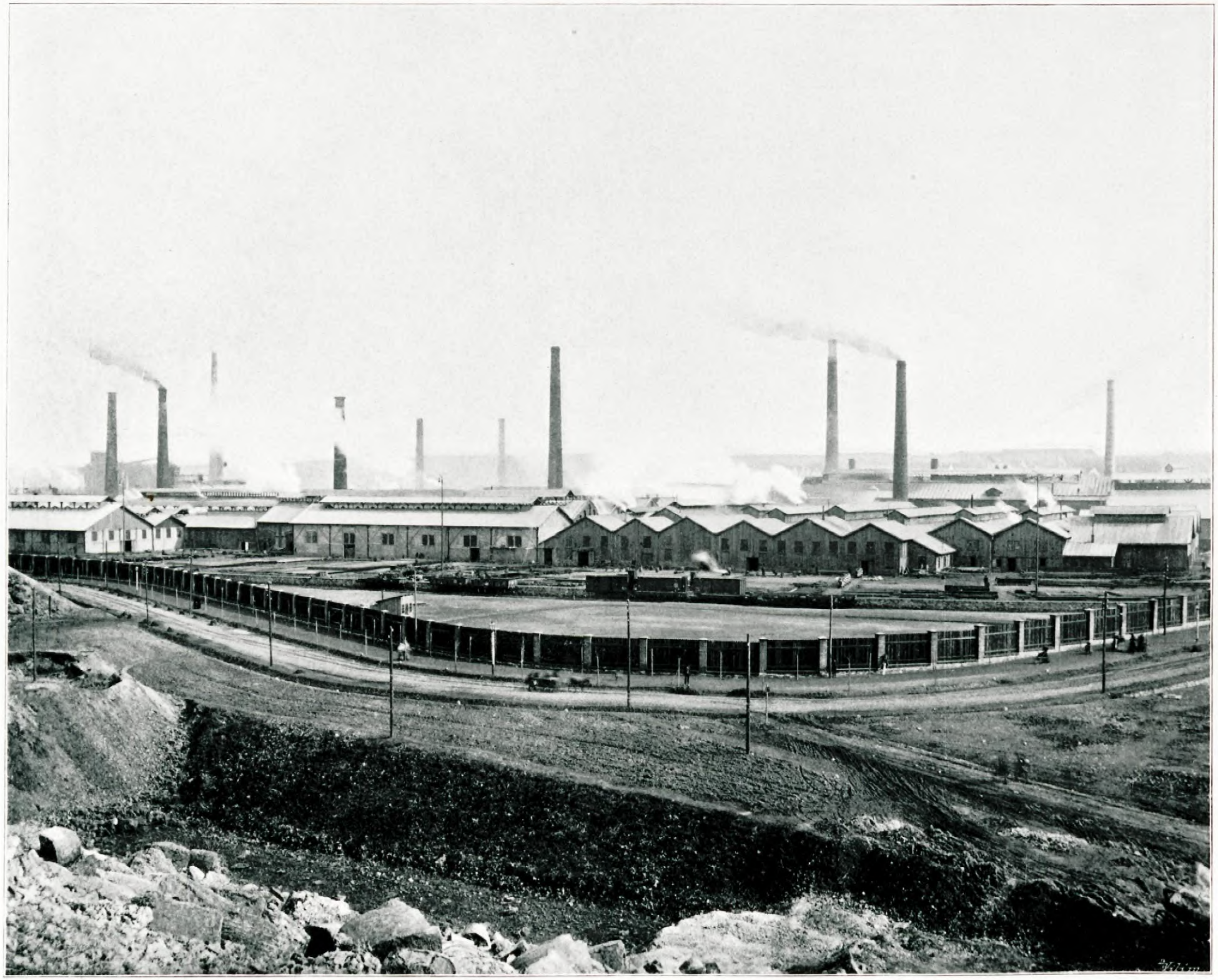

74. KLADNO. Věčně dýmem zachmuřen je obzor tohoto města, kteréž nevyčerpatelné snad zdroje kamenného uhlí a blízká ložiska rud železných přetvořily z tiché dědiny v lomoznou dílnu boha Vulkána. Temnou noc ozařují plameny šlehající z obrovských výhní železných hutí — pískot nespočetných vlaků, syčení parních strojů, rachot kladiv a bucharů označuje toto stále vzrůstající mraveniště poutníku již tehdy, kdy vlastní město ještě marně se snaží postihnouti zrakem. A přec bylo sotva před půl stoletím Kladno malé, tiché. Tulilo se k zeleným lesům a smálo se do čisté oblohy, neumějíc příliš mnoho vyprávěti o své minulosti. Do XVI. století byla to ves kolem hradu, v němž nejprve pánové z Kladna, později pak Žďárští ze Žďáru až do konce XVII. věku sídleli. Mramorové náhrobky čelnějších držitelů kladenského zboží budí v kostele pozornost přátel české minulosti. Na počátku XVIII. věku koupil panství kladenské klášter Břevnovský. Mimo starý gotický kostel zasluhuje pozornost kaple sv. Floriana a zámeček, kteréžto památky zbudoval v minulém století Kil. Dienzenhofer; pěkná sousoší na náměstí vděčí témuž mistru za svůj původ. Co postavila doba novější — vše má pečeť střízlivosti, jaká ovšem v městě plném ruchu a práce má plné odůvodnění. Roku 1843. objeveno zde uhlí — jež Kladno přetvořilo rychlostí, která připomíná rozkvět zámořských měst. Dnes má téměř 20.000 obyvatelů.

VÁCLAV ŠTECH.

FOT. FR. ŠROTÝŘ NA KLADNĚ.

75. Hlavní schodiště budovy Musea království Českého, která vystavěna byla nákladem as dvou milionů zl., podle návrhů architekta a vládního rady prof. Jos. Schulze, náleží bez odporu mezi nejpřednější a nejlepší výtvory moderního umění stavitelského, kterými naše matička Praha honositi se může. Monumentální šestiramenné schodiště, provedené v ladném, akademicky přesném slohu renaissančním, nachází se ve středu budovy a již při vstupu z vestibulu překvapuje svými velkými rozměry (měří v délce 23 m, v šířce 15 m, výšce 19½ m), a ušlechtilostí tvarů jakož i nádherou vkusné výzdoby. Ku zvýšení příznivého dojmu přispívá vydatné denní osvětlení, jež bohatě malovaným stropem skleněným dovnitř proniká. Ve všech třech patrech obklopeno jest schodiště okružními chodbami, kteréž se do schodiště velkými otvory, polokruhovými oblouky zakončenými, rozevírají. Vedle bohatě již zdobených a plasticky vyznačených křižových kleneb budou ještě okrášleny chodby prvního patra na volných stěnách uměleckou výzdobou malířskou, znázorňující historické kroje naší vlasti. Soulad barev, světla a tvarů jakož i vhodná volba materiálu, působí v tomto schodišti tak příznivě, jak toho vážnost a monumentálnost paláce musejního vyžaduje. Stojíme tu před vážnou prací českého ducha a českých rukou, jež hlásá hrdě světu obrození českého umění stavitelského.

Jos. Vyskočil.

Fot. J. Vilím v Praze.

37. ŘÍČANY. Několik minut od stanice Říčanské (dráhy cís. Frant. Jos.) ve směru jižním rozkládá se přívětivé městečko Říčany, jehož jedinou zajímavostí i památností jsou sporé trosky starého hradu, kolébky proslaveného staročeského rodu pánů z Říčan, které se na pahrbku as 12 m vysokém na jihozápadním konci města nad Pražskou silnicí vypínají. Zříceniny, z jejíž zdí asi mnoho domků ji nyní obklopujících bylo vystavěno, pozůstává již jen ze dvou zbytků. Značnější z nich tvořil část bývalého paláce a posud vyčnívá do výšky dvou pater; podoba oken, kamenné lavičky ve výklencích a zbytky žeber klenbových zřejmě poukazují na polovici XIII. věku, kdy as tento hrad pány z Říčan byl zbudován. Diviš z Říčan, stranník krále Zikmunda, r. 1420 statně hájil odvěké rodové sídlo proti Husitům, přinucen však konečně vzdáti se Pražanům pod výminkou svobodného odchodu pro obležené, kteréž však potom od Táborů spolu před hradem ležících nešetřeno. Dne 4. prosince 1420. obsazen hrad Říčanský lidem Pražanů, pobořen však nebyl, an ještě o sto let později jako »hrad« se připomíná. Roku 1497. postoupila jej Johanka z Březovic i s městečkem svému manželu Mikuláši Trčkovi staršímu z Lípy, a ještě r. 1533. náležel Mikuláši Trčkovi hrad Říčany s městečkem, což o jeho zachovanosti v tu dobu svědčí. Ale o třicet let později (r. 1567) byl hrad již pustý, vzav bezpochyby zkázu nahodilým požárem, načež zdi jeho poznenáhla na stavbu domků v městečku byly rozebrány.

B. BERNAU.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

38. STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ je srdcem Prahy. Staré to tržiště, obklopené zevšad památnými a starými budovami, jež jsou jakoby deskami, do nichž vryty jsou dějiny několika věků, činí dosud dojem starožitný a vážný. Po straně západní rozkládá se starobylá radnice, po straně východní chrám týnský, o něco jižněji palác knížete Kinského, to vše i s řadou domů soukromých má pochmurný ráz, jehož nesetřely ani moderní všelijaké přídatky a opravy. Na náměstí tomto býval odjakživa čilý ruch: zde odbývaly se trhy, ohlašována nařízení úřední a zločinci trestáni nebo popravováni, a náměstí bývalo také jevištěm krvavých bojů mezi oběma národnostmi Prahu obývajícími, zejména při volbách králů. 21. června 1621. náměstí vidělo divadlo nejhrůznější a v následcích svých pro českou vlast nejosudnější, popravu dvaceti sedmi mužů, kteří zde museli odpykati zbabělost zimního krále. R. 1648. postavena zde na paměť skončené vojny a uzavření míru od císaře Ferdinanda III. uprostřed náměstí socha Panny Marie, od sochaře Pendela. Východní (a z části i jižní) průčelí radnice staroměstské vystavěno v novogotickém slohu v letech 1838—1858; z radnice staré zbyl jen arkýř z r. 1381, věž (1474), krásný jižní portál a stará zasedací síň. Na mohutném pilíři věže je t. zv. staroměstský orloj, památné astronomické hodiny mistra Hanuše z r. 1490. Chrám Týnský je ze 14. a 15. stol. Socha Panny Marie v průčelí stojí místo kalicha a sochy Jiřika Poděbradského. Ušlechtilé věže chrámu jsou nejkrásnější ozdobou náměstí.

FOT. STENGEL A MARKERT.

RED.

61. Pomník císaře Josefa II. u Slavíkovic. Při císař. silnici Brněnsko-Olomucké zvedá se u samého nádraží Rousinovského mohutný pomník na místě, kde císař Josef II., jeda r. 1769. z Brna do Olomouce, pluhu rolníka Trnky ze Slavíkovic se chopil a několik brázd vyoral. K pomníku vystoupiti lze od silnice po pěti stupních. Stojíš před železným sloupem o čtyřech bocích na čtyři pole rozdělených, jež ku čtyřem stranám světovým hledí. Bok severní před tebou je opatřen reliefy. V poli spodním uvidíš dubový věnec, ovinutý stuhou s letopočtem 1790. 20./2. 1890. a nápisem »Der deutsche Verein in Brünn« (Německý spolek v Brně). Pole druhé krášlí zemský znak. Na poli třetím spatříš orajícího císaře. V poli čtvrtém stkví se zlatý věnec s nápisem »J. II.« Bok západní, jižní a východní má v poli druhém a třetím po nápisu německém, latinském a českém. Nápis český, malou pietu k jazyku prozrazující, zní doslovně: Josef císař worbu, živitelku lidského pokolení w neywyšši wážnosti mage na této roli rozwor dělal. Dne XIX. srpna MDCCLXIX. (19. srp. 1769). — Stawowé morawšti newyrownanému císaři nowý tento památník postawiwše potomkům to místo zaswětili. MDCCCXXXV. (1835). — Pluh, jímž císař oral, byl do r. 1861. uložen v zemské sněmovně. Od uvedeného roku chová jej Brněnské Františkovo museum. V blízkém městečku Rousinově narodil se r. 1804. pěvec Sušil, jenž svou sbírkou národních písní moravských díky potomstva navždy si pojistil.

Jos. Hladík.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

62. KLEMENTINUM V PRAZE jest bývalá kolej jesuitská, jíž nyní užívá se z části jako semináře, z části ku přednáškám filosofické fakulty pražské university české i německé. Budova sama zaujímá veliký komplex mezi ulicí Křižovnickou, Platnéřskou, Marianským náměstím, uličkou Seminářskou a Velkou Karlovou, majíc uvnitř neméně než šest dvorů, dva kostely a dvě kaple. Na našem obraze jest průčelí kostela sv. Salvatora s dlouhou façadou Klementina do ulice Křižovnické. Seminářský kostel sv. Salvatora jest první větší stavba řádu jezovitského v Praze, jenž jej dal zbudovati ku konci XVI. století a bohatě okrášleným balkonem ozdobil. Z náměstí Křižovnického působí mohutná budova dojmem nejpěknějším, který jen je zvýšen protějším kostelem Křižovnickým, po levé ruce obrazu, slavným to pomníkem pozdní renaissance. V Klementinu vedle arcibiskupského semináře a arcibiskupské knihtiskárny je také universitní knihovna s 200.000 svazky, založená roku 1560. od jezovity Hurtada Pereza a později značnými dary valně rozhojněná, zejména Ferdinandem II., který r. 1622. odevzdal jezovitům vzácnou knihovnu universitní, založenou Karlem IV. Zajímavá jest síň knihovní, vystavěná jezovity a ozdobená zlatem, mramorem a nádhernými malbami od Jana Hiebela. Zde nalézá se také stará zeměkoule, na níž saharská poušť označena množstvím měst. Před zrušením řádu jezovitského r. 1773. jezovité sami knihovnu roznesli, nicméně dosud zachovalo se tam mnoho vzácných děl, listin a rukopisů, díky přivtělení knihoven zrušených klášterů zemských.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

75. Hlavní schodiště budovy Musea království Českého, která vystavěna byla nákladem as dvou milionů zl., podle návrhů architekta a vládního rady prof. Jos. Schulze, náleží bez odporu mezi nejpřednější a nejlepší výtvory moderního umění stavitelského, kterými naše matička Praha honositi se může. Monumentální šestiramenné schodiště, provedené v ladném, akademicky přesném slohu renaissančním, nachází se ve středu budovy a již při vstupu z vestibulu překvapuje svými velkými rozměry (měří v délce 23 m, v šířce 15 m, výšce 19½ m), a ušlechtilostí tvarů jakož i nádherou vkusné výzdoby. Ku zvýšení příznivého dojmu přispívá vydatné denní osvětlení, jež bohatě malovaným stropem skleněným dovnitř proniká. Ve všech třech patrech obklopeno jest schodiště okružními chodbami, kteréž se do schodiště velkými otvory, polokruhovými oblouky zakončenými, rozevírají. Vedle bohatě již zdobených a plasticky vyznačených křižových kleneb budou ještě okrášleny chodby prvního patra na volných stěnách uměleckou výzdobou malířskou, znázorňující historické kroje naší vlasti. Soulad barev, světla a tvarů jakož i vhodná volba materiálu, působí v tomto schodišti tak příznivě, jak toho vážnost a monumentálnost paláce musejního vyžaduje. Stojíme tu před vážnou prací českého ducha a českých rukou, jež hlásá hrdě světu obrození českého umění stavitelského.

Jos. Vyskočil.

Fot. J. Vilím v Praze.

76. CHALOUPKA ZE VSI BENÁTEK U TURNOVA. Blízko za městem v údolí Kozákovského potoka Stebenky směrem k Chlomku spolu s jinými ukryté v zelení ovocného stromoví stojí na kamenné podezdívce dřevěné, roubené to staveníčko s obloučkovou pavláčkou, s jednoduchou lomenicí a okénečkem, vedoucím do komůrky, kde spižírna, zbytky staršího malovaného nábytku i kolovrat. V přízemku chlív, před ním na dvorku ruchadlo, a uvnitř světnice slyšeti jak obyčejně na Turnovsku, otáčeti se brus leštící české granátky aneb skleněné zboží korálkové. V idylickém zákoutí naší chaloupky pobyli však též jiní pracovníci; vzpomínám mezi nimi mistra světového jména, anglického umělce Waltera Cranea, jenž chaloupku nakreslil a výkres uveřejnil v díle spisovatele Jamesa Bakera »Pictures from Bohemia, Drawn with Pen and Pencil«, v Londýně 1894.; sloužila za model i fotografům. Pražský architekt Ant. Wiehl použil typu tohoto stavení jako jednoho z nejmalebnějších z Turnovska, mimo statky z Dolánek a Přišovic k budování části památné »české chalupy« při výstavě zemské r. 1891. v Praze, kdež kopie těšila se všeobecné pozornosti domácích i cizích navštěvovatelů a dočkala se slávy vítězství kulturní práce, naší Národopisné výstavy československé. Básníci opěvují proto právem obydlí selského lidu: »Chaloupky naše, buďte požehnány!« —

Když nad vlastí se černá bouře vzpjala,
a zhoubně řádil hrozný její dech,
až bolem krutým srdce usedala
nad zhoubou vlasti věrných Čechů všech,
kdy ona řeč, jež druhdy světem hřměla,
ve sídlech panských, městech oněměla,
tu spasný našla práh —
v českých chaloupkách!

J. PROUSEK.

FOT. J. ŠIMON V TURNOVĚ.

77. Pohled na Sněžku se svahu hory Studničné. — Před námi volně vyklenuté témě *Sněžky* s dobře znatelnými budovami, přecházející na východ v táhlý *Kozí hřbet*, a pod námi hluboká, srázná úžlabina. Snadným zdá se odtud vzestup na nejvyšší vrchol Krkonoš. Přece však dvě hodiny ještě to trvá, nežli dostoupíme holého téměř temene Sněžky. Na nevelkém prostoru vypíná se stará, kulatá, kamenná kaple sv. Vavřince, a nedaleko ní dva veliké hostince, jeden na pruské, druhý na české straně. V hostincích místa dost a hostí v létě stále plno. Avšak zemdlení poutníci záhy odebírají se na lože, aby, přeje-li jim osud, časně zrána vítati mohli slunce, jež vší té kráse kolkolem dodává teprv pravého posvěcení. Úplné šero ještě, když již hýbe se to na všech stranách. Ledový vítr vítá nás, když vystupujeme z hostince, a vše pod námi zahaleno v neprostupnou mhu, — učiněné to moře kolkolem, avšak moře mrtvé, tiché, nad nímž jen vítr hučí smutnou píseň svou. Na východě svítá víc a více, obzor jasní se, šedé moře nabývá barvy stále světlejší, až konečně vynoří se slunce na obzoru, a moře to rázem takořka zastkví se v barvitosti přímo magické. Úchvatný pohled. Těsně pod námi sametově zelenavé svahy, a opodál skvostně růžové vlny moře toho, z něhož již sem tam vyhlédají různé vrchole. Čím výše vystupuje slunce, tím více ustupuje moře to, ztrácejíc znenáhla krásnou růžovou barvu svou. Vrcholy se množí — a ponenáhlu jen ještě údolí a zářezy jsou plny bělavé zase mhy, z níž tu i tam vyskakují vysoké věže, za nimiž jasnější skvrny: okolní města, až pojednou jako mocí čarovnou zmizí závoj, jenž zakrýval kraj daleko široko, a před námi požehnané nivy v plné, zářivé kráse své.

Dr. Josef Štolba.

Fot. J. Eckert v Praze.

78. Zámek v Třebíči. Největší památností moravského města Třebíče jest zámecký kostel sv. Prokopu zasvěcený, někdejší to klášterní chrám slavného opatství Benediktinského, asi na počátku XII. století knížaty Oldřichem a Lipoltem, syny Konrada I., založeného, na jehož místě právě nynější zámek na temeni dosti příkrého pahrbku na západní straně města se vypíná. Jest to basilika o třech lodích, jejíž původní románský sloh poměrně nemnoho byl pozměněn; jen obě věže, pokryté všedními plechovými báněmi, pocházejí z doby novější. Na severní straně chrámu nalézá se nádherný portál románský, v podzemí pak velkolepá krypta; budova sama poskytuje, zvláště od východu a severu, pohled velmi imposantní. Zámecké stavení z dob rozličných pochází; z oken jeho otvírá se pěkný rozhled jak na město, tak na údol Jihlavky mimo tekoucí. — O dějinách kláštera mnoho se neví, an bývalý archiv přišel na zmar; první, z listin známý opat Kuno zemřel r. 1138. Klášter dobře zpevněný a opatem Benešem z Lomnice statně hájený, zůstal ušetřen spuštění husitského; hůře však zvedlo se mu r. 1468., když ve válce krále Jiřího s uherským Matyášem králevic Viktorin na Třebíči od tohoto byl obležen a města uhájiti nemoha, s vojskem a mnoha uprchlíky na klášteře se zavřel a tam všecky útoky Uhrů odrážel. Když zásoby docházely, probil se Viktorin s částí svých lidí nepřítelem, načež zbytek posádky Matyáši se vzdal. R. 1490. zastavil král Vladislav celé klášterství Vilémovi z Pernštejna, čímž konvent zanikl. Chrám klášterní, skvostná to památka umění domácího, byl v XVII. věku již pustý a sloužil i za špýchar, až r. 1730. opraven a v nynější svou podobu byl uveden.

B. Bernau.

Fot. J. Ehrlich v Třebíči.

79. HRAD VELHARTICE. Mezi tvrzemi českými co do původnosti stavby zvláště vyniká hrad Velhartický v okresu Sušickém, který vůbec každého znalce středověkého opevňování velmi zajímá. Stavitel hradu zbudoval totiž mezi vlastním hradem a velikou věží, jež jako poslední útočiště obyčejně docela vzadu stávala, zde ale nad branou se nachází, velmi pamětihodný kamenný most, jemuž rovného v Čechách není, tak že se jako zvláštnost i v erbu městečka Velhartic pyšní. Po tomto as 10 m. vysokém mostě ustupovali obležení, kdykoliv již celý hrad ztracen byl, do oné věže, z které vedl naň zdvihací můstek. Věži té, na severozápadní straně bohužel již roztržené, říká lid »putna«. — Velhartice založeny byly kolem r. 1300. a nesou jméno po nějakém Vilhartovi. Z rodu jejich prvních držitelů vynikl Bušek z Velhartic, jsa krále Karla komorníkem, s nímž také r. 1335. známé dobrodružství se strašidlem na hradě Pražském zažil. Po něm seděl na Velharticích syn Jan, za něhož bavorský rytíř Hertvík z Degenberka hradu se zmocnil a mladší dceru pánovu, Aničku, unesl, chtěje tak otce ku postoupení panství donutiti. Po dlouhých válkách věc ta teprvé r. 1387. srovnána, načež hrad dostal se Menhartovi z Hradce, za něhož potom Anička provdána. Když Oldřich z Hradce válčil s jednotou Poděbradskou, zavezl z Karlštejna na Velhartice podtají korunu a klénoty zemské a několik let je tam choval. — Po konfiskaci dostalo se panství Velhartické zlopověstnému dobrodruhu Don Martinovi de Hoef-Huerta, jenž prý z chudého krejčího stal se milionářem. Na podobojí byl nelítostiv a plnil jimi žaláře Velhartické. Potom změnily Velhartice ještě několikrát své držitele, staroslavný hrad ale pustnul a jest již dávno poloviční zříceninou.

B. BERNAU.

FOT. CHR. ŠMIDT V SUŠICI.

80. JIČÍN. Při řece Cidlině, na rovině, pokryté žirnými poli a bohatstvím i krásou ovocných sadů, kraluje tmavá brána jičínská. Rovinu lemují vrchy Veliš, Loretta, sv. Anna, Prachov, Brada, Kozlov, Tábor, Kumburk a Bradlec. Řekni: Jičín — a vzpomeneš na Valdštýna. Jičín byl hlavním městem vévodovým, biskupství zde chtěl míti, ba universitu. Jičín patříval Smiřickým; posledním dědicem panství byl slaboduchý Jindřich. Když sestra jeho Alžběta při hrozném výbuchu na zámku jičínském zahynula, když druhá sestra Markéta odešla do vyhnanství, zmocnil se panství příbuzný jejich Albrecht z Valdštýna (1623.). — Zámek jičínský, na náměstí zbudovaný, chrám sv. Jakuba, stavěný dle chrámu sv. Jakuba v San Jago di Compostella, rozsáhlá jezuitská kolej, v niž studoval a později učil Balbin, (část její jest nyní kasárnami), Nové město, kostel Panny Marie u hřbitova, chudobinec hlásají památku vévodovu. — Náměstí jičínské, do té doby skromné, rychle bylo přestavováno, domy zvyšovány. Kolem dokola vroubeno jest podsínění, jež bývají příjemným místem procházek, jmenovitě v zimních podvečerech. Jičín, maje hojnost studentstva (vyš. gymnasium, vyš. realku, ústav učitelský, hospodářskou školu) a srdečné občanstvo, jest město vlídné, veselé. — Rozkošné, čtyřřadové, dlouhé stromořadí lipové, vedoucí až pod vrch Zebín do parku Libosadu se sličnou loggií, blízké Kartouzy jsou rovněž památkou na vévodu a důkazem smyslu jeho pro krásu, i čím chtěl Jičín míti. — Ty chmurná jičínská bráno! Jak vesele ubíhali studentíci z tvého dohledu k domovu na svátky a na prázdniny — — jak nevesele hleděli k tobě, když jsi se jim při návratu na rovině objevila! Ale když teď po letech našinec spatří rozkošný ten kraj s jasným městem uprostřed, je mu teplo u srdce a pozdravuje tě jako nejlepšího známého!

KAREL V. RAIS.

FOT. J. PICEK V JIČÍNĚ.

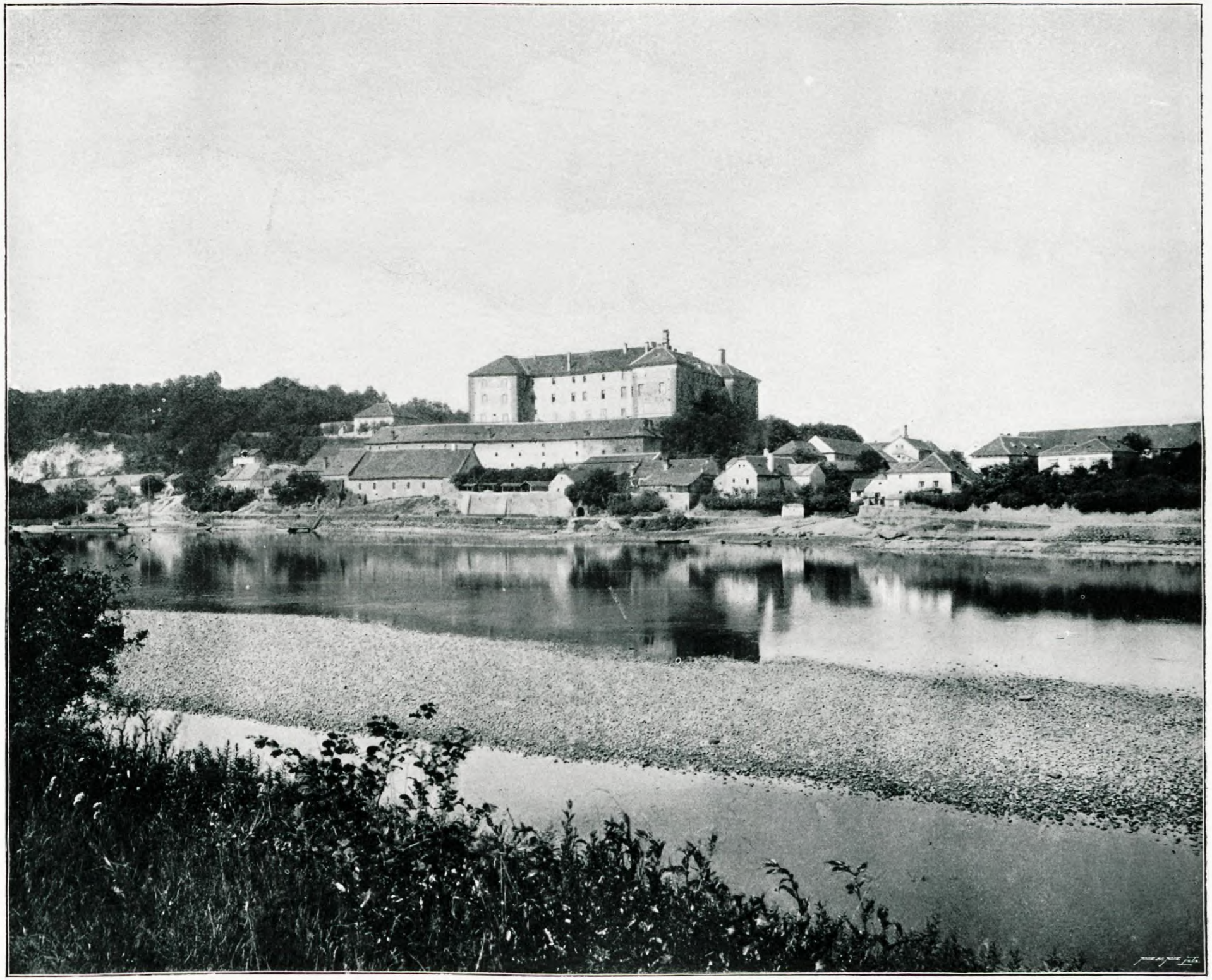

81. NELAHOZEVES. Sebevědomě zvedá se z bílých domků stejnojmenné vesničky zámek Nelahozeves, shlížeje se ve vodách Vltavy, která tudy letí v blízkou náruč Labe. Již odedávna bývala v Nelahozevsi tvrz, náležející ke zboží kostela Pražského, jehož po r. 1420. ujali se Pražané. Král Jiří zapsal r. 1466. statek Nelahozeves dru Řehořovi z Heimburka odměnou za zásluhy jeho, ale sláva Nelahozevsi připjata je teprve ke jménu Floriana Grispeka z Grispachu, který koupí v polovici XVI. věku převedl zboží toto na sebe a zbudoval tu zámek malebný, ozdobil jej cennými pracemi sochařů a malířů, naplnil jej drahými památkami uměleckými, vzácnou knihovnou a utvořil si tak krásný útulek, ve kterém těšil se ze štěstí svého blahobytu. Ačkoli rodem Bavor, přilnul tento vzácný muž k národu, v jehož vlasti nalezl nový domov, tak, že i česky psané spisy po sobě zanechal. Zemřel r. 1588. Dědictví jeho dříve než půl století minulo, přešlo v teskných časech pobělohorských v ruce cizí. Paní Polyxena z Lobkovic koupila r. 1623. Nelahozeves lacino — za 40.000 kop grošů. — Stopy bývalých půvabů krásný zámek zachoval si po dnešní dobu — ale lesk bohatství, pýcha šlechtická ustoupila zde v nedávných letech jednoduchosti klášterního života. Jeptišky z Němec přišlé najaly půvabné sídlo toto a proměnily je ve vychovávací ústav, o jehož zdi odráží se lomoz vlaků pod ním stále se honících, hukot řeky a volání plavců provázejících tady úrodu českých rolí a lesů k hranicím.

VÁCLAV ŠTECH.

FOT. J. ECKERT V PRAZE,

82. LÁZNĚ MARIÁNSKÉ. Ve čtverlístku světových lázní českých druhé místo má nádherné dílo teplských Praemonstrátů, Lázně Mariánské, rozkošně položené v kotlině, lesnatými vrchy obklíčené, nad níž zdravý vzduch stále se vznáší, vlastnostmi horskému vzduchu podobný. Za dnů našich Lázně Mariánské vyrovnávají se návštěvou, 15.000 hostí ročně dosahující, již i nejslavnějším léčebným místům evropského západu, jakkoli původ jejich teprvé se datuje od polovice minulého století. R. 1749. poprvé odměšována ze zřídel Lázní »Úševických« nebo »Teplských«, tak zvaných dle majitele, praemonstrátské kanonie teplské, sůl Glauberova, »sal Teplense« v seznamích tehdejších lékařův, až lékař Dr. Nehr veškeren dlouhý život svůj věnoval na zvelebení jejich. R. 1808 nabyly Lázně jména Lázní Marianských a odtud počaly se zvelebovati a ozdobovati, až nabyly nynější podoby. Jako drahokam uprostřed zeleného věnce lesův a smavých lučin rozkládají Lázně Mariánské, majíce středem krásný katolický chrám, byzantským slohem zbudovaný. Z krásného prostranství rozbíhají se paprskovitě úpravné třídy, stromořadím a pečlivě udržovanými trávníky zdobené, výstavnost pak lázeňských budov, hotelův a domů soukromých v ničem neustupuje eleganci a přepychu moderních velkoměst. Proslaveny jsou i překrásné procházky a rozhledy v okolí.

DR. J. V. PRÁŠEK

FOT. STENGEL A MARKERT.

83. HELFŠTÝN. Malou asi hodinu východně od Lipníka nad útulnou vesnicí Týnem vypínají se v lese »Křivém«, na nejzazším to výběžku karpatském a na skalnatém vrchu ssutiny *Helfštýna*, druhdy po Hukvaldech skoro největšího a nejsilnějšího hradu na Moravě. Šedé jeho zdi zádumčivě zírají na nás do roviny, jedeme-li Severní drahou z Přerova ke Krakovu nebo naopak. Nyní jen hlavní zdi a věže (bašty) na západní straně jsou zachovány a líbého poskytují divákovi pohledu i tím, že kolem do kola ověnčeny jsou svěží zelení, jež oku mile lahodí. Obyvatele hostil různé, lidi řádné, ale též rytíře loupežné, kteří byli postrachem kupci ubírajícímu se krajinou pobečvanskou. Zakladatel jeho, slezský rytíř *Bedřich z Linavy*, byl takovým násilníkem, zmocniv se na pánech z Drahotuš pozemku a vystavěv kolem r. 1306. tento hrad. Ale král Jan Lucemburský stavil mu r. 1312. jeho nekalé řemeslo, nicméně hradu ušetřil a Bedřicha vzal na milost. Později stal se Helfštýn i s městem Lipníkem majetkem pánů z Kravař (do 1434), jejichž rod po celé století tam vládl, načež se majetníci často střídali. Z nich zmínky zasluhuje zvláště Vilém z Pernštejna, jenž okolo r. 1480. hrad přestavěl v onu nepřemožitelnou tvrz, jejímž zbytkům se dnes divíme. R. 1622. byl hrad pánům z Vrbna pro účastenství ve vzpouře cís. Ferdinandem II. odňat a darován kromě jiného zboží kardinálu a biskupu olomuckému *Frant. z Dietrichšteina*, »aby měl — dí darovací listina — nějakou náhradu a potěšení za všeliké námahy, nebezpečí a oběti v době rebelie moravských stavů.« — Hrad H. byl tak pevným, že odolal útokům krále Matyáše uherského r. 1468., hrab. Mansfeldovi r. 1623. a Švédům r. 1645. R. 1656. přestal býti pevností. Odtud pustnul, až z něho zbyly nyní toliko hlavní zdi a nízké věže. Hlavní věž (hláska) r. 1830. pobořena prachem, jelikož hrozila sesutím.

MAT. VÁCLAVEK.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

84. KOSTEL V TISMICÍCH. Jihozápadně od Českého Brodu, na dně mělkého úvalu, jehož jižní stranu lemují lesnaté výšiny, k panství černokosteleckému příslušné, položena jest tichá ves Tismice. Ves tato, zřídka v zápisích historických vzpomínaná, jest velice památna v dějinách české vzdělanosti, neboť honosí se krásným a dobře zachovaným románským chrámem, jsoucím z nejznamenitějších památek toho druhu ve vlasti naší. Původci jeho nejsou známi, ale z bohatých ozdob na vlysu a z přesně tesaných pískovcových štuk, které lámány v nedalekých lomech vrátkovských, lze souditi, že jest basilika tismická dílem mnichů sázavských. Chrám skládá se z vysoké hlavní lodi, velikou absidou zakončené, a z dvou nízkých bočných lodí, jež od hlavní lodi odděleny jsou ozdobnými sloupy. V průčelí jsou dvě věže, rovněž z tesaných štuk zbudované, kteréž nyní kryji nevkusné kurkové mansardy.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

85. HEILINGOVY SKÁLY. Blízkost světoznámých lázní Karlovarských a časté výlety, které lázenští hosté do půvabného údolí Ohře mezi Dubím a Loktem odedávna podnikají, jsou příčinou rozhlášenosti žulových těchto útesů, na levém břehu řeky imposantně v podobě různých jehlanů se vypínajících. Obrazotvornost lidu spatřuje ve skalních těchto skupinách »skamenělou svatbu«. Dva paloučky na témž břehu, však o něco výše, nazývají se »Heilingovy louky«, ale ve starém zbytku urbáře Loketského jest řeč jen o »louce svaté«, z čehož potom dle výslovnosti tamního lidu ovšem lehce »Heiling« mohlo povstati. — Dle pověsti nalezl Heilinga jakýsi sedlák na vrchu Krudum (dle jiných na tom místě, kde nyní v kostele Slavkovském stojí hlavní oltář) jako nemluvně a donesl jej na hrad Loketský, kdež byl vychován. Heiling, dospěv v jinocha, oblíbil si studium a konečně i tajná umění. V těch vyučovala jej víla z řeky, když jí byl slíbil, že nikdy se nezasnoubí. Později však zamiloval si pozemskou dívku. Mocí svého umění chtěl vzdorovati tajemné oné bytosti a chystal se již, že pojme milku svou za manželku. V tom kletbou zavržené rusalky celý svatební průvod s knězem, snoubenci i hosty, hudci, ano i zámek sám — vše v kámen se proměnilo. Libovolná básnická spracování Spiessovo a Körnerovo valně od původní báje se uchylují. Ostatně vypravuje se o Heilingových skalách také pověst o bílé paní opatrující začarovaný hrad. — Naproti skalám zřízen je ve stínu smrků a jedlí útulný letní hostinec.

B. BERNAU.

FOT. STENGEL A MARKERT.

86. Kostel na Karlově v Praze leží v jihovýchodním rohu hradeb novoměstských, jichž nepatrná část se zde ještě zachovala. Byl založen od Karla Čtvrtého 18. září roku 1350 a jest jedním z nejzajímavějších chrámů pražských. K jeho stavbě, zejména k smělé kopuli přičiňuje lid různé pověsti, ale zdá se, že původem plánu jest asi Matěj z Arrasu, architekt Karla IV. Při svěcení složeny do oltáře tři zuby Karla Velikého, jichž Karel IV. nabyl v Cáchách. Velikou pohromu utrpěl klášter i chrám za vpádu Pasovských do Prahy r. 1611., když rozzuřený lid protestantský zejména proti klášteru i mnichům vystupoval. R. 1784. za Josefa II. klášter i chrám zavřen, však otevřen znovu r. 1789. a r. 1869 odevzdán obci Pražské, která zřídivši v bývalém klášteře městský chorobinec, chrám v letech 1871.—72. důkladně dala opraviti. — Kupole rozklenutá nad osmibokou lodí chrámovou má rozpjetí průměru 23·7 m, jakého v gotice jinde darmo bychom hledali. Z každého rohu síně chrámové vybíhá tré žeber klenbových, jež splývají v překrásné hvězdy; pole klenbová, jakož i stěny hojně jsou polychromovány. Presbytář, oddělený od lodi mohutným, značně rozčleněným obloukem vítězným, jest zakončen šesti stranami desetiúhelníku tak, že do osy chrámové nepřipadá okno, nýbrž nároží s opěrákem na straně vnější. Tato zvláštnost jevící se na mnohých stavbách v Čechách, zejména jako charakteristikon děl Parléřových, je příčinou domněnky mnohých, že chrám ten jest dílem tohoto stavitele. Ve dvou oknech lodních zachovala se malba na skle z r. 1506., z nichž jedna představuje Karla Velikého, druhá znak manželky Vladislavovy Anny. Po »svatých schodech« není dovoleno vystupovati jinak než klečmo, poněvadž v každém stupni jsou uloženy ostatky svatých.

Red.

Fot. J. Eckert v Praze.

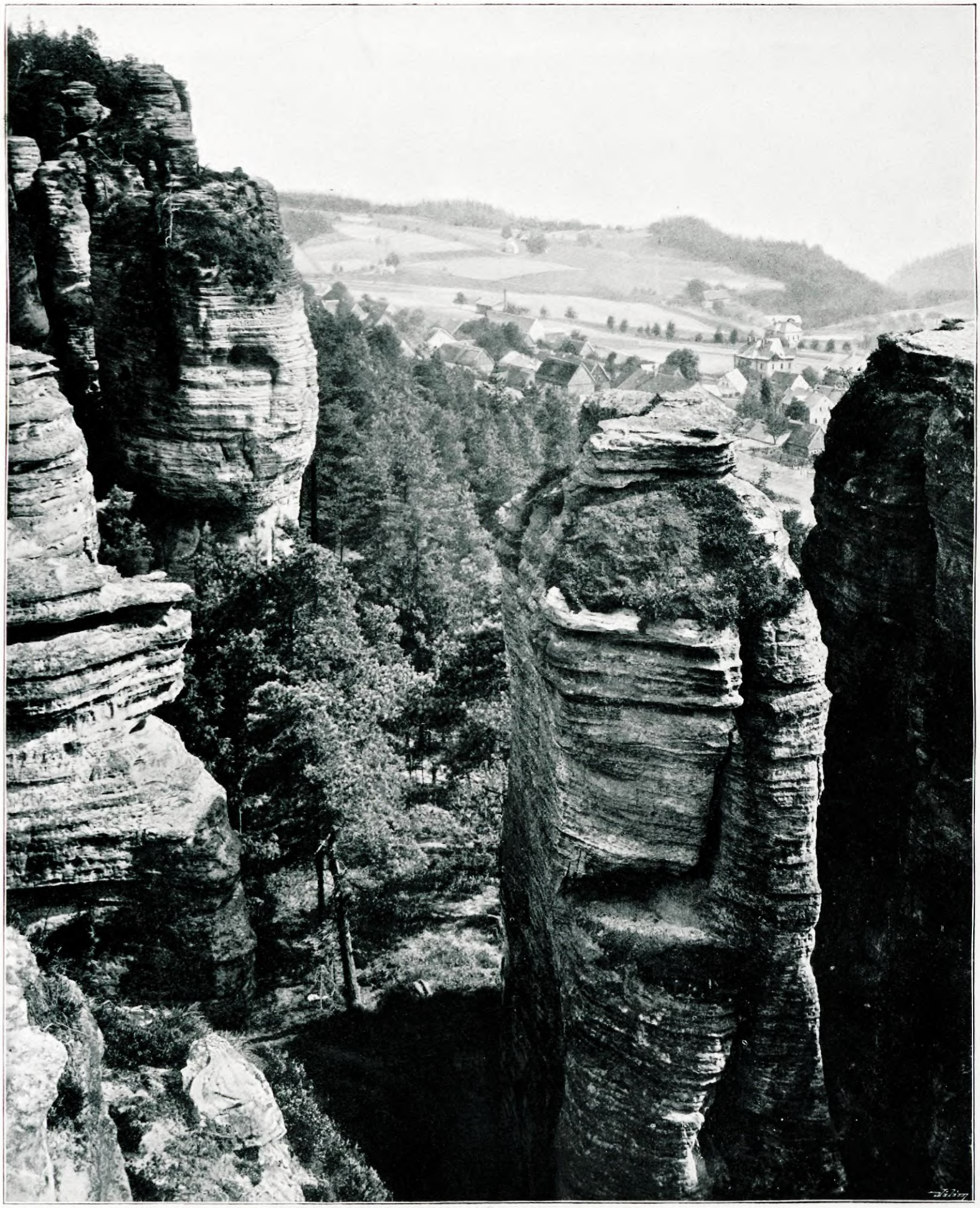

87. Z PÍSKOVCOVÝCH STĚN U TISÉ. Farní ves Tisá pod jihozápadním srázem rozlehlé plochatiny Sněžnické zajímava jest zvláště svými »stěnami«, rozeklanými to útvary pískovcovými, které zde, řídkým lesem zarostlé, imposantně se zdvihají. Dle vnějšku jejich nelze však nikterak tušiti půvabu, překvapujícího každého, jenž vstoupí do jejich nitra, a nikdo na první pohled nehledal by asi v nich rozsáhlé bludiště, do něhož bez průvodce neradno se odvážiti. »Brankou« vejdeme do skal, dáme se kolem »krokodila« a »lví tlamy« nejdříve ke sluji lasturové, jejíž stěny vlhkostí vyhlodané půvabný poskytují pohled. Odtud dostaneme se mimo různé útvary skalní ke »přílbici« vysoko na skále usazené a dále »Švarcenberskou« a »Jesuitskou« roklí k mocnému »skalnímu sklepu«. Od velkolepé »slavobrány« otvírá se pěkný rozhled po skalách, my však kráčíme dále těsnou »ulicí« ku chladné klenbě »kostela« a potom k místu, kde slyšeti se zdává čtyrnásobná ozvěna. Kolem »peci« a »lenošky« přijdeme úzkou »fortnou« ke zkamenělému rytíři«, nejpodařenějšímu to útvaru skal těchto, a prohlédnuvše ještě »kazatelnu« a »tančírnu« vystoupíme příkrými schody na výši skal, kde padne nám do očí obrovský »hřib«. Odtud dostaneme se lesem na silnici a dále do osady Sněžnické. — Stěny Tisské, které ještě před 30 lety byly nepřístupnou ano divou pouští, ač malebností svou Prachovským skalám málo zadávají, těší se nyní rok co rok četné návštěvě, hlavně ovšem ze sousedního Saska.

B. BERNAU.

FOT. J. ECKERT V PRAZE

88. Hrobka Františka Palackého v Lobkovicích. Velkolepý průvod národní, vyšedší ze starobylé radnice Pražské, dospěl posledního dne měsíce května r. 1876. až na hřbitov kostelíčka Lobkovického, aby se prokázala poslední čest velikému nebožtíku. Byl truchlivým a přece vítězoslavným ten pohřeb předního proroka a apoštola našeho národního vzkříšení: on sám sice zemřel, ale jeho dílo žije a bude žíti. Na skromném hřbitově vesnickém uloženo jest tělo Palackého ke dlouhému spánku mrtvých; zde odpočívá po boku manželky, bývalé patronky Lobkovického kostelíčka, ušlechtilé Terezie, rozené Měchurové, u níž byl za života našel pevný rodinný útulek; sám také přicházival sem k jejímu hrobu v den úmrtní († 18. srpna 1860). A nyní v úmrtní den »otce národa« dne 26. května každoročně již po 20 let přichází sem ke hrobu jeho výroční pouť vlastenců a užší rodiny, aby i v tomto tichém zákoutí na břehu Labském krátkou pobožností, zapěním sborův a položením věnců upřímně ctili nehynoucí paměť zesnulého. I veliká dcera jeho, Marie Riegrová, zde odpočívá. Prostý pomník za hrobem, jenž nese nápis: »Památce otce Palackého rodina« a ozdoben jest medaillony Palackého a jeho manželky, vítá poutníka ideální postavou žehnajícího Krista (dle skizzy českého sochaře Josefa Meixnera); a latinský nápis podstavce praví nám: Já jsem vzkříšení a život!

Dr. Bohuš Rieger.

Fot. M. Adler v Praze.

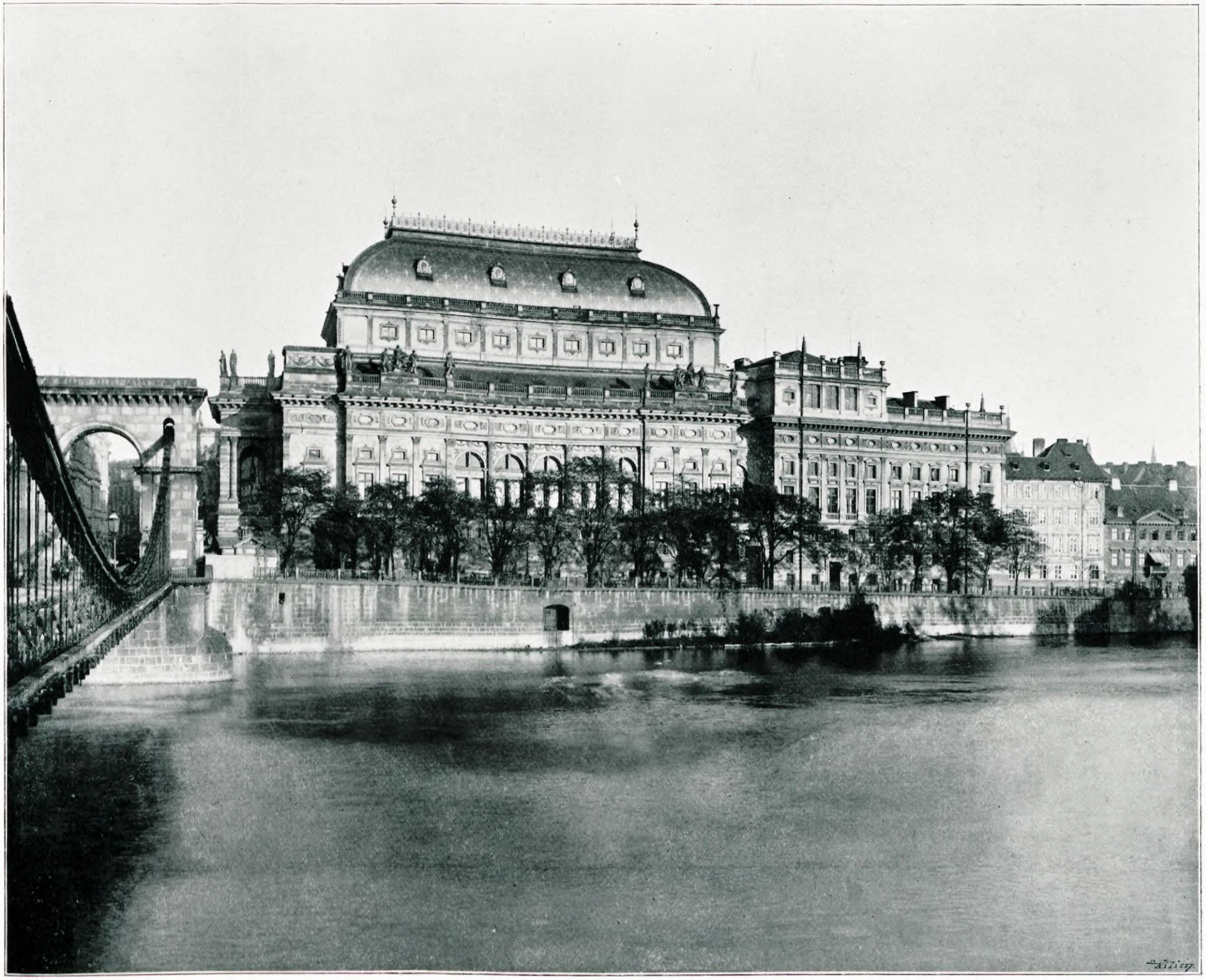

89. České Národní divadlo v Praze jest budova ušlechtilého slohu renaissančního, postavená v Praze nad Vltavou, ve tváři Petřína a Hradčan ze sbírek národa Českého. R. 1868. položen byl k ní za velikých národních slavností základní kámen. Dostavěna byla dle plánů prof. J. Zítka r. 1881, kdy v ní také prozatímně dvanáctekráte se hrálo. Ale dne 12. srpna 1881 vyhořela, a sice dle soudního výroku vinou klempířů, připevňujících na střeše hromosvod. Žal národa nad tím neštěstím převýšen byl pouze nadšením, s kterým snášeny byly znova oběti ke znovuzřízení budovy: za pouhý měsíc složen byl 1,000.000 zl. Znovuzřízení a rozšíření stavby o veliké místnosti zkušební a správní na prostoře bývalého divadla prozatímného a sousedního domu dokonalo se dle plánů prof. J. Schulze již r. 1883, kdy dne 18. listopadu Národní divadlo bylo slavnostně otevřeno. Budova, jež patří k nejkrásnějším renaissančním budovám evropským, vyzdobena jest malířskými a sochařskými pracemi Aleše, Brožíka, Hynaise, Ad. Liebschera, Tulky, Fr. Ženíška, Myslbeka, Šnircha, Wagnera a j. Celkem stála stavba 3,220.000 zl. r. m. ponejvíce národními sbírkami složených. Sbírky a práce stavební řídil »Sbor pro zřízení českého Národního divadla v Praze«. — V Národním divadle dávají se činohry, opery, výpravné hry a balety. Po celou dobu jeho trvání spočívá při »Zlatém domě« zdar, želaný jemu tužbami celého národa, jenž budovu tuto od samých počátků považoval zároveň za pomník svého národního vzkříšení.

Fr. Ad. Subert.

Fot. J. Vilím v Praze.

90. ZÁMEK LEDEČSKÝ na skalnatém ostrohu nad pravým břehem Sázavy, naproti městu Ledči, nese ráz většiny starých hradů českých, opuštěnosti a chudoby. Založen v dobách neznámých, darován v r. 1186. královnou Alžbětou řádu Johanitů. Ve století XV. patřila Ledeč pánům z Říčan, již odtud vzali predikát »Říčanští z Ledče«. Jindřich a Jan z Říčan byli horlivými kališníky, proto Ledeč — majetek jich — byla Tábory ušetřena. Burián Říčanský z Ledče, poslední toho rodu, vyzdobil Ledeč veškerou nádherou. Po něm zdědila hrad jediná dcera Markéta, choť Zdenka Meziříčského z Lomnice, a po ní dcera její Žofie, choť Jaroslava Trčky z Lípy. Při rodu Trčků zůstala Ledeč do r. 1632., načež dostala se nizozemskému dobrodruhu Adriánu z Enkenfurthu, který hrad přímo vyloupil a spustošil. Zámek přecházel z ruky do ruky. Ve válce sedmileté konečně hrad proměněn v kasárny, a jenerál Daun ubytoval tu mnoho vojska, při čemž vandalismus dílo své dokonal. Marie Terezie zakoupila od hrabat Salmů panství Ledečské a darovala je ústavu šlechtičen na Hradčanech, jemuž dosud náleží. Po bývalé kráse a nádheře není ani stopy, jen tu a tam spatříš skrovné zbytky maleb sgrafitových na stěnách. Zámek slouží nyní za obydlí panských úředníků.

DR. J. L. HEDINA.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

91. KROMĚŘÍŽ. Moravský tento Řím jest sice z menších měst venkovských, přece však výstavností a úhlednosti svou předčí mnohá města daleko větší. Původ i rozkvět svůj děkuje ochranné toto město biskupů olomuckých pánům svým, kteří jej od roku 1110. až na delší přestávku ve století XV. stále drželi. Na město povýšen Kroměříž r. 1290. od biskupa Dětřicha, ač již před tím od biskupa Brunona zdmi byl ohražen. Nové město vzkvétalo za stálého pokoje, až teprv r. 1423. opanovali je Husité vedením Diviše Bořka z Miletínka po krvavé bitvě. Zajímavo jest, že se pak v městě tomto pevně a na dlouho zakořenilo učení pod obojí, a že i kapitola město na dlouhou dobu opustila. V držení města vystřídalo se pak několik pánů, až je konečně biskup Stanislav Thurzo r. 1500. vykoupil. Na pokraj záhuby přivedeno město za války 30leté. R. 1643. zmocnil se ho generál Torstensohn, načež vyloupeno a vypáleno. Zkázu města dovršily ještě dva vpády Švédů a zhoubný mor. Však i rány tyto zvolna zahojily se péčí a štědrostí biskupů olomuckých. Kroměříž mohl by se nazývati také moravskými Athénami pro množství svých škol, neboť jsou tu 2 gymnasia veřejná a kníž. arcib. soukromé, realka, učitelský ústav, 3 školy měšťanské, rolnická a hospodyňská škola a j. Na obraze našem viděti lze na levém okraji zámek s věží, na pravo knížecí arcib. seminář s kaplí, pak gotický chrám sv. Mauricia o dvou štíhlých věžích, původně od biskupa Brunona založený, na pravo nemocnici milosrdných sester a za ní vyčnívající věže chrámu Panny Marie a radnice, dále napravo kopuli krásného chrámu piaristského, těsně u něho budovu zemské reálky a na samém okraji pravém viděti štít nové budovy českého gymnasia.

JOSEF SLOUPSKÝ.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

92. Labský Vodopád. Velezajímavá procházka, kráčeti proti proudu řeky, jež náleží mezi největší v Evropě, a pozorovati nepatrné její začátky, jež ani z daleka pozdější velikost její tušiti nedají. V útulném Spindlerově mlýně jest Labe pouhým potokem, jenž čím výše proti proudu, tím více slábne. Rozkošnou, lesnatou úžlabinou dostoupíme znenáhla tří ze Sedmi dolů, jichž vody sbíhají k němu, a divokým, avšak překrásným Labským důlem, z něhož po levici jeví se pěkný pohled na vodopádek Pančavy, kteráž po skalnatém úboči hrdého Krakonoše někdy slaběji, někdy silněji žene se do propasti, 250 metrů hluboké, dojdeme konečně ku příkré skalní stěně, kde Labe pojednou a na dobro přestává. Nadarmo rozhlížíme se po vodopádu, jenž tvořiti má přechod od pramene k dolnímu korytu tomu. Ale již jest pomoc a vysvětlení po ruce. Novověký Mojžíš vyskytne se náhle, aby ze skály vodu vyvolal. Avšak místo aby udeřil do ní holí svou — zapískne. A v zápětí zapísknutí tomu mnoho a mnoho metrů nad námi vyskočí pojednou silný, stříbrný proud, jenž s rachotem čím dále tím šířeji rozbíhá se po skále, až dopadne u nohou našich a malými pramínky mezi balvany do koryta labského se prodírá. Opravdu krásný pohled na smetanově bílou vodu tu, jež třišti se v jemnou mhu a vonný ten vzduch svěží vlhkostí napájí. Ale netrvá dlouho. Pojednou přítok nahoře ustane, vodopád úží se víc a více, zmizí znenáhla a zanechá jen mokrou stráň, skvostně se lesknoucí ve svitu slunečním. A vysvětlení? Pramen labský tam nahoře na Labské louce jest zejména v parném létě často dosti chudý. Zadržují tudíž vody jeho stavidlem a pomáhají tak prostinkým způsobem opravovati velmocnou přírodu.

Fot. A. Lehman v Trutnově. Dr. J. Štolba.

93. HLUBOKÁ. Rovině Budějovické majestátně panuje nádherný zámek knížat Švarcenberkův Hluboká, nejskvostnější to v tomto století zbudované panské sídlo ve vlasti naší. Místo ovšem, kde na vrchu stromovím zarostlém bílé své věže a cimbuří k obloze vypíná, dějinami odedávna jest posvěceno; zde již ve XIII. století strměl pevný hrad královský, jenž za Václava II. zastaven byv slavnému Závišovi z Krumlova, jinak z Falkenštejna, stal se dne 24. srpna 1290 i svědkem tragické smrti jeho. Palouk, kde hlava jeho padla před tváří bratří na hradě vojsku královu vzdorujících, podnes zove se »loukou pokutní«. V pozdějších dobách byl hrad i zboží k němu náležité od králů velmi často zastavován, tak že skoro neustále v zástavě se nacházel, až konečně i r. 1562. Jáchymovi z Hradce dědičně prodán. O 60 let později dostal se konfiskací opět v držení komory královské, načež získal jej známý dobrodruh Don Baltazar de Maradas; od jeho potomků prodán r. 1661. Švarcenberkům. R. 1742. bránila se francouzská posádka na Hluboké velmi statečně proti cís. armádě pod knížetem z Lobkovic. Nynější zámek vystavěn byl s částečným použitím zdiva starého hradu v letech 1844—1847 v t. zv. tudorském slohu s napodobením král. zámku Windsorského a dlouho potom ještě přeměňován a ozdobován. Často přirovnává se Hluboká k báchorce, a to vším právem. Čarokrásná její poloha, již není tak brzy rovno, štědrost přírody, která se všude v jejím okolí objevuje, nákladné a pečlivé provedení všech částí a nejvíce nádherné vyzdobení vnitřku unášejí příchozího takovým způsobem, že jest docela vytržen ze svého všedního života a ocitne se takořka v jiném světě. Zdá se mu, že vidí před sebou kouzlem způsobený přelud, který jako fata morgana může zmizeti každou chvíli.

B. BERNAU.

FOT. J. SEIDEL V KRUMLOVĚ.

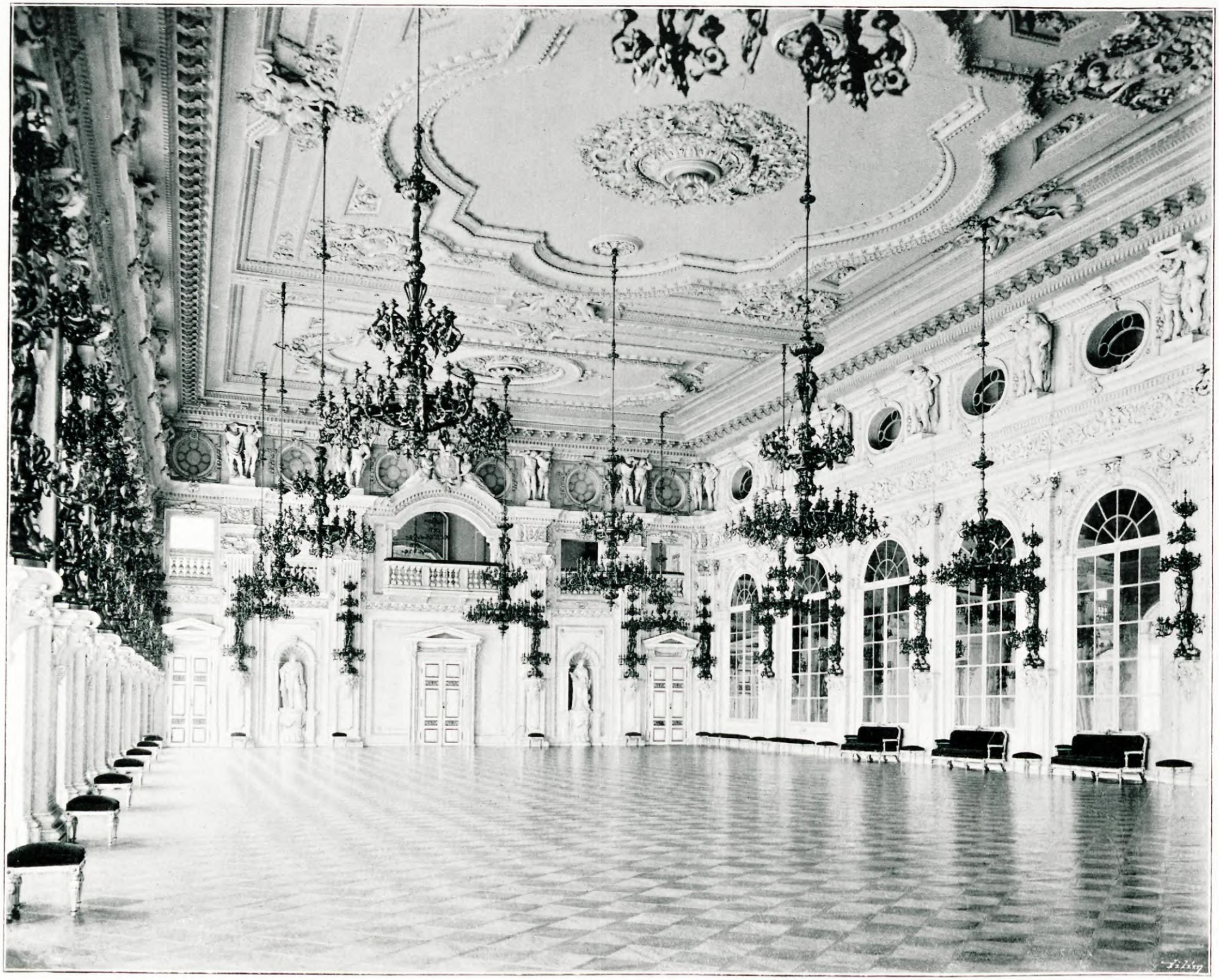

94. ŠPANĚLSKÝ SÁL NA HRADĚ PRAŽSKÉM náleží mezi nejprostornější a nejozdobnější toho druhu místnosti nejen v Čechách, ale v Evropě vůbec, neboť jest dlouhý 48 metrů, široký 24 metrů a vysoký skoro 13 metrů, vznášeje se bez mála třemi poschodími. Sál vedlejší německý jest sice o 1 /3 metru delší, ale jinak rozměrů mnohem skrovnějších, jsa téměř o poschodí nižší a mnohemů užší. Původem svým sahají překrásné tyto sály do času panování krále Ferdinanda I., ač pojmenování jich nynější z těch dob nepochází. Sál německý dle Pavla Skály slul »pokladnicí« čili »pokladní komorou královskou« zhusta též »kunštkomorou«, poněvadž v něm se chovaly přebohaté sbírky věcí uměleckých a drahocenných císaře Rudolfa II. Sálu španělskému říkalo se tehdáž »na paláce« a sice »na novém«, na rozdíl od starého, t. j. Vladislavského. Patrně síň sloužila k různým slavnostem dvorským. Okolo r. 1690. Leopold I. síň tu také již značně sešlou dal opraviti, práce štukatorské vykonal mistr David Hegenmüller, malby pak nástropní dvorní malíř Jan Schröder. R. 1757. při obležení Prahy Bedřichem II. pruským více než tří sta kulí padlo z batterie »na Ořechovce« do sálu, jejž pak, jakož i sál německý dala opraviti cís. Marie Terezie Dienzenhoferem a r. 1783. i císař Josef II. přispěl k jich vyzdobení. Úprava nynější pochází však z doby naší, od císaře Františka Josefa I. Sál německý vyzdoben jest dle návrhu arch. vídeňského Ferstla, španělský dle návrhu Kirschnera, rovněž cizince. Sochy allegorické ve španělském sále představují vědu, obchod, průmysl a umění a pocházejí od vídeňského sochaře Delavigne. Sál španělský bývá osvětlem světlem 2300 svící. Naposledy užito sálů k dvorním plesům kraleviče Rudolfa. Kéž by zazářily starým leskem opět co nejdříve!

RED.

FOT. RUD. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

95. ZEMSKÝ DŮM V BRNĚ. — Severovýchodní úpatí vrchu Špilberka náleží v Brně k místům nejrovnějším a ke stavbě nejpříhodnějším. Přes to vinul se tam ještě před málo lety široký příkop s hradbou, a za ním roztroušeno bylo něco neúhledných domků se zahradami. Dnes je jinak. Prostor dříve nevlídný vyplňují bujné sady, pěkná stromořadí a nádherné budovy soukromé i veřejné, jež městu jsou pravou okrasou. Středem těchto míst je náměstí Eliščino. Zde kyne ti útulný »besední dům«, důležité středisko Čechů brněnských, tam měšťanská škola prince Rudolfa, onde státní něm. gymnasium, vysoká škola technická, kostel evang., ústav pro slepce a opět jinde české národní divadlo a »zemský dům«. Zemský dům, jejž obraz předvádí, je velkolepá budova obdélníková r. 1878. nákladem 800.000 zl. postavená a na všechny strany otevřená. Čelo západní (na obraze vlevo) hledí na náměstí Eliščino, jižní s hlavním vchodem do třídy Joštovy, východní s příjezdem do ulice Rudolfovy a severní na náměstí Ratvitovo. Jsa se tří stran obemknut svěží zelení stromů vyhlíží, jakoby stál v parku. S jeho monumentálním zevnějškem souhlasí i vnitřní zařízení. Je místem všech zem. úřadů, má prostornou síň sněmovní a bohatý archiv s důležitými památkami pro dějiny zemské (Půhony a nálezy zem. soudu Olomouckého a Brněnského od r. 1405—1620). Mimo to chová archiv vzácný rukopis nejobjemnější dosud legendy o sv. Kateřině (3500 veršů), zlomek legendy (103 veršů) o sv. Alexiovi, bibli Lobkovickou a Bočkovskou, passionál a mnoho jiných cenných rukopisů. Správcem archivu je o vlast zasloužilý pracovník Vinc. Brandl.

JOS. HLADÍK.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

96. KAŠPERK. Turista, předhořím Šumavy cestující, rád navštíví imposantní zříceniny hradu Kašperka, panujícího krajině okolo Sušice a Hor Kašperských, aby o jedno dílo našeho nezapomenutelného Karla IV. více poznal. Tenť zajisté chtěje zlatorodný kraj okolní chrániti před vpády Bavorů, dal roku 1356. Vítem Hedvábným stavěti hrad »Karlsberk« pro obranu země České a udělil právo na popravu v kraji Prachenském každému, kdo by hradu toho v držení byl. První takový držitel jeho byl arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, jemuž Karel IV. hrad Kašperk s příslušenstvím doživotně propůjčil; r. 1381. dostal se potom Janu landkrabí z Leuchtenburku zástavou. V letech 1411—1454 náležel Kašperk čackému rytířskému rodu Zmrzlíků ze Svojšína, od něhož přešel rovněž jako statek zápisný na Zdeňka ze Šternberka. Zdeněk a synové jeho vedli z vysokého hradu toho mnohé a záhubné války proti věrným krále Jiřího, jemuž Šternberkové se protivili. Po vystřídání se ještě četných zástavních držitelů prodal konečně král Matyáš r. 1617. obci Reichensteinské hrad ten i zboží k němu náležité, od kteréž doby město Reichenstein po česku Kašperskými Horami se zove; Kašperk již dosti spustlý sešel potom docela. Zříceniny jeho vypínají se na severním výběžku Ždánovské hory vysoko nad stromy lesní a pohlížejí pyšně do dálného kraje; jeť palác hradu, obdélný to čtverec, ve hlavních svých zdech posud neporušen, a po obou jeho bocích vypínají se krásné, 30 m vysoké věže. Zděná střecha východní věže se střítila, ona na věži západní byla šindelem vyspravena, a ve věži samé zřízeny nákladem obce Kašperskohorské pevné schody, tak že vyhlídkou až ku Blatné, Písku a Nepomuku jakož i ku hlavním hřbetům Šumavským sahající pohodlně může se divák pokochati.

B. BERSAU.

FOT. CHR. ŠMIDT V SUŠICI.

97. Dům Mydlářovský v Chrudimi tvarem i výstavností náleží k nejvzácnějším pamětnostem ne pouze města Chrudimi, ale i dalekého okolí. Stojí v ulici Břetislavově nad bývalými hradbami městskými s průčelím do ulice této. Nazad směrem bývalých hradeb přistavěna jest k domu tomuto věž zvláště pozoruhodná. Lid ji, ovšem mylně, nazývá hvězdárnou; tím již pro svou polohu nikdy býti nemohla a také nebyla. Máť podobu tureckého minaretu a povstala asi ze zvláštní choutky původce svého Matěje Mydláře, který daleké cesty konal a jmenovitě po Orientu cestoval. Dům i věž vystavěny byly v letech 1573—1576. Vyobrazení a bližší popsání budovy té nalézá se v čísle 3. »Světozoru« ze dne 20 ledna 1871. Popsání toto doplňuji obsahem nápisu pod nejnižší pavlačí domu toho v ulici Břetislavově umístěného v pískovci vytesaného: »Suma zákona bozieho: Já sem Pán Bůh tvůj, silný milovník navštěvujíc nepravosti lidské do třetího a čtvrtého pokolení a činíc milosrdenství nad tisíci těmi, kteří milují mne a ostříhají přikázání mé . . . . knihách Mojžíšových . . . . . Požehnej Pane domu tohoto i všech, kteří přebývají v . . .« Dům náleží dědicům † Františka Podhajského. Důkladné opravení jest žádoucí pro zachování jeho.

Al. Gallat.

Fot. M. Adler v Praze.

98. Votivní chrám sv. Ludmily na Král. Vinohradech. Zbudován jest dle návrhu architekta Mokra; založen byl r. 1888., vysvěcen a účelu svému odevzdán r. 1893. Budova provedena jest v slohu gotickém, má tři lodi a loď křížovou, jak shledáváme v Praze zejména v chrámu svatovítském; v průčelí vypínají se dvě štíhlé věže (65 m vysoké), vyzděné až po růžici. Tympanon hlavního vchodu ozdoben jest sousoším professora Myslbeka, provedeným ve vysokém reliefu a znázorňujícím uprostřed Krista na trůnu s klečícími postavami sv. Václava a sv. Ludmily po stranách. Štíty lodi hlavní a lodi křížové vyzdobeny jsou sochami sv. Ludmily, sv. Cyrila a sv. Metodčje, vytvořenými B. Seelingem. Nad hlavním portálem spatřujeme krásné kruhové okno, vyplněné bohatou kružbou a kolem něho ve čtyřech polích reliefy sv. Evangelistů od Čapka. Stěny a klenby chrámové opatřeny jsou dekorativními i figurálními malbami vídeňského akad. malíře Jobsta. Malovaná okna provedena jsou podle návrhu prof. Sequense v dílnách inšpruckých; výjimku činí okno, provedené dle kartonu prof. Fr. Ženíška českým závodem J. Pazdery v Praze. Rozsáhlostí a komposicí vynikají okna v křížové lodi, představující výjevy ze života sv. Václava a sv. Ludmily. Zvonů má chrám sv. Ludmily pět; jsou zladěny melodicky a byly vyrobeny v dílně Diepoldově v Praze. Stavba chrámová s vnitřní úpravou vyžadovala dosud nákladu asi půl milionu zlatých. Za chrámem vlevo viděti část malebného průčelí Národního domu vinohradského.

Rudolf Kutina.

Fot. J. Vilím v Praze.

99. Sloup čili Pirkštejn. Mezi četnými hradními troskami půvabného Litoměřicka původností svou zvláště vyniká skalní hrad při silnici z Hajdy do Zákup vedoucí a k severu od Č. Lípy položený, neboť cele vytesán a vyhlouben jest v mohutném balvanu pískovcovém as 60 m zvýši, jenž od pilířovité své podoby za slovanského pravěku byl nazván »Sloupem«, a tak také jmenován byl často i hrad, ku konci XIII. mocným rodem Ronovců zde založený. Jak asi vypadal zvláštní tento hrad za času svého lesku, o tom není zpráv, avšak uvnitř početných jeho skalních sklepení zachoval se ještě dosti jeho původní ráz, jak nádvoří s konírnami a studnou, parkány, zbrojnice a žalář džbánu podobný svědčí. Na vrcholu skály zbyly jen nepatrné stopy někdejších budov. Od zakladatelů svých nazýván byl Sloup i Berkenštejnem či Pirkštejnem, a první známý majetník jeho byl Čeněk z Pirkenštejna r. 1327., jehož syn Ješek hrad rodinný Hynkovi Berkovi z Dubé na Lipém prodav u Rataj nad Sázavou nový hrad Pirkštejn postavil, od něhož jeho potomci psali se »Ptáčkové z Pirkštejna«. — Hynek Berka prodal r. 1412. hrad Sloup rytíři Hanuši z Varnsdorfu, od tohoto pak dostal se Mikši Pancíři ze Smojna, jehož rod již za Karla IV. byl proslul násilnictvím. Sloup stal se potom rozkřičeným a obávaným hnízdem lupičským, pročež Lužičany r. 1444. byl opanován a zkažen. Ale Pancíř ihned hrad obnovil a společně s pány z Vartemberka znova plenil v Lužici. Proto v říjnu r. 1445. Lužičané oblehli Sloup a po pět neděl usilovně ho dobývali, načež Pancíř vzdav se úmluvou slíbil, že bez povolení krále již hradu Lužičany vypáleného nevystaví. Skála Sloupská stála potom pustá až do r. 1670., kdy hrabě Ferd. Kokořovec chladné její kobky za útulnu poustevníků, tehdáž do mody přišlých, si vyhlídl. Ti rozšířili jednotlivé místnosti a upravili si vše dle svého způsobu. Od zrušení jich císařem Josefem II. jest zajímavý Sloup pouze cílem hojného a stále vzrůstajícího počtu výletníků.

B. Bernau.

FOT J. ECKERT V PRAZE.

100. ŠTRBSKÉ PLESO patrí k najkrajším punktom Tatier. Je to veľké jazero vtisnuté medzi tatránskych velikanov. Na ľavo vypína sa ideál slovenských vrchov, *Kriváň* rovno na sever *Solisko* so súsedkou *Baštou*, zpoza ktorou vidno *Satana*. Na pravo pnie sa hrdo *Tupá*, *Končistá* a dálej už v Spiši *Gerlachovka*. Sme tu v srdci velkých slovenských hôr. Jazero je jasné, ovité ihličnatym stromovím, ba i bujnou kosodrevinou. Nemá viditelného prítoku. Ohromný val od juhu zadržal vody, ktoré iste sa stiekly podzemnými žilami. Miestami hl'bka jeho dosahuje aš 50 metrov. Jezierko temer nič nemení sa, zostáva jednaké, len že v zime cele zamrzne. Pohlad z verandy peknéhо hôtelu na samom brehu je bájne krásny, menovite za rána. Jasnota a čistota riedkeho horskeho vzduchu sbližuje i ďalekých velikánov tatranskych, tak že myslíš, za hodinu si na Solisku a Bašte. Že taký div prírody, jako Štrbské pleso, obostreté je bájami, netreba čudovať sa. O jeho hl'bke tajuplnej kolujú baječné, no pri tom tvrdo verené zvesti. »Ono je spojené s morom« hovoria, a volajú ho »morským okom«. More totiž chce vidieť krásu pevnej zeme a hladí tymto okom na krásne Tatry. Pleso má svoju vilu, ktorá sa v ňom kúpe a:

Hla! Plesa plocha hladká, nezvlnená —
královna nad ním lohko naklonená
hrebeňom zlatým plavý češe vlas . . .

Netknuté krásy tohoto prelestného tatranského kúta patria uš historii. Dnes uš zaludnily sa brehy hostincami, villami, ktoré svojou falošnosvajčiarskou architektúrou hubia pravý dojem — a keď dodáte k tomu škrekot cudzieho hovoru, menovite zlej maďarčiny, nezadivite sa, že uš nik nevidí vilu Plesa zrkadliť sa v jeho čistom krystale a česať pyšné, plavé vlasy!

SVETOZAR HURBAN VAJANSKY.

FOT. PAVEL SOCHÁŇ V TURČ. SV. MARTINE.

101. ŠTRAMBERK. Památnými a charakteristickými starožitninami moravského Valašska jsou zříceniny mohutného někdy hradu hukvaldského a pak ssutiny hradu štramberského s jeho okrouhlou věží (kulatinou). Štramberk rozkládá se v těsné roklině mezi vrchem Kotoučem a tak řeč. Bílou horou, hřbetem to horským, skalnatým, na jehož západním výběžku rozkládají se zříceniny hradní s okrouhlou, asi 40 metrů vysokou věží, daleko široko do okolí pohlížející. Některé domky zdají se ti ke skalnatému úbočí Bílé hory jako ptačí hnízda přilepeny, což zavdalo příčinu k pojmenování Štramberka »moravským Betlémem«. Věž sluje v širém okolí »štramberskou trúbou«, což u domácích má příchuť jakési přihany, a proto zovou ji prostě »kulatinou«. Hrad připomíná se začátkem XIV. století, ale již od roku 1646. jest v ssutinách. Jižně od města vypíná se historicky a archaeologicky proslulý vrch Kotouč v jehož vápencových jeskyních objeveny zbytky předpotopních zvířat a zvláště nyní už světoznámá čelist předpotopního člověka. Za vpádu tatarského roku 1241. zachránili se na Kotouči obyvatelé okolní před útoky divokých nepřátel, čehož památka každoročně o Nanebevstoupení Páně se slaví, při níž se prodávají moučné i perníkové uši, aby poutníci upamatovali se na mrzké divochy asijské, kteří zajatým nebo pobitým křesťanům uši utínali, posýlajíce je jako trofeje svému velikému chanovi. Též kříž na temeni skalnatém postavený hlásá památku vítězství křesťanského. Po 30leté válce, když Štramberk se dostal jako součástka panství novojičínského olomouckým jezuitům, pojmenován Kotouč horou »olivetskou«, kterýž název v okolním lidu zobecněl.

MAT. VÁCLAVEK.

FOT. J. NĚMČÍK VE FRÝDKU.

102. KOSTELÍČEK SV. VÁCLAVA NA BRŮDKU U DOMAŽLIC. Jen památka historická, stará a vzácná, beze všech příkras krajinných, leda snad Šumava, která tady začíná v nevelké dáli. . . a jež ovšem vyváží nejeden jiný nedostatek. Je plna dějinných upomínek ta tichá, horská krajina kolem Domažlic. Zde v dávnověku docela šedém poražen francský král Dagobert od Slovanů vezdy svobody hájících, pod nedalekým Ryžmberkem slavil r. 1431. Prokop Veliký slavné vítězství nad německými křižáky, nad kterými zvítězil tuto i dvakráte Jiří z Poděbrad. Kostelík sv. Václava stojí jihovýchodně od Domažlic u Brodku čili Brůdku, na bojišti, kde ve dvoudenní bitvě 22. a 23. srpna 1040. císař Jindřich III. poražen byl od českého Achilla, knížete Břetislava I. Dne 15. srpna toho roku stála dvě veliká vojska německá na hranicích: větší z nich, pod vedením samého krále, v lůně jeho květ německé šlechty, vrhlo se v průsmyk kdyňský. Břetislav byl však dobře připraven a přivítal nezvané hosty v hlubokých lesích zásekami, kde v zálohách čekalo jeho vojsko. Dne 22. srpna podnikl korouhevník německý hrabě Wernher útok na zásek české. Déšť šípů jej přivítal a přinutil k pochodu zpátečnému. Dne 23. vyrazil markrabě Otta Svinibrodský, bratr Jitky, choti Břetislavovy, na zásek, byl však rovněž zatlačen, ano i korouhev německá padla v ruce vítězů, načež Němci dali se na útěk. Prospěšný jim při tom byl v krajině té usídlený německý poustevník Vintíř, přechovávaje mnohé v skrýších lesních jemu známých, neb ukazuje jim cesty schůdné k hranicím. Na památku vítězství toho založil Břetislav tuto kapli.

RED.

FOT. F. TAUBER V DOMAŽLICÍCH.

103. Pohled s Ještědu. Nádherné panorama, jež v Čechách částečně předčí jen pohled se Sněžky, otevírá se lačným zrakům s kamenitého temene Ještěda, kde mimo prostou hospodskou boudu naleznete ještě pamětní kámen, zaznamenávající návštěvu knížete Rohana, pět metrů vysokou rozhlednu, mohutný dřevěný kříž a zbytek triangulačního lešení. Vyhlídka překvapuje velkolepostí, zvláště však rozmanitostí a krásou ve všech směrech větrné růže se rozvíjejících obrazů. Pohled náš podává výseč z obzoru od jihozápadu k severu, a poloměry její dosti přesně vyznačeny jsou směrem v bezprostředním popředí se táhnoucích dědin, vlevo Druzcova, vpravo Křižan. Směrem prvnějším upoutá zraky naše především lesklá hladina rybníka Hamerského, nad nímž vypíná se imposantní Rálsko, vlevo od něho zříceniny hradu Děvína, vedle Hamerský Špičák. S Rálskem téměř v jedné linii pnou se Limberk a Tluštec. Prvnější, na vrcholu kose sříznutý, více do středu obrazu; druhý, homolovitým tvarem dobře rozeznatelný, o něco dále k pravému okraji. U paty Limberku bystré oko rozezná několik domků obce Norin; před ním rozkládá se město Vartenberk. V popředí, téměř uprostřed našeho pohledu, zdvihá se nevysoký Špičák, napravo od něho Silberstein, kol něhož bezprostředně za Křižany obce Vratislavice a Dubice se otáčejí. Na samém kraji u Křižan začínají Krkavčí kameny. Na obzoru, za Rálskem, stoupá táhlejší hřbet horský, jenž dostupuje první značnější výše Čirým, vrcholu pak Vlhoštěm, na obraze jasně poněkud na pravo od Rálska patrným. Další obzorovou čáru tvoří na obraze krajina kolem České Lípy. Ve skutečnosti, zvláště za jasného výhledu a oku dalekohledem obrněnému není to ovšem ještě daleko lemem obzoru.

Jaromír Borecký.

Fot. Jos. Hoffmann v Liberci

104. Červená Lhota. Nevelkým, ale nejvnadnějším zátiším velkopanským jest zajisté Červená Lhota v Táborsku, druhdy rodná tvrz Kábův z Rybňan, později zamilované letní sídlo Slavatův, a nyní občasný útulek knížat Schönburgův. Starobylý, asi v první polovici XIII. věku zbudovaný zámek, hostící se podál lesa v pěkné, stromovím hojně porostlé krajině, stojí na skále uprostřed velkého rybníka, v jehož zrcadle, jako omšelý ale modně vyfintěný a ješitně růžově přibarvený krasavec samolibě se shlíží. — Do zámku vchází se od severu po mostě druhdy zvoditém na malé nádvoří, z něhož jako za pradávna posud nesrovnalé skalisko vyčnívá. Světnice, vesměs klenuté a některé i štukem zdobené, hojně obrazův v sobě chovají — zejména pamětihodný obraz bratří Jachima a Zachariáše Slavatovců — jiné, s malými okénky a nižší ostatních, dávnověkostí svou mile srdce dojímají. Snad že vykvetly v nich lepotvarné a spanilé dcerky druhdy Jana Káby z Rybňan, jež spolu s ním spatřiti lze na epitafiu v starožitném, leč bohužel pustém kostelíku lhotském, jenž v stínu starých lip na návrší za dvorem co den více truchlí a hyne.

A. Heyduk.

Fot. B. V. Liška v Jindř. Hradci.

105. Horní Náměstí v Olomouci. Ruka velkého stavitele ale i poněmčovatele, krále Přemysla Otakara II., položila v druhé polovici XIII. století základy k této části staroslavné Olomouce, jíž jest srdcem Horní náměstí, na něž pohlížíme od severozápadu z ústí Litovelské ulice. Tvoří nepravidelný čtverhran, v jehož středu vypíná se velkolepá radnice z roku 1378. se štíhlou, 78 m vysokou věží. Dvě lucerny v jehlancové střeše, čtyři vzdušné vížky v rozích, volný ochoz, jakož i starobylé renaissanční chrliče dodávají jí nemalé malebnosti. V prvním a druhém patře budovy jsou místnosti krajského soudu, státního zastupitelství, berničního úřadu a pozoruhodná stavba kaple sv. Vavřince s úhledným arkýřem z polovice XV. století. Na straně severní vedle věže vábí pozornost vysoký výklenek pověstných olomouckých hodin, podobných orloji na Staroměstské radnici pražské. Zbudování jejich připisuje se mistru hodináři Ant. Pohlovi v prvé polovici XV. století. Figury, zvonečky, rafie, planety jejich od mnoha let však vypověděly službu, a opětná oprava hodin očekává se v brzké době. Přední ozdobou náměstí jest 35 m vys. socha sv. Trojice, již pohled náš podává v plné malebnosti. Zbudována byla po roce 1717. nákladem 150.000 zl. na poděkování za zaniknutí moru a slavně vysvěcena za přítomnosti císařovny Marie Terezie a císaře Františka I. 9. dne měsíce září 1754. Mohutný sloup její spočívá na širokém renaissančním soklu s kapličkou uprostřed. Sokl na malebných výstupcích obklopen stupňovitě 18 umělými pískovcovými sochami moravských patronů, a na samé výši sloupu svítí do daleka zlatem pod velkou svatozáří skupina Trojice. Vlevo obrazu proti orloji stojí ozdobná Herkulova kašna, vpravo vidíme průsekem do ústí Dolního náměstí.

Fr. S. Procházka.

Fot. J. Vilím v Praze.

106. Železný Brod. Severně pod svahy Kozákova v romantickém pořičí Jizery leží útulné, horské město, původně Brod (též Brodek) zvané, při ústí potoku Černovníku, jenž slučuje přítoky z vrchu »Černé studnice« a protéká malebným údolím břidlicových skal a lomů, bystrým spádem k řece. Touto krajinou za dávných časů již vedla stará zemská stezka přes Brod, zalesněnými Krkonoši do sousedního Slezska. Město patřilo původně k panstvím pánů Vartemberků, ku zámku Rohozci u Turnova. Později přešel Brod v držení pánů z Valdštejna. Ve válkách husitských bylo město Žižkovými bojovníky vzato a částečně poškozeno. Již v středověku dobývala se tu železná ruda, a tak se časem dostalo Brodu přívlastku »Železného«. Během XVI. století přišlo opět pod správu Vartemberků Rohozeckých a v XVII. stol. v majetek Smiřických ze Smiřic, kteří v okolí zřizovali hutě, hamry a zaváděli na horách zvláště sklářství. V dobách pobělohorských uděleno bylo panství Rohozecké a s ním též Železný Brod s Malou Skalou Valdštýnovu generálu hraběti M. Des Foursovi, a zůstalo až do novější doby v rukou hraběcího rodu. Za třicetileté války utrpělo město od Švédů, od císařských vojsk, později též od Prusů. — Během tohoto století město Brod dočkalo se samosprávy a povzneslo se jako jiná města obchodem, řemesly a průmyslem. Dobývání a vyvážení břidlice je značné, lomy jsou u Těpeře, Bratříkova, Jirkova, Račic a Jílova; svou rozsáhlostí překvapí turistu. Vápenné lomy a pece jsou u Brodce. Ve vůkolí zabývá se mnoho lidu broušením sklenných korálků.

J. Prousek.

Fot. J. Šimon v Turnově.

107. Hrad Michalovice. Údolí řeky Jizery u Mladé Boleslavi náleží k nejkrásnějším v Čechách. Ve světlé zeleni luk rozvíjí se tmavší pentle nízkobřehé řeky. Vysoké stráně ohrazují údolí; bok západní rozrývá trať České dráhy severní. Boleslav s chmurným hradem svým kraluje údolí — naproti ní, as půl hodiny dále k severu, stojí Michalovice s nakřivenou hláskou. Dále v údolí rozhostila se útulná Debř, oblíbené místo procházek, potom Jozefodol, tovární osada barona Leitenbergra s německou školou, a zas v levo na temeni velká zřícenina Zvířetic. Jedeš-li vlakem a nebyl-li's upozorněn, ani Michalovic nespatříš; nad samou drahou na tvrdém temeni příkré stráně stojí nevelká zřícenina, jejíž hláska kloní se, jakoby již již chtěla spadnouti. Ale stojí, či visí tak dávno. Okolní lid nazývá hlásku tu Putna. — Hrad na trojstranném půdorysu vystavěn byl ke konci XIII. stol. a patřil pánům z Michalovic, z rodu Markvarticů. Byli katolíci, ale poslední z nich, slavný Jindřich Kruhlata z Michalovic byl přívržencem Jiříka krále a křižákům v údolí Jizerském notně zatopil. — Když zemřel, dědičkou Michalovic byla jeho sestra Majdalena, provdaná za Tovačovského z Cimburka. (Václav z Michalovic, hrdina známého eposu Sv. Čecha, nepocházel z rodiny této, ale z vladyckého rodu Michalovicu, jejichž původ byl v Žatci.) Ku konci XVI. století patřily Michalovice Jiřímu Popelovi z Lobkovic, jenž však v Boleslavi sídlel a — Michalovice počaly pustnouti. — U Sedláčka čteme, že lid bezpochyby věž podkopával, hledaje pokladů, následkem čehož vrchní část se odtrhla, na podkopanou stranu se svezla, na jedné straně na zem dopadla, na druhé o jeden kus přízemí se opřela a tak visí.

Karel V. Rais.

Fot. A. Feran v Ml. Boleslavi.

108. LETOHRÁDEK MÍSTODRŽITELSKÝ V KRÁL. OBOŘE, starý to lovčí zámek, vystavěný v úhledném slohu gotickém na nejvyšším úbočí vysočiny Letenské, se čtyřhrannou věží, jest letním sídlem úřadujících místodržitelů království Českého. Od zámku vedou různé stezky a cesty jednak po temeně, jednak po stráni dolů do vlastního parku, Královské Obory, asi v letech šedesátých přezvané nevhodně »Stromovka«. Ta náleží ku nejrozkošnějším anglickým parkům střední Evropy a od těch čas, co v jejím přímém sousedství odbývaly se velké výstavy, jubilejní r. 1891. a národopisná r. 1895, má pro Čechy vůbec a Pražany zvlášť milý význam. Původně byla král. oborou, ve které král Jan Lucemburský dal r. 1319. zříditi místo pro turnaje; r. 1536. obora byla obklíčena zdí. Nynější podoby dostalo se Král. Oboře r. 1804. péčí nejv. purkrabí hrab. Rud. Chotka. Dřívější rybník, vroubený alejí pro povozy i jízdné koně a s ostrovem uprostřed, byl vysušen a přeměněn za několik desítiletí v krásné sady, v nichž uměle založen nový menší rybník, na němž labutě a jiné vodní ptactvo se prohání. Svými sady, promenádami, stromořadími, lukami a rozkošnými výhledy poskytuje Obora mnoho překrásných partií, a za příznivého času shromažďuje se v ní co den elegantní společnost pražská, zvlášť pak při slavnostech, jako jsou slavnost májová, květinová korsa a j.

RED.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

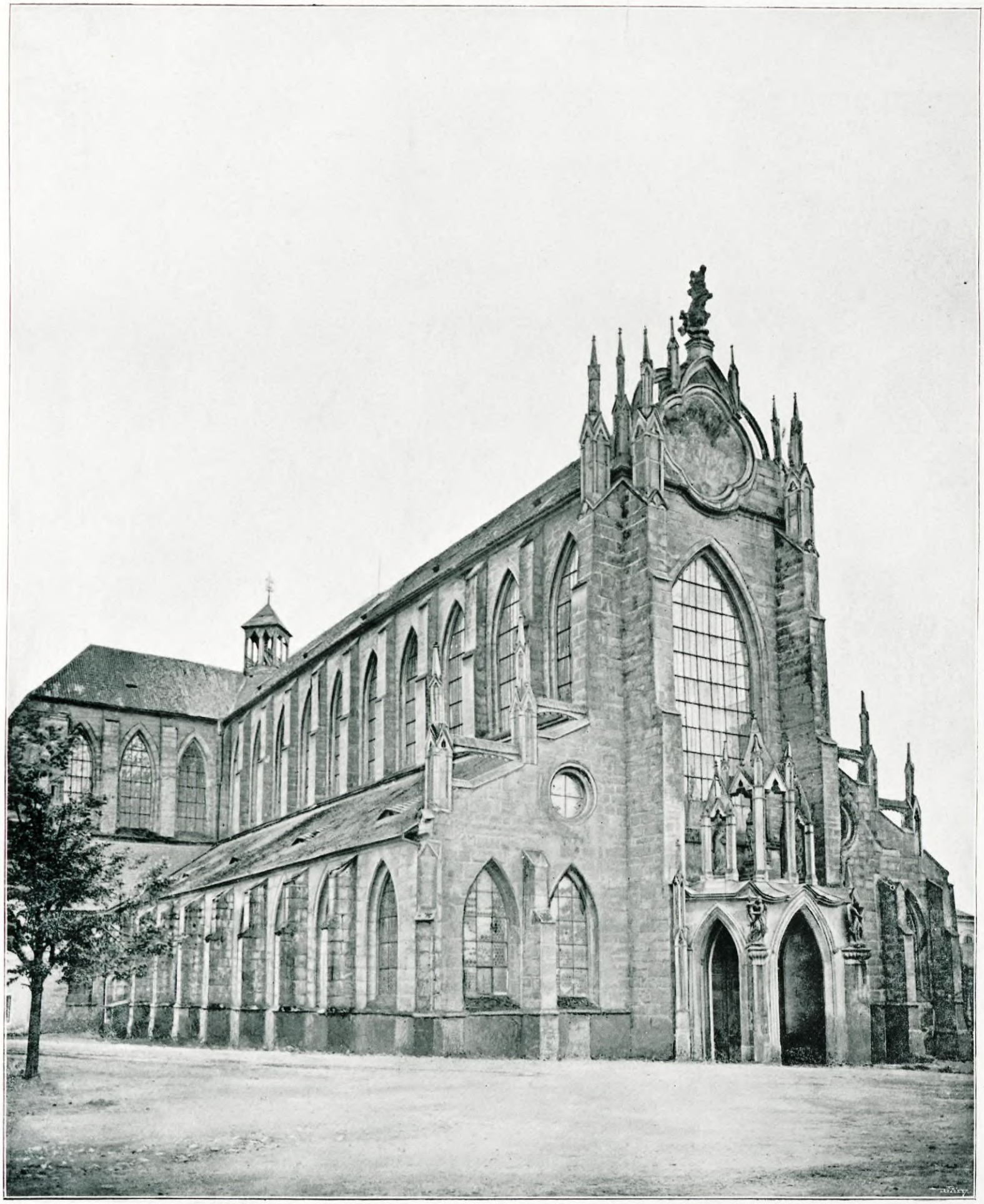

109. MARIANSKÝ CHRÁM V SEDLCI u Hory Kutné zajisté jest nejznámější budovou druhu svého ve vlasti, neboť kdož nevěděl by o velkolepém tomto dómu, jejž mínění lidové obecně má za největší kostel v Čechách? A Sedlecký chrám pověsti své také zasluhuje, jsa nejen co do rozměrů (80 m zdélí, 27 zšíří), ale i co do mohutnosti stavby zjevem nad míru imponujícím. Jako klášterní chrám nejstaršího cisterciáckého opatství v zemi, založeného již okolo r. 1130. velmožem Miroslavem, zbudován byl za opata Heidenreicha ke konci XIII. věku, tak že r. 1320. byl dostavěn. Zbudován jest dle pravidel řádu bez věže, v podobě kříže, tak že dlouhá lod pět, příční pak tři oddělení, 64 sloupy rozdělená, čítá, kdežto presbyteř pěti stranami osmihranu uzavřená 7 kaplemi jest obklíčena, což ku malebnosti dojmu nemálo přispívá. Bohužel byl skvostný tento chrám i s klášterem Husity spustošen, tak že až do r. 1693. v rumech ležel. Stará pověst chce tomu, že Žižka paliči chrámu roztopeného stříbra do hrdla naliti kázal, sám lituje zkázy tak slavného stavení. Za opata Jindřicha Snopka Sedlecký chrám (do r. 1707.) byl obnoven; podoba sloupů, klenba a úprava celku pochází tudíž z této doby. Z bohaté kružby gotických oken nezbylo nic. Vnitřnímu zařízení dodaly četné obrazy mistra Brantla nové skvělosti, ale r. 1784. stihla staroslavný klášter i chrám nová pohroma zrušovacím dekretem cís. Josefa II., načež mobilář chrámový za fatku rozprodán, chrám vydrancovaný pak odsvěcen a za skladiště upotřeben. Konečně r. 1806. stal se chrám Sedlecký opět farním a byl o půl století později co do stavby důkladně opraven.

B. BERNAU.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

110. Mausoleum Krále Otokara II. ve Zlaté Koruně. Když po třetím vyloupení kláštera a chrámu Zlatokorunského za války třicetileté opat Šembek v podezdívce oltáře sv. Kříže náhodou objevil poklad, jejž tam za dob husitských ukryl opat Ruger, a dal upraviti chrám vojsky spustošený, vzpomněl si také na prvního zakladatele kláštera, Otokara II. a na druhého velikého příznivce své řehole, Bavora z Bavorova. I dal oběma zbudovati v něm velkolepé náhrobky. Jsou postaveny u zdí presbyteria, majícího v základě podobu kříže. Náhrobek Otokarův jeví se v hlavním svém tvaru jako rakev, vybíhá však v jehlanec vojenskými emblemy zdobený a zastřený v pozadí rouchem, jež u vrcholu ozdobně je spjato a volně dolů splývá. Jehlanec zdobí u výše anděl nápisem jako vzpomínkou na nešťastného krále, jehož péči o zvelebení obchodu symbolisuje postava Merkurova na pravé straně pyramidy. Víko rakve levicí pozvedá krásně modelovaný Chronos s kosou, známkou povšechného ničení, čímž symbolisováno, že tělo zakladatelovo nespočívá v podzemní hrobce chrámové, ale jinde (u sv. Víta v Praze). Naproti antickému bohu času stojí vojín v římské zbroji s hlavou o ruku opřenou, smutně do prázdné rakve hledící. Na rakvi, v ozdobném rámci barokovém, stojí polovypuklá podobizna králova, na hlavním rakve boku znázorněna je bitva na Moravském poli a vítězství nad Belou Uherským, a u její nohou na okrouhlém podstavci odpočívá truchlící lev.

A. Heyduk.

FOT. J. SEIDEL V KRUMLOVĚ.

111. VALDŠTEJN. Z nejzajímavějších trosek českých hradů jest Valdštejn, zdvihající se na výběžku pískovcové skály, asi hodinu jižně od Turnova. Jakkoli jest namnoze lesem obklopen, ba na jižní straně souvisí i s oborou hruboskalskou, jest přece zblízka i zdálí Valdštejn dobře vidný, čehož příčinou jest novodobá kaple, r. 1722. od známého utiskovatele Turnovských, hraběte Františka z Valdštejna v troskách hradu zbudovaná. Valdštejn byl založen ve XIII. stol. a za husitských válek zkoušel hojně všelikterým útokem nepřátelským, již však v XVI. stol. pust zůstával, zboží jeho pak připojeno ku Hrubé Skále. Když r. 1821. Skála prodána svobodným pánům Lexům z Aerenthálu, chtěl uměnímilovný Alois svobodný pán Lexa obnoviti Valdštejn v původní podobě, ale nedlouho po započetí prací byl r. 1843. smrtí zachvácen. Dnes jest hrad uzavřen, uvnitř pak zachovaly se vedle částek opravené stavby Aehrenthálské hojné ještě zbytky původního hradu, částečně do pískovcové skály vtesané.

DR. J. V. PRÁŠEK.

FOT. F. KRÁTKÝ V KOLÍNĚ.

112. RUDOLFINUM. Dům umělců v pravém slova smyslu, jak účelem, jemuž je zasvěcen, tak i svou monumentální ušlechtilou stavbou a také polohou svojí, v tichém zákoutí nábřeží korunního prince Rudolfa, proti líbezným sadům letenským. A je střediskem zejména umění hudebního a výtvarného, neboť v krásné koncertní síni jeho odbývají se nejznamenitější pražské koncerty, a v jeho sálech bývají všecky větší výstavy obrazů. Rudolfinum zbudovala Česká spořitelna v letech 1876.—1882. podle plánů prof. J. Zítka a Jos. Schulze nákladem dvou milionů zlatých. Je to rozlehlá budova ve přesném slohu renaissančním a nevyniká ani tak bohatostí výzdoby jako spíše ušlechtilými poměry a vhodným uspořádáním jednotlivých částí, z nichž jedna hlavní, jižní, je věnována umění hudebnímu, a obsahuje mimo úřední místnosti velkou a malou koncertní síň a školní síně konservatoře hudební, kdežto ve druhé, severní, umístěno je umění výtvarné. Je tam zejména: umělecko-průmyslové museum obchodní komory pražské, stálá obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění se sbírkou rytin, a místnosti pro občasnou výstavu Krasoumné jednoty. Hlavní průčelí obráceno je k Vltavě a otevřeno v patře devítiobloukovou zasklenou loggií s jonskými polosloupy. Balustráda v hlavní části ozdobena jest na risalitech sochami vynikajících umělců výtvarných, kdežto balustráda jižní části nese na risalitech sochy hudebníků. Do velké koncertní síně vchází se hlavním vchodem z Rejdiště; stupňovité koncertní podium sařízeno jest pro 100 hudebníků a 150 zpěváků, a opatřeno jest velkými varhanami se třemi manualy a 50 rejstříky.

RED.

FOT J. VILÍM V PRAZE.

113. HOŘICKÝ LOM. Pověstný *hořický pískovec*, jehož používá se jak ku stavbám monumentálním tak i ku pracím sochařským (v Praze chrám sv. Víta, Národní divadlo, Rudolfinum a j.), patří geologickým svým složením k útvaru křídovému. Bohatá jeho ložiska jsou uložena v površí, jež táhne se v délce as 20 km od Vřešťova (severozápadně od Hradce Králové) až ke Konecchlumí u Jičína; površí to jest údolími říček Bystřice a Javorky na tři oddíly přerváno. Středem lomového průmyslu, jaký ve všech třech dílech hřbetu toho jest rozvinut a celé té krajině jakýsi zvláštní ráz dává, jsou město *Hořice*, dle nichž i kámen své jméno má. — Obraz náš ukazuje malebnou jednu partii z rozsáhlého lomu Raimanova v Hořicích a jest tím instruktivní, že velice pěkně ukazuje nejen uložení vrstev kamene a rumu i prsti nad ním, ale i způsob lomování na Hořicku obvyklý. Hořický pískovec pro mnohé své vzácné vlastnosti počíná si v poslední době i místa na trhu světovém dobývat a není dnes na př. ani ve Vídni žádnou vzácností. Strojového zařízení v lomech hořických sice mnoho není, však lomy ty jsou tak rozsáhlé, že i největším požadavkům dovedou majitelé jejich vyhověti. Vzácnou předností pískovce hořického jest jeho příjemná teplá barva a snadná poměrně spracovatelnost.

AL. RUBLIČ.

FOT. P. BIČIŠTĚ V HOŘICÍCH.

114. BLANÍK. Ze široka daleka, v severní části Českomoravské vysočiny, viděti jest dvojvrší Velikého a Malého Blaníku, půldruhé hodiny na jih od Vlašimi. Přívětivě kynou olesněné ty dva kopce, zelenající se stále jako ta naděje, kterou v ně klade pověst českého lidu, všude známá. »Blaničtí rytíři«, ukryti v jeskyni, k níž vchod jest prý nahoře ve příkré skále, podobný bráně klenuté, čekají na chvíli svrchovaného nebezpečí a pak se svatým Václavem v čele, s posvátným praporem s orlicí vytrhnou a vysvobodí vlast českou od útisků už několikastoletých .... Na Velkém Blaníku není nic než množství ohromných balvanů, veliký kamenný to val, jenž obklopoval pravěký hrad Blanický. R. 1420. osadili vrch Blaník Táboři, ale byli odtud sehnáni. Se skály Blanické otevírá se skvostná vyhlídka na východ po Českomoravské vysočině k Želivce a na jižní stranu. Na Malém Blaníku, s něhož pohled náš obraz přináší, byla založena r. 1672. kaple od tehdejšího pána zdejšího Karla Adama z Říčan, jenž toho roku celé toto panství odkázal arcibiskupství Pražskému, a pod kaplí zřízena jeskyně pro poustevníka. Konávala se tam pak pouť na den sv. Maří Magdaleny. Ale po nařízení císaře Josefa II. byla kaple a poustevna zrušena, a zvon dán do blízkých Louňovic. Nynější arcibiskup kardinál hrabě Schönborn dal teď ve zříceninách upraviti kapli, a lid sem putuje opět na onen svátek. Nejen nesmírný půvab oné důvěry plné báje dodává Blaníku velikého kouzla, ale také jeho poloha uprostřed rozmilého českého kraje a v srdci Čech.

RED.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

115. STARÁ BOLESLAV je starodávné místo poutnické, proslulé neblaze násilnou smrtí knížete Václava Svatého. Patrně tedy největší zajímavostí jeho jsou kostely a kaple. Poutnický chrám Panny Marie z roku 1617., jehož portál viděti na našem obraze, jest jedním z největších chrámů českých. Presbytář chrámovou obkličuje polokruhem klenutá chodba s malbami nymburského malíře Kramolína z r. 1775.; malby freskové provedl Josef Hellich z Prahy. Mnohem dále svým původem sahá kapitulní a farní chrám sv. Václava z r. 1046. Byla to původně třílodní basilika romanská, jejíž základní podoba dosud se zachovala i při nynější renesanční úpravě. Nejzajímavější jest tu krypta, podzemní to chrám svatých Kosmy a Damiana, valně podobný kryptě ve chrámu sv. Jiří v Praze. Massivní klenbu nesou tam čtyři řady romanských sloupů, a o pevnosti stavby svědčí dojista okolnost, že dovedla odolati nejen dlouhé době osmi století, ale také dvěma velkým, zhoubným požárům. Mausoleum sv. Václava zřízeno bylo r. 1657. z pěkného mramoru. Ukazují zde místo zavraždění, kustrynku a krev sv. Václava. Císař Ferdinand III. napsal zde na malý obraz českého patrona: »Svatý Václave, králi český, pros za mne.« Za časů Karlových bylo město obklopeno hradbami do čtyrhranu s dvěma branami. Na bráně severní dosud zachovalé, čte se nápis:

Jsem právě Boleslav,
mne bolem oslavil,
když věnec tu dovil
své slávy Věnceslav.

RED.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

116. DOUBRAVSKÁ HORA. Takořka v srdci rozkošné pánve teplické, již právem zveme rájem českým, osaměle se zdvihá tupý kužel Doubravské hory a na něm zajímavá troska soujmenného starého hradu (něm. Neuschloss, nyní Schlossberg). Z temene hory šíří se překrásná vyhlídka na Krušné hory a malebné čedičové homole Středohoří. Hrad na Doubravské Hoře založen byl již na sklonku středověku Janem Ilburkem z Vřesovic dle povolení králem Vladislavem r. 1478. mu daného, a náležel, pokud ze zachovaných zbytků lze souditi, k lepším památkám pozdní gotiky. Okolo r. 1620. obnovil hrad Vilém Vchinský, pán Teplický, a přistavěv 5 věží tak silně jej opevnil a vyzbrojil, že za třicetileté války byl velmi důležitým strategickým bodem, jenž střídavě Sasy, Švédy a císařskými byl opanován. Švédská posádka na Doubravské Hoře stala se postrachem dalekého okolí, pročež hned r. 1644. vnější opevnění hradu pobořena. R. 1655. vyšlo potom cís. nařízení, jímž Doubravská Hora ke konečné zkáze odsouzena; bylať, jako jiné pevné hrady české, schválně sbořena a v rozvaliny obrácena. Za našich dnů jest Doubravská Hora upravena způsobem pohodlného, ač vysoko (393 m) položeného místa výletního.

DR. J. V. PRÁŠEK.

FOT. DR. A. MERTENS A SPOL.

117. ORAVA. Keď ktoré miesto na Slovensku vzbudzuje v cestovatelovi krásou svojou obdiv, Oravský zámok vzbudí v ňom opravdový úžas. Zvlášte keď blížime sa so strany severnej, od Lehoty, objaví sa nám zámok medzi vysokými bokmi údolních stráň, ako keď by obrovské hadisko vztýčilo svoju hlavu v závratnú výšku a už-už chcelo by sa hodiť na nás. S južnej strany má hrad celkovú podobu velkého chrámu s vysokou vážou. Popod zámok tečie rieka Orava, ktorá bije so strany severnej do neho v pravom uhle. Zámok pozostáva s troch so sebou spojených hradov, postavených v rozličných dobách. V nižňom hrade sú niektoré miestnosti zachované úplne. Tu je muzeum panstva oravského, kde složené sú zachované pamiatky zámku tohoto a zvláštnosti stolice Oravskej. Z časov palatina Jura Thurzu zamocký chrám je postavený v got. slohu. Prostrední a vyšní hrad má veliké, vnutri porúchané budovy, len najvyšší bod je zachovaný. Najstaršia doba zámku tohoto zakrytá je závojom minulosti. Od polovice trinásteho storočia mal zámok tento rozličných pánov zväčša velmožov slovenských, až prišiel do rúk víťazného Jana Jiskry, tak Korvinovi, Zápolovi, Kostkovi a Janovi z Dubovca, ktorý hrad velmi rozšíril a upevnil. Kvet slávy oravského zámku rozvil sa pod velikým synom Oravy — Jurom Thurzom. Potomci slavného velmoža tohoto vládnu zámkom oravským až po dnes. Keď navštívite zámok tento, zastavte sa hneď pred prvou bránou, tam najdete slovenský nápis: »Jan z Dubcova 1543«. Tych pár písmen mnoho hovorí. Navštívte i chrám, tam s toho kancla kázaval Juro Tranovský slovenským jazykom slovo božie prvému velmožovi, palatinovi Uhorska; v tom zámku skvitla poesia pred 300 rokami tohoto prvého spevca slovenského.

KAROL SALVA-ČEBRATSKÝ.

FOT. PAVEL SOCHÁŇ V TUEČ. SV. M. KTINE.

118. ZÁMEK ŽIROVNICKÝ. Mezi starožitnými sídly panskými v Čechách méně znám jest širšímu obecenstvu hrad Žirovnice v Táborsku, ač jak polohou i stavbou a zachovalostí svou velmi zajímavý a malebný. Vypíná se při kraji návrší, na němž soujmenné městečko se rozkládá, a staré zdi a věže jeho posupně zrcadlí se v hladině rybníka podzámeckého, jenž východní svah výšiny omývá. Ačkoli hrad tento v XVI. a XVII. věku valně byl přeměněn a přestavěn, zachovaly se v něm nicméně mnohé části z doby založení jeho v XIII. století podnes; tak obě věže, bašta s hradbami a hlavní zdi paláce i jiných budov. Zvláště zajímavá je krásným klenutím opatřená kaple, potom žalář hned vedle ve věži veliké, nyní vylámáním v altán proměněný. Vnitřní místnosti zámku jsou pozvíce spustlé. V dávných dobách náležela Žirovnice pánům z Hradce a teprve od konce XIV. věku seděl zde rod vladyk z Lukavce, zvaný odtud ze Žirovnice. Kamaret z Žirovnice vynikal v husitských bouřích jako stranník Táborů. Od potomků jeho dostal se hrad Vencelíkům z Vrchovišť a r. 1544. koupil jej Albrecht z Gutštejna, nejv. mincmistr, odkázal Žirovnici vnuku svému Šebestiánovi, jenž však zboží to Jáchymovi z Hradce prodal. Tak dostala se Žirovnice opět dřevním svým majetníkům a nebyla od té doby (roku 1564.) prodána. R. 1622. vězněni na Žirovnickém hradě sousedé Hradečtí, aby stali se katolíky. Po bitvě u Jankova osadili hrad Švédové a drželi odtud pod holdem celé okolí, ale příštího roku 1646. dobyli ho mocí císařští, při čemž střelbou vzal na stavení velkou pohromu. Proto byli hrabata Šternberkové, zdědivše r. 1693. Žirovnici po Hradeckých Slavatech, nuceni, celý zámek obnoviti. Šternberskému rodu Žirovnice podnes náleží.

P. BERNAU.

FOT. JOS. HEIDL V SOBĚSLAVI.

119. VAMBERK. — Východočeské městečko, života tichého a klidného, ale přece čilé a probudilé. Má jen asi tři tisíce obyvatel, ale obyvatel vynikajících usilovnou prací: nejeden z nich vynikl v cizině, zvlášť na poli obchodním a průmyslovém, ač i v umění mají Vamberečtí nejednoho slavného krajana. Dva z buditelů českých, M. S. Patrčka a Fr. Hajniš mají tam na rodném domku pamětní desky. Ve Vamberce samém jsou mnohé továrny, jako nová velká tkalcovna, tři umělá bělidla, mandlovna, továrna na stavové paprsky a na brda, barvírna, veliká kruhová cihelna a továrna na zboží chamotové; ostatní obyvatelstvo zabývá se orbou i řemesly, neboť velkých úřadů zde není. Nejdůležitějším však odborem průmyslovým je ve Vamberce krajkářství, rozšířené v celém zdejším okolí, zvláště v Záměli, v Potštýně a ve všech vesnicích kolem dokola. Zakladatelkou průmyslu toho je Belgičanka paní Magdalena Grambová rodem z Meldeka, vdova po panu Kašparovi z Grambu, který r. 1627. stal se pánem zboží Vamberského. Průmyslem tím, který arci neblaze působí na tělesný vývoj, živí se zejména v době zimní asi na 5000 lidí okolních, nejvíce žen, dívek, ba i dětí; někdy i chudí mužové, není-li v zimě práce jiné, zasednou k poduškám. Krajky vamberské roznášejí obchodníci a překupníci do celého světa, prodávajíce zboží přelacino koupené za drahý peníz! Náměstí vamberské, vroubené stromořadím, ač ještě nejeden dřevěný dům tam jest, jest dosti výstavno, a nejpěkněji se tam nese nová radnice. Na obrázku našem je ve Vamberce právě »jarmark«, na němž vykládají svoje zboží soukenníci z Rychnova, pernikáři i ševci z Kostelce, čepičkáři a hrnčíři domácí i cizí a kramáři ze všech koutů Čech. Je to typický obrázek českého města, nevelikého, ale milého.

DR. JIŘÍ GUTH.

FOT. A. NOVÁK VE VAMBERCE.

120. NÁDVOŘÍ V KACEROVĚ. Na výšině, která se táhne jihovýchodně od Plas, vypíná se poblíž městečka Královic a asi hodinu od stříbronosné Mže spustlý zámek Kacerov, sídlo někdy bohatého rodu Gryspeků. Florian Gryspek, známý německý dobrodruh, jenž jako milostník Ferdinanda I. z písaře povýšen až na králova radu, vystavěl jej na tomto r. 1539. získaném zboží jako nové sídlo rodové a opevnil jej zdmi a příkopy, které podnes se zachovaly. Zámek, jenž k nejzajímavějším výtvorům časné renesance v Čechách náleží, založen je do čtverce, jehož hlavní k východu obrácené průčelí má 3, ostatní strany jen 2 patra; věž nad severním křídlem byla za naší paměti snesena pro chatrnost. Uvnitř vidíme pustnoucí dvůr s arkádami, břečtanem porostlými; síně zámecké jsou prázdné a sešlé, a jen několik vkusných krbů upomíná na bývalou nádheru. Rovněž spustlá je slavnostní síň, bohatá druhdy pracemi sochařskými a malbami, kdež, jak pověst dí, odbýval se po bitvě Bělohorské onen strašný banket Gryspeků, při němž celá rodina zemřela jedem. Podnes vypravují lidé, že u výroční noc těchto hodů v každém století síň se naplní divným světlem, bledé postavy že zasednou za stůl, paní že nalévá do otráveného poháru, a jeden po druhém že z něho pije. Rázem jedné hodiny zmizí vše a objeví se zase až v století příštím. Podnět ku pověsti této zavdaly asi nesetlelé mrtvoly Gryspeků v kryptě chrámu sv. Petra a Pavla v blízkých Královicích. V hrobce této odpočívá Florian Gryspek se svou chotí a desíti příbuznými až podnes neporušen.

B. BERNAU.

FOT. J. BÖTTINGER V PRAZE.

121. VEVEŘÍ. Pěkné slovanské jméno tohoto hradu, jenž svým stářím a zachovalou výstavností k nejpamátnějším v Moravě náleží, svědčí již samo o dávném jeho původu. Patřiloť Veveří k nejznamenitějším pevnostem zemským, a markrabata tu často dvorem bývali, jako r. 1228. Jindřich Vladislav, r. 1237. Přemysl, r. 1275. sám král Přemysl II. a nejčastěji markrabí Jan, jenž také hradní kapli sv. Prokopa štědře nadal. Purkrabství Veverské patřilo ku předním úřadům v zemi. R. 1308. zastavil král Jindřich hrad Veverský knížeti Bedřichovi rakouskému; od tohoto pak bezpochyby držel jej r. 1316. mocný Jindřich z Lipé. Markrabí Karel vyplatil Veveří, a hrad trval potom v moci zeměpanské do r. 1421., kdy král Zikmund zapsal jej Petrovi Kutějovi. Král Jiří zastavil Veveří knížeti Přemkovi Těšínskému ve 3000 kopách, vyhradiv si, by lidu královskému vždy byl otevřen. Jako další zástavní držitelé následovali (asi od r. 1483.) páni z Ludanic, ale král Vladislav II. postoupil Veveří r. 1512. Janu Mezířickému z Lomnice dědičně. Od té doby vystřídalo se na Veveří mnoho majetníků. Pro neobyčejnou pevnost nedobyl hradu tohoto žádný nepřítel, ba i Švédové (1643. a 1645.) marně oň se pokoušeli, až r. 1745. houfec Prusů zcela jej vydrancoval. Veveří vypíná se 3 hodiny severozápadně od Brna na ostrohu skalním, řekou Švarcavou a potokem Veverkou omývaném, tak že poloha jeho velmi jest malebná. Jako téměř všecky veliké hrady moravské skládá se z předhradí, z předního a zadního zámku a čítá neméně nežli 6 věží, z nichž klínovitá hláska podobou svou na Moravě náleží k vzácnostem. Vnitřek hradu je modernisován, a hradní kaple byla za nynějšího majetníka barona Hirsche zrušena. Okolí je lesnaté a půvabné.

B. BERNAU.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

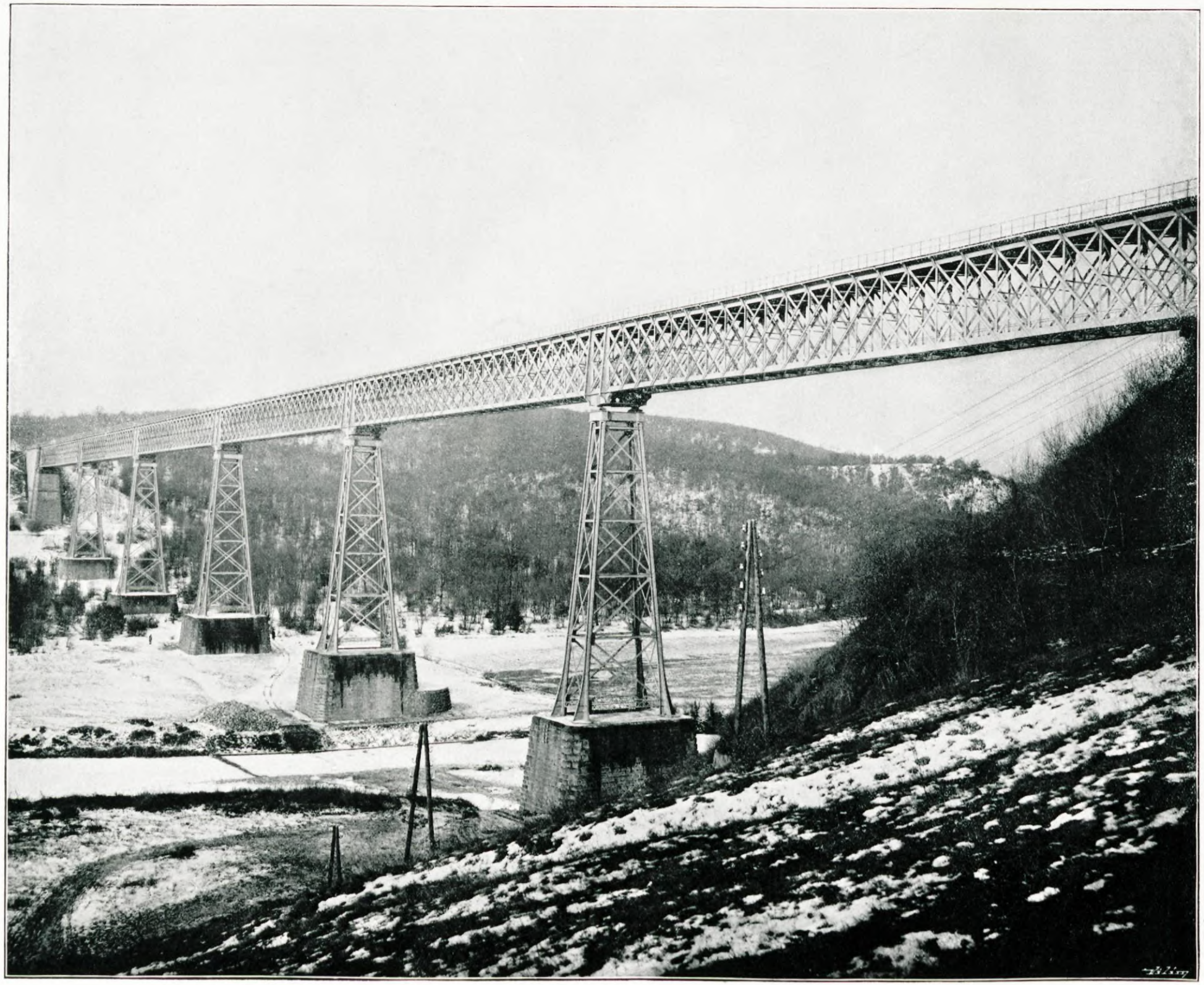

122. Železniční most přes údolí Jihlavky u Ivančic. Nedaleko železniční stanice Kounice-Ivančice společnosti státní dráhy, z Brna do Vídně vedoucí, přepíná údolí řeky Jihlavky, v těch místech vysokými skalami a zalesněnými stráněmi sužené, železniční most, znamenitý svou stavbou i ohromnými rozměry. Patříme-li naň z blízké výšiny od kostelíka svatojakubského, zdá se nám, jakoby pavučinou přepjato bylo toto rozkošné údolí, vlaky přes ně zvolna se pohybující nejinak než dětskou hračkou býti se zdají. Podobně cestujícím přes most jedoucím jeví se dole spěchající bicyklista neb osamělý chodec pohádkovým zjevem z říše trpaslíčí. Most zhotoven byl v letech 1868.-1870. francouzskými železárnami F. Cail & Comp. a Fives Lilles nákladem 700·000 zl. Výška jeho jest 42 m nad hladinou vodní, délka 374 m. V r. 1892. vyměněny byly jeho rourové pilíře z litiny za štíhlé pilíře z kovaného železa, nákladem 120.000 zl., čímž most jak co do pevnosti, tak i do vzdušnosti jen získal. Silnicí pod ním se vinoucí dostaneme se odtud za malou půlhodinku do starobylých Ivančic. Prohlédnuvše si útulné město, kdysi hlavní sídlo Bratří moravských, ocitneme se po půlhodinné procházce městským lesem »Rénou« na zastávce německé, odkud doveze nás vlak přes most za ¾ hodiny do Brna.

Viktor Kamill Jeřábek.

FCT. C. FIETZNER V BANĚ.

123. ZEMSKÁ JIZBA NA HRADĚ PRAŽSKÉM, také světnice soudná čili stará sněmovna, sousedí přímo se sálem Vladislavským, pocházejíc také z téže doby a od téhož mistra stavitele Beneše Lounského. Smělou svou klenbou, která svými žebry a pásy rozmanitě se proplétajícími tvoří opravdovou síť, poskytuje snad ještě více zajímavosti, nežli podobná klenba sálu Vladislavského. V rohu severozápadním vedou dřevěné schůdky na příčný pavlan nebo galerii, jejíž římsa je ozdobena vkusnými ozdobami. Na tomto pavlaně čili kathedře musili vyslechnouti nejvyšší úředníci zemští, kteří byli členy soudu, svědčení půhonův a teprv potom vrátili se do lavic. Železné dvéře odtud vedou ke dskám zemským. Podobizny na stěnách představují císařovnu Marii Terezii, Františka Štěpána Lotrinského, velkovévodu Toskánského, císaře Josefa II., Leopolda II. a Františka I. Síň je zřízena ještě docela tak, jako když se tu odbývaly sněmy stavovské od r. 1627. až do r. 1847., takže přímo před vchodem stojí stolec pro krále, nebo úřednika nejvyššího, po obou pak stranách jeho, jakož i před ním, lavice pro stavy, červeným suknem potažené. K žádnému z veřejných míst pražských nevíže se tolik upomínek jako k této síni, neboť nikde osudy vlasti a celého národa nerozhodovaly se tolikráte jako v této staré světnici soudné, bohužel však přečasto v náš neprospěch. Tak zejména počátkem sedmnáctého věku odbývaly se zde všecky sjezdy a sněmy, v nichž po celou dobu až po bitvu na Bílé Hoře rozhodovaly se věci naše . . . Poslední sezení sněmu řečeného postulatového odbylo se zde 31. srpna 1847., při kterém ještě stav duchovní zasedal po pravé straně trůnu, stav panský po levé; za ním pak následoval stav rytířský, a města seděla na lavici příčné proti trůnu.

RED.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

124. Besední dům v Brně. Mezi vynikající stavby brněnské náleží Besední dům, jenž stoje na rohu třídy Eliščiny pod Špilberkem, hlavním průčelím k severu do svěžích sadů náměstí Eliščina hledí. Besední dům postaven byl pro účely spolkové r. 1872. sdruženými vlastenci (Družstvem Besedního domu) na akcie, nákladem 220.000 zl. Je to stavba renaissanční s rozdělením vkusným, prostorami přiměřenými a poměry ušlechtilými. Římsa je jednoduchá, dovedná. Střechu zakrývá balustráda, opatřená sochami a vásami. Vestibul je prostranný, schodiště pohodlné, pokoje vysoké — celek ladný. Skrovnější je portál s balkonem, jejž z nařízení opatrných otců města bylo třeba zredukovati, aby prý nevadil pasáži. — Besední dům je střediště českého živlu v Brně a značným kusem dějin národa českého na Moravě. Dvorana jeho, do nedávných dob nejprostrannější sál v Brně, není pouze místem pro plesy, koncerty a slavnostní schůze, nýbrž i místem, kde po dobu let hrávalo se divadlo, dokud pro ně samostatný stánek nebyl pořízen. V Besedním domě má stálé sídlo »Český čtenářský spolek«, představitel české inteligence brněnské, jenž najato má první patro (velkou a malou dvoranu vyjímajíc) a restaurační místnosti v přízemí. Mimo to sídlí tu »Sokol«, »Zora«, »Beseda brněnská« s hudební školou, Obchodní jednota, Právnická jednota a j. Též tu mají místnosti redakce »Moravské Orlice« a »Hlasu«, veřejná knihovna pro lid a akciová knihtiskárna. K Besednímu domu přiléhá v Eliščině třídě rozkošná restaurační zahrada, jež ve vnitřním městě nemá sobě rovné.

Jos. Hladík.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

125 ZÁMEK FRYDLANTSKÝ. Mezi oněmi hrady českými, jichž jméno místa nalezlo i v dějinách světových, jedno z předních míst zaujímá starožitný Frydlant, dle něhož zváno bylo knížectví Frydlantské, ač pán jeho, Albrecht z Valdštejna, sídlíval v Jičíně. Jím právě proslul hrad neskonale více nežli kterýmkoli z dřívějších svých pánů, ač již v polovici XIII. věku Častolovem Ronovcem byl založen. Přemysl II. připojil Frydlant ke koruně a prodal potom r. 1278. Rulkovi z Bibrštejna jako hrad manský. Rod Bibrštejnský do roku 1552. zde vládl, kde Frydlant zabrán jako léno odumřelé a prodán potom i s městem Libercem Bedřichovi z Rederu; ale již vnuku tohoto, Krištofovi, sebrán v konfiskaci pobělohorské. Pokusy Krištofovy, pohnouti lid na panství ke vzpouře, zmařeny všecky ostražitostí správy knížecí. Po zavraždění Valdštejna v Chebu zrušeno ovšem nové knížectví ihned, a Frydlant dán z milosti císařské hraběti Gallasovi, jehož potomstvo vymřelo r 1757. Dědictvím dostalo se panství hr. z Clamu, jimž patří po dnes. Frydlant náleží vždy ještě k nejznamenitějším hradům českým; v předhradí, do něhož 2 pevné brány vedou, stojí nyní t. zv. nový zámek, v němž vrchnost bydlí, vedle něho pak kaple zámecká r. 1598. postavená. Nad předhradím činí na skále čedičové nepravidelný horní hrad s velikou okrouhlou věží. V komnatách jeho vidíme mnoho starých obrazů a různých památností. Mohutná opevnění zámku, z větší části zachovaná, pocházejí buď z XVI. století aneb z dob války třicetileté, kde císařská i švédská posádka na hradě se střídala. V děkanském kostele Frydlantském pozornosti zasluhuje náhrobek Melicharovi z Rederu postavený, krásné to dílo umělecké.

B. BERNAU.

FOT. DR. MERTENS A SPOL.

126 STREČNO. Vyletel vlak z krásnej turčianskej zahrady, blížime sa k jasku pod Banisko; kým ho neprejdeme, pristúpme k obloku na pravo. Hľa, tam na vysokej skale je *Stary hrad*, krkavčie hniezdo Pankrácovo. Neďaleko od neho Margita a Besná, skaliska vo Váhu, pomníky, označujúce hroby pltníkov. Obraz zmiznul, prejdeme na druhú stranu vozňa. Tu na ľavej strane Váhu, akoby v bráne širokej považskej doliny, vypína sa na vysokom brale *Strečno*, zrúcaniny hradu. Kto ho tam postavil? Kto pozerával z tých oblúkových okien v širošíry kraj trenčanský? V mrákotách zahalený je pôvod jeho, tak ako celá historia Slovenska. Tu stojí na dôkaz, že ten prepočetným hrady obsypaný kraj slovenský mal niekdy krajší život, že mal historiu. Z kusých historických dát známe, že pod Jiskrom zaujali a vládli Strečnom Česi, potom Pankrác, Ješelín, jezuiti, Eszterházovci, Imro Tököly, až r. 1697. dal Leopold hrad zrúcať. Nejkrajšiu dobu žil hrad pod Frañom Ješelínom. Mladuška panna Žofia Bosniakova vydala sa za neho okolo r. 1620. Vynikala svojou nábožnosťou a dobročinnosťou, ľud si ju vzpomína ako svoju dobrú matku. Žofia Bosniaková zomrela na Strečne a pochovaná bola v strečňanskej zámockej kaplne, z kade r. 1678., počas tökölovských nepokojov, prenesená bola do loretanskej kaplny farského kostela v Tepličke.

KAROL SALVA-ČEBRATSKÝ.

FOT. PAVEL SOCHAŇ V TURČ. SV. MARTINE.

127. Městská věž v Opavě na horním náměstí, nejživější to části Opavy, dostavěna byla v památném roce 1618. a vykázána za byt hlásnému, který právě v onom století věstíval často po sobě děsné zprávy o příchodu vojsk nepřátelských. Tak hned druhého léta po jejím zbudování příchod válečných čet Jana Jiřího, markraběte Krnovského, volajícího Slezany k obraně, pak zkázonosnou návštěvu Valdštýnovu, potom příchod generála Görtze s vojskem císařským, aby potrestal měšťanstvo a odpadlé vojsko, a nedlouho na to věž opavská smutně rozlehla se zas po nových hostech, kteří tu dosud nikdy nebyli. Přišli až ze Švédska, a rozuměli svému řemeslu. Přišlo vojsko protestantské, a zaradovali se Opavané, ale město ještě více zbídačeno. Tehdy nalézala se v domě pod věží městská radnice, později též hlavní stráž, na kterouž ještě průčelí této bývalé radnice upomíná. Až konečně r. 1659. zvedá se na věž do výše 213·78 víd. stop báně, do níž uložili jezuité na pergamentě sepsanou zprávu o navrácení se města do lůna církve katolické. S věže jest rozhled nejen na sousední českou obec Kateřinky (asi 6000 obyvatel), ale na četnou řadu obcí rakouského i pruského Slezska po toku Opavice, jež vesměs zachovaly dosud národnost českou.

Dr. F. Sláma.

Fot. J. Vilím v Praze.

128. SNĚMOVNA — zasedací síň sněmu království českého nemá žádného zevního vzhledu, který by rázovitě vyznačoval svou starobylostí nebo svou úpravou a svými historickými památkami slavnou minulost a veliké dějiny království českého i dřívějšího jeho sněmování. Zasedací síň sněmovny v r. 1861. architektem Karlem Brustem zřízena v dřívějším paláci Thunově ze sálu divadelního, bohužel beze všeho rázu a výzdoby historické, nově pak upravena v r. 1894./95., a mimo jiné adaptace opatřena elektrickým osvětlením a nově zřízenými sedadly, je 29·5 m dlouhá, 11·6 m průměrné šířky, uprostřed 9·5 m vysoká. V ní umístěno je 243 sedadel, označených čísly a jmény těch kterých poslanců, a sice čítajíc od vyvýšeného praesidia uprostřed síně (na estradě v pravém rohu vyobrazení) na pravici od č. 1.—90. (virilisté, velkostatkáři, část českých poslanců lidových), ve středu od č. 91.—145. (další část českých lidových poslanců), a na levici od č. 146.—243. (zbytek českých poslanců lidových a všichni lidoví poslanci němečtí). Pod vyvýšeným praesidiem (pro maršálka, náměstka maršálkova a bureau úředníků zemských) nalézá se na nižší estradě stůl zpravodaje, vpravo od něho křesla zástupců vlády a vlevo místo těsnopisců. Na galerii vpravo od praesidia (na illustraci vyobrazené) je tribuna žurnalistiky, a vedle ní lože pro hosty. Protější galerie slouží potřebě veškerého ostatního obecenstva. Ve všem se pociťuje nedostatek volné a náležité prostornosti. Jinak je dojem nynější úpravy elegantní a ladný. Všechna sedadla jsou nyní poslanci obsazena. Dočkáme se i my někdy něčeho podobného, aby zůstalo po úmrtí velkého státníka neobsazeno jedno místo pro věčnou paměť na toho, kdož stal se strůjcem státoprávního vyrovnání s říší, jako v pešťské sněmovně místo Deákovo?

DR. KAREL PIPPICH.

FOT. RUDA BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

129. Horní Grunt u Podmoklí. Lázeňské místo Horní Grunt, vlastně jen prodloužení průmyslných Podmokel, malebně se prostírá po levém břehu labském, k němuž lesnaté svahy horské je tísní, pohlížejíc vábivě ku protilehlému, čilým obchodním ruchem vynikajícímu Děčínu. Již po delší řadu let slouží zdejší velké dva hostince a četné villy za letní pobyt velkoměstského obecenstva, avšak i mnohý churavec sem zavítá, neboť léčivý pramen zdejších »Josefových lázní«, r. 1769. hrabětem Josefem z Thunů založených a r. 1846. nově upravených a rozšířených, doporučuje se železitým složením svým dobře proti dně a rheumatismu. Neméně blahodárně působí však zajisté i rozkošné procházky v lesích s Horním Gruntem bezprostředně sousedících, a luzné ty pohledy na mohutný labský proud, jež s pěšin po stráni rozvětvených se otvírají. Jedna z nejhezčích snad vycházek jest na t. zv. »Českou baštu«, pro rozdíl od sousední saské, velmi známé vyhlídky tak jmenovanou, nevelikou to, lavičkami opatřenou skalní plochatinu, z níž po čtvrthodinném výstupu pokocháme se přepůvabným výhledem na Děčín a celou tu labskou kotlinu, Tannbuschem, Vrabincem a Sedmihořím uzavřenou. Stinné stromořadí dovede nás pak ku »Vlčímu prameni« a dále ku lesnímu rybníku, v němž pstruhy chovají. Jiná pěkná vycházka jest k »Duté skále«, kolem níž se točí různé pěšiny jako nějaké bludiště. Níže Horního Gruntu prostírají se podél Labe za sebou ještě osady Střední Grunt, s velikým nádražím naproti labskému překladišti v Laube, a Dolní Grunt, jenž jako Horní k letnímu pobytu hostů, hlavně ze Saska, slouží.

B. Bernau.

FOT. DR. MERTENS A SPOL.

130. ZLATÁ KORUNA. Uprostřed svěží zeleně a hájů, v družině malých domků vesnických smutí zbytky nádherného někdy kláštera cisterciáků, Zlaté koruny, založeného Přemyslem Otakarem II. r. 1263., tři léta po bitvě u Kressenbrunnu. Vedle pohledu na zbytky úplně zanedbaného, ač posud památného hradu Jindřichohradeckého není smutnějšího nad bývalý klášter zlatokorunský; jsouť nejvýmluvnějším dokladem lhostejnosti a nevšímavosti těch, jimž o památky českého umění v první řadě jest se starati a o zachování jejich pečovati. Nádherné druhdy síně konventuální a kostel sv. Andělů proměněny jsou v slévárnu částí strojových; kostel sv. Markety v smrdutou výrobárnu kostiku a sirkárnu, překrásná kapitulní síň z dob Václava II. se štíhlými sloupy a sličnými klenbami, napořád freskami zdobenými, přetvořena jest ve výheň k roztápění železa; je plna smoudu, sazí a škvárů. Římsy se drolí, větrají; všecko se rozpadává, nač oko pohlédne. A jako klášter a jeho oba kostely za své vzaly, vzal a béře co den více porušení též hlavní chrám Mariansk\u00fd, prvotně nádherná budova gothická o třech lodích s 18 sloupy a 35 okny, z nichž pouze 2 zůstala gothickými a mají krásná skruží. Skvost nad jiné vznešenější a krásnější zdobí jeho nitro: obraz Matky Boží s Ježíškem, vytvořený asi týmž mistrem jako podobné obrazy v Krumlově, Vyšším Brodě, Jindřichově Hradci a Písku. Ale i zbytky kláštera a znešvařený chrám svědčí o bývalém bohatství a nádheře, jimiž druhdy přilákána byla zlata chtivá vojska německá za Rudolfa (1278), pohněvaní Táborité (1420) a rozkacení nájezdníci války třicetileté. Co zbylo, vzalo za své zrušením kláštera (1785), jenž na vrcholu své slávy hostil přes 300 mnichů. O bývalých jeho pokladech svědčí záznamy chované v krumlovském archivu.

A. HEYDUK.

FOT. J. SEIDL V KRUMLOVĚ.

131. Zříceniny Borotína. V novější době stal se starý hrad Borotín (mezi Táborem a Sedlcem), zapomenutý před tím v odlehlosti své od krajin hojněji navštěvovaných, znám jako jeviště Grillparzerova dramatu »Pramáti«, jehož děj však byl spisovatelem vymyšlen a teprve z českého překladu ve známost lidu okolního vešel. Staré to sídlo panské stálo sice již na počátku třicetileté války opuštěné, ale teprve našemu století byla ponechána »zásluha« tak ohavného jeho zpuštění, jaké jen málokde jinde uvidíš. A tak jsou dnes nejpamátnějšími částmi hradu tohoto sklepy, na něž neodvážila se vandalská ruka bořitelů. Náš obraz předvádí nám zbytky zdí dosud nejznačnější; budova v levém rohu byla palácem, ona v pravém branou. Uprostřed viděti je do sklepů. Hrad měl dvě okrouhlé věže, vyvrácené již takměř do základů; v menší byla kaple. — Borotín náležel ku prvotnímu zboží Vítkoviců, jichž větev jedna, páni z Landštejna, až do středu XV. věku jej držela. Roku 1434. v květnu byl hrad na Mikuláši z Landštejna vojskem Táborským marně dobýván. Potom až do konce XVI. věku vládli na Borotíně rytíři z Malovic. V době konfiskací koupila hrad ten Polyxena z Lobkovic a spojila jej s panstvím Jistebnickým, k němuž část zboží Borotínského ostatně již dříve Ladislavem z Lobkovic byla připojena. Když roku 1829. koupil panství Jistebnické s pustým Borotínem šlechtic Jan Nádherný, dal hospodářský jeho úředník, seznav v brzce »cenu« zříceniu, pevné staré zdi rozmetati, kamení získané buď prodati, buď k stavbě dvora upotřebiti rum pak na pole vyvézti. Páni Nádherní přijali potom při svém povýšení do stavu rytířského přídomek »z Borotína«, ale hrad byl již zničen.

B. Bernau.

Fot. J. Voseček v Táboře.

132. Červená Bystřice v Krkonoších. Jako zakletý kraj z tajemné pohádky jeví se nám *Sedmidolí*, rozhlížíme-li se po něm s nejpříhodnějšího k tomu bodu, s *Ptačí hory*. Sedm divoce rozeklaných, skalnatých a bujně zarostlých dolů tísní se tu pod námi, a každým z nich žene se bystřina, jež neodolatelnou silou prodírajíc se bezčetnými, balvany, tvoří na přečetných místech malé i větší, vždy však rozkošné kaskády, jež prudkostí spádu svého tu i tam přímo překvapují. Tři z dolů těch směřují s vodami svými k řečišti labskému: *důl Medvědí*, *důl Martinský*, a nejmalebnější z nich snad *důl Pudlavy*, jenž jako by ostatní důly předhoniti chtěl, stříbrnou bystřinu svou žene se značné výše trojstupňovým vodopádem k otci českých řek, k Labi. A dále čtyři ostatní, jež struhy své do romantické *Bělé* vysýlají: *důl Bouřlivý* neboli *Čertův důl*, *důl Křivých* a *Stříbrných vod* a konečně důl *Červené Bystřice*, důl to v divokosti své zajisté nejzajímavější. Kdo miluje cesty pohodlné, vyšlapané, ten vyhne se nevlídnému Sedmidolí. Avšak kdo nelituje tělesné námahy, rád vyhledává divoký horský kraj proto, aby okřál v opuštěných, všeho lidského ruchu vzdálených zákoutích panenské přírody, kde šťavnatá vegetace přebujným vzrůstem svým připomíná přímo lesy tropické, v zákoutích, kde obrovské balvany, divoce rozházené, stěžují krok, kde rozpustilé, křišťálově čisté proudy horské bublají a hučí v nejrozličnějších toninách veselou píseň svou, ten nechť s chutí proputuje *Sedmidolí*, jež co do divokosti přírody tvoří pravý zlatý bod našich krásných *Krkonoš*, ten nechť zatoulá se do důlu *Červené Bystřice* a vyhledá si třeba kout náš, aby poznal, jak úchvatných pohledů poskytuje horstvo, českými navštěvovateli bohužel ještě tak velice zanedbávané.

Dr. Josef Štolba.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

133. CHRÁM SV. JAKUBA V PRACHATICÍCH jest bez odporu nejvýznamnějším svědkem pohnuté minulosti památného tohoto města, pro staročeský svůj ráz často také »jihočeským Norimberkem« nazývaného. S čelem chmurným stojí zde tento pomník dávno zapadlých dob, do něhož hrozné bouře krvavé své vepsaly runy. Viz věkovité ty dvéře chrámové, na nichž podnes viděti stopy ran, zůstavených tam topory dobyvatelů, a vzpomeň sobě černého dne 27. září 1620. v dějinách Prachatických, kde císařská soldateska po násilném vzetí města vraždila obyvatelstvo jeho napořád, nešetříc ani posvátnosti kob chrámových. Nad prostrannou lodí směle pne se hvězdovitá klenba, šedé pak stěny zdobí malby a znaky, jako část vnitřního zařízení ze XVI. věku pochodící. Sakristie, v níž na povel Žižkův v listopadu 1420. zamčeno a upáleno 85 měšťanů Prachatických, budí rezavou, zohýbanou mříží okenní tak též vzpomínku na děsný výjev z dějin chrámu i města. Velmi úchvatný je pohled na krov chrámový, jenž takřka filigránsky jemně pne se do závratné výše, nesa ohromné břímě kůrkové krytby. — Chrám Prachatický založen byl původně asi ve XIII. století; dnešní jeho podoba pochází snad od slavných mistrů českých, Petra a Jana z Prachatic, proslulých stavitelů Štěpánské věže ve Vídni. Levá věž jest nedostavěná, pravou kryje nepřiměřená střecha, celek však nicméně působí dojmem imposantním.

B. BERNAU.

FOT. JOS. BÖTTINGER V PRAZE.

134. ŽIŽKŮV POMNÍK V KRÁL. MĚSTĚ ČÁSLAVI. Ať z jakýchkoli stanovisk se kritisují dnes činy a význam chrabrého Jana Žižky z Trocnova, jedno jest jisto, že slepý hrdina má v národě našem široký kult jako ztělesnění vzdoru, odporu a vítězné síly proti cizinskému, nepřátelskému útisku. Žižka, ač uměl dobývati, nikdy se nestal podmaňovatelem, ale boj vedl toliko na obranu vlasti a zákona božího. V jeho jméně a osobě trvá representant svobodného hnutí husitského, novověkého to zápasu se středověkou ztrnulostí a vázaností. Tímto ideovým významem dochovává se jméno Žižkovo věkům. Vedle Tábora, Kutné Hory, Žatce, Loun, Klatov má právem přední nárok královská Čáslav k uctění Žižkovy památky. Po smrti Žižkově dne 11. října 1424., převezeno tělo jeho do Hradce Králové a pochováno v kostele sv. Ducha u velikého oltáře; odtud pak později přeneseno do Čáslavi a pohřbeno v kostele sv. Petra a Pavla. Ale po bitvě Bělohorské prý prach nebožtíkův znova vyzdvižen z hrobu a na popravišti za městem pochován. — Myšlénka zřízení pomníku slavnému vojevůdci Husitů, jehož popel tedy odpočívá v lůně města Čáslavi, vznikla v Sokole čáslavském v r. 1878. a pomník sám byl odhalen již dne 29. srpna 1880. za velikého účastenství všech vrstev národa Českého jak z království tak i markrabství. Jest dílem mistra Josefa Myslbeka a zvěčnělého Dra Miroslava Tyrše. Vyžadoval nákladu 2975 zl.

RED.

FOT. J. PURR V ČÁSLAVI

135. KATHEDRÁLNÍ A METROPOLITNÍ CHRÁM SV. VÁCLAVA NA HRADĚ OLOMÚCKÉM spadá svým založením již do počátku XII. století, od kteréžto doby prodělal všecky možné obdoby stavitelské od prvotního slohu románského až k dnešní nádherné gotice. V prvních dobách, začátkem XIII. století, pak v polovici téhož století a posléze nanovo za sto let r. 1365. utrpěl velkými požáry a v r. 1616.—1619. již po své gotické restauraci neméně porušen v ladném svém vnějšku renaissanční přestavbou presbytáře, dosti střízlivě v nepřiměřených rozměrech ke gotické lodi vedením arcibiskupa Dietrichsteina přilepeného. Teprvé v r. 1883. za kardinála arcibiskupa Bedřicha Fürstenberka počalo se s důslednou opravou slohovou v té podobě, již chrám nyní má. Z té doby pochází imposantní, 100 m vysoká poboční věž, přestavba hlavního portálu i obou věží průčelních, veškerý nádherný vnější detail, jakož i celé skvostné vystrojení vnitřku. Oprava tato pořízena nákladem dvou milionů zlatých, a poslední kardinál olomúcký si jí zabezpečil pomník trvalý. Chrám honosí se největším zvonem na Moravě, zvonem »Sv. Václav«, velkolepými varhanami a bohatým pokladem kostelního náčiní, většinou to dary vznešených osobností. Vlevo na našem obraze, v sousedství starobylého kapitulního děkanství, přiléhá ke kathedrále památná kaple sv. Anny, druhdy sv. Maří Magdaleny, v níž volí se olomúčtí biskupové. »Na dómě«, jak se místu tomuto obecně říká, zvoní se ode dávna na základě staré tradice poledne o jedenácté hodině.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

FR. S. PROCHÁZKA.

136. Vřídlo v Karlových Varech. Tajemný, léčivý pramen vyprostěn z tísnivých pout podzemí, v nichž od věků sevřený kypěl, vřel a klokotal, vítězně tryská na povrch zemských vrstev, vystřeluje do značné výše a s obláčků svých vřelých par sype drahocenné perly do nastavených pohárů, aby obdařil choré lidstvo vzácným lékem, jemuž ve světě rovno není, a bez něhož by tisícové a tisícové neúprosně klesli v předčasný hrob. Sem ze všech světa dílů, přes nesmírné pruhy souší i přes široké okeány spěchají s pevnou nadějí všichni ti, jimž prostředky to dovolují, že vyléčí se z mnohé vážné choroby, při níž věda lékařská zůstala málomocnou. — Z vřelých pramenů, jež v Karlových Varech zachyceny byly na příhodných několika místech, tu a tam dnes opatřených prostrannými, ba i nádhernými kolonádami, žádný nezjevuje se v tak nespoutané formě, jako vřídlo v hlavní kolonádě, které vůbec je var nejsilnější, nejvřelejší a nejmohutnější, vychrlující za minutu 1654 litrů poněkud nakyslé a nepatrně slané, přes to však lahodné vody, jejíž dávno oceněnou léčivost nepodařilo se nahraditi umělou výrobou. Nechť zeměpytci a lučebníci dále prou se o otázce vzniku i léčivém obsahu vřídel karlovarských, přívaly cizinců nevidí před sebou než zázrak, jenž nepozbyl své působivosti, jenž štědře »svoje vřínuje dary« a v jichž divotvornou sílu nezdolnou mají víru a naději. »Svaté vřídlo, tryskej dále, pěň se neztenčené časem, — ať rod lidský z tebe čerpá dlouho zdraví!« — nadšeně pěje již na konci XV. století pan Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v proslavené latinské ódě na lázně Karla IV., která přeložena byla do všech jazyků evropských a do mnoha mimoevropských, — šířic tak věhlas Karlových Varů do všech světa dílů.

E. M. Ruttr.

FOT. DR. A. MERTENS A SPOL.

137. Starý Hrad. V úzkej doline považskej, vedúcej hore Váhom od Varína do Turca, sú dva hrady, malebné, vysoké, v rumoch ležiace: Strečno a Starý Hrad. Tajuplno hľadí na nás posledný. Najstaršia listina (1241) volá ho už Starým hradom, a čo sú listiny nášho sto ráz spustošeného kraja? Ony nespojujú starú slaviansku dobu s novšou, a sú pri tom biedne a suché. Ony hovoria, že kráľ Bela II. daroval Starý Hrad veľmožovi Bohumirovi Sebaslavičovi, bojujúcemu proti Tatárom; hovoria, jako i so Strečnom prechádzal z ruky do ruky, až Pankrác svätomikulášsky, privrženec Jiskru z Brandýsa, oživil tiché kraje branným hurhajom. V sedemnástom storočí hrad spustnul. Dnes ťažko predstavíš si, čo hľadajú tieto titánsky stavané múry v takom osamelom kúte, na takom neprístupnom, strmom skalisku nad Váhom? Takýto nemý pamätník je trpkou výčitkou pradedom slovenským, ktorí žili, ako zdá sa, len minúte a dennej potrebe, nič ináč než to robotujúce pokolenie tam po dolinách. Pohľad na Starý Hrad je uchvacujúci a obrodzujúci fantásiu vnímavého človeka. Visí nad priepasťou jako orlie hniezdo . . . Múry vyzerajú jako staré, potrhané čipky bruselské, čez roztrhliny vidno belavé nebo. I sosýpa sa, sosýpa staré stavisko, dažde a vetor večne žerú staré čipky skalné, až do Váhu padajú kúsky stvrdnutej malty. Hrad leží na pravom brehu Váhu, cesta dolinou strečnianskou vedie brehom ľavým, a tak málo kto navštívi Starý Hrad. A čoby tam i hľadal! Samotu až príšernú, melancholiu večného hynutia bez slávy, bez zvesti, bez upomienky! Živá a príjemné nápevy pejúca je len príroda! Zeleň strmých strání, šum kryštálovej rieky, hra svetiel, keď oblaky tieňa, lebo hviezdy jagajú sa! Ale i príroda má tu melancholický ráz . . . Iba v zime, keď hojný sňah všetko postriebril, vtiahne do doliny jasnota a kryštálovo strnutá veselosť.

Svetozar Hurban Vajansky.

Fot. Pavel Socháň v Turč. sv. Martine.

138. Partie z Hřenska. Nejníže položené místo v Čechách je farní ves Hřensko, jen 10 minut vzdálené od saských hranic, zároveň hlavní východiště pro návštěvu česko-saského Švýcarska. Ráz osady této již sám jest zvláštní, neboť nad přívětivými a útulnými jejími staveními trčí a vznášejí se skalní věže, balvany a útesy, náhlým hrozice sesutím. Šedá jich barvitost a bujná vegetace působí dojmem velmi malebným; proto také slouží Hřensko již po delší dobu za oblíbené letní zátiší. Osada má přes sto domů (mezi nimi několik větších, vším pohodlím opatřených hostinců) a okolo 700 obyvatelů; část její prostírá se po břehu Labe, kdežto druhá v údolí potoka Kamenice se tísní. Toto přechází konečně v t. zv. Edmundovo úžlabí, lesem a pískovcovými skalami malebně obstoupené (viz naše vyobrazení), a za malou půl hodinky dojdeme k místu, kde počíná romantičností svou proslulá, teprve r. 1890. přístupnou učiněná soutěska Edmundova, jedna z nejskvostnějších partií české části hor pískovcových.

B. Bernau.

Fot. Stengel a Markert.

139. TÁBOR. S věží chrámu vysoko do nebes trčící hostí se na vysokém ostrohu skalním mezi tichou Lužnicí a potokem, vinoucím se hlubokým údolím k zamlklé té řece, staroslavný Tábor jako bojem umdlený a v dumách ponořený kopinník husitský, před nímž skoro čtvrt věku lidského třásla se všecka Evropa. — A posud, i přes veškerý nával moderního vandalismu zachoval Tábor svůj středověký ráz, jehož nesetřely ani hojné předměstské, jinak pěkné stavby novověké. O stavbách památných promluveno bylo již při obrazu Táborského tržiště (obr. 17.), jakož i o hojných města památkách historických. — Tábor stojí na místě, kde již v XIII. věku stávalo město Hradiště, sídlo někdy Vítkovcův, jež zase zbudováno bylo na pradávné ohradě, jak tomu nálezy římské a mince z doby císaře Hadriána svědčí. — Vítkovci, nechtíce postoupiti Hradiště králi Otokarovi, zapálili a zbořili je r. 1268. a převedli obyvatele do Ústí Sezemova, odkud je bystroduchý husita Hromádko po vypálení Ústí zase na Hradiště hory Tábor převedl, učiniv nové bydliště nedobytnou pevností víry a práva Husových bohatýrů.

A. HEYDUK.

FOT. ŠECHTL A VOSEČEK V TÁBOŘE.

140. Dívčí kameny v Krkonoších náleží k oněm svérázným skalním útvarům, po t. zv. Dívčím hřebenu (mezi Velkým Šišákem a Lány) roztroušeným, které hlavně na slezské straně mají vedle podivné často podoby i divná, neobyčejná jména. Tak jedna skupina skal nese název »Lenoch«, jiná dokonce »Flamendr«, potom jsou tam: Zámecké kameny a Zámecká věž, Korálové kameny a j. v. Nejznámější jsou však České kameny, mocné to skalní věže pohromadě seskupené, které z povzdálí obrovské rozvalině se podobají. Němcům název skal těchto nevoněl, i překřtili je na »Mužské kameny«, aby měli pendant ku »Dívčím kamenům«, strmícím poblíž »Krakonošova hrobu«, úzké to, skalní deskou zakryté rokle. Dívčí kameny nazvány tak za příčinou smrti mladé pastýřky, která u nich zmrzla. Zde také 23. června (!) 1780. zmrzla při sněhové vánici celá rodina: budař, jeho žena a dvě dítky. Jeť to liduprázdná, nevlídná a smutná poušť, od Šišáku až k Petrově boudě, a běda tomu, koho by tam zastihla bouře neb vánice sněhová. Zde není úkrytu, není dovolání! Všude jen kopec a strž, kámen a skála, žlutá travina a plazivá kleč, a to v bezprostředním sousedství zjevů tak nádherných, ve veselém a bohatém rámci ponurý obraz bídy a zkázy . . .

Red. (dle V. Durycha).

Fot. J. Eckert v Praze.

141. BLATENSKÝ ZÁMEK. Na jihozápadní straně města Blatné prostírá se rozsáhlý, leknínem a stulíkem porostlý rybník, *Topič* zvaný, na jehož oválovitém ostrově zbudován jest zámek, jenž jest z nejpamátnějších a nejkrásnějších šlechtických sídel v Čechách. Podkovovitý násep, čnící nad hladinu rybníka, chrání ostrov před záplavou. Kamenný most vede k bráně ve věži, jejíž nejvyšší patro na krakorcích spočívá. Komnaty věžní jsou malbami z XVI. věku hojně zdobeny. K věži poji se dvě rozcházející se křídla původně prastarého, ale v 16. věku přetvořeného hradu, kde gotika k dekoraci již motivy renaissanční přibírala. Hned u brány na straně západní jest zámecká kaple sv. Ondřeje v čisté gotice. Schodiště a vůbec všecky místnosti zámku blatenského spořádány a vyzdobeny jsou velmi ladně a vkusně: knihovna jest hojná a vybraná, divadélko pěkné a úpravné. Nádvoří jest nepravidelné, a spatřiti lze na něm staré, do skály vytesané vězení. — Ostrov krásně v zahradu upravený spojen jest s parkem, za rybníkem se šířícím, úpravným mostem. Park byl druhdy nejproslulejší oborou českou; nyní v něm, až na několik daňků, zvěře již není, ale kdo zálibu má v památkách předků, může zde shlédnouti dub snad nejstarší v Čechách, dub, pod nímž druhdy sedávala sličná Jana z Rožmitálu, choť Jiříka Poděbradského, a kde druhdy nešťastný J. P. Koubek své zpěvy a satiry skládal, než s myslí zahalenou navždy ulehl v tu rodnou blatenskou půdu, kterou nad jiné miloval. Před dubem parku blatenského chvěje se srdce, a oko se mlží. — Blatna byla druhdy sídlem rozmanitých a nádhery milovných velmožů českých, z nichž bez odporu největším byl bohatýr ducha, věhlasný na svůj čas cestovatel, otec královny Jany: Lev z Rožmitálu a na Blatné.

A. HEYDUK.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

142. Zříceniny Jenštejna. Tři hodiny severovýchodně od Prahy leží nedaleko Brandýsské silnice městys Jenštejn, kupící se kolem rozvalin bývalého hradu, téměř jen z černavé, okrouhlé věže pozůstávajících, která již od Vinoře příchozímu kyne. Je to stavba mohutná a vkusná z doby Karlovy a zasluhovala by, aby dostalo se jí krytu co nejdříve, jímž by krásná gotická klenba druhého patra před sesutím byla ochráněna. Obě vyšší patra již stropu postrádají; spodní část věže sloužila, jako jinde, za hradní žalář. Nyní bydlí ve věži chudí lidé; bývalé hradiště upraveno jest v políčko, a jen tvrdé zdi, jimiž skalní pahrbek nedostupným učiněn, potom mohutné vodní stavby k zaplavení údolí vodou jsou známkami někdejší pevnosti hradu. Kdo hrad Jenštejn, původně »Jencenštejn« (Jenec = Jan) založil, není známo; ale okolo r. 1368. získal jej Pavel, písař komory královské, a stal se tak předkem rodu soujmenného, z něhož nejznámějším stal se arcibiskup Pražský Jan z Jenštejna sporem svým s králem Václavem IV. Ale již od synů Pavlových dostal se Jenštejn v ruce cizí, a majitelé jeho střídali se potom rychle až do r. 1583. kde po Janu z Dobřichova, v pokutu upadším, zabrán ku král. panství Brandýsskému. Hrad sám vzal v třicetileté válce zkázu ohněm, bezpochyby od Švédů, kteří r. 1639. na Brandýse se opevnivše, pustošili celé okolí. Kéž se pěkné věži dostane brzy patřičné ochrany!

B. Bernau.

Fot. M. Adler v Praze.

143. Palác Zemské Banky král. Českého zbudován byl v letech 1894-96. v Praze na Příkopech, na místě, kde stávalo staré museum král. Českého, dle plánu architekta Osvalda Polívky, ve slohu renaissančním s průčelím úplně v kamenu provedeným, bohatě ornamentálně, figurálně, jakož i skvostnými mosaikami (dle návrhu M. Aleše) zdobeným. Hlavní místností v budově samé jest dvorana, široká 13·80 m, dlouhá 17·84 m, vysoká 12·28 m, jejíž obraz zde přinášíme. Stěny dvorany až pod římsu prvního patra obloženy jsou různobarevnými mramory a oživeny tříčtvrtečními sloupy, jež nesou allegorické figury nadživotní velikosti, představující jednotlivé kraje král. Českého. Sochy tyto, slabě polychromované, modellovány byly od pánů: F. Hergesella (Plzeňsko, Chebsko, Žatecko), A. Procházky (Jičínsko, Hradecko, Chrudimsko), B. Schnircha (Písecko, Budějovicko, Kutnohorsko), St. Suchardy (Turnovsko, Litoměřicko). Ostatní ornamentální a figurální výzdoba (basreliefy: Vltava, Labe, medaillony: Rudolf II., Karel IV. atd.) provedeny panem A. Folkmannem. Hlavní římsa bohatě zdobena polychromovanými znaky devadesáti větších měst českých. Malbu na skleněném stropě, jakož i polychromii dvorany provedl p. R. Říhovský, dlažbu mosaikovou i mnohobarevných mramorů p. L. Toflolo.

RED.

Fot. J. Vilím v Praze.

144. Náměstí v Lipníku na Moravě Pod strážným zrakem nedalekého *Helfenštýna* rozkládá se na pravém břehu Bečvy úhledné město Lipník. Druhdy město pánů *z Kravař* a *Pernštýnských*, bašta *Moravských bratří*, kteří tu synody mívali, a jichž biskupové tu pohřbeni leží, jest dnes v rukou *německožidovských*. Lipník jest město pěkně položené. Kdo rozhlédne se po něm z blízkého návrší *sv. Anuv*, dá nám za pravdu. Škoda, že ty lesy okolní, Helfštýn a posvátný Hostýn, jenž na jih nás pozdravuje, škoda, že to vše není blíž! Město samo ztratilo již ten starobylý ráz, který ještě před třiceti lety mělo svými četnými baštami, zachovalými hradbami a valy. I podloubí dříve četná ponenáhlu mizejí i domy renaissanční i barokní, jichž do nedávna ještě dosti bylo. Na našem obrázku jen jeden starý dům z počátku XVII. století viděti. Ale vnitřní zařízení domů městských do dnes i se svými mazhausy se udrželo z větší části. V pozadí náměstí zvedá se farní chrám městský a renaissanční zvonice s městským erbem. Sloupoví vlevo jest portikus městského domu, počátkem tohoto století stavěného. Na konec ještě podotknuto budiž, že slavné druhdy ozvěny na hřbitově Lipenském, jíž i Chmelenský věnoval epigram, dnes již není. Vzala za své vysekáním lip ve středu hřbitova.

Jos. Klvaňa.

Fot. J. Vilím v Praze.

145. KANCELÁŘ KRÁLOVSKÁ na hradě Pražském, čili kancelář místodržitelská, jest jednou z nejpamátnějších místností starého křídla zámku Vladislavova, v nejvyšším jeho patře. Síň zachovala úplně starožitný svůj ráz, jsouc dosud opatřena starým svým nábytkem. Podlaha kryta je cihlami, strop má pak pažení trámové, věkem zčernalé; nicméně je přívětivého vzhledu, jsouc osvětlena se tří stran několika okny, ze kterých zvláště k jihu je přerozkošná vyhlídka na Prahu a daleké její okolí. Vpravo, hned při dveřích stojí velká kachlová kamna umělé práce, a podél stěn rozestaveny jsou stolice, stolky psací i lenošky a truhlice; dvé lenošek vyniká i vzácnou látkou, aksamitem červeným, dosud krásným. Na stěně za kamny visí dva veliké štíty dřevěné, pocházející ze slavností korunovačních Maxmiliana i Rudolfa II., s erby císařskými a rozmanitých zemí, valně porouchanými. Ostatek na stěnách rozvěšeny jsou ve dvou řadách podobizny všech králů českých z rodu Habsburského, od Rudolfa I. až do Marie Terezie, jejíž podobizna však odvezena do Vídně. Také dvéře samy zasluhují pozornosti jakožto zdařilá práce řemeslná, neboť vykládání na vnitřní straně znázorňuje část zámku královského. Nade dveřmi na straně severní visí tré obrazův, jichž prostřední představuje palbu nepřátelskou na hrad Pražský, kdežto druhé dva vykládány jakožto podobizny král. místodržících Viléma Slavaty a Jaroslava z Martinic. Do nedávna věřilo se totiž, že oba pánové ti i s písařem Fabriciem z této síně byli vyhozeni. Stalo se to však z místnosti o poschodí níže položené. Zde však odbývala se obyčejně rada dvorská říšská, a po bitvě na Bílé Hoře odtud, ze síně této vyřinul se první příval pohrom na národ český... Druhé menší dvéře vedou do světnice úzké a maličké, »v níž osoby přísežné obyčejně sedávaly«.

RED.

FOT. RUD. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

146. ZBYTKY HRADEB KOUŘIMSKÝCH. Lepší věci hodné úsilí, kterým již po dlouhou dobu, nejvíce však od let čtyřicátých v naší vlasti pracuje se o odstranění a vyhlazení úplném středověkých fortifikací městských, způsobilo, že nemůžeme téměř již poučiti se názorně o tom, jak v XIII. až XV. věku města naše proti nepříteli byla pevněna. Jest to s dostatek známá, dlouhá a smutná kapitola, za niž upřímně styděti se musíme, ovoce to naprostého nedostatku intelligence ve městech našich, neboť uvozované obyčejně příčiny: chatrnost starých zdí a věží, rozšíření příjezdu aneb rozprostranění města jsou v devíti z desíti případů liché výmluvy, kterými barbarství a hlupství snaží se před vzdělaným světem nahotu svou zastříti. A tak právě ty nejcennější památky druhu nahoře vytčeného padly za oběť maloměstskému šosáctví a soukromým choutkám lidí nevzdělaných. Z toho, co ještě zbývá, zbytky hradeb král. města Kouřimi vzhledem ku jich stáří a poměrné zachovalosti patří k památkám nejdůležitějším. Pocházejíť zajisté tyto hradby, celé město v podobě polokruhu objímající, z první polovice XIII. věku, jsou dvojnásobné, na díle ještě vnějším valem opevněny a 18 baštami chráněny, které, původně asi pravoúhelné, během XVI. věku většinou v okrouhlé byly přeměněny. Z někdejších čtyř dvojnásobných bran městských stojí od r. 1835. bohužel již jen vnitřní brána Pražská, čtverhranná to, dvoupatrová věž, které pro obávanou prý »zácpu« nedávno také již záhuba hrozila. Náš obraz představuje velikou kulatou baštu u bývalé brány Kolínské, před 60 lety pobořené, která nad okolní domky pyšně se vypíná. Nejzachovalejší jest ostatně partie hradeb na západní straně města. Bývalé parkány jsou v zahrádky proměněny.

B. BERNAU.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

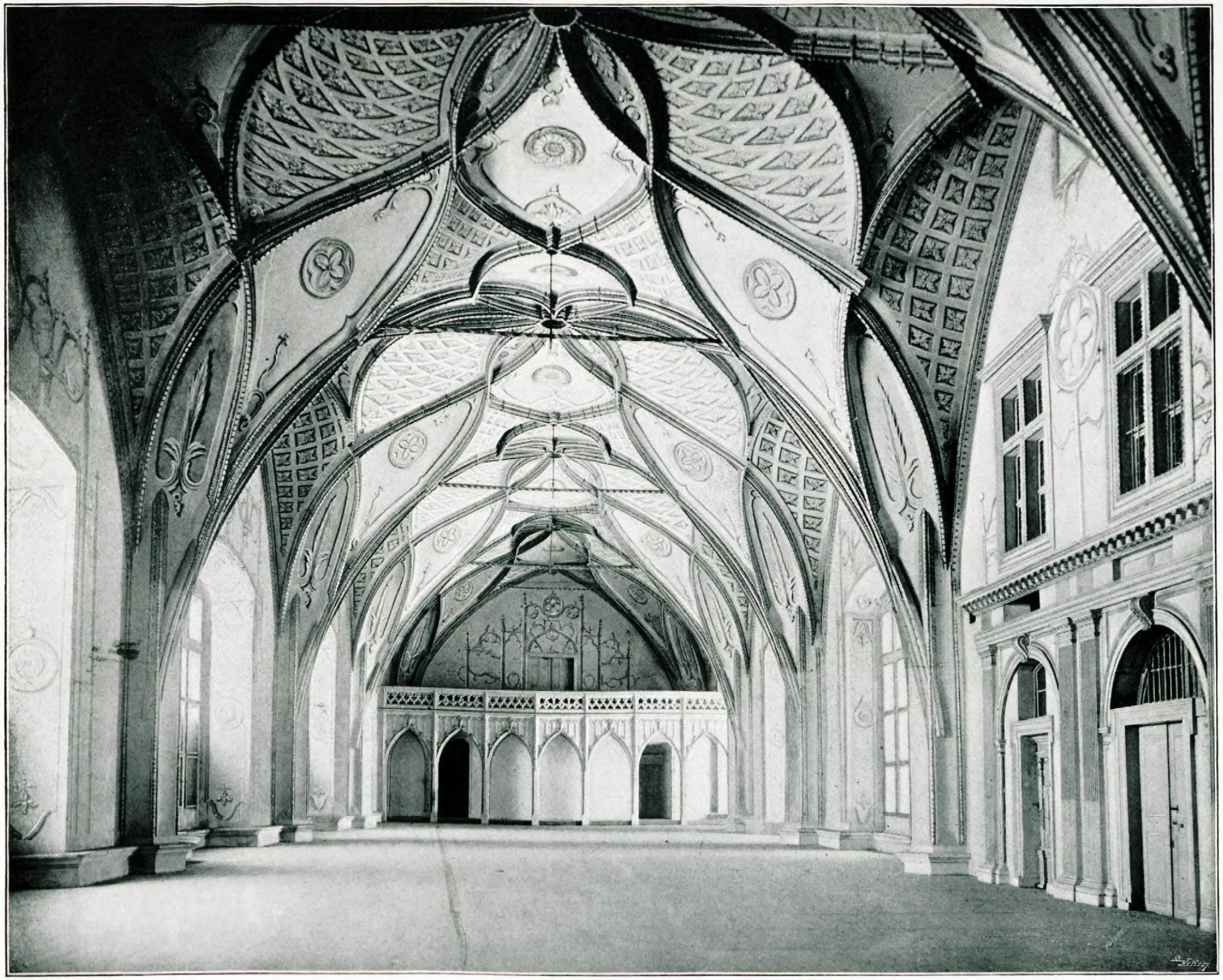

147 VLADISLAVSKÝ SÁL NA HRADĚ PRAŽSKÉM. Východní část pražského hradu je mnohem starší než ostatní, byvši vystavěna v letech 1484—1502. od Beneše Lounského slohem řečeným Vladislavský, přechodním to slohem z gotiky k renaissanci. Hlavní místností části té je sál Vladislavský, svou rozsáhlostí, starožitností a velkolepostí jistě jeden z nejznamenitějších sálů vůbec. Tvoří obdélník 74 metry dlouhý, 18 metrů široký, a výška jeho obnáší 14 metrů. Mistrovská jeho klenba síťová jest o pěti čtvercích a jest obdivuhodna jak pro svou umělost tak i pro původnost ozdob, které vynikají všelijak se proplétajícími pásy a žebry klenby. Dvéře ze sálu (celkem osm) vedou ke dskám zemským, úřadům duchovenským, na náměstí svatojirské a posléze do staré poradní síně nebo sněmovny. Po celé západní straně je dřevěná galerie, s níž panstvo pohlíželo dolů na hry a turnaje, k nimž koně přiváděli »na palác«, jak druhdy se sálu říkalo, po schodech jezdeckých, vynikajících rovněž mistrnou klenbou Beneše Lounského, stavitele sálu. Sál Vladislavský býval střediskem hradu, poněvadž právě do něho ústily všecky důležité místnosti hradní, ano i tržištěm někdy se stával, a po obou podélných stranách kupci a kramáři rozbíjeli svoje stany. Když pak sídlo panovnické z Prahy do Vídně přeneseno, síň Vladislavská zaskvěla se v plném lesku již jen při korunovacích jakožto síň holdovací, při níž stavové králi svému vykonávali slib dědičné poddanosti; zde pak také pořádány korunovační hostiny. Naposledy stalo se tak 3. září 1836. při korunovaci krále Ferdinanda V. Dobrotivého. Roku 1848. měl se odbývati v sále Vladislavském sněm království českého, jejž však události svatodušní toho roku zmařily. Zajímavým jest i ohlas v této síni, který bez konce odpovídá na hlasité slovo promluvené v západní části sálu.

RED.

FOT. RUDA BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE

148. Hradní brána v Bozkovicích. Na vysokém, skalnatém vrchu strmí na východní straně moravského města Bozkovic bělavé zbořeniny hradu, po němž se někdy slavný a mocný rod panský psal. Ač hrad ten častěji zastihnut byl osudem nepříznivým, neboť hned r. 1313. mocně dobyl ho král Jan a za nekonečných rozbrojů mezi markrabími Joštem a Prokopem byl docela vyvrácen, načež r. 1391. nově vystavěný opět r. 1424. od Husitů útokem byl opanován, stkvěl by se, byv okolo r. 1568. Jarošem ze Zástřizlu nákladně obnoven, podnes jako jeden z nejstatnějších hradů moravských, kdyby po r. 1738. tehdejší inspektor panství Boleslavský, pravý to Vandal, nebyl krásnou tu stavbu dal zbaviti krytu, všecka uměle tesaná pažení i schody vylámati a celé stěny podkopati, aby z ukořistěného takto staviva zbudoval dole v městečku nový dům úřední. Tímto neomluvitelným řáděním zničeny Bozkovice, jimž žádná oprava již nepomůže. Ve zkomolených zbytcích hradu má uměleckou cenu jen pěkná brána hájená v levo štíhlou okrouhlou věží. Ozdobné cimbuří ve slohu renaissance mělo sloužiti patrně již jen za okrasu, nikoli pak k ochraně hajitelů. Ostatní části hradeb, které v délce 350 m oválně hrad obtáčejí, jsou původu staršího. V paláci samém všude spousty rumu, jen několik sklepů je zachováno. Všimnouce si ještě dvou náhrobků v parkánu se povalujících, z nichž jeden erb Zástřizlů a letopočet 1694 ukazuje, sejdeme kolem další zpola zasypané brány s liliemi Zástřizlskými opět ke hlavnímu vchodu, svévolné zkázy hradu tak památného ovšem litujíce.

B. Bernau.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

149. LIBEREC. K půlnoci od Ještěda, jehož mlhavá homole rýsuje se v pravém pozadí obrazu, v údolí temné Nisy, na úpatí zelených strání hor Jizerských prostírá se kaleidoskopicky pestrý obraz českého Manchestru-Liberce s okolím, kdež již před 300 lety genius umění textilního rozbil stánek svůj. Tenkráte ovšem ještě v prostých dřevěných chaloupkách rachotil tkalcovský člunek — teď celý les fabrických komínů trčí zde k obloze, zahalené věčným mrakem dýmu a páry. Chvatný vývin města nejednou zastaven byl lomozem válečným. Čilý průmysl i obchod zacelil však brzy každou ránu, a Liberec nabýval záhy významu světového. Nyní jest jedním z předních měst království a jedinou obcí po Praze, těšící se samosprávě, jež arciť české menšině zdejší nevalně jde k duhu. — Ze sedmi náměstí nejživější je Staroměstské s důstojným stánkem Thalie a nádhernou radnicí (věžovitá budova uprostřed obrazu). Štíhlá věž gotického chrámu sv. Antonína na Novém náměstí jest znatelna vpravo od radnice. Před ní zvedá se kopule synagogy. Ulice svahovité, klikaté a úzké teprv v posledních letech se regulují. Liberec má 30.890 obyvatel na rozloze 6·16 km². Z těch na 2000 Čechů. Ročně spracuje ve svých továrnách 4½ milionu kg vlny a vyrábí vlněného zboží v ceně as 25 milionů zl. Volí do zemského sněmu 3 poslance (Plzeň 1, Praha 10). Za letní doby je pobyt v tomto zachmuřeném, stísněném i lomozném labyrintě až nesnesitelný, a proto rádi spěcháme do okolí v pravdě rozkošného. Již procházka ku Sedmidomkům (as ½ hodiny ke straně půlnoční) bujným stromořadím mezi nádhernými letohrady zdejších Kroesů je osvěžením. Překrásný park v Sedmidomcích se sochou císaře Josefa II. a prostrannou restaurací Belvederem leží již cele ve stínu černého háje.

JAN STRÁNSKÝ.

FOT. JOS. HOFFMANN V LIBERCI.

150. JINDŘICHŮV HRADEC, jehož největší znamenitostí jest proslulý hrad, dosud krásný přes valnou zhoubu věků, v dobách posledních opět začíná se vracetí k dřívějšímu svému významu, zejména od těch dob, co drahou transversalní stal se přístupnějším. Svým bohatstvím zajisté, jakož i výstavností, obchodem a průmyslem i vzdělaností literarní řadil se Jindřichův Hradec k nejpřednějším městům českým, ale jakkoli mnohé a kruté rány naň doléhaly, přece nepodlehl a vždy znovu se vzpřímil k lepší budoucnosti, teď jakoby z té »panny zakleté v pohádce«, jak nazval Jindřichův Hradec Jablonský, všecko dusící kouzlo bylo sňato, a ona vstupuje v nový život. Hrad Jindřichův, zvaný tak podle zakladatele svého (1205—1234.) Jindřicha, syna Vitka z Prčic, imponuje dosud nezlomně svojí rozlohou i mohutností budov malebně seskupených kolem obrovské věže hlásné, věkem ze všech nejstarší a obrovsky silné. Obsahujeť dolejší její obvod 32 *m*, a zdi jsou 4 *m* silné. Bývala v ní hladomorna, a vězněn v ní mimo jiné kněz táborský Martínek Loquis a věrolomný Zikmund z Vartemberka a na Děčíně. Se strany menšího rybníka, odkud pohled na zámek je nejpůvabnější, zdá se nám, že hrad dosud stojí hrdě a nezlomně, pln života a síly; ale popatříme-li zblízka, shledáme v jeho zdech namnoze žalostnou spoustu. Šest věků budovalo na tomto hradním obru, a tři z nejslavnějších rodin českých, pánové z Hradce, Slavatové z Chlumu a Košumberka a posléze Černínové z Chudenic (od roku 1691) vystřídali se v jeho držení, a nejednou králové i císařové uchylovali se v jeho hostinné a kdysi nádherné síně . . . Ve čtyřhranné věži, zvané červené, stojící proti věži »velké«, objeveny r. 1877. výtečné a známé malby nástěnné, jen že, bohužel, valně poškozené kouřem, neboť věž tato proměněna později v kuchyni a v hořejší své části dokonce — v udírnu.

RED.

FOT. B. V. LIŠKA V JINDŘ. HRADCI.

151. Sv. Ivan pod Skalou. Blíží-li se turista poprvé jakživ proslavenému údolí sv. Ivana pod Skalou v Brdských horách na břehu říčky Loděnice, jež nedaleko ústí ve Mži, vede-li jej tam náhodou lesní stezka od Berouna, nechať kráčí mezi stinným stromovím se schýlenou hlavou. Teprv až z lesa vyjde a na svahu se octne, ať pozdvihne oči. Takto překvapí jej dojmem silným obraz před ním rozestřený těsné kotliny ohražené chlumy a skalními útesy, kterou Loděnice se prodírá. Z této doliny vystupuje pyramidální skalní stěna bělostného vápence, zářící leskem oslňujícím ve svitu slunce, rázu tak významného, že připomíná imposantní průčelí staroindického chrámu. Je to táž skála, do níž živlové vyhloubali za pravěku prostrannou jeskyni u její paty. Tuto sluj posvětil za svoji poustevnu jeden z prvních křesťanů v Čechách za knížete Neklana. Byl to sv. Ivan, kněžic z Charvatska v Podkrkonoší. V této jeskyni myslil, přemítal, rval se se zlými démony pochybnosti, až nedaleko od skály sv. Jan Křtitel se mu zjevil a navždy duši jeho utišil. Svatý mír, jejž Ivan hledal v samotě divého pralesa, jej konečně navštívil a již neopustil. Byl ve své samotě nalezen knížetem Bořivojem, když jej tam honba zavedla, načež sv. Ludmila, choť Bořivojova, vážila obtížnou cestu, aby poučení a povznesení u něho hledala. — Tato legendární památka vznáší se nad malebným zajímavým tímto údolím tak tklivě, že je nerozlučna s dojmy neméně velkými, přírodními. Svatý Ivan zemřel ve své jeskyni, kdež byl pochován, a od oné dávné doby stala se skála cílem poutnickým až po dnes. Brzo po úmrtí tohoto světce byl zbudován malý kostelík těsně při vchodu do jeskyně. Na místě této prvotní svatyně stojí nyní kostel sv. Jana ve slohu pozdní renaissance.

Fot. M. Adler v Praze.

Sofie Podlipská.

152. Dívčí Kámen. Nedaleko pod Zlatou Korunou vypínají se na skalnatém ostrohu Vltavou obtékaném malebné trosky velkolepého někdy hradu mocných pánů z Růže, a pohled na ně z cesty od Třísova k řece sbíhající patří snad k nejkrásnějším partiím v Čechách. Dívčí Kámen, jak česky nazývá se hrad ten v listině Karlem IV. r. 1349. vydané, již vyzdvižení jeho synům Petra z Rožmberka povoleno (dnes převládá pojmenování »Menštejn«), byl vedle Choustníka a Helfenburka z předních pevností Rožmberských, které přístup ku hlavnímu sídlu Krumlovu hájily. Dole u řeky bylo podhradí zdmi zpevněné, nad ním parkán a předhradí s nádvořím budovami obklopeným a nejvýše přepevný horní zámek, k němuž po schodech a mostě jen pěšky se přicházelo. Mohutné jeho stavby dnes hrozí sesutím, a všude viděti spuštění a kopce rumu, na nichž bují jedle a smrky, zastiňující celé hradiště. Dívčí Kámen byl v husitských bouřích pevnou oporou zboží Rožmberských a získal ještě na významu, když Oldřich z Rožmberka potáhl na se klášterství Korunské, zhubiv tak více než Husité toto slavné nadání Přemysla II. Oldřich sám sídlel na hradě, když byl vládu synu Janovi postoupil. V domácích válkách za Jiřího z Poděbrad Dívčí Kámen opět silněji byl osazen, avšak nepřítel nikdy o tvrdý hrad opravdově se nepokusil. R. 1506. byly hradní stavby ještě opravovány, poněvadž však vnitřní války na jihu země tehdy přestaly, opuštěn hrad brzy potom a stal se již během první čtvrti XVI. věku zříceninou. Zboží k němu dosud náležité spojeno s panstvím Krumlovským.

B. Bernau.

FOT. J. SEIDEL V KRUMLOVĚ

153. TISOVEC. Nevelké slovenské mesto, ale významné nielen v jednom ohľade pre verejné veci slovenské. Leží v staroslavianskej stolici Gemerskej, jednej z najslovenskejších, no predsa i elementom maďarským obývanej, najmä na juhu. Tisovec tvorí v istom ohľade hraničiarsku baštu slovenskú, nielen tým, že svojím čisto slovenským obyvateľstvom imponuje, ale najmä tým, že tu od dávnych čias zapálená bola duchovná vatra povedomého slovenstva slávnym Markom Štefanom Daxnerom, slovenským hérosom i politikom, a jeho priateľmi i príbuznými. Daxnerovci v minulých i prítomných časoch dávajú Tisovcu ráz povzneseného, bojovného, peknoduchého a samostatného mesta, ďalekého kocúrkovatosti a malomestskej obmedzenosti. Tisovec leží v dosť úzkej kotline, nad ňouž vypína sa krásny vrch Hradová, venčená niekdy zámkom. Obraz ukazuje viac koloniu »Hámor« zvanú, samé mesto tratí sa v úzadí so štihlou vežou evanjelického chrámu, v ktorom niekdy kázaval slávny Jozéffy. Maďarská statistika načítala v Tisovci 265 Maďarov, čo je zrejmá lož. Slovákom dala 3336 duší, Nemcov oblažila s 57 dušiami. Katolíkov je 1177, evanjelikov 2384, židov 96. Jako vidno, zdravý kút, čistý a rýdzi. Obyvateľstvo je jedna duša, a preto Tisovec prináleží k mestám, najviac prenasledovaným, do krve dráždeným politickou intrigou. No zato stojí jako múr, a patrí k najpevnejším posíciam slovenskej národnosti. V slovenskom politicko-kultúrnom živote Tisovec zaujímal už dávno a zaujíma i dnes popredné miesto, navštevované často bratskými učencami, ktorých zaujíma slovenský život a boj opusteného, na seba zanechaného národa. Na tisovskom cintoríne leží starý bojovník, charakterom i umom jasný Marko Daxner, ospievaný i ľúbený celým národom. Prídu časy, kde nad jeho skalným hrobom vďačný národ vyzdvihne skvelý pomník.

FOT. PAVEL SOCHÁŇ V TURČ. SV. MARTINE.

SVETOZAR HURBAN VAJANSKÝ.

154. VALEČOV. Jako strážce zakletého světa vypíná se malebná troska Valečova před vchodem do bludiště skal pískovcových, věnčících svahy mohutného čedičového vrchu Mužského. Hrad ten jest však tím zajímavější, že sám plnou měrou náleží ku známé specialitě české v oboru středověkého pevnitelství, která v této hojnosti snad nikde jinde se nenalézá — ku hradům totiž ve skále vytesaným. Z nich předvedli jsme již Rotštýn a Sloup, k nimž důstojně druží se Valečov, plný půvabnosti starožitnické. V pravém slova smyslu dlužno nazvati jej hnízdem skalním, neboť původně založen byl ve skalách a mezi skalami tak, že vše vytesáno bylo ve skále aneb nanejvýš ze dřeva sroubeno. K Valečovu, as 4 km východně od Mnichova Hradiště nade dvorem poplužním se zvedajícímu, snadně sice možno přijíti, ale části jeho jednotlivé tak jsou nepřístupny, že dostaneš se k nim jen s nebezpečím. Co tu jeskyň a slují, umělých i přirozených — a každé to doupě mělo účel svůj pro dávné obyvatele hradu! Na vrcholu nejvyšší skály trůní kamenná budova, někdejší to »nový palác« pánů Valečovských, zbudovaný teprve v XVI. století. Požitek návštěvy tohoto velmi zajímavého hradu kalí poněkud blízké sousedství několika bydlišť skalních, v nichž rodiny lamačů jako novověcí Troglodyté sídlí. Špinavé děti hrnou se nám vstříc, za nimi matky v úboru těchto brlohů zcela důstojném; klučik sotva tříletý již ruku nastavuje — jsouť děti ty již na turisty vycvičeny, a dlužno se drobnými od jejich důvěrnosti vykoupiti. Dějiny Valečova nevynikají, an tu ovšem mocní a bohatí rodové nesídleli; z rodu soujmenného, jenž do konce patnáctého věku na hradě vládl, jmenujeme bratry Bartoše a Bernarta jako důvěrnější přátele Žižkovy a Vaňka z Valečova jako podkomořího za krále Jiřího. Kolem r. 1650. přikoupil hrabě Valdštejn statek Valečov k Zvířeticům, načež hrad opuštěn v zříceninu se proměnil.

FOT. ANT. BERAN V BĚLÉ.

B. BERNAU.

155. LETOVICE. Polohou svou, panující údolu řeky Svitavy, jest imposantní zámek Letovický velkému obecenstvu mnohem známější nežli přečetné jiné a to zajímavější hrady moravské, neboť který turista po dráze mimo cestující nepovšimnul by si jeho budovy s temena pěkně zarostlého pahorku pyšně se rozhlížející, jejíž moderní nátěr vždy ještě nemohl zcela zakrýti chmurný háv středověkého, tvrdého hradu, jimiž byly Letovice v dávných stoletích! Jsouť zajisté ony založení prastarého, neboť již ve středu XII. věku jmenují se v starých listinách a k r. 1203. známe jako prvního držitele Bořitu z Letovic, po němž od r. 1260. uvádí se Heřman z Letovic. Na počátku XIV. věku žili Macek a Stanimír z Letovic, kteréžto poslední r. 1316. výslovně se nazývá příbuzným pánů z Cimburka. Za vlády krále Jana přešly Letovice jako četné jiné moravské hrady a statky na mocný rod českých Ronovců, takže již r. 1322. byl v držení jejich Smil z Přibyslavi, jehož synové Zdeněk a Čeněk roku 1360. hrad Letovice drželi společně, brzy se však rozdělili. Roku 1388. byli v držení hradu Jošt, Zikmund a Smil z Letovic, synové Čeňkovi. Při pánech z Ronova trvaly Letovice do polovice XV. věku, až přešly na slavný moravský rod pánů z Bozkovic, z nichž Krištof r. 1544. Letovice hrad s městečkem a rozličnými vsemi Krištofu hraběti z Hardeka a Kladska prodal. S Reginou hraběnkou z Hardeka dostalo se panství to r. 1613. Jindřichu Václavu hraběti z Thurnu, od té doby pak náleželo cizím rodům. Roku 1645. dne 3. května dobyli Švédové útokem pevného hradu Letovického, ale jen nedlouho na něm se udrželi. Avšak r. 1648. vpadla olomúcká posádka švédská opět do Letovic, vyplenila městečko a spálila je úplně. — Okolí zámku ozdobeno je úhledným sadem v angl. slohu.

B. BERNAU.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

156. TUCHORAZ. Vedlé byzantinského kostela v Tismicích nestává v bližším okolí Českého Brodu zajímavější a důležitější stavitelské památky nad starobylou hradní věž Tuchorazskou, která se jižně od zmíněného města na výšině pravého břehu potoka Šembery při poplužním dvoře vypíná a i po dráze cestujícímu patrna jest. Jen ona sama zbyla z někdejšího panského sídla, které v jihozápadním rohu zmíněného prostranného dvora stávalo a v minulém století až téměř do základů bylo rozebráno. V přízemí věže nacházela se brána, jejíž průjezd podnes pěknou gotickou klenbou se svorníky pětilistou růží zdobenými, se honosí, nad branou pak zapuštěn do zdi týž znak Landštejnský pod přilbicí s nápisem, dle něhož mistr Květen r. 1474. pro Mikuláše z Landštejna pěknou tuto stavbu provedl. Také obě svrchní patra této 20 m vysoké věže opatřena jsou vkusnou gotickou klenbou, schody pak k nim vedoucí umístěny jsou ve zvláštním přístavku do někdejšího vnitřního dvora obráceném. — Že tvrz Tuchorazská stála již před 600 lety, o tom svědčí Lutoš z Tuchoraze k r. 1295. se svými syny Bohuslavem, Herartem a Rostislavem připomenutý. O sto let později seděl na ní Petr z Tuchoraze, od jehož potomků přešla na rod Landštejnský. Po vnuku Mikuláše výše dotčeného, Vilému Svitákovi z Landštejna, zdědila Tuchoraz roku 1542. neteř Eliška, provdaná za Bořivoje purkrabího z Donína. Dcery po těchto manželích pozůstalé prodaly r. 1579. zámek Tuchoraz s dvorem a městečkem (nyní vsí), pustý hrad Šemberk a j. Jaroslavu Smiřickému ze Smiřic na Č. Kostelci, s kterýmž panstvím pak statek Tuchorazský spojen zůstal. Údolí od Tuchoraze k jihu do lesnaté krajiny se táhnoucí jest nejmalebnější krajinnou partií v okolí Českobrodském, jinak nepříliš půvabném.

B. BERNAU.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

157. VELIKÝ SÁL V ARCIBISKUPSKÉM ZÁMKU V KROMĚŘÍŽI. Sál tento zbudován byl nádherně pozdním slohem barokním knížetem biskupem olomuckým Maximilianem hrabětem z Hamiltonu v letech 1761.—1776. a zaujímá v severozápadním rohu zámku kroměřížského první i druhé patro s okny na dvou stranách do krásného parku zámeckého. Strop sálu pokryt je třemi velikými olejovými obrazy mythologickými (soud Paridův) od malíře Karla A. z Freethalu, od něhož pochází také podobizna zakladatelova, umístěná nad krbem a viditelná na levém okraji obrazu. Ačkoliv sál sám o sobě jest pamětihodným, přece daleko památnějším stal se a povždy zůstane v dějinách rakouských tím, že v něm od 22. listopadu 1848. do 4. března 1849. zasedal ústavodárný sněm říšský. Když totiž říšský sněm, svolaný do Vídně, jednak bouřemi pouličními pozbyl svobody, jednak odchodem četných, zvláště ohrožených poslanců českých k dalšímu jednání stal se nezpůsobilým, byl právě na radu poslanců českých přeložen do tichého Kroměříže, a veliký sál proměněn v zasedací síň. Tehdy obracely se sem zraky nejen celého Rakouska, nýbrž i ciziny, jak o tom svědectví dává ohromný dojem, jaký způsobila i v cizině skvělá řeč Dra. Frant. L. Riegra, pronesená v této sněmovně dne 10. ledna 1849. Nebylo však dopřáno sněmu dokonati úkol jemu vytčený vypracováním ústavy pro říši naši, neboť rozpuštěn byl náhle pro zásadní neshody s vládou.

Jos. SLOUPSKÝ.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

158. Loreta v Praze. Na severní straně náměstí Loretanského, v zákoutí tichých Hradčan stojí kostel a klášter kapucínský, první sídlo té řehole v Praze. Krytá chodba, překlenujíc oblouky svými uličku Kapucínskou, spojuje klášter se svatým domem Loretanským, kde uprostřed čtyrhranného nádvoří zvedá se kaple Loretanská, kopie to proslulé Sangallovy svatyně Santa Casa ve chrámu Loretském v Italii, kam dle pověsti od andělů jest přenesena z Nazaretu. Je to stavení obdélné ve slohu vlašské renaissance, jehož stěny pokryty jsou přebohatou ozdobou reliefů figuralních i ornamentalních znamenité práce Jáchyma Agosty z r. 1684. Kapli samu založila horlivá katolička kněžna Benigna Popelova z Lobkovic r. 1626., jakož vůbec vznešené paní snášely sem bohaté a skvostné dary, zakládajíce tak povčstný poklad Loretanský, množstvím zlata, stříbra a drahokamů v Čechách asi nejbohatší. Nalézá se v přízemních místnostech průčelního stavení Loretanského domu. Ze všeho vyniká nejvíce známá monstrance paprsková, vážící 26 liber zlata a posetá 6580 diamanty, z nichž jeden, 22karátový, cení se na 25.000 dukátů. Kolem nádvoří, v němž stojí kaple Loretanská, obíhá ambit čili ochoz krytý, zdobený na klenbě 45 symbolickými obrazy litanie Loretanské od F. A. Schefflera z r. 1750. Po celých Čechách proslulé jsou Loretánské zvonky, zvonková to hra, spojená s bicími hodinami ve věži nad středním portálem Loretanského domu, jediná svého druhu v Čechách. A dosud zvuky písně Loretanské, rozléhajíce se v každou hodinu ulicemi Hradčanskými, zmírají v tom zakoutí pořád tichém a nepřestávají působiti svým dojmem poetickým.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

159. BÍLÁ HORA. Dějiště bitvy, smutně památné v historii českého národa. Zde u samého srdce země, hodinu od Prahy na vysočině, rozkládající se po levém břehu Vltavy mezi údolím šáreckým s jedné a údolím košířským a motolským s druhé strany, zasazena byla národu českému rána, po níž po staletí nemohl se vzpamatovati, a jejíž jizva ani dnes ještě nepřestala boleti. V mlhavý den podzimní 8. listopadu r. 1620. poraženo tu bylo vojsko české, vedené neschopnými vůdci a většinou ze žoldáků cizích utvořené, mezi tím co král Bedřich Falcký na hradě pražském hodoval, vojskem císařským mezi dvanáctou a jednou hodinou s poledne. Na památku vítězství vojska císařského vystavěn byl na Bílé Hoře z veřejných příspěvků kostel Marie Vítězné, jejž na obrázku v pozadí spatřujeme, za ním dále vpravo rozkládá se královská obora Hvězda, kde hrdinně se bránili a rekovně padli Moravané. Za časů bitvy byla Bílá Hora nevzdělávanou pustinou. Dnes táhnou se tu široké brázdy polí, kde za léta vlní se klasy a zpívají skřivani. Čas dávno a dávno zahladil stopy krvavého boje — kdy zahladí i poslední jizvy, jež odnesl si z boje toho národ český? »Horo bílá, horo žalu, což nám ran jsi nadělala! — ty bys byla v Boží chválu český národ pochovala! Trní nastlalas mu v lůže, v staleté soužila zlobě — tak že ani Bůh nemůže odpustit ty hříchy tobě!« (Mayer.)

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

ANT. KLÁŠTERSKÝ.

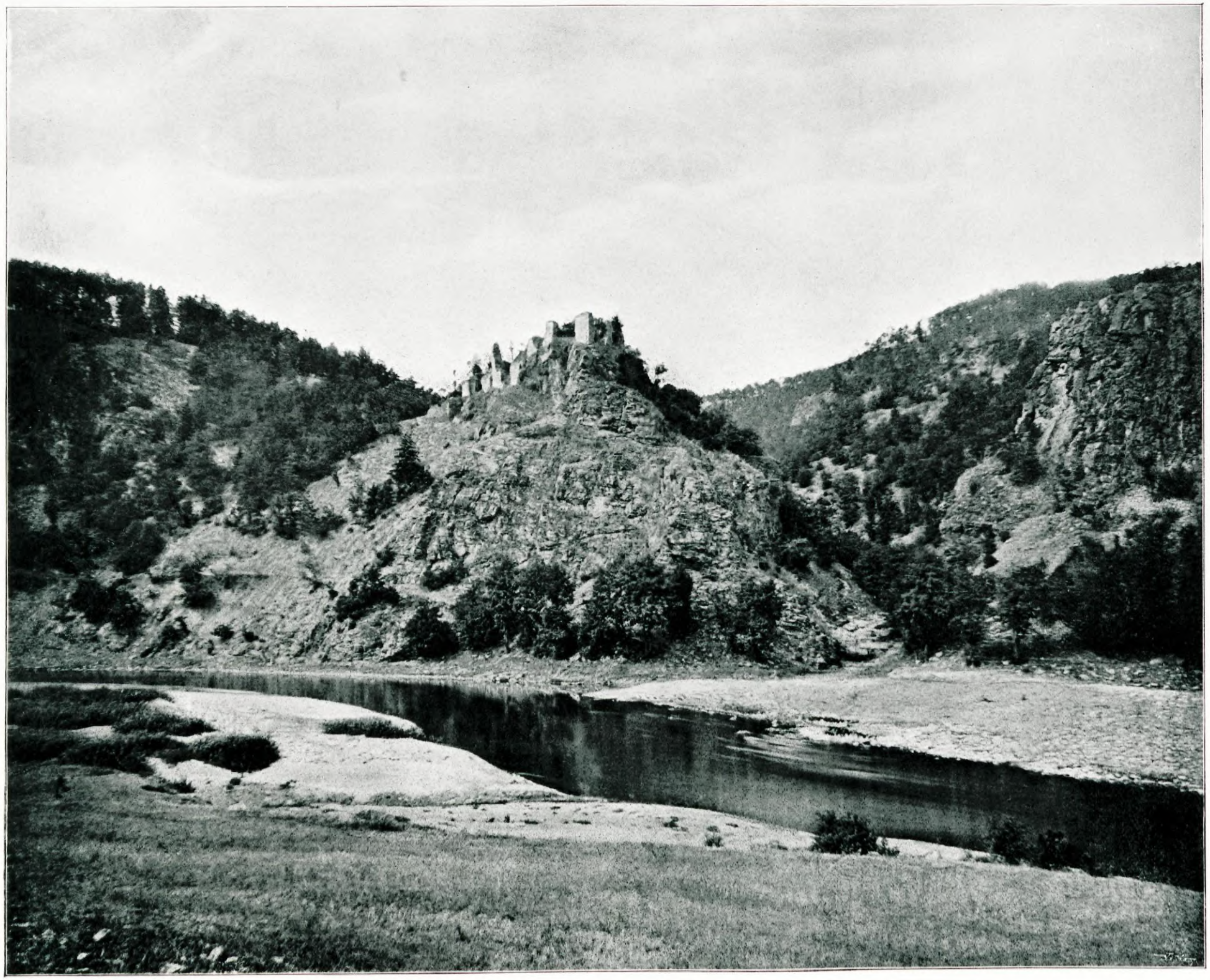

160. KRAŠOV NADE MŽÍ. Na levém břehu Mže, na panství Plasském, truchlí na příkré skále rozvaliny velmi památného hradu Krašova, pod nimiž k severní straně pěnivá bystřina tmavou roklí k řece burácí. Krašovu přičítali staří kronikáři původ pradávný — kněžna Libuše prý jej vystavěla! Jisto je, že hrad ten byl jedním z původních sídel rodu staropanského, z něhož pošel i Hroznata, zakladatel kláštera Tepelského. Po dávných pánech z Krašova zavládli ke konci XIV. věku na hradě tom Kolovratové, z nichž zvláště Hanuš I., slavný válečník, a syn jeho Hanuš II., administrátor arcibiskupství Pražského, v dějinách vynikli. Za prvnějšího hrad Krašov po dvakráte, r. 1425. a 1430. Husity byl ohrožen, však nedobyt. Od roku 1526. panovali potom na Krašově Landštejnové, Renšpergarové, Hrobčičtí, Přichovští a Borňové z Lhoty, až roku 1649. postoupen pro dluhy držitele svého cizozemci Františku Miseronimu z Lissonu. Syn tohoto, rytíř Norbert Miseroni, byl pravzor feudálního despoty, jak se jen v nešťastné době pobělohorské mohl vydařiti, a v paměti lidu udržela se dlouho mnohá děsná událost k němu se vztahující. Konečně r. 1678. koupil klášter Plasský, jemuž zběsilec ten i jako sousedbyl nepříjemným, hrad a statek Krašov, a klášterníci zařídili si jej jako letohrádek, jejž pro jeho zdravou a romantickou polohu rádi navštěvovali a starošedý hrad tudíž v dobrém stavu udržovali. Když však opatství Plasské císařem Josefem II. bylo zrušeno, uhodila i Krašovu hodina zkázy; význam starožitné památky nepadal ovšem na váhu u lidí, kteří dopustili, aby při dopravě slavné klášterní knihovny z Plas do Prahy výmoly v cestě spravovaly se vzácnými kodexy. A tak vandalsky pobořen hrad roku 1795. ještě úplně zachovaný, a stavivo rozprodáno okolním sedlákům. Dnes je tedy rozrytá troska Krašova již jen smutným, ač charakteristickým pomníkem »osvícené« doby josefinské.

FOT. JOS. BETTINGER V PRAZE.

B. BERNAU.

161. KLOKOTY. Čtvrt hodiny od Tábora, na nevelikém, mírném návrší na pravém břehu Lužnice leží poutnický Marianský kostel Klokoty s utěšeným rozhledem do půvabného údolí, jímž prorývá se ta řeka rázovitá svými břehy halícími se v zeleň stromů a křů, jakoby tok čistých jejích vln i v nejsrázněji spádech vodní prorvy provázel úsměv uklidňující a usmiřující. Ta milá krajinka pod slavným Táborem, srovnána v pěkný, ladný obraz uzavřený v sobě, jako v úkryt zasazený do jednotvárných, namnoze smutných rozloh dalšího kraje, z návrší Klokotského přehlíží se v plné své roztomilosti, v celém svém něžném půvabu. Za starodávna Klokoty byly tvrzí pánů Vítkoviců. R. 1421., ty dny před sv. Jiřím, upáleno tu Žižkovým rozkazem asi 50 Adamníků, mezi nimi vlastní původce divné sekty, kněz Petr Kaniš. Poutnický chrám P. Marie Klokotské založen byl z dobrovolných příspěvků roku 1700. a po půl století teprve byl vysvěcen. Prostranné ambity, v podobě čtverhranu kostel obkličující, v rozích svých znamenány jsou čtyřmi věžemi. Pracemi štukaterskými i kresbami hojně vyzdoben vnitřek chrámu, v němž na hlavním oltáři umístěna jest stará socha Panny Marie, k níž o význačných dnech Marianských lid z celého táborského kraje i z dalších konců českého jihu, jakož hojně ze sousedních osad Moravy přichází s prosbami vroucně zbožnými v těžkostech a svízelích života. Kostel Klokotský jest expositurou děkanského chrámu Páně v Táboře. Jako duchovního správce tiché Klokoty hostily jednu z nejkrásnějších zajisté duší z dob probuzení. Jemnocitný přítel Fr. Lad. Čelakovského a Jos. Kras. Chmelenského, Josef Vlastimil Kamarýt, po svém vysvěcení na kněžství r. 1824. stav se kaplanem v Táboře, brzo na to přeložen byl jako exposita do Klokot, i setrval tu vzorný kněz, horlivý nadšenec, vlídný lidumil a ušlechtilý básník až do své smrti, 19. března 1833.

FR. HERITES.

FOT. ŠECHTL A VOSEČEK V TÁBOŘE.

162. TURNOV NAD JIZEROU malebně jest položen, uprostřed krás přírodních v krajině zvané »český ráj«. Kdož neznal by města, pověstného brusičstvím drahokamů, proslulého druhdy též pálením barevných, sklenných t. zv. komposic, napodobených kamenů. Tomuto průmyslovému odvětví domácí práce původně poskytovalo látku nedaleké naleziště polodrahokamů, vrch Kozákov, pořící Jizery a okolí. Pohled náš vzat jest z Jičínské silnice. Vlevo v pozadí vyčnívá široká věž děkanského nejstaršího chrámu sv. Mikuláše, jenž býval někdy farním »pod obojí«, při něm mívali Rohozečtí pánové z Vartemberka rodinné své hrobky. Na náměstí stojí štíhlá věž staré, renaissanční radnice, přestavbou nyní zmodernisovaná, v níž uložen jest městský archiv a sbírky městského musea. Z doby pobělohorské jest klášter a kostel sv. Františka zbudovaný hrabaty z Valdštýnů. Na rohu náměstí a Markovy ulice nachází se budova druhdy městské průmyslové, nyní měšťanské a c. k. odborné školy, již na vyobrazení viděti jest nedaleko gotického kostela P. Marie, v tomto století zbudovaného Lexou rytířem z Aehrenthalu, s tupou věží, na jejíž dostavbu se pomýšlí. U mohutné této svatyně leží hřbitov v úpravě sadů, kde odpočívají vlastenečtí rodáci, prvý český Slavista Fortunát Durych, Fr. Marek, Jan Skála, lidumilný zakladatel městského sirotčince; týž zbudován nedaleko místa »na zboře«, kde čeští bratři svou modlitebnu mívali, a kde jest rodiště spisovatele P. Ant. Marka pamětní deskou opatřené. Za městem na severní straně leží sokolská tělocvična, vojenské kasárny, nemocnice, městský lesík a sady s krásnými procházkami, podél řeky, při níž mlýny, různé průmyslové a tovární závody jsou V nejživější ulici nachází se městský dům »Slavie« s divadlem a spolkovými místnostmi. Turnov jest výletním místem, turistským střediskem, má 6000 obyvatel mimo vojenskou posádku.

JOS. PROUSEK.

FOT. J. ŠIMON V TURNOVĚ.

163 MAUSOLEUM U SV. VÍTA NA HRADČANECH. Téměř již pod kruchtou a dosud zastavena lavicemi je společná hrobka královská, jedna z předních ozdob kathedrály svatovítské, třeba že renaissančním svým slohem dobře se do ní nehodí. Již Karel IV. založil u sv. Víta, blíže presbytáře, hrobku pro sebe a pro rodinu královskou, ale teprve Rudolf II. dal zříditi společnou kryptu nynější a výkonání prací sochařských svěřil Alexandrovi Kolínovi z Malína v Belgii. Roku 1590. byly mrtvoly ze staré krypty přeneseny do nové. Krypta naposledy byla otevřena r. 1855., kdy z rozkazu císaře a krále Františka Josefa I. ostatky ze starých rakví nebo beden přeloženy jsou do sedmi nových rakví dubových, opatřených destičkami mosaznými se jmény dotyčných osob rodiny královské, tak že nyní je v kryptě pod mausoleum sedm rakví dubových (s ostatky Karla IV., jeho manželek Blanky a Anny Falcké, Anny Svidnické a Alžběty Pomořské, králů Jiřího Poděbradského a Ladislava Pohrobka a Václava IV.), a dvě cínové (Rudolfa II. a arciknězny Marie Amalie, ovdovělé vévodkyně Parmské, která v kryptě byla pochována naposledy, r. 1864.); těla Ferdinanda I., Anny Jagellonky i císaře Maxmiliana II. spočívají přímo uvnitř mausolea samého. Mausoleum toto, zhotovené z krásného bílého mramoru, prý nákladem 32000 dukátů, má podobu čtverhrannou a na všech pěti plochách bohatě zdobeno je reliefy a sochami. Na ploše hořejší leží korunované postavy bohatě oděné: uprostřed Ferdinand I., po levici jeho manželka Anna, po pravici jeho syn císař Maxmilian; na kraji severním a jižním vždy tří andílci drží štítky s erby českým, uherským, habsburským a jagellonským. Sedmý andílek vznáší se nad hlavou Ferdinandovou, kdežto uprostřed kraje na straně východní žehná Spasitel držící v ruce vítěznou korouhev.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

164. BLATNICA. V Turci bolo viac hradov, okrem Zniova, všetko menších. Zniov bol hlavným hradom, no z neho už ani múry neostaly. Blatnica historicky nevyniká, prechádzala z ruky do ruky, až posledne patrila pánom Revovcom, teraz už Revayovcom. Títo páni vyznamenávali sa jedine surovou hrabivosťou, tak že si privlastnili temer všetky hory, a ľud utiskovali, mestá do poddanstva vtískali. Ich potomci sú i dnes renegáti, vzdor slavianskému predikátu »de Rewa«. Blatnica leží na ústi krásnej doliny »Gader« zvanej. Je to kus vysoko poetickej fatránskej prírody; divoká malebnosť, bujnosť rastlinstva, strieborný tok horského potoka, pitoreskné útvary vápencové, hore vyše pravá, nedotknutá prahora, kde ohromné jedle a svrčiny zomierajú len prirodzenou smrťou a nie sekerou. Neďaleko hradu nachádza sa jaskyňa *Mažiarna*, ešte nepreskúmaná. Na samom východe našli skameneliny predpotopných zverov. Dedina Blatnica pod hradom je rodiskom slovenského patriota Matúša Dulu. Ľud jej je vzdelaný, kupecký.

SVETOZAR HURBAN VAJANSKY.

FOT. PAVEL SOCHÁŇ V TURČ. SV. MARTINE.

165. Kdo na prvý pohled pozná imposantní tuto budovu, ihned se v duchu zeptá, z jakých důvodů se dostala do díla našeho. Odpovíme hned zde, že jsme se nemohli přemoci, abychom si nepostavili před oči tento vzor nádherného *školního paláce*, účelného jak svou vnitřní úpravou, tak i svým umístěním na olesněné, se všech stran volné výšině, a podobajícího se z dálky nádhernému zámku z moderní pohádky. Budovu tuto, NĚMECKÉ VYŠŠÍ REÁLNÉ GYMNASIUM, vystavělo město Teplice sobě a svému německému okolí. Známe několik pěkných staveb škol českých, tak zejména gymnasium chrudimské, ale celkem asi tato stavba zůstane vzorem přemnoha obcím českým, ať ony pořizují stavby škol z vlastních nákladů, neb ať stavějí je státní inženýři dle slohu josefinských kasáren. Nové teplické reál. gymnasium zbudováno ve slohu německé renaissance na porfyrové, uměle srovnané homoli Mont de Ligne v letech 1893. a 1894. nákladem 95.000 zl. dle plánů architekta Zikmunda. Počalo se v něm vyučovati po prázdninách r. 1894. Školním rokem 1897/8. bude škola přijata do státní správy. Za palácem vlevo rozkládá se tak zvaná »Štěpánská výšina«, vpravo »Královská výšina«, obě na obraze našem patrné. — Nedivíme se, že z takových hradů vycházejí chrabří obránci své kultury, zdraví a silní především na těle, navykli dýchati volný, smělý vzduch a obzírati se svých cimbuří krajinu na vše strany.

FOT. K. PIETZNER V TEPLICÍCH.

FR. S. PROCHÁZKA.

166. Zříceniny Hohenstaufské falce v Chebu. Na severozápadní straně města Chebu, křivolakou Ohří jsa obtékán, zdvihá se starobylý hrad, někdy střed markrabství chebského a smutně proslavený krvavým kvasem, v němž podlehli důvěrní přátelé Valdštejnovi. Nejpamátnější částkou hradu jest někdejší palác, v spodních částech zbudovaný nejčistším románským slohem za dob Fridricha Barbarossy. Dnes zachovány jsou z paláce toliko zevnější zdi, uzavírající prostor 48 m dlouhý a 14 m široký. Dosud víděti, že skládal se palác z přízemí, v němž umístěny bývaly stáje, čeledníky a sklady potřeb, z prvého patra, kdež vedle veliké síně byly některé menší komnaty, a z patra druhého, nižšího a toliko způsobem hrazděným zbudovaného. Tři skupiny krásných románských oken, dvojími sloupky v patero polí rozdělených, označují podnes někdejší velikou síň, s níž sousedila na západní straně komnata, potřísněná krví přátel Valdštejnových, Vchynského, Trčky, Illova a Neumanna.

Red.

Fot. Stengel a Markert.

167. Zámek v Bělé pod Bezdězem postaven byl jako tvrz hned při založení města toho Hynkem Berkou z Dubé roku 1337., ale ovšem od těch dob tak často přeměňován a přestavován, že z původních jeho budov nezbylo nic. Jen příkop, který zámek oddělával od předhradí, posud je znáti; jeť proměněn v zahradu. Nynější stavení zámku zbudováno jest z většího dílu ve slohu pozdní renaissance; jen západní a severní křídlo jsou starší. Toto jmenovitě liší se vysokým krovem svým patrně od ostatních stavení a má ve výstupku do dvora povydaném pěkné, starodávné táflování, na němž se erb Berkovský a Slavatovský spatřuje. V zámku nalézá se od roku 1855. Jednotou lesnickou pro král. České zařízená dvoutřídní lesnická škola, honosící se bohatými a vzácnými sbírkami, jakož i rozsáhlou botanickou zahradou v bývalém parku zámeckém. — Zámek sdílel ovšem příznivé i nepříznivé osudy města. Karel IV., meškaje na panství Bezdězském, častěji v něm sídlel, ale již za Václava dostala se Bělá zástavou soukromým držitelům. V husitských válkách Bělá mnoho utrpěla, jsouc brzy pány z Michalovic, panství Bezdězské v zástavě držícími, brzy Husity opanována. Z pozdějších držitelů zasluhuje zmínky Jan z Janovic (od r. 1495.), nejvyšší purkrabí a veliký dobrodinec obce Bělské. Nové záhuby potkaly Bělou ve válce třicetileté, kde město protireformací ochuzené a vylidněné, od Švédů i císařských střídavě bylo vybíjeno a drancováno. R. 1678. získal Bělou hraběcí rod Valdštejnský, za něhož zámek, r. 1691 zcela přestavěný, později tak spustl, že v minulém století i za kloboučnickou a punčochářskou továrnu ho užíváno. — Z ostatních památek bělských dlužno jmenovati především krásnou »českou bránu«, ze všech jedinou zachovanou, potom radnici r. 1850. přestavěnou, farní chrám a konečně klášter Augustiniánský s podobiznou Albrechta z Valdštýna z r. 1631.

B. Bernau.

Fot. Ant. Beran v Bělé.

168. ZBRASLAV, okresní město a jedno z nejoblíbenějších výletních míst pražských, má rozkošnou polohu na levém břehu Vltavy, do níž se před městem vlévá Berounka. V krásné lesnaté krajině zdejší, s romantickým protějším úžlabím Závisti, vystavěl již Vladislav I. r. 1115. dvorec, jejž pak daroval klášteru Kladrubskému. Otakar II. měl zde pak lovecký zámek, v němž odbýval skvělé a hlučné hody. Václav II. postoupil letohrad mnichům kláštera cisterciackého a položil den po svém skvělém korunování základní kámen ke stavbě nového kostela a paláce opatů. V kostele pohřbíváni pak čeští králové, Václavové II., III. a IV. Ale r. 1420. vnikl Koranda v čele pražské luzy do kláštera a pobořil jej, při čemž i hrobka zpustošena. Stavení klášterní pak znovu obnovené i zpustošené bylo opět postaveno teprv po válce třicítileté, a když klášter r. 1785. byl zrušen, prodáno r. 1827. knížeti Öttingen-Wallersteinovi. V budově klášterní byla továrna, opatství samo, v němž dosud jsou krásné fresky, je knížecím zámkem, který vystupuje z husté zeleni košatých stromů malebně se shlíží v tichých vodách Berounky. Farní kostel zbraslavský chová dosud různé památky. Ve zvláštní, přiměřeně upravené skříni umístěny jsou lebky a kosti posledních Přemyslovců, na postranním oltáři prastarý obraz Madonny, známý jakožto zázračný obraz Zbraslavský, na dřevě malovaný, dle pověsti darovaný klášteru od Václava II. roku 1297. S kopce »Hradiště« (196 m) na břehu protějším porostlého listnatým lesem a s altánem na temeni, otvírá se rozkošný pohled po řece dolů i nahoru. Nejpůvabnější je však úžlabina Závist, kterou vine se potok prostřed listnatého lesíku a podél cesty vedoucí do Břežan, zámku arcibiskupského. V pozadí údolí toho, skryt v hustém stromoví (cesta k němu označena tabulkami klubu českých turistů), stojí pomník básníka Vít. Hálka, k němuž v létě putují proudy pražských výletníků.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

RED.

169. VRABINEC. Snad nejpitvornějším útvarem čedičovým celého českého Středohoří honosí se hradní skála Vrabnická, nápadná zajisté a dobře známá každému, kdo bral se půvabným údolím Labským od Ústí k Děčínu. Asi čtvrt hodiny pod farní osadou Tichlovickou otvírá se k Labi půvabná kotlina Babětínská, Rychnovským potokem protékaná, nad níž právě onen čedičový olbřím Vrabinec strmí. Ohromná skála ta, na tré rozeklaná, vypíná se kolmo na pahorku kuželovitém, nesouc na svém temeni zbytky zdí bývalého hradu, z nichž zvláště zeď na prostředním úskalí již z dálky oku jest patrna; ostatně spatříš tu i tam trosky zdiva až 12 m zdélí a 10 m zvýší. Jenom od severu možno na skálu, která zdůli dle fantasie pozorovatele brzy jako zpovědnice, jako biskupská čepice, modla aneb i jako poprsí kozáka se jeví — ač obtížně, vylézti; k západu, hlavně však k jihu spadají srázy její do závratné hloubky, až na dno doliny potoka Rychnovského. Vyhlídka do dálky s vrcholu skály jest obmezená, avšak půvabná. Nebýti zdí a trosek, sotva bys uvěřil, že tento nedostupný skalní útes někdy také potřebám lidským sloužil! Na hradě Vrabinci vládli do sklonku XIV. století rytíři z Tichlovic, ale po r. 1419. dostal se hrad v moc známého válečníka Mikuláše z Lobkovic. Lstivý Zikmund z Vartemberka na Děčíně, zajav ho při přátelských hodech a uvězniv, přinutil jej r. 1425., by mu Vrabince postoupil. Odtud náležel ku panství Děčínskému. Hrad ten, k němuž neméně než 14 vesnic slušelo, spustl na počátku XVI. věku. Na skále, která malebnou svou a osamocenou podobou velmi překvapuje, utkvěly pověsti z pohanské doby, souvisící namnoze s »dívčí skalou« před Nebočady.

FOT. S. FRIEDL V PREŠPURKU.

B. BERNAU.

170. Nová tělocvična Sokola plzeňského postavena byla v městských sadech založených purkmistrem Fr. Pecháčkem (na Obcizně) nákladem 125.000 zl. ve slohu renaissančním podle plánů, jež podal architekt p. Podhajský, prof. na c. k. české státní průmyslové škole v Praze. Místním poměrům byly plány vhodně přizpůsobeny ve stavební kanceláři pana *Ed. Kroha*. Účelu svému odevzdána byla sokolovna plzeňská ve dnech 27., 28. a 29. června 1896. Obraz náš představuje budovu, jak ve dnech těch byla vyzdobena. Vnitřní úprava rovněž jako zevní mile jímá pozorovatele. Ušlechtilé detaily, celé zařízení i rozměry nádherného sálu překvapují. Vnitřní plocha mezi oblouky galerií měří okrouhle 400 m². Pod galeriemi je mimo to pro cvičence nebo pro obecenstvo prostor 135 m². Celá prostora sálu i s galeriemi a s estrádou zaujímá přes 900 m² i bez vedlejších místností může pojati na 3000 osob. Pohodlně 150 cvičenců koná cvičení prostná, vedle 10 družstev volně cvičících na nářadích. Sokol plzeňský trvá v Plzni od roku 1863. a má velmi značnou zásluhu o utužení národního života českého v Plzni. Výborovna nové tělocvičny ozdobena jest v duchu sokolském, zvláště zajímavým kusem výzdoby její jest umělecké dílo mistra Strachovského: poprsí † Vratislava Porta, jednoho z nejzasloužilejších náčelníků plzeňské jednoty sokolské.

Fot. Č. Hrbek v Plzni.

Jan J. Langner.

171. KAPLE SV. VÁCLAVA VE CHRÁMU SVATOVÍTSKÉM na hradě pražském jest nejpamátnější ze mnoha kaplí této kathedrály. Snažil-li se Karel IV. zanechati v chrámu sv. Víta potomstvu dílo velikolepé, tu při zřizování kaple sv. Václava štědrosti své nekladl mezí bezmála docela žádných, tím spíše, an v kapli uloženy byly ostatky sv. Václava, patrona Karlova i země české. Do kaple vedou velká, těžce kovaná vrata s velikým kruhem vězícím v bronzové hlavě lví, kteréhož kruhu se prý sv. Václav zachytil, když dne 28. září r. 935. jda do kostela sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi bratrem Boleslavem a jeho pomocníky byl zavražděn. Malý obraz z r. 1543 (ze školy Cranachovy) znázorňuje ten výjev. Kruh je u lidu v takové úctě, že čumák lva je takořka »odlíbán«. Kaple tvoří pravidelný čtverec výšky velmi značné. Ze skvostných maleb nástěnných hořejší zničeny byly požárem r. 1541. v částech dolejších viděti dosud fresky Tomáše z Mutiny a Dětřicha Pražského, jakož i zbytky drahokamů, jimiž stěny byly vykládány. Vedle dveří, na obraze v pravo stojí známý obrovský svícen Svatováclavský, znamenitá to práce umění kovoliteckého a představující sv. Václava v rytířském brnění pod baldachýnem. Nad tím chrámec gotický, bezpochyby sanctuarium. V kapli chová se ve sklípku dobře zaskleném a zamknutém přilbice a drátěné brnění sv. Václava. Hrob jeho je uprostřed kaple: nevkusný mramorový sarkofág nynější, zároveň oltář, pořídil arcibiskup Mat. Ferd. Zoubek z Bilenberku r. 1673. A v jihozápadním rohu kaple staré sešlé varhany zakrývají dvéře, vedoucí — do komory korunních klenotův.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

172. Hradní kaple na Lipnici. Ze všech kaplí starých hradů českých za historicky nejpamátnější klademe kapli na hradě Lipnici v Čáslavsku, slavnou již v době předhusitské, neboť okolo r. 1380. založeno při ní nadání velmi bohaté, i povýšena na kostel kollegiatní se zvláštní kapitulou. Nad to zakladatel Vilém z Landštejna, rozpomenuv se před smrtí řeči své přirozené, zřídil při ní kazatele zvláštního, jenž by v neděli a ve svátek lidu slovo boží »v řeči národní« zvěstoval. Zeť jeho a nástupce, známý Čeněk z Vartemberka, nejv. purkrabí, postaviv se v čelo počátečního hnutí husitského, rozkázal, aby kněží z kalicha podávati nechtící statky jeho opustili. Tak učinili i kanovníci Lipničtí. Aby však strana jeho nedostatkem kněží netrpěla, dal pan Čeněk zajati z nenadání jednoho ze světících biskupů českých, Heřmana Nikopolského, a dopraviv jej na Lipnici, přiměl jej tam ku svěcení žákovstva ponejprv dne 6. března 1417., potom pak vícekráte ještě, ač arcibiskup Konrád Heřmana již 15. března t. r. úřadu byl zbavil. Druhé svěcení kněží pod obojí dálo se na Lipnici r. 1482, kde vlašský biskup Augustin Sanktuarienský, zavítav sem k Burianu Trčkovi, na žádost kališníků mnoho kleriků za kněze vysvětil. Dnes je kaple Lipnická pusta, tak jako celý, po ohni r. 1869. zhoubě ponechaný staroslavný hrad — ač zkáze její nyní ještě poměrně malým nákladem dalo by se zabrániti. Na to však není bohužel peněz. Spadlou jednou klenbu už nikdo nenavrátí, a stýskání a hubování vlastenecké památkám našim nepomůže.

B. Bernau.

Fot. Gust. Dvořák v Něm. Brodě.

173. Kolmarská třída v Lázních Františkových. Nejnádhernější ze světových lázeňských míst českých jsou Františkovy Lázně, v nichž nedostatek krajinného půvabu a malebného pozadí nahrazen vybraným vkusem a knížecí elegancí. Město samo, které teprve za právě uplynulého půlstoletí vyšinulo se na nynější stupeň, tak že již nejen frekvencí nýbrž i všeho druhu lázeňskou úpravou i nejslavnějším lázním světa se vyrovnává, má podobu čtverce, z patero krásných a širokých tříd složeného, které rovnoběžně od severu k jihu zabíhají. Nejnádhernější z těchto tříd jest Císařská třída, místo nejpřednějších hôtelův a lázeňských obchodů, nejútulnější a nejelegantnější jest Kolmarská třída, již obraz náš představuje. Široká třída porostlá jest krásným libosadem, uprostřed něhož vine se cesta, ve výborném pořádku udržovaná, v pozadí pak spatřuje se věž katolického chrámu. Po obou stranách vroubí třídu úpravné letohrádky, uvnitř vystrojené přepychem nejvybranějším, v nichž za letní doby, v úkrytu košatého loubí, přebývají cizinci a hosté ze všech končin světa.

Dr. J. V. Prášek.

FOT. STENGEL A MARKERT.

174. LEDNICE. Zámek knížat Liechtensteinů v Lednici jest nejnádhernějším panským sídlem Moravy. V nynější svou podobu uveden byl v polovici našeho století, kde starší, dosti jednoduché stavení ve skvělém slohu anglonormanském bylo přeměněno, při čemž i farní kostel Lednický jako zámecká kaple k nové stavbě byl připojen. Z hlavní budovy zámku vybíhají dvě široká křídla do světoznámého parku, největšího a nejnákladnějšího v celé říši. Zvláštní pozornosti zasluhuje orangerie a rodinná síň, potom sklepy zámecké, originelním způsobem upravené jako krápníkové sluje. Lednice je stará osada, jejíž německé jméno již r. 1222. se uvádí. Od středu XIV. věku byl rod Liechtensteinský v částečném jejím držení, ale teprve r. 1599. získal celý statek ten od strýců svých pověstný Karel z Liechtensteina, známý zakladatel moci rodové. Když pak kníže Karel Euseb (1660.) při zámku zdejším velkolepou zahradu ve slohu francouzském byl založil, stala se Lednice obyčejným letním sídlem rodu knížecího. Na počátku našeho století zařídil potom kníže Jan nákladem několika milionů proslavený onen park Lednický, ozdobený s královskou nádherou. Od té doby zámek i park stále byl zvelebován, ano za nynějšího držitele i část městečka — ku docílení lepší vyhlídky — nesmírným nákladem na jiné místo byla přeložena.

VIK. KAM. JEŘÁBEK.

FOT. A. PALFY V LEDNICI.

175. SVOJANOV. Obraz náš předvádí zde rázovitou krajinku z českomoravského pohoří. Kolem dokola vysoké vrchy, pokryté z části poli a pastvinami, z dobrého pak dílu lesem porostlé, hluboké, těsné rokle mezi nimi, v dolině chudé městečko a nad ním na temeni příkrého vrchu starobylý hrad, jehož černavé zdi a věže vedle novějších, do nich vestavěných budov, v rámci zelených strání poskytují pohled nadevše malebný. A zájem náš pro romantické toto zátiší zvýší se, seznáme-li odvěké jeho dějiny. Nedaleko města Poličky, Přemyslem Otakarem II. založené, zbudován v téže asi době i pyšný Svojanov, a král ten zapsal jej choti své Kunhutě. Po ní zdědil jej druhý manžel její, mocný Záviš Vitkovec, řečený z Falkenštejna. Týž r. 1287. podruhé oženiv se s Jitkou, mladistvou dcerou uherského krále Ladislava, žil zde na hradě Svojanově tiše sice, ale s nádherou královskou. Již však vyplňoval se na něm osud, zaviněný zradou na Otakaru. Nechtěje bez výplaty sumy zástavní vydati statků královských po Kunhutě z rozkazu Václava II. zajat byl na hradě Pražském, statků odsouzen, jako sprostý zločinec vězněn a konečně r. 1290 stat před Hlubokou. Svojanov, jejž posádka Závišova dlouho proti královským hájila, byl potom v přímém držení koruny a teprvé na počátku husitských bouří zastaven Bozkovicům, po nichž Trčkové, Žehušičtí a Zárubové zde vládli. Od vymření rodu Zárubovského, jemuž r. 1579. panství dědičné bylo prodáno, vystřídalo se na Svojanově mnoho držitelů, a již po dlouhou dobu náleží rodinám občanským. Avšak starošedý hrad, utrpěv mnoho v pruských válkách, od minulého století vždy více podléhal zkáze, až r. 1842. úplně vyhořel. Po tom ohni opraveno pak již jen novější stavení z části býv. paláce pořízené, v němž majitel velkostatku podnes bydlí.

B. BERNAU.

FOT. JAN KLESL V POLIČCE.

176. ABRŠPACH čili Skalní město jest vedle nedalekých skal Teplických nejzajímavějším článkem skalního řetězu Krkonošského v severovýchodním cípu Čech. Prostírá se asi 2 km zšíří a 7·5 km zdélí východně ode vsi Dol. Abršpachu a tvoří se skalami Teplickými, ještě poněkud východněji položenými, labyrint mocných pilířů pískovcových podobajících se z daleka ohromným zbořeninám Kyklopských paláců a věží, odkudž odvozuje se i lidový název »skalního zakletého města«. Jsou to propláknuté spousty pískovce představující nejpodivnější a nejbizarrnější útvary a podoby, dle nichž obdržely jednotlivě i svá jména: Obrácená homole, Purkmistr s paní, Jezuitská ulice, Hřib, Přilba atd. Pískovec skal náleží střednímu patru útvaru křídového, stupně jizerského. — Zajímavá tato končina Čech bývá co rok cílem turistů ze všech končin světa jako skutečný div přírody. Ozvěna ve skalách je obdivuhodna. Palacký ji vyličuje: »Rána podobá se hromu, který z počátku burácí po pravé straně skalnaté doliny, pak přestane a po chvilce na levé straně se opětuje a s nesmírným hlukotem k lesnatým horám se táhne«. K prohlídce skal i s projížďkou na jezeře stačí půltřetí hodiny. — K západu od »skalního města« pne se hora Althaus se skrovnými zříceninami hradu Abršpachu, který se připomíná již v r. 1384.

RED.

FOT. A. LEHMANN V TRUTNOVĚ.

177. Pomník Jana Žižky z Trocnova u Přibislavi. Mocné city rozchvějí nitro naše, blížíme-li se tomu nevelkému palouku, na němž skonal Žižka, »náš bratr věrný«. Obléhaje Přibislav, rozstonal se hlizou morovou. Přimlouvaje oddaným ctitelům svým, kteří stáli okolo jeho lože, »aby se milého boha bojíce stále a věrně bránili pravdy boží pro věčnou odplatu«, poručil duši svou bohu a skonal dne 11. října r. 1424. ve středu před sv. Havlem. (Tomek.) Pole, na kterém Žižka skonal, jest asi půl hodinky severně od Přibislavi a zůstalo po jeho smrti rádlem i motykou nedotknuto; duše lidu z bolné vzpomínky a úcty zachovávala poslední lůžko Žižkovo neoseto. A v době hlubokého ponížení národa, v době, kdy lid tonul v tesknotách plných pověr, kdy i Žižka, přítel jeho věrný, býval mu představován jako divoká šelma, hrůza nedopustila, aby se rušivě dotknul tichého místa. Povstaly báje, že trest stihl by nešťastníka, jenž opovážil by se rozrývati památnou půdu. Roku 1862., o slavnosti borovské, koupil to místo Dr. Julius Grégr a věnoval je pražskému Sokolu. Mohutný pomník Žižkův s velikým kalichem na žulovém kuželi vzpíná se ze zamlklých polí, a od severu lze jej z daleka viděti. Pod římsou jsou poznamenána místa, kde Žižka slavně zvítězil, a spodní část pomníku tvoří kameny, věnované obcemi a spolky českými. Pomník odhalen byl dne 20. září 1874. u přítomnosti mnoha spolků, zvláště sokolských jednot, a velikého množství českého lidu. — Hluboké ticho vane teď ve vůkolních polích — časem jen pasáčkova píseň zazní, neb lehký větřík rozčeří kvetoucí klasy . . .

Karel V. Rais.

FOT. GUST. DVOŘÁK V NĚM. BRODĚ.

178. VELKÝ SÁL VEŘEJNÉ A UNIVERSITNÍ KNIHOVNY PRAŽSKÉ v Klementinu překvapí každého svou krásou. Nejen že celek působí vzácným souladem svého pozdně renaissančního slohu, plného jemně vlnitých linií a tlumených barev, ale i každá jednotlivost vymáhá zájem ať trojdílná nástropní freska Hieblova, jež ve svém středu, chrám moudrosti představujícím, největší vzdušnosti dosahuje, ať podobizny vynikajících Jesuitů (m. j. Jiř. Plachého), ať skvostná, místy zlacená mříž, galerii obcházející, neb dubové skříně se svými hladkými a točitými sloupy, či kol sálu se táhnoucí, vkusně ve dřevě vykládaný chodník. Sál protíná řada 10 globů, z nichž zmínky zasluhují oba krajní: Phligerův, před vzestupem na galerii, kde zavěšen obraz cís. Františka I., a z mědi prolamovaná *sphaera armillaris*. Mezi vchody do malého sálu týčí se poprsí nejslavnějšího bibliotekáře ústavu, Pavla Jos. Šafařika, nákladem 10.000 zl. od císaře Františka Josefa I. zřízené a zhotovené 1864 Pilzem ve Vídni. Sál dostavěn 1722, a chována v něm původní knihovna řádu t. zv. *bibliotheca maior* na rozdíl od *b. minor*, záležející z knihovny ojvinského kláštera a ze staré Karolinské, 1556 a 1622 připojených. R. 1730. zakoupena sbírka hrab. Herbersteina, nejdůležitějším pro vývoj knihovny je však rok 1777, kdy proměněna ve veřejnou a universitní, rozmnožena byvši novou knihovnou Karolinskou, četnými sbírkami zrušených klášterů, major. knihovnou Kinských, i j. Otevřena 30. října. t. r. Revise r. 1896. vykázala 228.836 svazků a 3857 rukopisů.

JAROMÍR BORECKÝ.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

179. Svatojanský vršek u Trutnova. Stranou polední nad král. věnným městem Trutnovem vypíná se příkrý, jehličnatým lesem porostlý vrch, na jehož temeni stojí kaple sv. Jana. V lesině kolem svatojanské kaple panuje líbezný, posvátný klid, jejž leda zašumění štíhlých sosen někdy přeruší. Avšak byl den, kdy zde v těchto poetických místech a kolem této kaple tekla potokem krev lidská. Bylo to 27. června roku 1866., když se kolem Trutnova střetli císařští plukové s Prusy, nad nimiž toho dne zvítězili. A při vítězství tom nejslavnější a nejkrvavější boj bojován byl na vrchu kolem kaple sv. Jana. Dne 27. června přálo válečné štěstí u Trutnova císařským tak, že o půl páté odpoledne byli Prušáci na ústupu mimo zálohu brigády jenerála Barneka, stojící na Janském vrchu. Když na zálohu tuto narazila postupující císařská brigáda Wimpffenova, ihned zahájila proti ní útok, jehož důraz napotom sesílila ještě brigáda Kneblova. Náběhy na pruské postavení na svatojanském vrchu musily býti opakovány několikráte, nežli se císařští dostali na Prusy bodákem, aby je odtud sehnali. Ale pak tu nastalo nejděsnější vraždění a krveprolití, které se zde průběhem trutnovské bitvy vícekráte opakovalo. Prusové zahánění císařské a císařští Prusy. Při jednom takovém zápase uchýlil se oddílec císařské pěchoty do samé svatojanské kaple, odkudž na Prusy střílel a nechtěje se vzdáti, do posledního muže v kostelíčku padl a vykrvácel. — Stopy bojů oněch na jindy poetickém tom místě dlouho byly patrny, a mnohé z nich zůstávají doposud nesetřeny. Vrch svatojanský nad Trutnovem byl a jest doposud cílem pouti mnohých a mnohých, kdo do Krkonoš a do Trutnova zavítají, a památným zůstane povždy tím, že jest jediným místem, kde r. 1866. zbraně císařských nad Prusy slavně zvítězily.

Dr. V. Řezníček.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

180. Rodný dům Karla Havlíčka v Borové. Městečko Borová, nazývané také Borovou Rudnou, jest v okresu Přibyslavském, při silnici od Hlinska k Přibyslavi. Rozloženo jest po stráni vrchu, na jehož temeni stojí kostelíček svatovítský, obklíčený hřbitovem. Jdeme-li po silnici na náměstí a vzhůru ke kostelu, Havlíčkův rodný domek spatříme po pravé straně. Hle, toť ono stavení (dříve č. 19. nyní 163.), v němž hospodařil otec Matěj Havlíček s chotí Josefinou, a kde se jim dne 31. října 1821. narodil syn Karel, proslavený potom náš Havlíček Borovský. V Borové později řádilo několik požárů a také rodný dům Havlíčkův vyhořel a potom poněkud byl přestavěn; přízemek se však valně nezměnil. Z tohoto domku chodíval Karel, tehdy zamračený hošík, do školy k panu učitelovi Línkovi, na nějž si v pozdějších dobách se srdečnou vděčností vzpomínával, z tohoto domku chvátával vzhůru do fary, kde hospodařila jeho tetinka, a kde žili osvícení kněží farář Jan Brůžek a kaplan Serbousek, již měli hocha rádi a již stali se i jemu nezapomenutelnými. Od borovského kostelíka otvírá se daleká vyhlídka. Nedaleko na jihu, na paloučku před tmavým pozadím lesů, směle týčí se mohyla s kalichem na temeni a s nápisem: Zde zemřel Jan Žižka z Trocnova . . . K borovskému kostelíku pohlížel Havlíček, když jej za časného jitra dne 16. prosince 1851. odváželi do dálného vyhnanství.

Ten Borovský kosteliček
stojí na vršku,
skrze lesy smutně na mne hledí:
»Jsi to, můj hošku?

Pode mnou jest Tvá kolébka,
já Tě viděl křtít,
starému vikáři ministrovati
pilně se učit . . .«

A r. 1862. sjížděl se do horského městečka lid český, duchem Havlíčkovým nadšený, aby na rodném domku jeho odhalil desku pamětní a oslavil památku velkého bojovníka i trpitele.

Karel V. Rais.

Fot. Gustav Dvořák v Něm. Brodě.

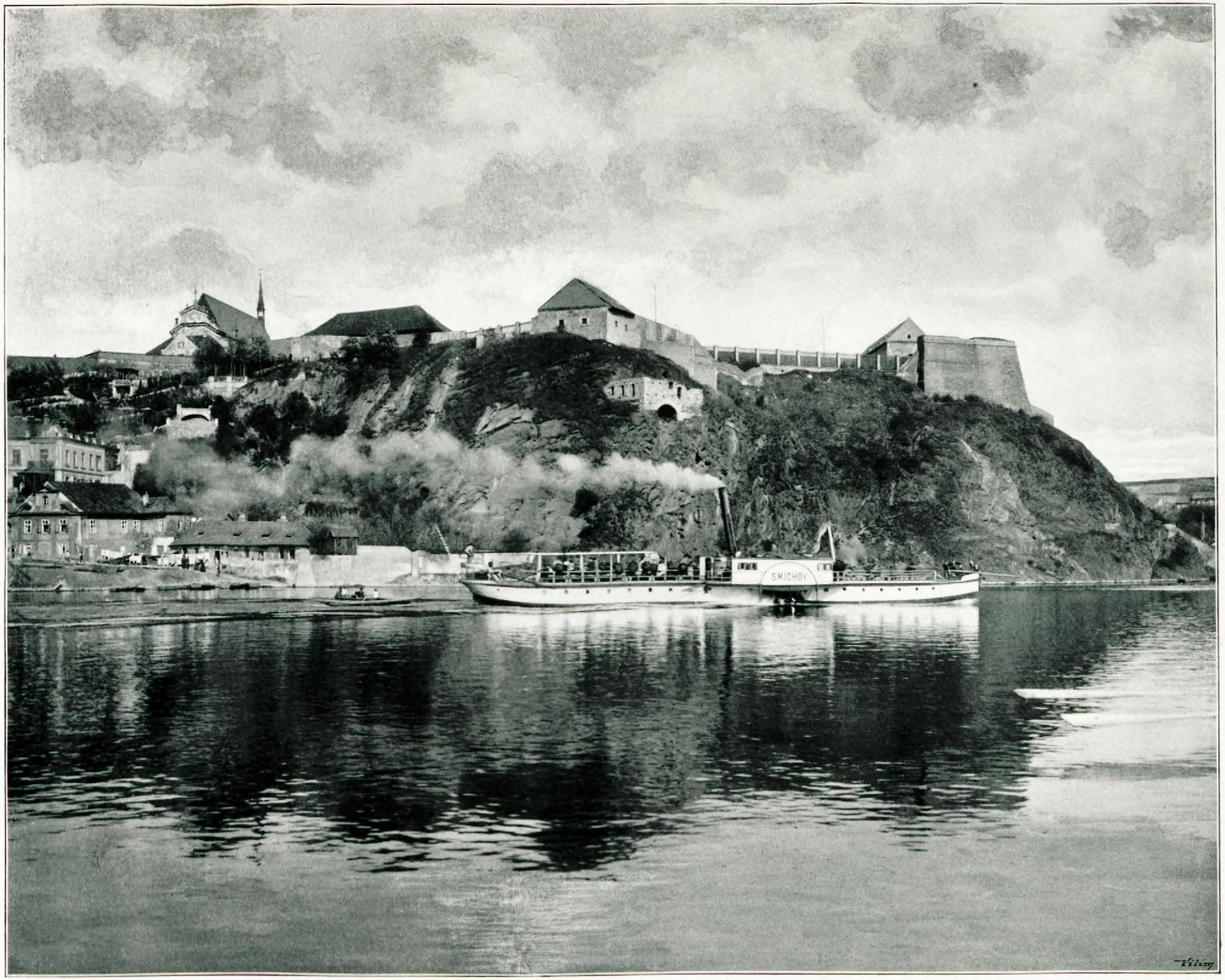

181. VYŠEHRAD. Valný kus staré slávy české dříme v silné té skále, pomalu zvětrávající, a nepohlédne na ni žádný Čech, aniž se mu srdce nepozachvěje steskem a melancholií. Už zvuk toho jména vybavuje tolik zkazek a pověstí, které obestírají toto staré srdce vlasti, stolici knížat, střed a ohnisko českého života za dob dávných a pradávných. Tím spíš, poněvadž vedle té slávy dříme na vysokém hřbitově vyšehradském tolik slavných hlav duševních bohatýrů doby nové i nejnovější. Máť mnohý z nás tam i celou řadu dobrých známých — známých aspoň dle jména . . . Nic nezbylo ze starého hradu knížecího, marně pátráme po některých stopách — z dob nejstarších zaniklo tu všecko, z dob pozdějších zbylo jen něco málo nepatrného, polorozrýpaného zdiva. Vyšehrad je kolébkou českého státu, jehož původ ztrácí se v šedivinách nehistorických mlh, ale býval silný a důstojný, neb i po založení pražského hradu ještě až do století X. panovníci čeští bývali tu nastolováni. Po té jen občas knížata a králové tu sídlili, ale v polovici věku dvanáctého lesk toho sídla slavného pohasínal, až ve věku čtrnáctém, za Jana Lucemburka, který daroval někdejší knížecí palác i se vším okolím vyšehradskému děkanovi Držislavovi, pohasl docela. Novostavby Karla IV. Vyšehradu mnoho nepomohly, i za bouří husitských hrad trpěl a r. 1653. přestavěn na silnou tvrz, která teď je bezcennou, a ze vší nádhery dřívější zbyla zde jen kollegiatní kapitola sv. Petra a Pavla, jejíž probošt a děkan jsou infulovanými preláty království českého. Čtvrt vyšehradská spojena s Prahou roku 1884. A skála vyšehradská opěvaná tolikrát, oživne teď jen návštěvou diváků, sledujících přes Vltavu zadarmo jarní koňské dostihy na protější Královské louce . . .

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

182. MĚŠŤANSKÝ PIVOVAR V PLZNI. Závod tento, založený r. 1842. v rozměrech nepatrných, může dnes plnou měrou býti zván chloubou nejen svého města, nýbrž také českého pivovarního průmyslu, neboť není druhého výrobku, jenž by byl ovládl světový trh tak dokonale, jak se to podařilo pivu tohoto pivovaru. Uvařiv v prvním roce svého vzniku 3657 hekt., mohl se měšť. pivovar r. 1870. již honositi výrobou přes 100.000 h., aby po stálém stoupání dospěl dnes k úhledné zajisté číslici bezmála 650.000 hekt., jež ročně všemi směry do světa vysýlá. Na odbytu tomto mají mimo Čechy podíl nejen veškeré země evropské, nýbrž i nejvzdálenější zámořské krajiny; cestujte na rovník či k severní točně, dejte se oceánem Atlantickým nebo Tichým i buďte ubezpečeni, že všude setkáte se s tímto dobrým a milým známým z Plzně. Místní podmínky, jež se nedají napodobiti aniž přenášeti, činí jakost plzeňského piva nedostižitelnou. Obrázek náš představuje dvořiště, po jehož levé straně vidíme starší i nové varny, v nichž 13 pánví o 100 hekt. umístěno, a ústřední kotelnu; po pravé pak výpravna čili po pivovarsku »výstav«, odkudž pivo, strojem ze sklepů na povrch dopravované, do pohotových železničních vozů, jichž má pivovar 200 v majetku, k dopravě se nakládá. Vidíme jen část celé rozlohy měšť. pivovaru; obnášíť tato skorem 550.000 m^2, a stojí na ní velkolepé zařízené sladovny se sýpkami, v nichž možno 200.000 h. sladu a ječmena umístit, dále pak chladírny, spilky, strojovny, zimotvorné stroje, rozsáhlé bednárny, skladiště a různé pobočné budovy; v rozličných těchto odvětvích zaměstnáno jest na 700 dělníkův.

RED

FOT. Č. HRBEK V PLZNI.

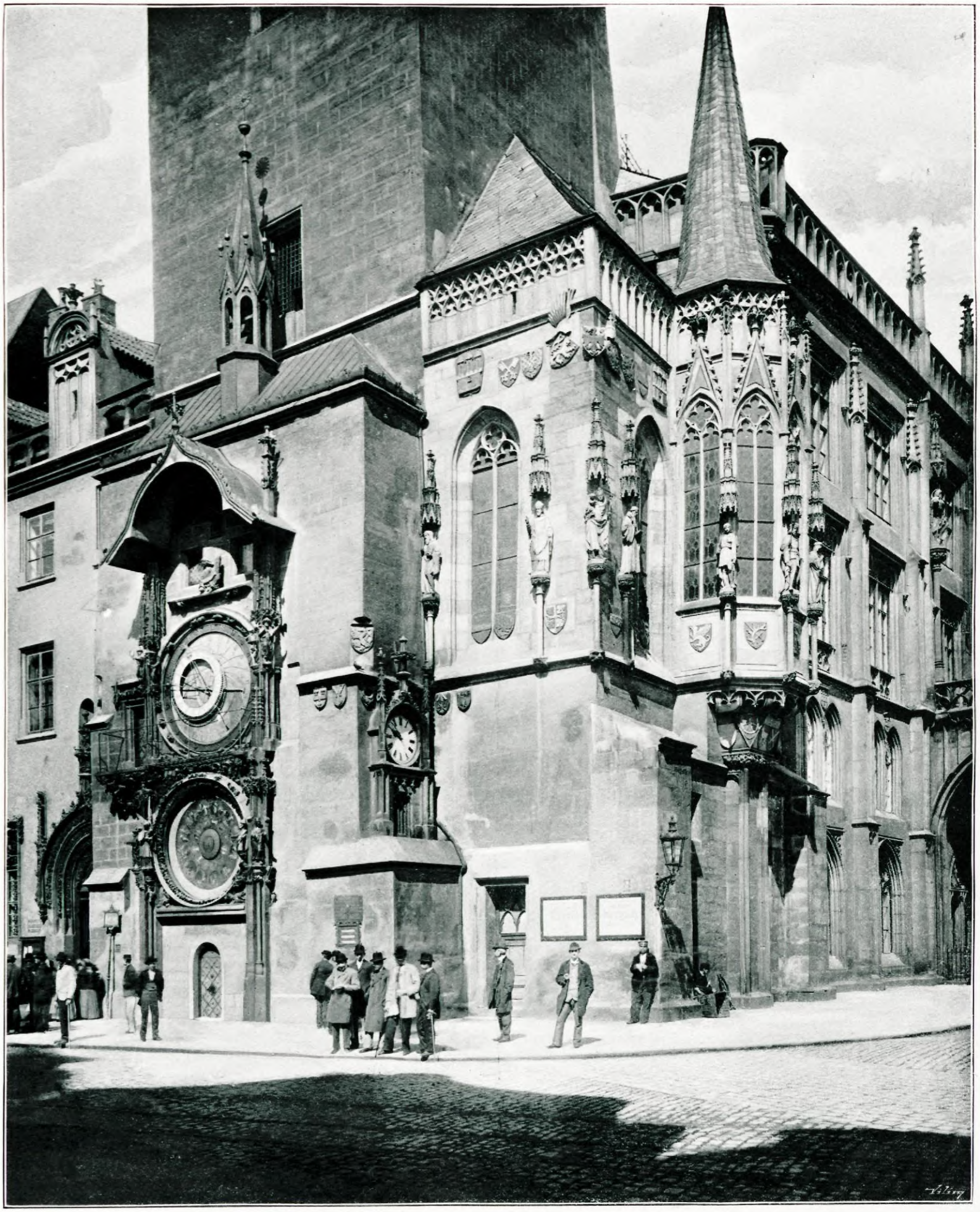

183. STAROMĚSTSKÝ ORLOJ na mohutném pilíři radniční věže na staroměstském náměstí, památné to hodiny astronomické, jest dílem mistra Hanuše, věhlasného hvězdáře a učitele mathematiky na vysokém učení pražském, který sestrojil hodiny ty r. 1490. za panování krále Vladislava. Dle pověsti mistr Hanuš, jenž byl oslepl, tuše blízký svůj konec, dal se prý dovésti do věže a hodinový stroj porouchal. Po té prý dlouho nedovedl nikdo přivésti stroj ku dokonalosti dřívější, až se to posléze částečně povedlo hodináři J. Landbergovi. V letech 1865 stroj znova opravován a je ted ve správě hodinářské firmy L. Hainzovy. Okruh kalendářní se zvířetníkem, mistrovské to dílo Jos. Manesa, uložen je v městském museu, a na jeho místě vložena je kopie Liškova. Stroj orloje ukazuje i bije hodiny dle novějšího způsobu i dle staročeského rozdělení času od 1 do 24. Mimo to naznačuje východ i západ slunce, oběh měsíce a jiných planet. Zazvonění zvonkem, jejž drží kostlivec, jest znamením k otevření dvou oken nad orlojem, za nimiž sošky apoštolů a žehnajícího Spasitele se pořadem objevují; když všech třináct sošek minulo, zavrou se po druhém zazvonění okna, a kohout ve výklenku nad okny umístěný ohlašuje kokrháním, že průvod je ukončen. — Vpravo od orloje v hořejším patře věže viděti krásný arkýř staré radniční kaple, vysvěcené již roku 1381. Arkýř zdoben sochami svatých a znaky zemí koruny české, Starého města atd. Ku vnější straně arkýře toho postaveno bylo v neděli 20. června 1621 lešení černým suknem pokryté, ze kterého úřadové všech tří měst pražských dívali se na hroznou popravu českých pánů . . .

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

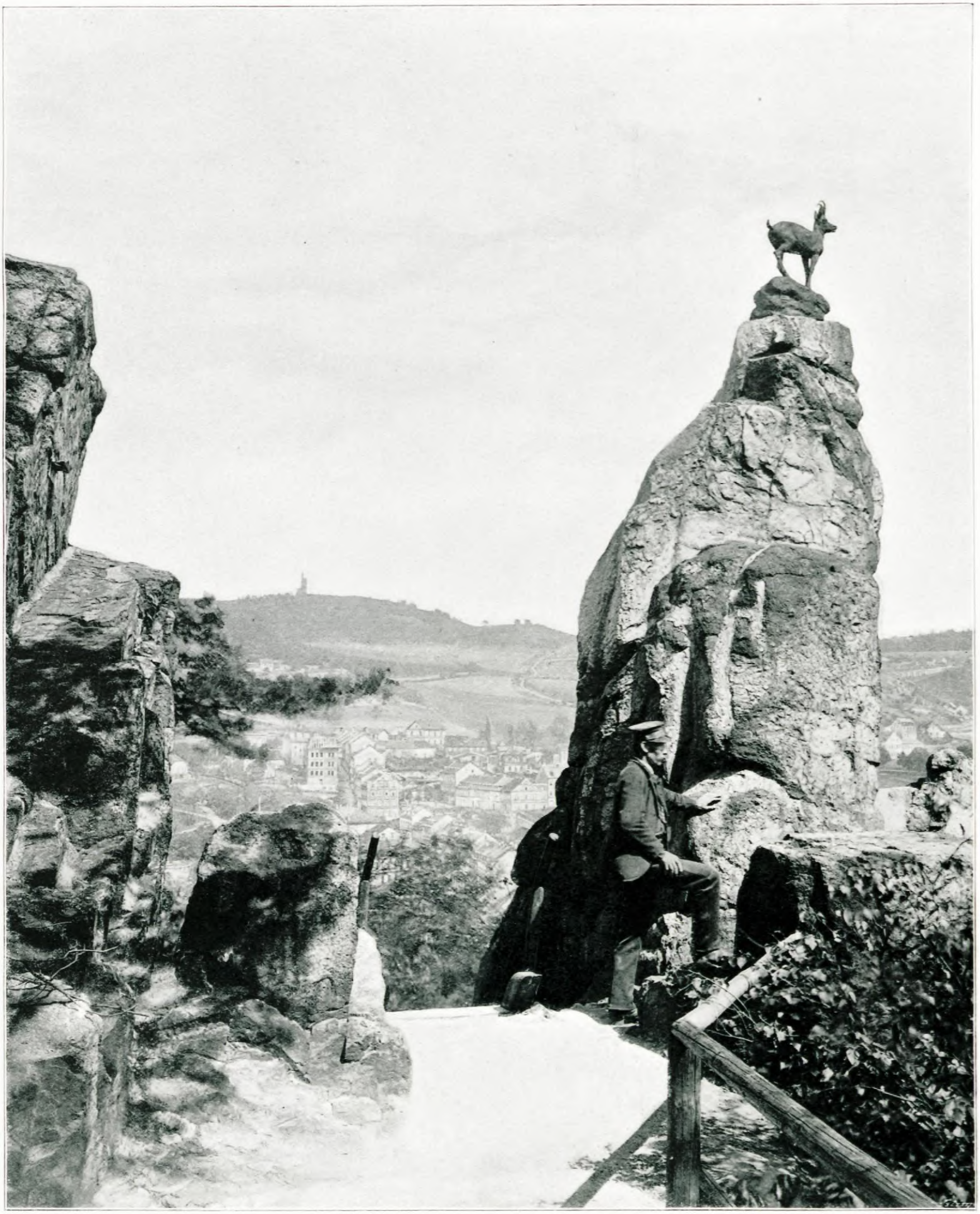

184. Jelení skok u Karlových Varů. Strmě nad středem lázní Karlovarských týčí se *Jelení skok*, zelenošatý až k holé skále na temeni, s níž dle pověsti štván smečkou psů Karla IV., seskočil jelen v hlubokou propast, a za ním střemhlav se vrhli králové ohařové, hlásíce po té bolestným vytím, že se opařili vodou, z pukliny země vyvěrající. Velkolepý rozhled nejen v útroby lázeňského města, nýbrž i na stěny veliké, táhlé kotliny rozvinuje se tu před zrakem diváka, jenž přišel ohledat místo, pověstné romantickou zkazkou lidu, která připjala se k Otci vlasti, zasloužilému tak o lázně samy, byť ne jejich objevem (jenž stal se dávno před Karlem IV.), přec rozhlášením jejich léčivosti a mocnou podporou. Několik rozkošných, stinných stezek vede k temeni, strmých i pozvolna vzhůru se vinoucích. Jedna z nich, v mírném oblouku klidně stoupající, slove Jubilejní cestou. Krátká odbočka láká k osamělé, ostře vyčnívající skalce, na jejímž hrotu kamzík z bronzu ulitý a baronem Lützovem věnovaný vyhlédá v širý kraj.

Eug. Mir. Rutte.

FOT. STENGEL A MARKERT.

185. Litomyšl — Rodný dům Smetanův. — V Litomyšli bylo ode dávna duševně čilo. Nejznamenitějšího muže dala české hudbě. Narodil se tu 2. března 1824. nesmrtelný Bedřich Smetana, veliký v utrpení i ve vítězství svých uměleckých idejí. Deska pamětní, mistrovi na radnici zasazená, neoznačuje pravého místa jeho zrození — tam nebyla dopuštěna. Přítomný pohled na vlídné nádvoří zámku, jehož zadní stranu se vzdušnou galerií napravo je zříti, ukazuje nalevo pod štíhlým obrysem věží svatoklimentských rozložité panské stavení. Je to pivovar, v těch místech již urbářem z r. 1610. připomínaný, a zde, v prvním poschodí uzřel náš tichý genius světlo světa, zde vedením svého prvního učitele, Antonína Chmelíka, již pětiletý zasvěcoval se do hry housli a později klavíru, na němž záhy vlastní melodie si vytloukal, zde se svým hudby a humoru milovným otcem, intelligentním sládkem, duetty se bavil, ano takové úžasné pokroky činil, že již ve věku půl sedma let veřejně v akademii litomyšlských filosofů mohl se dáti slyšeti. A kdo z Čechů ho dnes nezná? Vždyť pochopen jest i cizinou. »Prodaná nevěsta« jest nejen největším miláčkem českého obecenstva, ale její národní ráz, její svěží melodie a humor zanesly slávu její do celého světa. »Libuše« zaznívá při nejvýznamnějších chvílích našeho národního života, jeho »Dalibor« položil nerozborný základ hudebnímu dramatu českému. A ta jeho tklivá autobiografie v kvartettu »Z mého života«, napsaném krví, a ty visiony české slávy, vzbuzené v cyklu úchvatných symfonických básní! Smetana první opustil liché napodobení národních písní. On ponořil se do jejich studia, poznal jejich prvky a jal se v národním duchu ne napodobiti, ale *tvořiti*. A to jeho význam: je tvůrcem české školy hudební, již vtiskl pečeť národní, neopomenuv současně postaviti ji na vrchol moderního umění.

FOT. ČENĚK POLNICKÝ V LITOMYŠLI.

JAROMÍR BORECKÝ.

186. STRAKOVSKÁ AKADEMIE V PRAZE. Slechetný hrabě Jan Petr Straka z Nedabylic a Libčan věnoval závětí ze dne 18. února 1710. panství Okrouhlice, statky Libčany, Janovice a Hořejší Teplice, pak dům svůj na Malé Straně a zahradu šeidlerovskou na Novém Městě pražském k tomu účelu, aby z toho byla zřízena »akademie pro cvičení a exercitia mládeže chudé stavu vyššího národu Českého«. Podle úmyslu zakladatelova měla býti tato akademie vystavěna v Praze, měli na ni povoláni býti zkušení muži a učitelé, kteří by ovšem také byli úplně opatřeni v akademii, a chudí mladíci českých pánův a rytířův měli býti v akademii slušně šacováni a vyživováni, jakož i bezplatně cvičeni. Nadační listina došla cís. schválení teprve 3. února 1814. Z nadace Strakovy udělována zatím stipendia chudým šlechticům českým, kteří studovali na ústavech tuzemských; podmínka tato později odpadla. — K uskutečnění závěti v plném rozsahu došlo však teprve v době nejnovější. Z reservního fondu nadačního jmění, obnášejícího asi půldruhého milionu zl., dostavěna byla roku 1894. na pozemcích bývalé Jesuitské zahrady pod letenskou stráni nádherná budova podle plánů arch. Václ. Roštlapila a zřízena jakožto ústav vychovávací pro vyšší stavy království Českého. Chovanci, kteří jsou buď v akademii bezplatně vychováváni a ošetřováni, neb takoví, kteří obdrží poloviční stipendium, nebo posléze chovanci platící, navštěvují veřejné ústavy vyučovací a v akademii učí se jen takovým předmětům, kterým se na veřejných ústavech nevyučuje, neb jen měrou skrovnou. V akademii mohou pobýti chovanci až do ukončení svých studií na školách vysokých. Po právu očekává Český národ, že tento dar českého kavalíra a vlastence ponese blahodárné ovoce právě v těch kruzích, kde citu pro národ bylo dosud nejméně, a že Strakovská akademie bude semeništěm nové, skutečně národní šlechty české.

FOT. J. VILÍM V PRAZE. RED.

187. KAPLE SV. KŘÍŽE NA KARLŠTEJNĚ. S nezvyklou nádherou dal Karel IV. vystavěti Karlův Týn, jakožto schránku korunních klenotů, zemských listin, ostatků svatých a jiných pokladů. A několik svatyň bylo v zamilovaném tomto sídle zbožného panovníka, všecky vyzdobeny přeskvostně. Nejvíce ze všech vynikala dosud nejzajímavější část hradu, totiž kaple sv. Kříže, ve které bývaly chovány korunní klenoty české. Gotická síň s mohutnou klenbou rozdělena je mříží, na niž dosud jsou stopy bývalého zlacení; po drahokamech, jimiž také byla posázena, není arci ani památky. Hrabivost lidská i čas stejně řádily na stěnách kaple, jež byly pozlaceny a vykládány 2267 broušenými amethysty, achaty, jaspisy a karneoly. Nad kamennou ozdobou až po klenbu jsou obrazy svatých a panovníků, malované na dřevě a sádře od Dětřicha Pražského, Wurmsera a Mutiny. Některé byly odtud vzaty pro vysokou svou cenu uměleckou, jiné zůstaly a valně utrpěly časem; mezery po odnesených zůstaly prázdny. Kapli osvětlovalo na zábradlí 1330 voskových svěc, a klenba, představující oblohu se sluncem uprostřed, poseta byla hvězdami. Okna bývala z amethystů, jantaru, křišťálů a citrinů, zasazených v pozlaceném olově. Z nádhery té nezůstalo skoro nic, a ze starožitností ukazují jenom prázdné staré truhly, dříve snad schránky na listiny, klekátka z cedru a lebku krokodila, bůh ví odkud sem přinesenou. Za pootevřenou mříží nad oltářem, kdež prý klenoty zemské ukládány, zeje prázdnota, a pavouk zde visí na svém vlákně . . .

RED.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

188. ZVÍŘETICE. Ze starých hradů, zdobících ladné údolí Jizery, v posledním půlstoletí nejvíce téměř utrpěly Zvířetice, a nebýti vysoké věže, sotva bychom poznali je dle starších vyobrazení. Zejména od skopání jižního svahu hradního vrchu při stavbě dráhy pokračuje záhuba tam s hroznou rychlostí; nicméně skytají trosky hradní z nádraží Bakovského (viz obraz) posud pohled malebný. Zvířetice byly dávným zbožím rodu Markvarticů a stály jistě před r. 1287., kdy prvně vyskytuje se Zdeslav ze Zvířetic. Rod pánů Zvířetických vynikal smýšlením vlasteneckým; o Heřmanovi píše sám Dalimil, že byl »rytíř přešlechetný«; Zdislav stav se r. 1409. mistrem svobodných umění, horlivě stál k mistru Janu Husi; Petr vynikal jako statný stranník strany Ptáčkovy a bratří Heřman a Hašek se strýcem Vilémem prosluli jako věrní přívrženci národního krále Jiřího. Jmenovitě Heřman vyznamenal se ve válkách mezi Čechy a Uhry vedených jako hrdina a diplomat. Za syna jeho Petra vyšly Zvířetice z držení rodového; r. 1547. proměněny Adamu z Vartemberka pro účastenství v odporu stavů v manství, a on sám doživotně zde internován, r. 1622. sebrány v pokutě Janu Vlkovi z Kvítkova. Od té doby náležejí rodu Valdštýnskému. Hradní budovy byly v XVI. věku z velké části přestavěny, proto také rychle hynuly, když požárem r. 1720. udeřením blesku vzniklým střecha zámecká vzala za své. Čeho pak ušetřili živlové, to dokonal člověk, jak u nás zvykem, bouráním a odvážením kamení, tak že okrouhlá hlídka brzy bude čníti nad pouhým rumištěm.

B. BERNAU.

FOT. A. BERAN V BĚLÉ U BEZDĚZE.

189. JIHLAVA. Královské toto a dříve krajské město patří mezi největší místa moravská, čítajíc na 25.000 obyvatelů. Honosí se pěkným náměstím a třemi chrámy, z nichž Svatojakubský, již r. 1257. farní, v XIII. věku v nynější podobě své zbudován byl. Vně města stojí památná kaple sv. Jana, která řádu německému náležela. Mimo vyšší gymnasium a reálku má Jihlava, ač obyvatelstvo většinou je německé, také českou školu obecnou; je zde zem. robotárna, nemocnice a továrna na tabák. Osada na řece Jihlavě stála zde již ve XII. století a byla sídlem král. úředníka; když pak králové čeští seznali bohatost hor na pomezí českomoravském na stříbro a jiné kovy, povolali sem ku dobývání kovů německé havíře, čímž Jihlava s několika okolními osadami se poněmčila, tak že podnes německý ostrůvek mezi českými Moravany tvoří. Již roku 1229. připomíná se hornický mistr Jihlavský, jenž i královskou minci spravoval. Václav I. udělil Jihlavským, kteří mu ve válce proti odpořilému synu Otakarovi při dobývání Prahy rozličnými důmyslnými stroji pomáhali, právo městské a výsadu horní, známou ve středověku po celé Evropě. Roku 1278. zasnoubeny v Jihlavě děti padlého Otakara II. a cís. Rudolfa. Král Jan nazval Jihlavu prvním městem horním v království českém. Němečtí Jihlavané byli ovšem úhlavními odpůrci českého husitismu a vzdorovali i králi Jiřímu, uznati ho nechtíce, začež byli přísně potrestáni, a původci odboje i popraveni. K německému protestantismu Jihlavští záhy přistoupili, začež po Bělohorské bitvě krutě jsou pronásledováni; od té doby město morovou ranou a nepřátelskými vpády a požáry, zvláště pak klesnutím slavného někdy soukennictví následkem rozvoje továren Ernenských tak utrpělo, že není již ani stínem toho, čím druhdy bylo.

RED.

FOT. J. HAUPT V JIHLAVĚ.

190. MILEŠOVKA, známá královna Středohoří, vystupuje se všech stran osamocena do výše 835 m; nad své úpatí zdvihá se pak obrovský tento kužel na více než 400 m. Nahoře jest zaokrouhlená, k severu a východu snižuje se volněji, nejsrázněji pak spadá k jihu a jihovýchodu; hořejší část kužele, zarostlého lesem a nižším křovinatým podrostem, pokryta jest troskami znělcovými. Několik vyšších i nižších vrchů obstupuje do kola olbříma toho, příčnými hřbety s ním souvisíce; jsou to dle domnění zbytky věnce někdejšího sopečného krateru, jakož Milešovka pokládá se za typický vzor sopky, dávno vyhaslé. K vrcholu vede několik cest, nahoře jest velmi slušný hostinec, nejstarší to horská restaurace Čech, jehož první počátky padají již do let třicátých. Vyhlídce s Milešovky vykázal Humboldt, jenž častěji tam byl prodlel, šesté místo mezi všemi jemu známými vyhlídkami celého světa: k východu teprve Krkonoše, k severu a severozápadu Krušné Hory ji obmezují, k jihu těká ozbrojené oko až k vrcholům Šumavským a pod námi prostírají se celé severozápadní Čechy jako na vypuklé mapě! Skvostný je za vhodného počasí zvláště východ slunce s temene této nádherné hory! Jméno své má velebná tato vládkyně Středohoří od městečka Milešova přímo pod jižním jejím svahem položeného se statným, na nevysoké skále do čtverhranu zbudovaným zámkem. Až do posledních let XVII. věku vládl na něm starý rod Kaplířů ze Sulevic; Kašpar Zdeněk Kaplíř hrabě ze Sulevic, slavný obhájce Vídně proti Turkům r. 1683., vystavěl jej v nynější podobě a jsa mužem věd a umění milovným, zařídil v něm cennou knihovnu, zbrojnici a obrazárnu. Nemaje potomků, odkázal statek Milešovský příbuznému rodu Hrzanů; nyní náleží hrab. Ledeburům. Ze všech sbírek a četných podobizen, které dle závěti hraběte Kaplíře napořád v Milešově zůstati měly, zbyla tam na zdi hlavního schodiště jen jeho vlastní podobizna, nyní obnovená.

P. BERNAU.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

191. BŘECLAVSKÝ ZÁMEK. Břeclav čili Břetislav náleží původem svým k nejstarším osadám na Moravě, což ovšem platí především o Staré Břeclavi, vesnici to as půl hodiny severně od nynějšího města položené. Jak již jméno naznačuje, Břetislav I. toto buď založil aneb z rumů, v něž vpádem Maďarů bylo kleslo, znovu vyzdvihl a střediště zvláštního území učinil, které později vdově po Přemyslu I. náleželo a r. 1236. odevzdáno bylo vnuku jejímu Oldřichovi Korutanskému, jenž obyvatelům jeho táž práva udělil, jichž tehdy Brněnsko požívalo. Po smrti Oldřichově obdržela manželka Otakara II., Kunhuta, krajinu Břeclavskou. Ve válkách mezi Čechy a Rakušany poklesl však význam a blahobyt Břeclavy tak, že r. 1526. uvádí se jen jako městečko, jejž r. 1619. Dampierre vypálil, a r. 1621. Uhři Bethlenovi, r. 1645. Švédové, r. 1663. Turci a r. 1706. maďarští rebelové vyplenili. Panství Břeclavské, po r. 1620. Žerotínům konfiskované, dostalo se r. 1638. rodu Liechtensteinskému, jemuž posud náleží. Nejznamenitější budovou v Břeclavy, řekou Dyjí v několika ramenech obtékané a protékané, je knížecí zámek opodál města, prý již okolo r. 1230. královnou Konstanci založený, avšak v nynější své podobě teprvé ze XVII. věku pochodící. Vypadáť z venčí velmi malebně se svými dvěma věžemi, z nichž vyšší však teprve na počátku tohoto století na místě staré hlásky, pro chatrnost snesené, byla vystavěna; uvnitř spatříš dvůr s arkádami, ozdobenými mohutnými parohy statných jelenů, v zdejších lesích zastřelených.

B. BERNAU.

FOT. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

192. NÁDVOŘÍ ZÁMKU ŽLEBSKÉHO. Podavše již pohled na malebný tento a skvostně obnovený hrad zvenčí (č. 20.), předvádíme dnes vnitřní nádvoří, jaksi tedy jeho domácnost. Základní podoba hradu tvoří obdélný čtverec s věžemi v rozích, jenž na třech stranách obehnán jest úzkým parkánem ještě ze středověku pocházejícím; na čtvrté severní straně jest prostrannější předdvoří s několika vedlejšími budovami. Na prostranství před vchodem do vlastního zámku vidíš krásnou fontánu dle návrhu Fernkornova. Nad hlavní branou, jejíž vrata opatřena jsou pěkným kováním, jeví se mohutný zubr jako ze zdi vyskakující, práce to Jos. Maxe, jako rodové znamení Auersperků. Vnitřní dvůr podlouhle čtverhranný, s arkádami ze XVI. stol. pocházejícími, ozdoben jest znaky na pilířích malovanými; uprostřed něho jest stará studně s pozoruhodnou prací zámečnickou. Procházka komnatami, dílem uměle dřevem vykládanými, přesvědčí nás již o tom, že chová se v zámku veliké množství starožitností a vzácností. Mimo obrazy na plátně starší i nové školy uvidíš zde i vzácné malby na dřevě a skle, z jiných zámků neb kostelů sem přenesené, znamenité kusy starého nábytku, ještě pak cennější sbírku pokálů a nádob a četné zbroje. Hradní kaple v slohu gotickém s malbami v oknech, imponuje ušlechtilou svou jednoduchostí. Sbírky v místnostech zámku nahromaděné tvoří vůbec museum veliké ceny, k jehož jen poněkud zevrubnému přehlédnutí jediný den nestačí. Z oken pak a balkonů hradu otvírá se krásná vyhlídka do stinného parku se všech stran jej obklopujícího, kde Doubravka v lesním údolí hučí si monotonní píseň o dobách dávno již minulých, v nichž na pyšném tomto sídle čeští bohatýři mocně vládli, a český hlahol rozléhal se v jeho komnatách.

B. BERNAU.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

193. HRADNÍ PŘÍKOP S POMNÍKEM MÍSTODRŽÍCÍCH. Stalo se z návodu Matyáše z Thurnu, že na důvěrné schůzi českých stavů protestantských 22. května 1618. bylo ustanoveno, aby Martinic a Slavata, tehdá místodržící vlády, proti které stavové v odboji byli, »podle starého způsobu« byli svrženi s oken. Nazejtří, dne 23. května, dostavili se stavové do světnice řečené zelené, kde se soudové dvorští a komorní odbývali, chtějíce dále vyjednávati s vládou, jim nevalně nakloněnou. Když však při tom roznesla se zpráva, že rychtář staroměstský některé radní dal zavříti, vhrnuli se ve velkém rozčílení do místodržitelské kanceláře a zastihše tu místodržící císařské, Viléma Slavatu a Jaroslava z Martinic, vyhodili je po prudké a vášnivé hádce s oken a za pány jejich služebníka, sekretáře M. Filipa Fabricia, »jako snopka«. Náhoda však zachránila všecky tři, jen Slavata byl trochu povážlivěji na hlavě pošramocen; ale všem podařilo se uniknouti z Prahy. — Obraz náš poskytuje pohled do bývalého zámeckého příkopu nyní v sad proměněného, kamž defenestrace vykonána z oken vysokého zámeckého křídla vlevo obrazu se zvedajícího. Paměť šťastného zachránění bezděčných »výletníků« hlásá zejména pomník Slavatův, na obraze našem patrný, i z oken hořejších dobře viditelný pískovcový jehlanec, křížem zakončený.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE

194. KAMENNÝ DŮM NA HORÁCH KUTNÝCH. Za časů dřívějších stavěli horníci »kobky« ze dřeva. Takových kobek měla Hora veliké množství. Mezi nimi vynikal na Sv.-Václavském náměstí dům s vysokým štítem, vystavěný z kamene. Nazván proto již tehdy »kamenný dům« a název ten podržel až do dnešního dne. Kamenný dům po velechrámu Sv.-Barborském — vyniká svým uměleckým provedením nad veškery místní památky. Z pilíře přízemního klenutí vystupuje silný sloup, na němž spočívá gotický, pěkně zdobený arkýř, kterýž dosahuje druhého patra a ukončuje balkonem. Arkýř ten jest hvězdovitě sklenut, a na jeho prvním svorníku spatřujeme hlavu Sv. Jana Křtitele, na druhém beránka božího a kalich s hostií. Nad druhým patrem vypíná se štít v podobě trojúhelníka, jehož půdice zdobena jest stylisovanými rostlinami a zvířaty. Ramena štítu jsou různými kruhy a fialami zdobena. Pod úhlem vrcholkovým stával strom poznání dobrého a zlého, kterýž hluboko dolů větve své rozpínal. Pod těmi stáli Adam a Eva, a mezi nimi znak království Českého. V obou úhlech štítových vytesáni jsou dva jezdci v plném trysku k boji se chystajíce. Pod krajními okny zříme dva hornické štíty »*šlígle a pemrlice*« a pod prostředním znak městský. Po obou stranách arkýře jsou dva výklenky s baldachýnem a konsolkou. V jednom stojí socha sv. Václava, v druhém stávala socha šlechetného krále Jiřího, která v dobách náboženské nesnášenlivosti zmizela. Dům vystavěl v XV. stol. slavný Rejsek, stavitel chrámu sv. Barbory. V Kamenném domě — nynější radnici — uschovány jsou staré, vzácné památky a v druhém patře uložen jest bohatý archiv městský.

ANT. J. ZAVADIL.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

195. MĚLNÍK. Královské toto město věnné jest polohou svou nad soutokem obou hlavních řek českých jedním z nejvýznačnějších bodů v zemi, a věž gotického chrámu jeho panuje celému téměř kraji středočeskému. Půvabně shlíží starobylé vdovské sídlo českých královen s četnými svými věžemi, pustnoucím hradem a úpravnými novějšími budovami s pahorku na bocích vinnicemi pokrytého, jichž výrobek Mělníku zjednal slavnou pověst po širém světě. Byloť vinařství ode doby Karla IV., jenž ušlechtilou révu burgundskou zde štípil, nejpřednější živností městskou, zachovavši se i přes dobu nejhlubšího úpadku českého vinařství, a dnes dostává se mělničině, nepozbyvši ostatně nikdy své obliby, uznání na cizinských výstavách znalci nejpovolanějšími. Vína klidí se ročně 6500 až 9000 hektolitrů, z nichž až 3000 uloženo bývá v sklepích zámeckých. Na starší dobu vinařství zdejšího upomíná ostatně t. zv. vinnice Svatováclavská, dle místního podání kněžnou Ludmilou založená, dnes ovšem účelu svému odcizená. Město samo rozsáhlostí nevyniká, skládajíc se mimo předměstí ze 109 domů, za to však mile působí čilý život a úpravná městská výstavnost. Již na Karlově náměstí Pražského předměstí upoutal pozornost naši krásný Maxův pomník Otce vlasti, tohoto dobroděje Mělničanů, na náměstí vnitřního města neméně budí zájem náš starobylá gotická radnice a na západním okraji hrad Mělnický původem svým prastarý, s kaplí sv. Ludmily, ve XIV. věku na místě rodní komnaty kněžny této zřízenou, vedle pak něho mocný třílodní chrám, r. 1486. dostavěný. S pavlanu věže chrámové ano i terasy na západní straně hradu otvírá se udivenému zraku vyhlídka přerozkošná.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

196 JETŘICHOVICE, farní ves za Čes. Kamenicí, pokládá se právem za jedno z hlavních východišť do česko-saského Švýcarska a honosí se v odlehlosti své od větších míst okolím vskutku divukrásným, tak že od více let navštěvuje se též jako letní zátiší. Od severní strany obstupují osadu amfiteatrálně imposantní skupiny skal pískovcových, které krajince dodávají rázu tak velice malebného, že i podobné partie alpské předčí. Čtvrt hodiny ode vsi severovýchodně zvedá se do výše 90 m zkomolená pískovcová pyramida Falkenštejna, na níž toliko po 185 stupních rozsedlinami skalními možno se dostati. Z bývalého hradu viděti ještě studni, zbytky skalních komnat a četné draže. Falkenštejn založen byl ve XIV. století pány z Michalovic, po nichž asi r. 1406. dostal se Berkům z Dubé. R. 1428. prodán s panstvím Kamenickým Zikmundovi z Vartemberka a brzy potom opuštěn. Vyhlídka s temene této strmé a osamělé skály je obmezená sice, však velmi půvabná. Ostatně nalézá se v blízkém okolí Jetřichovic hojnost skvostných skalních partií, jako Balzrovo lože, Marianská skála, Černá stěna, Rudolfova skála, Lehátko a j. Lesy, Jetřichovice obklíčujícími, vedou na všechny strany pohodlné cesty a pěkné procházky.

B. BERNAU.

FOT. F. ROESLER V Č. KAMENICI.

197. Velká zasedací síň na radnici Staroměstské v Praze. Není stará, tato prostorná, vzdušná síň, která na jižní straně radnice těsně přimyká se k nejpamátnější její části, v níž nalézá se Stará síň, Obecní síň s vězením a arkýřová kaple se starožitným orlojem. Není stará sice, ale přece pozoruhodna svým provedením a památna vším tím, co v ní se již událo. Mocný rozvoj města vyvolal její nutnost. Zbudována byla v letech 1879.—1880. podle plánů architekta Bauma ze starší síně primatorské a ze tří místností presidia. Rozloha její obnáší 270 čtverec. metrů, výškou pak zaujímá dvě patra. Na straně k náměstí opatřena dvěma velikými, ozdobnými okny, z nichž vyniká znak zemský a říšský a mimo to znaky býv. čtyř měst Pražských. Nad těmi z venčí čte se nápis: »Dignitatis memores ad optima intenti.« Proti těmto oknům na straně severní umístěna jest loggie se čtyřmi a nad ní gallerie se šesti okny menšími. Střed vyplňuje 45 stolků, každý se dvěma židlemi, uchystanými pro stálé schůze sboru obecních starších. Mimo tyto konají se zde také jiné důležité schůze větších spolků a mnohé jiné slavnosti všeho druhu. Nad podiem, kde stojí křesla předsednická, mezi oběma velkými okny visí podobizna Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa I. v životní velikosti. Na západní straně stkví se obrovský, překrásný obraz Brožíkův »Jan Hus před koncilem Kostnickým«, kterýž přičiněním zvláštního komitétu za starosty Dra Tomáše Černého za 30.000 zl. byl zakoupen a pak sem pro všecken národ Český darován. Úprava celé síně jest architektonicky bezvadná, velice ozdobná i vkusná. Žel, že nedošlo dosud k dokončení celé úpravy také v tom směru, aby do výklenků, vroubících celou hoření část síně, postavena byla poprsí mužů, o rozkvět obce a blaho národa Českého nejzasloužilejších.

Jos. Havlík.

Fot. J. Vilím v Praze.

198. ČESKÝ ŠTERNBERK. Břehy »Sázavy ladné« zdobeny jsou celou řadou hradů a zámků, na díle již rozpadlých v pusté rumy, dílem však ještě v bytelném nám dochovaných stavu. Z poslednějších nejpamátnější a nejmalebnější je Šternberk, zvedající se nad soujmenným skrovným městeckem na hřbetě úzkého ostrohu, jejž bystřina, divokou roklí ku řece spěchající, na levém břehu Sázavy tvoří. Strání nad touto úžlabinou vede z městečka k hradu vozová cesta, hájená někdy čtverhrannou baštou, na jejímž zbytku ještě úmyslné podkopání, z dobývání hradu vojskem krále Jiřího pochodící, jest patrno. Někdejší první brána dávno je odklizena, druhá, vlevo hájená kulatou věží, vede do předhradí čili dolního zámku, kde jednopatrové budovy a hradební zeď neveliký dvůr obklopují, nad nějž k jihozápadu mocné stavení horního zámku vysoko strmí. Ku vchodu tohoto vedou někdejším parkánem kamenné schody. Horní hrad sestával původně z několika hmotných věží, nyní do stavení pojatých. Uvnitř je malý, úzký dvorek, jenž s okolím svým nejvíce ještě uchoval starý ráz; vše ostatní jest přestavěno, a ani baroková kaplice, ani jiné komnaty nechovají zvláštních pamětihodností. Okna hradu jsou většinou nová. Jen staré švihovky, postavené ve dlouhé chodbě, zasluhují povšimnutí. Okolo nich přijdeme do zahrádky k hrubé, kulaté baště, za níž most r. 1829. vystavěný přes hluboký příkop vede a hrad nyní i s této strany přístupným činí. Za příkopem zdvihá se temeno pahrbku výše hradu a nese k obraně tam zbudovanou věž, rozvalenými hradbami obklíčenou. Ve věži pamětihodné vězení. — Šternberk založen byl okolo r. 1241. Zdislavem z Divišova, a při potomcích jeho, Šternbercích, hrad a panství (až na mezeru v l. 1712.—1841.) trvá podnes. Pro odboj Zdeňka ze Šternberka byl hrad r. 1467. vojskem královským dobyt; r. 1627. vyplenili jej zbouření sedláci.

B. BERNAU.

FOT. RUD. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

199. POHL'AD SO SLAVKOVSKÉHO ŠTÍTA. Z Nového-Smokovca na Slavkovský štít i planý chodák vynde za $4^1/_2$ hodiny. Cesta je pohodlná. Len vystúpte, zacítite zvláštny dojem. Tam dolu, vôkol vil Smokovca, tol'ká bujnosť prírody, samá zeleň vysokých svrčín, v parkoch samý kvet a krása devíc sem slietnuvších so všetkých strán Európy. A tu, na plešivej hlave Slavkova, vidíš sa v nekonečnej tichosti, ktorú zacítiť možno len na vysokých štítoch tatranských, medzi ozrutnými vežiami končiarov — ako na vyhorenom, bezživotnom mesiaci. A predsa »hory, hory, čierne hory, za vami ma srdce bolí!« Vy, Tatry naše, chlúbou ste ubitého národa môjho; každý končiar, každá stráň, grúň a dolina vaša nosia mená slovenské, ktoré nedostaly ste pri nejakom politickom krste, ale z úst toho l'udu, ktorý vôkol vás už od tisíc a tisíc rokov šíro-diale rozložený je. A po vaších bedrách, vo vašom materskom lone, rozložili cudzinci stány svoje a detva vaša je od vás, od srdca drahej zeme svojej, vytisnutá. Národe drahý! Či dbáš o dôstoj svojho mena? Či my v Tatrách nemáme mať *svoje* vlastné stány? Bratia a sestry od Šumavy k Tatrám, spojme sa v jednotu myšlienky: vystavme si v Tatrách, tam pod Kriváňom, krásne, letné stány, dôstojné národa celého! Ja tomu, kto dá myšlienke tejto tvár skutočnosti, volám dnes so Slavkovského štíta hlučné: Na zdar!

KAROL SALVA-ĆEBRATSKÝ.

FOT. KAREL DIVALD V KARTFELDSKÝCH LÁZNÍCH.

200. HORA KUNĚTICKÁ jest nejvýznačnějším bodem střední části východních Čech, a silhouetta její známa daleko široko. Velebně vypíná se čedičový její kužel ze žírné roviny polabské, korunován velkolepými zříceninami hradu, slavného to pomníku mocných Pernštejnů. Vystavěn sice hrad na Hoře, předtím majetku kláštera Opatovického, již v letech 1420—1423 Divišem Bořkem z Miletínka, ale teprvé bohatý Vilém z Pernštýna přestavěl jej v onu mohutnou pevnost, jejímž zbytkům obdivujeme se podnes. R. 1560. prodána Hora s Pardubicemi komoře královské, hrad pak r. 1643. vypálen Švédy. Tvrdé zdi podnes dosti odolávají živlům nepříznivým, avšak za našich dnů řádí proti nim škůdce nebezpečnější deště, sněhu, mrazu i vichřice. Čediče zdejšího užívá se totiž za štěrk silniční i za kámen na stavby. Již za dob dřívějších bylo lámáno v Hoře, avšak daleko ne těmi rozměry jako za nynějšího majitele, vídeňského velkoprůmyslníka Drascheho. Práce lamačů podryla již základy zdi hradebních, které počínají řítiti se a propadati — smutné dílo svévolné zhouby! Návštěva Hory, nad niž v celých východních Čechách není vyhlídky rozkošnější, naplňuje dnes jen trudem mysl vlastimila. Bušení kladiv na úpatí hradu, časem hlomoz, vzbuzený výbuchem, řítící se pak skála, pustý křik lamačů — toť vše prosaická, materialistická přítomnost, která nádherný vrch i památný hrad v nedaleké poměrně budoucnosti úplně zničí. A proti vandalství tomu kde pomoc jaká a odvolání, když sám zemský výbor dává lámati kámen z Hory Kunětické! Smutné to poměry.

B. BERNAU.

FOT. JOS. PÍRKA V PARDUBICÍCH.

201. Zámek v Náměšti nad Oslavou statně vypíná se na strmém návrší stromovím malebně zarostlém, s něhož do úvalu řeky bystře tudy proudící a na soujmenné město pohlíží. Za středověku zajisté náležel k nejpevnějším hradům moravským, jsa na přístupnějších stranách silně opevněn zdmi a baštami, z nichž část podnes jest zachována. Zámecké stavení samo tvoří mohutný čtverhran s některé strany až na čtyři patra vysoký. V nynější podobě pochází z druhé polovice XVI. století, jak nápis na bráně z r. 1578. svědčí. Na východní straně obklopuje zámek, v poslední době obnovený, překrásný sad. Ku znamenitému tomuto zámku víží se mnohé upomínky dějepisné. Založení jeho sahá do XIII. století. Od druhé polovice následujícího věku náležel pánům z Lomnice a po nich pánům z Kravař. Za vnitřních nepokojů zmocnil se markrabě Prokop Istí hradu Náměště, ale r. 1408. opět dobyl ho Lacek z Kravař. V XV. a XVI. věku vládli zde Lomničtí, až Jan starší z Žerotína dědictvím Náměště nabyl a zámek ve vlašském slohu znovu vystavěl, tak že mezi nejpřednější toho druhu budovy na Moravě patřil. Na Náměšti bydlíval pak šlechetný Karel z Žerotína, jeden z nejslavnějších Moravanů. Dojista v těchto stěnách odehrál se velmi důležitý a dojímavý kus života tohoto velkého muže. Jak mu asi bylo, když po bělohorské bitvě vida, že se na národ přivalilo všecko utrpení jím hned na začátku povstání předpovídané, musil na to pomýšleti, aby ze země otců svých se vystěhoval? R. 1638. prodal Náměšť Albrechtovi z Valdštejna, r. 1752. pak koupil panství to hrabě Vilém Haugvic z Biskupic, jehož rod posud je drží. Chvalně známa byla tiskárna, kterou r. 1530. Václav Mezifický z Lomnice pro Jednotu Bratrskou na Náměšti zřídil, a z níž mimo některé spisy Bratrské vyšla též první mluvnice česká, sepsaná Benešem Optátem r. 1533. Město Náměšť jest nyní okresním.

B. Bernau.

FOT. E. J. ÆHRLICH V TŘEBÍČI.

202. KRÁLOVSKÉ MĚSTO LOUNY rozkládá se na pravém, vysokém břehu Ohře, nejdále na severozápad posunuto jako přední stráž proti příboji německému, vlastně poslední závažný bod na této straně, živlem domácím uhájený. »Slunce« Táborů, Žatec, zašlo, padnuvši poněmčeno v ruce cizí, ale »měsíc« Louny posud na obloze se skvěje — jeť město toto ve vlasti z nejpokročilejších. Krásné, podnes zachované památky lounské, především gotický velechrám, skvostné to dílo mistra Beneše, s převzácnou kamennou klenbou, pravým arcidílem stavitelské techniky a krovem svým, ze tří jehlanců složeným, dnes v Čechách jediné, Žatecká brána, dům Sokolů z Mor a kostelík sv. Petra budí touhu naši po těch, jež, jako nádherná kašna Strašrybova, nepřízní osudu zmizely. Louny založil okolo r. 1260. Přemysl II. v sousedství soujmenné starší osady, a brzy vyniklo nové město smělým rozvojem obchodu a průmyslu, vyvolaným královskými výsadami. Původní německé obyvatelstvo během času velmi seřídlo, tak že se město toto jedno z prvních ku hnutí husitskému připojilo, a sám Hus na měšťany lounské s pochvalným dopisem se obrátil a k vytrvání napomínal. V době té vyšinuly se Louny na nejvyšší stupeň své důležitosti politické, ale dalšímu rozkvětu města zasazeny požárem r. 1517., potom událostmi r. 1547. kruté rány, až protireformací po r. 1620. a útrapami válečnými bývalý blahobyt zničen nadobro. Teprve za naší doby procitly Louny z dřívější své ztrnulosti a jsou dnes město velmi živé, vynikající školstvím i průmyslem. Z otevřené chodby za cimbuřím věže chrámu Svatomikulášského otvírá se nejzajímavější pohled jak na město v utěšené jeho poloze, tak na homole středohorské, a k západu, lemovanému na dalekém obzoru mocným valem Krušnohorským, utkví zrak na věžích staroslavného Žatce, hlavního města bohatého a úrodného někdy Lucka.

FOT. V. F. DVOŘÁK V SLANÉM.

203. KLÁCELKA U LIBĚCHOVA. Půvab přírodních krás v nejbližším okolí Liběchovském nemálo zvýšen jest pozoruhodnými pracemi ve skalách pískovcových, jimiž zvěčnil se zde proslavený náš Levý, prorazív si těmito prvotinami uměleckého dláta svého zároveň i životní dráhu, neboť geniálnost v nich mocně se jevící přiměla mecenáše Veitha dáti mladého umělce na učení k Schwanthalerovi. Výtvory tyto velezajímavé roztroušeny jsou po pravé straně silnice, vedoucí údolím Liběchovským, od lázní Božívodských až po Tupadly, jimž panuje nedostavěný Veithův Slavín. Nejdůležitější z nich jest ovšem t. zv. Blaník s Klácelkou, k nimž od továrny na barevná dřeva pěšinka lesem odbočuje. Obdivuhodná tato skalní partie, kde Klácel nejraději oddával se filosofickému svému hloubání, spracována rukou, tvůrčí síly své již vědomou, způsobem věru původním: v nevelikém, skalnimi stěnami kolkol obstoupeném prostoru spatříš tu obrovité postavy Žižky a Prokopa, v pozadí na kouzelném trůně dřímajícího Zděnka Zásmuckého, mimo to pak různé podoby pitvorných dibliků. Škoda, že pojatá myšlénka nebyla tu v prvotním rozvrhu provedena. Více tudíž poutá navštěvovatele jeskyně, k níž z tohoto předdvoří vede vchod, allegorickými postavami ozdobený; ve čtyrhranné kobce věrně tu předvedeny humoristicko-fantastické osudy Feriny lišáka, a těžko je návštěvníku, by rozhodl, zda-li živé provedení, smělá myšlénka aneb božské nadání umělcovo více zasluhuje obdivu. Bohužel, vydány jsou skvostné tyto práce v šanc zlomyslnému poškozování z příčin zášti národní, proti němuž se i mřížoví, českým spolkem turistů zde k ochraně pořízené, ukázalo bezmocným.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

204. OSLAVANY, městečko s 2800 obyvateli v útulném údolí dolní Oslavy v jihozápadním Brněnsku, děkuje dějinnou zajímavost svou jednomu z nejstarších klášterů na Moravě, panenskému totiž opatství »Údolí Marianské« řádu cisterciáckého. Založen byl klášter tento roku 1225. paní Znojemskou, Helvidis jménem, která statek Oslavanský k účelu tomu od kláštera Třebíčského výměnou byla získala. Kostel klášterní vysvěcen byl r. 1228. olomúckým biskupem Robertem u přítomnosti rodiny královské. Avšak během doby trpěl klášter ten mnoho útisků, jež jmění jeho velmi ztenčily, ano v době husitských bouří byl docela opuštěn, any se klášternice do Brna a Klosterneuburku utekly. Opět osazený znovu byl znepokojován a olupován hrabivými sousedy, až král Vladislav II. odevzdal opravu nad ním r. 1471. Vilémovi z Pernštejna. Konečně r. 1525. zanikl klášter pro chudobu nadobro, a statek náležel potom Krajířům, Althannům a Mollartům, až jej r. 1713. konvent kláštera na Starém Brně koupil. Po zrušení jeho přešel opět na světské pány. Bývalý klášter, nyní zámek, tvoří dvojí souvislý čtverhran, k němuž gotický, Panně Marii zasvěcený kostelík se štíhlou, osmihrannou věží přiléhá. Zvláštních znamenitostí nechová žádných. Farní chrám sv. Mikuláše, nad městečkem na návrší se pnoucí, pochází v nynější své podobě z r. 1770. Roku 1782. počalo se zde dolovati na uhlí, a Oslavany jsou dnes jedním ze středisk kamenouhelné pánve rosicko-oslavanské. V okolí zjištěno více míst pro archeologii důležitých.

V. ČAPEK.

FOT. J. K. SOUČEK V OSLAVANECH.

205. KOSTEL SV. KARLA BOROMEJSKÉHO v Praze, ted součást české polytechniky, jest jedním z nejpodařenějších a nejúhlednějších děl proslulého stavitele J. Kil. Dienzenhofera, a bylo by jen litovati, kdyby snad padl za obět rozšíření techniky. Z ozdobného vnitřku, adaptovaného k potřebám vědeckého ústavu, nezbylo již mnoho, a jen pěkné, harmonické průčelí, nad kterým vznáší se malá věž, zvonice bývalá, zůstává bohudík netknuto a neporušeno. Před průčelím tím, tvoříc uliční roh, je malá a málo pěstovaná zahrádka, obklíčená mříží barokní z kutého železa, nevšední krásy a ušlechtilosti. Zbyl zde půvabný kout Prahy minulého století, kterému po bok lze stavěti jen zákoutí letohrádku Ameriky. Pod kostelem rozkládá se veliká krypta s vyzděnými výklenky pro rakve, počtem asi 112, z nichž některé jsou zazděny. Při kostele směrem k nové budově techniky táhne se obytné stavení, které do r. 1784. příslušelo řádu Křížovníků, »strážců božího hrobu« se znamením červeného kříže na lodičce. Stavení to sloužilo pak jako ústav pro vysloužilé světské kněžstvo, založený zde r. 1732. působením arcibiskupa hrab. Jana Brennera a vystavěn byl rovněž od Dienzenhofera. Od r. 1784. bylo kasárnami, načež r. 1868. odevzdáno české technice. — Od těch čas, co zrušena sv. Václavská trestnice, nabývá okolí kostela sv. Karla Boromejského rychle moderní a úpravné tvářnosti, charakterisované zejména novými a pěknými budovami ženského výrobního spolku a Československé obchodní akademie.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

206. Zříceniny Kokořína. Z nejrázovitějších hradních trosek českých jest Kokořín, vypínající se v přepůvabné krajince od Mělníka severně, vysoko nad malebným údolem od tohoto města až k Palackému mlýnu pod Houskou se táhnoucím. Pískovcové stěny s obou stran údolí obstupují, tvoříce obrovské stupně, na dně čilý potok žene početné mlýny a celou řadu jezírek či »tůní« napájí, s levého však svahu shlížejí imposantní rozvaliny Kokořína, jichž mocná okrouhlá věž příchozímu kyne. Hrad tento, pod nímž v údolí nedaleko rybníka klepe někdejší hradský mlýn, býval neveliký sice, však polohou svou přepevný, stavbou mohutný a malebný. Zbudován byl na obdélném skalisku, jehož opyš k východu prolomen hlubokým příkopem, přes který vedl ku bráně zvoditý most. Z oválu obemknutého přesilnou zdí vystupuje východně čtverec skrovného paláce se zachovaným spodním klenutím, západně pak obrovská okrouhlá věž s vyčnívající gallerií a vysokou kamennou střechou. Škoda, že tato, tak jako věž sama, jak na severní její straně dobře lze pozorovati, blesky již velice potrhána a porušena jest. Několik skalních sklípků, hluboká studně v příkopě pod branou a stáje vytesané naproti ní ve východním skalisku jsou všecky další zbytky z hradu ve XIV. věku vystavěného. V době válek husitských vládl na něm táborský hejtman Jan Ritka z Bezdědic. Hrad spustl brzy po r. 1622. a byl pak peleší rot loupežnických. Kokořínské okolí proslavil Mácha, položiv sem děj jediného svého dokončeného románu »Cikáni«.

B. Bernau.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

207. PLZENSKÉ NÁMĚSTÍ. Leží v srdci vlastního města, tvoříc přední jeho ozdobu i středisko jeho ruchu. Rozsáhlý obdélník, odkud deset ulic všemi směry se rozbíhá, dělen jest velebným arciděkanským chrámem sv. Bartoloměje na dvě nestejné části, z nichž pohled náš zachycuje menší, ale vděčnější severní. Chrám je skvostná památka umění stavitelského, v hlavních součástech sahající již do konce století XIII. Vyniká mohutností linií, jimž zvenčí štíhlá, směle do výše se pnoucí věž, uvnitř vysoká, slunečním jasem oplývající klenba dodává onoho zvláštního vzletu, který z gotických kathedrál činí ruce sepjaté k nebesům. Dík obnově Mockrově chrám vystupuje opět v původní ryzotě svého slohu a působí silným dojmem, byť i mnohé ještě chybělo k jeho umělecké výzdobě. — Náměstí bývalo druhdy skvostným vzorkem italské renaissance; dnes upomínají na vlašské stavitele, v polovině století XVI. v Plzni se usadivší, již jen různotvaré štíty a portály, propůjčující nicméně náměstí určitý antikvisující půvab. Nejzachovalejší památkou jest ušlechtilá radnice, v pravo od chrámu, mistrem Hanušem v letech 1554—59 zbudovaná. K ní víží se pro Plzeň vážné vzpomínky historické. Mezi jiným ukazuje se tu v prvém poschodí prostorný sál, v němž dříve uložena byla znamenitá sbírka staré zbroje. Vedlejší dům nazývá se »císařským« na památku pobytu Rudolfa II. roku 1599. O něco dále viděti Marianský sloup, vztýčený za odvrácení moru roku 1680. Kopule, kterou za náměstím na konci ulice Solné je zříti, přísluší k nové úpravné budově poštovní, proti níž nalézá se vkusná budova »Plzeňských Listů«. Náměstí není vždy tak klidné, jak je pohled náš zachytil, aby vystoupily architektonické půvaby samy o sobě. Týdenní trhy (ve středu a v sobotu), zvláště však čtyři v celém kraji pověstné trhy výroční, naplňují často prostoru jeho rušným životem, plníce je pestrem krásných národních krojů.

JAROMÍR BORECKÝ.

FOT. Č. HRBEK V PLZNI.

208. SKALKA. Mezi nejpůvabnějšími partiemi romantického našeho Středohoří vždy jmenován bývá malebný hrádek Skalka blíž Třebenic, jehož pustá, okrouhlá věž z nevysokého, však příkrého čedičového úskalí pyšně pohlíží na novější stavení zámecké, nedostavěné a sešlé. Bělavým svým stavivem liší se jak od temnobarvé skály tak i od dalšího okolí — nerozborný to pomník bývalého hradu, jemuž sloužila za hlídku a útočiště poslední. Na malém tomto, však tvrdém sídle vládl ve XIV. věku rod rytířů ze Skalky, po nich pak Vršové ze Sadlna, Vřesovci a Kaplířové ze Sulevic. Nyní náleží Skalka ku Dlažkovicům. V dějinném ohledu nepoměrně zajímavější byl někdejší hrad Vlastislav, jenž v polobáječné době Neklanově na blízké výšině nad potokem Modlou na rozkaz pyšného knížete Lučanů byl vyzdvižen. Po pádu jeho na Turském poli ztroskotali vítězové také pevnost tuto, jim na vzdor postavenou, tak že dnes jen nepatrné stopy valů nad osadou Vlastislaví, ovšem však často vyorávané střepiny a škváry o místě svědčí, kde před tisícem let stávala. Nad vývařištěm Modly zde najdeš dnes úpravnou, okrouhlou kaplici Svatojanskou, r. 1722. vystavěnou, již mocné vrby a topoly mile stíní. Mezi nimi vždy o druhém letničném svátku hlučná pouť s kázáním pod širým nebem se odbývá, ku které se lid z celého okolí valně schází. Na blízkém palouku improvisován bývá malý trh, kde kupovači i prodavači se hemží, a čilý ruch rozproudí se v tiché osadě, jindy jen klepotem mlýna poněkud oživené.

B. BERNAU.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

209. SLOUP. Kdož na Moravě aspoň dle jména nezná Sloupu, kdož nezatoužil by častěji po idyllickém tomto zátiší vlasti moravské, o němž a o tajemném jeho podzemí již ve škole jak o divech byl slýchal! Požívať nepatrné jinak místo toto, čítající málo přes půl tisíce obyvatel, po celé zemi slovutnosti věru nemalé, neboť každý příchozí najde zde to, po čem byl toužil — zbožný lid milostnou sochu sloupské Matky Boží ve chrámě obklopeném prastarými lipami, k níž ročně půlstatisíc poutníků se schází — turista divoromantický svět, objatý rozkošnými, hustým vonným lesem porostlými stráněmi, chmurné skalní partie, nekonečné jeskyně a sluje s propastmi děsivými. Při svitu pochodní do syta může nachoditi se podzemními chodbami ponuré »staré« jeskyně sloupské, tam naposlouchati se ohlasu z hlubin burácejícího a hned vedle obdivovati se sněhobílým ozdobám krápníkovým překrásné Eliščiny jeskyně, teprvé r. 1880. objevené a menší, také však zajímavé jeskyně Šošůvecké, u níž nedávno teprve postaven první turistický hostinec sloupský. Přírodozpytec nasbírá zde pokladů ze všech tří říší přírodních a může, má-li dosti svižnosti, snésti si s vysokého Hřebenáče, skalního to »sloupu«, jenž celé osadě jméno dal (na obraze v levo), převzácný druh rozrazilu keltického a studovati vzácné druhy netopýrů, v jeskyních hnízdící. A starožitník? Zde ve Sloupu Drem Wanklem, otcem vědecké archeologie moravské, třicetiletým bádáním položeny nejprvnější základy anthropologie moravské, a jméno jeho vždy bude jmenováno, kdykoli o Sloupu a vzácnostech jeho bude se pojednávati. Bylyť jeskyně zdejší za nejstaršího pravěku pelechem zvířat předpotopních, a světlá sluje Kolna i bydlištěm člověka pravěkého; po obou zbyly pod naplaveninou hojné památky, a má proto Sloup pro bádání starožitnické důležitost nesmírnou.

B. BERNAU

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

210. KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE V KOČÍM bliže Chrudimi náleží tím spíše k nejzajímavějším památkám umění církevního ve vlasti naší, čím vzácnějšími staly se nepřízní věků a změnou vkusu stavby podobné. Filialní tento kostel založen byl českou královnou Žofií, druhou manželkou Václava IV., a zachoval se dodnes v původní podobě. Stoje uprostřed osady na volném prostranství, obehnán je do čtverhranu vodním příkopem a dřevěným roubením, a má v průčelí velmi památnou dřevěnou zvonici, celou šindelem pobitou, která nad prostrannou síní kostela se vznáší. Ku vchodu, touto předsíní vedoucímu, dostaneme se po dřevěném, krytém mostě, jenž malebnost celého stavení valně zvyšuje. Uvnitř spatříme nad jednoduchým gotickým portálem vytesaný rok založení 1397. Lod má prkenný strop, presbyteř však pěknou původní klenbu, jejíž žebra, jakož i obruby oken, opěráky a sokle tesány jsou z pískovce. Vedle oltáře nalézá se ozdobné gotické sanktuarium, na zvonici visí 3 staré zvony. Kostel, šindelem krytý, vystavěn je z bílé, lámané opuky; zvonice však sroubena velmi důkladně z mohutných trámů dubových. Ves Kočí náležela za starodávna z největší části obci města Chrudimě, která na počátku XVI. věku také zdejší zemanské sídlo s dvorem koupila. Kostel uchoval se přes všecky bouře a i přes velké spuštění osady od Švédů jako divem do našich dnů neporušený a budí nyní pozornost znalců, již svou původnosti plně zasluhuje.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

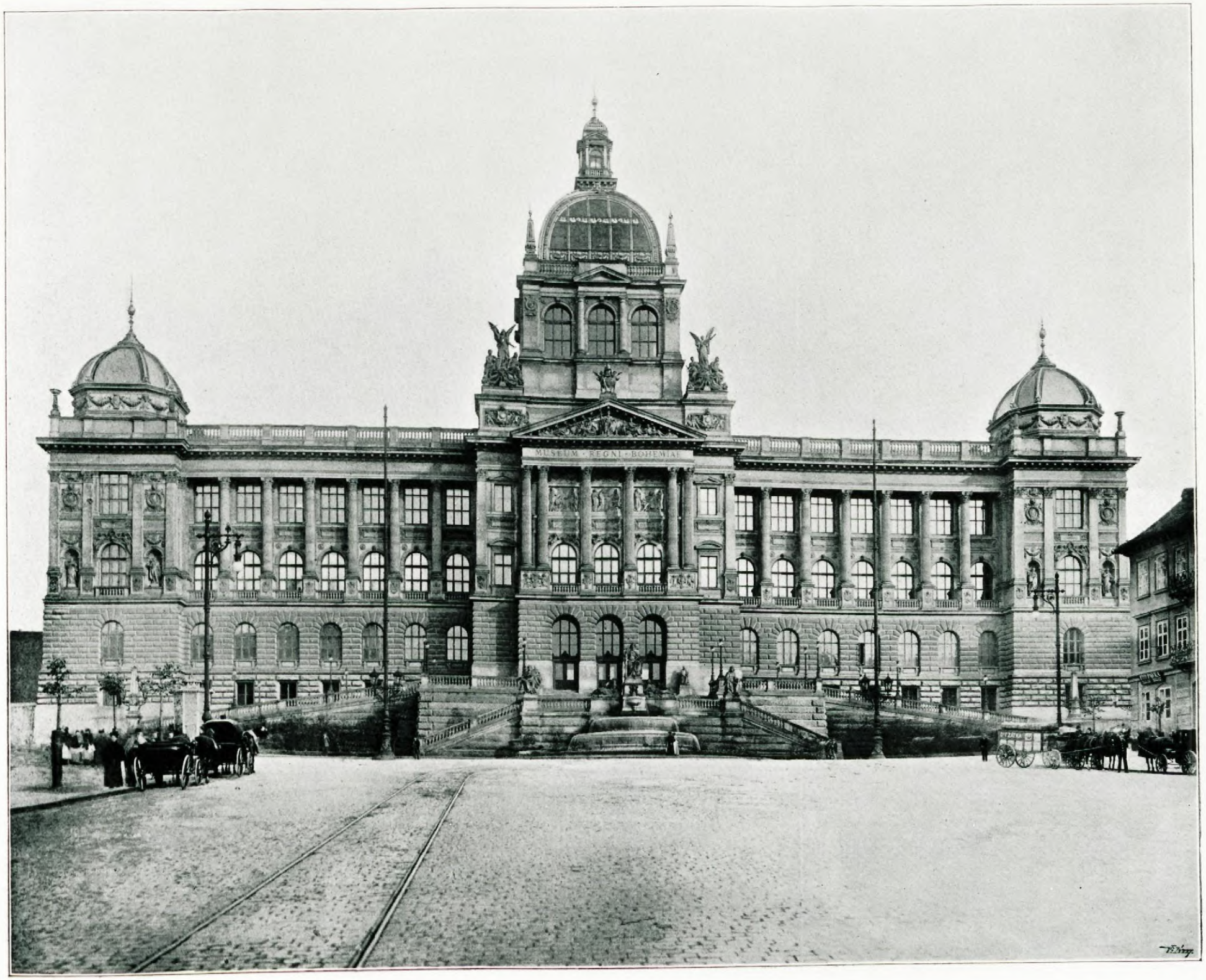

211. MUSEUM KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO representuje nejskvěleji pokrok národního našeho života a podává tak věrný obraz vlasti naší, i co do přírodních poměrů, i co do dějinného rozvoje v umění, vědě a literatuře. — Nové museum vystavěno na nejkrásnějším místě Prahy, uzavírá malebný pohled na Václavské náměstí, na jehož vyvýšení hrdě, daleko a široko vévodí, obohacujíc a doplňujíc uměleckou tvářnost našeho hlavního města. Budova tvoří samostatný celek, volna na všech stranách, a obklopena po třech stranách sadem. Klassický, čistě renaissanční sloh, a hlavně šťastné a účelné dělení půdorysu, jakož i dobře volené poměry a důrazné předložení risalitů façad, přispívají platně k velkolepému jejímu vzhledu. Ve střední části budovy vyznačena jest nejdůležitější místnost Pantheon, český to »Slavín«, mohutnou zlacenou kopulí, již na nárožích čtvero plastických skupin obklopuje; postranní risality korunovány jsou menšími kopulemi. Rozčlenění façad stepilými rýhovanými sloupy koryntickými, a vydatná, přiměřeně rozdělená výzdoba sochařská zvyšují podstatně všeobecný monumentální ráz budovy. Nesnadný úkol, vyrovnati různost výšek okolního terrainu, rozřešil tvůrce budovy, vlád. rada prof. J. Schulz, šťastným rozložením rampy a fontainy před hlavním vchodem.

JOS. VYSKOČIL.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

212. ZÁMEK VE VELKÉM MEZIŘÍČÍ. Město Velké Meziříčí na Moravě v býv. Jihlavsku, nyní asi 5500 obyv. mající, obdrželo jméno své od polohy mezi dvěma potoky, Balinkou a Radostinkou, jež za dolnoměstskou branou v jedno spojeny, řeku Oslavu tvoří. Rozkládá se na jihovýchodním úpatí dosti příkrého a balvany skalními posetého vrchu, na němž vysoká a rozlehlá budova starého hradu Meziříčského strmí. Až do počátku XVI. věku byl sídlem prastarého panského rodu Meziříčských z Lomnice, jichž erb posud ve znaku městském se zachoval; po nich vládli zde Pernštejnové. Heldtové z Kementu, Berkové z Dubé, Kounicové a j. Po velikém požáru r. 1723. jej stihnuvším nebyl hrad již úplně obnoven. V městě samém je památný, na starém hřbitově stojící farní chrám, dle znaku Lomnických a Kravařů asi r. 1410. vystavěný; ze starší budovy zbyla jen sakristie. Věž chrámová patří k nejvyšším v zemi a jest nahoře gallerií pro vyhlídku opatřena. Radnice, r. 1529. vystavěná, došla po ohni r. 1823. obnovy nevalné. Z ostatních památností připomínáme krásný pomník Zikmunda Heldta, pána na Meziříčí a českého místokancléře z r. 1554. v kostele špitálním, potom náhrobek ruské kněžny Šachovské, zde r. 1810. zemřelé, při hřbitovním kostelíku sv. Trojice na tak zv. Moráni. Meziříčí jest jedna z nejstarších osad na Moravě, ač v listinách teprve r. 1197. se uvádí. Ani páni na hradě novotám přáli, zakořenilo se zde husitství hluboce, a měšťané stranili králi Jiřímu; proto Matyáš r. 1468. Meziříčí vydrancoval a spálil. R. 1620. vybili město Lisovčíci, z bitvy Bělohorské se vracející, r. 1643. a 1645. řádili tu Švédové, roku 1653. Turci, r. 1742. Prušáci a r. 1805. a 1809. Francouzi. Také povodněmi, požáry a morem město často utrpělo. O národní probuzení Meziříče měl největší zásluhu MUDr. Frant. Skřivan. Malíř J. Weidlich r. 1753. a spisovatelka Františka Stránecká r. 1839. zde se zrodili.

B. BERNAU.

FOT. ED. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

213. TOLŠTEJN. Mocně panuje krajině šluknovsko-rumburské — t. zv. českému nizozemí — znělcová skála, 671 m nad hladinu moře z pískovcového podkladu vynikající, která na svém temeni nese rozvaliny slavného hradu Tolštejna, pyšného někdy sídla Vartemberků a Berků z Dubé. Pro skvostnou vyhlídku, která se odtud až daleko do saské Lužice k Ochranovu a Lanckroně otvírá, založen byl na Tolštejně již r. 1866. slušný hostinec, turisty hojně navštěvovaný. Z hradu zbývá silná ohradní zeď s několika baštami, ale vnitřní budovy zanikly, byvše rozebrány na stavivo. Krásný znak s brány hradní s erbem Berkovským zazděn je na rychtě Tolštýnské, kolem níž cesta do hradu vede. Hrad založen byl asi ve XIII. století na bodu, pro vynikající svou polohu již v době předhistorické významném, ale roku 1337. od Žitavských pro loupeže odtud páchané pobořen. Znovu vystavěný až do XV. věku byl sídlem Vartemberků, kteří mezi l. 1398—1407 jej Hynku Berkovi z Dubé prodali. Poněvadž Albrecht Berka z Dubé r. 1462. králi Jiřímu se zprotivil, odsouzen jest svých statků a Tolštejn r. 1463. vojskem Lužickým dobytý postoupen Janu z Vartemberka. V napotomních válkách stranil syn Janův, Krištof, králi Jiřímu, pročež Tolštejn roku 1469. od Lužičanů byl dobýván a rok potom i opanován. R. 1485. prodal jej Krištof saským Šlejnicům, načež náleželo panství, jehož sídlem nadále stal se Rumburk, různým majitelům, až r. 1681. dostalo se knížatům z Liechtensteina. Hrad sám vzal r. 1642. za své, byv Švédy, zdejší cís. posádkou znepokojovanými, vypálen; zříceniny jeho se následkem svévolného odkopávání od té doby valně zmenšily.

B. BERNAU.

FOT. F. RÖSLER V Č. KAMENICI.

214. ZŘÍCENINY ZVÍKOVSKÉ s nejbližším jejich okolím patří k nejpůvabnějším místům ve vlasti, jakož vůbec Zvíkov dlužno nazvati přeskvostným klenotem mezi hrady českými. Nejlépe jest k němu jíti od Žbonínské myslivny, nebo sejdouce tu stinným lesem k řece, vidíme před sebou podhradí, předhradí i hrad, všecky jeho části a způsob celého opevnění. Přívoz přes Otavu přivede nás přímo pod skalní útesy, na nichž strmí šedé a velkotvárné jeho rozvaliny. Zde stávalo někdejší městečko podhradské, z jehož opevnění slabé dochovaly se zbytky; kolem skrovné trosky kostelíka, r. 1833. na žádost »pastýře« svého, Oslovského lokalisty, zbořeného, aby nemusil k němu choditi, kráčíme branou do předhradí a druhou kolem pusté Červené věže na přední nebo velký dvůr, sloužívší účelům hospodářským. Třetí brána přivede nás do vlastního hradu, kde stkví se nádherný palác, hodný sídla královského, jehož části: hlízová věž kaple, ambity a síně s malbami svými nevýslovně poutají přítele umění a památek domácích. A dále kol tvrdé bašty Krahujce kráčíme k malebné dvojité Písecké bráně, za kterou přes hluboký příkop most z hradu ven vede, čehož původně nebývalo. Stranu tuto hájila vysoká věž okrouhlá, k jihu v roh vybíhající, která v posledním dvoře na skále osamotněle se vypíná a až k někdejšímu bytu hlásného přístupna jest, poskytujíc vyhlídku přerozkošnou. Zvíkov zbudován byl jako hrad královský na počátku XIII. věku a platil před založením Karlštejna za přední pevnost zemskou. Roku 1307. již zastaven však Rožmberkům, a ač po 30 letech vyplacen, dostal se Oldřichem z Rožmberka r. 1432. rodu tomu trvale. Po vymření jeho připadl Švamberkům, konfiskací Eggenberkům a r. 1710. Švarcenberkům. Pevnost hradu naposledy osvědčila se r. 1621. Další zkázu Zvíkova zastavil nynější osvícený majitel.

RED.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

215. Z Prachovských skal — Krkavčí skály. Divoké toto bludiště různotvarných skalisk, místem v kytky bujného porostu jehličnatého i listnatého ukrytých, místem holými stěnami a pahýly, rozmarně rozeklanými a k sobě nastavenými, do vzduchu trčících, prostírá se hodinku cesty od Jičína mezi silnicemi k Turnovu a Sobotce jako zbytek usazenin onoho rozsáhlého moře doby křídové, které zalívalo druhdy celou severovýchodní polovici Čech. Vedle zvědavého turisty lákají skály i vážného přírodozpytce a archeologa k návštěvě pro četné nálezy kostí z předpotopních zvířat. Fantasie lidová i nedávná chvályhodná snaha, učiniti zajímavý tento kout turistice otevřenějším, pojmenovala různé tvary skalní, jako: Malochova vyhlídka, Hromová rokle, Babinec, Pohovka, Točenice, Ervínův hrad, Branka a jinak. Pohled náš přináší partii z východní strany Prachovských skal, *Krkavčí skály* zvanou, vpravo od Branky, již vstupujeme do skal, dáme-li se Holínem. Skály tyto dostaly název svůj od tisíců kavek a vran, jichž kvákání krajinou se rozléhá. Však jiné ještě hlasy, dávno arci doznělé, spí zde jako zaklety v hlubokých roklích, hlasy Bratří českých, kteří v dobách útisku a pronásledování mívali zde tajné své schůze. Ty se neozvou a neprobudí nikdy již. Jen turista samotář, postáv na *Pohovce*, zaslechne tlumené hlaholení z nitra skalisk, je to žalm bolesti a utrpení, který nikdy nedozněl nad Českou zemí.

Red.

Fot. J. Ficek v Jičíně.

216. KRUMLOV MORAVSKÝ, nazvaný tak k rozlišení od stejnojmenných míst v Čechách a Dolních Rakousích, kupí se na pěkném pahorku nad říčkou Jaroměřicí a patří k menším, avšak zajisté nejhezčeji položeným městům moravským. Nejvíce k úhlednosti jeho ovšem přispívá znamenitý knížecí Liechtensteinský zámek, jenž vysokou svou věží okolí panuje. Farní chrám vystavěn byl znovu po velikém ohni r. 1660., blíže něho pak zbudována v minulém století hrobka mladší linie knížecí. Na t. zv. klášterním náměstí stojí kostel sv. Bartoloměje, při němž býval klášter původně r. 1349. Čeňkem z Lipého pro Augustiniány vystavěný, později r. 1654. Paulány osazený, který za císaře Josefa II. zrušen byl. Město i zámek byly ve středověku silně opevněny, jak to ještě dnes znáti jest, ač zámecké stavení samo z novějších dob (poč. XVI. věku) pochází. Veliký cukrovar zdejší náleží taktéž knížeti z Liechtensteina. Krumlov je stará osada, která již ve XIII. věku se připomíná; r. 1289. seděl na zdejším hradě Heralt z Obřan, a současně byla zde komenda německého řádu, zanikší potom v XV. století. Slavnému Jindřichu z Lipého, nejvyššímu maršálku, náležel r 1316. i Krumlov, jenž potom střídavě na syny jeho, Bertolda, Jindřicha a Čeňka přešel. Tento poslední rozmrhal statky otcovské, a i Krumlov dostal se z části pánům z Kravař, za nichž zakořenilo se zde husitství a později bratrství. Od r. 1447. až do převratu pobělohorského vládli páni z Lipého, u nichž hodnost nejvyššího maršálka byla dědičná, opět výhradně na Krumlově. Konfiskací dostalo se panství to r. 1625. Liechtensteinům. Město utrpělo několikráte velkými požáry; Francouzi r. 1805. a zvláště r. 1809. zde tábořící způsobili panství i městu ohromných škod.

B. BERNAU.

FOTÍ ED. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

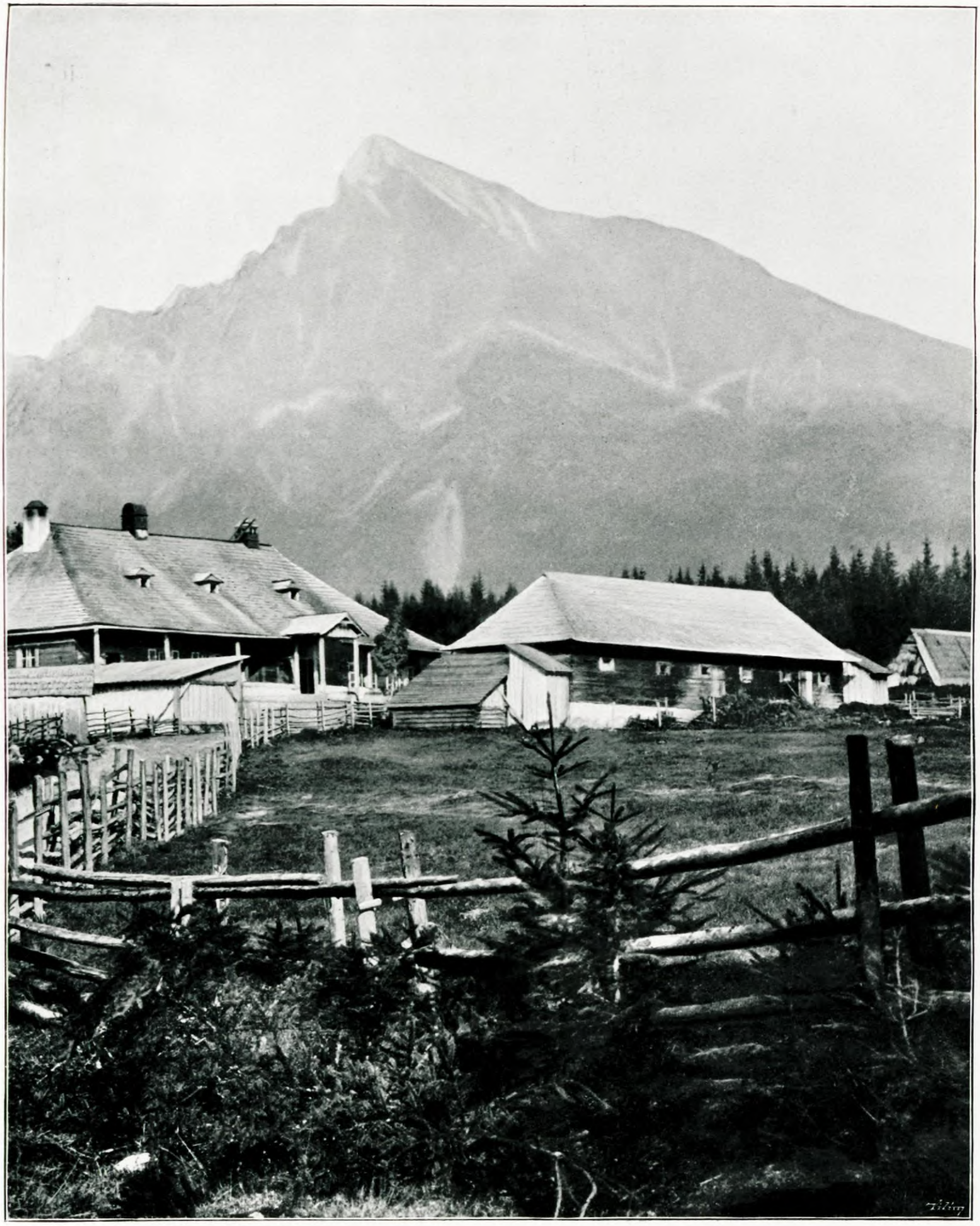

217. KRIVÁŇ. Ačkoľvek nie najvyšší, predsa svojou veľkolepou krásou je *Kriváň* kráľom Tatier. Jeho naklonená hlava ponad šírodialne kraje slovanské hľadí v otcovskej dôstojnosti na podtatranské deti svoje. Toľko dôvery v život, toľko lásky v svoju domovinu zacítiť možno len synovi Tatier pohľadom na Kriváň. A kto vystúpi hore na temeno jeho (2496 m nad hladinou) a pozre vôkol seba, zaiste zaplesá s básnikom: »Hej, pod Kriváňom tam je krásny svet!« — Najkratšia cesta na Kriváň je so Štrbského plesa, kam sa možno dostať košicko-bohumínskou dráhou. S plesa na Kriváň prísť možno za 6 hodín. Najkrajšia cesta hore je s *Podbanského* a kto tuto cestu prekonať môže so starým Harmanom, povestným strelcom kamzíkov, ako som ja mal šťastie, nezabudne ju nikdy. — Samý končiar Kriváňa je 30—35 m dlhý a 2—2·5 m široký, má podobu širokej podkovy, ktorej konce obrátené sú na juhovýchod a juhozápad. Odvážlivý je pohľad s Kriváňa pod nohy na strane severnej a západnej do doliny *Koprovéj* a *Nefcerky*, kde sa legocú *Terianské* a *Zelené* jazerá ako drahokamy. Od východu sú pod nami končiare vrchov, *Štrbské* a *Zelené* pleso, k poludniu je otvorený pohľad na *Ľubtov*, *Nízku Tatru* od *Kráľovej hole* až po *Fatru*. — R. 1840. vystúpil na Kriváň August Fridrich, kráľ saský.

KAROL SALVA-ČEBRATSKÝ.

FOT. KAREL DIVALD V BARTFELDSKÝCH LÁZNÍCH

218. LEVÝ HRADEC, někdy staroslavný hrad, teď malá osada u Žalova na levém břehu Vltavy nedaleko Roztok, připomíná se už ve válce mezi Neklanem a Vlastislavem, býval častým sídlem knížat pražských a dle domnění první osada v Čechách se svatyní křesťanskou. Kostel ten založen od knížete Bořivoje I. r. 871., a zasvěcen po přání apoštola Methoděje sv. Klimentovi, jehož tělo byl sv. Cyril od Chazarů nejprvé na Moravu, pak do Říma převezl; v XV. stol. byl však přestavěn. Jméno Levý Hradec pochází od hradu posledních pohanských knížat českých, který ovšem již ve XII. věku vzal za své. Ale ještě r. 1132. slulo místo »Castrum« (hrad), ač rozkládala se po něm již role i zahrada. Chrám, prostinký a jednoduchý, již k nepoznání přeměněný, stojí dosud, slouže za chrám farní osadě Roztocké; jest jednolodní, s plochým stropem a presbyteriem, které jest křížově sklenuto a poukazuje tvary svými asi ke konci století XIII. Okna někdy gotická jsou teď sklenuta do polokruhu. V lodi jsou tři veliké náhrobní kameny s postavami rytíře v brnění a dvou paní, z doby okolo r. 1600. Také v sínci chrámu zazděn je náhrobek. Veliký i skoro pochmurný je pohled s Levého Hradce na Vltavin údol a její pobřežní skály, mezi nimiž Vltava se vine velikým obloukem. Jsou to zde místa, k nimž poutají se nejstarší dějiny naší vlasti, neboť zde ještě kořívala se knížata česká v plamenných žertvách starým bohům, a na Žalově byl ukládán v zem drahý jejich popel.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

219. PERNŠTÝN. Čím jest Čechám Karlštejn a Křivoklát, tím jest družné Moravě staroslavný Pernštýn, z něhož podali jsme pod č. 18. již pohled na hradní palác z vnitřního nádvoří; hořejší vyobrazení skytá pohled celkový. Založen byl tento krásný, r. 1285. poprvé připomenutý hrad mocným rodem moravským, jehož první známý praotec byl Hotard, r. 1174.; jeho syn Štěpán, purkrabí hradu Děvického, psal se z Medlova, založil r. 1208. klášter v Doubravníku a vystavěl snad hrad Kámen čili Zubrštejn, jehož mohutné rozvaliny podnes blíže Bystřice se spatřují. Potomkům jeho, slavným pánům z Pernštejna, náležel potom Pernštýn jako hlavní sídlo rodové až do roku 1596., načež tento o Moravu velezasloužilý rod již po půl století Febronií Alžbětou z Pernštejna i po přeslici vyhynul. Panství Pernštýnské přecházelo potom střídavě na různé majitele, až r. 1818. dostalo se trvale hraběcímu rodu Mitrovských z Nemyšle. Hrad, asi v polovici XIII. století založený, souvisí jménem s městečkem Nedvědici, pod ním ležícím, a zachoval se v hlavních svých částech v téže podobě, v které po požáru, r. 1457. jej zhubivším, v letech 1460.—1475. byl obnoven. Kaple hradní, vlevo od poslední brány, pochází z roku 1570. Ve středověku Pernštýn slynul neobyčejnou svou pevností, pro niž žádný nepřítel ho nedobyl; nadarmo dobýval ho v husitských válkách Jan, bojovný biskup Olomúcký, nadarmo Švédové r. 1645. Tehdáž stal se hrad ten útočištěm všech okolních obyvatelů, nepřítel, na 6000 mužů čítající, obléhal jej po celý měsíc bez úspěchu. Až do roku 1760. počítán tudíž Pernštýn k zemským pevnostem moravským, a podnes ukazují ve zbrojnici dělové kule švédské, které prý od zdí hradních »jak hrachy« odskakovaly. Roku 1862. byl hrad opraven. O báječném praotci rodu Pernštýnského, uhlíři Věňavovi, a o stavbě hradu zajímavé zachovaly se lidové pověsti.

B BERNAU.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

220. HRADEC KRÁLOVÉ, královské věnné město, čítá 298 domů a 7816 obyvatelů. Místo, kde se rozkládá, pro polohu svou na »Zlatém prutu« a mezi Labem a Orlicí bylo již v době předhistorické osídleno. Za Přemysla I. stal se Hradec městem. Vdově po Václavu II. a Rudolfu I., královně Elišce, manželce Karla IV., Elišce Pomořanské, po níž v městském musei chovají se vzácné památky, a pozdějším královnám Českým náležel Hradec jakožto věnné město. O Hradci Králové nejčastěji zmínka se činí za doby husitské. Tehda Hradečtí přidrželi se bratrstva Orebského a bojovali pod Žižkou, který i nějaký čas pochován byl v kostele sv. Ducha. Konfiskací statků za Ferdinanda I., ve válce třicetileté a ve válkách s Bedřichem Pruským zakusil Hradec mnoho pohrom, ale přes to zůstával jedním z nejpřednějších a největších měst po Praze. Nejosudnější však pohroma stihla jej rokem 1765. počínaje, kdy počala proměna Hradce v pevnost, jíž obětována byla lidnatá jeho předměstí. Po bitvě roku 1866. u Hradce Králové svedené vojsko pruské pevnosti se vyhnulo. Roku 1893. byla pevnost obcí Hradeckou za 1,001.350 zl. koupena, a na pozemcích fortifikačních vzmáhá se od té doby utěšený ruch stavební. — Rozsáhlosti města Hradce Králové odpovídalo i rozsáhlé náměstí. Naše vyobrazení je pohledem na velké náměstí Hradecké s Bílé věže, stojící proti hlavnímu chrámu sv. Ducha. Zpředu spatřujeme jednu z věží bývalé radnice, nyní budovy krajského soudu, za ní na náměstí sochu Panny Marie z počátku předešlého století, po pravé straně část biskupské residence, vedle někdejší sborovnu Českých bratří, jesuitský seminář, kolej a kostel Panny Marie s kaplí sv. Josefa, za níž vyhlédá stará vodní věž zvaná Kropáčkou a budova škol reálných. Po levé straně vroubí náměstí domy se zachovalými vesměs loubími, a v pozadí z malého náměstí vyčnívá nynější radnice s věží.

L. DOMEČKA.

FOT. J. RUSS V HRADCI KRÁL.

221. VYDRA. Šumavská bystřina Vydra jest vlastně hořejší Otavou a nejromantičtější ze všech řek té české jihozápadní bašty horské. Samý balvan a samý kámen, trhající vody. Čím výše ku jejímu prameni, tím více balvany celý jsou ohlazeny tisíciletým tím prádlem, divokým a neustálým, a nahnědlé, křišťálové vody mezi nimi tříští se, pění, syčí, hučí a šumí šumotem pořád stejným, ale mohutným a úchvatným ve své jednotvárnosti. Po obou stranách řečiště, rozrytého a rozbrázděného, vystupují do značné výše zelené, husté lesy, do kterých zřídka jen zabloudí noha poutníkova. A šumné ty bory střídají se se strmými skalními stěnami, trčícími ještě výše k obloze, sem tam s nějakou jedlí, která směle zachytila se v jejich bocích. V divočinách těch není cest schůdných pro moderního turistu, neřku-li hostinců a restaurací, které by vábily k těm spoustám přírodních krás, tady nakupených. Nelze vystihnouti slovy duši tohoto kraje, který je takořka srdcem Šumavy, kraje dumného a melancholického, tichého i přes ten šumot řeky a lesů . . .

Chviš se, volati chceš, mocně tepe hrud,
tmáň ti prstem hrozí: »Ticho, ticho buď!
Nevyplaš mi drobných pohádek, mých dětí,
právě ukryly se v houšti černých snětí,
nemluv, tichou písní k modlitbě se vzbuď!« (*Heyduk.*)

RED.

FOT. CHR. ŠMIDT V SUŠICI.

222. LOMNICE v býv. Brněnsku známa jest každému příteli dějin domácích jako hlavní sídlo mohutného někdy a národním svým smýšlením povždy vynikajícího rodu soujmenného, jenž v erbu vedl křídlo orlí. Páni z Lomnice náleželi mezi nejstarší rody česko-moravské, a lze je v ohledu tom postaviti na roveň s pány z Pernštejna; v XV. a XVI. věku i bohatstvím nad jiné vynikali. Již od roku 1300. počíná se v rodu tom skvělá řada nejvyšších hodnostářů zemských; byloť pět členů jeho zemskými hejtmany a mnohem více sudími, komorníky a j. Poslední z rodu toho byl Tas z Lomnice, nejvyšší sudí, jenž v červnu r. 1595. zemřel. Již dříve, r. 1572., přešlo panství Lomnické od Oldřicha z Lomnice na Náměšti prodejem v držení Žerotínů, jimž Kounicové, Brennerové a Mansfeldové následovali, až je roku 1662. tehdejší zemský hejtman moravský, Gabriel hrabě Serenyi, koupil, při jehož rodu trvá podnes. Hrad Lomnický, zbudovaný na tvrdé skále, má dnes, věží svých pozbaven, vzezření moderní, ač zdivo jeho většinou jest prastaré; přece však zachovala se v něm krásná gotická kaple se vzácnou malbou v okně, a studně, na 50 m hluboko do skály vtesaná. Městys Lomnice, pod zámkem ležící, má asi 1700 obyvatelů, mezi nimi mnoho tkalců; židé obývají svou zvláštní část. V pěkném, prostranném farním chrámu o dvou věžích, zasvěceném Navštívení P. Marie, spatřuje se nádherný Boží hrob, jehož postavy vzdělal J. Břeněk. Lomnice připomíná se jako městečko již r. 1531.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

223. Hrádek Křivoklát. Ve věnci památných hradů českých vedle Zvíkova a Karlštejna přední místo zaujímá starý, krásný a znamenitý Křivoklát, blížící se oněm uměleckou svou výzdobou — jako časté sídlo králů našich, jako bydliště milostných paní Blanky z Valois a Filipíny Velserovy a konečně i jako smutný žalář biskupa Augusty a četných jiných známých osobností, dějinnou zajímavostí skoro je předstihující. Vedle obou oněch sídel královských skvěl se Křivoklát nádherou a tvářností v pravdě královskou, ale stejně také s nimi propadl spuštění a znenáhlé zkáze, až opět s nimi za našich dnů dočkal se sám třetí důstojného obnovení. A tak poskytuje nám Křivoklát aspoň co do celkového, zevnějšího dojmu obraz skvostný a unášející, podobný onomu, jímž vynikal za dob plné slávy své: krásná brána, pavlače ve vnitřním nádvoří, nádherná síň královská, důstojně řadící se k oné na hradě Pražském, jakož i kaple hradní, vše to pochodíc z umění milovné doby Vladislava II. budí zájem náš neméně nežli pozůstatky starších ještě stavebních dob, palác Přemysla II., veliká věž okrouhlá ve východním rohu hradu, při poslední obnově vysokou střechou opatřená, jakož i obě nižší věže Lidomorna a Huderka, které druhé dva rohy hradu do tří stran založeného hájily a jako bývalé žaláře různými jsou oblétány pověstmi. Jest tedy Křivoklát pln půvabnosti jak vzhledem ku malebnosti své, tak i k památkám uměleckého vyzdobení; neméně pak i přítel dějin vlasteneckých vždy s oblibou prohlédne si tohoto svědka slavné minulosti domácí. Křivoklát založen byl za dob pradávných a již na počátku XII. věku z kamene znova postaven. Do soukromého držení dostal se r. 1685.

B. Bernau.

Fot. J. Vilím v Praze

224. ZÁMEK KROMĚŘÍŽSKÝ. Ze značné již dálky utkvívá se zálibou oko pozorovatelovo na rázovité věži zámku Kroměřížského, založeného okolo r. 1690. biskupem olomúckým Karlem z Lichtenštejna na místě staré tvrze. Z této zůstala pouze věž, které nynější podobu dal biskup Hamilton (1761.—76.). Zámek tvoří mohutný čtverec o výstupcích na obou rozích průčelí, viditelných na obraze našem. Přízemní okna průčelí tvoří na straně protější mezipatro, takže zámek ze zahrady zámecké, jsa značně vyšší, činí dojem daleko velkolepější, k čemuž ještě velmi přispívá krásný prostylos o 5 mohutných pilířích. Na levém okraji obrazu našeho viděti jest mlýnskou věž a bránu a vedle strážnici kníž. arcib. gardy. Nad strážnicí a skrze mlýnskou věž vede chodba ze zámku do chrámu sv. Mauricia. Velkolepému zevnějšku zámku odpovídá také vnitřní zařízení a památky tam uložené. V 1. patře věže jest biskupský i lenní archiv, obsahující důležité prameny dějin našich. V 2. patře pravého výstupku umístěna jest ve velkém sále stará knihovna o 13.000 sv. Jsou tam některé pravé skvosty, na př. česká, na pergameně psaná bible z r. 1433., a druhý tisk bible Kutnohorské z roku 1489. Vedle je knihovna nová o 17.000 sv. a sbírka mincí hlavně papežských a biskupů olomúckých, nadaných právem ražení mince. V témže patře v průčelí jest freskami zdobený sál lenní, v němž konány sněmy a soudy manské. Na zadní straně vedle velkého sálu jest jídelna a sál trůnní, v němž držitelé 61 statků lenních skládali přísahu biskupovi nově zvolenému. Sály tyto jsou zároveň obrazárnou, ježto stěny jejich pokryty jsou úplně obrazy. Tímto arcit daleko ještě nejsou památnosti zámku vypočítány. Zámek tento hostil již mnoho vzácných návštěv, tak naposled v srpnu 1885. vznešenou panující rodinu naši a carskou rodinu ruskou, čímž pozornost celé Evropy tehdy k sobě upoutal.

JOSEF SLOUPSKÝ.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

225. SLANÝ. Jako spící lev zvedá své temeno čedičová hora nad tímto městem, jehož počátky ztrácejí se v mlžinách domněnek a bájí. Název prý dostalo za Nezamysla po slaném prameni, který na úpatí hory i podnes křišťálovou vodou posluhuje obyvatelstvu, nemaje ovšem po soli jiné stopy než jméno. Románský půdorys gothického chrámu sv. Gotharda je vážným dokladem starobylosti města, jehož místo v dějinách českých trvale je označeno. Za dob husitských patřilo k pěti oněm obcím, jež tradice Táborů řadila mezi skvělé hvězdy kališnického významu. Slavné paměti Jiří král uctil Slaný mnohými výsadami za příchylnost ke kalichu — město rostlo významem a bohatstvím. Avšak, když zimní král po nešťastném dni bělohorském prchal tudy k hranicím, zvonili jeho slávě umíráčkem. Za několik měsíců na to vyrazil Michna v čele císařských v děkanském chrámu kordem bibli z rukou kněze pod obojí, a již počaly se hrnouti strasti na obec, jejíž hrdí zástupci dříve na sněmě ke králi hovořili za města česká. O milionové jmění přišel Slaný konfiskací, která jako pro výsměšek obdařila touto kořistí nepohodlného smečenského souseda, Bořitu Martinice. Sláva — bohatství — moc, vše zmizelo obratem. Ve víře pevní prchli za hranice a ti, kteří ve vypáleném městě zbyli, pocítili jho poddanství nejbolestněji. Z pyšných měšťanů stali se nevolníci. — Naše doba obrodila Slaný duševně. Nové časy vrátily některé svobody, a ovoce toho počalo se jeviti vzrůstem blahobytu. Ochuzené město nalezlo nové poklady v přičinění občanů, v jejich lásce k domácí hroudě a v jejich nadšení. Z lůna země těží se tu uhel, strojírny a různé továrny skýtají tisícům výdělek — kulturním potřebám hoví řada škol a ústavů — jméno Slaného nalézá v současných dějinách opět důstojné místo. Zde nalézají rozumná hesla nové doby vždy mocný ohlas a ochotu přispění.

VÁCLAV ŠTECH.

FOT. FR. DURAS V SLANÉM.

226. Potštýn. Je to vzácný skvost východo-českého kraje, a to, co před sta lety bylo postrachem kraje, teď je jeho chloubou, nejsouc než ruinou, neškodnou sice, ale nanejvýš romantickou, hrobem i kolébkou zkazek a pohádek. Na temeni osamělé homole, nad bystrou Orlicí Divokou a mezi lesy, tehda daleko rozlehlejšími a mnohem více divokými než dnes, založil koncem XIII. věku Půta z rodu Drslaviců hrad, po něm nazvaný Potenstein. Byli to rytíři loupeživí, kteří zprvu jej obývali, pak majitelé jeho střídali se, až přešel hrad i na Jiříka z Poděbrad, ač nejskvělejší jeho dny nastaly mu za vlády pana Viléma z Pernštejna, koncem XV. věku. Hrad byl tehda jedním z nejpevnějších v Čechách, jak o tom svědčí dosud silné jeho rozvaliny. Majitelé pozdější, Žárubové z Hustiřan, přestali v něm už bydleti, a hrad začal pustnouti, až hrabě Jan Ant. Harbuval-Chamaré, jehož otec koupil potštýnské zboží r. 1746., hledaje v něm domnělý poklad, zkázu dovršil. Od těchže hrabat pochází i zámek nynější dole v městečku, nevalně výstavný, a jen tou nádhernou přírodou kolem kol se honosící, majetek pánů Dobřenských z Dobřenic. Pro tu přírodu a čistý lesní vzduch mnozí z letních výletníků, většinou pražských, vystavěli si zde rozkošné villy, a dík zdejšímu okrašlovacímu spolku, městečko čím dále tím více se vzmahá, poskytujíc svým hostem hojně příjemnosti. Celému údolu orlickému, až ku Kostelci, vévodí potštýnský vrcholík, na jehož temeni červenavé rozvaliny ponenáhlu zarůstají, sotva už se shlížejíce ve vzdálených vodách zámělského rybníka, položeného vlevo od silnice od Vamberka. Vysoko nad Potštýnem vypíná se mohutný Velešov, někdy také stanoviště hradu. Z lůna těch lesů kolem prý za ticha nedělního slýchati vážný zpěv — asi ohlas to pověsti z dob, kdy v lesích těch ukrývati se musili Bratři čeští.

Dr. Jiří Guth.

Fot. J. Novák ve Vamberce.

227. GERLACH. Hlavné pásmo vysokých Tatier tvori polkruh, počínajúci sa ďaleko na sever za Kriváňom v poľských Tatrách, u Giewonta a z tade tiahne sa juhovýchodne až po Batizovský štít. Odtiaľto severovýchodným smerom ide za štít Bieleho jazera, po Kopu. Táto je medzi početnými štítami hlavného pásma najnižšia (1018 m), štít nad L'adovým plesom (2629 m) najvyšší. Z hlavného pásma Tatier na sever a na juh tiahnu sa bočné pásma a v týchto sú najvyššie končiare. Takými bočnými výbežkami hlavného pásma na južnej strane sú: Kriváň, Končistá, Gerlach, Slavkovský a Lomnický štít. V samom stredu, najjužnejší a najvyšší je Gerlach (2663 m). Velikán tento má tiež svoje bočné pásma a preto objavené je už naň viacej východov. Najpohodlnejšie vyndeme na Gerlach zo Štrbského plesa (Košicko-bohuminská dráha) a zo Smokovca vozmo až k Veličianskemu plesu, ďalej peško na Záhradnú túreň (2358 m), ktorej časť vidno tu na obraze, potom pomedzi Zahradu a Dlhé pleso vodnými výmolami, po skalných, závratných lieškach (římsa) a trhlinách rovná cesta vedie na Malý štít, z tadeto dolu »k žriedlu« a konečne hore na štít. Uhorský karpatský spolok označil dve najkratšie a najschodnejšie cesty na Gerlach na záhadných miestach štvorhrannými kameňami a umožnil priechod cez najnebezpečnejšie miesta tým, že do stien brál vsadil železné kruhy, ktorých sa pri lezení bezpečne chytiť možno. Pohľad s Gerlachu, najvyššieho miesta v Uhorsku, je preto zvlášte krásny, že s neho vidieť možno takmer všetky tatranské štíty.

KAROL SALVA-ČEBRATSKÝ.

FOT. KAREL DIVALD V BARTFELDSKÝCH LÁZNÍCH.

228. Černínské kasárny v Praze. Západní stranu velkého náměstí Loretanskeno na Hradčanech zaujímá celou budova bývalého paláce Černínského, nyní vojenských kasáren cís. Františka Josefa, budova mohutná a rozměry svými až překvapující, neboť čtyřpatrové průčelí, nevynikající ovšem půvabnou nebo zvláště bohatou výzdobou ornamentální, měří neméně než 150 metrů. Stavba provedena slohem renaissančním v první čtvrti minulého věku od hraběte Jana Humprechta Černína z Chudenic. Nákladem při tom nešetřeno, a ku vniterné výzdobě povoláni vynikající umělci své doby, tak že palác patřil tehda k nejnádhernějším budovám pražským. Síně měly veřeje z červeného mramoru a zdobeny byly freskami od Václava Reinera a sochami od Mat. Brauna a Ign. Platzera. Byla zde i veliká knihovna, sbírka mincí, obrazárna, a za budovou prostíraly se rozkošné, veliké sady. Ale když rodina hrabat Černínů přeložila svůj stálý pobyt do Vídně, zanechala palác pražský za obydlí lidem zvláště chudým, kteří po svém způsobu jali se v něm hospodařiti, a palác pustnul vůčihledě. Nepomohlo se mu valně na nohy, když r. 1848. zakoupil jej stát a upravil na kasárny. Sochy, které někdy zdobily průčelí, jsou odstraněny, a jen průčelí samo zachovalo se v podobě původní, ve slohu pozdní renaissance. Přízemek vyznačuje se mohutnou rustikou facetovanou, na niž opírá se 32 ohromných polosloupů, rozčleňujících rozsáhlou plochu stěnovou v okenní pole. Po freskách Reinerových uvnitř paláce není již stopy. I kaple zničena při přestavbě r. 1852., mnohé síně zkaženy a chodby zohyzděny.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

229. PRAVOSLAVNÝ CHRÁM SV. PETRA A PAVLA v Karlových Varech stojí na vynikajícím, zdaleka vidném místě v údolí Malého Versailu, kde se sbíhají dvě nové ulice karlovarské: Sadová a Zámecká. Zbudován jest ve slohu rusko-byzantinském dle vzorů jaroslavských a moskevských chrámů XVII. století, kterážto doba platí za klassickou dobu ruské chrámové architektury, architektem Wiedermannem nákladem asi 120.000 zl. Nejvyšší cibulovitá báň s mohutným křížem zdvihá se na 40 m nad úpatím chrámu. Platnou ozdobou chrámu jsou dvě ikony Spasitele a Matky Boží, carem Nikolajem Alexandrovičem darované. — Budova jest dvoupatrová, a chrám, umístěný v horním patře, stačí pro 300 osob. Pod chrámem v dolním patře umístěno obydlí pro podřízené duchovenstvo, hlídače, tam upravena i knihovna a čítárna. Vchod do chrámu nalézá se v úrovni hořejší hlavní silnice, z níž jest chrám volně přístupný. Obrazy pro chrám maloval ruský malíř Turin. Chrám vysvěcen a svému účelu odevzdán byl 9. června roku 1897. — V sousedství budovy vystavěn pro správce chrámu úhledný jednopatrový domek v ruském národním slohu, jenž jest snad prvním domem v Čechách v ruském slohu zbudovaným.

FOT. K. PIETZNER V KARL. VARECH.

DLE J. HRUBÉHO V »ZL. PRAZE«.

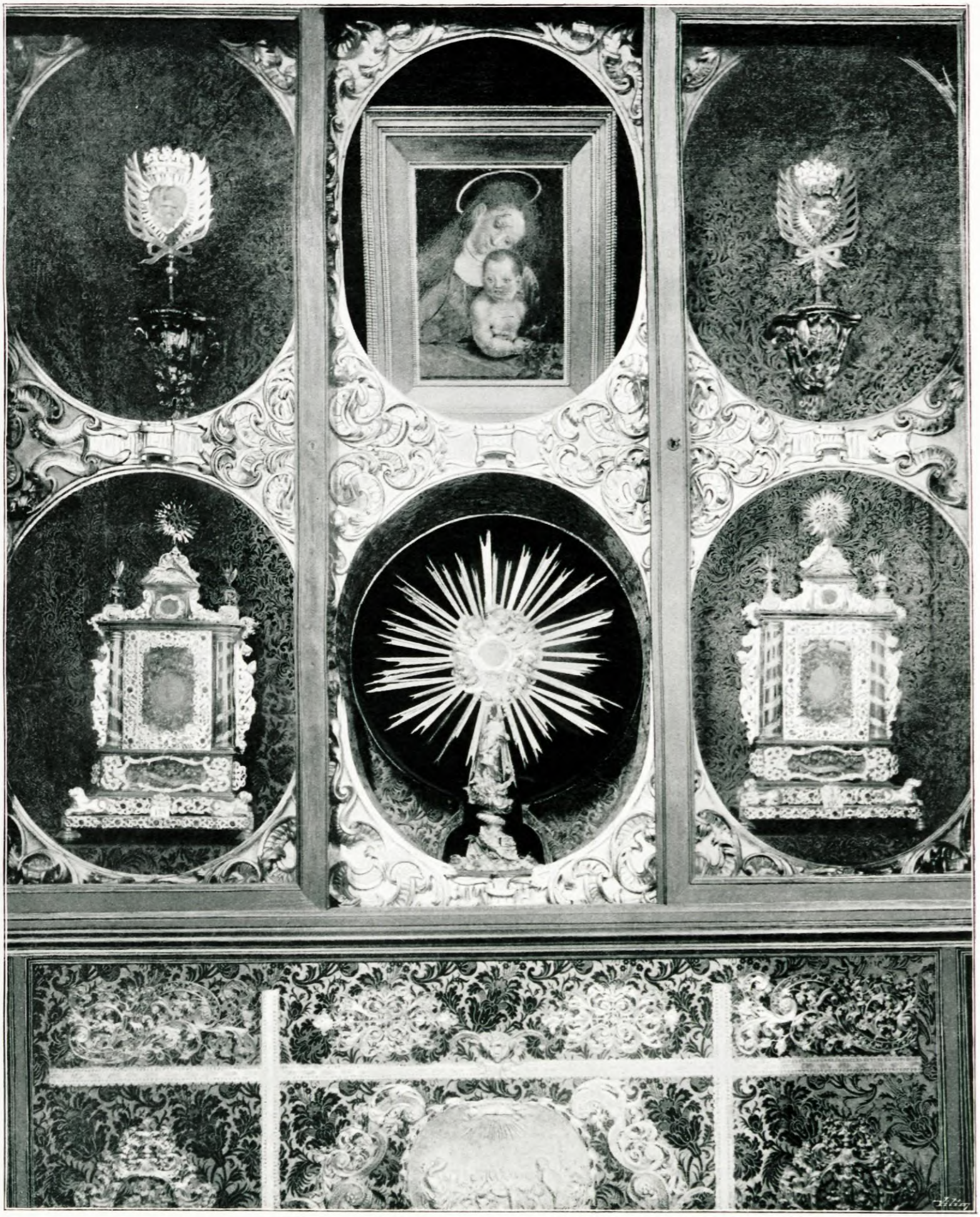

230. Poklad Loretanský v Praze. Při známé kapli Loretanské na Hradčanech nachází se poklad, jenž povstal během času z darů vznešených paní a příznivců kaple této. Již r. 1636. bylo určeno zvláštní místo k uschování stříbrných a zlatých nádob a jiných skvostů. Když pak čím dále tím více poklad rostl, bylo třeba i větších místností; položen tedy 15. října 1699. základní kámen ku stavbě oněch místností, v nichž se nyní poklad nalézá, a stavba dokončena 29. října 1702; a tak povstalo průčelí domu Loretanského. Roku 1882. byly z rozkazu patrona Loretanského J. Jasnosti Mořice knížete z Lobkoviců celý poklad i místnosti jeho důstojně upraveny a obnoveny. Poklad nachází se vlevo u vchodu ve třech síních uložen v pevných skvostných skříních. Nejzajímavější jest síň třetí, v níž ve třech velikých skříních uschovány jsou nejvzácnější a nejdražší věci, monstrance, kalichy, rozličné kostelní náčiní, skvosty a šperky, jež množstvím zlata a stříbra a drahokamů tvoří poklad v Čechách nejbohatší. Nejcennějším předmětem vzácné sbírky této jest monstrance tak zvaná paprsková či diamantová (viz naše vyobrazení). Monstrance ta zhotovena ze šperků, jež odkázala k tomu účelu paní Ludmila Eva Františka hraběnka Kolovratová, zemřevší 28. května 1695. Monstrance váží 12 kilo a posázena jest 6222 diamanty; má podobu slunce s 53 paprsky, odtud její jméno paprsková. Monstrance ta vzbuzuje úžas a obdiv všech, kdož poklad Loretanský navštívili, jak svou cenou tak i uměleckým provedením. Kromě monstrance té nachází se zde i mnoho jiných drahocenných předmětů a skvostů, jež vábí sem četné cizince.

P. Laur. Jos. Baknáš.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

231. Královské horní město Hora Kutná. Na dráze severozápadní mezi Kolínem a Čáslaví leží na mírném svahu rozložená perla českých měst — často i sídlo králů českých — staroslavná *Hora Kutná*. Zaujímala již ve středověku čestné místo v dějinách koruny České a byla prvním městem po Praze, vyznamenávajíc se svou bohatostí »*stříbrných rud a kyzův horních*« i počtem obyvatelstva. Králové čeští darovali nebo hojně rozšiřovali práva Horám Kutným, jako žádnému jinému městu. Oni nejen že na Hory přicházeli, nejen že tu sněmy drželi, nýbrž i tu na svém oblíbeném hrádku »*Vlašskem Dvoře*« stálé sídlo měli a tak Horu Kutnou druhým sídlem českých králů učinili. A protože tu vždy delší dobu pobyli, starali se všemožně o rozkvět města a s nimi i jednotliví horníci. Z těch dob zachovaly se nám mnohé vzácné poklady stavitelského umění, a to zejména Vlašský Dvůr, chrám sv. P. Barbory, sv. Jakuba, Matky Boží na Náměti, kostelík sv. Trojice, Kamenný dům, Kamenná kašna, Hrádek, dům Minsterberský, atd., toť jsou ony věkopamátné poklady, které budily již ve středověku pozornost i daleké ciziny. A doly stříbrné vydávaly tenkráte takového bohatství, že králové čeští ke správě příjmů a vydání zvláštní úředníky mincmistry volili a tak Horu Kutnou za pokladnici království Českého povýšili. Velikou část tohoto bohatství používali však králové i Horníci k okrase a slávě města i příbytků svých. Kéž vyplní se proroctví Libušino, že »*třikráte stříbro vzejde*« — ještě po třetí — na »*coukách a kvercích*« kutnohorských! Zdař Bůh!

Ant. J. Zavadil.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

232. KOKOŘÍNSKÝ DŮL, jenž v nejnovější době drahou z Mělníka do Mšena i širšímu obecenstvu stal se přístupným, náleží k nejkrásnějším krajinným partiím vnitř země České a byl proto přátelům přírodních půvabů odedávna již znám a hojně navštěvován. Středem jeho protéká potok Pšovka, vznikající u Palackého mlýna pod Houskou, a již zde počíná vlastně i údolí, jehož hořejší část Albertovským dolem, střední pak vlastně Kokořínským se zove. Přicházejíce od Mělníka, odkudž až po Lhotku dráhy použiti můžeme, mineme při potoku osaměle položené mlýny, Štampach, Nový mlýn — nad nímž na skále, omývané jednou z významných pro údol tento »tůní« stával hrádek Harasov, přezvaný lidovou pověstí na »Krvomlýn« — Kroužecký, Mlčenský a Podhradský mlýn, a staneme již pod malebnými troskami Kokořína, proti nimž s druhé strany údolí shlíží skrovný kostelík osady Hrázské na jednom z nejmohutnějších staroslovanských hradišť českých. Údol sám, po obou stranách lesem zarostlý, má naskrze ráz divé romantiky; stěny skalní, snižujíce se stupňovitě, plny jsou rozsedlin a nápadných útvarů, zvětráním pískovce povstalých, zátočiny pak údolu tvoří zdánlivě uzavřené kotliny, z nichž četné bočné rokle a sluje vybíhají. Až po Albertov větší osady v údolu není; porůznu skrývají se osamělé chatrče na dně jeho neb ve stráních v zeleni stromů, a jen málokde více jich k sobě se tulí. Nad Podhradským mlýnem opět prostírá se dlouhá tůň; ve skalách západního svahu vytesána jsou sklepení, sloužívší někdy za skrýše neb útočiště. Na horním konci této tůně klepá Hlučovský a ještě výše Boudský mlýn. Naše vyobrazení poskytuje názor v údolí právě od zřícenin hradu Kokořínského.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

233. POHLED NA KARLŮV MOST, Menší Město a Královský hrad v Praze jest pýchou matičky českých měst, jest její ozdobou nejkrásnější. Nejen návštěvník Prahy, ale domácí usedlík rád postojí na Františkově nábřeží a zadívá se přes hnědé oblouky mostní k věžím Svatovítským, pod nimiž v dlouhém pruhu truchlivě zírají záslonami zastřená okna opuštěného královského paláce. — K stavbě mostu položen základ r. 1357. Karlem IV. na Staroměstské straně, a jeho stavitelem byl Petr Parléř z Gmündu. Stavba dohotovena koncem téhož století. Pěknou ozdobou jeho jest řada soch z doby pozdější, díla to bratří Prokovů, Maxa, Mayera, M. Brauna a jiných sochařů. Nejproslulejší jest bronzová socha sv. Jana Nepomuckého, jenž s mostu tohoto do Vltavy byl shozen. Pochází z konce XVII. století a ulita v Norimberce dle modelu Jana Prokova. Celá délka mostu od věže k věži jest 520 m. Poslední značnou pohromu utrpěl 4. září r. 1890., kdy se návalem rozvodněné Vltavy dva pilíře a tři oblouky jeho sesuly. — Při levém kraji obrazu zřetelna jest jedna z malostranských mosteckých věží, které most ukončují, za ní zvedá se kopule a věž chrámu sv. Mikuláše uprostřed Menšího Města Pražského čili Malé Strany, jež jest nejtišší a dosud i nejzajímavější čtvrtí královské Prahy. Královský hrad nad ní s jeho chrámem, jehož nádherná dostavba právě se provádí, a s dvěma kamennými vížkami kostela sv. Jiří nad hrobkou patronky české sv. Ludmily se vypínajícími, zná každý Čech. Je symbolem nedílnosti vlastí našich, v něm dřímají přísahy králů Českých. — Královský palác uzavírá na obraze vpravo, t. j. k východu, čtyřhranná Černá věž. Tiše valí se vody mostními oblouky a zdují se jen, když Čechy bouře přeletí. Potom hřmí Vltava až vzhůru k tomu hradu, jakoby jej chtěla probudit z jeho snění . . .

FR. S. PROCHÁZKA.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

234. Zámek v Brtnici. Brtnice, město moravské východně od Jihlavy nad říčkou Brtničkou, čítající přes 3000 obyvatel, honosí se znamenitým zámkem, sídlem někdy slavných pánů Brtnických z Valdštejna a po nich Collaltův. Opevnění jeho zachovalo se z části ještě z doby staré, jak o tom věže, bašty a hradby svědčí; uvnitř spatříš troje nádvoří a nádherné komnaty v renaissančním slohu vyzdobené, z nichž zvláště dvě veliké síně jsou pozoruhodny. V jedné z nich, dlážděné černým a bílým mramorem v podobě šachovnice, nalézají se krásné, veliké obrazy, které vjezdy císařů Ferdinanda II. a III., Leopolda I., Josefa I. a Karla VI. na Brtnici představují; bývalit na hradě tomto obyčejně hostěni panovnici čeští z domu Habsburského, když z Vídně do Prahy se ubírali, a Brtnice, na hlavní silnici položená, byla tehdy městečkem hlučnějším. Na jižní straně zámku je pěkný sad, kdežto kostel někdejšího kláštera Pavlánů blíže hradu slouží nyní za kapli zámeckou. Brtnice byla roku 1234. majetkem kláštera Tišnovského, od něhož ji potom markrabové vyměnili. Ve středu XIV. věku držel ji v zástavě Bohuš ze Stařic a roku 1371. odkázal markrabí Jan městečko Brtnici s clem a rychtou synu svému Janu Soběslavovi; avšak roku 1384. dal ji markrabí Jošt s jiným zbožím Erhartovi z Kunštatu. Od počátku XV. věku až do bitvy Bělohorské náležela pánům z Valdštejna, kteří teprvé zdejší hrad vystavěli; roku 1444. obdržel Zdeněk z Valdštejna a Brtnice na díl svůj dědický hrad Brtnici s městečkem otevřeným. Konfiskací roku 1623. dostala se Brtnice cís. vojevůdci Rombaldovi de Collalto, v jehož rodě udržela se dodnes. Na zámku chová se znamenitý archiv, hlavně pro dějiny 30leté války důležitý.

B. Bernau.

Fot. E. J. Ehrlich v Třebíči.

235. Z PARKU LEDNICKÉHO. Při vyobrazení zámku Lednice na Moravě (čís. 174.), stala se již zmínka o přeskvostném tamějším parku, největším v celém mocnářství, s nímž co do rozsáhlosti a úpravy vůbec málokterý soukromý park v celé Evropě může závoditi. Zaujímá park Lednický téměř 5 čtv. mil, z čehož as čtvrtina vypadá na vodstvo: řeku Dyji, různé potoky a struhy a 4 ohromné rybníky, které s Dyjí hranice mezi Moravou a Rakousy tvoří. Šest velikých a deset menších ostrovů ruší jednotvárnost vodních těchto ploch a 150 mostů všech slohů zprostředkuje vhodné spojení mezi různými břehy. Bludiště ohromného tohoto parku s bujnou jeho vegetací, obsahující veškeré téměř cizokrajné stromy lesní, pokud našemu podnebí daly se přizpůsobiti, dá se přehlédnouti jen s vysoké věže ve způsobu tureckého minaretu zbudované, na jejíž gallerii 302 stupňů do výše skoro 70 m vede. Odtud přehlédneme nejen nesmírnou tu zelenou plochu a lesklá zrcadla rybníků, nýbrž i ony četné stavby, jimiž umělecký přepych park vyzdobil. Středisté parku tvoří t. zv. chrám slunce, od něhož 8 stromořadí vybíhá a krásné prospekty poskytuje. Z budov parkových jmenujeme: hraniční pomník s arkádami, chrám Apollův, cirkus tří Gracií, kolonádu, odpočinek Diany, Hubertskou kapli, rybárnu, koupelnu, čínskou rotundu, chrámec Mus a j. v. Zvláště zajímavý je tak zvaný Janský zámek ve způsobu středověkého hradu na ostrově řeky Dyje, obklopený pravěkými duby. Ostatně přehlédne se s gallerie minaretu i veliký díl Moravy a Rakous, ano až k pohořím Uherským se dohlédne. Park Lednický beze všeho obmezení otevřen jest návštěvě obecenstva, a možno tak každému obdivovati se energii a nezdolné píli lidské, která na místě močálů a bahnitých, Dyjí stále zaplavovaných bufanů a vřesovišť stvořila zde téměř div světový.

B. BERNAU.

FOT. A. PALFY V LEDNICI.

236. PRŮHONICE. Při vší celkové jednotvárnosti své chová okolí Pražské přece mnohou skvostnou krajinku, která leckteré vyhlášené výletní partii nic nezadá. K takovým náleží i Průhonice, osada v půvabném okolí, tři hodiny jihovýchodně od Prahy položená a od stanice Říčanské nejsnadněji přístupná. Četné háje, stromořadí a porostliny, potom pěkný anglický park blíže zámku činí z tohoto jedno z nejpříjemnějších panských sídel ve středu Čech. Zámek sám, někdejší to pevný hrad, velmi malebně zdvihá se na ostrohu, jen od severovýchodu pohodlně přístupném, a shlíží se v čeřící se hladině blízkého rybníka. Stavení zámecké, jehož nejzajímavější jižní část sloužila dříve za sýpku, v našem desítiletí arch. Jiřím Stibralem skvostně a velmi případně bylo obnoveno, tak že jednotlivým částem sloh jejich zachován, také vysoká věž, již na počátku tohoto století snesená, vyhnána opět do původní výšky. Hrad Průhonický stál již ve XIII. století a Zdislav z Průhonic s bratrem Oldřichem byli za Přemysla II. purkrabími na hradě Pražském. Od konce XIV. věku náležely rodům patriciů, z nichž Jan Dubec z Dubče z rodu Velflnů do stavu rytířského postoupil a Průhonice svým potomkům zanechal. Dědictvím přešly r. 1508. na Zápské ze Záp a náležely potom rozličným rodům, až r. 1802. koupil panství to Jan hrabě z Nostic-Rhineků, jehož rodu náleželo až do naší doby; nyní pak je hrabě Arnošt Emanuel Sylva-Tarrouca, choť hraběnky Marie z Nosticů, pánem na Průhonicích. Starý hrad byl ještě r. 1770. zcela zachovaný a teprv potom byl modernisován a přestavěn. Před zámkem stojící kostel ukazuje založení románské; klenba pochází z přechodní doby.

B. BERNAU.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE

237. Pohľad na Lomnický štít. Naše Smokovce, na juhovýchodnom úpätí Slavkovského štítu, sú jako české Karlove Vary i krásou i významom navštěvovateľov známe po celom svete. Meno svoje dostaly od *smokvice* (fragaria vesca), ktorá tam vo vyrúbaniskách rostie vo velikom množstve. Práve pred sto rokama stalo sa, že raz na poľovke gróf Štefan Čák, krásou Smokovcov opojený, zaumienil si tu vystaviť pár domov za letné byty pre svoju rodinu a pri ních káplnu. A toto je počiatok tak zvaného Starého Smokovca. Od tých čias povstal Nižní a Nový Smokovec. Sem schádzajú sa velikáši z rozličných stavov, krajín a národov. Tu kochajú sa v čistom povetrí, dobrej, pramenistej vode, krásou vysokých Tatier! ale dobrý, otroctvom zbitý, slovenský ľud nevidia. Kedy pošle i sem Bôh Samaritána! — Sme v Nižňom Smokovci na verande »Hrdlice«, pred nami na sever Lomnický štít, na východ rozložený je malebný Spiš, v úzadí rumy velikého hradu. Z dialky prichádzajú rezké tóny junáckého pochodu, jako keď tým krajom tiahly niekdy víťazné pluky Jiskrove. Osviežuje duch; v gloriole červánkov ovinutá hlava Lomnického štítu hovorí mi s úsmevom: bolo, i ešte bude!

Karol Salva-Čebratský.

FOT. KAREL DIVALD V BARTFELDSKÝCH LÁZNÍCH

238. Někdejší klášter sv. Prokopa v Sázavě založený roku 1032. knížetem Oldřichem, byl jedním z nejstarších a nejznamenitějších duchovních ústavů v Čechách, slouže po věky za semeniště vědy, umění, osvěty a průmyslu. Zde mnichy přišlými na pozvání sv. Prokopa z dalekého Slovanska zavedena bohoslužba svato-cyrilská; zde žil a působil opat Božetěch, nejstarší známý národní umělec český. Byl však i posledním Sázavským opatem obřadu slovanského, neboť již r. 1097. kázal kníže Břetislav slovanské mnichy odtud vyhnati a klášter latinskými Benediktiny z Břevnova osaditi. Klášter byl potom v dubnu r. 1421. Pražany zpustošen, a zboží jeho dostalo se světským pánům, kteří si u pustého kláštera tvrz postavili a seděním u sv. Prokopa na Sázavě se psali. Teprve v XVII. století došlo opět ku znovuzřízení kláštera, když prostřednictvím opata Břevnovského zabrané statky jeho částečně vyplaceny. Ale r. 1785. potkal i tento odlehlý, starožitný klášter sv. Prokopa osud zrušení, a poslední z jeho mnichů zemřel jako farář v Zdislavicích r. 1844. Bývalý klášter, nyní zámek, leží půvabně uprostřed rozlehlé kotliny na mírném návrší, Sázavou omývaném. Z gotického klášterního chrámu třílodního zbyla pravá boční lod o čtyřech obloucích a tolikéž oknech s krásným portálem, potom 22 m vysoká věž, krytá jehlancovou střechou. Někdejší presbytář přestavěna jest od r. 1687. ve farní kostel, jenž po požáru r. 1746. ve slohu oné doby byl obnoven. V kostele ukazuje se dřevěná číše, v níž prý sv. Prokop knížeti Oldřichu vody podal, pod kostelem jest jeskyně, v níž světec poustevničil. Na den sv. Prokopa koná se v Černých Budech, jak osada u bývalého kláštera slove, hlučná pout.

B. Bernau.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

239. BUCHLOV. Do ladné nížiny Velehradské pohlížejí od západu, z temena skalnatého a lesem zarostlého vrchu chmurně olbřímí zdi a věže Buchlova, jednoho z nejpamátnějších, a jak přechodní sloh stavby původních částí — nehledě ani ku bronzovému bůžku zde nalezenému — svědčí, též z nejstarších hradů moravských. Dle dochovaných zpráv listinných byl Buchlov ve XIII. věku hradem zeměpanským, na němž seděli úředníci královští, a z této doby vede také původ svůj pověstné lovčí právo na hradě Buchlovském, které teprve r. 1763. úplně bylo zrušeno. Od počátku husitských válek hrad Buchlov často byl zastavován, až konečně i r. 1511. Arklebovi z Bozkovic králem Vladislavem dědičně postoupen. R. 1545. získal jej koupí Jan Ždánský ze Zástřizl, jenž hrad v nynější podobu přestavěl; pravnučkou jeho Kunkou dostal se potom Buchlov r. 1630. Petrsvaldským a r. 1763. taktéž dědictvím Berchtoldům, jimž podnes náleží. Z nich známým stal se věhlasný lidumil Leopold hrabě Berchtold, r. 1809. zemřelý, jenž v kapli sv. Barbory naproti hradu, na výšině »Modla« zbudované odpočívá. Buchlovské právo lovecké byl původně soud zeměpanský, jenž trestal nejen pychy proti loveckému právu královskému, nýbrž i všecky jiné kriminální přečiny a zločiny, které se v okresu ku hradu původně náležitém páchaly. Přísedícími soudu toho byl starosta a jedenácte sousedů ze vsi Stříbrnic, t. zv. lovců, potom 2 radní z Uh. Hradiště, po 3 předních radních osobách z Buchlovic a Boršic, po 2 z Polešovic, Zlechova a Tupes — celkem 26 osob. Kat byl brán z Uh. Hradiště. Posledním známým rozsudkem práva Buchlovského odsouzen byl jakýsi Anděl pro krádež k oběšení, avšak odvolací soud Pražský změnil ortel ten jen na nucenou práci dvouletou r. 1749. R. 1896. udeřil blesk do hradu, tak že střecha horního zámku ohněm byla strávena, avšak ještě téhož roku znovu zřízena.

B. BERNAU.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

240. BOZKOVICE, též Boskovice (ač původně asi Božkovice) město moravské pod hradem rozbořeným (viz č. 148.), má as 6000 obyv., z nichž židé svou zvláštní čtvrt obývají. Z budov vyniká starožitný gotický hlavní chrám, okolo r. 1500. vystavěný, ale roku 1845. rozšířený, v němž nachází se největší pomník moravský, Václava ze Zástřizlů, $7^1/_2$ m zvýši. Památná je též starožitná radnice, bývalý sbor Bratrský, potom železná kazatelna v kostele Všech Svatých. Zámek je budova moderní z první čtvrti tohoto století. Město Bozkovice připomíná se poprvé r. 1415.; do té doby vždy činí se zmínka jen o pánech z Bozkovic, jichž předek Jimram, purkrabí Znojemský od r. 1213. v listinách se jmenuje. V XIV. věku rod Bozkovický valně se rozšířil a nabyl mnoho statků, ale Bozkovice samy vyšly z jeho držení, byvše bezpochyby markrabím Joštem na Tasovi z Bozkovic dobyty a zbořeny. R. 1391. prodal potom Tas některé vesnice zboží Bozkovického Heraltovi z Kunštatu, jenž také městečko a hradiště získal, neboť r. 1395. dovolil mu markrabě Jošt, by hrad zase vystavěl a v manství do svého života držel. Během XV. věku dostaly se Bozkovice opět svým prvotním majitelům, z nichž vynikali Tas, biskup Olomúcký, Dobeš a Jaroslav z Bozkovic, r. 1485 králem Matiášem neprávě ve Vídni popravený. Marta z Bozkovic (nar. ok. r. 1466.) proslula vzdělaností a učeností jako obhájkyně Jednoty Bratrské. R. 1547. prodal Kryštof z Bozkovic hrad i panství Ederovi ze Šťávnice, od jehož syna koupil Bozkovice Jaroš ze Zástřizlů; při tomto rodu trvaly 120 roků. Vdovou posledního Zástřizla dostalo se panství r. 1689. Dietrichsteinům, po jichž vymření r. 1862. stal se dědictvím majetkem hrabat z Mensdorffu.

B. BERNAU

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

241. HAJDA. Toto as 300 domů a 3000 obyvatelů čítající město daleko široko známo jest jako přední středisko slavného od starodávna severočeského průmyslu sklářského, ba jako jedno z prvních míst v oboru tom na celém světě. Rozkládajíc se na prostranné vysočině pískovcových hor Polabských, ukazuje již zevně elegancí svých domů kolem širokých ulic a náměstí seskupených a po většině zahrádkami obklopených na zámožnost a dobrý vkus svého obyvatelstva; dojem ten zvyšuje se pohledem na úhledné budovy veřejné, z nichž jmenujeme farní chrám roku 1893 nádherně obnovený, se sochařskými pracemi bratří Maxů a Melzerovými malbami na skle, potom školní budovu, palácí se rovnající. V radnici chová se cenné museum předmětů průmyslu sklářského a keramického; skvostné sbírky má též c. k. odborná škola v ulici nádražní. Četné španělské nápisy na hřbitově svědčí o intensivním vývoji vývozu zdejšího do krajin vzdálených. V Hajdě nalézá se 45 raffinerií skelných, které množství hladičů, rytců, malířů a jiných pomocníků v celém okolí zaměstnávají. Výrobky zdejší zasýlají se do všech dílů světa. Také jest v Hajdě skelná huť na surové zboží, 2 raffinerie na porculán a jiné továrny. Ještě před 200 lety byla na místě dnešní Hajdy pastvina a na ní osamělý dvůr, jehož parcellováním povstala osada, přičiněním hrab. Kinského roku 1757. povýšená za město ochranné. V Hajdě narodil se roku 1816. Jaroslav Kalina, nadaný básník český, záhy zemřelý roku 1847. — Na východní straně obklopuje město skvostný přírodní park, bývalá to obora; k severu zdvihá se z lesů mohutný Klais (na obraze vlevo), znělcový to olbřím 755 m zvýší, slouže celé krajině k nemalé ozdobě.

B. BERNAU.

FOT. F. RÖSLER V Č. KAMENICI.

242. NYMBURK. Labské město na širé a žírné rovině, z daleka již znatelné štíhlou věží hlavního chrámu, druhdy sídlo hrdého patriciátu německého, teď stejně hrdé město české, silného, neustupného vlastenectví. Daleko široko není kamene, a pro cihlové stavby, zvláště dokud obklíčen byl Nymburk cihlovými hradbami, říkali mu město »červené«. Ale dvojí pás hradeb a příkopů zmizel už dávno, jakožto prostředek obhajovací, a poslední jich zřetelnější stopy, jako Bobnická brána, odstraněny r. 1884. Vnitřní město řadilo se ode dávna k nejznamenitějším městům českým co do úpravy své, přes to, že stiženo bylo několikrát velkými požáry a že trpělo vojnami. Tak roku 1635. bylo kolem města toliko 17 korců polí oseto a r. 1649. toliko 11 celých domů se v Nymburce napočítalo. Hrozný požár 13. května 1838. zničil navždy starobylý ráz města, hlavně náměstí, a od té doby Nymburk počíná se odívati v šat moderní, k čemuž nemálo přispívá okolnost, že Nymburk stal se důležitým střediskem drah, státní a severozápadní; germanisující vliv této nivelisuje se šťastně uvědomělým občanstvem. Ještě nejméně změnilo se jižní předměstí, zvané Zálabí. Děkanský chrám sv. Jiljí jest nejpamátnější stavbou nymburskou, stavěný ve slohu gotickém, po výtce z cihel, s krásnými portály. Z bývalého kláštera dominikánského, zrušeného roku 1785., učiněna radnice, v jejímž přízemku jest zajímavé museum. S radnicí souvisí velmi pěkné divadlo ochotnické, jedno z prvních českého venkova. Moderní školy, jakož i okresní nemocnice jsou oprávněnou chloubou Nymburka, který rychle roste a čile závodí s ostatními městy polabskými. Život společenský, v němž vynikající místo zaujímá vedle divadelního spolek zpěvácký, soustřeďuje se v létě na půvabném labském ostrově »Topolu«.

RED.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

243. Chrám »na Slovanech« v Praze. Se svolením papeže Klimenta VI. povolal Karel IV. r. 1346. do Prahy slovanské mnichy řádu Benediktinského, aby hosté a kupci slovanští z krajin východních i jižních mohli býti účastni služeb božích po svém způsobu. Chrám i klášter při něm pro mnichy vystavěný vysvěcen 1372. v pondělí velikonoční. Poněvadž pak na týž den připadá čtení evangelia o učennících putujících do Emaus, a lidu při svěcení shromážděnému učiněn výklad na ta slova, nazýván klášter od těch dob také »v Emauzích«; jméno »na Slovanech« však bývalo běžnější. Klášter stal se semeništěm věd a uměn slovanských, bylať při klášteře i škola, a odtud pochází bezpochyby také proslulé Remešské evangelium. Po mnohých změnách odevzdán 1880. klášter i chrám ve správu německým Benediktinům, z Beuronu vypuzeným, kteří v krátké době spustlé budovy uvnitř i vně důkladně opravili, třeba že nikoli přesně ve slohu původním. — Chrám jest rozsáhlá basilika 48 m dl., 24 m šir., 20 m vys., o třech stejně vysokých lodích, nesených devíti osmibokými pilíři; pro svoji šířku střední loď zdá se nižší než skutečně jest. Stěny, pilíře a klenby jsou vesměs bohatě polychromovány. Na stěnách pravé pobočné lodi jsou v medaillonech poprsí světců a světic, pod těmi v polích čtvercových legendy ze života P. Marie a nejdoleji vlys obsahující výjevy ze života sv. Benedikta. Zajímavo, že všecky malby a většinu prací sochařských a truhlářských provedli neb aspoň navrhli mnichové sami.

Red.

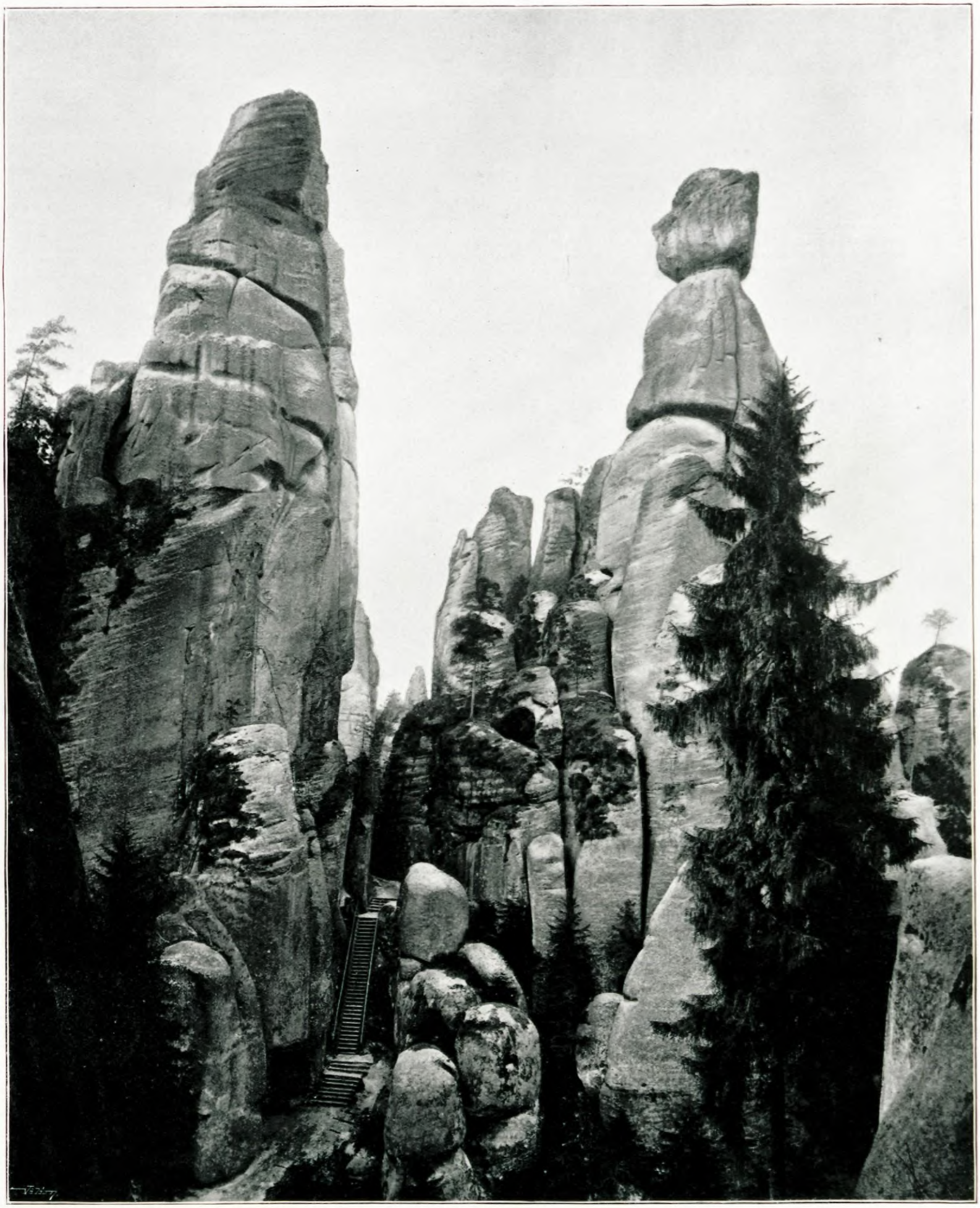

244. »PURKMISTR« V ABRŠPACHU. Dílo »*Letem českým světem*« přineslo již celkový pohled na skalní město Abršpašské. Ale Abršpach proslul ne tak svým krajinným rázem, jako oněmi četnými útvary jednotlivých pískovcových skal svých, v nichž obraznost pozorovatelů spatřuje mnohdy překvapující podoby zvířat i lidí, a je tedy třeba všimnouti si aspoň některých. Vtip nevěřících Tomášů roztrušuje ovšem, že rozmarné přírodě při provádění její hříček pomáhaly důvtipná hlava a umná ruka lidská, a pisatel těchto řádků pamatuje se, jak jeden průvodce v Abršpachu získal velkého applausu společnosti, když ukazuje na podobu jakéhosi mnicha aneb něčeho podobného, pravil: »Ale ten, prosím, není ještě hotový.« Než jsou v bludišti skalního města Abršpašského i mnohé zjevy, které již pro nedostupnost skal každou pochybnost vylučují. Hořejší obrázek jistě vás přesvědčí. Dva kolosální, četnými rýhami a výmoly rozrytá skalní hroty vysoko nad ostatní skály se povznášejí. Kdož by se odvážil do té závratné výše po pískovci jistě zvětralém? A přece ukazují oba v hrubých obrysech podoby lidské. Na levo stojí »purkmistr«, obrácen k vám svým profilem; rozeznáte vysoké jeho čelo, malý nos, pod ústy silný na prsa padající plnovous, na hlavě pak pečlivě uhlazenou vlásenku. Naproti němu ve věčné své pose sedí jeho žena; příroda uložila jí mlčení, obdařila ji však pěkným nosem a mantilou, která od krku na boky jí splývá. Není pamětníka, že by se byli ti dva manželé kdy nepohodli.

ANT. KLÁŠTERSKÝ.

FOT. A. LEHMANN V TRUTNOVĚ.

245. HRAZENÉ RATAJE. Ku nejmalebněji položeným místům v údolí Sázavském zajisté počítati dlužno městečko Rataje, zbudované na hřbetě skalnatého výběžku mezi touto řekou a potokem Knejským a pouze k východu souvisícím s rovinou. Do nedávna byl každý, kdo s povozem do Rataj přijel, nucen, na rynku obrátiti a touže cestou jeti zpět, což vystavěním nové silnice nyní skrze Rataje vedoucí přestalo. Již jméno samo označuje Rataje jako bývalou pevnost, k jejíž tvrdosti mimo hrubou ohradní zeď zvláště dva hrady přispívaly. Větší a starší z nich, vlastní to hrad Ratajský, stál na místě nynějšího zámku, pod nímž sráz k Sázavě na 100 m příkře spadá. Nynější budova pochází ve hlavní své části z konce XVII. věku, jen jižní křídlo je staré. Z téže doby (1672) je i farní kostel, v němž nacházejí se hrobky starších držitelů; na ohradní zdi hřbitova zazděn je krásně vytesaný znak Ronovců (ostrve) nalezený při stavbě silnice. Zajímavější je druhý hrad, Pirkštejn, jenž nyní za faru slouží; na okrouhlé věži, bývalé hlásce, visí zvon slitý r. 1506. slavným kutnohorským zvonařem Ptáčkem. Nejstarší majitelé Rataj byli páni z Choustníka, ale od poč. XIV. věku náležely pánům z Lipého, za nichž postaven při Ratajích druhý hrad a po rodovém sídle v Litoměřicku nazván Pirkštejnem. Z rodu toho vynikl nejvíce slavný státník Hynce Ptáček z Pirkštejna na Ratajích a Polné, na jehož jediného vůli, jak se pravilo, visel často pokoj v Čechách. Když r. 1444. náhle zemřel, byla to veliká ztráta pro vlast i národ, neb on zajisté byl by pokoj zemi zjednal bez krveprolití. Jediná dcera jeho vdala se za Viktorína, syna krále Jiřího. — Od r. 1764. náleží Rataje rodu Liechtensteinskému.

RED.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

246. ORLÍK NAD VLTAVOU. Směle jako hnízdo orlovo, po němž jméno nese, pohlíží starý tento zámek s výše strmé skály nad Vltavou vystupující. Ovládaje veškerou plavbu po této řece, býval před věky pevným, ba nedobytným hradem, ale když r. 1802. vyvolen byl za sídlo knížecí Švarcenberské sekundogenitury, tu opraven a upraven jest tak, že všude v něm nové se starým sloučeno se nachází. Vnitřek zámku chová pěknou sbírku starožitných a uměleckých předmětů, jimiž skvostné síně jsou ozdobeny. Hrad Orlík vystavěl snad teprvé císař Karel IV. a udělil jej v manství svému oblibenci, biskupovi Mindenskému. R. 1369. postoupil jej císař Hynčíku Pluhovi, a ten směnil jej se Zikmundem Hulerem za jiné statky Bratr a dědic Hulerův Ondřej prodal Orlík Petru Zmrzlíkovi ze Svojšína, při jehož rodu do r. 1514. trval. Petr Zmrzlík, jenž hrad pevněji vystavěl, byl bohatýr statečný a jako nejvyšší mincmistr poctivec na slovo vzatý; manželka jeho Anna s Frymburku patřila k nejvýtečnějším ženám svého věku a jsouc ve veliké vážnosti u krále Václava, nejednou mu i radívala. Po smrti králově přilnul Petr ku kališníkům, k jichž předním mužům náležel; potomci jeho nezlomně stáli ku králi Jiřímu a straně národní vůbec. Od nich získali Orlík Švamberkové, i sdílel potom osud ostatních jejich statků. Okolí zámku proměněno bylo za panování nynějšího majitele, knížete Karla ze Švarcenberků, ve skvostný přírodní park.

RED.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

247. HORAŽĎOVICE. Pod starobylou Prachní, bývalým to župním hradem, utěšeně rozkládají se na zlatonosné Otavě Horažďovice, které byly již městem za Václava II. Na obraze našem, s jižní strany města, viděti chrám sv. Petra a Pavla založený v polovici XIII. století Bavorem I., v němž dosud duchovní správu obstarávají členové řádu Svatojanského, nyní Maltanského. Za kostelem jest zámek knížat Kinských, někdejší hrad Bavorů strakonických, v jehož sále jest nástropní obraz památné bitvy pod Vyšehradem r. 1420. a několik obrazů jihočeských měst ze XVII. stol. Střední budova na obraze jest dům obecní, při němž radnice se zbytky původních kleneb. Na pravé straně obrazu vyčnívá věž hřbitovního kostela sv. Jana Křt. založ. koncem XVI. stol., nejvýše pak napravo viděti lze budovu na vrchu *Strážĕ* nyní hostinec, dříve Loretanskou kapli, postavenou r. 1659. V předměstí zmínky zasluhuje gotický chrám řádu školských sester. Má pozoruhodné klenby v chodbách, zvané diamantové. Těsně s městem sousedí ves *Zářečí*, s knížecím parkem na Otavském ostrově v objemu více než hodinu cesty při mlýnské stoce, v níž chovají se perlorodky. Vedle moderního průmyslu sirkářství, papírnictví, koželužství pěstuje se v Horažďovicích po obchodnicku *růžařství*. Jihozápadně od města, 85 m nad řekou Otavou, zvedá se starobylá *Pracheň* se zbytky bývalého župního hradu Pracheňského, založeného dle pověsti v X. stol. Bořivojem I. s kostelíkem sv. Klimenta, devátým to chrámem křesťanským v Čechách. Ze zbylých hradeb vyniká zbytek věže, s níž krásný rozhled na Šumavu, pořící Otavy a na Brdy. Dle pověsti narodil se v den sv. Jiří 1420 Anně, manželce pana Viktorina z Poděbrad, roz. z Vartenberka, meškající v Horažďovicích na cestě z Velhartic do Poděbrad, v domě prý kdysi Templářům náleževším (nyní č. 5. na náměstí) synáček, potomní slavný král český Jiří.

M. MAYER

FOT. CHR. ŠMIDT V SUŠICI.

248 ČERCHOV, — v ústech lidu »Čerchovy« — nejvyšší hora Českého Lesa, vypíná se 1039 metrů nad hladinu mořskou, tvořic mohutný pilíř nad průsmykem Domažlickým. Táhlý hřbet jeho jest přirozená hradba na pomezí naší vlasti. Ve hlubokých hvozdech Čerchovů konali za starých dob Chodové stráže, vydatně chránice hranice České proti vpádům nepřátelským. Stráně čerchovské jsou místy skalnaté, hustými lesy smrkovými, dílem i buky, javory i jiným stromovím porostlé. S vrcholu, s dřevěné rozhledny, již Klub českých turistů zde zříditi dal, a již i na našem obraze zřetelně jest viděti, jest úchvatný rozhled na lesnatá horstva Šumavy a Českého Lesa, do průsmyku Domažlického a do širých dalekých krajů Čech i Bavor. Pro pohodlí výletníků zbudovati dali čeští turisté na Čerchově první svou útulnu, kterou k uctění jména svého zasloužilého starosty »Chýší Pasovského« nazvali. Malebná krajina na úpatí Čerchova stala se oblíbeným sídlem letních hostů. V chodském okolí, v sousedství Němců, zachován do dnes lid český svému jazyku a udržel se téměř vesměs i při svém rázovitém kroji a při svých zvycích. Náš pohled na Čerchov jest vzat od obce Capartic, ležících nad městečkem Klenčím, s říšské silnice, která vede z Čech na Falc a druhdy sloužila důležitému spojení pro dopravu z Čech přes Falc do Říše. Tudy právě dává se ubírati Božena Němcová českým vojákům na začátku své Karly.

MAX DUFFEK.

FOT. J. TAUBER V DOMAŽLICÍCH.

249. TATRY Z HUSOVHO PARKU. Zaiste nejedna česká duša zaplesá nad tým, že na Slovensku jest Husov park, aký sotvá v Čechách sa nachádza. Bohužiaľ, park tento je nie na počesť nášho mistra Jana, je tak pomenovaný na pamiatku svojho zakladateľa, Davida Husa, popradského mešťana. On za mnoho rokov držal v prenájme popradský pivovár, nachádzajúcí sa západne mesta medzi riekou Popradom a spišsko-ľubkovskou cestou, jako neunavne pilný, poctivý muž nashromaždil pekný majetok a založil tento park s kúpeľami. Rozsiahlosťou a krásou svojou i veľkému mestu slúžil by ku cti. Keď ho niekdy navštívite, tedy vystúpte na rozhľadnu, nachádzajúcu sa na severnej strane parku, asi v stredu. Pohľad na Tatry naše je z tadeto najveľkolepejší. Mnohí turistovia osadzujú sa cez leto v parku Husovom a z tadeto robia výlety do Tatier, Dobšinej, Tisovca i Kráľovu hoľu.

KAROL SALVA-ČEBRATSKÝ.

FOT. K. DIVALD V BARTFELDSKÝCH LÁZNÍCH.

250. Nový Zámek v Litoměřicku, sídlo někdejšího panství Českolipského a majetek hrabat Kouniců, jest budova imposantní a úhledná, která zvláště od silnice ku Praze vedoucí působí dojmem mohutným. Tvoří veliký, pravidelný čtverhran o dvou patrech, okončený v každém rohu pevnou věží či rondelem; čelo zámku zdobí malá vížka s hodinami. Zdi zámecké jsou velmi silné, jako u pevnosti, ale divoké víno až do prvého poschodí se vinoucí dodává celému stavení přívětivého rázu. Uvnitř zámku nejzajímavější je rodinná obrazárna, potom zbrojnice, v níž chovají se praporce Kouniců s bohatým vyšíváním, brnění se zlatými ozdobami, skvostné zbraně a j. cenné předměty; také maršálská berla a kožený oblek knížete Frydlantského se zde nachází. Kolem zámku rozkládá se skvostná zahrada, v níž zvláště 3 obrovské lípy z doby Valdštejnovy pozornosti zasluhují. Od zámku vedou krásné staré lipové aleje do bažantnice a dále do rozsáhlé obory; jižně od zámku a při něm ležící osady Zahrádek rozprostírá se rybník Novozámecký, 126 ha plochy pokrývající, jeden z největších rybníků českých. Nový Zámek vystavěn byl původně v letech 1547.—1570. pány z Vartemberka snad na témž místě, kde předtím stával hrad Vítkovec. Konfiskací dostal se Albrechtovi z Valdštejna, po jehož pádu choti jeho ponechán, tak že podnes Kouničům, potomkům jeho po přeslici, náleží. Poslední pán Novozámecký z rodu Vartemberků, Jan Jiří, byl již před smrtí Valdštýnovou jako psanec zemřel ve švédském táboře. Nedaleko Nového Zámku otvírá se t. zv. Pekelný důl s mlýnem Karbou pod příkrou skalou položeným, který pro svou romantičnost turisty hojně jest navštěvován.

B. Bernau.

Fot. F. Rösler v Č. Kamenici.

251. SVATÝ KOPEČEK U OLOMOUCE vévodí široko daleko bělavými křídly poutnického svého chrámu Navštívení Panny Marie severní končině Hané, viditelný od Litovle přes Olomouc k Prostějovu a dále. Je to poslední výběžek Oderských hor, na jehož temeni, strmém k západu, k východu pak povlovně se rozšiřujícím, činí barokní stavba vzpomenutého poutnického kostela, k němuž položen základ r. 1630. vinařem a měšťanem olomuckým Janem Andryskem malou kaplí, jež čtyřicet let na to přičiněním hradišťských opatů Bedřicha III. a Norberta Želeckého z Počernic v dnešních rozměrech rozšířena a dobudována. Chrám honosí se ozdobným portálem, dvěma průčelními, mědí krytými věžemi a pěknou kupolí, později přestavěnou. Roku 1784. zdejší klášter Premonstrátský zrušen, ale v polovici XIX. století na základě odkazu svobodného pána Cellera z Rosenthalu opětně v ruce Premonstrátů strahovských přešel. — V letní neděle a dny marianské oživují svah hory davy poutníků i výletníků z blízké Olomouce, široké schodiště chrámu zpestří se bohatým krojem Hané, a útulná obec za chrámem v dlouhých řadách bud ozve se šumným ruchem. S vrcholu hory za jasné povětrnosti jeví se čarovný rozhled do hanácké roviny k městu Otakarovu, Olomouci, přes jehož výbojné věže zní odtud písně i modlitby dobrého, českého lidu.

FR. S. PROCHÁZKA.

FOT. RUD. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

252. NOVÉ MĚSTO nad Metují rozkládá se malebně na skalnatém ostrohu, který Metuje na třech stranách objímá, tekouc údolím lučinatým, hlubokým, jehož západní část na obraze vlevo viděti; kolem vlastního města (pouze náměstí) jsou dosud dílem zachované hradby s branou horskou, (na obraze mezi kostelem a zámkem). Domy na náměstí zachovaly většinou svůj původní tvar se štíty do náměstí, takže město má celkem starobylý ráz, ačkoliv jest jedním z nejmladších měst v království. Nové Město založeno bylo r. 1501. Janem z Kácova pánem na Černčicích, kterýž je prodal Vojtěchovi z Pernštýna. Z rodu tohoto přešel statek Novoměstský na rod Štubenberků, kteří jej drželi do roku 1623., kdy jej obdržel Albrecht z Valdštejna. Po roce prodal zboží Novoměstské Magdaleně Trčkové z Lípy, jejíž syn Adam 1634. v Chebu s Valdštejnem zabit byl. Statek zdejší obdržel Walter Leslie a rod jeho vymřel teprve r. 1802., toho roku dostalo se Nového Města rodině Dietrichsteinské a po vymření této (1858.) hrabatům z Lamberku. Z budov zmínky zasluhují: Chrám nejsvět. Trojice, pochází z první doby města a má vysokou věž, kterouž s kostelem uprostřed obrazu viděti, zámek v nynější podobě z r. 1650. (vlevo na obraze), klášter milosrdných bratří (věžička vpravo od kostela) s nemocnicí a kostelem z r. 1692. Město má 3000 obyvatelů, knih. a kamenotiskárnu, více průmyslových závodů. — Blíže města na východ leží známé zátiší a lázeňské místo »Rezek« letními hosty hojně navštěvované; i ve městě samém pro zdravou polohu jeho mnoho hostí v létě se zdržuje.

RED.

FOT. A. LEHMANN V TRUTNOVĚ.

253. »Čertovka« v Praze. Bude věčná škoda divného toho zákoutí pražského, bude-li opravdu zasypáno rameno Vltavy, které je tvoří, a jemuž lid říká Čertovka. Je to úzounké rameno říční, které tvoří ostrov Kampu a v severní své části malebné »pražské Benátky«, ulici bez chodníků a bez jízdní dráhy, kde staré domy přímo z vody vyrostly, a komunikace jenom ve člunech je možna. Ulice tichá a klidná, kterou však přece zná každý, kdo jda přes kamenný most na Malou stranu, ohlédne se napravo. Nebo také s můstku, vedoucího z Velkopřevorského náměstí do Hroznové ulice na Kampě, jest rozkošný pohled na toto rameno řeky mezi oběma čistmi zahrady Buquoyské, rozkládající se na ostrově i na druhém protějším břehu malostranském a spojené můstky; s mostu Karlova toho však neviděti, a cizí člověk nemá ani zdání o tomto poetickém, mlčelivém koutě. A míst takových Praha měla množství a má dosud, jen že čím dál je jich méně: potřeby velikého města, někdy také neporozumění pro půvabný ten starožitný ráz, který činí Prahu tak vábivou, stírají její pel, její patinu, kterou vyniká nad valnou většinu střevoevropských měst. Dojista, že moderní domy a ulice mají dosť místa tam, kde Praha se rozšiřuje, než aby nutno bylo pro ně bourati a ničiti její vnady, byť i trochu starosvětské.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

254. Farní chrám sv. Cyrilla a Methoděje v Karlíně, zbudován z dobrovolných sbírek a darů na památku tisícileté ročnice příchodu svatých apoštolů slovanských na Moravu, na podnět probošta Vyšehradského Václava Štulce v Katolické jednotě Pražské a dle plánu K. Rösnera, professora stavitelství ve Vídni. Provedení stavby bylo svěřeno staviteli Janu Bělskému a kameníku K. Svobodovi. Základní kámen položen byl dne 16. června 1854. V r. 1863. byl chrám posvěcen a účelu svému odevzdán. Před desíti lety zřídila se v Karlíně zvláštní jednota, jež o konečnou úpravu a výzdobu chrámu pečuje. Chrám, vystavěný dle starých vzorů romanských basilik třílodních, pne se v západní části půvabných sadů; dvě štíhlé věže jasně rýsují se na modré klenbě nebes a svěží, bohatá zeleň na severním svahu památného vrchu Žižkova utěšený ten obraz mile doplňuje. Na vnějším schodišti chrámovém pozornost poutají mistrovské, bohatou ornamentikou ozdobené portály s polovypouklými řezbami českého sochaře Ant. Levého. Hlavní vrata krášlí medaliony, provedené sochařem Ludvíkem Šimkem dle nákresů českého mistra malíře Jos. Mánesa. Slohově vzorná architektura svatyně snoubí se s nádhernou polychromií, ovrubující krásné obrazy oltářní od M. Trenkwalda, Petra Maixnera a Ant. Lhoty, jakož i veliké obrazy votivní od Frant. Sequense a J. Rudla. Velebný prostor oživen jest okny ve skle malovanými dle kartonů Fr. Ženíška a Fr. Sequense, a v nádherné apsidě pne se nejvzácnější skvost chrámový — hlavní oltář ciboriový s tabernaklem, vyzdobeným zlatem a drahokamy.

Fr. Kneidl.

Fot. J. Vilím v Praze.

255. STAROMĚSTSKÁ MOSTECKÁ VĚŽ zvedá se nad prvním širokým pilířem mostu Karlova, a jakožto nejkrásnější památka slohu gotického v Čechách jest i mostu i Praze vůbec přední ozdobou. Ačkoli hned při založení mostu bylo pomýšleno na vystavění věže, přece její vlastní stavba náleží do doby panování krále Václava IV., čehož svědectvím i způsob stavby i oblíbená znamení krále toho: pták lednáček a lazebnice, jež se vždy znova a znova vytesaná i vymalovaná na věži objevují. Půdorys mostecké věže staroměstské tvoří čtverec průměru jedenácti metrů. Věž, vystavěná z pískovcových kostek, skládá se mimo mohutný pilíř, v němž jsou sklepy, ze tří pater; patu stanové, břidlicí kryté střechy objímá prolamované zábradlí kamenné, v jehož čtyřech rozích jsou věžičky. Fresky křížového klenutí ve bráně obnovil r. 1878. Petr Maixner. Z průjezdu vedou nízké dvéře do schodiště, přistavěného ku jižní straně věže. Z otvoru sklepního na řeku vedoucího bývali prý spouštěni v železných koších a z trestu potápěni pekaři, kteří pekli lehké chleby. Smutně proslula věž po krvavém dni 21. června r. 1621., kdy dvanácte hlav popravených pánů českých bylo tu rozvěšeno v železných koších lidu na postrach i výstrahu . . . S galerie věžní je překrásná vyhlídka i na most i na protější Hradčany. Nejkrásnější strana věže, východní, vkusně opravená r. 1878., obrácena jest ke Klementinu a na našem obraze zřetelna. U věže, vpravo na obraze, vypíná se bronzová, majestátná socha zakladatele mostu, Karla IV., postavená r. 1848.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

256. KOSTEL V ŘEZNOVICÍCH. Neveliký tento chrám patří k nejvzácnějším stavitelským památkám moravským a jest vůbec se třemi svými, centrálně založenými apsidami a polygonální kuplí architektonickým unikem v zemích koruny české. Čtvrté, západní rameno zmizelo, ustoupivši v novější době nevkusné lodi, zajímavou tuto stavbu naprosto hyzdící An na této straně nalézal se vchod, nebyla zde apsida, nýbrž síň pravouhelně založená; z apsid má pouze východní neporušená okna románská. Centrální čtverec sklenut je dosud původní klenbou křižovou z lámaného kamene provedenou, vystupující do výše 8 metrů. Z někdejšího zařízení zachovala se pouze starožitná kamenná křtitelnice. Rozměry vnitřku jsou mistrné a budí dojem velmi ušlechtilý. Farní tento chrám zbudován byl as ku konci XI. stol., nebyl tedy, jak se za to mělo, Templáři vystavěn, čemuž ostatně i listinné doklady odporují. Právo patronátní při kostele Řeznovickém, sv. Petru a Pavlu zasvěceném, náleželo od starodávna až do r. 1276. kollegialní kapitole Staroboleslavské, kde postoupeno klášteru Kounickému. — Stará část kostela vystavěna je vesměs z červenavého pískovce, což velmi úhledně vypadá. Jest si přáti, by nepěkná, stodole se podobající loď opět byla odstraněna a kostelík, jako doklad prastaré vzdělanosti národa našeho, v původním slohu byl restaurován. Patříť bez odporu k nejzajímavějším domácím památkám.

RED.

FOT. AMAT. J. K. SOUČEK V OSLAVANECH.

257. TRUTNOV leží na úpatí Krkonoš v romantickém údolí Úpy. Nad městem k jihu vypíná se historický vrch sv. Janský a Knebelsberg, na jihovýchodu vrch Gablenzův; západně vine se údolí Úpy k průmyslovému místu Poříčí. Severovýchodně přes Staré Město, Kalné Vody, Jungbuch, Vrejt, Marešov atd. stále mezi velikány horskými dojdeme až ku stříbrnému trůnu Krakonošovu, Sněžce. Trutnov má 13.000 obyv. (1500 Čechův) a 700 domů. Prvou zmínku o Trutnově nalézáme ve staré listině z r. 1260., kdež však osada tato trhovým místem Úpou se nazývá; té doby byl pan Idík ze Švabenic držitelem údolí Úpského a zakladatelem kláštera r. 1424. Husity zbořeného, po němž do dnešního dne mohutné sklepy pod nynějším hostincem »na sklepě« se zachovaly. Trutnov byl původně hradem zeměpanským, jehož důchody zastavil král Jan r. 1317. Půtovi z Turgova; Karel VI. však opět jej vyplatil. R. 1599. prodáno panství Trutnovské zdejší obci. Poněmčení Trutnova datuje se z dob krále Přemysla Otakara II. Město má hojnost škol a veliké závody lnářské, z veřejných budov vyniká barokový chrám Narození P. Marie z r. 1755., na obraze našem celému městu dominující, vlevo radnice ve slohu gotickém s dosti vysokou věží, a nemocnice. Pěkný městský sad se zámečkem, v levém rohu vyobrazení, byl poslední povodní valně poškozen.

R. KOPIČ METUJSKÝ.

FOT. A. LEHMANN V TRUTNOVĚ.

258. LÁZNĚ LUHAČOVICE NA MORAVĚ. Na jihovýchodní Moravě jest malé rozkošné místo lázeňské Luhačovice, o němž možno říci směle, že jest úplně *české*, jakkoliv ovšem i mnoho Němců a jiných národností tam úlevu v chorobách svojich hledá a nalézá. *Luhačovice* položeny jsou v úzkém údolí, nedaleko Uherského Brodu, v kraji sice ne divoce romantickém, ale půvabném, plném lesů a čerstvého, žádnou továrnou, žádnou drahou nekaženého vzduchu! Vedle půvabu a vzduchu je tu ještě několik slaných kyselek, z nichž hlavně *Vincentka, Amandka, Johanka a Aloiska* jmenovitě se uvádějí a při rozličných plicních a žaludečních i střevních nemocech výborně účinkují. Vincentka i jako příjemná stolní kyselka daleko široko v lahvích se posýlá. Kolem pramenů těch jest pěkná kolonie vil, hotelů a lázeňských místností rozmanitých a to vše působí velmi pěkný onen dojem nehlučného místa lázeňského, pro léčení i oddech od duševní práce jako stvořeného, který vždy více a více ctitelů si získává! Obrázek náš podává část léčebné kolonády od Vincentky se táhnoucí s lesem v pozadí. Škoda že nejde rychleji ku předu s rozšířením celého lázeňského inventáře. Mohly by se svými vodami Luhačovice státi místem světovým! Majíť obsah znamenitější, než proslavené lázně Emžské, jimž se velice podobají.

JOS. KLVAŇA.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

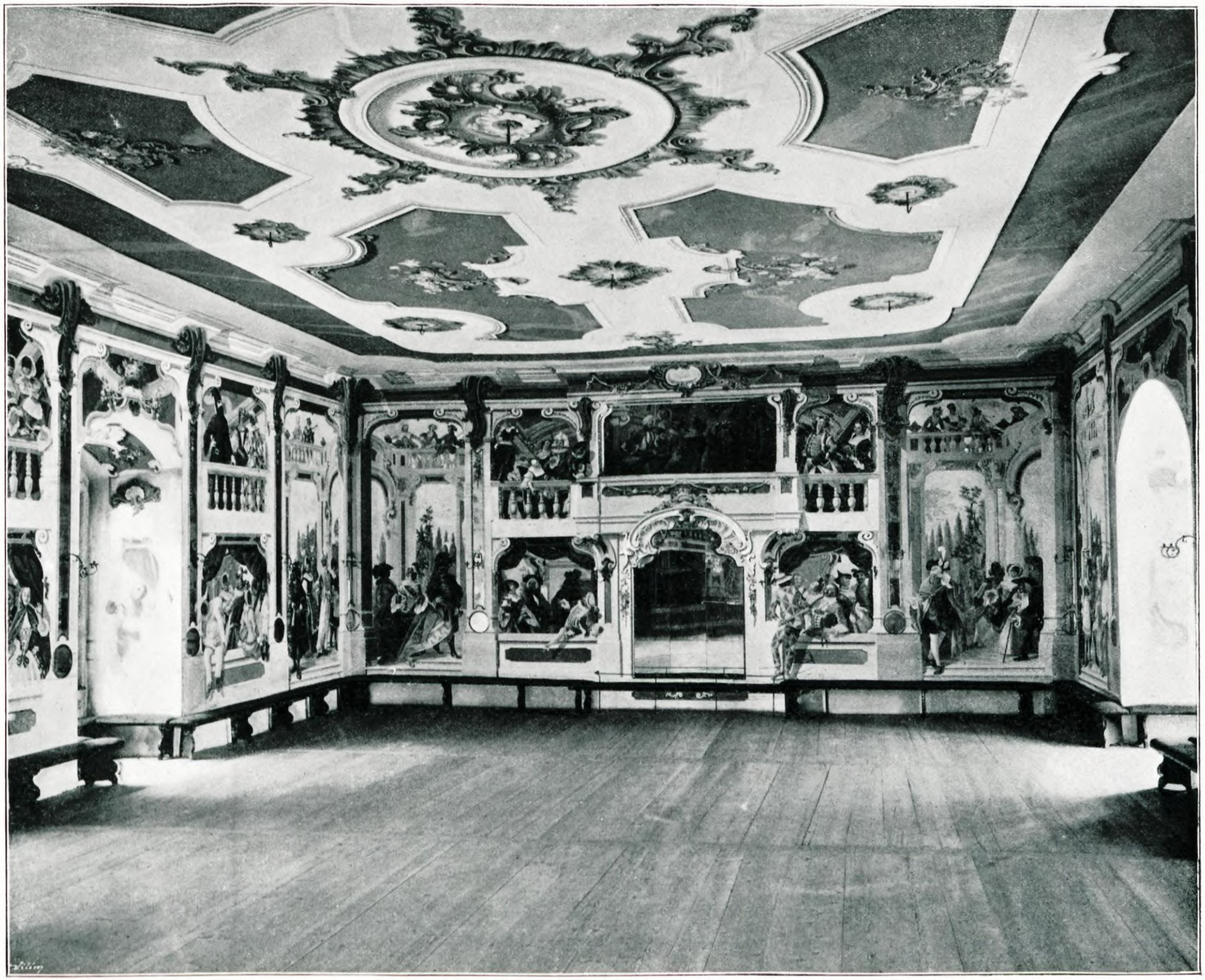

259 REDUTNÍ SÁL na Krumlově jest nejlepším svědectvím, jak od počátku hradu krumlovského až do novějších dob se stále na knížecím tom sídle stavělo a měnilo. Stavby doby rožmberské na vrchol lesku přivedl umění milovný pan Vilém z Rožmberka († r. 1592.). O něm ctihodný archivář Václav Březan vypravuje, »že Krumlov, hrad starý, nepořádný, úzký, tmavý a neveselý takměř ve všech místech rozšířil, přeformoval, ve způsob veselý a prostranný vystavěti dal«. Korunu pak hradu, věž, vztýčil a ozdobil tak, »že byla krásná a spanilá, jíž rovné tím způsobem a položením v Čechách se nenachází.« Také rod Schwarzenberský pokračoval v přestavbách a téměř všecky místnosti uvnitř přeměnil a upravil. Tím způsobem vznikl v horním hradu z bývalého zeleného sálu a přilehlé světnice na rozkaz knížete Josefa Adama r. 1748. i zobrazený redutní neboli maškarní sál, který jest dosud přední zcela zachovanou okrasou zámku a zvláštním veselým dojmem poutá oko divákovo. Je to prostorná, obdélníková místnost, jejíž strop malován jest v rokokové ornamentice. Hlavním půvabem jeho však jsou freskové malby na stěnách a ve výklencích. Téměř jako živá vyjímá se tu směs rozmarných postav v životní velikosti v různých úborech maškarních a dílem i v krojích lidových, jež dohromady účastníky maškarního plesu představuje. Původce originelní myšlénky nástěnných maleb, malíř Lederer, připojil se též sám k veselé dekoraci sálu a vypodobnil se ve výklenku, srkaje labužnicky oblíbený svůj nápoj kávu, a vedle svého obrazu jméno své a letopočet 1748. umístnil.

HYNEK GROSS.

FOT. J. SEIDEL V KRUMLOVĚ.

260. Zříceniny hradu Rokštýna vypínají se jihovýchodně od Jihlavy a severně od Brtnice na nevysoké žulové skále nad říčkou Brtničkou, která k vůli snadnější obraně někdy kolem celého hradu byla vedena. Panují kotlině velmi utěšené a jsou podnes dosti dobře zachovány. Založen byl Rokštejn bezpochyby rodem Hrutovců (tudíž pův. Hrutenštejn a Rutenštejn), kteří ve XIII. stol. mnoho statků v Jihlavsku a Znojemsku drželi, a jichž památku též blízká ves Hrutov připomíná. Z nich r. 1325. uvádí se jmenovitě Hrut a r. 1332. Otík z Rutenštejna; r. 1360. dostal se potom hrad Rokštýn koupí markraběti Janovi, jenž svému třetímu synu Janu Soběslavu jej odkázal. Později náležel hrad markraběti Prokopovi, za něhož seděl zde rytíř Zikmund z Rukštýna, známý nešťastným přepadnutím Jihlavy r. 1402. Hned na to postoupil markrabí »Rukštajn« hrad s přísl. Hynkovi z Valdštýna, jenž r. 1415. i Brtnici přikoupil. On i dědic a nástupce jeho Zdeněk z Valdštýna stále válčili s německými Jihlavany, jsouce stoupenci husitismu. R. 1444. stala se výpověď rozhodčí mezi Zdeňkem a Jindřichem z Valdštejna o rozdíl dědický, v němž Zdeněk mimo Brtnici i hrad Vrchní i Dolní Rukštejn za podíl obdržel. Zdeněk z Rukštejna přivěsil r. 1450. na Rukštejně svou pečeť k listu přiznávacímu smluv Vildštejnských. V XVI. věku byl hrad již porouchán, a zboží k němu náležité drženo potom k Brtnici. — Na severní straně zřícenin vystavěna byla r. 1824. papírna, v níž se nyní dřevovina vyrábí.

B. Bernau.

Fot. Ed. J. Ehrlich v Třebíči.

261. LITICE. Divoká Orlice, ta řeka plná půvabu a hlavní tepna východních Čech za Žamberkem pojednou se úží dostávajíc se do krajiny pohorské, mezi lesnaté a příkré stráně, až najednou utvořivši menší okliku směrem jižním, otočí se k severu a učiní oblouk do údolu trochu širšího, jehož romantickou, hlubokou poesii rozrývá jednotvárná stuha severozápadní dráhy. Dlouhá, táhlá stráň na pravém břehu řeky, porostlá lesem, slove Hříva, a proti ní pne se vrchol také lesnatý, s rozvalinami hradu Litic. Na úpatí vesnice Bohousov. V tichu těch lesů šerých Orlice šumí a skáče přes balvany, tříštíc se v bílé pěnivé hřebeny. Ani památky po dávném ruchu, neboť hrad už vymřel dávno, a již r. 1681., kdy jej navštívil Bohuslav Balbín, byl hradem pustým. Je takořka bratrem hradu Potštýnského, odtud nedaleko, nebo i Litice byly založeny od pánů z rodu Drslaviců, někdy koncem XIII. nebo začátkem XIV. věku a mívaly s Potštýnem stejné majitele. Od r. 1562. patřily hrabatům z Bubna, kteří přijavše i přídomek »z Litic« do svého názvu sídlili na hradě až do polovice XVII. století; od r. 1815 patří rodu Johna Parishe, který hradu valně nedbá. Tím více toho jest želeti, any Litice patří k nejpůvabnějším zříceninám našim jsouce zároveň výtvorem čistě národního, českého slohu. V XVIII. stol. bydlil na hradě poustevník, který místo modlení zle na hradě hospodařil a, co ještě zbývalo, poničil. V XV. století byl tu vězněn kněz Táborský Václav Koranda, a v době, kdy ten tady umíral, usazovali se v nedalekém Kunvaldě první Bratří Čeští zakládajíce Obec, která tolik slávy přinesla národu Českému. Opodál rozvalin litických velké lomy kamenné romantice starého hradu krásy nepřidávají.

DR. JIŘÍ GUTH.

FOT. J. NOVÁK VE VAMBERCE.

262. Pouť na Velehradě. Kolik tu milých, krásných upomínek! Kdo chce studovati lid moravský, ať jde na sv. Cyrilla a Methoděje nebo kteroukoli neděli na Velehrad. Uvidí zde krásně zachované typy a kroje všech kmenů moravských, nejvíce ovšem Slováků moravských i uherských, Valachů, Hanáků, Chorvatů, Horáků atd. Pro folkloristu poklad nevyčerpatelný. Krásně popsal pouť na Velehradě Svatopluk Čech ve svých »Moravských obrázkách«. — Vesnice Velehrad, k níž se těsně poutá upomínka na staroslavný Velehrad říše Velkomoravské, jest klidná vesnička o 800 obyvatelů. Vyniká poutnickým chrámem, druhdy klášterním řádu cisterciáků, založeným r. 1190. a zrušeným roku 1784. Duchovní správu dnes vedou tam jesuité. — Staroslavný Velehrad, hlavní hrad staré říše Velkomoravské, byl tam, kde je nyní Staré Město a Uh. Hradiště, jež jest také poslední stanicí pro poutní místo Velehrad. Viz: Brandl V., Poloha starého Velehradu. V Brně 1862.

Fr. Bayer.

Fot. J. Vilím v Praze.

263. RADNICA A FARSKÝ CHRÁM V BARDIOVE. Medzi najstaršie mestá Slovenska patrí mesto Bardiov. Z mnohých pozostalostí starých časov je tu najvýznamnejšia radnica a farský chrám. Budovy tie patria do prvej polovice XIII. stoletia a nie tak starobou ako pôvodnosťou a obsahom umeleckého zájma vynikajú. Chrám postavený je na zboreninách cisterciánskeho opátstva; v čas tatárskeho plenu bol v niektorých čiastkach zachránený, od tedy viac krát reštaurovaný. Stavaný je v čisto gotickom slohu s troma loďami, ktorých najvyššia má 23 m. Bohatý je vnútorný obsah umeleckých diel v chráme tomto zo XIV. stoletia umelcov krakovských, nemeckých a nizozemských; ďalej knihovna, sbierka ornátov a cirkevného náradia. — *Radnica*, asi 50 m od chrámu na juh, je temer toho istého veku a slohu, podáva obraz v malom lübekskej a tak sa zdá od tých istých majstrov stavanej radnice. Tu zachované sú nejpamätnejšie rukopisy historické, zbrane a remeselnícke výtvory. Mnohé poklady z radnice tejto ukrýva krakovské, lvovské a pešťanské muzeum. Žiaducno je, aby naší učenci starobylé rukopisy bardiovské čím skorej a čím základnejšie prezkúmali.

KAROL SALVA-ĆEBRATSKÝ.

FOT. K. DIVALD V BARDIOVSKÝCH LÁZNÍCH.

264. VYŠŠÍ BROD. V jižních Čechách, nedaleko romantické »Čertovy stěny,« na pravém břehu stříbropěnné Vltavy leží starobylý klášter Cisterciáků Vyšší Brod, krásná *»růže pošumavská«*. Založen od zbožného Voka, z mocného rodu pánů z Růže, a jeho manželky Hedviky, rozené ze Schaumburku, roku 1259., přestál klášter doposud všecky bouře, jimž mnoho jiných klášterů v Čechách i na Moravě podlehlo. Na obraze našem uprostřed se hrdě vypíná krásný třílodní gotický chrám, dostavěný v první polovici XIV. století. Zvláštní památnosti kostela mimo jiné jsou: starobylý obraz »krásné madony« ze XIV. století, dále náhrobek Voka, předka pánů z Růže, kteří tu v kryptě, od r. 1611 uzavřené, pod presbytářem odpočívají. Z novější pak doby zmínění hodna jest velmi umělecká, ze zinku litá a překrásně polychromovaná křížová cesta, a nové velezvučné varhany se 36 rejstříky. Uvnitř kláštera jest zvláště zajímavá a znamenitá kapitolní síň, nejstarší to zde památka umění stavitelského, jejíž klenba spočívá na jediném štíhlém sloupu s krásnou hlavicí; zmínky zasluhuje též knihovna, mající na 80.000 svazků a mnoho vzácných rukopisů a inkunabulí. Nejznamenitější však skvost pečlivě se chová v tak zvané klenotnici, totiž zlatý patriarchální čili byzantinský kříž z VIII. století, jejž daroval klášteru Záviš z Falkenštejna. Nalevo od kostela vidíme prelaturu a budovu konventní. Mezi prelaturou a kostelem spatřujeme malou vížku na kostelíčku sv. matky Anny. Vpravo stojí úhledné a prostranné stavení, ve kterémž nyní umístěn jest okresní soud a berní úřad. Dole viděti Vltavu, plavci a vory celou posetou, nahoře lemují náš obraz čarokrásné, rozsáhlé lesy s malebnými rozhledy a rozkošnými procházkami.

RED.

FOT. J. SEIDEL V KRUMLOVĚ.

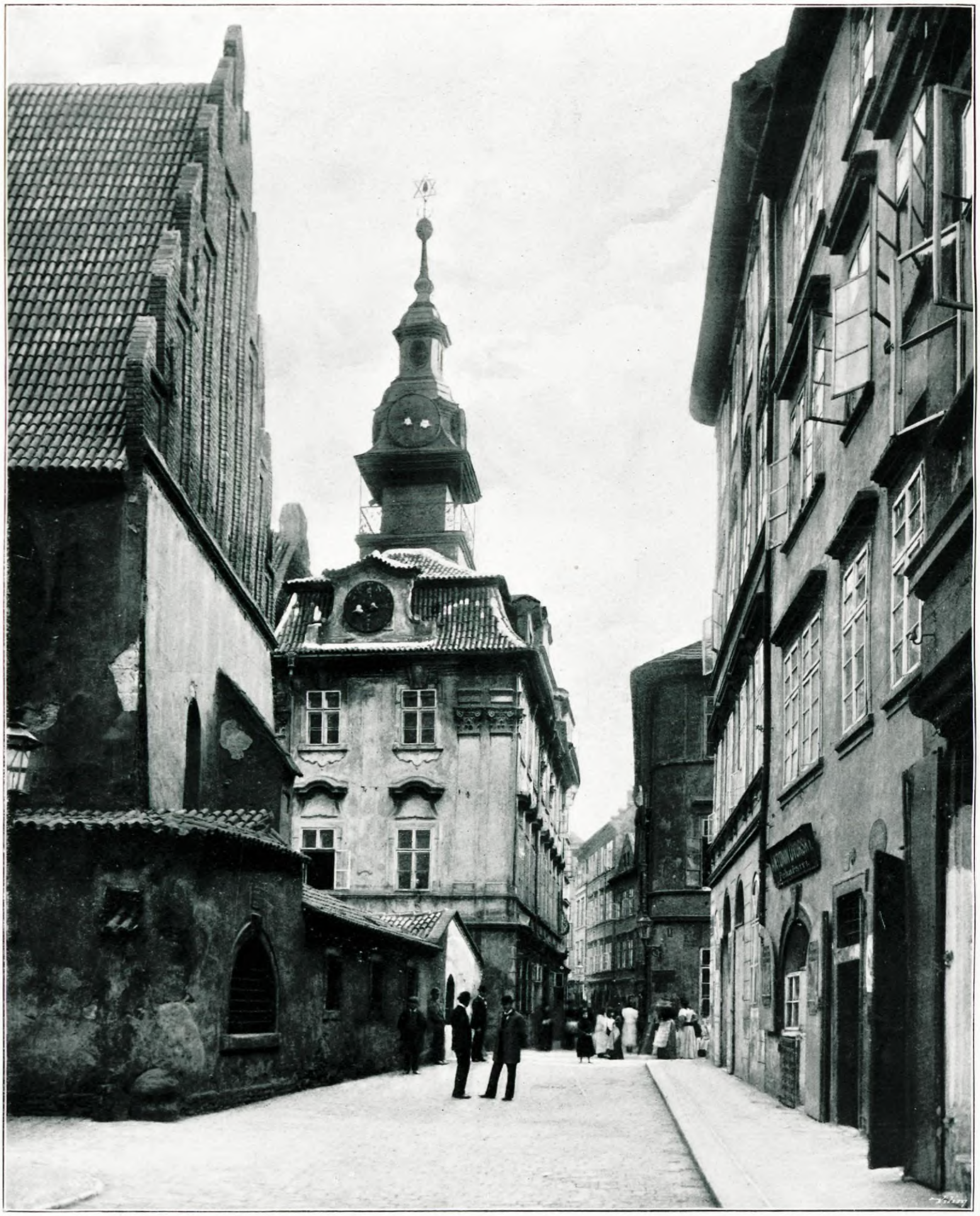

265. ŽIDOVSKÁ RADNICE V JOSEFOVĚ V PRAZE. Vedle starého židovského hřbitova a synagogy, řečené staronové, nejdůležitější památností mizícího židovského města pražského jest židovská radnice v Rabínské ulici. Bývala dříve věnována úřadování židovského magistrátu a jest ozdobena malou vížkou, k jejímuž postavení dostalo se židovské obci pražské zvláštního povolení od Ferdinanda III. za horlivé a vydatné služby pražských židů v době třicítileté války za obléhání Prahy Švédy. Jako celá radniční budova tak ani vížka nevyniká ničím, leda že jsou na ní hodiny se dvěma ciferníky, z nichž jeden vyznačuje hodiny číslicemi či písmenami hebrejskými a to ovšem v pořadu obráceném. Přímo k židovské radnici přiléhá jednoduchá stavba synagogy řečené Vysoké, se kterou radnice byla i chodbou spojena. Nabyla vážnějšího významu tím, že sloužila účelům nábožensko-politickým. — Na obraze částečně patrna tak zvaná *staronová škola*, synagoga obce židovské, jejíž původ sahá do XIII. stol. Mimo jiné památky honosí se praporem, darem to Karla IV. židům. Mizí pomalu město židovské a se spoustou jeho špíny a kalu také mnoho legend a pověstí, jimiž obetkány jsou nebo už byly domy a budovy ve křivolakých těch uličkách, na jichž místě začíná se teď zvedati nová veliká a velikolepá čtvrt velkoměstská, a pražské ghetto brzo bude jen historickou upomínkou.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

RED.

266. Svatá Hora u Příbrami. Královská Příbram památným honosí se sousedstvím. Malou čtvrthodinku k západu vystupuje Hora Březová, stříbrnými doly proslavená; na jihovýchodě pak vypíná se Hora Svatá, slavné místo poutnické, česká Częstochowa — cíl tisíců poutníků z širé vlasti naší, z družné Moravy i ze sousedních Bavor. Po cestě ne příliš příkré dostoupíme vrcholu jejího, na němž vypíná se sídlo »Matičky Svatohorské« — chrám Mariánský. Stojíme před krásným portálem; freskové malby na něm (prof. Frant. Čermáka), znázorňují nadšení i radost poutníkův. Procházíme ambity, klenbami krytými, a se zalíbením prohlížíme si tu čtyři krásné kaple i oltáře s pěknými obrazy. Když jsme obešli ambity, vstupujeme k císařskému oltáři, do otevřené to rozsáhlé kaple Martinické, která v době poutí jest prostorným »letním« chrámem. Oltář tento zdobí překrásný obraz navštívení P. M. od prof. Sekvense. Odtud otevřeným ochozem na pravo kráčíme ku vchodu do chrámu a jím ku trůnu P. Marie — ke hlavnímu, stříbrnému oltáři. Socha P. M. na něm jest vyřezávána ze dřeva hruškového, dle pověsti od samého Arnošta z Pardubic. Nejvyšší bod Svaté Hory jest Kalvarie, kdež vztyčen r. 1692. kříž se sochou P. Marie, sv. Jana a sv. Maří Magdaleny. Odtud rozhlížíme se na mohutné hřebeny Brdské, kopce zavltavské, na některé vrchy Šumavské a, je-li jasné počasí — uzříme i Milešovku.

Em. Hrdlička.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

267. ZRUČ. K nejmalebnějším partiím Sázavského údolí právem počítá se i Zruč, městečko, mající as 800 obyv. a ozdobené pěkným starožitným zámkem, zajímavou to budovou, která od nynějšího majitele vhodně byla opravena. Při opravě té přistavěna nárožní věž, a staré opevňovací bašty v původní stav uvedeny. Okolí zámku proměněno současně v rozsáhlý park. Původní tvrz Zručská stávala opodál; nový hrad na nynějším místě vystavěli asi rytíři Kolovratové z Chřenovic, kteří od polovice XIV. věku na Zruči vládli. R. 1355. jmenuje se Petr z Orlíka patronem kostela ve Zruči, ale již r. 1361. byl pánem zdejším Jan z Kolovrat a současně as bratr jeho Mikuláš Kolovrat z Chřenovic, jenž od r. 1381, vládl také na Zbraslavicích. Potomci jejich, Zručtí z Chřenovic, drželi toto zboží až do středu XVI. věku, kde jim Kaleničtí z Kalenic jako páni na Zruči následovali a erb svůj, dva buvolí rohy, ve znaku městečka zvěčnili. R. 1623. byl statek Zručský Albrechtu Bavorovi z Kalenic konfiskován a Arnoldovi Perglerovi z Perglasu prodán. Potom vládli tam různí rodové. Z počátku XVIII. stol. našly se v hradním sklepě mnohé nástroje na ražení peněz. R. 1781. vyhořelo městečko i hrad, při čemž také archiv vzal zkázu. R. 1872. koupil panství Zručské známý publicista český Jan Skrejšovský; nyní náleží Adolfu Šebkovi. Před hradem na téže výšině stojí farní kostel sv. Kříže, v němž pouze klenba presbyteře stojí za povšimnutí. Údolí řeky Sázavy skytá zvláště nad Zručí hojnost malebných skalních partií.

KAREL PEŠEK.

FOT. P. RAFAEL V KOLÍNĚ.

268. OSEK — SÍŇ KAPITULNÍ. Mezi památnými opatstvími vlasti naší cisterciácký klášter Osecký pod Krušnými Horami malebně položený jedno z předních zaujímá míst. Založen mezi lety 1199–1196 velmožem Slávkem z rodu mocných Hrabišiců, přese všecky pohromy jej stihnuvší — byl hned r. 1248. lidem královice Přemysla spustošen, r. 1421. Husity vyvrácen a r. 1646. Švédy vypálen — dochoval dodnes zbytky dávné nádhery. Chrám, jeden z největších v Čechách, přestavěn sice po ohni r. 1646. jej stihnuvším až na hlavní zdi ve slohu barokovém, avšak v konventu zachovala se část krásné křížové chodby s románským portálem a skvostná síň kapitulní, pravý to stavitelský klenot z doby, kde sloh románský již počal na se bráti tvary gotické. Křížové klenutí síně, skoro 7 m dlouhé a 5 m široké, opírá se uprostřed o dva krátké kulaté sloupy, jichž hlavice různým lupením, přeuměle tesaným, jsou zdobeny. Stěny částečně pokryty jsou malbami od Kramolína z r. 1756, představujícími výjevy z historie řádu i kláštera. Nejdůležitější památka této síně jest však uprostřed mezi oběma sloupy stojící v románském slohu z jediného kusu tvrdého pískovce vytesaný pulpit, mistrovské to dílo řezbářské a jediná toho druhu památka v Čechách. — Osek ušel osudu většiny slavných starých opatství českých za Josefa II. hlavně z té příčiny, že od starodávna byly mu podřízeny kláštery řádu cisterciáků v Lužici, a že právo toto představovalo jaksi poslední nároky králů českých na země Lužické. R. 1786. potvrdil tudíž cís. Josef II. nezkrácené výsady staroslavného kláštera Oseckého.

B. BERNAU.

FOT. JOS. WEISS V LITOMĚŘICÍCH.

269. TĚŠÍN, hlavní město někdejšího knížectví Slezského, utěšeně rozložen ve věnci nebetyčných Bezkydů na řece Olze, která město rozděluje na dva nestejné díly. Založení Těšína připisuje se knížeti Těšimíru, který prý tu r. 810. na skalnaté výšině nad Olzou v blízkosti řeky Bobry založil pevný hrad, jenž pyšně se zvedá ještě na obraze Těšína z r. 1640., ale dnes úplně zmizel až na osamocenou věž nad městem, odkudž vzat i pohled náš. Z budov vyniká v pozadí obrazu věž evangelického »chrámu milosti«, r. 1709. založeného, vedle něhož na výšině prachniví na hřbitově tělo poctivého tatranského Slováka Michala Miloslava Hodži, jednoho z nejvážnějších křisitelů a obranců slovenského lidu. — Školy obecné i střední jsou v Těšíně převážně německé, ač polovice obyvatelstva Těšínského, dobrých 7.000 hlav, hlásí se k národnosti slovanské. Přese všechny nepřízně dob zachoval lid na Těšínsku v utěšeném kraji svém původní slovanskou upřímnost a dobrosrdečnost. Měkké je jeho srdce, lest a úskok neznámy jsou mu, vzdor u něho řídký host. Pracuje, poslouchá a platí.

DLE FR. SLÁMY.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

270. TEMPLSTÝN. O řádu Templářském a sídlech jeho v zemích českých mnoho bylo ve starší době bájeno, avšak pramálo dokázáno, což hlavně o mnohých českých a moravských hradech platí. Ale již samo jméno přepevného někdy Templstýna, jehož lesem zarostlé zbytky s temene vysokého vrchu na pravém břehu Jihlavky, as půl hodiny severně od Jamolic v býv. Znojemsku, podnes chmurně do osamělé krajiny zírají, svědčí nezvratně o tom, že slavnému tomu řádu, od něhož ve druhé polovici XII. století založen byl, za pyšné a nedobytné sídlo sloužil. Komenda Templářů na Templstýně připomíná se poprvé r. 1298. Zde sídlel Ekko, komtur Templářů pro země české, zemřelý okolo roku 1310. Po zrušení řádu dostal se hrad Pertoldovi Pirknerovi, jenž psal ˇse poˇném roku 1317. Synové jeho prodali Templstýn r. 1349. Přibíkovi ze Sellenberka, a r. 1379. koupil jej Jindřich z Lipé. Od té doby vládli zde páni z Lipého a spojili jej s Krumlovem. Kdy hrad zanikl, není známo. Od jediné přístupné strany jižní chránily jej dva příkopy a vysoký val a potom obrovská, 5 m silná hradba, celý ostroh přehražující, a za ní třetí široký příkop. Na ostatních stranách spadá vrch příkře k Jihlavce. Z budov hradních zbyly silné zdi a mocné pilíře opěrací. Letošního roku započato s prokopáváním rozvalin, při čemž nalezeny různé části kružeb a ozdob v gotickém slohu. O hluboké studni na Templstýně vypravují se různé pověsti.

B. BERNAU.

FOT. E. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

271. NÁCHOD. Téměř těsně při samém pomezí česko-kladském při řece Metuji rozkládá se starobylé, památné město Náchod, které v posledních dobách nad jiná města svým průmyslem, zejména velkými a četnými továrnami, obchodem, školstvím a stavbami, lidnatostí a vzorným obecním hospodářstvím vyniklo. Měl Náchod r. 1870. toliko 3996 obyv., r. 1890 již 6653 a dnes čítá ve 540 domech více než 9000 obyv. Město Náchod má bohaté lesy a dva velkostatky: Slaný v hrabství Kladském a M. Čermnu v král. Českém. Původní osada Náchodská založena tam, kde dnes Staré Město při straně západní pod »Branou zemskou« (porta regni) se zdvihá, majíc úkolem střici této Brány zemské a jejího průsmyku, do Čech z ciziny vedoucího. Založení nynějšího města a hradu spadá do r. 1270. slavným Hronem. Týž vystavěv si na ostrohu při severní straně pevný a velkolepý hrad, založil pod ním nynější město, jež s hradem hradbami a branami spojil, které se až do r. 1820. byly udržely. Staroslavný hrad, jenž městu i okolí vévodí, byl sídlem a majetkem různých a slavných rodů českých: krále Jiřího z Poděbrad, obou pověstných Koldů, Smiřických, Trčků, jimž po bitvě na Bílé Hoře skonfiskován a Octaviu Piccolominimu darován. Nyní jest majetníkem jeho princ Vilém ze Schaumburg-Lippe. Náchod uhájil přes vše cky útrapy a nárazy, které jej vždy stihly, kdykoliv nepřítel do vlasti známým průsmykem Náchodským vtrhl, svůj český ráz, jejž i do budoucnosti bohdá také uchová.

J. K. HRAŠE.

FOT. A. LEHMANN V TRUTNOVĚ.

272. LÍPA VE BZENCI. Kraj od Napajedel až po Hodonín po obou březích řeky Moravy náleží mezi nejúrodnější kraje naší Moravěnky, v němž mimo obilí výborně se daří cukrovka, zelenina a víno (blatnické, polešovské a j.). A v této žírné části našeho Slovenska leží i město *Bzenec* se svou vyhlášenou zeleninou a svým výborným vínem. Zvědavému pak turistovi bude nemalou pochoutkou zhlédnouti tam v zámeckém parku dvě mohutné lípy přes 600 let staré, z nichž jednu náš obraz předvádí. Spatřujeme jak ve skutečnosti tak poněkud i na obraze s údivem, kterak mohutný tento obr spjat jest silnými břevny, aby docela neklesl a nevzal navždy za své. Podobně i jeho bliženeč, nedaleko klonící svou ustaranou hlavu, je takto opatřen. Zrovna celý les dřev jako lešení upotřeben tu za podpory, aby prodloužil život velikánům, kteří pamatují snad velikou pohromu na Moravském poli a po ní skvělou zase, ale bohužel jenom krátkou dobu požehnaného panování krále Václava II. (1283—1305). Pod lipami těmi, jejichž pně měří 14 m v objemu, již nejedna slavnost národní se vykonala, zvláště v obrozujících letech šedesátých! A věru, vejde se lidstva pod jejich ohromné větve veliká síla, anoť se praví, že celý pluk jezdců by měl místa pod jejich korunami.

MAT. VÁCLAVEK.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

273. VYSOKÉ MÝTO, král. věnné, nyní okresní město v Chrudimsku nad říčkou Loučnou, má nyní as 7.500 obyv. a poskytuje četnými svými věžemi obraz pěkný a rozmanitý. Nejvíce ovšem vyniká starobylý děkanský chrám sv. Vavřince ok. r. 1260. založený, ozdobený četnými obrazy z někdejšího kláštera Sedleckého, a znamenitou cínovou křtitelnicí z r. 1499.; hřbitovní, rovněž starožitný kostel sv. Trojice, stará radnice a zvláště hradební věže a brány z doby Otakarské, r. 1867. v původním slohu opravené, jsou městu k nemalé ozdobě. Mýto založeno bylo v XIII. věku za Přemysla II., jenž osvobodil měšťany všech daní a postoupil jim i královských příjmů z rychtářství, by mohli město opevniti. Po zaniknutí hradu Vratislavi přeneseny sem tamní úřady. Od Václava II. a Rudolfa Rakouského zastaveno Mýto královně Alžbětě a dostalo se tak v moc oblíbence jejího Jindřicha z Lipé, na němž r. 1316. králem Janem dobyto. R. 1421. vzdalo se Mýto dobrovolně vojsku Pražskému, které zdejší kláštery minoritů a klarisek zničilo. R. 1642. vyloupeno město od Švédů a vzalo později několikráte velkou zkázu ohněm. Vysoké Mýto jest rodištěm četných vynikajících mužů, z nichž jmenujeme spisovatele a učence Aloise Vojt. Šemberu a bratry Josefa a Hermenegilda Jirečky. — Obyvatelé, o jichž intelligenci svědčí uchování a opravení starožitných bran a věží městských, provozují zemědělství a obchod s plodinami a obilní; známy jsou zdejší týdenní i výroční trhy. Je zde spolkový cukrovar, továrna na zužitkování ovoce, pivovar, továrna na pletené zboží a jiné závody. Zvláštní zmínky zasluhuje též tamní První záložna, jedna z nejstarších v Čechách, jež ze skromných počátků do řady prvních ústavů toho druhu u nás se vyšinuvši, nemálo k průmyslovému i obchodnímu rozkvětu města i okolí přispívá.

RED.

FOT. F. A. BROŽEK VE VYS. MÝTĚ.

274. Nový Světlov. Do lázní Teplických u Trenčína lze dospěti z Brna nejsnáze morav. transversálkou. Krajiny, jimiž tato dráha vede, neoplývají sice velkou rozmanitostí krás přírodních, ale přes to mají dost míst, jež oko poutají a v té oné příčině zajímají. K těm náležejí zvláště končiny mezi Uher. Brodem a průsmykem Vlárským. Za Brodem počíná se údolí Olšavy, dosud široké a lučinaté, úžiti, lesů přibývá, Olšava šumí, a svěží horský vzduch chladivě nás ovívá. Útulnou jeví se krajina, když se blížíme ku stanici Bojkovické. Tu na nevysoké ale dosti příkré ostrožně, jejíž patu oplachuje Olšava s Komňankou, vypíná se z temna stromů úhledný, žlutě olíčený zámek s vysokou věží. Máš před sebou hrad »Nový Světlov«; k srdci bys jej přivinul, jak přívětivě zdáli kyne. Nový Světlov založen byl nejspíše v 2. polov. XV. stol., když stavové zemští nedaleký »Starý Světlov«, hnízdo loupežné, rozbořili (r. 1449.) Je prostranný a velice nepravidelný; jeho obraz s různých stran skoro k nepoznání se mění. Opevnění postrádá a byl r. 1854. opraven a upraven. Nádvoří krášlí mohutná lípa. Svým vnějším vzezřením upomíná na císař. zámek Miramare. Se zámkem sousedí květinová zahrada a rozlehlý park. Náleží hraběnkám Paule a Gabriele z Bellegarde. — Blízký městys Bojkovice (2300 obyv.) a jeho okolí je domovem známých zvěroklestitelů (miškářů). Co rok vychází jich odtud na sta do všech končin říše a daleko přes hranice (do Saska, Pruska, Ruska) za živobytím. Revíry jednotlivců v cizině jsou dědičné; soused sousedu nikdy neškodí.

Jos. Hladík.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

275. Velký Kolbův vodopád bliž Popradu ve Spišské stolici na Slovensku patří k největším a nejdivočejším partiím na Velké Zimné vodě, hrnoucí se mezi černými balvany v dolinu Spišskou. Bystřiště, upomínající živě na šumavskou Vydru nebo krkonošskou Mumlavu, zavaleno jest místy žulovými útesy, jinde prodrásáno skalami, takže v celém údolí Kolbově jest kaskád velmi mnoho a vodopádů dostatek. Zimná voda jasní se namnoze průzračným křišťálem, někde je smaragdově zelená a stříbropěnná; ve slapech srší jiskrami, ve vodopádech, roztříšťujíc se v oblaky drobných krůpějí, zahrává barvami duhovými. Bujné kapradiny a ohromné listy havezové lemují balvany, mechem porostlé. Zajímavo jest vzpomenouti si u této bystřiny na tak zvané »kotly«, totiž prohlubeniny s průměrem 0·5—1 m o téže hloubce, jež vykrouženy jsou v řečišti s měřickou pravidelností a stěny jejich jako dlátem vyhlazeny. V každém kotle nalézají se jeden neb dva větší kulovaté kameny, které, je-li proud rozvodněn, rychle na dně kotle víří a krouží. Na skotských bystřinách objevuje se týž úkaz, a skotští horalé nazývají vyhloubeniny takové »kotly čarodějnými«.

Dle Karla Drože.

Fot. Karel Divald v Bardovských Lázních.

276. Červený Hrádek u Sedlčan náleží k oněm starým tvrzím českým, které po staletí byvše zanedbány, za naší doby dočkaly se přiměřeného k původnímu jich slohu obnovení. Vypíná se opodál silnice na malém pahorku, jehož úpatí rybník omývá; voda potoka Mastníka mohla ve středověku nadržena býti hrázemi k ochraně tvrze, jak podnes to znáti jest. Se svými šedými zdmi a dvěma věžemi vypadá starožitné stavení toto velmi úhledně; i vnitřek vyniká vkusnou úpravou. Červený Hrádek zbudován byl asi ve XIV. století pány z Říčan, z nichž Heřman ještě r. 1470. jej držel. Od počátku XVI. věku vládli na Hrádku Břekovcové z Ostromeče, po nich Valkounové z Adlaru, Prostiborští z Vrtby a četní jiní rodové. R. 1788. dostal se statek Červenohrádecký v držení rodu Lobkovického a byl po léta spojen s Kosovou horou; zámek v XVII. století ohněm porouchaný spustl v té době a byl teprve od sv. pánů Mladotů ze Solopísk, již r. 1834. koupí jej získali, nejprvé r. 1844. a pak i v novější době ve starožitném způsobu opraven. Druhdy býval zámek tento ozdoben červenými pruhy, od nichž i jméno jeho pochází.

B. Bernau.

Fot. R. Brunner-Dvořák v Praze.

277. Rožmberk. Přívětivé, idyllickým klidem dýšící městečko Rožmberk rozkládá se po malebných březích horní Vltavy, pod ochrannými křídly starého sídla pánů z Růže, jehož žlutošedá věž s kamennou, až do špice vyzděnou střechou majestátně strmí do výše as uprostřed srázného návrší zámeckého, omývaného se tří stran Vltavou. Naproti, nad směsicí bílých, úpravných, skorem veskrze jednopatrových domků městských vyniká kostel sv. Mikulášský, pod jehož starou gotickou klenbou odpočívá tělo Karla Bonaventury hraběte z Buquoy, vítěze Bělohorského. Hrad Rožmberský sestával z předního a zadního zámku; nad oním, nyní moderním a za obyt majetníkův sloužícím, vznáší se ona okrouhlá strážní věž. Nad branou vlastního hradu shlížejí hlavy posledních, ve zdejším okolí zastřelených medvědů. Uvnitř spatříš množství komnat a síní, v nichž uloženo jest cenné museum památek historických a uměleckých; se stěn pak jejich chmurně shlížejí přísné, zasmušilé tváře bělohorských dědiců, jimž divá vichřice běd válečných střásla do klína zlaté jablko pozůstalosti hrdých pánů českých. Tak zvláště ve světnici vítězi bělohorskému posvěcené, kde po stěnách rozvěšeny podobizny Dampierra, Tillyho a jiných náčelníků soldatesky pobělohorské. Buquoy sám oslaven tu allegorickou apotheosou. Dobyv hradu slabou posádkou osazeného v květnu r. 1619., vyžádal si jej ihned na císaři, a ač sám před ukončením války v Uhřích padl, darován hrad i panství dědicům Růže, Švamberkům, v pokutě sebrané r. 1623. pozůstalé vdově. Od té doby jest rod Buquoyský napořád vlastníkem panství Rožmberského a spojeného s ním Novohradského.

Red.

Fot. J. Seidel v Krumlově.

278. Zelný trh v Brně je druhým náměstím ve středu města. Místo toto, dopoledne plné živého ruchu, odpoledne nápadného klidu, rozkládá se v podobě nepravidelného čtyřúhelníka na svahu památného Petrova a skládání se mírně od západu k východu, kde úzkým cípem s třídou Ferdinandovou — korsem brněnským — souvisí. Z obrazu je patrno, odkud jméno. Kupy košů po zelenině a ovoci, řady prodavaček a prostorná bílá stínidla prozrazují, k čemu náměstí slouží. Střed jeho (na obraze vlevo) opatřen je kamennou kašnou, v níž směle sedí z hrubých balvanů sdělaný a divokým vínem porostlý »parnas«. Ve spodní části »parnasu«, představující jeskyni, viděti Herkula, jak netvora Cerbera na řetěze drží. Boky chovají delfíny a hady, jíž za dnů slavnostních z hrdel vodu chrlí. Vrcholek zakončen je postavou ženskou, hledící k radnici, jejíž věž, galerií opatřená (vpravo), nad sousední budovy značně se vypíná. Parnas zbudován byl r. 1696. — Obě vížky za domy náležejí kostelu dominikánskému. Západní končiny náměstí mají sochu Nejsvětější Trojice z r. 1729. Význačnějších budov náměstí postrádá. Do r. 1870. stávalo zde městské divadlo. Když vyhořelo, bylo upraveno na prostorný sál (redutní), v němž pořádají se veřejné schůze, přednášky, koncerty, plesy atd. Ve straně východní nalézá se dům vlastenecké záložny Cyrilomethodějské, jež utěšeně zkvétá, a v západní vrchní zemský soud, v jehož sousedství soustředěny jsou kanceláře českých advokátů.

Josef Hladík.

FOT. K. PIETZNER V BRNĚ.

279. MIKULOV. V jižní části Brněnska ku znamenitějším městům patří Mikulov, rozkládající se velmi malebně mezi zámeckým, hrad Mikulovský nesoucím vrchem a t. zv. Kalvarií s poutnickým kostelem. Má okolo 8300 obyvatelů, ovšem poněmčených. Pod zámkem, jenž mezi největší na Moravě náleží, vyniká prastarý děkanský a zároveň kollegiatní chrám sv. Václava — původně gotický, však po požáru r. 1784. namnoze přestavěný. V kostele tom, k němuž 28 stupňů vede, nachází se starší hrobka rodu Dietrichsteinského, jemuž od r. 1575. panství Mikulovské náleží. Na náměstí, zdobeném sochou Marianskou z r. 1722., nalézá se radnice a na dolním konci jeho bývalý kostel sv. Anny, nyní hrobka knížecí rodiny. Gymnasium Mikulovské bylo dříve spravováno Piaristy, kteří zde r. 1631. první své kollegium v celém Rakousku od kardinála Dietrichsteina byli obdrželi. Pod západním úpatím zámeckého vrchu tísní se město židovské; čítáť se zde na 1200 židů. Mikulov připomíná se v listinách teprve r. 1183.; na městečko pak povýšen byl r. 1279. V XVI. věku byl hlavním sídlem moravských Novokřtěnců, zavedených sem Bavorákem Baltazarem Hubmaierem, jenž si zde i tiskárnu zařídil a z ní traktáty a pamflety své hojně do světa posýlal, až r. 1528. ve Vídni upálen byl. R. 1561. a 1784. zhubily Mikulov hrozné požáry, r. 1584. morová rána; válečných svízelů zakusil zvláště ve válce třicetileté. V Mikulově narodil se r. 1733. lidumil Josef Sonnenfels, jehož přičiněním »útrpné právo« v zemích rakouských bylo zrušeno.

B. BERNAŮ.

FOT. F. I. ELSTNER V MIKULOVĚ.

280. CORŠTÝN. Ze řady pevných těch hradů, jimiž jižní hranice Moravy chráněna byla proti vpádům nepřátelských vetřelců, obrovitou stavbou svou vyniká Corštýn, zbudovaný se strategickým důmyslem na ostrohu řekou Dyjí se tří stran obtékaném, as půl hodiny jižně od památného a ovšem mnohem staršího Bítova. Byl' Corštýn založen teprve po r. 1307., když mocný Rajmund z Lichtenburka zboží Bítovské, před tím zeměpanské, dědičně byl obdržel. Lichtenburkové vládli na hradě, r. 1342. poprvé připomenutém, až do středu XV. století, kde zpupnost oň je připravila. Hynek Bítovský z Lichtenburka z příčin osobních odepřel r. 1458. na sněmu Brněnském králi Jiřímu uznání a podporoval potom odbojné Jihlavany. Po pádu Jihlavy započal r. 1463. proti Jiřímu odboj veřejný, v němž od stolice papežské byl utvrzován. Příštího roku dán byl moravským soudem zemským do achtu a ku potrestání jeho vypravili svůj lid před Corštejn veškeří stavové bez rozdílu náboženství. Obležení protáhlo se pro neobyčejnou pevnost hradu skoro po celý rok a bylo předehrou potomního vzbouření katolické ligy proti králi. Papež Pavel II. všemožně usiloval o vybavení Corštejna, ohrožuje klatbou církevní dobyvatele. Ale tito, vedeni Jindřichem Krajířem a Oldřichem z Miličína, nedali se tím zastrašiti a mocně doráželi na hrad, jehož posádka konečně 9. června r. 1465. z nedostatku potravy se vzdala. Hrad Corštýn později s Bítovem spojený spustl v l. 1576—1612. Dnes zdi a klenby jeho valem padají v rumy, tak že jest nebezpečno odvážiti se mezi ponuré tyto zříceniny.

B. BERNAU.

FOT. E. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

281. Stará síň zasedací na radnici Staroměstské v Praze. Neubráníme se zvláštnímu dojmu, když vstoupíme do této starobylé síně. Čtyři okna jasní se proti nám, ale grisailové plochy jejich nepropouštějí světla v plné síle. Je tu pološero zamlklé kathedrály, a co nás obklopuje, působí jako tklivý pozdrav dávných věků. Již za panování Vladislava II. (1471—1516) byla síň v nynější podobě své zřízena. Všecky čtyry stěny její pokryty jsou dřevěnou pažbou, uměle vyřezávanou, v jejíchž jednotlivých polích ladných barev umístěny jsou znaky starých pořádků řemeslnických, jakož i větší, umělecky provedené sošky svatých. A sice stojí na východní straně nad krásnou hlavicí anděla soška Spasitele s bílou páskou, na níž čte se nápis: »Juste judicate filii hominis« (spravedlivě suďte synové lidští.) Na straně západní jsou sošky P. Marie a sv. Jana Křtitele, na severní pak sošky sv. Václava a sv. Ludmily. Síň má dvoje bohatě kované dvéře. Nad jedněmi stkví se znak Starého Města pražského z doby Vladislava II., nade druhými menší znak, jakéhož užívalo se do r. 1648, a druhý veliký, plastický, z dob Ferdinanda III. Mocným dojmem působí nádherný strop, rozdělený třemi mohutnými, gotickou řezbou okrášlenými a zlacenými řetězy, podchycenými trámy v kasety, mistrnou malbou pokryté. Celek skýtá nezvyklý překrásný obraz starobylého vyzdobení stropů. V hoření části oken vyznačeny jsou letopočty nejdůležitějších dějin pražských, a pod nimi stojí velké poprsí Jiřího z Poděbrad, jenž zde na radnici r. 1458. za krále Českého byl zvolen. A mnoho jiného, historicky památného odehrálo se v těchto místech. Kdo jednou Starou síní prošel, nezapomene na ni nikdy.

Jos. Havlík.

Fot. J. Vilím v Praze.

282. Dokezský rybník pod Bezdězem. Severozápadně pod starým Bezdězem čeří se hladina rybníka dokezského, největší to vodní plocha v severu Čech, an přes 350 *ha* pokrývá; v sousedním Sasku bez rozpaku nazvali by jej jezerem, jemuž ostatně polohou svou, v půlkruhu malebnými obstoupen jsa horami, valně se podobá. Rybník ten napájí se z rybníka Břehyňského výše ležícího a dvou menších rybníků u města Doks, které na severozápadním břehu jeho se prostírá. Z hladiny vynikají dva skalnaté ostrůvky; na jednom z nich, t. zv. Myším hrádku, jenž více než 10 *m* nad vodou strmí, spatřují se nepatrné zbytky tvrze nějaké. Dle pověsti sídlil tam v XV. věku loupeživý rytíř Pancíř, jejž prý jako onoho Popela v Krušvici na jezeře Gople myši snědly. Podnes nazývá se pole jedno na západní straně rybníka Panceřovým. Rybník Dokezský založil Karel IV. prý r. 1366., v které době častěji na Bezdězi a v okolí jeho se zdržoval a v rozsáhlých lesích honbou se bavil. Skála, na níž prý odpočíval a stoloval, podnes nazývá se »královským stolcem«, kteréžto název již r. 1460. se vyskytuje. — Rybník dokezský, četným vodním ptactvem oživený, na východě lesnatými kupami obstoupený, patří k nejkrásnějším krajinným partiím severních Čech, a pohled naň jak s břehu tak s okolních výšin, ano i s temena Bezděze, jest vskutku nádherný.

Red.

Fot. F. Rösler v Č. Kamenici.

283. STARÉ BRNO. Staré Brno leží na jihozápad. obvodu města Brna v široké, řekou Svratkou svlažované dolině a spojeno je s městem ulicí Pekařskou a Silniční. Až do r. 1849. bylo St. Brno samostatným městečkem; od těch dob je čtvrtí městskou. S jeho jménem potkáváme se poprvé v listině z r. 1247., kdy bylo zbožím zeměpanským. Když roku 1322. Eliška Rejčka (vdova po Václavu II.) založila na St. Brně klášter pro jeptišky, stalo se místo majetkem kláštera a zůstalo jím až do jeho zrušení (1782). Nyní drží panství Starobrněnské kníže Schönburg. St. Brno požívalo ještě v dobách nedávných zvučného jména daleko za hranicemi zemskými svými hlučnými výročními trhy (tři po 8 dní). Trhy sice dosud trvají, ale sláva jejich minula; jsou chabé, a jen zvyk je udržuje. — Náš obraz, zachycený s jihozápad. svahu Špilberka, podává pouze část místa. Z budov vynikají jednak památností a výstavností, jednak rozlehlostí: farní chrám Panny Marie (vpravo), c. k. české paedagogium (vlevo při horním okraji), němec. škola obecná (za chrámem v pozadí) a několik značných průmyslových závodů. Chrám P. Marie, dílo zmíněné královny Elišky, jest stavěn v podobě kříže slohem gotickým; k němu přilehá po levé straně klášter mnichů řádu sv. Augustina s cennou knihovnou a starožitnickými sbírkami Musejního spolku brněnského. Na blízkém hřbitově (nyní zrušeném) odpočívá slavný jazykozpytec J. Dobrovský († 6. ledna 1828.). Mimo ústav pro učitele je z česk. škol na St. Brně též ústav pro učitelky, nižší gymnasium, pokrač. škola průmyslová pro učně a obecná škola pro chlapce a dívky. Čilý život národní soustřeďuje ve svých místnostech »Starobrněnská beseda«; škoda, že nemá dosud vlastního stánku.

JOS. HLADÍK.

FOT. K. PIETZNER V BRNĚ.

284. SOVINEC NA SEV. MORAVĚ. Od nedávna jest zase opuštěn hrad či lépe zámek Sovinec. Vyšší lesnická škola, která tam před lety z Úsova se přestěhovala, našla si znova jiné místo. Pomahá dodávati němečtějšího rázu starobylému městu moravskému Hranicím! A tak se Sovinec s městečkem stejnojmenným německým, kolem něho se tísnícím, opět tiše zvedá nad silnicí do Slezska jako za dob dřívějších, pln malebnosti a starožitnosti. Nebývalo tu tak ticho za dob středověkých, kdy vládl tu znamenitý rod moravských pánů ze Sovince, z nichž první, pan Jindřich, už s králem Janem u Mühlbrunnu bojoval! Páni ze Sovince byli tu až do konce XV. století v přímé linii. Pak se majetníci měnili až do r. 1623., kdy koupil hrad řád německých rytířů, jimž dosud patří. R. 1643. od 13. září po 4 neděle a 4 dny Švédové pod Torstensohnem hrad obléhali, až posádku jeho, udatně se bránící, k čestné kapitulaci donutili. To byly asi nejtrudnější doby hradu, který potom poopraven, jako pevnost sice významu pozbyl, ale dodnes obydlen zůstal. Z původního hradu zůstala hlavně kulatá, vysoká hláska a mohutné hradební zdi. Ze Sovince jsou mnohé pěkné partie turistické dosažitelny, údolíčko pod ním samo jest velmi půvabné. Též vyhlídka do roviny pomoravní je velmi pěkná.

JOS. KLVAŇA.

FOT. RUD. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

285. BELVEDERE — LETOHRAD KRÁLOVÉ ANNY. Belvedere — krásná vyhlídka. Na té vyhlídce krásné, odkudž viděti dole královskou Prahu, přepásanou stříbrem Vltaviným, a u stejné výši na pravé straně zříti kamenný les gothického velechrámu i zádumčivá stavení hradu českých králů, tu Ferdinand I. kázal postaviti do sadu královského nádherný letohrad pro radost své choti a zdobu své české residence. Belvedere jest z nejušlechtilejších kusů italské renaissance, když byla na vrcholi; v Českém království nejstarší, nejspanilejší kus. Je to architektonická báseň v královské zahradě. Loggia vzdušná o štíhlých sloupech a elegantních obloucích, symmetrie částí a ladnost celku působí neobyčejnou malebností a svědčí, že tu pracovali mistrové. Stavělo se od r. 1535., ale s přestávkami trvalo 28 let. Královna nedočkala se královského daru hotového. Teprv r. 1563. malovali ukončenou střechu měděnou červeným a bílým šachováním a zdobili ji českým lvem i císařským orlem. Dnes střecha svítí zelenou rzí, české barvy i se lvem a orlem dávno zmizely. Plán k stavbě vymyslil Giovanni de Spazia, který také začal stavěti; po něm od r. 1538. Paolo Stella řídil stavbu; od něho jsou sochařské práce, mythologické a historické obrazy vypouklé, v pískovec tesané, až k ballustradě prvního patra. Toto patro, od něhož začali teprv r. 1554., stavěli Hanuš Tirol, Bonifác Wolmut. Fridrich Falcký, malý čas před bitvou na Bílé Hoře, tu slavil křtiny svého dítěte. Od zahynutí spanilé dílo to zachránil císař a král Ferdinand Dobrotivý, jenž r. 1843. kázal je opravovati. Uvnitř u velikém sále jsou na zdech freska z dějin domácích. Jinak tu smutné prázdno a ticho jako v hrobě. V královské zahradě elegická báseň architektonická jest Belvedere.

ZIKMUND WINTER.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

286. HRAD KRAKOVEC, jejž »Českým Vartburkem« právem nazval již před sto lety prof. Meissner, vydávaje tehdáž první sbírku našich hradů, Krakovec, toho času až na střechy a dřevěné části, r. 1783. požárem zničené, ještě docela zachovaný, jest dnes pustým, rozvaleným rumištěm! Přeškoda zvláště kaple arkýřové, v níž ještě v letech třicátých malby na skle i na omítce a nápisy se spatřovaly, a k jejímuž zachránění nikdo ani nejnutnější opravou nechtěl přispěti. Roku 1855. se sesula. A přece bydlel zde mistr Jan Hus u přítele svého Jindřicha Lefla z Lažan, když r. 1413. následkem interdiktu byl musil Prahu opustiti; odtud z Krakovce vyjížděl kázati do vsí a městeček, a lidé hojně se k němu scházeli. Zde na Krakovci došlo jej konečně i předvolání před sbor Kostnický a pojištění bezpečného průvodu od krále Zikmunda, o něž hradní pán Leftl s králem spolu byl vyjednával. Den před svým odjezdem sepsal Hus na Krakovci dojímavé loučení od svých přátel a stoupenců a dne 11. října vypravil se z hradu tohoto na voze do Kostnice, provázen svými přátely. — Krakovec, jehož jméno zachovalo nám paměť pověstného Krakova, sídla moudrého Kroka, založen byl asi teprve za Karla IV.; r. 1443. přešel v držení pánů z Kolovrat, jichž větev jedna odtud zvala se Krakovskými. Ku konci min. století patřil rodině Hildprantů, za niž stal se zříceninou. Když r. 1845. jakýsi hospodářský úředník dal zde kámen lámati, vrhli se okolní sedláci na »Český Vartburk« a ustavičným bouráním v nynější smutný stav jej uvedli.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

287. Ze Sloupských jeskyní na Moravě. Devonské skály mezi Brnem a Sloupem patří turisticky k nejzajímavějším místům na celé Moravě, ba v celých vlastech československých, tak že nazvány byly *Mor. Švýcarskem*, jakkoliv jinak Švýcarsku se nepodobají. Není tam ani obrovských velikánů horských s temeny zasněženými, ani holých vápencových hřebenů, jak se s nimi na severu a jihu Alp centrálních setkáváme. Ale je tu celá řada půvabných úzkých údolí se sráznými stěnami, jsou tu říčky a potoky ve skalách náhle se ztrácející a jinde zase náhle na světlo boží vycházející, jsou tu doliny po způsobu Krasském, je tu památná Macocha a především celá řada znamenitých podzemních labyrinthů, jeskyň ode dávna známých a jiných teprv nedávno objevených, a to vše stojí věru za podívanou! Zejména zdejší jeskyně! Byť i nerovnaly se rozsahem svým, krásou svých krapníkových útvarů a schůdností svojí proslaveným bludištím Postojenským, přece tím, že jsou nám po ruce a že alespoň miniaturně všechnu krásu krapníkových jeskyň ukazují, doporučují se co nejlépe k návštěvě. A pak — jedete-li, nebo jdete od Blanska, jaký to krásný kousek světa! Tím zase liší se velmi výhodně od vstupu do jeskyně Postojenské, kteráž vás vítá v pustém celkem a všedním okolí Krasu. Obrázek hořejší ukazuje část »Nové jeskyně« Sloupské, v níž se krapníky dosud zaskvívají neporušenou bělostí původní.

Jos. Klvaňa.

Fot. J. Vilím v Praze.

288. TRENČÍN. Slovenské Považie, počnúc od Žiliny k Trenčínu a potom až k Novému Mestu, je na dve strany Váhom rozdelená, široká dolina s malými výbežkami kopcov, otočená stredne vysokými horami, na ktorých vyčnievajú rumy mnohých hradov. Medzi všetkými najvýznamnejší je Trenčín. Vystavený na širokom a dosť vysokom brale nad mestom Trenčínom, je z všetkých okolných hradov najstarší a najväčší. V dolnej čiastke hradu, ktorá je aj obývaná, je veľký chrám, na samom vrchu je povestná hlboká studňa. Najkrajšiu dobu prežil trenčanský hrad za časov Matúša Trenčanského, pána Vahu a Tatier. — Matúš bol synom Petera, palatína uhorského, nar. r. 1252. Velel oddeleniu vojska uhorského na Moravskom poli proti Otakárovi II., pozdejšie Ondrejovi III. značné služby preukázal, za čo dostal od neho hrad a mesto Prešporok. Po vymretí Arpádovcov svolený bol hlavne jeho pričinením na trôn uhorský kráľ český Václav II., ktorý namiesto seba poslal Uhrom svojho syna, tiež Václava. Tento učinil Matúša palatínom a daroval mu celú trenčanskú stolicu. V bitke pri Rozhanovcach proti Karolovi Robertovi bol porazený, ale pokorený nebol. Až do smrti prevádzal neobmedzenú moc nad celým Slovenskom, Trenčín premenil v pevnosť, vypisoval dane a razil svoje peniaze. Zomrel r. 1319.

KAROL SALVA-ČEBRATSKÝ.

FOT. M. STERN A SYNOVÉ V TRENČ. TEPLICÍCH.

289. ŘÍP. Osamotnělá ta hora čedičová, jen hodinu na jih od Roudnice, vévodí královsky širé nížině labské, na které ode dávna kvetlo rozhodné a rázovité vlastenectví české, zachovávající věrně starou tradici o praotci Čechu, který přes tři řeky sem přicházeje, rozhlížel se odtud po nové vlasti. Vyhlídka s Řípu patří k nejkrásnějším v Čechách, a viděti odtud za jasných dnů přes Prahu a Bílou Horu na hory Jílovské a Brdy, pak na lesy Křivoklátské až k Zelené hoře; na západ viděti až k Horám Krušným, pak dlouhou řadu čedičových homolí českého Středohoří; na severovýchod Boleslavsko v dálavách hřbety krkonošské; na jihovýchod posléze táhlou labskou nížinu až ke Kolínu, uzavřenou na obzoru vysočinou Českomoravskou. Skoro celý vrch porostlý jest mladým lesem, a na temeni stojí kaplička sv. Jiří ze století XII. na místě, na kterém kdysi stál snad chrám pohanský. Slavná jest pouť, konaná již po staletí v neděli po sv. Jiří, k níž schází se bohatý zdejší venkovský lid, a obchodníci až z Prahy, dokončujíce slavnost ranní odpoledním a večerním veselím v nedaleké vesnici Krabšicích. I nejeden tábor českého lidu se zde odbýval, a z podřipského kraje vždycky zaznívala rázná hesla české politiky. Čedič řipský má v sobě mnoho magnetovce, tak že magnetická jehla na Řípu na rozličných místech značně se uchyluje od směru magnetického poledníku.

FOT. J. VILÍM V PRAZE

RED.

290. KOLÍN. Do let 70tých býval Kolín tichým rolnickým městečkem. V krátké době však rozkvět průmyslu i obchodu, továrny stále rostoucí změnily úplně jeho vzhled. Počet obyvatelstva stoupl z 9000 na 15000. Vysoko nad šumným měnivým ruchem ulic samojediný nezměněn ve své vznešenosti, třeba stářím zšedivělý, pochmurný svědek neveselé minulosti, ční gotický chrám sv. Bartoloměje, založený v druhé polovici XIII. století, s vysokým nádherným kůrem od Petra Parléře provedeným. Třetí věž — zvonice — postavena r. 1504. — Z jiných budov hodna pozoru městská radnice (původně gotická, teď opravena ve slohu renaissančním), nová budova Občanské záložny, oba labské mlýny s vysokým jezem atd. Dosti zajímavé ghetto od požáru 20. června 1897 podléhá pronikavým změnám. Opuštěný kostelík Všech Svatých (XIII. století) upomíná na slávu Kutnohorských dolů, ze kterých i Kolínští těžili. Kolem vnitřního města možno ještě sledovati zbytky starých hradeb i příkopů z doby Přemysla Otakara II. Největší ozdobou města jest však bystré široké Labe, které plyne jeho středem, objímajíc stříbrnými rameny dva zelené ostrovy. — Okolí města jest úrodná, mírně zvlněná rovina, prorytá několika potoky a ohraničená nevysokými pahorky. Na východ zvedá se památný Kaňk s propadlými šachtami a vysoko nasypanými haldami, k jihu Vysoká (470 m), nejvyšší bod dalekého okrsku, na západ Bedřichov s pomníkem, hlásajícím vítězství rakouských vojsk nad pruským králem Bedřichem Velikým 18. června 1757. K severu po levém písčitém břehu labském táhnou se prořídlé lesíky, a daleko daleko na obzoru za jasných dnů rýsuje se silhuetta Krkonošských hor.

KAREL LEGER.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

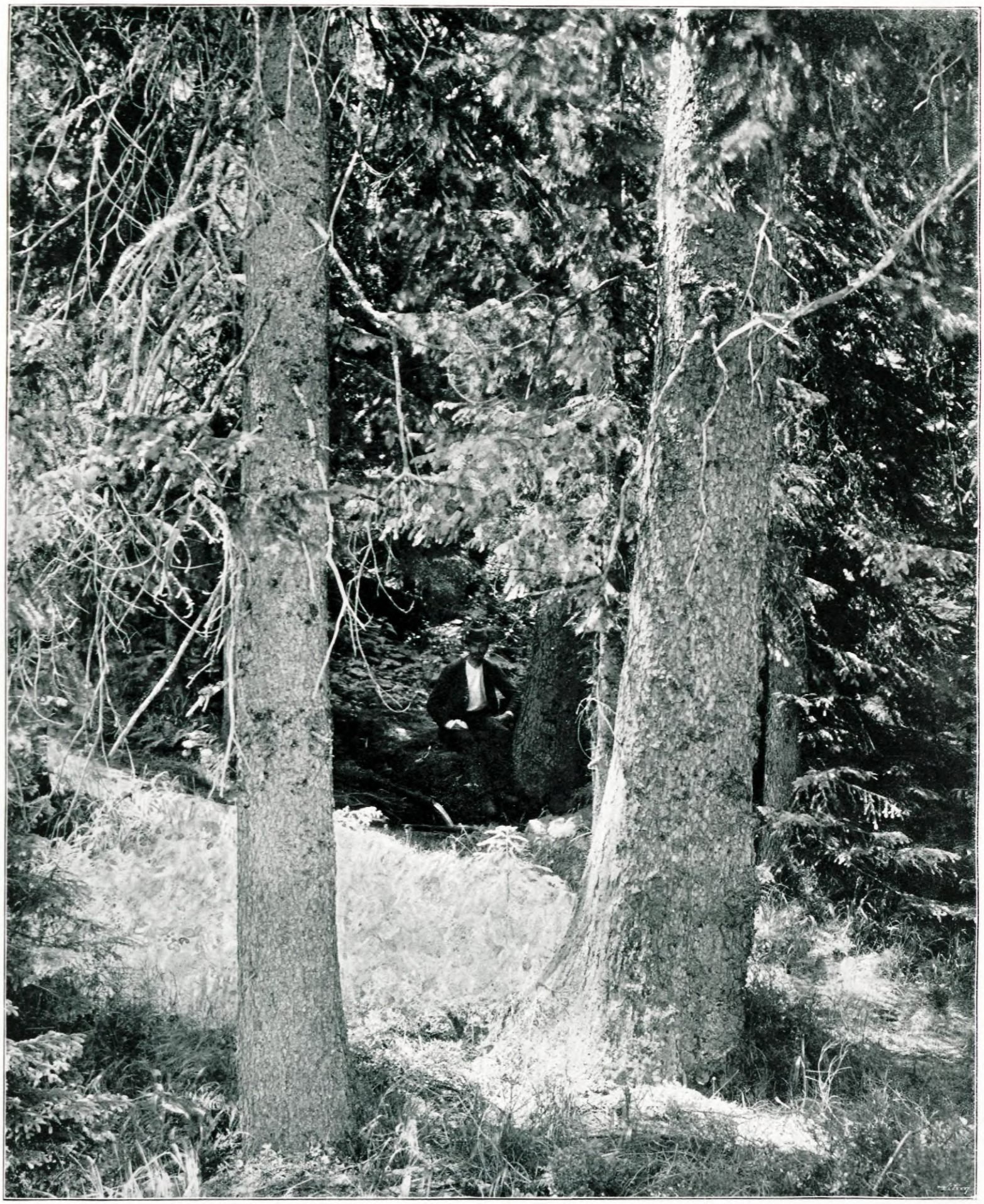

291. PRAMEN VLTAVY. Tajemně tichá jsou místa v mohutném lese kvildské vysočiny nad úvarným borkovištěm, v tak zvaných Světlých ladech, ležících na lazu mezi Černou horou a Postberkem u pat Ptačích hor, těsně při hranicích zemských; pták se neozve, sova nezahouká, jen někdy plachý srn bujným podrostem zašumí, aby se občerstvil pramenem »Černé vody«, jejíž zřídlo nazváno jest zřídlem Vltavským. Snad sama příroda se odmlčela při rození se spanilé živitelky českých hvozdů a niv, snad nebe naschvál zahalilo se v blankytné své oblaky, aby žhavé slunce do zelených komnat mladistvé Vltavy pohlédnouti nemohlo dříve, než krasavice ta sama letmo na světlo se odváží. — Pramen Vltavy jest asi půl metru hluboká a skoro 2 metry v průměru mající nádržka, 1172 metry nad mořem, jejímiž roubenými kameny a písčitým dnem vyvěrají drobné v jedno se snoubící praménky. Voda je křišťálná, úplně bezbarvá. Nad kolébkou pramene, jakoby odvěcí strážcové, křižují svá ostrá kopí — zurážené větve — mohutní kmenové, jejichž lišejníkový vous hluboko k zemi visí. Věčný stín a vlhký chlad vládnou těm místům; divoká krása přírody naplňuje zde srdce poutníkovo, a jakás posvátná hrůza proniká jeho mysl, jež zvolna přechází v stesk, stesk pak zvolna v sladkou něhu, jakou býváme ovládnuti při vzpomínce na své dětství a rodný dům.

A. HEYDUK.

FOT. J. SEIDEL V KRUMLOVĚ.

292. VYSOKÁ BRÁNA V RAKOVNÍCE. Královského města Rakovníka vysoké znamení do dálky jest tato brána. Dva hlásní její čili trubači měli v XVI. století hlídati, zda-li od lounské strany nehrne se nebezpečenství, a že k lounské straně pne se vrch, musila brána vrch přepanošiti. Tedy vypjala se nad 80 loket od země, a odtud jméno její Vysoká. Pražský mistr Chochola položil k ní základ r. 1519., kamenník Vít z Nového Města stavěl; roku 1523. vytesal Vít ony gotické krancle kamenné pod střechou, na nichž mistrně zobrazeny erby městských řemesel. Krov k vysoké helmici tesal tesař Jakub z Městečka, a první krytí poskytla břidlice rabštejnská. R. 1524. byla brána hotova a stála 550 kop míšeňských. V bráně bývalo někdy živo. Posedávali tam dlužníci v poctivém vězení. Roku 1595. hlásný Vávra se svou ženou zabili druhého hlásného Mikuláše spícího a vrhli ho dolů. V té tiché vysokosti nějaká tragedie malých lidí. Teď je brána docela němá, opuštěná. Předbraní její se střílnami jest polozříceno a mohutné zdi městské při bráně jsou jen ve zbytcích. Brána majestátně panuje svému chudičkému okolí; chudičkému proto, že staří z ohledů vojenských nedovolovali tu nic jiného stavěti než stodoly a sladovny; tu veselou chasou sladovnickou schystáván slad k proslavenému hořkému pivu, jehož sláva ukována v přísloví: Unus papa Romae, una cerevisia Raconae!

ZIKM. WINTER.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

293. ZBOROV. Ponad potok Brezník, na takmer najkrajnejšom východe Slovenska, 10—12 kilometrov od Bardiova, poslednej to stanice bardiovsko-prešovskej železnice, dvihá sa široký vrch, Zborov, na ňom staré rumy a vysoká veža zámocká. Tak ako ďaleko je zámok tento od stredu života slovenského, tak je i málo spomínaný. Dakedy pustý Zborov, v dobe Rákócovskej významnú hral rolu. Vieme o ňom, že bol majetkom Gašpara Seredého a potom že prešiel i s panstvom vôkol neho ležiacim do rúk Jana Rákócyho I., ktorý ho mocne opevnil a sriadil na skvelé bydlo pre seba. Neskoršie táto rodina aj dolu v dedine, Zborove, postavila kaštiel a užívala ho za svoje riadne bydlo. Okolo murov a bášt tohoto kaštiela stojí tých 100 líp, dl'a ktorých Ján Rákócy svoje listy — datum sub centum tiliis — zvykol značievať.

KAROL SALVA-ČEBRATSKÝ.

FOT. KAREL DIVALD V BARDIOVSKÝCH LÁZNÍCH.

294. ZÁMEK V BUCHLOVICÍCH. Necelých 10 *km* na západ od kraj. města Uher. Hradiště leží městečko Buchlovice. Prostírá se na jižních vinorodých svazích hor Hříběcích, jež se tu znenáhla do údolí řeky Moravy sklánějí. Buchlovice (na 2350 obyv.) náležejí k místům na Slovácku pokročilejším. Neuvidíš domku, jenž by nebyl pečlivě obílen a národně podlíčen (z pravidla modře). Přední ozdobou městečka je v podobě podkovy stavěný zámek, jejž předvádí náš obraz. Zbudován byl roku 1700—1. Janem Dětř. z Petersvaldů, pánem na Buchlově, ve slohu italském. Přízemní stavba sice tísní, ale vnitřní úprava i co do výzdoby i co do pohodlí je provedena co nejpečlivěji. Zvláště chválí se od znalců oválný sál hudební. K zámku přiléhá vkusná květinová zahrada s objemným parkem, jejž protéká sice nepatrný, ale živý potok. — Buchlovice náležely v XVI. století Jednotě Bratrské. Nynějším pánem jest hrabě Zikmund z Berchtoldů. — V blízkém sousedství Buchlovic nalézají se sirné léčivé lázně, zvané Smraďatka. Na severozápad od městečka dmou se do značné výše nad okolím (255 *m* nad Buchlovicemi) dva homolovité vrchy. Na temeni jednoho činí směle do vzduchu hrad Buchlov, na druhém, »Modla« jmenovaném, kaple sv. Barbory (z r. 1673.). Buchlov poskytuje velkolepý rozhled na jih a na východ (do údolí řeky Moravy a ku hřbetům Karpatským), a proto je oblíbeným místem turistů.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

JOS. HLADÍK.

295. MÍROV. Daleko do krajin severní Moravy pohlíží prastarý Mírov, hodinu východně od Mohelnice z širých lesů vystupující. Ležíť na příkrém vrchu poblíž stejnojmenného, as 2000 obyv. čítajícího městečka a slouží od roku 1855. za trestnici na místě Špilberku, ač již od r. 1741. káznice pro duchovní diecese tam se nacházela. Hrad Mírov záleží z předhradí, z předního a zadního zámku a byl v novější době, nikoli ku prospěchu svého starožitného zevnějsku, v »romantickém« slohu upraven. Mírov založen byl nejdéle ve XIII. věku pány ze Sovince; okolo r. 1390. získán biskupem Mikulášem, zůstal od těch dob majetkem Olomouckého biskupství. Biskupové silně jej opevnili, tak že r. 1643. teprve po čtrnáctidenním dobývání Švédy byl opanován, brzy na to však znovu dobyt císařskými. V letech 1679—1684. vystavěl kol něho biskup Karel z Lichtensteina-Kastelkornu nové hradby a bašty; z téže doby pochází i znamenitá zbrojnice Mírovská, která množství vzácných, zvláště pak tureckých zbraní chová. Zámek spočívá na velikých sklepích, z nichž chodby do klínu vrchu vedou, jež někdy k výpadům sloužily. S vrcholu věže zámecké otvírá se zajímavá vyhlídka na celou krajinu mezi Zábřehem a Tovačovem, k severovýchodu pak až k Sněžníku a k slezským horám pohraničným, jakož i do údolí Moravy.

B. BERNAU.

FOT. RUDA BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

296. NOVÁ PAKA, město v severovýchodní části jičínského hejtmanství, má v dalekém okoli svém pěkné jméno. Než jsme ji před lety — jsouce dětmi — poprvé spatřili, jevila se mysli naší jako sídlo přemnohého pozemského blaha. Kdykoli tatínek neb maminka šli do Paky na jarmark, nikdy odtamtud nepřišli s prázdnou, vždy přinesli dětem po rohlíčku nebo angreštu, hrušek, a spadlo-li do klína něco marcipánového z packé pouti, bývala sláva veliká. Několikráte za rok vídali jsme do Paky putovati hojná procesí až daleko z kraje, některá i s hudbou nebo dokonce s panem páterem. Není divu, že se nám Paka jevila představami nejrůžovějšími. Zároveň tenkráte mezi rokem šedesátým a sedmdesátým poznávali jsme Paku ještě z jiné stránky: jako sídlo národního nadšení. Sokolové, jež jsme u nás poprve viděli, byli Sokolové pačtí; na táborech na Zvičině, na Levíně, u Jilemnice »Pačáci« vždy byli mezi prvními. Konečně jsme i do Paky přišli; pěkné město v pohorském kraji, živé, jasné, již ne tuze daleko krkonošských bubáků. Hned z kraje několik továren — úhledné náměstí s farním kostelem sv. Mikuláše a na návrší nad samým městem »packý klášter«. Po mnoha schodech, klečíce na každém stupni a modlíce se otčenášek, vystupují poutníci k chrámu Nanebevzetí Panny Marie. Češi, Němci se tu modlí a zpívají každý po svém. U samého chrámu jest velká budova bývalého kláštera pavlánského, zrušeného r. 1785. Z návrší u kláštera otvírá se pěkný pohled na celou Paku i její pěkné vůkolí, na západě se starým Kumburkem, k jehož panství Paka patřívala. V Pace jsou rodné domky národního buditele Fr. Faustina Procházky a ušlechtilého profesora Jindřicha Niedrla; jsou označeny deskami.

FOT. BOH. MARKL V N. PACE.

KAREL V. RAIS.

297. MALÝ RYNEČEK V PRAZE. Navštěvovatelům naší krásné Národopisné výstavy roku 1895. zajisté mile v paměti utkvěla »Stará Praha«, rekonstrukce to Malého náměstí staroměstského čili t. zv. »rynečku« ve slohu doby rudolfinské. Že malebnost tohoto někdejšího Ovocného trhu pražského, tak šťastně architekty našimi Podhájským, Čechnerem, Vejrychem, Stibralem a Makovcem zachycená, ve mnohém z nás asi vzbudila touhu po znenáhlém uskutečnění tohoto ladného obrazu rekonstrukcí jednotlivých domů aspoň přibližně, o tom svědčí chvalitebný počátek, jejž přestavbou domu svého (č. 142.) učinil železník p. Rott, a kdyby ve slavném magistrátě obce Pražské jen dosti málo bylo smyslu pro zachování pittoreskních krás hlavy království, ani ku vážné diskussi nemohlo by přijíti bohužel již projektované zničení »rynečku« zbořením velikého renaissančního domu s vížkou (č. 4), vedlejšího domu v témže slohu (č. 3) a prolomením nadačního domu Richtrova (č. 459). Tím promění se ryneček s přiléhající částí Velkého náměstí, nyní tak velice malebně zakončenou, ve řadní širokou ulici. Snad podaří se úsilí skutečných přátel Prahy zachrániti skvostnou tuto partii před bezohledně vše nivellující regulací, která právě zajímavosti Velikého náměstí svévolným a justamentním zničením celé jeho severní strany odzvání. Patroni její bohužel vidí svůj ideál v pravítku a šňůře a v domovém slohu vídeňských předměstí. Ať žije tedy, jak nedávno někdo případně napsal, krumpáč a lineál — dejme je svému lvíčku ve znaku do tlap — beztoho jimi jen tak na prázdno do vzduchu seká.

B. BERNAU.

FOT. J. VILÍM V PRAZE

298. ZÁMEK RÁJ VE SLEZSKU. As tři hodiny severozápadně od Těšína leží toto panské sídlo v krajince přerozkošné uprostřed ladných sadů a zahrad, tak že polohou tou v pravdě rajskou, jakož i neméně skvostnou vyhlídkou v utěšený údol Olsy, na pahorkatinu pozvolna vystupující a na výběžky Karpat v pozadí, jméno jeho se vysvětluje. Dnešní stavení zámecké jest moderní, jenom na jižní straně zachovala se věž, ku konci XVIII. až po střechu hlavní budovy snesená. Vedle ní je zámecká kaple. V parku zámeckém prostírá se rybník, k němuž báje o rusalkách se víží; dle jiné zkazky stával na místě zámku za starých dob klášter. Ráj náležel původně se sousedním Fryštátem vévodům Těšínským, až po smrti Bedřicha Kazimíra, valně prodlouženého, r. 1571. Václavu Cigánovi ze Slupské prodán. Potom vládli na Ráji, sídle panství Fryštátského, páni z Sunneku, z Penčína a Vlčkové. R. 1745. koupil panství to hrabě Mikuláš Taafe z prastaré rodiny irské, jenž vyznamenal se ve válkách tureckých a zemřel r. 1769. na svém zámku Nalžovském v Čechách. Vnuk jeho Rudolf prodal Ráj roku 1792. Janu hraběti Laryšovi, a od tohoto dostal se starému slezskému rodu Beesů z Chrostiny, jimž podnes náleží. Podotknouti dlužno, že i v Čechách stával hrad téhož jména Ráj (Paradies) u Stadic, panuje tamní rajské krajině. Manové vévody saského zbudovali jej r. 1402. králi českému Václavu na vzdory, Husité jej ztroskotali.

B. BERNAU.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE

299. JÁCHYMOV. Z někdejších báňských měst v Horách Krušných zajisté nejpamátnější jest Jáchymov, ač jinak zajímavosti jeho od r. 1873., kde starobylý ráz města byl zničen hrozným požárem, valně ubylo. Založena roku 1516. hrabětem Štěpánem Šlikem, stojícím v čele konsorcia horních podnikatelů, vzrostla tato hornická kolonie po způsobu Kalifornských měst v překrátké době tak, že již ku konci téhož roku 400, a brzy na to 1200 domů počítala, jako stoupající proud oba svahy horského údolí vždy výše domy svými pokrývajíc. Avšak kvapnému tomu rozkvětu následoval právě tak rychlý úpadek, když Ferdinand I., na hojný tento zdroj příjmů protestantského rodu Šliků závistiv, v letech 1528. až 1547. znenáhla, více méně však násilím z držení dolů Jáchymovských jej vytiskl a zároveň i svobodnému zřízení horního města tohoto, jímž prohlídaví Šlikové přečetné cizí kovkopy byli přivábili, konec učinil. Jakoby s odchodem Šliků bylo pominulo i horní požehnání Jáchymovské, klesaly hory i město odtud do úpadku vždy většího, a kde za Šliků 20 tisíc lidí bydlelo, z těch nejméně 14 tisíc hornického lidu, bylo jich ok. r. 1566. sotva polovice, a město, v jehož horách se za prvních 44 let dle tehdejší ceny stříbra přes 4 miliony vytěžilo, bylo r. 1579. již tak pokleslé, že vidělo se nuceno žádati o podporu z prostředků státních. Protireformace potom Jáchymov dorazila, tak že stal se osadou téměř liduprázdnou, a erár luteránské horníky z Uher k dolování musil povolati. Dnešní Jáchymov má v 800 domech as 7000 obyvatel, kteří nejvíce rukavičkářstvím a prací v továrně na tabák se živí, kdežto slavné druhdy hornictví sotva zmínky zasluhuje. Jména však faráře Matthesia a dra. Agricoly, mineraloga, Jáchymovu vždy upomínku ve světě vzdělaném zachovají.

B. BERNAU.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

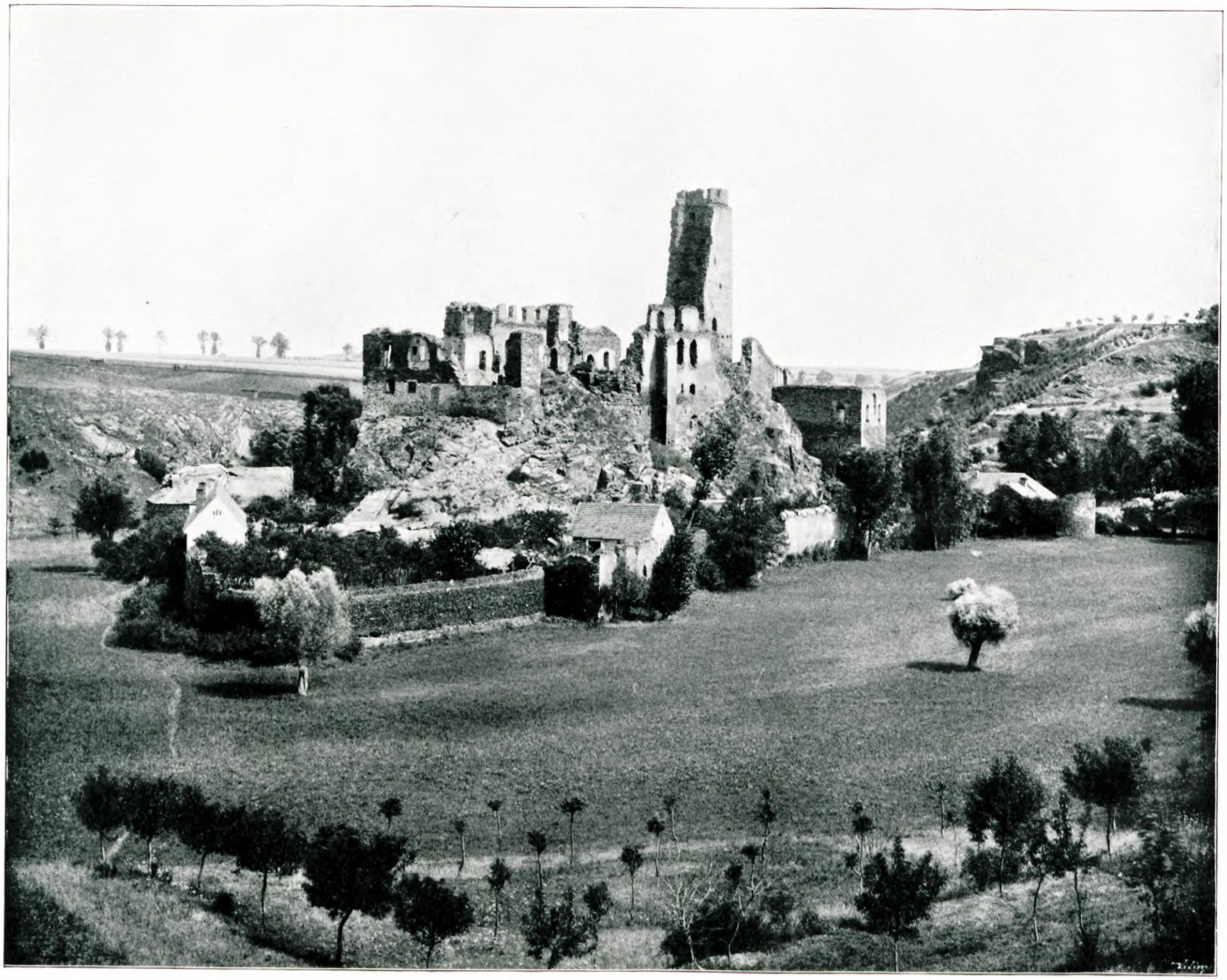

300. Okoř. Okolí Pražské není bohaté na zříceniny hradní; tím častěji navštěvují se tudíž zříceniny starého hradu Okořského v údolí potoka Zákolanského, nyní i po dráze (od Noutonic) lehce přístupné. Jako Jenštýn (č. 142.) byl i Okoř především vodou opevněn, neboť dnešní louky kol něho bývaly za starých dob rybníkem, v jehož hladině bašty hradu se odrážely. Okoř poskytuje nám smutný obraz ohavného spuštění, an mu již úplná záhuba v brzkém čase hrozí, a zvláště starší navštěvovatelé dovedou posouditi, jak obrysy rozvalin stálým řícením, jemuž pomáhá ruka lidská, se mění. Okoř založen byl v polovici XIV. věku pražským patriciem Rokycanským, jenž stav se vladykou, již r. 1359. odtud se psal. Koupí dostal se potom Mikuláši, písaři urbury královské na Horách Kutných, jenž jako člen rady královské znamenitě o to se přičiňoval, by národ český na universitě měl hlasy tři. Po něm náležel Okoř, r. 1421. Husity opanovaný, rozličným rodům, až jej Jaroslav Bořita z Martinic r. 1649. semináři Jesuitů u sv. Václava v Praze odkázal. Jesuité dali kapli hradní, která se, jak to až posud znáti jest, v přízemí veliké věže nacházela, dle vkusu tehdejší doby r. 1673. obnoviti a udržovali hrad ve stavu bytelném. Když však řád ten byl zrušen, uhodila Okoři tak jako Pecce, Krašovu, Bezdězi a jiným v moc státní správy upadším památným hradům, které se právě za kasárny neb kriminály nehodily, hodina zkázy: střechy strhány, a co k nějaké bylo potřebě, odvlečeno. Okolní obyvatelstvo pak statečně přičinilo se o dovršení spousty, kterou dnes zde vidět.

B. Bernau.

FOT. J. VILÍM V PRAZE

301. KAPLE SV. KŘÍŽE V POŠTOVSKÉ ULICI. Nejstarším kostelem Starého Města Pražského jest kaple sv. Kříže na rohu ulice Poštovské a Konviktské, okrouhlý románský kostelík, teď obehnaný románskou železnou mříží, darem to knížete z Fürstenberka, a obklopený v obou koutech křovinami. Kdysi býval modlitebnicí rybářů a lazebníků, kteří téměř výhradně obývali ulici Konviktskou, a dle pověsti založil jej český rytíř, který byv jat od Saracénů šťastně vyvázl z otroctví, a vrátiv se bez úrazu do vlasti z vděčnosti dal vystavěti tuto kapli. Dříve býval okolo kaple také hřbitov, a kaple mívala svého vlastního faráře. Za válek husitských byla velmi zanedbána, a teprv r. 1673. jakýsi měšťan dal ji pokrýti a znovu natříti, načež byla filialkou blízkých Dominikánů. Roku 1784. byla prodána a jakožto kaple zrušena; od těch časů pak j[i] užíváno za skladiště dříví a uhlí. Zásluhou malíře Josefa Manesa byla tato vzácná památka románského stavitelství zachována, neboť jeho přičiněním koupila kapli obec Pražská za 6400 zl. Dohled na obnovení kostelíka, jež prováděl arch. Ulmann, měla Umělecká beseda. Vyzdobení vnitřku řídil z počátku Manes, později Wachsmann, dílem také Petr Maixner a profesor Sequens. Po odstranění silné omítky vápenné odkryty byly vzácné obrazy byzantinského rázu, na nichž nalézaly se ještě stopy zaražených drahokamů. Hlavní oltář má dva obrazy, sv. Jana Křtitele a sv. Lukáše, od malíře Popelíka. Slavnostní posvěcení obnovené kaple konáno roku 1869.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

302. Ruský pomník u Chlumce jest imposantní upomínkou na krvavou dvoudenní bitvu 29. a 30. srpna 1813. u Chlumce pod Krušnými horami svedenou, v níž armáda Napoleonova od spojených Rakušanů, Rusů a Prusů byla poražena. Kdežto oba druhé pomníky, pruský a rakouský, u vsi Varvažova, čtvrt hodiny od Chlumce vzdálené, stojí, vypíná se velkolepější, teprve r. 1837. odhalený ruský pomník u vsi Přestanova na témž místě, kde ruské gardy pod Ostermannem statečně bojovaly, zmíněnou osadu dne 29. srpna 1813. třikráte Francouzům vyrvavše. Pomník činí dojem velmi mohutný, neboť na žulových stupních a na podstavci, ozdobeném čtyřmi polovypuklými lvy, zdvihá se čtyřstranný jehlanec železný, s jehož vrcholu okřídlená bohyně vítězství shlíží. Latinské nápisy oznamují dějiny tohoto pomníku, při jehož založení všichni tři mocnářové »svaté alliance« se svými manželkami byli přítomni. Na stupních pomníku viděti na našem obraze ruské invalidy, zastávající u něho čestnou stráž. Za pomníkem směrem k pohoří spatříš lesíček, v němž pod pahrbkem ozdobeným kamenným křížem odpočívají kosti vojínů, v bitvě oné zde zahynulých.

B. Bernau.

Fot. Jos. Weiss v Litoměřicích.

303. Zámecké schodiště v Troji. As tři čtvrti hodiny od Prahy, na pravém břehu Vltavy, vyniká úhledný zámek Troja z milého zátiší rozsáhlých ovocných sadů, kdežto pozadí tvoří vinice, nejrozsáhlejší v pražském okolí. Zámek ten zbudován byl ku konci XVII. stol. hrab. Václ. Vojt. Šternberkem, a ve vkusu doby nádherně ozdoben. Maliři Abraham Godyn, E. Marchetti a j. zvěčnili svá jména v uměleckých nástropních malbách, sochař pak Hermann ve skvostném schodišti, vedoucím z parku do slavnostní síně v prvém patře zámeckém. Umělec vybral sobě látku z řecké mythologie: svržení Titanů do Tartaru s Olympu. Zeus s Athenou a jinými bohy zdobí elipsovité schodiště; moc a síla září z mohutných svalnatých paží, sebevědomí a uspokojení nad svrženými Titány plá z velkých očí kamenných těch bohů. V hloubi sklepa, as 6 m pod schodištěm, provedeno jest podsvětí, kdež leží dva Titáni, úpící pod tíhou balvanů, svržených na ně s Olympu. Hněv a bolest vtesal umělec mistrně v tvář obří, a v otevřená bolem ústa marnou kletbu Olympu. — Zámek Trojský netěšil se dlouho slávě své jako skvělé sídlo panské; byv v sedmileté válce valně poškozen, zakoupen byl r. 1763. cís. Marií Terezií pro ústav šlechtičen. Jen ještě jednou oživly tiché nyní chodby zámecké za majetníka svob. p. Václava Astfelda z Vydří a jeho syna Františka na sklonku osmnáctého věku. Od té doby utichl tu ruch, a zámek, jehož sady slouží za školu ovocnickou, dumá nad pohřbenou minulostí.

Karel Židlický.

Fot. amat. K. Židlický v Praze.

304. TELČ NA MORAVĚ. Na středním pramenu řeky Dyje při hranicích království Českého leží v mírném údolí, obklopeno čtyřmi velkými rybníky, okresní město Telč. Přes různé nepohody bouřlivých dob století XV. a XVII. a mnohé nehody živelní zůstalo přec ušetřeno do té míry, že zachovalo svůj původní ráz téměř do dneška. Byvši na počátku zbožím královským, dostala se Telč roku 1339. výměnou panu Oldřichovi z Hradce, při kterémžto rodu zůstala potom až do roku 1604. Jedinou dědičkou všech panství stala se potom Lucie Ottilie z Hradce, oddaná roku 1602. Vilému Slavatovi z Chlumu a Košumberka, čímž přešlo panství Telecké na Slavaty. Po Slavatech vládli na Telči Lichtenštejnové-Kastelkorn a konečně hrabata Podstatští-Lichtenštejnové, kterémuž rodu panství zdejší dosud náleží. Hořejší vyobrazení zachycuje jen částečný pohled od Starého města s hráze rybníka Ulického na zbytky starého hrazení města, kde dobře ještě rozeznati původní ozubí XIII. věku od pozdější přístavky z počátku XVII. století, pak na románskou věž při kostele sv. Ducha, kteráž byla zahrnuta v opevnění města, a konečně na zbývající ještě Velkou bránu, přestavěnou r. 1629. nákladem obecním.

JAROSLAV JANOUŠEK.

FOT. PROF. JAR. JANOUŠEK, AMAT. V TELČI.

305. Amphitheatr v Teplici (Weckelsdorfě). Obrovský půlkruh bílých útesů pískovcových skal vysoko přečnívající smrkový les, to jest v teplickém skalním městě — amphitheatr. Umělá ruka přírody sama jej vystavěla a sama jej zase zničí, nesčíslnými rýhami a průlinami rozrývajíc útesy a balvany. Jaká dramata přírodní odehrávala se v pradávnu v tomto obrovském divadle, nelze nám povědětí, i sami geologové mají o nich jen domněnky, a lesy na skalách i pod skalami buď také nepamatují nebo nepovědí. Dnes vystupuje v divadle tom jen čarodějná víla skal — ozvěna. Není to sice ona pověstná ozvěna skalního města, jež, nevím sám ani kolikrát, vždy z větší dálky na jeden zvuk odpovídá, ta na jiném místě se probouzí výstřelem z děla nebo fanfarou polnic, za to však probudíš ozvěnu v amphitheatru již pouhým slovem a uslyšíš, jak jasně a srozumitelně za tebou papouškuje. Průvodce neopomene také nikdy milou tu ozvěnu ze sna zburcovati přednesem několika německých prázdných veršů. Ubohá ozvěno! i tebe přinucují jen německy hovořiti, jakobys ani v české vlasti nebydlila. Ale mým českým hlaholem probuzena, jak jsi vesele si poskočila a radostně mi zajásala!

Fot. A. Lehman v Trutnově.

Ant. Klášterský.

306. Pomník Jana Sladkého-Koziny nad Újezdem u Domažlic ční téměř uprostřed jeviště tragedie, za níž již třetí století zavřelo bohatou knihu svých osudů! Na tomto nejzápadnějším cípu světa slovanského žil a žije posud statný kmen Chodů, někdejších strážců českých hranic. Za své služby pohraniční požívali Chodové staletých práv a privilejí, jež byla znovu a znovu českými králi uznávána. Ale neblahé sedmnácté století zničilo všechnu svobodu chodského lidu. Lid chodský dán byl zprvu v zástavu a prodán pak cizímu šlechtici, Lamingarovi z Albenreuthu, jenž krvavě se mstil za odboj sedláků, porobě nezvyklých. Všechen odpor lidu vzrostl nejvýš osobou mladého sedláka z Chodova Újezda, Jana Sladkého, po statku Kozinou zvaného. Boj a zotročování trvaly po léta: krvavým jejich závěrem byla poprava statečného vůdce Koziny na rynku plzeňském dne 28. listopadu r. 1695. Paměť prostého hrdiny žije po dnes na Chodsku, jemuž Jan Kozina je domácím svatým. Alois Jirásek, vylíčiv ve svých znamenitých »Psohlavcích« osud chodských odbojů a smrt Kozinovu, probudil v celém národě nový zájem o statný zjev selského rebela. Za deset let po prvním vydání »Psohlavců« zbudován byl nad Újezdem, na vrchu Hrádku, pomník Janu Sladkému, a v říjnu r. 1895. — dvě stě let po mučednické smrti Kozinově — slavně odhalen za obrovské účasti celého kmene chodského. Pomník je dílem mladistvého sochaře Frant. Hoška, jenž bohužel zemřel, dokončení díla svého ani se nedočkav.

Jaroslav Kvapil.

Fot. J. Tauber v Domažlicích.

307. Dřevěný kostelík v Kamenici u Bílska ve Slezsku. Dřevěných svatyň rázu tohoto máme v zemích Svatováclavských ještě několik jako památníky prostého, idyllického života našich předků. Tak jsou v Čechách zejména kostelíky v Kočí u Chrudimi a ve Slavonově, na Moravě pak v krajině valašské a lašské. v Hodslavicích, Tiché, Kopřivnici, ve Velké Hrabové, v Karlovicích a j., ve Slezsku v Komorovicích, Suchově, Kunčicích, v Kamenici (Kamici) u Bílska a j. Kostelík Kamenický je filiální, náležející pod správu duchovní v Bílsku. Vystavěn byl roku 1552. ve slohu gothickém a zasvěcen sv. Markétě. Kostelík, jak z obrazu patrno, má velikou podobnost s kostelíkem na památné Národopisné výstavě Pražské r. 1895. Táž skoro na něm věž, s tím toliko rozdílem, že výstavní měla po stranách ještě 4 vížky, známý to typ českých staveb (věže Pražské). Druhá nižší věž se zaokrouhlenou rovněž horní částí vypíná se nad presbyteří. Kolem kostelíka je rovněž ochoz s krytem ke stěně kostelní přiléhajícím. Velmi příhodné to útočiště před nepohodou! Jednoduchost pak zevnějšku odpovídá jednoduchosti a skromnosti vnitřku. Kolem kostelíka, jak obyčejně všude bývalo, viděti hřbitov, dřevěným plotem ohrazený. Hojnost vysokého stromoví dodává mu rázu pěkného sadu. — Dodáváme, že Bílsko a okolí jeho jest velmi průmyslné (vlna, sukna, stroje a j.), a co do národnosti, že jest silným ostrovem německým mezi polským obyvatelstvem.

Mat. Václavek.

Fot. R. Brunner-Dvořák v Praze.

308. FRENŠTÁT POD RADHOŠTĚM. V utěšené kotlině leží čilé, ode dávna neporušené české město Frenštát pod Radhoštěm. A proto, že jest již ode dávna průmyslné, mající přádelny, tkalcovny a továrny na fézy, jest i zámožné a tím i veselé. Veselejšího nárůdka nenajdete na celém Lašsku moravském, jako ve Frenštátě, a když na vás promluví nějaká čiperná, pěkná Frenštačanka lahodným, měkkým svým nářečím, ztratíte věru hlavu. Chcete-li ji zase najíti, nezbude, než utéci se do těch krásných, okolních hor, hlavně na *Radhošť*, jenž v pozadí, novou kapličkou korunován, se zvedá. Velkolepá vyhlídka zanese vás přes Štramberk a Příbor na sever až hluboko do nížin Pruských, za dýmající Ostravou se ztrácejících, na západ zaletíte k nejvyšším temenům Mor.-Slezských Sudet, na jih zvlní se vám horstvo půl Moravy s Hostýnem a skupinou Komonce. A na východ? Kdož by vypočetl, co všechno uvidíte? Ondřejník, Lysá, Kněhyně, Smrk, za Váhem Žilinské Karpaty a v dálce zubaté štíty Tater! — Turistický spolek Frenštátský energicky upravuje útulnami a vyhlídkami návštěvu této hory, již starým Moravanům pohanským posvátné, a čelí záslužně snahám německého Beskydenvereinu, kterýž hleděl vtisknouti turistice zdejší pečeť německosti — v kraji neobyčejně ryzím, českém.

JOS. KLVAŇA.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V FRAZE.

309. LIETAVA. Z nejvyššího temena vrchů, obstupujících na západní straně krásné údolí Žilinsko-Teplické, chmurně shlížejí obrovité rozvaliny Lietavy, jednoho z nejpevnějších hradů Slovenska. Trojnásobnými obehnán hradbami, vládl někdy širému okolí a sloužil za bezpečné útočiště obyvatelstva při vpádech nepřátelských, avšak již od polovice minulého století vždy více v pusté rumy se rozpadá. Hrad ten byl prý již v XI. století zbožím královským a r. 1241. dobyt od Tatarů; více však pravdě podobno jest, že teprve okolo r. 1360. založen byl králem Ludvikem I. k ochraně země, a slovenskému rodu Bebeků dán v manství. Po vymření toho obdržel jej choť Voršily Bebekovny, Emerich Zápolský, od krále Matyáše odměnou za služby válečné. Bratr a dědic jeho Štěpán postoupil hrad Lietavu Mikuláši Kostkovi ze Sedlce, jehož nástupce Jan na tvrdé Lietavě jako stranník Zápolského statečně odolal vojům Ferdinanda I., jak chlubně hlásá nápis nad poslední branou zámku. S dcerou Kostkovou Barborou dostala se potom Lietava velemocnému rodu slovenských Thurzovců. Zříceniny mohutné svědčí podnes o někdejší hradu tohoto pevnosti, zbytky maleb o krasochuti, přehluboká skalní studně o síle dob, v nichž povstaly. Studně je neobyčejné podoby: úzké hrdlo, as půlčtvrta metru zhloubí, vede do rozsáhlé skalní klenby, v jejímž středu teprve otvor vlastní studně zeje. Obraz někdy ve hradní kapli chovaný nalézá se nyní v gotickém kostelíku osady podhradní, je to t. zv. a po Slovensku známý »lietavský obraz«. Viděti na něm, jak Tataři množství lidí z vysokého vrchu na špičaté koly metají. Byl prý od Kostkovců sem přinesen, čemuž staré podání odporuje; snad znázorňuje starou legendu o 10.000 rytířích. Od Žiliny vzdálena je Lietava as půldruhé hodiny, a obraz malebných rozvalin, jakož i velmi poutavá vyhlídka, návštěvu její příjemně odmění.

B. BERNAU.

FOT. M. STERN A SYNOVÉ V TRENČ. TEPLICÍCH.

310. Výstavní palác v král. Oboře. Každý Čech cítí radostné pohnutí při pohledu na nejnádhernější a nejimposantnější budovu, která zůstala z jubilejní výstavy roku 1891., a která sloužila také za hlavní střed výstavě Národopisné r. 1895. Při obou těch výstavách, které mimoděk staly se řadou významných slavností národních, měrou všem nepřátelům našim netušenou vzepjal a ukázal se český duch i česká síla . . . Výstavní čili průmyslový palác, který stojí dosud a ob čas slouží účelům výstavním i slavnostním, do nejmenších podrobností jest původu českého, ovládaje celé výstaviště, na straně přední i části dolejší. Návrh ku jeho stavbě podal pražský architekt p. Bedřich Münzberger, a je to prvá toho druhu budova v Čechách. Palác, provedený v podstatě ze železa se stěnami zasklennými, rozdělen je na síň ústřední a dvě pobočná křídla. Ve čtyřech rozích střední síně vypínají se zděné pilony ještě nad železnou konstrukcí, končíce v bohatě ozdobené věže. Věž prostřední, velmi vzdušná, končí zase v ozdobnou svítilnu, nad níž zvedá se česká koruna královská. Železný materiál celé budovy váží asi 800 tun. Stavba byla provedena Česko-moravskou továrnou na stroje během několika měsíců, a to celkovým nákladem asi 500.000 zl. V obou předních pilonech jsou sochy císařů a králů Leopolda II. a Františka Josefa I. od sochaře J. Strachovského, nad průčelím vypíná se sousoší genia, chránícího průmysl a orbu, od Hergesella a Procházky. Pod skupinou jsou začáteční písmena R. B., t. j. Regnum Bohemiae, a letopočet 1791—1891. Promenáda před palácem dosud ob čas se oživuje při různých příležitostech slavnostních.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

311. ŠEJNOV, slavné místo poutnické, tulí se přívětivě k úpatí Hor Krušných, tvoříc takto střed malé, ale všemi půvaby obdařené krajinky, od jejíhož zeleného horského pozadí již ze vzdálí odrážejí se červené střechy věží, kostela a semináře. Cílem četných poutníků z Čech a Sas, dříve též z Moravy a Slezska, je veliký chrám Marianský, r. 1716. v barokovém slohu dostavěný. Socha sv. Ignáce z Loyoly, nad portálem vpravo od sochy Matky Boží umístěná, svědčí, kterému řádu kostel svůj původ děkuje. Vnitřek tohoto byl v letech osmdesátých nádherně obnoven a 21 sochami od výtečného domácího umělce Ed. Veselého ozdoben. Na oltáři chová se zázračná soška Marianská, která již v XV. století způsobem blíže nepovědomým dostala se do kaplice, zbudované nad hrobem saských rytířů, r. 1426. na útěku z bitvy Ústecké zde pobitých. První větší kostel vystavěl zde r. 1507. Albrecht z Kolovrat, pán na sousední Krupce, a chrámek ten nazýván byl tehdy »u Matky Boží pod Krupkou«. Po r. 1544. povstala opodál první obydlí, počátek to dnešní osady, kol 3000 obyv. čítající. Starý forberk Šejnovský, na němž seděli manové hradu Krupeckého, tehdy zanikl. Jiří Popel z Lobkovic odevzdal patronát kostela Chomútovským Jezuitům; r. 1614. přibylo sem již přes 3000 poutníků. Když potom paní Anna Marie z Bleileben r. 1662. odkázala kostelu Matky Boží statek svůj Soběchleby (dříve zv. Kyšperk), vystavěli si teprvé Jezuité řádnou residenci, seminář a gymnasium. Po zrušení řádu r. 1773. zřízeno v Šejnově zvláštní proboštství, po jehož uprázdnění však r. 1852. znovu uveden sem řád Jezuitský, jenž tu seminář a soukromé gymnasium vydržuje. Hodinu od Šejnova k severovýchodu trůní na výběžku Krušných Hor lesem zarostlé trosky hradu Kyšperku, k němuž místo, kde nyní kostel Šejnovský stojí, za dávna náleželo.

B. BERNAU.

FOT. JOS. WEISS V LITOMĚŘICÍCH.

312. KRÁL. MĚSTO ČÁSLAV. Hle, nad hladinou Podměstského rybníka ve smaragdovém rámci zahrad ohrazené město Přemyslovo! V staroslavných vzpomínkách rozpadávají se bašty Otakarovy i Žižkovy, a nad nimi v čilém městě vznikají nové bašty vzdělanosti. Na pravo od nového (r. 1866.) výstavného kostela evangelického vypíná se nad hradby budova, kde umístěn evang. ref. ústav ku vzdělání učitelů. Výstavná chlapecká škola měšťanská zakrývá staroslavný gotický chrám sv. Petra a Pavla, s nebetyčnou (89 *m*) věží. Toť pomník nad rozkotaným hrobem Žižkovým. Východ odtud vede branou Žižkovou ku staroslavnému Hrádku, slovanské to Čáslavi. Při levém kraji zříme děkanství, odkud pěkná vyhlídka ze starého parkánu za pivovar do sadů Vodrant. Rozkošný obrázek vroubí cesta kolem rybníka v stinném stromořadí javorů se vinoucí. Sem na levý břeh Brslenky odstěhoval se všechen průmysl zdejší. Na pravo od věže rozkládá se veliké náměstí, a za třemi řadami domů opět dvojitý věnec zahrad, v nichž někdy rděly se sladké Čáslavky. Teď sladí život dalekému okolí mnohé cukrovary. Divadlo Dusikovo, museum, novou dívčí školu i Rudolfinum zbudovala teprve doba nová na příkopech a náspech staroslavného města.

KLIM. ČERMÁK.

FOT. J. VILÍM V PRAZE

313. O RYBOLOVU NA HRÁZI ROŽMBERKA U TŘEBONĚ. Rybářství a chov ryb je v Čechách pradávného data. Zejména za Karla IV. zakládány četné rybníky »ut regnum nostrum piscibus et vaporibus abundaret«, aby prý »naše království oplývalo hojností ryb a vláhy«. Obzvláště rozsáhlé soustavy rybníků povstaly v jižních Čechách na panství někdejších mocných pánů Rožmberků, a v severovýchodní části Čech na statcích Pernštejnských. Veškera plocha, již rybníky v Čechách zabírají, páčí se dnes na 12.000 Ha. — Obraz náš znázorňuje scénu při lovu největšího rybníka českého »Rožmberka« u Třeboně. Rožmberk stavěn byl r. 1584. za Viléma z Rožmberka, má plochu 720·97 Ha. Švarcenberkové, dědici pánů z Růže, vedou dnes na Třeboňsku rozsáhlé rybí hospodářství, a lovení rybníků, za tříletí se opětující, odbývá se slavnostně a okázale se všemi zvyklostmi a obyčeji z minula dochovanými. V roce 1897. naloveno z »Rožmberka« přes 30.000 kaprů (20 kusů průměrně na metr. cent po 78 zl.), mnoho maren, candátů, štik a jiných druhů ryb. Vývoz jejich do Francie, Anglie a Německa zprostředkovávají, bohužel, dosud po většině němečtí překupníci z Chebu a odjinud.

RED.

FOT. KAR. MALOCH V PRAZE.

314. Uherské Hradiště. Obrázek náš předvádí nám t. zv. »Velké náměstí« metropole moravského Slovácka. Vmyslete si na toto prostranství zástupy slovenského lidu, v pestrém jeho kroji jasných a živých barev, těch ladných a svítících odstínů, kterými planou malby Úprkovy, junáků i švarných děvic, hrnoucích se z »hrubé« o svatodušní neděli, a oprávněnost názvu »slovácké metropole« rázem vám vynikne. Na obraze vidíte v pozadí bývalý kostel jezuitský, nyní farní, v letech minulých krásně a umělecky opravený, a jenom několik representantů lidu venkovského. Ostatně není ani v Hradišti žádných památek skorem po staré dávné minulosti jeho! Od dob, co založil město to *Přemysl Otakar* jako baštu proti nájezdům Uhrů, bylo skutečně město v ustavičném boji za krále české, začež se jemu hojně statků i privilejí dostalo, zvláště od *Jiřího z Poděbrad*, ale památnosti bojem zničeny. Historie Uh. Hradiště jest velmi bohatá i pohnutá, ale i poměry nynější jsou zajímavy. Město nemá ani *čtyři tisíce* obyvatelstva, ale má krajský soud, finanční direkci, okresní soud, dvě gymnasia, dvojí školy obecné a měšťanské, garnisonu a bůh ví, co ještě! A abych nezapomněl — vzácné vinné sklepy v Mařaticích blízkých, na něž tak mnohý návštěvník vzpomíná v dobrém i zlém! Tam již tak mnohý zapomněl na svět celý, na umění, na bádání historická, na národopis i politiku, ačkoliv se tu často o všem tom rozhoduje velmi snadno — vždy ve víně je prý pravda! A sklepy Hradišťanů mají vína výborná...

Josef Kvaňa.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

315. Lednice na Slovensku. V malebném Považí, severozápadně od drotarské osady Rovného, v úzké horské kotlině vzpíná se nad soujmenným městečkem strmá, homoli podobná skála Lednická se zříceninami hradu, jemuž co do nedostupnosti a co do smělosti stavby málokterý se vyrovnal. Jediné poněkud schůdné místo hájila tvrdá okrouhlá bašta, k níž 80 skalních stupňů vede; zajímavé jsou též prostranné skalní klenby na způsob kasemat. Nedobytnost hradu sama již vyzývala pány jeho k násilnictví; v době Jiřího z Poděbrad pustošil Bělek z Lednice až v Moravě a po něm, za pověstných násilníků bratří Podmanínských, byla Lednice postrachem okolí. Ferdinand I. dal Lednici vůdci svému Emerichu Telekessymu, za něhož Zápolský marně hradu dobýval. Ale již vnuk Emerichův Michal opět v obávaného zbojníka se zvrhl, a když konečně i poselstvo Valašské císaři dary nesoucí vydrancoval, dán do achtu. Vniknuv drzým přepadem do zámku Bytče, zajat tam a r. 1601. popraven v Prešpurku. Jako choť dcery jeho vešel pak Jiří Rakoczy v držení zboží Lednického, na němž českým exulantům dopřál útulku, jmenovitě v městečku Púchově na pravém břehu Váhu je usídliv. Tam čeští soukennici vystavěli celou ulici, v níž vlastní právomoci užívali a v náboženství překážek netrpěli. Zde vyráběli krásná sukna, holandským prý se rovnající; v novější době ještě oblíbena byla u lidu Púchovská modrá, ovšem hrubá sukna. Těmže exulantům zařídil zde Rakoczy i zvláštní tiskárnu, která trvala do polovice minul. století. — Hrad Lednický, ve válce Rakoczyovské císařskými opanovaný, brzy na to byl opuštěn, načež v rozvaliny se rozpadl.

B. Bernau.

FOT. M. STERN A SYNOVÉ V TRENČ. TEPLICÍCH.

316. MĚDĚNEC. Z nejvýraznějších bodů Krušných Hor je Měděnecký vršek s okrouhlou, r. 1674. vystavěnou kaplicí a hostincem, vyčnívající do nadmořské výše 908 m a poskytující za jasného dne vyhlídku veleobsáhlou. K jihu až za Prahu, k východu až k mlhovité, sotva znatelné obrubě Krkonošů odtud dohlédneš; úchvatnější však ještě pohled je k jihozápadu do údolu Ohře, k němuž okolní pahorkatina pozvolna klesá a z něhož rozvaliny starých hradů českých Egerberka, Šumburka, Perštejna a Himmelštejna chmurně k nám vzhůru pohlížejí. K severu, v úzkém korytě mezi Hassberkem často mračny zahaleným a Špičákem leží prastará Přísečnice na bývalé stezce zemské; k severozápadu táhnou se potom lesnaté pohraniční chlumy až k imponující báni Keilberku. Pro krásnou svou vyhlídku vršek Měděnecký velmi zhusta turisty jest navštěvován, k pohodlí jichž zřízen zde již před čtvrtstoletím obstojný hostinec. Městečko Měděnec, ležící u paty pahrbku, s něhož na liduprázdné jeho náměstí a ulice hledíme jak z ptačí perspektivy, založeno bylo mezi l. 1510.—1520. pány z Vitzthumu na Šumburce k účelu dobývání rudy měděné; ale od r. 1807. netěží se již v dolech zdejších, po nichž jen propadliny a haldy zbyly, a tkalounkářství, krajkářství a potulné hudebnictví jsou hlavními prameny výživy nečetného, as 1100 duší čítajícího obyvatelstva.

B. BERNAU.

FOT. J. VILÍM V PRAZE

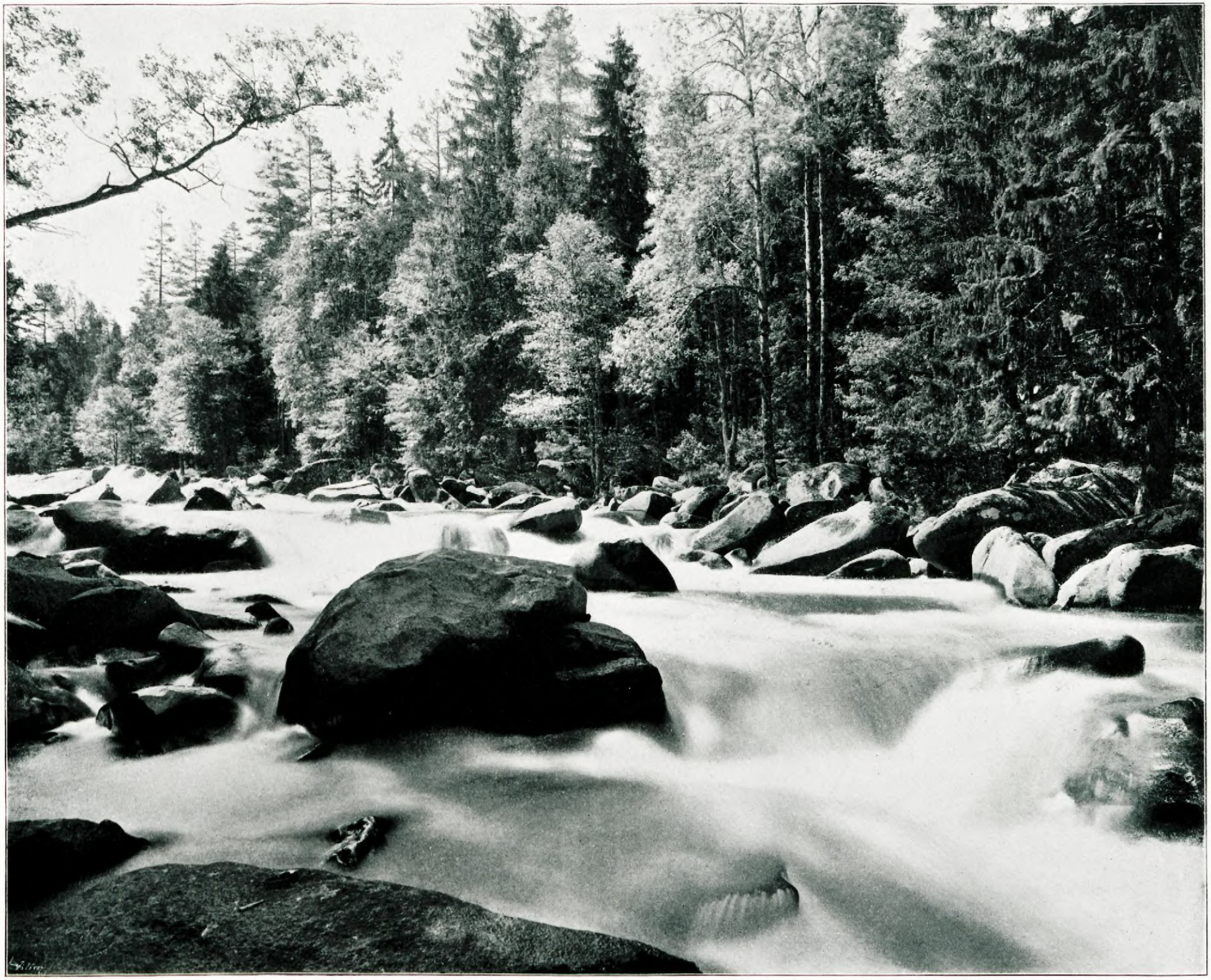

317. VLTAVA POD ČERTOVOU STĚNOU. Chce-li poutník putující od Kienberku k Vyššímu Brodu shlédnouti velkolepé peřeje Vltaviny pod tak zvanou Čertovou stěnou, nesmí jíti silnicí, ale musí se dáti od hamrů přes můstek na levý břeh, aby přišel do tak zvané Čertovy rokle. Rozvaliny skalné zdají se zde býti troskami zapomenutých hradů báječných. Vlny Vltaviny vyskakují a seskakují zde po balvanitém korytě úžasnou rychlostí. Útesy skal a obrovské valouny, jakoby zbytky kyklopických zdí, naplňují všecko řečiště. Balvany se těsnají; hned plecem se tisknou, hned druh na druha sobě zasedly. Řečiště je skoro zataraseno. Jsme v Čertově rokli. Na levo viděti dlouhou hráz kamennou, jakoby za dávné doby budovanou, jest to malá Čertova stěna. Velká Stěna čertova zvedá se na břehu pravém, počínajíc rozsochatou, vysedlou a při hůře převislou Čertovou kazatelnou. Toť nejdivočejší část Čertovy rokle. Rozkvašená řeka naráží do skalných překážek a pádí přes nakupené vysoké balvany, jež z vyvětralých boků Jeleních hor ondy s ohromným hlukem se svážely a svážejí a nyní jako veliká stáda hrochů ve vodě se hostí. Rozjitřená a rozkvašená Vltava tvoří zde půvabné smršti a malebné vodotrysky a vysoko poskakujíc bije tisícerými pěstmi svého obrovského ramene do žulových plecí a prsů odvěkých skal. Znoj marné její snahy na břehy vysoko nakupená, hnědě lesknoucí se pěna. Za velké vody jest to divadlo velikolepé; šumot a hluk zběsilých vod rozléhá se daleko široko po kraji a jest tím úchvatnější a děsivě velebnější, čím více mraků po stemnělém nebi se honí a čím příšernější stává se Čertova rokle.

A. HEYDUK.

FOT. J. SKIDEL V KRUMLOVĚ.

318. VLÁRSKÝ PRŮSMYK. Příční drahou, vedoucí z Brna mor. Slovenskem přes Uher. Hradiště a Uher. Brod, ocitneme se u starožitného města *Brumova* ve Vlárském průsmyku, tak pojmenovaném dle říčky *Vláry*, která blíže Brumova u Štítné ze dvou bystřin *Říčky* a *Brumovky* složena bývši, název Vláry dále nese. Údolí, jímž dráha probíhá, pílíc k Váhu a ke Trenčínu, jest velmi zajímavé. Po obou stranách říčky, jež jako stříbrná stuha rozestírá se údolím, činí horstvo Bezkydské do značné výše (800 m) milý skýtajíc pohled na zalesněné stráně, z nichž tu a tam pohorská chatrč chudého lidu slováckého udiveně na nás vykukuje. Mineme malebně rozložené skleněné huti *sv. Sidonii* a *sv. Štěpán* neboli *Novou* (huť), založené někdejšími majetníky panství Brumovského, hrabaty Illešhazy (1788., 1815.), přejedeme hranice moravsko-uherské, na nichž je úhledný hostinec »U Vláry« a jsme — v Magyar-Orszagu! Průsmyk Vlárský je v těchto stranách naší Moravěnky jediným nejpohodlnějším přechodem z Moravy do Uher a z Uher na Moravu. Jím také vyrojovaly se ve starých i pozdějších dobách maďarské a turecké zástupy na Slovácko mor. a na Valašsko; jím vnikali též osadníci ze Slovenska uher. v naše kraje, zalidňujíce pořící Vlářino a zabírajíce i pořící Senice až ke Vsetínu. Jím se bral i obchod z této i z oné strany, jak v oněch dávných dobách, tak i v nynějších, kde jest on nejkratší i pro Valašsko cestou do Uher. Pochopitelno, že důležité toto spojení s Uhrami musilo býti střeženo, a vystavěn proto na výšině nad Kloboučkou (Brumovkou) hrad (dle pověsti už r. 830.), kterýž dle zakladatele svého Brunona *Brumovem* (u lidu *Brunov*) byl pojmenován, a který až do nejnovější doby se udržel. Jeho rozvaliny budí posud obdiv navštěvovatelův.

MAT. VÁCLAVEK.

FOT. M. STERN A S. V TRENČ TEPLICÍCH.

319. Císařský zámek v Ploskovicích. V jedné z nejkrásnějších dolin českého Středohoří, ve stínu takřka mocného Sedla položené, stkví se uprostřed rozkošné houštiny zahrad půvabné letní sídlo Ferdinanda Dobrotivého, zámek Ploskovický, zbudovaný na počátku minulého století za Marie Františky velkovévodkyně Toskánské v nejbohatším slohu barokovém. Roku 1850. byl přiměřeným způsobem obnoven a částečně i přestavěn. Polední průčelní strana zámku, již viděti na našem obraze, jest o patro vyšší než strana severní; toto patro jako spodní přízemí obsahuje skalní jeskyně se sochami mythologickými a vodojemy pro koupele. Nad tím v úrovni se dvorem je teprve vlastní přízemí s bohatým vestibulem. Vlastní císařské obydlí je v prvním patře; tamtéž nachází se i krásný veliký oválný sál, malířem Navrátilem obnovený. Kopule, plechem temnozelenou barvou potaženým krytá, směle nad ním se vypíná, nad makovicí vznáší se pozlacený orel. Všecka stavení zámku tvoří harmonický celek a poskytují podívání nádherné a bohaté; cítíme, že zde tvořili umělci (mezi nimi též Levý a Karel Svoboda) volně, bez hospodářských ohledů vnuknutí umělecké fantasie sledujíce. Krásný je také sad zámecký, r. 1852. rozšířený a asi 20 jiter výměry pokrývající. V novější době byla zde pomologická aklimatisační zahrada zřízena. — Ploskovice, již r. 1057. připomenuté, staly se v dějinách domácích známými příběhem Dalibora z Kozojed, jenž ujav se statku Václava Adama z Drahonic, poddanými přemoženého, za pych ten r. 1498. byl stat. Ploskovice náležely za starých dob řádu Svatojanskému.

B. Bernau.

Fot. Jos. Weiss v Litoměřicích.

320. HELFENBURK, »pustý zámek nad Blanicí« nejslavnější zbořený hrad Šumavský, někdy pak přemocná ano nedobytná pevnost pětilisté Růže, vypíná žlutošedé své trosky z Mlakovského lesa, as půldruhé hodiny severozápadně od Bavorova v Písecku, a s výše své 664 m n. m. panuje daleko široko celému okolí. Páni z Rožmberka k ochraně území svého jej postavili, když jim byl Karel IV. dne 21. května 1355 — právě v den velikého vzbouření — v Pise dovolení k tomu udělil. Již ve válce Jindřicha z Růže s králem Václavem hrál as Helfenburk úlohu důležitou, tím více pak v husitských bouřích a ve válkách občanských za Jiřího Poděbradského. Když Jan z Rožmberka od krále odpadl, sužováno zboží Helfenburské městy Pískem, Vodňany a Sušicí, a hrad sám jimi a statečnými pány českými Kaplířem ze Sulevic, Malovcem, Vlachem z Březí a j. ohrožován a obléhán. Věci ty změnily se, když r. 1477. dostal se v držení hradu Václav Vlček z Čenova, slavný válečník a hejtman Vladislava II. Ten statně odtud válčil s pány Matyáše uherského se přidržujícími, tudíž i s Rožmberky a rakouskými Liechtensteiny. Helfenburk r. 1488. Rožmberky opět nabytý zůstal potom v držení rodu toho až do r. 1593., kdy od Petra Voka odprodán Prachatickým. Hrad byl tehdáž již pustý, byv po vystavění zámku Kratochvíle u Netolic Vilémem z Rožmberka, pro vysokou svou polohu opuštěn. Konfiskací dostalo se panství Helfenburské Eggenberkům a po nich Schwarzenberkům. Mohutné posud zříceniny tohoto hradu, rázem svým jako pevnost velmi zajímavého, dosti zhusta se navštěvují; zámecký vrch sám slouží za proroka povětrnosti celé krajiny.

B. BERNAU

FOT. J. PŘÍBRAMSKÝ V Č. BUDĚJOVICÍCH.

321. TÝNSKÝ DVŮR čili také Ungelt jest jednou z nejstarších částí Prahy a býval kdysi zajisté sídlem kníže cím, zůstávaje stále středištěm, kolem kterého město rostlo. Strana severní tohoto dvora, vnější i vnitřní, jest nejstarší, a v domech přistavených doposud lze znamenati stopy staré zdi ohradní s malými okénky, vystavěné na místě hradby ještě starší, od níž dostal dvůr svůj název »týn«, totiž ohrada. Zdi ještě do nedávna měly sgraffita z doby Ferdinanda I. Od těch dob, co železné dráhy zasadily smrtelnou ránu povoznictví, vymizel dávný ruch z Týnského dvora, kde druhdy sjížděla se malebná směsice velkých i malých povozů ze všech končin vlasti i ciziny. Neboť již před rokem 1100. měli zde cizí obchodníci svá skladiště, a za panování Karla IV. a Václava IV. dospěl tento kupecký dvůr velkým počtem svých hostí největšího lesku. Potom již kupci zařizovali sobě domy i skladiště vlastní. Později zase synkové bohatých a vzácných měšťanů Pražských oddávali se tu rozkošnictví a sice v domě vedle staré váhy v Ungeltě. Dům s arkadami býval v držení Jakuba ml. Granovského z Granova, bratra onoho Kašpara z Granova, který r. 1547. na rozkaz Ferdinanda I. noční dobou se svými jezdci, zmocniv se hradu Pražského, obsadil jej jménem královským. Některé domy, jako u »černého medvěda«, »u modrého orla« a »u sedmi svícnů« pocházejí snad až ze XIV. stol. Týnský dvůr už dávno ztichl, a mimo obyvatele okolních domů a nemnoho hostí, kteří navštěvují prastarý, dříve zájezdný hostinec »v Starém Ungeltě«, neb Sochůrkovu restauraci, není zde mnoho lidí a jen tím, že dvůr jest průchodem do ulice Štupartské, trochu jest oživen.

RED.

FOT J. VILÍM V PRAZE.

322. BUDEČ, staroslavné sídlo Krokovo, leží v severní části okresu Smíchovského na temeni srázné stráně, s níž starobylý kostelík sv. Petra a Pavla po české pláni daleko široko se rozhlíží. — Dle prastaré národní pověsti byl to lid český, který r. 678., aby skutkem osvědčil vroucí oddanost a lásku svou k milovanému knížeti, město a hrad Budeč jemu zbudoval. Rok na to »učinil Krok veliké hnutí z Ctiněvsi a se vší svou čeledí, manželkou a dcerami vebral se na nový hrad, jenž slul Budeč, kde poctivě seděl, a lid obecný počal se velmi okolo něho sadíti.« Krok založil v Budči učiliště, první školu v Čechách, kdež synové i dcery předáků českých v tehdejších vědách a uměních byli vyučováni. I jeho tři dcery Kazi, Teta a Libuše vzdělávaly se tu současně s mladistvým Přemyslem z rodu Stadiců, napotomním manželem Libušiným. — Táhna proti Neklanovi Vlastislav, kníže lucké, dobyl Budče r. 858. po šestnáctidenním obléhání, spálil ji a zahynul brzy potom sám v bitvě u Turska. Z vůle lidu a k naléhání pohanského kněžstva povstává na Budči téhož jména obec nová. Leč temno pohanské modloslužby ustupuje již před vítězným světlem víry křesťanské. Syn Bořivojův a Lidmilin, druhý křesťanský kníže Spytihněv I., (895—912.) založil tu křesťanský chrám sv. Petra. Vratislavův syn Václav učí se na Budči »zákonu božímu a umění literním.« Důležitost Budče minula od těch dob, co zakládány tvrze na strmých skalách a horách a po způsobu římském, ale ve XIV. století bylo hradiště ještě obydleno. — Dnes hlásá jen skromný kostelíček památku staroslavné Budče, jež však ožila nanovo v pojmenováních mnohých škol i jednot učitelských vlastí našich.

VÁCL. DLOUHÝ.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

323. HUKVALDY. K nejznamenitějším starým hradům moravským vždy počítají se Hukvaldy mezi Příborem a Frenštátem na osamotnělém kopci se zvedající, ano mnozí za největší hrad moravský je kladou. Na slovo vzatá tvrdost a nedobytnost jeho především polohou byla podmíněna, neboť srázné boky zámecké hory, na níž hrad jako táhlý obdélník se prostírá, dostatečně chránily jej proti strojům obléhacím, jimž zdi ohradní, celkem nepříliš silné, jinak sotva na dlouho byly by odolaly. Pěti branami nutno projíti a tři mosty překročiti, nežli dostaneme se do vnitřního nádvoří, kde valně rozpadlý palác s hlubokými sklepy a četnými okny strmí. Za ním ještě, o něco níže, leží prostranný parkán s hlubokou hradní studní. Z opevňovacích staveb nejvíce zajímá ohromná hranatá bašta vpravo od první brány, nejsilnější to část hradu. V předním zámku viděti kapli sv. Ondřeje v XVII. století zbudovanou a r. 1897. opravenou; zde bydlí také vrátný, jediný obyvatel slavného někdy hradu. Kdy hrad Hukvaldský byl založen, není známo; r. 1234. náležel hraběti Arnoldovi z Hukvald a okolo r. 1260. přikoupen biskupem Brunem, jenž potom okolní krajinu zkolonisoval, k Olomúckému biskupství. Husité nadarmo ho dobývali, ale král Zikmund zastavil jej Janu Čapkovi ze Sán; ku konci XV. věku měl jej zástavou Beneš Černohorský z Boskovic. Pevnosti Hukvaldské nedobyl žádný nepřítel; Uhři, Mansfeldští, Švédové, Turci a konečně i Prušáci (r. 1742. a 1758.) marně o ni se pokoušeli. Ale po r. 1760., do které doby byly zde arcibiskupské úřady a káznice pro kněžstvo, byl hrad opuštěn a tak vždy více v pusté klesá rumy.

B. BERNAU.

FOT. J. NĚMČÍK VE FRÝDKU.

324. FRÝDECKÝ ZÁMEK. Na pravém břehu dravé a záškodné Ostravice, vyvěrající v tajemných hvozdech Lysé Hory, vypíná se slezské město Frýdek, jehož kostelní a zámecké věže jaksi zhrda pohlížejí na protější moravské město Místek, položené v pěkné, úrodné nížině. Frýdek ve své vyvýšené poloze a svými věžemi je daleko široko viditelný. Kromě poutnického chrámu Panny Marie Pomocné o dvou imposantních věžích (z r. 1740. až 1759.) jest ve Frýdku největší památností panský zámek, jejž náš obraz pohledem z náměstí předvádí. Jesti to mohutná, na skalnatém vrchu provedená stavba ve slohu »kasárnickém«, o vysoké, dovnitř vestavené baňaté věži s lucernou. Jsa majetkem knížat Těšínských z rodu Piastova, častěji se ocital i se sousedním Místkem v zástavách, čímž si pomáhali knížata řečená z dluhův, až konečně po knížeti Bedřichu Kazimírovi Frýdek i Místek prodány dvěma bratřím Lohovským z Altendorfu (1573.). Tím se vyloučilo panství Frýdecké ze svazku knížectví Těšínského, a podnes jest samostatným, alodialním panstvím a nikoli jako ostatní Těšínsko lénem koruny České. Frýdek měnil pak odtud své držitele, až posléze od arcivév. Albrechta vítěze custozzského, přešel (r. 1895.) na arciv. *Bedřicha*. Část vpravo s vyvýšenou, sedlovitou střechou a věží, jest »palác«, uvnitř čtyřhranného dvora, vpředu jsou obydlí úřednická; vlevo, v podélném traktu, jsou byty sluhův. Při zámku (vpravo) je krásný, vzorně udržovaný park, do něhož se sestupuje po serpentinách a je také obecenstvu přístupen. Do zámku však není, bohužel, přístupu a tak cizinci nelze shlédnouti skvostné zařízení »paláce«, jeho krásných obrazů, různých sbírek a jiných četných pamětihodností.

MAT. VÁCLAVEK.

FOT. R. BRUNNER DVOŘÁK V PRAZE.

325. Ruský kostel sv. Mikuláše v Praze. Teď, kdy prostor kolem ruského kostela bouráním starých staveb assanačního území poněkud se uvolňuje, přichází překrásná ta stavba Dienzenhoferova ku větší a zasloužené platnosti. Kostel tento patříval kdysi slovanským mnichům Benediktinům a do století XIV. býval nejpřednějším farním chrámem Staroměstským. Stavbymilovný opat Anselm Vlach dal kostel v letech 1732.—1737. přestavěti věhlasným stavitelem Kilianem J. Dienzenhoferem, k jehož nejkrásnějším stavbám kostel ten náleží. Krásnou malbu na klenbě stropu provedl bavorský malíř K. Assan. Stavba i výzdoba chrámu vyžadovaly tolik nákladu, že nástupcové Vlachovi nebyli s to zaplatiti dluhy tím vzniklé, a r. 1785. zrušen kostel i s klášterem sousedícím. Kostel zakoupil r. 1791. pražský magistrát za 1600 zl. a měl tam svou registraturu. Roku 1865. byl v kostele, pověstném svou výtečnou akustikou, koncert a měla býti budova vůbec věnována účelům koncertním. Než sešlo z toho, a po roce 1866. byl kostel proměněn v tržnici, v níž prodávány všeliké nádoby, lžíce, houně a jiné věci, které musilo dříve město dodávati pruské posádce. Po té byl kostel zavřen, později dobročinným slovanským komitétem najat pro bohoslužbu ruské rozkolnické církve a r. 1871. opět otevřen. Umělecké okrášlení apsidy a stropu provedl ve slohu pravoslavné církve ruské malíř Petr Maixner.

Fot. J. Vilím v Praze.

Red.

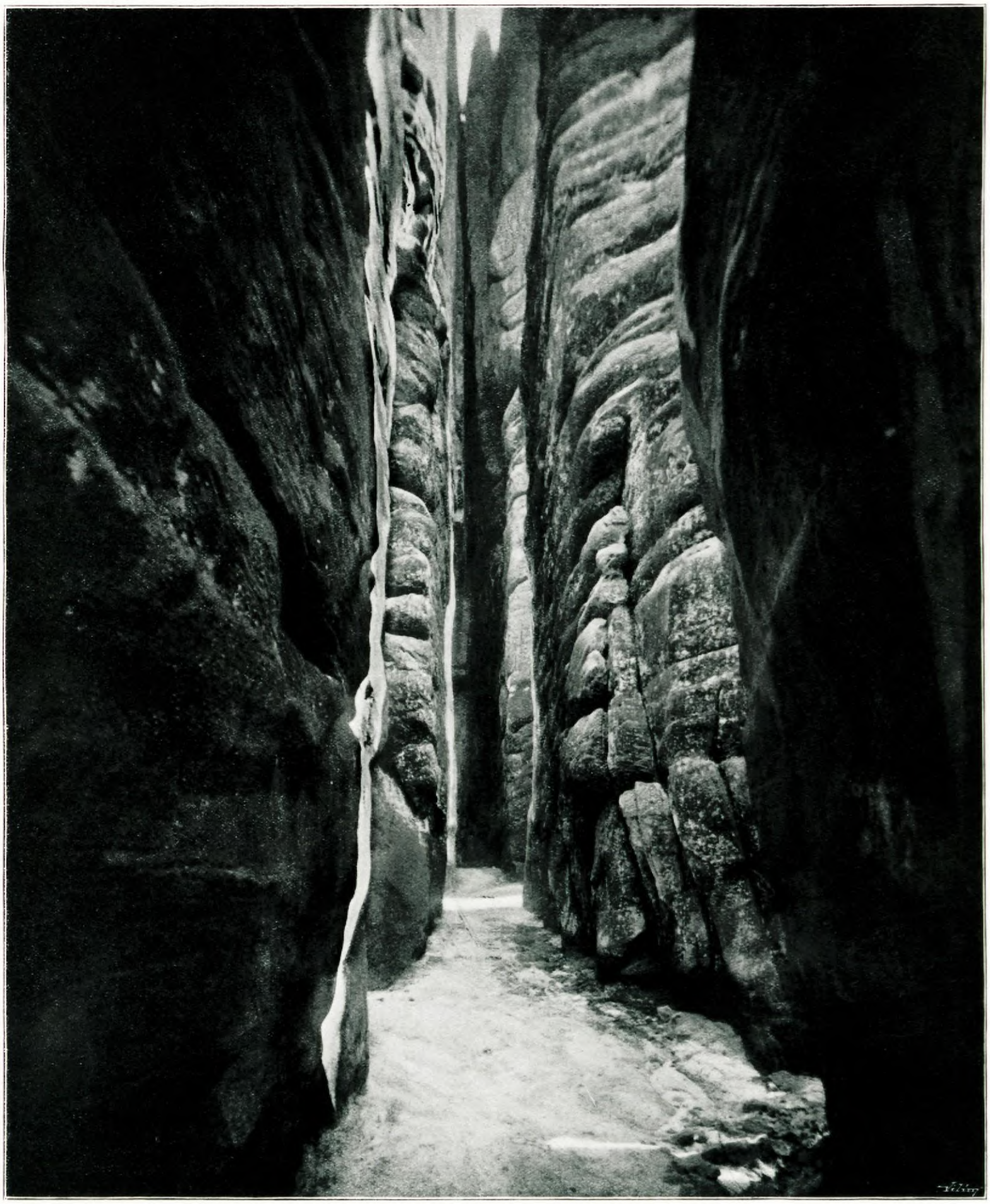

326. JEZUITSKÁ ULICE V ABRŠPACHU. Málo kde jinde pochlubila se příroda svými pracemi a výkony stavitelskými tak jako v Abršpachu. Již vstup do skalního města toho, plný velebného klidu a chladu, mohl by přírodě vynésti titul znamenitého architekta, a celá řada jiných staveb a celých ulic skalního města abršpašského mohla by vzácné jeho vlohy jen dosvědčiti. Zdá se skutečně, když procházíte úzkými soutěskami těch starých, vysoko k nebi trčících, mechem a lišejníky porostlých skal, s nichž stále stékají a někde i na sníh tuhnou tenké pramínky vody, jako byste se procházeli mrtvým starobylým městem s úzkými ulicemi a zavlhlými sešlými façadami budov, v nějaké skalní Malé Straně nebo v nějakém pravěkém Starém a Židovském Městě. Vzpomínka na Prahu dala jméno i úzkému průchodu mezi skalami, který na hořejším obrázku spatřujete. Jmenují jej Jezuitskou ulicí podle dřívějšího názvu nynější ulice Karlovy na Starém Městě Pražském. Tertium comparationis je tu ovšem jen nevelká šířka a křivolakost skalní ulice, ale milovník staré Prahy rád se tu oddá nastražené na něho illusi. Praví se dokonce, že ne-li Jezuitská či Karlova ulice v Praze, Jezuitská ulice skalního města abršpašského »starobylý ráz« svůj jistě zachová.

ANT. KLÁŠTERSKÝ.

FOT. A. LEHMANN V TRUTNOVĚ.

327. VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ. Jsou to dva nádherné pohledy, pohled z dáli i s hůry na Václavské náměstí, největší pražské a jedno z nejrozlehlejších vůbec, mající délky 682 metry, šířky největší 60 metrů. Vystupuje zvolna od Mustku mírným svahem až k majestátnímu Museu král. Českého, které je ukončuje způsobem nadmíru krásným a důstojným, stojíc na místě dřívější brány řečené Koňské, původně Svatoprokopské, kdežto na druhé straně tvoří letenská stráň pěkné pozadí. Náměstí toto dříve slulo Koňským trhem. Zvláště z večera, kdy náměstí je osvětleno řadou vysokých obloukových lamp elektrických, pohled s rampy musejní, odkud také náš pohled je vzat, jest velkolepý. Poslední dobou byly z náměstí odstraněny všecky trhy, které tu jindy byly odbývány, a místo bylo pak upraveno na promenády. Ale stromům se tu valně nedařilo, tak že byly nejnověji, kdy náměstí bylo předlaždováno a opatřeno krásnými širokými chodníky, odstraněny, a ponechána jen řada jich na okraji chodníků. Na náměstí není dosud pomníků žádných, čímž místo činí poněkud prázdný dojem. Do nedávna stála uprostřed náměstí socha sv. Václava, nyní postavená na Vyšehradě, při kteréž v dobách pohnutých zakončila se nadšeným zpěvem písně svatováclavské nejedna schůzka bouřlivá a zejména r. 1848. sloužena zde pověstná mše svatováclavská. Až do století XVIII. konány na náměstí tomto i popravy. Starožitné domy po obou stranách znenáhla béřou za své, ustupujíce čím dál tím víc stavbám moderním.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

328. UHERSKÝ BROD. Hřbet Bílých Karpat činí mezi Moravou a Uhrami dosti mocnou hráz. Přes tuto hráz vede několik pohodlných přechodů, z nichž veledůležitým jest onen, jímž jde cesta z Trenčína do Uher. Hradiště. Tudy bral se podél potoka Olšavy z Uher na Moravu obchod, tudy hrnuli se na nás zhusta sveřepí sousedé, kteří vlast těžkými pohromami svírali. Na této cestě leží *Uher. Brod*. Prostírá se na úpatí mírného návrší v dolině Olšavy, jež od severu nevysokou vydutinou jsouc obemknuta na jih k Nivnici, rodišti nesmrtelného J. A. Komenského, v rovinku se rozevírá. — Obraz náš vzat je se strany jižní. Po levé straně vyniká na něm farní chrám s věží teprv před nedávnem dostavěnou, a po pravé dvojvěžatý kostel klášerta dominikánského v druhé polovici 13. stol. založeného; uprostřed viděti bývalý kostel (nyní skladiště) s nízkou věží a v pravo od něho v pozadí mohutnou věž radnice se známým kamenným »Jankem«, jenž bití hodin zvoně doprovází. *Uher. Brod* byl do r. 1272. pouhou osadou; vybíralo se tu clo ze zboží, jež z Uher bylo přiváženo. Přemyslem Otakarem II. byl Brod povýšen na město. *Uher. Brod* má na 4500 obyv. (mezi nimi 650 židů) a náleží povahou, postrádaje značnějšího průmyslu, ku klidným městům venkovským. Obchod jest z větší části v rukou židovských. — *Uher. Brod*, sídlo okresního hejtmanství, výrazně karakterisoval do nedávných čas poměry moravské. Ač nemá ani město ani okolí rozeného Němce (židy nepočítaje), vládl v zastupitelstvu duch německý, a na škole obecné mořena byla mládež pověstným utrakvismem. Od dob, co obecní zastupitelstvo dostalo se do rukou českých, a co tudy vede Morav. příční dráha, počíná se Uher. Brod probírati z mrákot k novému životu. Měšťanská škola jest dosud německou. Roku 1896. zřízena tu byla česká zem. realka.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

JOS. HLADÍK.

329. ŠUMAVSKÝ PRALES. Zbytkův pralesa jest na Šumavě několik; nejkrásnější však jest prales Boubínský. Lze ho dojiti úpravnou lesní cestou ze vsi Šatavy. Blízko tak zvaného knížecího odpočinku na pravo od silnice rozkládá se nejkrásnější jeho část, jež před nedávným časem znova oživena byla asi 400 jeleny, mezi nimiž shlédnouti lze i majestátné paroháče o šestnácti hrotech. Údiv a velebná hrůza pojímá poutníka při návštěvě pralesa, kde tajemná, posud panenská příroda volně tvoří a žezlo třímá jako ondy před tisíci lety. Ticho a klid nerušený vládne zde kol a kol. Pták zde nezazpívá, ba ani výkřik bludné pěnkavy zde se neozve, slyšeti jen tu i tam buď klektání ostříže neb houknutí sovy a přidušený útěk polekaného srna. Tajemné pološero hostí se vůkol; hustá sněť smrků a jedlí propouští slunečné paprsky jen ke skrovnému pocelování země, jejíž prozářenější místa i přes to bohatě rostlinstvem bují tak, že chodci, namáhavě trouchni kráčejícímu, druhdy až k pasu dosahují. Ruka lidská byla zde nečinná. Stromy vyrostly, mohutněly, byly povaleny bouří a tíží sněhu, ztrouchnivěly a shnily, aby staly se prstí plodnou vlastního semene svých drobných dětí, s nimiž znova stalo se jako s předky ondy skácenými. Tu vyvrácené kmeny druh přes druha leží, mohutné větve k nebi vypínajíce, onde věkovité, už kůry prosté světlice jako bílá strašidla po černém hvozdu bloudí nebo padající už kolosy suchými pažemi objímají, aby sřítily se s nimi ve vlhký, bujným podbělem a kapradinou vystlaný hrob, nad nímž kmetí družina vousatých kněží — vážných to, lišejníky porostlých kmenů — zašumí a zavzdychá, až mladý podrost buků a javorů se chvěje a ustrašení praménkové k potoku se sbihají, by na srdci svém odnesl je z temna hvozdu na květnaté luhy, do konejšivého klínu matky Vltavy, plného perel, bujaré síly a lahodné krásy.

A. HEYDUK.

FOT. J. SKIDEL V KRUMLOVĚ.

330. ZLENICE NAD SÁZAVOU. Od stanice Senohrab údolím velmi malebným dostaneme se ku zříceninám hradu Zlenického, známým každému, kdo po dráze Františka Josefa z Prahy k Benešovu se ubíral. Mnichovický potok, jenž za vůdce nám slouží, padá do Sázavy právě pod hradem, jehož obraz v řece se zrcadlí. Přístup ku hradu byl jenom od západu, kde však dva hluboké příkopy, valy a hradby bránily útoku nepřátelskému. Z opevnění zbyly trosky ohradních zdí, jižně nad řekou pak bašta valně pobořená. Také postranní zdi brány a podezdívky zdvihacího mostu, který k ní přes druhý příkop vedl, lze ještě poznati. Uprostřed hradu na nejvyšším místě činí do výše 12 m trosky věžovité hlavní budovy; úzká okénka a celé vnitřní uspořádání její svědčí, pokud poznati se dá, o nepohodlí, jaké zakoušeti bylo obyvatelům osamělého, skrovného hradu. Rozvaliny zarostly jsou bujným roštím. Vyhlídka z hradu jest neobsáhlá sice, však líbezná, zvláště na tok řeky, od východu se stříbřící. Na druhé straně Sázavy leží osamělý dvůr Zlenický. Hrad, k němuž znamenité území náleželo, asi páni z Dubé erbu Odřivous postavili; r. 1350. poprvé se připomíná. Ondřej z Dubé a na Zlenicích, v l. 1361.—1394. nejvyšší sudí království a původce »Výkladu na právo zemské české«, byl jeden z nejvýtečnějších členů panstva českého své doby. Po bezdětné smrti jeho dostaly se Zlenice r. 1415. rytířům z Konojed, r. 1444. pak Kostkům z Postupic, od kteréž doby spojeny zůstaly se zbožím Hrádeckým. Tak jako Hrádek a sousední Dubá byl i hrad Zlenice dobyt a zbořen v občanských bouřích r. 1466. protivníky krále Jiřího, a nepovstal od té doby již z rozvalin.

B. BERNAU.

FOT. VÍT. FUCHS V PRAZE.

331. ŽERNOSEKY. Málo as bude krajanů, kteří podle jména alespoň neznali by skvostný onen zdroj zlatého moku, jenž vedle rudého soupeře svého, Mělničiny, od starodávna za nejlepší víno v království platí. Na našem obraze vidíme nejen přívětivou osadu žernoseckou samu, úhledným gotickým kostelíkem zdobenou, ale i onen krásný vinohrad, jenž svými terasami, domkem viničným a sochou Marianskou před kaplicí, celému okolí k nemalé jest ozdobě. Veškeré téměř svahy pravého a částečně i levého břehu Labe pokryty jsou zde vinicemi, z nichž lahodný onen pramen se prýští, o jehož povznesení hraběcí rodina Nostická, od r. 1661. zde vládnoucí, největší má zásluhy. Ostatně vinnice Žernosecké jsou prastaré, jak svědčí o tom i sklepy vinné, daleko do skály se táhnoucí. Vystupuje a sestupuje se z jednoho sklepu do druhého, z jedné šíje do druhé, tak že bez průvodce těžko v podzemí tom se vyznati. Velkolepá sklepení tato skládají se ze tří předsklepí a sedmi hlavních sklepů, z nichž každý své jméno má; tak nazývá se »apoštolským« onen, v němž 12 obrovských sudů leží. Čarovný dojem činí tyto pracně do skály vydlabané prostory, jsou-li, jak se to někdy při slavnostech stává, množstvím světel ozářeny. Sklepení tato jsou již staletí stará a byla postupně rozšiřována, tak že nyní až 20.000 hl. vína pojmouti mohou. Největší sud, jménem vévoda Brabantský, pojme 312 starých věder; nejstarší pak víno je z r. 1834.

RED.

FOT. RUD. WENDLER V LOVOSICÍCH.

332. POLNÁ, útulné město v kraji čáslavském, nedaleko hranic moravských v malebné kotlině položené. Čítá 5000 obyvatel. Vynikající ozdobou města je děkanský chrám Nanebevzetí P. M., na počátku minulého stol. Leopoldem kníž. z Dietrichsteina dle plánů Spinettiho v pozdní renaissanci vystavěný. Imponuje svými rozměry, a z vnitřní jeho výzdoby zvlášť vynikají bohaté nástropní práce štukové. Krom toho má Polná kostel sv. Barbory a dva menší kostelíky. Na pěkném rozlehlém náměstí stojí ozdobná statue, dílo zdejšího rodáka Morávka, a stará radnice, nyní budova c. k. úřadův, kterou Viktorin z Münsterberka městu daroval, aby tu k obecnému města dobru vína nalévali a sůl skládali. Starý rozsáhlý hrad leží z velkého dílu v ssutinách, jen novější část je obydlena. V Polné vládli v XIII. stol. páni z Polné; r. 1310. přešla v majetek pánů z Lipé a Pirkšteina; dcera posledního z nich, slavného Hynka Ptáčka z Pirkšteina, provdala se za Viktorina, syna krále Jiřího, který tu později s druhou manželkou svou Markétou Paleologovnou sídlil; potom vystřídali se tu páni Bočkové z Kunštátu, Trčkové z Lípy, páni z Waldšteina, z Hradce, a konečně Žejdlícové ze Schönfelda; po konfiskaci pobělohorské postoupena byla Polná kardinálu Fr. z Dietrichsteina, při jehož rodě zůstala. V Polné kaplanoval zasloužilý národní buditel Václav Pešina z Čechorodu, a na počátku let čtyřicátých bydlela tu Božena Němcová, počínajíc se zde s literaturou českou seznamovati. Těžkými nehodami utrpěla Polná mnoho, zdá se však, že nyní spěje opět lepší budoucnosti vstříc.

RUDOLF SADIL.

FOT. G. DVOŘÁK V NĚM. BRODĚ.

333. ŠVARCENBERSKÝ PALÁC na Hradčanech, nejkrásnější to pražská památka renaissančního slohu florentinského ze století XVI. již při pohledu na panorama hradčanské z nábřeží Františkova poutá na sebe pozornost, vynikajíc jako osamělá stavba svými černobílými sgraffitovými ozdobami po levici královského hradu, ač nejlepší pohled naň je z ulice Nerudovy nebo s rampy hradní. Přední část majoratního domu švarcenberského, bližší hradu, vystavěná r. 1810. stavitelem Pávíčkem, nevyniká ledá obrovskou, ne valně úhlednou mříží směrem k náměstí hradčanskému. Průčelí části druhé, již zmíněné, vypínající se na vysoké podezdívce hrdě a pyšně nad příkrou strání, obráceno je ku Praze a vroubeno je nahoře půvabnou a silnou římsou lunetovou, kdežto do náměstí hradčanského vybíhá jen kolmé křídlo, skrovnějšího účinu. Průčelí všecko pokryto je sgraffity a římsa ozdobena ornamenty lodyhovými, kdežto boky zakončují se vysokými, hojně rozčleněnými štíty, jež oplývají rovněž pestrým sgrafitem. Roku 1871. průčelí bylo znovu opraveno. Stavba paláce počata r. 1545., a patřil palác zprvu Lobkovicům, načež Rudolf II. dal jej P. Vokovi z Rožmberku v náhradu za Krumlov. V držení knížat Švarcenberků přešel dědictvím r. 1719. a nalézá se v jich rukou do dnes.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

334. HRYČOV. Ze stanice Hryčova Považské dráhy obdivujeme se troskám starého hradu, shlížejícím vzdorně s vysoké a příkré pískovcové skály levého břehu Váhu. Zub času již tak je ohlodal, že samy skoro jen skále se podobají. Před hradem trčí obrovský balvan skalní, jejž lid nazývá mnichem. Pověst vypráví, že paní Hryčovská z rodu Laharů zahořela láskou k Františku Thurzovi na Lítavě a jsouc vdovou, přijala jej za syna. Thurzo však záhy nabažil se stárnoucí matrony a nemoha dědictví po ní se dočekati, dal zavřiti ji do temného vězení pod záminkou, že náhle zšílela. Tu však strašidla hrozně začala ve hradě řáditi. Mnich jakýs, k zařikání jich povolán, předstíral pánu zlý jeho skutek; když však vyhnán se vrátil, uvržen do věže, kde zahynul. Ráno potom našli před branou hradní obrovskou kamennou jeho sochu, již žádná moc nedovedla odstraniti. Tu chtěl Thurzo uvězněnou propustiti, ta však byla zatím již skonala. Sluhové a drábi strachem se rozutekli, a i Thurzo byl nucen hrad opustiti, jenž ihned požárem stráven v rumy se rozpadl. — Z dějin známo, že tento směle a pevně zbudovaný, bouřím přírody i útokům lidí vzdorující hrad, k němuž dědiny Hluboké a Peklina slušely, násilnickému rodu Laharů náležel a po spojení území svého s Lítavou spustl. Pro malebnost a smělost své polohy, která s onou hradu Vršateckého závodí, zasluhuje povšimnutí — v dějinách nehrál úlohu nikdy.

P. BERNAU.

FOT. M. STERN A SYNOVÉ V TRENČ. TEPLICÍCH.

335. Radnice v Chomútově náleží mezi nejzajímavější radničné budovy měst českých, a v dějinách jejich obrážejí se osudy tohoto starobylého, nyní však velmi pozměněného města. Založeno v polovici XIII. století jako komenda či sídlo rytířů Německého řádu, kteří osadu dotud slovanskou poněmčili (odtud přísloví: všude lidé, v Chomútově Němci), je stavení to po husitských válkách proměněno a přestavěno ve hrad zástavních pánů světských, a konečně r. 1605. dostalo se v držení obce, která upravila je za radnici. Ovšem toliko jádro mohutné této budovy ze starých dob pochází, kdežto úprava na XVI. stol. ukazuje; krásný portál z první doby renaissance byl bohužel v novější době vandalsky roztlučen. V radnici chová se archiv městský a několik starých obrazů, z nichž nejzajímavější jsou současné podobizny pověstného Jiřího Popela z Lobkovic a choti jeho Markéty, potom pro architektonickou svou staffáž obraz, představující vraždění Chomútovských Husity r. 1421. Nejpamátnější však částí radnice je r. 1782. zrušená kaple sv. Kateřiny, která pevnou svou stavbou z pouhého kusoví přetrvala všechny změny, pohromy a požáry, jež Chomútov potkaly. Byla někdy řádovým chrámem Něm. rytířů a později domácí kaplí zápisných pánů, a jest podnes jedním z předních klenotů českého stavitelství XIII. věku; proto snad také, jako podobný jí chrám kláštera Svatoanežského v Praze, slouží za kůlnu, haraburdnu a skladiště hasiva. Avšak i v této své vší civilisaci se příčící spoustě je stavba tato drahým kamenem vlasti naší, tím vzácnějším, čím řídčí jsou již nyní památky XIII. stol., k nimž za doby naší pro bažení po hmotném zisku méně nežli slušno se přihlédá. B. Bernau.

Fot. Jos. Weiss v Litoměřicích.

336. ZÁMEK TĚŠÍNSKÝ. Uprostřed města Těšína ve východním Slezsku stojí úhledný zámek J. C. V. arcivévody Bedřicha. Průčelím svým obrácen jest k velmi živé ulici, nazvané Štěpánčině (dříve *Hluboké* ulici), jež jest střediskem obchodního života na hořejší části města. Průjezdem zámku stoupá se do nevelikého dobře udržovaného parku se stinným stromovím a křovím a osvěžujícím paloukem. V parku tom stojí dvě nad míru pozoruhodná stavení. Na pravé straně ze skály vysoko se zvedá a nad celé okolí velebně vyčnívá starodávná věž *Piastova* — pochmurný, osamocený, kamenný svědek dávno minulých dob, poslední památný zbytek skvělého kdysi hradního sídla panského, odkudž vévodili velmocní vévodové Těšínští za dob rytířského středověku. Co se vystřídalo pokolení, jak se změnilo město a lid v proudu času, jejž ukazují na věži Piastově staré hodiny velikými, temnými svými ručicemi! — Uprostřed parku, tam kde ve stinném háji stávala kdysi pohanská svatyně slovanského boha Peruna, stojí malá rotunda s kaplí sv. Václava, patrona země české, na jehož den v kapli té mše sv. sloužena bývá. Několik kroků dále a pod námi skalným srázem spadá »zámecký kopec« hluboko a téměř kolmo k jarným vodám Olzy, proudící na těch místech po holé skále šumícími vodopádky. A což ten rozkošný rozhled! Na levém břehu rozkládá se moderní předměstí, tak zvaná »Saská kupa«, v pozadí s čilým ruchem továrnickým. Dále rovina mírnými pahorky a háji prostoupená s velebnou vegetací a v pozadí náhle se zvedající mohutná vesměs zalesněná temena a hřebeny hor na rozhraní Slezska, Moravy a Uher — naše do nekonečna se táhnoucí Beskydy, o nichž platí hluboce pravdivá slova, že tam jest *»začátek vody a konec chleba«!*

JAN NEČAS.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

337. Údolí Pekelské. Údolí Chrudimky od pramenů až po Slatinany jest plno krásných půvabů krajinných, a zajisté že jedno z nejromantičtějších celých jihovýchodních Čech, ač dosud jen malé části českých turistů známo. Řeka Chrudimka, vinoucí se ve svém toku lesnatou údolní brázdou, poskytuje zříceninami starých sídel panských mnohou krásnou partii, kterou marně bys jinde hledal. Jedna z nejpůvabnějších jest hluboká tmavá říční rokle Pekelská, od mlýna Peklo zvaná, jižně od Chrudimi ležící, v jejímž nejbližším sousedství stojí zřícenina hradu Strádova v oboře Libáňské (majetník kníže Frant. z Auerspergů). Mlýn Pekelský tvořil součást zboží Strádovského, a připomíná se již r. 1360., kdy držitelem byl Jan biskup Olomoucký. Později jmenovali se držitelé ze Strádova, a uvádí se r. 1438. Jan ze Strádova, který tvrz Strádov s mlýdem Pekelským a zbožím Nasavršským držel. Obrovské skalní stěny břidličných vrchů se zdravými lesními porostlinami tvoří od Práčova Pekelským údolím jednu z nejzajímavějších partií obory, která jest letní doby pro svůj půvab hledaným výletním místem Chrudimského okolí. Nikdo by netušil v také blízkosti města Chrudimi tak divukrásných, romantických partií, jakou jest údolí Pekelské s lesnatým pozadím vrchoviny Nasavršské.

Karel Lábler.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

338. Zříceniny kláštera Kounického. Na severním úpatí pahorku, s něhož pochmurně shlíží starý hrad Kounický, zdvihají se rozvaliny panenského někdy kláštera »Rosa coeli«, o nichž jen litovati lze, že ne tak živly, jako vandalskou rukou lidskou již tak velice byly poškozeny. Zvláště platí to o kostele klášterním, jehož vnitřek podává náš obraz. Náležíť k nejzajímavějším výtvorům gotiky na Moravě, ano někteří pokládají ho za nejkrásnější — co do čistoty a elegance slohu — gotický kostel moravský. Vedle kostela, jenž stavěn byl v podobě kříže, zachovala se na severní straně křížová chodba bývalého kláštera, která nyní slouží za skladiště. Také zde viděti smutné důkazy řádění moderních vandalů, kteří i všecky pěknější štuky z opěráků odnesli. Klášter Kounický založen byl r. 1183. Vilémem a Svatoslavem z Palavy a osazen pannami z českého kláštera Louňovického. Po bitvě u Lodenic, jejíž hluk až do kláštera zaléhal, byl nový duchovní tento ústav spustošen, any klášternice na hrad Bítov byly se utekly. Naproti tomu zůstal ušetřen zkázy husitské a trval potom až do r. 1526., kde probošt Martin Göschl, premonstrát z Želiva, od víry katolické odpadl a s jednou z jeptišek se oženil, načež konvent zrušen a r. 1528. Ferdinandem I. světským pánům odevzdán. Od ušlechtilých tvarů stavby, i ve spoustě své imponujících, velmi nepříznivě odráží se opodál nově zbudovaný farní chrám Kounický, naprosto nevkusný to výtvor z r. 1878.

B. Bernau.

Fot. amat. J. K. Součkem v Oslavanech.

339. Basilika sv. Václava na Smíchově. Ač měly dvě někdejší vesničky, jež se ve XIV. století rozkládaly na půdě nynějšího Smíchova, 4 svatyně, přece spatřoval se u nás do nedávna jen skrovný farní kostelík, připomínaný v zřizovacích knihách r. 1373 jakožto kostel sv. Jakuba blíže kláštera Kartusiánů za zdmi Menšího města Pražského. Z nejstarší té památky na Smíchově dožila se našich časů jen apsida, ale i ta vzala s celým kostelíkem za své, když se upravovalo nové tržiště. Základní kámen k novému chrámu farnímu položen byl dne 18. září 1881. Za patrona nové svatyně vyvolila si Smíchovská obec sv. Václava. Stavební plány sdělal architekt Ant. Barvitius, a rokem 1885. byl odevzdán chrám svému účelu. Celá stavba vyžadovala nákladu půl milionu zlatých a jest jako trojlodní basilika s ušlechtilými tvary vlašské renaissance monumentalním dílem, jediným po svém způsobu v celých Čechách a Rakousku. Stavebním kamenem byl z veliké části hořický pískovec. Mosaikový obraz hlavní kopule provedl dle kartonů Trenkwaldových Neuhäuser v Inomostí za sumu 20.000 zl. Oltářní obraz Marianský a figurální malby nástěnné pocházejí od Sequensa. Obrazy v postranních apsidách malovali Pirner a Rudl. Křížový oltář zbudován jest podle skizzy Šimkovy a dle modelů Suchardových. Práci v kararském mramoru vykonal sochař Vosmík.

Josef Kořenský

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

340. Jezero Plekenštýnské. Jako nádherný, temněhnědý topas v obrovském žulovém prstenu krásné Šumavy, stkví se jezero Plekenštýnské pod mohutným štítem Plekenštýnského obra, nejmenšího bratra velikánů Javora a Roklana. Poutník stanoucí na vrcholu přes 1100 metrů nad mořem čnějící hory, zhrozí se žulové stěny, 220 metrů příkře dolů sbíhající, lysé a příšerně strmé, pod níž jezero v klidném pohroužené spánku tajemně si hoví. O čem asi sní, co asi na dně srdce jeho v tajemné hloubce spočívá? Sní snad o krásném údolí zelnavském, jež za jara květnatými nivami na něho se usmívá a líbezným zpěvem drozdů je uspává? Či jen dumá a dechem utajeným naslouchá šumivým zpěvům staletých smrků a jedlí a nářku divokou bouří ¡ ovalených velmožů lesa? Kdož to uhodne!

A. Heyduk.

Fot J. Seidl v Krumlově

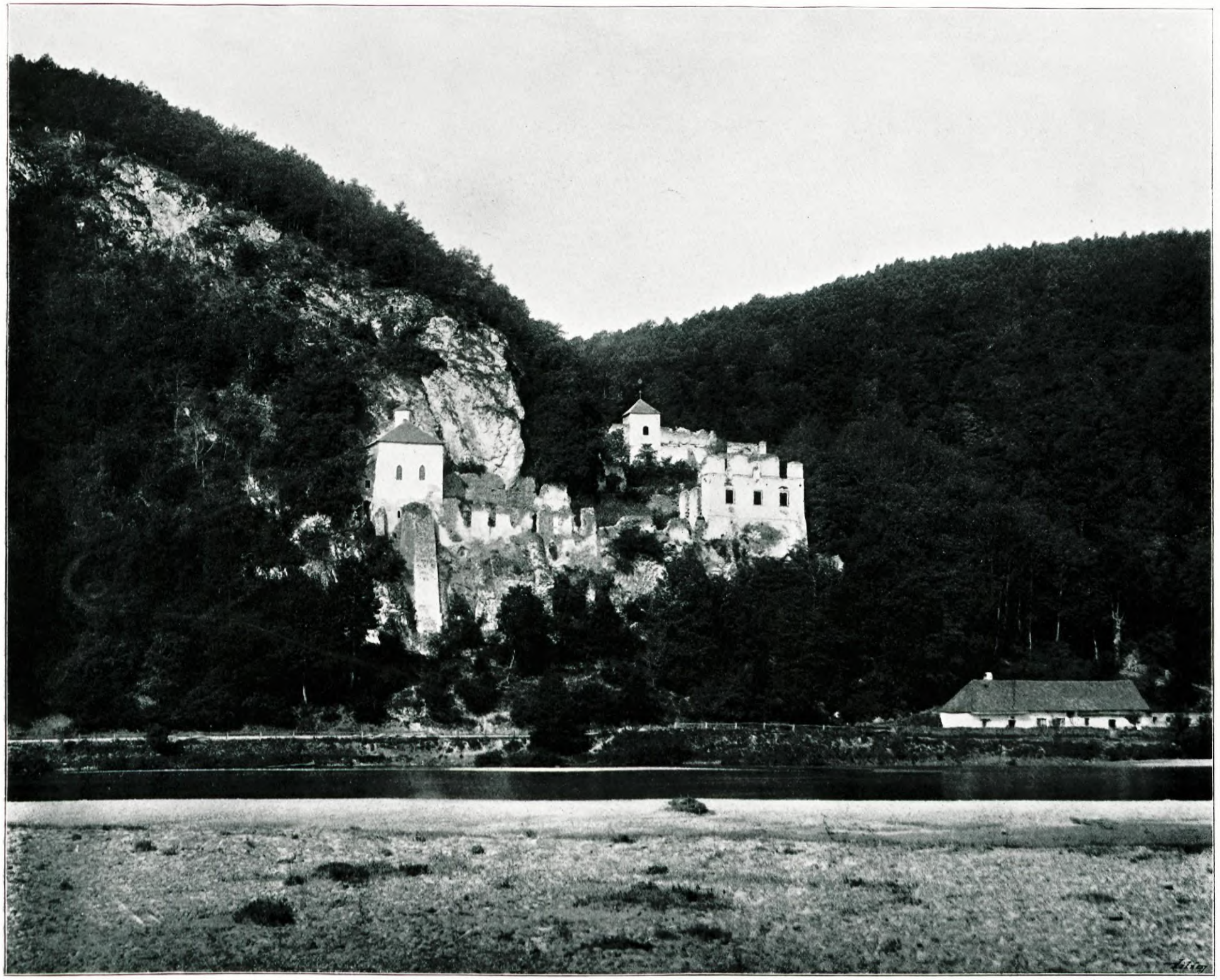

341. Skalka v Pováží. Nad Trenčínem úžlabí Váhu vždy více se úží; příkré svahy po obou březích k řece se tlačí. Na pravém břehu, jako přilepeny ku skalnaté stráni, visí malebné rozvaliny benediktinského někdy kláštera Skalky, k jichž vchodu, ve skále vylámanému, 180 stupňů vede. Malý svažitý dvorek po pravé straně obklopen je rozpadlým stavením kláštera, jen zvonice a malá čtverhranná kaple zachovaly se podnes v dobrém stavu. Úzkou skalní chodbou dostaneš se do poustevnické jeskyně, v níž dle podání sv. Zvorad, přišed sem r. 1018. z Krakovska, žil se sv. Benediktem. Po smrti Zvoradově tento sám kázal evangelium zaslepeným pohanům, od nichž konečně byl přepaden a svržen do Váhu. Tělo jeho r. 1013. v Nitře bylo pochováno. Jakub, biskup Nitranský, vystavěl r. 1222. klášterec u jeskyně, a Jiří hrabě Thurzo zbudoval r. 1520. kostel na tom místě, kde světec do řeky byl uvržen. Za Marie Terezie odevzdána byla Skalka Trenčínské koleji Jesuitů, po zrušení pak řádu připadl statek klášterní fondu studijnímu, za jehož správy kostel i klášter spustly, tak že již jen malebnou ozdobu krajiny tvoří. Staré legendy a zkazky lidové o obou národních těch světcích rovněž upadají v nepaměť, a jen stará lípa na nádvoří pustého kláštera dumně šumí, vzpomínajíc časů, kde z kazatelny pod ní stojící výmluvná slova v pohnutí uváděla zbožné zástupy.

B. Bernau.

FOT. M. STERN A SYNOVÉ V TRENČ. TEPLICÍCH.

342. ZŘÍCENINY HRADU JESTŘEBÍ v Litoměřicku vzbudily pitvornou svou podobou již před stoletím pozornost prof. Meissnera, tak že pojal je do svého popsání některých památnějších hradů českých, které r. 1798. tiskem vyšlo. Skála hradní podobala se tehdáž velmi nápadně velikému korábu a byla často porovnávána s archou Noemovou, uvázlou na Araratě. Od té doby sřícení se značných částí valně podobu pískovcového balvanu změnilo. Pahorek ploše klenutý a holý, na němž skála trůní, zvedá se as 30 m. nad silnicí, mimo vedoucí; skála sama je 27 m zvýší. Na vrchol její možno dnes již jen po řebříku vylézti; zbytky někdejšího hradu jsou skrovné. Jestřebí založeno bylo mocným rodem Ronovců a připomíná se roku 1295. poprvé co majetek Půty z Jestřebí, syna Hynka z Dubé. Poblíže hradu bylo městečko Krušina, kteréžto jméno u některých větví Konovců bylo oblíbeno. Za husitských bouří uhnízdili se na hradě loupežní rytíři, jež teprvé r. 1445. krajský hejtman Jan Smiřický odtud vypudil, načež Jestřebí od právního majetníka Čeňka Berky z Dubé koupil. Později náleželo Jestřebí Vartenberkům. Po vystavění Nového Zámku starý hrad Jestřebí pro nepohodlnou polohu svou byv opuštěn, ještě během XVI. věku v pusté rumy se rozpadl.

B. BERNAU

FOT. F. RÖSLER V ČESKÉ KAMENICI.

343. Partie z Královské Obory. Ode dávna bývala Královská Obora milým výletním místem Pražanů, nemluvě nic o dřívějším jejím významu pro cizácké zábavy všeliké už za časů krále Jana Lucemburského. Druhdy dojíždívali sem Pražané v tak řečených »společenských vozech«, jichž stanoviště bývalo na Malé Straně u Karlova mostu. Tam, kde původně rozkládal se veliký les, táhnouci se přes Šárku ku Hvězdě a přes Petřín ku Praze, zřízena později obora, ve které nebo v jejím okolí nikdo nesměl se ukázati se střelnou zbraní, až posléze jako pěkný anglický park učiněna přístupna obecenstvu. Rozkošna jsou zákoutí tohoto libosadu, bohužel dosti málo oceňovaného od českého lidu pražského, který vzpomínává na Královskou Oboru po výtce jen při větších slavnostech, tam odbývaných, o nichž již jinde, popisujíce letohrádek místodržitelský v Oboře té, jsme se zmínili. A jedním z nejpůvabnějších míst je březový háj, který dýše utěšenou poesií svých vysokých stromů, jichž štíhlé bílé pně vnášejí sem, do toho místečka květinami obklopeného, jemně veselý ton. Sem nemají přístupu hlučné ekypáže a hudba z restaurace sadové jen tlumeným ohlasem sem se nese. V ty chvíle líbezně tu je, ač ještě krásněji za všedních dnů jarních, kdy tu ticho bývá, a jenom příroda uměle krásná tu pučí a roste.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

344. ČERNÁHORA je moravské městečko s hradem v dějinách vlasteneckých velepamátným, jehož někdejší tvrdost a starobylou výstavnost ovšem těžko lze tušiti v nynějším novověkém jeho zakuklení. Zevnější brána, ozdobená znakem Bozkovců a nápisem, že Albrecht Černohorský z Bozkovic roku 1561. přední zámek znovu postavil, potom okrouhlá věž v severním rohu předhradí jedině ještě starožitníka zajímají; celá ostatní úprava zámku pochází z doby nové. Kdy byl hrad Černáhora založen, není známo; stál však již ve XIII. stol. Roku 1390. dostal se v držení slavného rodu pánů z Bozkovic, jimž až do vymření náležel. Vaněk z Bozkovic na Černéhoře byl horlivý přívrženec podobojích, a lid jeho hrubě škodil německým měšťákům Brněnským; proto roku 1423. Jan Železný, biskup Olomúcký, spolu s lidem válečným opata Třebíčského a s pomocným vojskem Rakouským, které obléhací stroje před tím nevídané s sebou vezlo, přitáhl před hrad, jehož posádka konečně vydala jej úmluvou. Roku 1467. obléhal hrad tento Viktorin, syn krále Jiřího, ale teprve r. 1468. mohl zmocniti se ho, načež po delší dobu českým vojskem byl osazen. S Annou, dcerou Šembery z Bozkovic, dostala se Černáhora Liechtensteinům a po nich dědictvím Auersperkům, jimž do r. 1830. náležela. V osmnáctém století byl starý hrad ohněm zničen a ležel dlouho v částečných rozvalinách; teprvé v novější době byl nově upraven, ale ovšem ve způsobu staré jeho podobě naprosto nepřiměřeném.

B. BERNAU.

FOT. QUIDO TRAFF V BRNĚ.

345. VRATNA. Nejen údolí slovenského Váhu samo, i vedlejší jeho partie neobyčejnou vynikají malebností. Ku takovým především náleží divukrásný údol Vratenský, jímž bystřina Varinka k Váhu se řítí. Úžlabí toto velmi jest těsné a strmými obklopeno stěnami, mezi nimiž divoce burácí nezkrocený horský proud přes skalní balvany, z příkrých vrhaje se útesů. Vrcholky hor Vratenský důl obklučujících utvářeny jsou nad míru fantasticky, ukazujíce překvapující podoby různých hlav, zvířat, oblouků a j. Obrysy tyto jsou tím ostřejší, an skály zde z tvrdého sestávají vápence. Údolem vede silnice do Oravska přes sedlo Rovnohorské, do výše skoro 1000 m se zvedající. Vratna a Sulovské skály jsou nejmalebnější přírodní partie v Považí, na zajímavé zříceniny hradní ovšem přebohatém. RED.

FOT. M. STERN A SYNOVÉ V TRENČ. TEPLICÍCH.

346. Dvůr Králové nad Labem, král. věnné město, jehož větší část rozkládá se na levém břehu horního toku Labe, jeví na pokrajích volný přechod ku městům horským. Vnitřní část rozprostírá se kol čtvercového náměstí. Toto zdobeno je sochou P. Marie a na kašně sochou Záboje. V městě vedle škol obecných a měšťanských jest c. k. odborná škola tkalcovská a obecné vyšší gymnasium Františka Josefa, založené na oslavu 40tiletého panování. Budova gymnasia, v r. 1895. dostavěná, náleží mezi přední stavby toho druhu v Čechách. Vedle této jest vkusná tělocvična Sokola a Hankův dům s městskými úřady a stálým divadlem. Mezi těmito budovami jest pak sad s Hankovým poprsím na pokraji. Nad střechy města vyniká dosud věž Šindelářská, jakožto zbytek hradeb z dob opevnění města za královny Elišky. — Na obrazu, který podáváme, zřejma jsou podloubí, která na těchto dvou stranách náměstí dosud jsou zachována, a pak zříti jest ulici Palackého, která zakončena jest děkanským chrámem Páně sv. Jana Křtitele. Ve věži poslední dobou přestavěné nalézá se sklepení známé rukopisem Královédvorským. Sklepení to je přístupno z přední části chrámového kůru a nalézá se ve věži u střechy přístavku, který viděti je v levo u vchodu do kostela. Na rohu náměstí nalézá se stará radnice, v níž umístěn je okresní soud. Válkou v r. 1866. utrpělo město velikých škod řáděním vojska nepřátelského. I v ulicích města prolito mnoho krve. Kostel tehdy sloužil nepřátelům za vězení pro zajaté, a na podloubě dvěma řadami ukládáni ranění, pro něž v domech nebylo již místa. Město zvláště poslední dobou zkvétá průmyslem; počet obyvatelů přestoupil již 10.000. První založení osady stalo prý se v době knížete Bořivoje.

Dr. Kropáček.

Fot. Jindř. Rublič v Král. Dvoře.

347. Německý Brod. V rozkošné krajince v pořící Sázavy, kudy šla ode dávna prastará obchodní cesta od Prahy do Moravy, rozkládá se v malebné poloze do výše české město *Německý Brod*. Přívlastek jeho »Německý« má dnes už jen význam historický na upomínku, že ve XIII. století usadili se tu na místě starší osady Brodu Smilova horníci němečtí, jakož i že řád Německých rytířů měl zde komendu. Dnes ani po dolování ani po německých havířích není tu stopy již. — Obrázek náš poskytuje pohled na město od rozlehlého nádraží severozápadní dráhy, odkud nás široká cesta vede po zánovním kamenném mostě sázavském na pravý břeh této řeky, jejíž tok je provázen překrásnými partiemi přírodními. Dolejším předměstím vstupujeme na náměstí starobylého rázu. Je-li právě trh, spatříš tu dosti často i malebné kroje selek z okolí. Mezi budovami náměstí poutá pozornost naši vedle radnice ze století XVII. především onen dům, z něhož Havlíček náš nastoupil svou trudnou, nedobrovolnou pouť do Brixenu. Nad náměstím vypíná se děkanský chrám slohu původně gothského, ale pozdějšími rozličnými přístavbami všelijak porušeného. Na předměstí Horním spatříš chrám dříve klášterní, nyní gymnasijní s votivním Božím hrobem, podobným onomu, jaký se spatřuje na Petříně v Praze. Chrám ten byl v dobách nejnovějších pěkně renovován. Od budovy gymnasijní (dříve klášterní) sestupujeme na východ okolo kaple sv. Trojice, stavby to více podivínské než architektonicky vynikající, k pěknému a rozsáhlému parku, který město z velké části lemuje. — Ráz Německého Brodu je ponejvíce průmyslový.

Dr. Jarosl. Kosina.

Fot. G. Dvořák v Něm. Brodě.

348. BĚLOHRAD. V rozsáhlé kotlině mezi Jičínem a Králové Dvorem, při potoce Javorce, jest útulné městečko Bělohrad a u něho rašelinové lázně, mladé sice, ale již hojně známé a chválené. Tmavolesé Chlumy Hořické věnčí údolí na jihu, na východě zdvihá se širokoboká mohutná Zvičina, na severu stojí olesněná vrchovina směrem k Nové Pace, na západě k Jičínu. V rovině bujných polí a luk, rozdělených řadami ovocného stromoví, v zeleni zahrad usedly si řady domů, jež na prvý pohled jsou jedinou rozsáhlou obcí, ale ve skutečnosti obce čtyři: Hoření a Prostřední Nová Ves, městečko Bělohrad a Dolení Nová Ves. Náš obraz proveden byl s věže chrámové — odjinud jest Bělohrad všecek stromovím obklíčen. V levo na náměstí, před pozadím mohutných stromů jest renaissanční lázeňský dům, bělohradskou záložnou dle plánů architekta Vejrycha zbudovaný; jsou v něm hostinské pokoje, pěkný přízemní sál s divadlem i místnosti restaurační. I jiné hotely bělohradské jsou dobře zařízeny; kromě toho jest tu hojně bytů v domech soukromých. Rašelinové lázně jsou čtyři, pět minut po silnici na východ; stojí v malém parku, před nímž kvetou lučiny a šumí Obora čili Bažantnice, v níž právě uložena jsou ona mohutná ložiska výborné rašeliny. Blízko lázní jest rybník Pardoubek. Pro osvědčený účinek lázní jest Bělohrad hojně navštěvován. V městě je stanice severozápadní dráhy trati od Chlumce k Trutnovu. Hezké výlety lze konati do Paky, na Pecku, na Zvičinu, do Miletína, do Hořic, do půvabného Mezihoří, do Mlázovic, do Třemešné, (kde odpočívají členové českého rodu Škopků z Bílých Otradovic, ještě v prvých dobách třicetileté vojny majitelé Bělohradu), a dále do Jičína, na Kumburk a j. Domácí občanstvo, většinou rolnické, jest vlídné a srdečné.

KAREL V. RAIS.

FOT J. PICKK V JIČÍNĚ.

349. PALAVSKÉ HORY A HRAD DĚVICE. Nedaleko přívětivých osad Mušova, Strachotína a Dolních Vistonic v jižní části Brněnska, kde řeky Jihlavka a Švarcava s Dyjí se snoubí a společně s ní do proudu Moravy se vlévají, strmí ze širé, nepřehledné takřka roviny skupina pěti mocných, vápencových hor, sloužících celé krajině k nemalé ozdobě. Nejznačnější z nich je vrch Děvický mezi Palavou a Horními Vistonici (550 m), od něhož k severovýchodu příkrý, homolovitý horský výběžek se tří stran nedostupný, k pravému břehu Dyje spadá a celou skupinu velmi malebně zakončuje, neboť s temena jeho shlížejí rozvaliny prastarého hradu Děvic do dalných končin vlasti moravské. Býval zajisté již ve XII. stol. důležitou zemskou pevností, a r. 1220. jmenuje se jako purkrabí jeho Štěpán z Medlova, předek pánů z Pernštejna. Král Jandal jej r. 1334. rodu Lichtensteinskému v manství, a Děvice patřily odtud k Mikulovu, až r. 1540. Krištofor z Lichtensteina obé uherskému magnátu Ladislavu Kerentsenyimu prodal. Po tragické smrti tohoto v zajetí tureckém prodal Maxmilian II. panství to Dietrichsteinům. Pod Děvicí u Strachotína porazili Moravané r. 1619 Dampierra a zmocnili se pak Mikulova. Děvice dobyty r. 1645. Švédy a vypáleny, avšak hrad vzal úplně za své teprve r. 1784., kde vandalsky byl spustošen a i studně, hloubkou svou pověstná, zasypána. O hradu a o třech kamenných balvanech t. zv. dívčích kamenech, as 100 m níže hradu vyčnívajících, kolují různé lidové pověsti. S temene Děvické hory otvírá se vyhlídka dalekosáhlá na dvě třetiny země moravské, pročež vrch ten, na úpatích skvostnými vinicemi pokrytý, často se navštěvuje.

B. BERNAU.

FOT. F. J. ELSTNER V MIKULOVĚ.

350. Nepomuky a Zelená Hora. Jak město Nepomuky, tak i zámek Zelenohorský známy jsou u nás každému vzdělanci: ono požívá slávy ve světě katolickém jakožto rodiště sv. Jana Nepomuckého, tento pak stal se pověstným jako náleziště »Libušina soudu«. Nepomuky, na obraze našem v popředí, leží na jižním úpatí Zelené Hory a mají nyní as 2200 obyv. Děkanský chrám v barokovém slohu, r. 1879. obnovený, stojí prý na místě rodného domu světcova. Mimo tento chrám je nejznamenitějším stavením v městě kolej Piaristů s kostelem sv. Josefa na náměstí; zmínku zasluhuje též kostel sv. Jakuba, pův. románský, r. 1860. po zrušení za císaře Josefa opět otevřený. O Zelené Hoře, krásném to vrchu zalesněném, jde pověst, že z ní sv. Vojtěch zemi České žehnal, a otisk šlépěje jeho posud za oltářem zámeckého kostela se ukazuje. Hrad Zelenohorský, z něhož kolem horního zámku r. 1688. valně přestavěného, části mocného opevnění zbývají, vystavěn byl v době válek husitských Bohuslavem ze Švamberka na zboží kláštera Pomuckého, Tábory zbořeného, když byl již před tím Mikuláš z Husi, Horu Zelenou »Olivetskou« nazvav, o osazení jí se pokoušel. Okolo r. 1460. vešel v držení Hory Zdeněk ze Šternberka, za něhož dne 28. listopadu 1465 sestoupila se zde vlastizradná jednota Zelenohorská na odpor Jiřímu z Poděbrad. Šternberkům náležela potom Zelená Hora do r. 1727., nyní patří rodině Auersperské. V zámku je nejzajímavější obraz na stropě t. zv. Šternberské světnice, ze XVII. stol. pochodící, který porážku Tatarů Jaroslavem ze Šternberka představuje. Pod severním úpatím hory prostírá se ves Klášter, celá téměř do trosek slavného opatství Pomuka vestavěná, které r. 1144. založeno byvši, dne 25. dubna 1420 kališníky bylo vyvráceno.

B Bernau

Fot. Jan Kopecký v Praze.

351. KARLŠTEJN. O významu této svatyně starého umění, spolu velebného pomníku nezapomenutelného našeho Karla, otce vlasti, svaté a slavné paměti, netřeba zajisté šířiti slov a jen k vůli úplnosti zde podotýkáme, že hrad tento, jenž mezi nejznamenitější středověké budovy v celé Evropě náleží, r. 1348. k účelu bezpečného uschování zemských klenotů a různých svátostí založen a slavným stavitelem Matyášem z Arrasu v devíti letech dostavěn byl. Za Karla a syna jeho Václava stkvěl se nádherou, a pevnost jeho odolala r. 1422. všemu úsilí kališníků, kteří podnikli proti němu dlouhé a velmi památné obležení. V pozdější době hrad scházel, až za Rudolfa II. v tehdejším slohu lůkladně opraven. Ale i tato nová úprava schátrala během dlouhých dob nepříznivých, :dy panství Karlštejnské dáváno do zástavy a konečně i trvale postoupeno Teresiánskému ústavu šlechtičen. V době »os vícené« měl posvátný Karlštjn dokonce v nucenou pracovnu býti proměněn! V posledním desítiletí, když přes různé »opravy«, při nichž na památném stavení pozvíce těžce hřešeno, hradu hrozila již záhuba, přikročeno konečně k dukladné jeho rekonstrukci, ač i tu s mnohými podrobnostmi v provedení nelze souhlasiti. Na našem obraze, představujícím hrad se strany jihovýchodní, dobře možno rozeznati terasovité seskupení jednotlivých jeho oddělení, v čemž právě malebnost celku záleží. Nejdoleji v levo viděti předhradí s domem purkrabským a věží studnicí, nad ním mohutný palác, nad tímto Marianský kostel kollegiatní a nejvýše mohutnou věž, tvořící samostatnou tvrz. Kéž i vnitřek hradu vbrzku zastkví se v kráse obnovené!

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

352. PECKA. Z Bělohradu (v. od Jičína), putujeme k Pecce lahodným a roztomilým údolím podél potoka Javorky, také Zlatnicí nazývaného. Ves Bělá, již procházíme, před nemnoha desítkami let byla ještě německá — dnes jest však úplně počeštěna. Konec půvabuplného údolí v. za Bělou jako mohutná opona zavírá Pecka — vrch se zříceninou. Šedými zdmi, tmavými otvory tří řad oken v průčelní zdi — — smutným, tklivým pohledem pozdravuje tě ten hrad někdy pánů Škopků z Bílých Otradovic a potom slavného Krištofa Haranta z Polžic a z Bezdružic. Lesy kolem mlčí, a hrad chmurně hledí v dol . . . Městečko Pecka, útulné a čisté, usadilo se na severovýchodě hradu. Se Zvičiny hory, nebo když se nám cestou od ní Pecka objeví — pohorské městečko s chrámem nejvýše a na pozadí zelený vrch s hradem — řekneme si, že tak hned na ten obrázek nezapomeneme. Na Pecce ze staré slávy a nádhery málo zbývá. Kamenný most, vedoucí do hradu, postaven byl na místě zdvihacího r. 1710. V příkopě pod ním tráva bují, a také prostranné stinné nádvoří jest pěkně zelené; před nemnohými lety pořádávali tam ochotníci divadlo. Ze světnic v západní části hradu ještě za dětských let pisatele těchto řádků ozýval se stav tkalcovský. Dnes mrtvo tu a ticho všude. Kdož by si nevzpomněl na bývalého pána, za jehož doby bývala Pecka v lesku? »Lásky a přízně leč pravdou a upřímnou věrností dosáhnouti se nestrojím« jsou jeho slova. Dne 23. ledna 1621 byl odtud valdštýnskými vojáky odveden — a za nemnoho měsíců potom staroměstské lešení zbarvila i jeho krev. Valdštýn dal později Pecku klášteru ve Valdicích, a r. 1824. koupil ji kníže Trautmannsdorf. R. 1830. vypukl v městečku oheň, hořící došek zaletěl až na hrad, a plameny ničily slavnou památku . . .

KAREL V. RAIS.

FOT. A. LEHMANN V TRUTNOVĚ.

353. MALOSTRANSKÉ MOSTECKÉ VĚŽE. Z obou věží na koncích Karlova mostu jest sice věž staroměstská daleko krásnější a význačnější, ale dvojvěží na konci malostranském za to jest se strany mostecké pittoresknější, zejména také svým krásným pozadím svatomikulášské kopule a věže, po straně pravé pak hradčanským zámkem a dómem svatovítským. Mezi oběma věžemi malostranskými pne se nekrytá brána. Věž jižní, nižší, teď z části domy zastavěná, jest zbytek starého mostu Juditina, kdežto věž na straně severní, vyšší a pěknější, jakož i brána vzpomenutá, založeny byly asi teprve za Václava IV., tedy později, než věž staroměstská. Přes to, že věž v podstatě je nedokončena, přece vyniká všemi přednostmi mistrů goticismu té doby a zvláště nese patrné známky umění českého. Všecky ozdoby plastické na věži vyrovnají se co do krásy všem jiným toho druhu památkám gotickým vůbec; škoda jen, že jich je poměrně málo. V letech 1875—1880 byly mostecké věže malostranské opraveny za 50.000 zl. nákladem obce Pražské, při čemž také některé nové ozdoby byly přičiněny. Tak zasazeny nad výklenky obou průčelí zcela nové ozdobné kružby, konsoly obloukových žeber v průjezdu vyměněny novými, a ponekud zachované staré ozdoby a znaky zazděny na památku uvnitř věže. Střechy dostaly nový kryt, potrhané kameny a vetché zdivo vyměněno, a z nárožních věžiček tři nově osazeny. Nejnověji zřízeno při menší věži nové schodiště do Saské uličky.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

RED.

354. FULNEK. Na samém pomezí vévodství Opavského rozkládá se v neširoké, mírnými vrchy obemknuté a Husím potokem protékané kotlince město Fulnek. Sotva vyslovíš jméno, a již na mysli ti tane duševní bohatýr, vznešený myslitel, veliký syn národa, nesmrtelný Jan A. Komenský, jenž tu po čtyři léta (1617.—1621.) církev a školu Jednoty bratrské spravoval. — Fulnek (na 4000 obyv. národ. němec.) je město úhledné a zdravé, má okr. soud a provozuje čile průmysl všeho druhu. Kdy Fulnek byl založen, nevíme, ale r. 1293. byl již městem. V XVI. století rozmohla se ve Fulneku podporou vrchnosti (Žerotínů) Jednota Českých Bratří, jimž přezdíváno »Lampelbrüder« (beránčí bratří), ježto žádnému z nich nescházel v domácnosti malovaný beránek (symbol Krista Pána). Když r. 1621. Fulnek c. s. vojskem byl obsazen, »Bratří« se rozprchli. — K památnostem Fulneckým náleží obsáhlá kronika městská, již napsal mezi lety 1811.—1829. tamější měšťan Fel. Jaschke. Kroniku chová brněnské Františkovo museum. — Zámek Fulnecký, jenž na obraze v pozadí se vypíná, leží od města na poledne a je obemknut parkem, k němuž rozsáhlá obora přiléhá. Postaven byl v 17. století o třech patrech. Když r. 1801. vyhořel, byl na patro snížen, a toliko jedna strana byla obnovena a kaplí opatřena. Z oken této části je velkolepý rozhled přes požehnané »Kravařsko« k Nov. Jičínu a Příboru, za nimiž v šedé dáli hřbety Karpat se modrají. Do roku 1276. bylo Fulnecko majetkem zeměpanským. Na to zde byli pány Kravařové, Opavští (Mikulášovci), Lešanští, Postupičtí, Kunštátové, Žerotínové, Kinsberští, Pilmesdorfští a ze Hříště. Jiřímu ze Hříště, jakožto rebelu, bylo Fulnecko zkonfiskováno a r. 1622. rodu Bruntálskému prodáno; od tohoto přešlo roku 1788. na Badenfeldy. Nynějším držitelem jest princ Fil. hrabě z Flandernů.

JOSEF HLADÍK

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

355. Lázeňské a léčebné místo Trenčanské Teplice, pro zvláštní léčivou moc teplých zřídel svých po staletí známé, leží v přepůvabném údolíčku potoka »Teplé«, na levém břehu Váhu, mezi vysokými výběžky karpatskými, a proto vším právem perlou Karpat slují. Kdo před dvaceti lety Trenčanské Teplice znal, nemůže se dnes dosti nadiviti onomu velikému převratu celého lázeňského místa. Na všech stranách vidíš nádherné stavby, velikolepé domy lázeňské, celkem 10, z nichž nejproslulejší je koupelna Hâmmam, dílo to našeho učence a architekta, zvěčnělého Frant. Šmorance, jenž budovu tuto vystavěl v roce 1888. nákladem 100.000 zl. v nádherném orientálním slohu. Vonný vzduch svěží vlhkostí napájí celé okolí, a příznivé poměry klimatické poskytují Trenčanským Teplicím zvláštní způsobilost pro zdravý, posilňující a nad míru příjemný pobyt letní. Teplota zřídel lázeňských žádným změnám nepodléhá. Nejteplejší zřídlo »Sina«, po svém objeviteli baronu Šinovi pojmenované, má 40·2° C, a léčí dnu, rheumatismus, ochrnutí mozku a míchy, ochrnutí zraku, neurosu kloubův, ischias, skrofulosu, kurděje a jiné nemoci.

Aug. M. Nesňal.

Fot. M. Stern a syn v Trenč. Teplicích.

356. Premonstrátský klášter Tepelský patří k nejznamenitějším starým opatstvím českým. Založen byl velmožem Hroznatou okolo r. 1197, avšak stavba protáhla se, tak že věže chrámové teprve r. 1232. byly dokonány. Věže tyto a průčelí chrámu pod nimi jsou ještě zcela v původním slohu románském zachovány; kostel sám, třílodní to basilika s příční lodí a apsidami, je poslední velikou, ale dle úsudku znalců také nejznamenitější zachovanou románskou stavbou v celé zemi. Vnitřek byl Dinzenhoferem ve slohu doby jeho změněn, a tehdáž také okna modernisována. Při obnově r. 1893. předsevzaté byl pěkný renaissanční portál v průčelí odstraněn a nahražen románským, jenž však ke slohu celé budovy se nehodí. Klášter tvoří obdélný čtverec o dvou dvorech a chová pěknou knihovnu, též různé sbírky. V kostele ukazují hrob zakladatele Hroznaty, jenž byl dle legendy r. 1217. loupežnými rytíři z Chebska zajat a ve věži hradu Kinšperka umořen. Spoustě husitské klášter Tepelský, při založení svém mnichy ze Strahova osazený, šťastně ušel, za to však doznal velikých záhub za občanských válek v době Jiřího z Poděbrad. Tehdejší opat Zikmund zůstal králi svému věren, a proto bylo území klášterní od pánů katolické ligy spustošeno, ano po nezdařeném útoku na klášter, královskými osazený, tento vypálen. Také v třicetileté válce doznal mnohých svízelů. Od založení pak Marianských Lázní na zboží klášterním náleží Teplá mezi nejbohatší duchovní ústavy v Čechách.

B. Bernau.

Fot. J. F. Langhans v Praze.

357. Domek Svatopluka Čecha v Obříství. Žádná romantická zbořenina, nádherný zámek velmožův, velkolepá scenerie přírodní, malebně rozložené město — — prostý domek v réví — — ale tím, kdo v něm sídlí, znám jest i milý široko daleko! Obříství jest ves, ale z dáli jeví se nám jako hezké městečko. Starý Milota Zdirad Polák, básník »Vznešenosti přírody«, v zdejším zámku verše své skládával; mistra našeho Bedřicha Smetany otec býval tu po nějakou dobu sládkem. Domek Čechův stojí nad návsí v pravo při silnici. Za ním šíří se luka, staré duby zdvihají svá zasmušilá čela, Labe tiše plouží se v jejich stínu. V zahrádce stojí včelník, kos hvízdá na keři, želva plíží se stínem; a holubi bukají na střeše. Pes Brok letí se schodů a skáče kolem vás jako divoch. V minutce vyjde pán domu — skromný, srdečný. Sešedivěl nám tu trochu, ale jinak je pořád, jak býval — nestrojený, ale plachý, ostýchavý. Ta dvě levá okna domku jsou okna Čechovy pracovny; za dvěma pravýma je nevelký salonek. Vše je skromné, ale útulno. Na stěnách rodinné podobizny — rázovitou hlavu básníkova vzácného otce poznáváte hned — potom Alešovy obrázky, výmluvné a dojímavé, velký obraz Úprkův, dar Moravanův k Čechovým padesátinám. Ticho je v tom domku, jen vůz časem zadrkotá na silnici, přejde upracovaný člověk, dětská písnička z venčí vletí do jizby. V tom kraji rovinatém, polnatém i květnatém, pod stínem staletých dubů, modrojasnou oblohu maje nad sebou, zvon Řipu a ty ostatní Středohorské velikány před očima, bloudívá zamyšlený náš pěvec. Tu vznikly »Modlitby k Neznámému«. V ústraní tam žije, ale neujde mu ani vlnka v proudu českého života. Ve svém žije — a rádi ho tam mají!

K. V. Rais.

Fot. J. Vilím v Praze.

358. Zámek Jevišovický na Moravě pochází dle polohy své na vysokém a příkrém vrchu z patnáctého století, ač ovšem nynější jeho úprava je as o dvě století mladší. Kaple, r. 1660. znovu vystavěná, chovala dříve několik pěkných obrazů. Zámek tento byl sídlem staroslavného rodu Kunštatského až do jeho vyhynutí. Původní hrad stával naproti němu přes údolí; zbyly z něho ještě příkopy a nuzné základy zdi. Z majitelů jeho stal se pověstným Hynek Jevišovický z Kunštátu, přijmím Suchý Čert, jenž v domácích válkách mezi markrabím Joštem a Prokopem naplňoval strachem velikou část Moravy. Také jiní členové této Kunštatské větve prosluli násilnictvím, tak že od r. 1408.—1468. zeměpáni šestkráte hradu Jevišovického musili dobývati. Vévoda rakouský Albrecht dobyl ho r. 1421. poněvadž držitelé stáli s kališníky; r. 1439. pak poznovu oblehl jej a vyvrátil, tak že r. 1447. jen jako pustý se připomíná. Ale páni z Kunštátu postavili si hrad nový a tak silně jej opevnili, že r. 1468. celému vojsku krále Matyáše s prospěchem vzdoroval. Po smrti posledního potomka krále Jiřího, Karla Bedřicha vévody z Minsterberka, r. 1647. postoupil choť dcery jeho, poslední Kunštatovny, vévoda Sylvius Nimrod Virtenberský, zděděné panství Jevišovické císaři Ferdinandu III. Od král. komory koupil je r. 1649. hrabě Ludvík Souchez; nyní náleží hraběnkám Gabriele Lovatelli a Anně Ugarte. Městečko Jevišovice, položené v údolí potoka Ježovky a asi 1200 obyv. čítající, nemá nic památného, an kostel teprve r. 1824. vystavěn byl. Nedaleko staršího, r. 1823. zbořeného farního kostela, stával dle pověsti klášter (?), nyní stojí v té straně nový panský zámek, obklopený pěkným parkem.

FOT. M. FADĚN V BRNĚ.

B. Bernau.

359. ŽATEC — město, s jehož věží vlály kdysi černé husitské prapory s rudým kalichem, a které dovedlo vzdorovati celému křižáckému tažení . . . dnes město zněmčilé, v němž českou řeč slyšíš jen z úst dělníka továrního a z úst dětí, jdoucích snad náhodou z české školy matičné. Žatec, původně župní hrad hrdého plemene Lučanů, dnes sídlo a středisko chmelového obchodu, překvapuje polohou svou každého cestovatele. Město kupí se na úzkém, k severu směřujícím ostrohu, jehož oba příkré boky obtéká Ohárka. Při západní straně, ze které předveden i náš obraz, rozkládá se pod městem předměstí svatováclavské s prastarým kostelíkem sv. Václava. Na konci ostrohu vypínal se bývalý župní hrad, nyní pivovar. Po celé délce obrazu viditelna jest starodávná hradba městská s branou chomutovskou a brankou libočanskou, dnes »Branka-Thor« zvanou. Z městských domů vyčnívají věže kostela farního a městské radnice. Mimo vzpomenuté pojmenování branky libočanské hlásá bývalou českost města i východní předměstí »Mlynarschen«, »Ostrowinsel«, »Lazen« (lázně) atd. V dějinách národa našeho zaujímal Žatec přední postavení a požíval hojných výsad královských. Roku 1547. hrdě zavřel brány městské Ferdinandovi I., tak že král nucen byl nocovati v předměstí, avšak po 100 letech Huerta smutné paměti »zreformoval« město, a doba Josefínská úplné zněmčení dokonala. Dnes má Žatec na 13.000 obyvatelstva, většinou německého a z původních českých rodin zněmčeného. Toť obraz města, jež bývalo »sluncem« v trojlístu věrných měst husitských, Žatec, Slaný, Louny . . .

LAD. VLTAVSKÝ.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

360. VIMPERK. Starožitné toto město v Pošumaví známo je svou utěšenou, zdravou a příjemnou polohou, pročež se také k letnímu pobytu dobře hodí. Čítá as 4300 obyv., kteří se mimo zemědělství hlavně průmyslem dřevařským, potom prací ve sklárnách a ve veliké Steinbrennerově továrně na modlitební knihy živí. Z bývalého opevnění města zbývají části hradeb a tři bašty. Kostel městský je starožitné stavení; na některých domech podnes viděti zbytky maleb. Nad městem na vysokém, skalnatém vrchu vypíná se zámek, polohou i velikostí imponující, jehož starožitnou podobu však obnovení po požáru, r. 1857. jej zhubivším, ponejvíce setřelo. Nejzajímavější jeho částí je t. zv. bašta, tvrz o sobě opevněná, do níž vede brána, krásně tesaným znakem Kaplířů ze Sulevic ozdobená. Hrad Vimperk založen byl okolo r. 1260. Purkhartem z Janovic, jehož rodu potom po celé století náležel. Král Václav IV. dal jej v manství severočeskému rodu Kaplířů, z nichž Kunat r. 1424. podhradí Vimperské za město vysadil. Když Němci, r. 1468. do země vpadší, městečko to vypálili, dal je Petr Kaplíř pro lepší jeho obranu k zámku přihraditi. Dědictvím přešel Vimperk na Malovce z Chýnova, již ztratili jej r. 1547. konfiskací. Roku 1554. dostal se koupí českému velmoži Vilémovi z Rožmberka a od r. 1630. měl stejné pány s Krumlovem. Roku 1619. dobyl Mansfeld hradu Vimperka, císařskými osazeného, útokem a dal posádku porubati; r. 1620. opanoval pevnost tuto opět císařský vůdce Teufenbach. Roku 1729. byl zámek knížetem Adamem Františkem ze Švarcenberka obnoven a přestavěn.

B. BERNAU.

FOT. J. PŘÍBRAMSKÝ V Č. BUDĚJOVICÍCH.

361. FONTANA V KRÁLOVSKÉ ZAHRADĚ V PRAZE. Než Ferdinand I. své choti Anně kázal stavěti letohrad Belvedere, přišli s mistrem Franceskem zahradníci, aby pořídili skvostnou zahradu královskou. Do oránží, fíků, cypřišů jako podstatný dekor náležela fontána. R. 1562. král nařídil si pěknou studnu broncovou. Malíř Francesko Terzio nakreslil obraz, český puškař Toman Jaroš, Brňan, lil; puškař Wolf s Vavřincem Křičkou z Bytyšky modely formovali. Dílo dokonáno asi r. 1568. Jest ve fontáně do 50 centnéřů kovu, stála nad 3000 zlatých. Na podstavci kruhovém, akantovými lupeny zdobeném stojí čtyři fantastické figury o hlavě satirů a s tlapou lví; na hlavě těch renesančních netvorů leží mísa veliká (průměr 2 a půl m), jejíž obrubu zdobí masky vousaté i holé střídavě. O sloup, z mísy vystupující, opírají se čtyři mužské figury polonahé; z nichž dvě sedící mají na ramenou lano; druhé dvě drží ostatní menší polovici sloupu sformovanou ve vásu; ta část sličně zdobena pletenci, maskarony a zvířecími hlavami. Na sloupě nahoře leží druhá nádrž, menší za polovici mísy dolejší; ji ozdobují nazí chlapci čtyři a opět masky a pletence. Na vrcholi fontany drží delfín na zádech nahého dudáčka. Celek jest zvýší 4 m. Voda měla tryskati, pršeti, kapati v stříbrných nitích z hlav zvířecích, z dudáčka, odevšad; krůpěje měly zvoniti o kraje mis, fontána měla tichými zvonivými tóny zníti, zpívati. Však nezvoní, nezpívá. Na ten čas nemá komu. —

ZIKMUND WINTER.

FOT. J. VILÍM V PRAZE

362. ZÁMEK TOVAČOVSKÝ NA MORAVĚ. »Per Dominum Stiborium de Cimburg, Marchionatus Moraviae Capitaneum tunc temporis haec turris facta est, quae vocatur formosa. MCCCCLXXXX.« Tak čte se na nejvýznačnější partii zámku Tovačovského, na věži daleko široko viditelné, kterouž r. 1490. dostavěl známý do dneška po vlastech našich pan *Ctibor Tovačovský z Cymburka*, hejtman moravský, kancléř český, státník neobyčejný — autor proslavené *„knihy Tovačovské"*. — Ty věži štíhlá, kterouž již původce její *„krásnou"* nazval, kdybys mluviti uměla! Hledíme z tebe v širý, úrodný kraj Hanácký k dalekým Sudetám na severu Moravy, k vysočině Drahanské, k horám až Hřibečím a ke Karpatům, z nichž svítí nám vstříc nejvýznačnější jejich bod, kostel Matky Boží Hostýnské! Jen kdybys mluviti mohla, ty věži pěkná! Vyprávěla bys nám o posledních dnech Cimburků, o panu Ctiborovi, o pánech Pernštýnských, jak tu vládli, o vpádu stavů protestantských r. 1619., o Torstensonovi, kterak hradu tvého dobyl r. 1643., o svízelích válek století minulého i o poslední krvavé potyčce mezi vojskem Rakouským a Prušáky, dne 15. července 1866. kolem tebe zuřivší. A vyprávěla bys nám, že nejsmutnější dnové pro tebe byli, když zemřel tvůrce tvůj pan Ctibor dne 26. června 1494 ve zdech tvých, a když prodaly tě šlechtické ruce nešetrně i s nejkrásnějším panstvím Moravy, Tovačovem, zbohatlému majiteli uhelných dolů židu Guttmanovi roku 1886.

JOS. KLVAŇA

FOT. A. WÜST V OLOMOUCI.

363. Dva chrámy Kutnohorské. Král. hor. m. Hora Kutná leží na levém břehu »Vrchlice«, kteráž sem krásným romantickým údolím přitéká a u města tak zvaná »rovina« hluboce rozrývá, vysoké skalnaté stráně tvoříc. Na takovém skalnatém ostrohu stojí nádherný got. velechrám sv. P. Barbory, kterýž bohatí horníci za požehnaného panování Otce vlasti byli vystavěli. Velechr. sv. P. Barbory stojí tu jako zkamenělá báje, jako zjev z jiného světa. Založením sahá v prvá léta XIV. stol. a mezi jeho staviteli jmenují se slovutní stavitelé čeští Benedikt z Loun a Matěj Rejsek z Prahy. Velechrám sv. P. Barbory po své restauraci má v střední Evropě málo stavitelských památek sobě rovných. Jest chloubou Kutné Hory a skvostnou perlou českého umění stavitelského. — Obraz náš zachytil v pozadí také *»arcidékanský chrám sv. Jakuba Většího«*. Pro svou 80 m do výše se pnoucí věž nazván *»Vysokým kostelem«*. Bohatí nákladníci Jan Ruthard a Bořuta z Košic chrám tento v prvé polovici XIV. věku založili. Chrám sv. Jakuba počítán jest mezi nejkrásnější stejnolodní chrámy v království Českém. Jest zbudován o třech lodích z pískovcových kvádrů ve slohu got. a jest vně i vnitř slušně opraven. Chová mnohé vzácné památky staročeského umění. K těm sluší přičísti: Got. monstranci, Večeři Páně r. 1515., Skrétovu Pietu z r. 1673. a j. Smutnou upomínku v dějinách tohoto chrámu zanechal r. 1424. Téhož roku, kdy slavný náš rek Žižka u Malešova Pražany porazil a vojsko Zikmundovo z Hory vytlačil, zapálili nepřátelé chrám tento, a všichni, kdož tam útočiště hledali, zahynuli v plamenech.

Ant. J. Zavadil.

Fot. J. Vilím v Praze.

364. TROCNOV. Uprostřed mezi Českými Budějovicemi a Novými Hrady, blízko při dráze, leží vlevo na kopci vesnice Borovany a pod ní, na mírném, výše zalesněném, níže pak několika stromy a dvěma rybníčky přízdobeném svahu stojí osamělý dvůr Trocnov, ondy tvrz a sídlo vladyků, z nichž narodil se největší bohatýr národa českého, lidu poníženého mstitel Bohem poslaný, rek ducha i činu, obhájce práva, před nímž třásla se veškerá Evropa, až bezvolně skloniti musila vzdornou šíji svou před září českých zbraní a slávou českého válečného umění: Jan Žižka z Trocnova. Leč ve zbytcích tohoto zemanského dvorce Žižka světla božího nespatřil. Ty malé síňky byly prozřetelnosti božské příliš nepatrny než aby pojati mohly rodícího se heroa šlapaného a utiskovaného lidu. U volné přírodě, při úžasu všehomíra, při údivu nebes zrodil se vojvoda »bojovníků božích«; blesky plamenily mu gloriolu budoucí slávy, a hromy hlásaly ji již napřed do veškerého světa. Veliký a neohrožený mstitel křivdy zrodil se pod širým nebem u rozložitého dubu, tam, kde skromná bystřina z lesa vybíhá a každým rokem do květu nutí luh, po němž ondy proháněly se hbité nožky krásného, stepilého chlapce černých vrkočů: vyvoleného Páně. Bouře byla mateří jeho bábou pomocnou, věčnost ho kojila, a blesk křtil ho nebeským znamením vítězné slávy. — Z dubu není památky; místa jsou pusta, ale srdce věrného Čecha vzplane zde posvátnou pýchou a nadšením, a tak bude bohda na věky věkův!

AD. HEYDUK

FOT. JAN KOPECKÝ VE VIMPERCE.

365. HASIŠTEJN. Mezi starými hrady českými jedno z předních míst zaujímá slavný Hasištejn, as půldruhé hodiny severně od Kadaně s temena skalnatého výběžku Krušných hor do krajiny pohlížející. Památné toto sídlo učeného humanisty Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic spustlo již na poč. XVII. stol., a zdi jeho sloužily odtud obyvatelům sousedního městečka za vydatný lom kamenný, až konečně ujal se hradu majetník panství Prunéřovského, továrník E. Karsch. R. 1891. započato s opravnými pracemi, které nákladu 12000 zl. vyžadovaly; v předním nádvoří upraven turistický hostinec. Malebnosti hradu a dumného ticha samoty, které činilo rozvaliny tak půvabnými, těmito opatřeními ovšem ubylo; avšak trosky samy na dlouhou dobu jsou zachovány. Nejskvělejší dobou tohoto hradu byla vláda Lobkoviců (1418.—1597.), za nichž nejdříve pevným byl zbrojištěm, potom pak jako sídlo Bohuslava Hasištejnskébo (1482.—1510.) ušlechtilým útulkem Muz, ano dle svědectví současníků takřka malou akademií, v níž mimo převzácnou knihovnu, tehdy prý v celé Říši nejbohatší a nejvzácnější, ani přírodní sbírky, matematický, astronomický kabinet a t. d. nechyběly. Zde trávil bodrý onen filosof svůj tichý, poesii a humanistickým snahám zasvěcený život. Po smrti jeho poklesl význam hradu, rozděleného mezi různé členy rodu; konečně Hasištejn jako nepohodlný opuštěn. Zbytek vzácné knihovny Hasištejnské chová se v Roudnici.

B. BERNAU.

FOT. J. CHROMÝ V KADANI.

366. CHOCEŇ. Přicházíš-li silnicí od Brandýsa nad Orlicí — k Chocni a octneš-li se na konci starého stromořadí lipového, bezděky staneš, abys na několik okamžiků se pokochal pohledem na pěkný obrázek, který se prostírá u tvých nohou. Je malé to jen hnízdečko — Choceň má 432 domy — ale vlídné a útulné. Všude svěží zeleň lahodí zraku, ba nejeden domek ztrácí se ve stínu četných zahrad. Z veřejných budov zasluhují zmínky obecná a měšťanská škola (na našem obraze vpravo), v nejbližším její sousedství farní kostel, pěkná radnice s věží a kostel evangelický, který se jeví zcela v popředí obrazu. Lidu dělnému poskytuje výdělku veliká přádelna, kterou vidíš hned za kostelem, a mechanická tkalcovna v rozkošném údolí lesův a Tiché Orlice, která jím protéká. Choceň je městečko klidné, nikoli však mrtvé; hlavní tepnou všeho jeho života jest ovšem železná dráha, neboť jím probíhá trať státní dráhy rakousko-uherské společnosti Praha-Vídeň a vychází z něho trať Choceň-Meziměstí a Choceň-Litomyšl. Právem se může Choceň honositi, že byla mezi předními městy českými, která si pořídila elektrické osvětlení.

FERDINAND TOMEK.

FOT. JOS. LUDVÍK V LITOMYŠLI.

367. Brána v Prachaticích. Neblahá bořivost, která od doby Josefínské, nevážností k starobylým památkám vynikající, po vlasti naší byla zavládla, připravila města česká z největšího dílu již o malebnou někdejší jejich ozdobu, o brány a věže hradební, které zvláště od let šedesátých s úsilím lepší věci hodným byly odstraňovány a bořeny. Nesmyslným tímto řáděním vzaly právě starší a důležitější tohoto druhu památky (jako byly Pražská brána v Slaném a v Táboře, cihlové brány Nymburské a j.) za své; co zbylo na dny naše, většinou dochovalo se ve stavu kusém. Ani pěkná jinak »dolejší« brána Prachatická, jejíž průčelí předvádí náš obraz, nezachovala se nám úplná; postrádáť již svého, do půl kruhu zbudovaného předbraní, s nímž tato dvojitá mocná stavba sama tvořila pevnou tvrz. Imposantní průčelí přední brány vybíhá ve dvě nárožní arkýřové vížky. Pod cimbuřím celou bránu obíhajícím, rýsuje se v šedé omítce postava genia se slavověncem, níže pak nad obloukem vjezdu vymalován jízdní znak Rožmberků, od polovice XV. stol. vládců města. Malba tato byla r. 1883. opravena. Zdi brány prorvány jsou četnými, tu i tam zazděnými kulemi, jež zůstavily zde útoky nepřátelské. Vnitřní, za touto stojící užší brána tvoří čtverhrannou, kůrkami krytou věž. Znamenitá tato brána Prachatická byla r. 1527. vystavěna. Průčelí zdobí, mimo zmíněný znak, dva charakteristické latinské nápisy.

Red.

Fot. J. Příbramský v Č. Budějovicích.

368. Menší sál Strahovské knihovny v Praze. Na nejzápadnějším konci královské naší Prahy, mezi zeleným Petřínem a královským hradem rozkládá se klášter Strahovský, nejslavnější to český ústav řeholní, výmluvný svědek stkvělých dějin našich, zejména svými knihovnami, chovajícími v sobě tak mnohý vzácný a pro literaturu českou nad míru drahocenný poklad. Knihovna královské kanonie Strahovské jest co do množství knih ve vlastech českých jednou z nejbohatších, co se týče však vkusu a umělecké úpravy, jednou z nejkrásnějších knihoven netoliko v Evropě, ale na celém světě. Sestává z několika komnat v jeden souladný celek spojených a pravidelný čtverhran tvořících. Síně tyto nepocházejí z jedné doby, byvše během času dle potřeby zřízeny, a nejsou z téže příčiny ani stejných rozměrů ani stejné ozdoby. Nejhlavnějšími částmi jsou však dvě nádherné dvorany 108 stop zdélí a 36 stop zšíří, jedna nižší (viz náš obraz) t. zv. menší sál, druhá vyšší (viz obraz následující), novější, t. zv. velký sál. Tento menší sál jest nejstarší částí nynější knihovny a pochází z druhé polovice století sedmnáctého. Kanonie Strahovská měla již dříve slavné knihovny. První vzala za své v bouřích husitských, byvši spolu s kostelem a klášterem spálena; druhou od slavného opata Lohela r. 1594. zbudovanou stihl ku konci třicetileté války tentýž smutný osud; bylať r. 1648. generálem Königsmarkem o nejvzácnější poklady své oloupena. Základ k nynější velkolepé knihovně položil r. 1697. věhlasný opat Jeronym z Hirnheimu. Za jeho nástupců v důstojnosti opatské nabyla síň tato malbami na obmítce, provedenými Strahovským kanovníkem *Siardem Nosecký*m, a štukatérskou prací vzácné ozdoby a ctihodného vzezření.

Ivan Ad. Wagner.

Fot. J. Vilím v Praze.

369. VELKÝ SÁL STRAHOVSKÉ KNIHOVNY V PRAZE přibrán ke knihovně teprve ku konci předešlého století opatem *Václavem Mayerem*, který zbudoval souběžně se stávající síní knihovní síň novou, však vyšší, kterouž bohatě vyzdobil, a kteráž nádherou svou a uměleckým vkusem také skutečně každého překvapí; má na východní straně dvě řady oken nad sebou, mezi nimiž nalézá se krásná, bohatě ozdobená galerie. V celé síni není viděti stěn, jelikož od podlahy až ke stropu zdi i výstupky u oken vyloženy jsou krásně řezanými skříněmi na knihy. Nejpěknější ozdobou této síně jsou obrazy na klenbě, které na omitce vymaloval r. 1794. slavný umělec *Ant. Maulbertsch*, cis. komorní malíř vídeňský. Jest tu důmyslně provedena idea náboženství a pokolení lidského od prvního hříchu v ráji až do křesťanství, jímž svět nové tvářnosti nabyl. Knihovna Strahovská má nyní daleko přes 72.000 svazků knih a skoro 1200 rukopisů a listin. Prvotisků nalézá se zde přes 400. Mezi rukopisy nalézá se mnoho velice vzácných; jmenujeme toliko: krásný evangeliář z IX. stol. s drahocennou vazbou, český Starý Zákon z r. 1404. psaný od Hanuše, cisterciáka Sedleckého, převzácné pro domácí dějiny české rukopisy latinských kronik kanovníka Vincence a Gerlaka, opata Milevského (obsahují dějiny vlasti naší od r. 1140. až 1198.), Trojanská kronika z r. 1435., Tkadleček a t. d. a t. d. K nejvzácnějším rukopisům však přináleží krásně zachovalý »Pontifikál Alberta ze Sternberku«, na pergameně psaný, překrásnými miniaturními malbami ozdobený, jenž náleží mezi nejdrahocennější památky staročeského umění.

IVAN AD. WAGNER

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

370. BROUMOV leží uprostřed kotliny horami pěkně ověnčené nad řekou Stenavou. Na severovýchodní straně vypíná se hlavní ozdoba města, staroslavný klášter benediktinů. Budova nynější (čtyřpatrová) postavena r. 1733.—1735. péčí opata *Ottmara Zinka* dle plánů stavitele Kiliana Hynka *Dienzenhofera*. Druhdy stála zde uprostřed hlubokého hvozdu pohraničního *tvrz*, obývaná královskými úředníky, strážci hranic. Krajinu tuto i se sousední polickou daroval r. 1213. král Přemysl Otakar I. klášteru břevnovskému, jehožto členové mnich *Jurik* a po něm jáhen *Vitališ* byli založili v Polici poustevnu s dřevěným kostelíčkem. Pod vedením kláštera břevnovského osazována napotom a vzdělávána krajina polická a později též broumovská, tato kolem r. 1250. osadníky přistěhovanými z Němec. K ochraně kraje celého založil opat *Bavor z Nečetína* na místě staré tvrze nový hrad (1300) a v něm malý klášter. Tento klášter po vypálení břevnovského arciopátství rukou husitskou stal se střediskem kongregace břevnovské. Hrad a klášter přetrvaly války husitské až do r. 1664., kdy lehly popelem; klášter znovu zbudován v letech 1665.—1675., zničen však opět r. 1681. ohněm, načež postavena r. 1735. mohutná stavba nynější. Vedle kostela klášterního *sv. Vojtěcha* má město ještě 5 chrámů, mezi nimiž vyniká farní sv. Petra a Pavla a pak kostel sv. Václava s klášterem jeptišek, jež mají na starosti opatrovnu. Tento kostel stojí na místě protestantského chrámečku, o němž se zmiňuje historie třicetileté války. Město samo bylo as r. 1250. flanderskými soukenníky založeno; má pěkné pravidelné náměstí, 7052 obyvatel. V okolí jsou krásné vycházky bohatými vesnicemi až hodinu i déle se táhnoucími, neb po silnicích svou čistotou a vzornou úpravou chvalně známých.

VAVŘ. WINTERA.

FOT. A. LEHMANN V TRUTNOVĚ.

371. Fojtství v Karlovicích na Valašsku. Jako skoro všechny osady valašské, i rostírají se i Karlovice na obsáhlém, hornatém území, po údolích *Leskovém, Miloňovu, Jezerném, Bzovém, Podtatém a Pluskovci*, čítajíce více než 5000 obyvatel. Horní tok řeky Bečvy proplétá území to od severových. k jihozáp. a vyznačuje se hojností pstruhů. Domky jsou vesměs ode dřeva, tam ojediněle, tu opět ve skupinách. Ve hlavní skupině je památný kostelík dřevěný z roku 1754., i z Národop. výstavy v modelu známý. Mezi chatami karlovskými vyniká v údolí Bzovém, na pravém břehu Bečvy k severu se prostírajícím, usedlost fojtovská, kterou náš obraz předvádí. Jest nedaleko silnice, ku Vsetínu vedoucí. Jak patrno, je to pyšný aristokrat mezi chudými plebejci. Činí dojem staroslovanské vladycké tvrze, jejíž však hradby představují nám tady hospodářská stavení (konírny, chlévy, kůlny a j.). Fojt, opravdový vladyka v dřívějších dobách, lišil se nejen majetkem svým a právomocí od osadníků ostatních, ale i stavením obytným, nad ostatní chalupy povznešeným, rozsáhlým. Roboty neměl a povinnosti k vrchnosti jen nepatrné. Není divu, že měl v osadě respekt náležitý. Fojtství toto měl dlouhé doby rod Barvičův. Je na jedno patro a opatřeno pěkným, dole ozubeným pavlačem. Nahoře jsou jizby pro majetníka, dole pro čeleď. Okolí jeho rozkošné. Fojtství upomíná živě na Čičmanská »gazdovstva« na uher. Slovensku, na hromadné totiž žití veškerého příbuzenstva (zádruhy). — Podotýkáme ještě, že Karlovice jsou nejpozději založenou osadou na Valašsku (1714.), a to hrab. *Karlem ze Žerotína*, pánem na Rožnově, dle něhož také pojmenovány. Nyní náleží veškero území karlovské *Šal. Reichovi*, majetníku tamějších dvou uhelných hutí, který je ode dávna i starostou obecním.

Mat. Václavek.

Fot. L. Ulrich na Vsetíně.

372. Čachtice na Slovensku. Jak nevlídný to a chmurný obraz, ty rozvaliny hradu Čachtického na holém, vápencovém vrchu, na němž ani křovíčka se nezelená! Jen s jedné strany dostupné, posupně vypínají se nad údolem, jímž Doranka k Váhu spěchá, hradní vrch půlkruhem obtékajíc. R. 1467. choval v sobě hrad Čachtický jako bezděčného hosté pověstného hejtmana českých Bratříků, Jana Švehlu, jenž na blízku byv jat a kastelánu Ladislavu Zenasovi k opatrování odevzdán, skončil kázáním krále Matyáše s 250 svých věrných před Kostolany na šibenici. Zlopověstným stal se hrad Čachtický na poč. XVII. stol. jako pelech hrůzné oné maďarské dračice Alžběty Bathorovny, která zde slovenské dívky vraždila — na půl sedma sta umučila jich během asi 10 let! A teprvé r. 1610. zasáhla ji ruka trestající spravedlnosti: pomocníci její upáleni, a ona sama vržena do podzemního žaláře na hradě, jenž jevištěm byl jejich neslýchaných ukrutenství. Za tři léta vzala tam za své. Historikové maďarští, hanbíce se za tuto ďábelskou ženu, vymlouvají šíleností hrozné skutky její. Že by se byla dopustila jich z ješitnosti, hledajíc v koupelích z krve panenské novou mladost, jak často psáno, nebylo soudním řízením prokázáno. — Veliký hrad Čachtický je značně již rozpadlý, avšak nelitujeme toho, přejíce spíše, by jako hrad Bernaba Viscontiho v Miláně, vynálezce hrůzné 41tidenní smrti, jako tvrz markraběte Ezzelina v Padově, který 50000, a Alexandrovská sloboda u Moskvy, brloh krvavého netvora Ivana Hrozného, jenž daleko přes 60000 lidí povraždil, úplně byl zahlazen s povrchu země jako stavení prokleté.

B. Bernau.

FOT. M. STERN A SYN V TRENČ. TEPLICÍCH.

373. FRYŠTÁT NA TĚŠÍNSKU rozkládá se na půlnoc Dol. Slezska či Těšínska v rovinaté ponejvíce krajině. Řeka Olsa vyvěrající v Bezkydech, dělí Těšínsko na dvě nestejné polovice a tvoří takměř hranice, kam až národnost česká, přecházejíc z Moravy do Slezska, na východ zabíhá. Řeka však nedotýká se města, tekouc obloukem severozáp. od něho. Fryštát hostí v sobě 3150 ob. a je sídlem okr hejtmanství. Náměstí na našem obraze předvedené jehož levá strana je ve čtverec rozšířena, kdež právě význačné budovy spatřiti lze: památnou, asi 500 let starou radniční věž o slohu různém, vedle věže v pravo dům obecní, v němž umístěn okr soud, vysoká pak budova po straně pravé je dům hraběte Larische Mönnicha, majetníka fideikomisního panství fryštátského, v němž je lesní úřad jeho. Spolků českých není. Za to »Polska czytelnia«, »Spolek kat. tovaryšů« a redakce »Głosu ludu ślązkiego«, který však bohužel více se staví nepřátelsky proti Čechům ve Slezsku obývajícím, nežli proti Němcům! — Fryštát byl nepochybně založen za knížete těšínského *Meška* (1290—1314), otce to krásné Violy, choti nešťastného krále Václava III., posledního Přemyslovce. Za syna jeho *Kazimíra* (1316. až 1358.) jmenuje se *Fryštát* k roku 1327. již městem (Freyenstat). Nynější doby je v hejtmanství Fryštátském co do národnosti tento poměr: 50.698 Poláků, 27.005 Čechů a 5.472 Němců. Číslice ty přesvědčivě mluví o převaze obyvatelstva slovanského, avšak menšina Němců má bohužel jako jinde ve Slezsku tak i zde u veřejné zprávě všude vrch a bratřím Slezanům jest houževnatý s ní podnikati boj za spravedlnost a rovnoprávnost.

MAT. VÁCLAVEK.

FOT. R. BRUNNER DVOŘÁK V PRAZE.

374. KREMNICE. Z báňských měst slovenských vždy za přední pokládána byla Kremnice, nazývaná »dukátovou«; razilať si sama své dukáty a byla vůbec, jsouc v držení velkých statků, nejbohatším městem na Slovensku. Podnes nalézá se zde král. uherský mincovní úřad, ale doby skvělých výnosů zlatých a stříbrných bání dávno minuly. Město, šachtami celé podebrané, těsná se v úzké kotlině sedmi vysokými vrchy obstoupené, která od jihu vzhůru se táhne, a bylo původně velmi skrovné, čítajíc v obezdění svém jen do 40 domů. Mnohem rozsáhlejší jsou předměstí; máť dnes Kremnice na 8000 slov. a něm. obyvatelů. Z budov nejzajímavější je stará tvrz městská na pahrbku k severu se vypínající a dvojitými obehnaná hradbami; v ní nachází se chrám sv. Kateřiny, jenž i se sousední kaplí sv. Ondřeje okolo r. 1250. byl zbudován. Je to znamenité gotické stavení. Z vysoké věže otvírá se úchvatný pohled na město a okolní vrchole hor. Opevnění města částečně se zachovalo, jmenovitě pěkná dvojitá »dolejší« brána. V skalnatém údolí výše města nalézají se rudné stoupy a jiná hornická stavení, tvoříce takořka zvláštní osadu. Kremnice, kdež mimo kovy drahé i jiné, také zelená skalice se nachází, je nejstarším král. městem v Uhrách, a poslancové Kremničtí zasedali na sněmích hned za oněmi města Budína. R. 1242. poplenili okolí Kremnické Tataři, při čemž prý město samo křikem pávů zachráněno. Král Karel Robert potvrdil r. 1328. výsady Kremnice a obdařil město hojně zbožím pozemkovým. Stará Kremnice zničena byla r. 1777. hrozným požárem. Jan Kollár, pěvec Slávy dcery, studoval v l. 1806.—1808. na školách kremnických, tehdy vyhlášených.

B. BERNAU.

FOT. FRANCISCY GYULA V KREMNICI.

375. Hrad Mikulovský náleží k nejznamenitějším budovám svého druhu na Moravě a působí, vypínaje se nad městem na skalnatém pahorku, dojmem velmi imponujícím. Nejmalebnější pohled skytá od severu, kde vyčnívající věže branné a celé skupení budov ráz středověké pevnosti zachovaly. Čtyřmi branami nutno projíti, nežli dostaneme se do vnitřního dvora; viděti tu pěkně zdobená okna z doby renaissance. Skvostný pohled jeví se za třetí branou, kde do dvora pohlížejí gotická okna kaple zámecké, r. 1380. založené. Někdejší hlavní věž čili týn hradu, nyní snesená a do stavení pojatá, má zdi přes 3 m silné. V zámku chová se vzácná knihovna s četnými rukopisy a prvotisky, a jako vzácnost ve sklepě jednom pověstný obrovský sud, roku 1643. zhotovený, ovšem dávno prázdný. Zahrada, jihovýchodní stranu zámku objímající, r. 1817. založená, otevřena je obecenstvu, ani majitelé zámku trvale v něm nesídlí. Hrad Mikulov založen byl bezpochyby ve XIII. století pány z Lichtenštejna, jimž markrabě Přemysl r. 1249. Mikulov byl daroval; vládlit zde potom déle nežli tři století. Zde na Mikulovském hradě trávila trudný svůj život známá Rožmberk ovna Perchta, provdaná r. 1449. za Hanuše z Lichtenštejna, člověka všech jemných citů prázdného. Četné, často velmi dojímavé listy její otci Oldřichovi a bratru Jindřichovi, p sány jsou na Mikulově. Od konce XVI. věku náleží veliké panství Mikulovské Dietrichs teinům. Zámek, jenž panovníky z domu Habsburského často hostil, vyhořel r. 1719. a upraven pak v nynější podobu. Roku 1866. uzavřen zde mezi Rakouskem a vítězným P ruskem mír Mikulovský.

B. Bernau.

FOT. FR. J. ELSTNER V MIKULOVĚ.

376. VOLARY. Na památné »Zlaté stezce« při tak zvaném potoku *Dlouholučném*, uprostřed smaragdových lučin, jejichž prsa množstvím senníků jsou poseta, leží útulné městečko Volary, jež bez odporu patří k nejstarším a nejzvláštnějším osadám České země. Jest s okolím svým vroubeno vážnými temeny hor Šumavských, jimž na jihu vévodí mohutný Plekenštýn s prvním svým panošem vrchem Tusetským. Volary činí úplně dojem měst a míst alpských. Stavení jsou napořád ze dřeva, s nízkými střechami, jež hojně kameny jsou stíženy, aby je těkající po horách bouře neodnesla a nerozdrtila. Domky stojí těsně při sobě, takže sotva člověk uličkou jejich proklouzne, ale řezbářských ozdob a malých galerií nalézti lze na každém více neb méně. Volarští jsou lid přísných mravů a pěstují ponejvíce řezbu ve dřevě a krmení dobytka. Jest to lid silný a urostlý, tváře výrazné, snědé a vlasů po většině černých a připomínají na první pohled lid, jaký usedlý je ve vlašském Tyrolsku. Snad že odtamtud přivedl je r. 1506. Petr z Rožmberka, jenž osadu založil, nebo snad ze Švýcarska, aby pěstováním skotu statky své zvelebil. Památny jsou Volary též svým bojištěm z r. 1620. a zbytky svých náspů z téže doby, jež ondy po tvrdošíjném odporu císařských hrabě Thurn konečně dobyl, v nichž však pro netušený vpád Maxmiliana Bavorského do Rakous usaditi se nemohl, aby nebyl zaskočen a od vojska stavovského odtržen.

AD. HEYDUK.

FOT. JAN KOPECKÝ V PRAZE.

377. Boží Dar. Královské toto horní město, jehož z Jáchymova as za hodinu možno dostoupiti, leží v mělkém úvalu nehostinné, stromů prázdné a pusté Rudohorské vysočiny, která k severozápadu rozlehlá rašeliniště obsahujíc, jen po okrajích lesy vroubena a na severu Smrčí Horou, na východě svahy Keilberku, na jihu pak Špičákem ohraničena jest. Městečko, ve výši 1015 m položené, jest nejvyšší v království Českém i v Rakousku, má asi 1350 duší a je pravidelně založeno. Domy, většinou jednopatrové, kryty jsou buď šindelem, buď plechem, černě neb červeně natřeným. Obyvatelstvo živí se dílem průmyslem (vyšíváním a pletením na strojích), dílem obchodem a hudebnictvím; krajkářství, dříve rozšířené, skorem již zaniklo. — S dolováním počato v těchto místech r. 1517. kovkopy ze Saského Schneeberku, načež asi r. 1533. kurfirstem Hanušem Fridrichem horní město založeno. S Blatnem připadlo území Božího Daru r. 1547. koruně České. Dolovalo se zde na stříbro a cín, ano v Černém potoce i zlato se rýžovalo. Když však protireformací vypuzena většina obyvatel do Sas, pokleslo i hornictví a zaniklo v první polovici našeho století docela. Roku 1808. vyhořelo skoro celé město, a v letech 1771. a 1807. řádil zde hrozný hladomor. Podnebí v Božím Daru je drsné, tak že, jak obyvatelé říkají, po tři čtvrti roku trvá zima a čtvrt roku jaro. Mohutný Keilberk, nejvyšší to chlum Krušných Hor, odtud nejpohodlněji lze navštíviti.

B. Bernau.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

378. BÍTOV. Hluboko v klíně hor ukryt je bývalý župní hrad moravský Bítov, jenž stoje na skalnaté výšině, pod níž Želetava do Dyje se vlévá, byl zároveň předůležitou pevností pohraničnou, která již r. 1052. se připomíná. Jen velikým úsilím dobyl Bítova r. 1233. Bedřich Babenberský, vévoda Rakouský. Král Václav II. zapsal Bítov, jak se zdá, pánům z Lichtenburka dědičně, ti pak drželi jej do r. 1576. Potom náležel více nežli po století pánům z Vlašimi a dědictvím dostal se r. 1739. hrab. z Daunu. Co do velikosti patřil ku hradům nejrozsáhlejším, jsa skutečnou zemskou pevností; sestávalť z předhradí, nyní v zahradu proměněného, z prostorného předního zámku s kaplí a z nejvýše položeného hlavního či zadního hradu, jenž objímá nádvoří nepravidelné, skoro pětihranné. Vše to dnes valně je obnoveno a dílem i přestavěno, tak že pouze hlavní zdi paláce a některé věže z dob prastarých pocházejí; nynější kostel zámecký přestavěn r. 1840. z bývalé kaple. Památnější je v předním zámku stará klínovitá věž. Do nedávna byla na hradě hojná sbírka vzácných zbraní, po smrti posledního hraběte Dauna částečně rozprodaná; něco z ní dostalo se i do českého musea. Tři vlastnoruční listy slavného reka chorvatského Mikuláše Zrinského prodány tehdy za fatku židovskému překupníku, jenž, zašantročiv je do národního musea v Pešti, získal jedním rázem celé jmění. V městečku Bítově pod hradem je starobylý kostel farní, zasahující původem svým do dávných dob středověkých.

B. BERNAU.

FOT. E. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

379. Starý židovský hřbitov v Praze. Kus starého středověku, zachovávaný pořád a bující nádhernou vegetací starých bezových keřů a hustého bejlí a trávy, kout tichý a mrtvý uprostřed vřavy moderního města, poslední, nejbezpečnější útočiště tisíců, za živa všelijak pronásledovaných, a po celá století pohřebiště tehda jedné z největších židovských obcí ve střední Evropě. Ani nelze s určitostí říci, kdy byl založen, snad ještě dříve než v X. století; ba tradice židovské až na začátek věku VII. jeho původ kladou. Ale tolik je jisto, že pohřbívalo se zde po staletí až do r. 1781., kdy hřbitov byl zrušen. Poset jest hustě přečetnými náhrobky z různých dob a všelikého tvaru s nápisy delšími nebo kratšími, ale vezdy zajímavými. Z náhrobků těch nejznamenitější jsou: náhrobek slavného hvězdáře a učence Jehudy Löwa, jenž těšil se veliké přízni i cti Rudolfa II., Hendly Schmilesové, z niž lid vybájil polskou královnu; náhrobek židovského mecenáše a dobroděje pražské obce židovské Mardocheje Mayzla, z r. 1601.; učeného Davida Ganze a j. Na jednotlivých náhrobcích pozorovati lze různá symbolická vyobrazení, znaky to jednotlivých pokolení židovských; tak značí dvě ruce kmen Aronův, konvice kmen Levi, vinný hrozen kmen Israel a pod. Hromady kamení na jednotlivých hrobech snesli příbuzní nebo přátelé na znamení lásky a úcty. Při nové regulaci židovského města zůstane starý hřbitov z valné části zachován.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

380. CHRUDIM. Čilé město, spojující krásu starožitných památek s moderní úpravností. Rozkládá se po obou březích Chrudimky a do mírného návrší se táhnouc, skýtá již z dáli, v rámci krajiny celkem jednotvárně se vlnící, pohled roztomilý, jemuž směle vypjaté obrysy arciděkanského chrámu Nanebevzetí P. Marie dodávají zvláštního, v paměť se vrývajícího rázu. Mnoho uměleckých vzácností chovající chrám, jehož presbyterium již ze XIII. stol. pochází, obnoven 1857—79. Fr. Schmoranzem v celé ryzotě své gotiky. Mimo kostely sv. Kříže, sv. Michala, sv. Kateřiny, sv. Josefa starobylostí pozoruhoden renesanční dům Matěje Mydláře ze XVI. stol., s věží minaretového tvaru, zvanou obecně hvězdárnou. Utěšeně zřízen rozsáhlý sad. Na slunných stráních okolí daří se révě. Z dějin Chrudimi stůjž jen, že poprvé jmenuje se jako hrad župní r. 993. v darovací listině kláštera břevnovského. R. 1307. zapsána věnem ovdovělé královně Elišce Polské, k jejímuž rozkazu musela přijati k přezimování posádky švábské. Za válek husitských stála při Táborech, později při reformaci, sdílejíc statečně všechny osudy českých dějin. Strašně trpěla za války třicetileté, často též velikými požáry, naposled ještě r. 1850. Dnes nezbylo stopy minulých utrpení. Město zkvétá průmyslem, obchodem, školstvím, probudilostí obyvatelstva. Znám je hudební ruch chrudimský, známa divadelní představení, jimž zbudován útulný stánek. V Chrudimi působí Nestor českých skladatelů Hnilička, dramatický spisovatel a poslanec dr. Pippich, humoristé bratři Gallatové. Ze slavných rodáků chrudimských uvádějí se Lupáč, Kornel ze Všehrd, Svěch z Paumberka, malíři Radouš a Kubata, Jos. Ressel a J. N. Štěpánek.

JAROMÍR BORECKÝ.

FOT. J. VILÍM V PRAZE

381. ŽELIV. Modli se a pracuj! Takové heslo maní vynoří se v mysli poutníka při pohledu na Želiv. Tam na ostrohu mezi kamenitou Trnavou a líbou Želivkou vypíná se bělavý konvent Praemonstratský vedle chrámu Narození Panny Marie a farního kostelíka sv. Petra i Pavla. Tam žalmy zněly od léta 1139., tam žalmy pěl náš lid, když vlast úpěla, a tam ty černé hvozdy i kamenité, skalnaté role zvaly ku tvrdé práci. Bratří řádu sv. Benedikta pobyli na Želivě jen devět let. S umělým Reginaldem odešli do družné Sázavy r. 1149. a na jich místo uvedeni synové sv Bernarda ze Steinfeldu na Rýně. Přízeň knížecí a královská slunila bohatý klášter, když požár zničil r. 1375. chrám i konvent, vystavěný znovu v slohu gothském. Válka husitská rozprášila mnichy, a statky klášterní uchvátili světští páni. Teprve Ferdinand II. vybavil zboží k rukám Praemonstratů na Strahově, a léta 1643. obnoven klášter Želiv i opat zde znovu usazen. Dům pokoje a vědy vyslal pak řadu učených bratří na gymnasium do Brodu Německého, a v síních klášterních pěstovali vlastivědu kněží Viktor Bezděka a Jeroným Solař. Sbírky při klášteře chované vynikají znamenitým bohatstvím; škoda, že nejsou přístupnější a znovu srovnány. S obou stran tulí se k malebné řece vesnice Želiv. Tichý útulek mnichů přečkal slovanskou Sázavu, německý Vilémov i bohatý Sedlec.

KL. ČERMÁK.

FOT. G. DVOŘÁK V NĚM. BRODĚ.

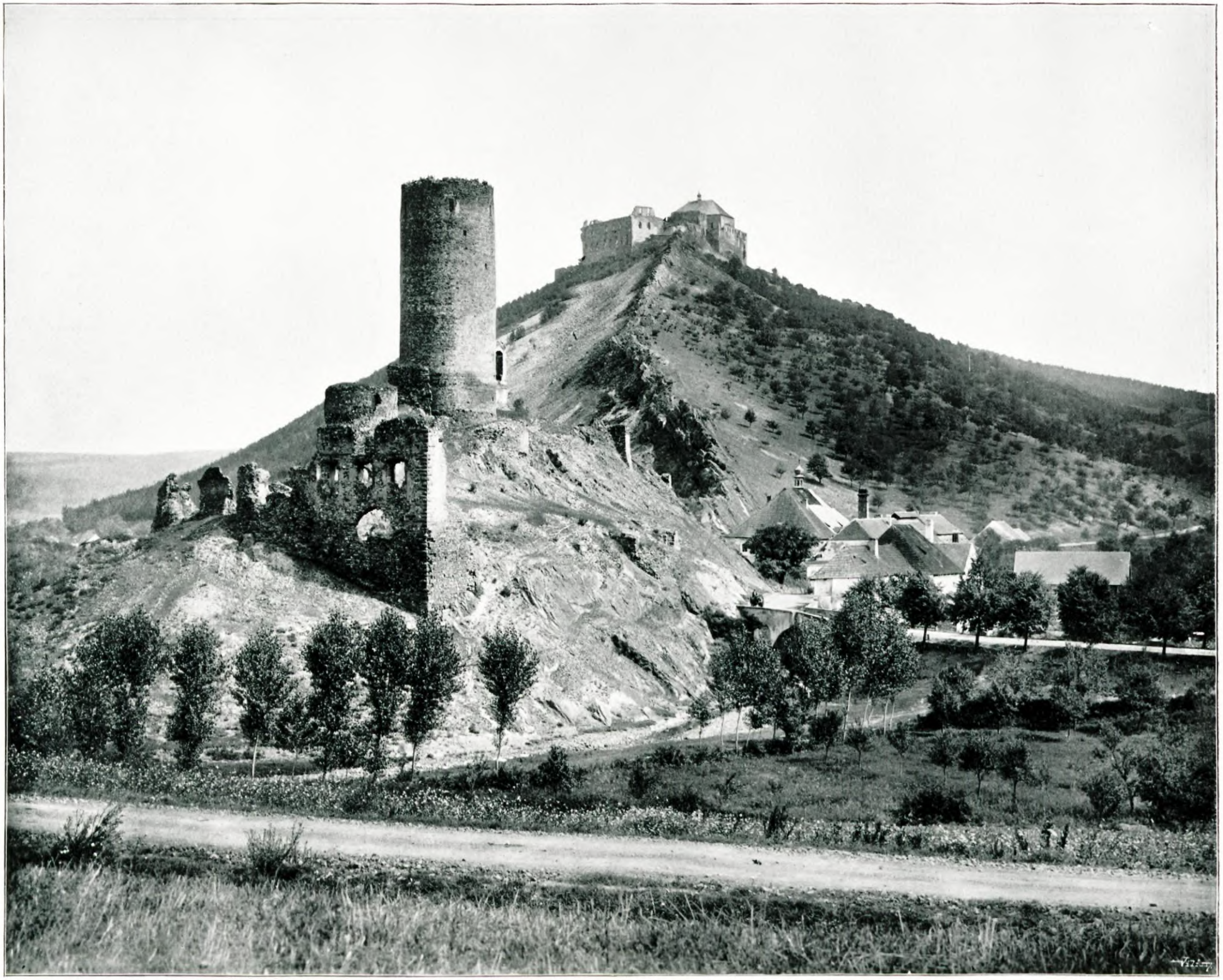

382. ŽEBRÁK A TOČNÍK. Asi hodinu od města Hořovic vzdáleny oživují zříceniny hradů Žebráka a Točníka střízlivou celkem krajinu. Točník, jenž zvedá se na strmém vrchu, dosti neschůdném, viděti jest na kolik hodin cesty, a svítí-li jasně, soudí se na špatné počasí. Žebrák na nevelkém kopci pod ním, nad rybníkem a potůčkem jest obrazem zmaru a rozpadající se slávy. Zbylo z pevného kdysi hradu, z jehož podhradí vzniklo vlídné městečko Zebrák, již jen několik zdí a kulatá věž. Více vzdoroval zlobě času Točník. Tam ještě vedle hradní brány, ozdobené starými znaky, spatřujeme pevné dvoupatrové stavení s hradní kaplí. Ale i tu jako na Žebráku obestírá tě smutek, ruiny. Představuješ si veselý život, který kdysi na obou hradech vířil, zdá se ti, že vidíš vyjížděti z hradní brány se smečkou psů za jásavých zvuků polnic lovčí družinu s králem Václavem v čele do hlubokých lesů, které se tu kolem kol kdysi vlnily, a které do dneška stranou ku Křivoklátu a Zbirovu spatřuješ — ale krákot vrány poletující nad troskami budí tě ve skutečnost. Je tu tak ticho!

Ticho. Ku tvé staré hrázi
s fanfarami nepřichází
vzácných lovců řada;
jen, jak jarní vítr duje,
kus tvé stěny ulamuje,
a ten kámen padá.

Jsi tak jako žebrák vskutku,
opuštěný, plný smutku,
rozjizvené líce;
ale ještě víc to bolí,
že ten národ kolem v poli —
není o nic více!

ANT. KLÁŠTERSKÝ.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

383. Brno. Nejjižnější cíp planiny Kunštátské, mezi Svratkou a Svitavou rozložené, končí vrchem, na jehož temeni bývalý hrad Špilberk (nyní kasárna) k nebi se pne. Pod tímto vrchem prostírá se v mocném oblouku Brno, hlavní město moravské, rakouský Manchester. Vystup na Špilberk, učiň procházku strmými sady kolem hradu, pokocháš se vyhlídkou vzácné řídkosti po městě i okolí. Nejpěknější pohled jest s hradební zdi u brány, jež vede do hradu. Odtud i náš obraz. Je jím zachycena ona část města, jež na úpatí k východu leží a mezi chrámem Tomášským (vlevo) a Minoritským (vpravo) se rozkládá. Části severní (Nové ulice) a jižní (posvátný Petrov) obraz nepojímá. Mezi budovami v popředí spatřuješ: Průmyslové museum, kasárna, palác barona Pražáka, měšťanskou školu prince Rudolfa a za ní Besední dům. Z moře budov vyniká věž chrámu sv. Jakuba se štíhlou střechou (zvláštnost brněnská), za ní věž kostela garnisonního, městské divadlo a celnice. V temném pozadí zříš věže kostela Zábrdovického, Židenice a Julianov. Horizont lemují výběžky vysočiny Drahanské s Bílou horou. — Brno má přes 100.000 obyvatel národnosti české a německé. Moc je v rukou německých, ač je Čechů většina. Dle posledního sčítání byly čtyři devítiny obyvatel české. Zámožnost občanstva je značná, ale nestejnoměrně rozdělená. Letošní přihláška daňová vykazuje 37 milionářů, z nichž je 10 židů a 1 Čech.

Josef Hladík.

FOT. K. PIETZNER V BRNĚ

384. NÁMĚSTÍ V RAKOVNÍCE. Rakovník, stará župní osada, povýšeno na město nejspíše již za Přemysla II., bývalo odedávna ve zvláštní lásce a pozornosti králů českých, o čemž svědčí jeho mnohé královské výsady a privilie od dob krále Jana až po krále Jiřího. Starý ráz jeho založení, i po zrušení hradeb druhdy je obklopujících, je na prvý pohled zřejmý. Na východní straně velkého, podélného náměstí, jehož pravou část zakončuje budova dívčí školy, zvedá se z pestré zeleni nejkrásnější budova rakovnická: gothický chrám sv. Bartoloměje. Původní stavba byla nejspíše románská. V neznámé době obehnán chrám zdí a příkopem, po ohni pak r. 1349. vystavěn znovu v gothice. R. 1422. vypálen znova. V polovici XV. století budován opět. Léta 1505. opatřen krásnou z pískovce mistrovsky provedenou kazatelnou. Nynější podoby nabyla stavba dle náčrtku architekta Josefa Mockra značným nákladem po několikaleté práci r. 1896. Vlevo od kostela k severní straně strmí »stará zvonice«, jež vyzdvižena po roce 1517. způsobem šestihranným. V ní chovají se dva mohutné zvony, z nichž větší »Žebrák« obestřen je mnohou pověstí. Rakovničtí rádi a to právem svým »Žebrákem« se pochlubují. Jeho hlas je mohutně velebný a přece tak dojemně měkký. Také tato zvonice r. 1896. slohově opravena. Za kostelem k východu dumá o starých lepších časech osamělá »Pražská brána« z r. 1515. opatřená čtyřmi rožními vížkami. Je nyní dosti sešlá. Však doufejme, že za nedlouho také ona dočká se žádoucí důkladné opravy. Zasloužila by jí.

KAR. HŮLKA.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

385. SEDLECKÁ KOSTNICE. Každý kdož zavítá do staroslavné Hory Kutné, aby seznal proslulé památky českého stavitelského umění, neopomene navštíviti sousední Sedlec, bývalé slavné Čisterciácké opatství, které založeno r. 1142., po šest století zde blahodárně působilo. Památkou po klášteru tomto je velkolepá, neobyčejnou velebností každého navštěvovatele uchvacující svatyně, chrám P. Marie (viz obraz číslo 109), a není pověstná *kostnice Sedlecká*, kde každého roku, v pondělí velkonoční, shromažďuje se tisíce poutníků z širého kraje Čáslavského. Na prastarém pohřebišti zdejším zbudována byla kaple ku konci XIII. století; pověst vypravuje, že opat Jindřich II. z cesty své z Jeruzaléma přivezl s sebou posvátnou zemi z hory Kalvarie a rozsil tuto po hřbitově sedleckém. Tím stal se hřbitov v tehdejším lidu pověstným a pohřbeno zde neobyčejné množství zemřelých, jak zápis kronikáře z r. 1318. svědectví vydává. Chrám sestává ze dvou částí. Dolní kaple zasvěcena je »památce věrných zemřelých«, a horní »Všem svatým«. Bouře válek husitských i tohoto místa se dotkly, a v nynější podobě byl chrám teprv r. 1661. znovuzřízen. Poslední oprava stavební stala se r. 1870. a současně byly i kosti zde uložené přerovnány nákladem majitele velkostatku knížete Karla ze Švarcenberka. Kdož poprvé vstoupí do kostnice Sedlecké, neubrání se hlubokému dojmu. Po stupních sestoupíme dolů a s posvátnou úctou prohlížíme sobě tuto snad jedinou svého druhu výzdobu chrámovou. Kosti lidské tvoří v čtyřech rozích obrovské hranice, klenby ověnčeny jsou řetězy z lebek, stěny ozdobeny draperiemi z různých kostí a uprostřed visí velký lustr z kostí a lebek důmyslně sestavený. —

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

ANT. MATERKA.

386. SÚLOVSKÉ SKÁLY. Slovenského tohoto Abršpachu dojdeme od Považského městečka Předmíra za malou hodinu. Vkročíme tu do těsné doliny, na jejímž dně potok se řine, a která nejdříve v severovýchodním, dále však v jihovýchodním směru do vápencového zaryta je pohoří. Mocně tu kupící se skály jedna druhou přesahují, ty nejrozmanitější tvoříce podoby. Náhle pošinou se k sobě tak, jako by další cestu chtěly nám uzavříti, projdouce však skalní tou těsninou, překvapeni staneme před úchvatným obrazem. Mníš, že zkamenělo tu nějaké město prasvěta se svými chrámy, paláci, sloupy, věžemi, ba i obyvateli, čekajícími na kouzelné slovo odkletí. Tu vidíš skupinu chat, tam nádherný palác, onde kazatelnu, velkolepý amfiteatr, skalní pilíře a sloupy a mezi tím různé skupiny lidí a zvířat. Zvláštní tyto podoby skal, které vlivem povětří neustále se mění, vysvětlují se jich složením z oblázků a opuky. Ale i ruka lidská zanechala slabou svou stopu v tomto zakletém světě: na temeni skály Roháče, panující všem ostatním, jen s namahánim rozeznáš skrovné zbytky hradu Súlova, vtěsnaného někdy mezi tři do trojhranu postavené skalní balvany. Hrádek tento stál již r. 1193. Ferdinand I. daroval jej dvořanu svému Šebestiánu ze Syrmie, jehož potomci odtud Súlovskými se nazývali. Ještě r. 1710. držela se zde malá císařská posádka statečně proti vojům Rakoczyho. Na úpatí Roháče tulí se malá osada Súlov. Skalní toto údolí jest jediné svého způsobu nejen na Slovensku, ale i v celých Uhrách, a návštěva jeho každého přítele přírody hojně odmění.

B. BERNAU.

FOT. M. STERN A SYN V TRENČ. TEPLICÍCH.

387. Z ÚDOLÍ DOUBRAVY. Ke krajinným partiím turistům našim nejméně známým, proto však neméně zajímavým náleží zajisté žleb Doubravy v Čáslavsku, říčky to, která as 3 hodiny k východu od Chotěboře z rybníka pod městečkem Krucenburkem se rozkládajícího vzniká a na to ještě dva menší rybníky protéká. Od vsi Bílku béře se Doubrava údolem divokoromantickým, jehož oba svahy, sestávajíce z obrovských skalin prahorních, z části jehličnatým, z části listnatým lesem jsou porostlé a stále se střídající scenerií překvapují. Místy je údolí toto tak úzké, že chodec po kamenech se břehu na břeh musí přeskakovati, by těsninou dostal se kupředu, ano na jednom místě, kde Doubrava vodopád as 3 m. vysoký tvoří, nelze bez nebezpečí úžlabinou ani se prodrati. Jeden z nejmalebnějších bodů je tak zvaný Čertův stůl, spousta to skalin jako věže nakupených na břehu pravém, kdežto na levém ční na strmém útesu rozvaliny hradu Sokolova. Mezi hradní skalou a Čertovým stolem tvoří říčka vír, o němž lid vypravuje si různé pověsti. Od tohoto místa šumí Doubrava ještě as hodinu malebným úžlabím, až toto zponenáhla se rozšíří a mezi lukami a ovocnými sady mlýny a pily se objeví. Naše vyobrazení představuje partii u t. zv. Horního mlýna, pravý to typ českých mlýnů, obklopených idyllou krajiny a oživených v rythmickém klepotu běhouna veselým rozmarem umoučeného pantáty a svižných mleček. Příležitostně budiž podotčeno, že v mlýně tomto narodil se r. 1854. populární belletrista český Ignát Herrmann. Mlýn leží as čtvrt hodiny od Chotěboře, ke kterémuž městu i náleží. Níže tvoří údolí Doubravy ještě leckterou malebnou partii, avšak žádná z nich oné zmíněné se nevyrovná.

FOT. J. VILÍM V PRAZE. RED.

388. VOŽICE. V příjemné poloze vysočiny Táborské rozkládá se na svahu skalnaté homole, s jejíhož zalesněného temena kaple Marianská shlíží, město Mladá Vožice, as 300 domů a málo přes 2000 obyv. čítající. Zvláštních nějakých památností nemá, an děkanský chrám sv. Martina, ač založením velmi starý, v nynější své podobě teprve z konce minulého stol. pochází. Oltářní obraz je od Berglera, pěkná křtitelnice z r. 1637. Nevysoká, o samotě stojící zvonice je zbytek původní kostelní stavby. Také hřbitovní kostel sv. Mikuláše připomíná se již v době předhusitské. Kapli Matky Boží na vrchu »Hrad«, skládající se z rotundy s klenutou kopulí a lodi čtverhranné, dal postaviti r. 1645. Kryštof Pavel Přehořovský z Kvasejovic. Za starodávna vypínal se na místě tomto hrad Vožický, původně zeměpanský, jehož purkrabí byl ve XIV. věku předním úředníkem v Chýnovsku. Sám císař Karel byl jednou r. 1352. dvorem na hradě Vožickém. Král Václav zastavil r. 1412. Vožici bratřím z Ronova, z nichž Materna v době husitských válek na hradě seděl. — Lid okolní přilnul záhy k učení Husovu, odbývaje na blízkém vrchu, Beránek řečeném, své hromady. Když po bitvě u Sudoměře r. 1420. obrnění jezdci království osadili Vožici, tehdáž plaňkami obehnanou, vpadl na ně Žižka a mnoho jich tu pobil a zjímal. Po osmidenním dobývání zmocnil se i hradu, jejž vypálil. Materna z Ronova však znovu hrad opevnil a odtud válku proti Táborům vedl. Proto vrchní hejtman těchto, Jan Hvězda z Vícemilic, obehnal Vožici v polovici září 1425. a dobýval ji plných pět neděl. Přes statečnou obranu, a ač i Hvězda sám postřelen jest při dobývání smrtelně, donuceni obráncové vzdáti se a propuštěni od umírajícího vůdce Táborů velikomyslně na svobodu; hrad však pobořen. Zbytky jeho, ještě r. 1691. patrné, zmizely úplně teprvé roku 1827.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

389. ZÁMEK ROUDNICKÝ. Roudnice na úpatí Řípu a v kraji snad nejdříve Čechy zalidněném jest osada asi velmi stará a jméno své má prý od železné, rudonosné rudy, dosud tam se vyskytující. Je to jedno z nejprobudilejších českých měst a jsouc na ráně mezi Prahou a Drážďany, přímo na vodní cestě Labské a na staré dráze tudy do Saska vedoucí, jest čilé i obchodem i průmyslem. S předměstím Hracholusky a Bezděkovem zaujímá mírný svah na levém břehu Labe a zejména s vyšších míst, jako z gymnasia a výšin za městem naskytuje se úchvatný pohled na labskou nížinu, Středohoří české, Rudohoří a všechen žírný kraj kolkolem, z něhož nad míru malebně vyniká homole Řípu, olesněná, s bílým kostelíčkem sv. Jiří na temeni. Město samo neposkytuje mnoho kras a zajímavosti, leda proboštský chrám Panny Marie a pak zejména knížecí zámek, jejž obraz náš přináší, omezující s parkovým návrším jednu stranu náměstí dosti sráznéhо, ale prostranného. Zámek byl vystavěn ve druhé polovici XVII. věku ve slohu tehdejší doby od mistrů italských Luraga a Porty, tvoří pravidelný čtverhran s vysokou věží nad jižním vjezdem a obsahuje mnoho a rozsáhlých místností, zvláště obrazárnu a pak velikou znamenitou knihovnu, k níž základ položil již v XV. věku učený Bohuslav Lobkovic z Hasištejna, jakož panství roudnické náleží od drahných časů knížecímu rodu Lobkoviců, kteří od r. 1786., co vévodství Zahaňské ve Slezsku jest prodáno, přijali titul vévodů z Roudnice. Klášter roudnický byl prvním řehole augustinianské v Čechách a dle základní listiny Jana z Dražic jen dobří Čechové sem směli býti přijímáni, neboť, jak tam se praví, »mnohou zkušeností byli jsme poučeni, že národu Českému národové jiní jsou nepřátelští«.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

RED.

390. DOBRONICE NAD LUŽNICÍ. Z půvabného dosud, však velkému obecenstvu málo známého údolí Lužnice podali jsme již pohledy na Klokoty a Bechyni, dnes pak přinášíme jako další partii vyobrazení malebných rozvalin hradu Dobronického, jehož okrouhlá věž a rozpadávající se zdi s výšiny pravého břehu v čistém toku Lužnice se shlížejí. Pod nimi na samém břehu skrývá se v stromoví několik chaloupek; osada sama s bývalým farním, nyní filialním kostelem, leží na planině výše hradu. Na místě někdejšího poplužního dvora spatříš nyní několik chalup; na předhradí zbyla ještě stavení bývalého pivovaru, bytů pro čeled a stáje; nádvoří proměněno v sad. Z hradu samého, v přední a zadní zámek rozděleného, zbývají pusté zříceniny, nad nimiž strmí mohutná věž. Tvrz Dobronická již ve XIV. věku byla sídlem rodu soujmenného, po němž v držení jí rytíři z Kraselova, z Malovic a z Dubu následovali, až r. 1455. mocný Oldřich z Rožmberka ji získal a v tvrdý a veliký hrad přestavěl. Avšak Rožmberkové neudrželi Dobronic, které po mnohých změnách držitelů konečně roku 1691. koupí kolleji jesuitské u sv. Klimenta se dostaly a ku statku Opořanskému připojeny byly. Prostranný zámek zařízen jest v residenci, by chovanci mohli zde tráviti o prázdninách. Když však r. 1773. řád byl zrušen, uhodila i Dobronicům (jako Krašovu, Okoři, Bezdězi, Pecce a j. státní správě propadlým památným hradům) hodina zkázy. Roku 1790. byl hrad rozmetán.

RED.

FOT. J. ŠECHTL A TÁBOŘE.

391. Helmovy mlýny v Praze. Je to také kus pittoreskní Prahy, který rozkládá se po pravém břehu Vltavy hned proti ostrovu Korunnímu, mezi nádražím dráhy severozápadní a ostrovem Primatorským. Je to divná klikatina uliček, po výtce ještě starých, a jen sem tam nový nějaký činžák, vysoko se pnoucí nade stará nízká stavení, působí, — smíme-li tak říci, — rušivě v té obstarožné čtvrti. Zde je skrovný kostelíček sv. Klimenta, podle všeho asi první to svatyně osadníků Poříčských, jak slul celý tento povltavský kout; teď slouží kostelíček české obci evangelické vyznání helvetského, od níž koupen byl roku 1850. ku konání bohoslužeb, a zlatý kalich ve průčelním štítu svědčí zřejmě o novém jeho zasvěcení. Od kostelíka podél břehu Vltavina směrem k severu táhne se řada mlýnů, a to: Nové mlýny, Lodní mlýny a Mlýny Helmovy, jež přinášíme na našem obraze pro jejich rázovitost a statnost. Mlýny Helmovy tvoří seskupení budov, které zůstává malebným i přes neúpravný plot a neúhledná stavení dřevěná, — či snad právě proto jsou tak poutavými uprostřed moderně se vyvinujících částí okolních. Je v nich kus venkova, zvláště vzhledem k Vltavskému okolí, k těm ostrovům tak zeleným v době letní, i k jezu, který u Helmovských mlýnů končí; a také kus Benátek je v pohledu na část pobřeží k mlýnům Lodním a od těch zase ke Mlýnům Novým, čnícím vysoko nad hladinu Vltavy.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

392 LITOMĚŘICE. Pod č. 36. podali jsme pohled na náměstí litoměřické, středisko to celého města s nejstaršími a nejpamátnějšími budovami. Dnes předvádíme pohled od Labe na historicky nejdůležitější bod města, na kmenový totiž hrad dávných Lutomiriců, na jehož místě nyní biskupský dóm a residence se pyšní. Pahorek tento mezi Pokratickým potokem a Labským břehem ještě v XVII. věku obecně nazýván byl »Hradcem«, a na něm brzy po osazení krajiny od Slovanů založen byl hrad kmenový, kdežto dole u vody bylo tržiště, do něhož ústila stará silnice od Ústěku sem vedoucí a již r. 1088. připomenutá. Na hradě sídlil do Boleslava I. zvláštní kníže, snad z rodu Vršovců v krajinách těchto dominujícího. Dávný hrad Litoměřický viděl ještě lesk rodu toho, jehož člen Mutina jeví se nám zde r. 1096. jako první známý župan knížecí. Po založení nového města Litoměřic Václavem I. na výšině severovýchodně od župního hradu zanikl tento záhy, a na staroslovanském hradišti zbyl jen kollegiatní chrám knížetem Spytihněvem vystavěný s proboštstvím a byty kanovníků. Když pak r. 1655. Ferdinand I. v Litoměřicích zřídil biskupství, změnila se stavbou residence biskupské a nového chrámu na místě staré basiliky podoba pahorku, na němž župní hrad stával, velice. V témž pořadí, dále k jihu, vystavěn také chrám a klášter jesuitů. — Vnitřek dómu biskupského je skvostný, chová 13 oltářů, z nichž dva zdobeny jsou obrazy Škretovými, jeden dílem Kranachovým. V presbyteři je hrobka obou prvních biskupů Schleinitze a Sternberka. Chodbou spojena je s chrámem residence, v letech 1694—1701 vystavěná, se znamenitou knihovnou a obrazárnou. Z oken biskupství otvírá se na Polabí vyhlídka čarokrásná.

RED.

FOT. K. FIETZNER V TEPLICI

393. ŘEŘUŘEC (Hora Třístoliční). Řeřuřce, čili v otrockém překladu z němčiny Hory třístoliční, dostoupiti lze snadněji z bavorské strany, leč namáhavější cesta, od Plekenštýnského jezera vzhůru jest půvabnější. Stoupáme-li od jezera stezkou k pomníku Štifterovu, shlédneme od úpatí jeho rozkošný ten klenot smaragdový, krásné údolí Vltavino, vroubené pohořím Zelnavským a v dálce rozložitý Blanský les. Odtud dostoupiti lze vrcholu Plekenštýnu, složeného z ohromných balvanů žulových, a konečně cestou jinak dosti neschůdnou tak zvaného Trojmezí, odkud za $^{5}/_{4}$ hodin přijde poutník na vrchol hory Třístoličné — Řeřuřce. Balvany kamenné jsou zde amfiteatrálně skupeny a jeví se následkem zvětrání jako veliká vydlabaná sedadla. Mezi těmi v pravo, v levo vedou na nejvyšší bod hory vytesané schody, kde jest zábradlí a v novější době veliké deštníkové přístřeší, kde před častým deštěm lze se aspoň na chvíli skrýti. Vyhlídka s Řeřuřce je rozkošná. Lze spatřiti za jasného dne modravé pohoří Dachstýnské; Alpy Solnohradské a jihovýchodně pohoří sv. Tomáše. Lid okolní slaví zde co rok vždy 25. července jakous slavnost národní, ku kteréž i lid z Bavor přicházívá.

A. HEYDUK.

FOT. JAN KOPECKÝ V PRAZE.

394. Úsov. K nejstarším osadám v Olomúcku náleží Úsov, někdy hrad zeměpanský a středisté vlastního úkrají. Již r. 1107. se připomíná. V XIII. věku vedla z Olomúce silnice na Úsov, kdež mýtné se vybíralo. Nynější, na příkrém pahrbku nad stejnojmenným potokem Úsovkou obtékaným městečkem strmící zámek ukazuje různé slohy stavební. Vlastní palác, třípatrová to budova, byla teprvé r. 1691. knížetem Janem Adamem z Liechtensteina vystavěna; na starší části spatřují se znaky pánů z Vlašimi a z Bozkovic, kteří v XV. a XVI. věku Úsovem vládli, a zachovaná dosud opevnění s šesti baštami pocházejí ze starší ještě doby. O někdejší důležitosti Úsova svědčí, že městečko ve znaku českého lva užívá. Čítá nyní as 2000 obyvatel. Děkanský chrám sv. Jiljí, původně prastarý, byl r. 1736. nově zbudován; jen na zvonici zachovaly se staré zvony. Jako jiné zeměpanské hrady, dostal se i Úsov záhy v soukromé držení; již král Jan zapsal jej bratřím Jaroslavu a Vojtěchu ze Šternberka, a markrabě Karel prodal jej témže jako manství za 2300 hřiven r. 1343. Avšak již r. 1366. náležel Úsov opět koruně, a markrabě Jan odkázal jej r. 1371. synu Prokopovi. Potom (po r. 1407.) zastaven Otě, bratru Albrechta z Gurvic, od něhož jej s povolením krále r. 1416. Jan z Vlašimě vyplatil, jehož rodu pak skorem po celé jedno století náležel. Vladislav II. dal Úsov hrad s městem Litovli r. 1513. Ladislavovi z Bozkovic na Třebové. Od Bozkovců přešlo panství Úsovské r. 1598. dědictvím na knížata z Liechtensteina, k jichž majorátu podnes náleží.

B. Bernau

FOT. R. BRUNNER DVOŘÁK V PRAZE.

395. VELKÉ MEZIŘÍČÍ (MEZIŘÍČÍ NAD OSLAVOU). Stručné dějiny města, jakož i vyjmenování budov historicky neb architektonicky památných podány pod č. 212. tohoto díla. Městečko, jako mnoho jiných. Zasmušilý zámek, jehož vznik klade pověst až do časů Samových, tvrdé sídlo bývalých pánů, shlížející hrdě s příkrého zalesněného ostrohu, massivní chrám, pod jehož klenbami přehnaly se bouře náboženské, rozlehlá radnice, znešvařená až k nepoznání tak zvanými obnovami, česko-bratrské »gymnasium illustre«, v jehož síních posvěcených vědě vaří se dnes Gambrinův nektar na matení rozumu — a nuzné zbytky hradeb — to je historie. Hejtmanství, soud a četnická stanice — školy obecné a měšťanské, škola rolnická a večerní průmyslová — požehnaná řada spolků — nepříliš četné tovární komíny — pošta, telegraf a železná dráha, která se zastavila v rozběhu, jako by tady končil svět — to je přítomnost. Vysoká kostelní věž — zkamenělý pastýř z báje — obzírá zadumána bílé domky, jež rozběhly se daleko do těsných údolíček a usadily na březích dvou horských potoků slévajících se pod vnitřním městem v řeku Oslavu. Za starých dob provozována zde různá řemesla, a měšťané byli bohatí, do nedávna ještě kvetlo soukennictví. Velký průmysl zahubil vše, ale městu náhrady neposkytl. Dnes živí se obyvatelé pracně ze svých žitných lánů a slouží řemesly svými nejbližšímu okolí. Okolní krajina však vyniká zvláštními půvaby. Četná malebná údolíčka, vyhloubená v žule, skalní útesy a obrovské balvany, divoce rozmetané po stráních, svěží louky, borové lesíky, březové krásné háje a rozsáhlé černé hvozdy činí okolí meziříčské způsobilým za letní útulek velkoměšťákům jako málokteré jiné.

VLADIMÍR ČECH.

FOT. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

396. MARTINSKÁ STĚNA v Teplici (Weckelsdorfě). Pravá Martinská stěna, vysoká příkrá skála vápencová, stojí v Tyrolech u Zirlu. Zbloudil na ní jednou císař Maximilian I., lově kamzíky, a upadl tak do velkého nebezpečí života, neboť nalézal se nad hrůzným srázem a neznal cesty nazpátky. V kritickém okamžiku, kdy lid dole shromážděný vzdával se již naděje na zachránění císaře, objevil se u císaře neznámý muž a svedl jej se skály. Dole císaři zmizel v davu, ale legendy o příhodě té sepsané chtějí tomu, že to byl anděl. V Teplici mají také Martinskou stěnu. Žádný císař sice na ní nezbloudil, a také andělé se na ní neobjevují, leda že byste bílý obláček časem zdánlivě jí se dotýkající chtěli za sněžné roucho andělské pokládati, ale co na tom. V Teplici mají ve skalním městě i *Sibiř* a *Italii*, mohou tedy také dobře míti Martinskou stěnu, když už se tam bez lákavého názvu žádná skalina neobejde. Každým způsobem je i Martinská stěna Teplická, třeba že výšky pravé Martinské stěny nedosahuje, zjev imposantní. Příkré útesy skal pískovcových stojí tu jako nedobytná hradba přírodní pevnosti, a běložlutá jejich barva ostře kontrastuje s tmavou zelení lesní. Myslím, že pouhý pohled zdola zažene všetečnému turistovi chuť proslaviti se na srázných těch skalinách.

A. KLÁŠTERSKÝ.

FOT. A. LEHMANN V TRUTNOVĚ.

397. MĚSTO BÍLOVEC v Opavském Slezsku se starým svým zámkem uprostřed má polohu pěknou jako málo které město slezské. Leží půvabně na pahorku, nad nímž vždy dál a dále zdvihají se hory, pod nimiž rozlévají se šumivé potůčky do kraje vynikajícího krásou přírodní a bohatého troskami bývalých ohrad, o nichž nejedna pověst v ústech lidu koluje, o pohlceném městu, o studánce sv. Cyrilla a j. Bílovec, založením prastarý, povýšen na město Vokem z Kravař koncem století XIV. V druhé polovici XVI. stol. koupil Bílovec Mikuláš Pražma z Bílkova, po němž zdědil zboží to syn jeho Bernard, který zámek zvětšil a přestavěl. Poslední potomek Pražmův Karel prohlášen však po bitvě bělohorské za rebela, a statky jeho r. 1626. zabaveny. Sňatkem nabyla v r. 1649. Bílovec rodina Sedlnických z Choltic. — Město honosí se mimo radnici pěkným farním chrámem sv. Mikuláše ze XIV. stol., později vkusně přestavěným. Kvete v něm průmysl vlnařský a soukennický vedle čilého obchodu s plátnem, ale dlouho myslím potrvá, nežli se vrátí do něho starý český duch, a oživnou vzpomínky na energické pány z Kravař, kteří jím druhdy vládli.

DLE FR. SLÁMY.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE

398. Beckov. Nedaleko Nového Města Považského, na protějším břehu bystře proudící řeky, leží slovenské městečko Beckov, památné jako rodiště zemřelého vůdce Slováků dra. Miloslava Hurbana. Nad městečkem vypínají se na olbřímím, od sousedního pohoří jako násilím odervaném skalním balvanu velkolepé zříceniny slavného druhdy hradu Beckovského, jenž r. 1729. zničen byl požárem. Jen nuzné zbytky nástěnných maleb v gotické hradní kapli svědčí o bývalé nádheře horního zámku již valně rozpadlého, kdežto pevné obranné stavby hradu ještě dosti jsou zachovány. Založení Beckova stalo se asi již v době pradávné, o čemž důležitá jeho strategická poloha nad samým Váhem svědčí. Bývalť královským hradem, a král Zikmund daroval jej r. 1386. Ctiborovi ze Stibořic, jehož syn byl r. 1428. hlavním říšským hejtmanem proti Husitům, když Prokop Veliký vpadl do Uher. On byl také posledním mužským členem rodu, a s dcerou jeho Kateřinou přešel potom Beckov na maďarský rod Bánffych, jichž poslední Kryštof zemřel r. 1646. Za nich sepsal kazatel Bornemissa na Beckově svou postillu, která roku 1584. vyšla tiskem a protestantismu razila půdu. V městečku, již r. 1228. připomenutém a ke hradu kdysi pevnou zdí přihraženém, nalézá se starobylý chrám. Zde narodil se také svob. pán Alois Medňanský, pilný badatel v oboru dějepisu uherského, jenž zejména také první illustrované popsání Považí vydal. O hradu Beckovském, z jehož rumů pěkná vyhlídka na údolí Váhu se otvírá, kolují mezi lidem různé, zajímavé pověsti.

B. Bernau.

FOT. M. STERN A SYNOVÉ V TRENČ. TEPLICÍCH.

399. MADER. Na stoku potoka *Velkomlýnského* a potoka *Hanifova*, jichž spojené vody pak Vydrou se zovou, leží malá horská osada *Mader*, vroubena bohatými lesy smrkovými, v jichž temný háv zdoben jest kyprým světlezeleným podrostem buků, jež svěžími hlavami svými z černého moře snětí smrkových u výš k světlu se derou. V Madru jest továrna na resonanční dříví, první v Čechách a v Rakousku, pak myslivna a villa majitele panství, knížete Schwarzenberga, jenž v době honeb srnčích a tokání tetřevův rád Mader navštěvuje; jestiť Mader rozkošně položen v klíně Šumavině, chráněn jsa ňadry mohutných obrů Roklana a Luzného, již z dálky snivě pohlížejí do balvanitého, divokrásného lože Vydry, ana po krátkém toku u pily Čeňkovy s potokem *Křemelným* se snoubí, leč zároveň jména svého se vzdává, aby jako nejstatnější a nejkrásnější sestra spanilé Vltavy vládla vodám jihozápadních končin milé vlasti až po rozvalený pomník dávné české slávy, památný Zvikov, kde sestře své prvorozené v náruči se vrhá. Mader jest roztomilé, klidné místo výletní, kde o poutníka šumavského vždy dobře je postaráno.

A. HEYDUK.

FOT. JAN KOFECKÝ V PIAZE.

400. VYSOKÝ CHLUMEC. Starožitný tento hrad vypíná se as hodinu jihozápadně od Sedlčan na temeni kuželovitého, žulového, 474 m. n. hl. moř. vystupujícího vrchu a nalézá se dosud ve stavu bytelném. Na západním úpatí jeho prostírá se malé městečko Podhradí, od něhož cesta ku první, v jednoduchém renaissančním slohu zbudované bráně a dále k dolnímu zámku vede. Zde nalézá se obydlí úřednické a pěkná čtverhranatá věž, sloužívší k ochraně hlavní brány. Horní zámek obehnán jest kolkolem hrubou žulovou zdí; ve vnitřním dvoře strmí mohutný palác o třech patrech, v jehož dvou komnatách zachovaly se vykládané dřevěné stropy. Proti němu po druhé straně dvora jsou zbytky jiného stavení a zámecká kaple. Hrad Chlumec stál již ve XIV. věku; r. 1393. náležel Purkartovi z Janovic, jehož potomci dlouho zde vládli; Jenec z Janovic a z Petršpurka, nejvyšší purkrabí, prodal po r. 1469. hrad ten Bedřichu Ojíři z Očedělic, jenž jako věrný stranník krále Jiřího odtud sousední Rožmberské statky plenil a nepřátele potíral. Ale již r. 1474. dostal se Chlumec v držení rodu Lobkovského, při němž trvá podnes. Zdeněk Vojtěch z Lobkovic zvětšil panství Chlumecké statky z konfiskace přikoupenými velice, a syn jeho Václav chtěl hrad ve slohu kasárnickém nově vystavěti, k čemuž však na štěstí nedošlo.

B. BERNAU.

FOT. R. BRUNNER A DVOŘÁK V PRAZE.

401. NÁMĚSTÍ V KOLÍNĚ N. L. ztratilo dávno už původní svůj ráz. Podloubí kolem dokola zabedněna výkladními skříněmi, staré usedlé pravováreèné domy dostaly všelijaké moderní přívěsky. Jen strana západní dosud poněkud udržela svoji podobu. Bohaté římsy barokní, vysoké štíty zdobené sochami ukazují asi na stejnou dobu (počátek XVIII. stol.). Budova nejdůležitější ovšem jest radnice, původně gotická, v letech 1887—1888 opravena dle návrhu arch. J. Weyricha ve slohu renaissančním, ozdobena bohatě sgraffitem i malbami A. Liebschera, které znázorňují část kolínské historie. V radnici mimo místnosti obecního úřadu nachází se městské museum a velmi cenný archiv, jeden z nejbohatších v celém království. — Na straně severní v rozloze 3 domů rozpíná se staré klenutí (sahající v prostředním až do 1. patra) neznámého původu — snad nějaká tržnice veřejná. Blíže Pražské ulice pak nalézá se ve dlažbě kámen zasazený na památku, že tu r. 1813. sloužena pravoslavná mše před vojskem ruským táhnoucím proti Francouzům. Ostatně jako Kolín vůbec (mimo chrám) nevyniká uměleckými památkami, též náměstí zdobeno jest pouze chudým sousoším se sloupem nesoucím Pannu Marii uprostřed, který byl postaven na paměť velkého moru r. 1680. Starý nápis při nedávné opravě zmizel. Na onen strašlivý rok upomíná ještě náhrobní kámen (teď ve zdi kostnice), pod kterým pochován byl nejenom děkan, ale i celý konvent kapucínský tehdy úplně morem vymřelý od quardiana až do frátera Marquarda. Latinský nápis v kámen vrytý končí: »Eadem lue hic mortui per 4 menses 826. Perpende, viator, dic requiem et abi!«

K. LEGER.

FOT J. VILÍM V PRAZE.

402. VRŠATEC. Zříceniny tohoto hradu, jejž Němci nazvali Löwenstein a Maďaři Oroszlanykö, a jemuž lid slovenský také říká Krvavý Kámen, vypínají se na vrcholu červeného či krvavého bradla as 930 m nad mořem činícího, z něhož dalekohledem možno dozříti Haliče, Turce, Velehradu a Trnavy. Neveliký tento hrad jest zajisté nejsmělejší stavbou v Uhrách, objímáť jako šnek skalní, vždy více se úžící kužel, jehož vrchol sotva čtvereční sáh místa skytá a i tu ještě komnatu nese, z níž arkýř nad bezednou propast závratně vyčnívá. Těžko pochopiti, jak prováděny byly tyto a podobné stavby a jak bylo možno omítnouti zdi vyvedené těsně na kraji skály. Jedno však chybělo Vršatci, voda totiž, a z příčiny té postrádal také důležitosti strategické. Kdy hrad tento byl vystavěn, není známo; v polovici XIII. stol. seděl na něm Bohumír z rodu Aba. Když r. 1439. Albrecht rakouský choti své Alžbětě daroval několik hradů Považských, byl mezi nimi také Vršatec; brzy však tento i jiné hrady dostaly se v moc Huňadovců. R. 1470. král Matyáš daroval Vršatec Melchiorovi, Kašparovi a Jeronýmovi ze Slopné, jichž rod potom od lidu nazván byl Vršateckým. R. 1577. byl pánem na Vršatci Franc. Jakučič. Leopold I. prodal hrad zatím na korunu spadlý hrab. Bräunerovi, po jehož rodu jej nynější majitelé hr. z Königseggu-Aulendorfu dědictvím drží. Nedobytného tohoto skalního hnízda povstalci v Rakoczyovské válce jen vyhladověním se zmocnili, ale jejich zde usazený velitel r. 1708. vydal jej císařským, vyhradiv sobě s amnestií i kastelánství hradu. Rakoczy potom znova oblehl Vršatec, a jen zoufalá obrana a současné nehody hlavního voje přiměly jej k odtržení a zachránily zrádce před trestem. Brzo potom byl hrad opuštěn a rychle v pusté rumy se rozpadl.

B. BERNAU.

FOT. M. STERN A SYNOVÉ V TRENČ. TEPLICÍCH.

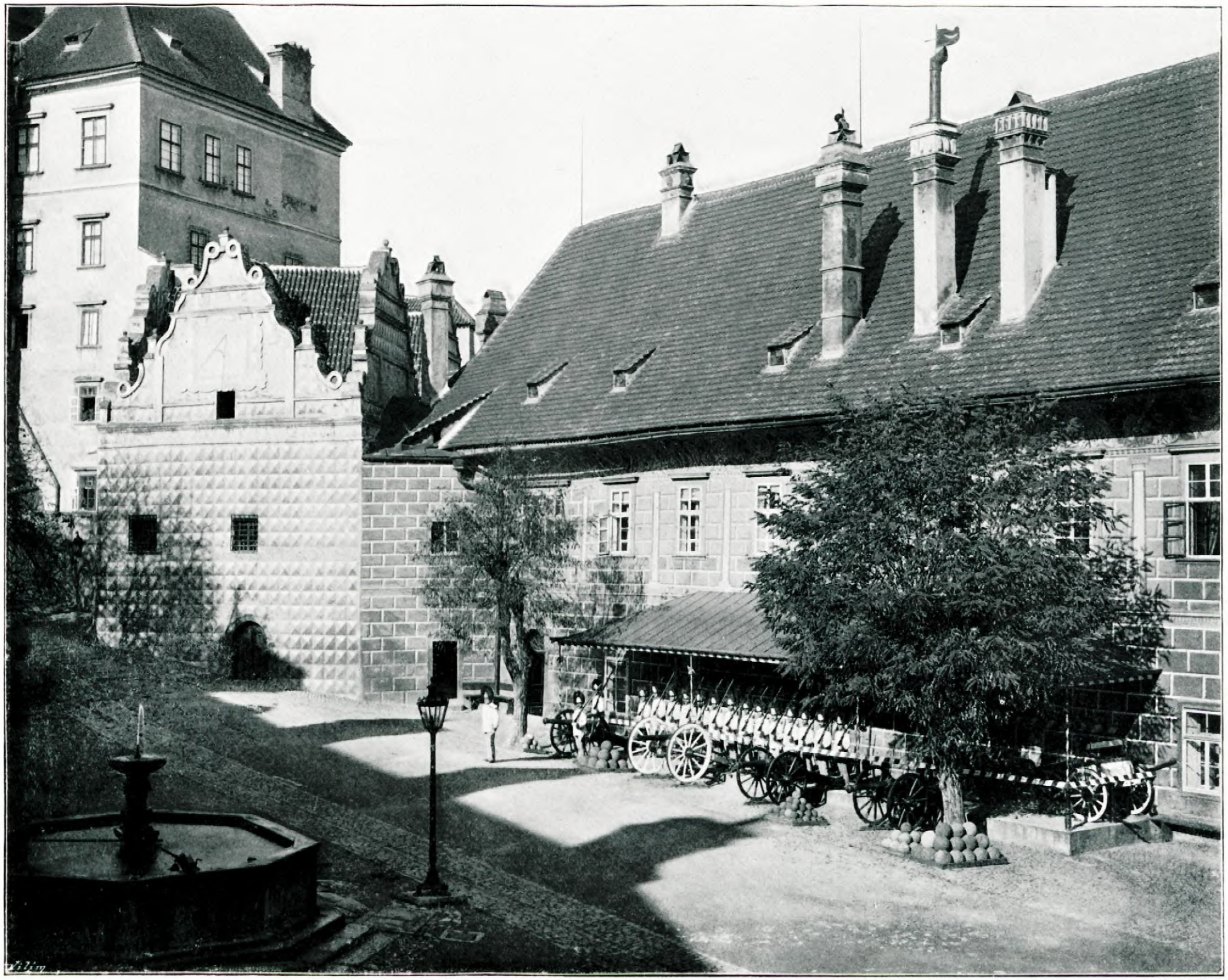

403. V KRUMLOVSKÉM NÁDVOŘÍ. Do hradu krumlovského, hrdého ondy soupeře král. hradu pražského a sídla nejmocnějších velmožů českých pánů z Růže, nyní vévodského zámku knížat ze Švarcenberka, vcházelo se dvěma cestami. Jedna vedla po schodech, druhá hlavní branou, tak zvanou červenou. Červená brána jest prostý oblouk, mřížovými dveřmi železnými uzavřený a dělí první hradní nádvoří, jinak dolní ohradou zvané, od předměstí Lateránu. Místo zdvihacího mostu, jenž ondy přes příkop zámecký vedl, jest zde nyní most kamenný se sochami Matky Boží a sv. Josefa. Část příkopu zove se příkopem medvědím; jsouť v něm posud chováni medvědi, erbovná to zvířata Ursinův, od nichž Rožmberkové svůj původ klamně odvozovali. Do předhradí vchází se branou, na niž spatřiti lze znaky Rožmberkův a Eggenberkův; průjezd zdoben je pětilistými růžemi. První, co vstupujícímu na předhradí do oka padne, jsou čtyři děla, stojící před strážnicí knížecích granátníků, jichž úbor stejný jest s bývalými granátníky pluku pisteckého. Dvě z děl jsou původu Rožmberského. Prvé má nápis: »*Ein doppelts falkoned heis ich, der rosen zu ehren bin ich;*« druhé, s vyobrazením ptáka, slove se: »Die nachtigal« a chlubí se: »*Wen nimand singen wil, sing ich, ober berg vnd dal hort man mich;*« třetí dělo je Eggenberské a čtvrté, moderní, daroval knížeti Janu Adolfu ze Švarcenberka německý továrník Krupp. Vedle strážnice jest kasino knížecích úředníků, naproti ní pak rozsáhlá budova archivu, pocházející ze skvělé doby Viléma z Rožmberka s pozoruhodnými vysedlými římsami a sgraffity, jež r. 1842. důkladně byla opravena. Na obrazu našem v levo spatřujeme část horního zámku, dům pak před ní stojící se štítem, úpravou svou ještě dobu Rožmberků hlásající, jest tak zvaná *Máselnice.*

A. HEYDUK.

FOT. J. SEIDEL V KRUMLOVĚ.

404. STŘÍBRO. Královské toto město v Plzensku nad řekou Mží položené, čítající nyní necelých 4000 obyv., již jménem svým ukazuje na příčinu založení svého jako města horního. Již r. 1188. vykázal kníže Fridrich každoročně 12 hřiven stříbra ze zdejších dolů Johanitům; od těch dob prodělalo hornictví zdejší několik dob rozkvětu i úpadku. Nejvíce kleslo po záhubné třicetileté válce; byloť Stříbro r. 1639. od Bannera, 1645. od Torstensona a r. 1647. od Vrangla úplně vypleněno. Dnes doluje se jen na leštěnec olověný a některé vzácnější kovy. Z budov městských nejznamenitější jest radnice, úhledná to stavba renaissanční s 3 mocnými, sgraffitem zdobenými štíty, potom kamenný most přes Mži r. 1555. založený, s věží uprostřed. Stříbro, v němž zrodil se roku 1373. znamenitý bohoslovec a přítel Husův M. Jakoubek, původce přijímání pod obojí a tvůrce veškeré nauky husitské, a od jehož pevných zdí r. 1427. němečtí křižáci s hanbou utéci musili, bylo ještě v předešlém století silně české, až zařízením německé normální školy r. 1774. germanisace dostala vrch. Ale teprve za naší paměti odstranil purkmistr Streeruwitz český zpěv literátů při pobožnosti rorátní a při procesích, český zpěv ponocného a česká kázání, která vždy ve 14 dnech za velikého účastenství se konávala. Ano furor teutonicus dosáhl v tomto druhdy tak ryze českém městě takové výše, že i české nápisy na kostelních zvonech musily »zářící kultuře« ustoupiti. Město prý je dnes zcela německé, aspoň při posledním sčítání napočteno zde jen půl sta Čechů. Při takových poměrech není divu.

RED.

FOT. JAR. FUCHS V PRAZE.

405. Údolí Labské u Praskovic náleží k nejpěknějším partiím v českém Polabí. Řeka, proniknuvši právě těsnou úžlabinou Žernoseckou, zde opět mocně do šíře se rozlévá, vroubíc bujné lučiny, pole a četné sady ovocné, v nichž tulí se přívětivé osady. Vlevo, na úpatí Dobrého a Kubačky, vyhlédají ze skvostných svých zahrad Litěchovice, za kterými strmá Kletečná a několik jiných kuželovitých vrcholů vyčnívá, o půl hodiny dále k západu leží na hřbetu Dobrého a na jižním úpatí Kubačky Dubkovice, rovněž v ovocném stromoví takřka ukryté, kdežto o málo dále úhledné Praskovice s farním svým chrámem na samém břehu se prostírají. Za nimi zdvihá se holá, vysoká stěna Kubačky s pěti kupami; na plochatině její zamýšlel Josef II. založiti pevnost, podobnou saskému Königsteinu. Naproti Praskovicům leží v rovině na pravém břehu Labském ves Libochovany, malebně skupenými horami obstoupená, s kostelem a malým zámkem, při němž jest rozsáhlá zahrada. A tak každý nový záhyb veletoku našeho jiný obraz nám kouzlí, a všecky skvostné, všecky nádherné a »českého ráje« plně důstojné. Naše vyobrazení zachytilo zde ovšem jen malou ukázku těchto půvabů krajinných, k jichž vyčerpání nestačilo by samostatné album dosti obšírné.

FOT. RUD. WENDLER V LOVOSICÍCH.

Red.

406. RALSKO. Vedle Ještědu a Bezděze je mocná čedičová pyramida Ralska, která na pískovcovém spočívajíc podkladě, mezi městy Mimoní a Stráží (Vartenberkem) do výše 694 *m* se vypíná, nejvýraznější horou Boleslavsk.., a daleko pozírá vrchol její až do končin Polabských. Nádherný bukový les zdobí její boky, a na temeni pyšní se značné podnes rozvaliny jednoho z nejstarších a nejpamátnějších hradů českých, prasídla to rodu Markvarticů, kteří na severu Čech druhdy téměř tak byli mocni, jako Rožmberkové na jihu. Jen po úzké cestě mezi svalinami čediče možno jich dostoupiti, a těžko pochopiš, jakým to způsobem dopraveny tudy objemné pískovcové kostky ku stavbě hradu. O vysokém stáří jeho zřejmě svědčí románská branka věžovatého paláce; stáloť Ralsko již ku konci XII. stol., jsouc tehdy sídlem Heřmana z Ralska. Potomci tohoto, Vartenberkové, vládli zde do r. 1481. Marně pokoušeli se Husité r. 1426. o ztečení nedostupného skalního hradu, jejž držel tehdy Jan z Vartenberka. Z pomsty nad potupným popravením jednoho člena rodu svého v Žitavě utkali se Vartenberkové r. 1433. s Lužickým Šestiměstím v krutý boj, jenž po dlouhou dobu veden s obapolnými záhubami. V domácí válce za krále Jiřího nedobytý posud hrad Ralsko od Lužičanů, vzdorokráli Matyáši stranících, r. 1469. byl slezen. Okolo r. 1480 bylo potom Ralsko úkrytem roty lupičů a penězokazů; r. 1517. byl hrad již pust. Naše vyobrazení vzato je z městečka Vartenberku na severovýchodním úpatí památného Ralska, v němž taktéž nalézá se starý zámek, nyní přestavěný. Rozumí se, že s temene hory otvírá se do krajů českých rozhled veleobsáhlý.

B. BERNAU.

FOT. J. RÖSLER V Č. KAMENICI

407. »Staré bělidlo« v Ratibořicích. Domov »Babičky«, knihy, jež oblažila tolik srdcí českých jako žádná jiná! — Cesta od České Skalice údolím proti Úpě jest sama sebou rozkošnou — a k tomu ty vzpomínky! Po stranách nehnutě stojí věkovité stromy, uprostřed svítí široký pás rozkvetlých lučin. A tu již stojí zámeček »paní kněžny«; květné koberce se před ním pestří, a skupiny starých kmenů vábí ve svůj stín. Nedaleko odtud v údolí pod náhonem klepe mlýn, v němž pan otec pikslou toče čtveráčky se štíříval. Staré lípy a socha mezi nimi stojí před mlýnem, jak stávaly. Dále vlevo je hospoda, z níž byla Krista, ta milá dívčina. Putujeme cestou, po níž babička s vnoučaty do mlýna i do zámku k paní kněžně chodívala. Krásno je tu, líbezno; v tichém stínu voda náhonu lehce plyne, vpravo Úpa lučinou šumí a podél celého údolí v plném slunečku stojí porostlá stráň. Viktorčina stráň! A tu již je »staré bělidlo«, prostý domek se zahrádkou a vedle něho patrová kamenná panská prádelna. V tom dřevěném domku zůstávali rodiče Barunčini, sem se k nim r. 1825. z Olešnice přistěhovala babička. Vcházíme do nízké chaloupky. Vzadu jest velká světnice s okny do údolí — tu byl patrně onen lepší pokoj paní Panklové — čelem k náhonu je světnice menší a v ní přístěnek — babiččina světnička. Tu stařenka spávala, tu stála truhla se všemi poklady, dětmi obdivovanými. Jest jisto, že čtenář »Babičky« představoval si všechno větší, pohodlnější. O málo kroků dále šumí voda pod splavem, u něhož Viktorka ve smutných nocech svých zpívávala. Po stopách »Babičky« putujíce dále k Riesenburku znova a znova obracíme a utkvíváme pohledem na starém bělidle a vzpomínáme na tvůrkyni knihy, jež učinila tento kout drahým všemu českému čtenářstvu. Vzpomínáme na mládí její a srovnáváme je s léty jejími posledními. A najednou nevidíme nic — — vše zatopily slzy.

Fot. F. Lev Mejžíš v Břevnově.

Karel V. Rais.

408. UHERČICE. Končiny Moravy, jež prostírají se při hranicích Rakouských, mají nevalný pohyb půdy; jsou to namnoze rovinaté pláně, jež provází jednotvárnost. Než není pravidla bez výjimky. Navštiv Dačice, projdi odtud klikatým, do planiny hluboko zarytým údolím bystré Dyje až ku Znojmu a najdeš v nevlídné, planinaté krajině tolik skryté malebnosti, tolik přírodní krásy, že ti srdce rozkoší zaplesá. Nejmalebnějšími jeví se místa, kde Dyje po krátké návštěvě Rakous na půdu domácí se vrací a vody rozčeřené Želetavky pije. V těch končinách leží Uherčice se zámkem. Zastav se, čeká na tě milý odpočinek. — Uherčice (na 500 ob. národ. něm.) rozkládají se v utěšené dolince při potoku Vratěnínském, jenž se ústí do Želetavky. Poprvé připomínají se ku konci XV. stol. jakožto pustá osada. Na této poustce vyrostla v XVI. stol. osada nová, jež při r. 1541. poznamenána je s tvrzí, dvorem a mlýnem. Kdy se přes Uherčice přelily vlny německé, od Dunaje se šířící, nevíme. — Zámek stojí při severním okraji osady na mírném pahrbku a postaven byl r. 1620. Stavba je prostorná, ale postrádá slohu. S věže zámecké je široký rozhled po okolí. K zámku se tulí stinný park. — O panství Uherčickém děje se zmínka r. 1493., kdy je král Vladislav rodu Krajířů potvrdil. Od Krajířů dostalo se (r. 1563.) Švarcenavským a od těch (r. 1628.) Berchtoldům, již povýšeni jsouce na svob. pány (r. 1633.), přídomek »Z Uherčic« obdrželi a až dodnes ho zachovali, ač Uherčic nedrží. Roku 1692. získali panství Heistersheimští, r. 1732. Hartigové, r. 1764. Nimptschové a r. 1768. Collaltové, kteří jej do fideikomisu Brtnického vtělili. Dnes jest majitelem Em. kníže z Collalta a San Salvadore.

JOSEF HLADÍK.

FOT. E. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

409. RADYNĚ. Ponuře ovládá se své buližníkové skály zřícenina Radyně, široko daleko čtverhrannou věží patrná, celé plzeňské okolí. Skličující ticho hostí se v lesíku, z jehož temné obruby trosky mohutného její zdiva strmí. Zajděte sem za podmračného dne, a mysl naplní se vám divnou melancholií. Jakoby stíny krvavé nějaké minulosti vás opřádaly, ze zaházené hladomorny prodíraly se ještě kletby obětí . . . Bylať Radyně zvláště na sklonu XV. stol. smutně proslulá. Pánů se v jejím držení mnoho vystřídalo, ale žádný nezanechal horší pověsti než přívrženec Korvínův, Petr Kořenský z Terešova. Radyně bývala opětovně statkem korunním. V listinných záznamech vyskytá se prvně r. 1325. Karel IV. dal hrad opraviti, přezvav jej Karlskrone, název nemohl však vytlačiti starožitné jméno původní, pro kraj plzeňský tak význačné (řeka *Radbuza*, ves *Radobyčice*), a brzy zanikl. Ve válkách husitských nalezla katolická Plzeň v hradu a držících jej purkrabích vydatnou oporu. Ferdinand I. prodal Radyni s jinými statky Adamu ze Šternberka, ale již tehdy byla drahný čas zříceninou. Po Šternbercích Kokořovci z Kokořova připojili ji k Štáhlavi, s níž posléze přešla na dnešní majetníky, hrabata z Valdštýna. Ze ssutin posupný hrad již nepovstal. Za krásné pohody zjasní chmurnou náladu jeho zřícenin smavý pohled do památné krajiny. S věže otvíral se až šedým obrysům Šumavy. Za své poslední návštěvy zastihl jsem však dřevěné schody věžní bohužel zničeny.

JAROMÍR BORECKÝ.

FOT. JAR. FUCHS V PRAZE.

410. Pomník Jana Amosa Komenského v Přerově. V městě Komenského, Karla Žerotina staršího a Jana Blahoslava zbudován byl r 1874. *Mateřským spolkem moravských učitelů v Olomouci* krásný pomník největšímu Moravanu, učiteli národů, světoznámému dobrodinci lidstva Janu Amosu Komenskému a odhalen za imposantní slavnosti ve dnech 21.—24. srpna toho roku za přítomnosti více než 8000 účastníků z celé Moravy, Slezska i Čech. Vším právem uctil Přerov tímto způsobem památku velkého syna Moravy a biskupa českobratrského. Byltě již od konce XV. věku důležitým sídlem Jednoty, podporované zejména šlechetným Karlem ze Žerotína, jenž povolal sem za ředitele slavné bratrské školy Jana Amosa Komenského. Mladistvý Amos během čtyř let 1614—1618. zvelebil přerovské učiliště netušeně a zde pojal prvé vzněty v praksi svého povolání k příštím svým nesmrtelným pracím paedagogickým. Pomník jest umělecké dílo vzácné ceny † sochaře *T. Seidana* z Prahy. Původně vztýčen byl na Horním náměstí, ale dne 21. srpna r. 1892. převezen odtud a nově upraven na místo ještě příhodnější, do parku mezi gymnasiem a akc. pivovarem nákladem obětavé obce Přerovské. Nápis nynější zní: *J. Amosu Komenskému vděčný národ. Péčí Ústř. spolku moravských učitelů. MDCCCLXXIV.*

Fr. Bayer.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

411. KOSTEL SV. SALVATORA V PRAZE. Tento chrám české protestantské církve Augsburského vyznání stal se truchlivě památným, když pod kazatelnou jeho ukryty byly hlavy pánů českých, statých na náměstí staroměstském 21. června roku 1621. pro odboj proti císaři. Aspoň o hlavě Jáchyma Ondřeje Šlika bylo to tvrditi s větší jistotou. Pracemi assanačními byl kostel tento značně uvolněn, ačkoliv uvolnění toto nepotrvá asi dlouhou dobu, neboť postupem prací vzpomenutých zase bude zastaven, třeba jen z části. Kostel sv. Salvatora dostal se do rukou německých protestantů r. 1611, který stával ve dvoře domu Kemetkovského a prodán byl hraběti Jáchymu Ondřejovi Šlikovi. Protestanté opatřili trojlodí chrámové galeriemi ve zvláštním slohu oné doby přechodu gotiky v renaissanci, jak se byla u nás za Rudolfa II. zvláštním způsobem vyvinula. Když pak protestanté byli přinuceni vystěhovati se, daroval Ferdinand II. kostel tento roku 1615. Pavlanům, kteří posvětili jej opět pro bohoslužby katolické. Avšak obsazení Prahy r. 1631. Arnheimem přimělo mnichy pavlánské dáti se na útěk a teprv po roce, když děla Valdštejnova zbavila Prahu nepřátelské obsádky, vrátili se opět. Roku 1785. byly kostel a sousední klášter pavlánský zrušeny, a kostela pak používáno za mincovnu, až r. 1863. budovu tu protestanté opět zakoupili a pro bohoslužby své upravili tak, že levou loď chrámovou přestavěli na školu a obydlí farářovo. Ve zrušené starožitné budově klášterní směrem k náměstí staroměstskému jsou nyní úřadové horní, puncovní a pro výměnu kovů.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

RED.

412. MURÁŇ. Z městečka Revúce, pod samou patou hory Kohúta roztomile v údolí položeného, pohodlně lze navštíviti proslavený zámek Muráňský, jenž směle a vzdorně nad ohromnou propastí činí, ještě ve zříceninách o síle a podnikavosti předků svědectví dávaje. Zbudován byl v nynější své podobě od vítězného Jana Jiskry z Brandejsa, rytíře českého a statečného zastance práv Ladislava Pohrobka. Nezkrocenost Čechů XV. století jeví se v těch silných hradbách a smělých věžích až podnes; ale stropů zbavené síně zarostly roštím a kopřivami a v nádvoří místo hostinného pána hradu vyjde nám naproti plachá srnka, by ihned tryskem zmizela za ssutinami. Za vnitřních válek v Uhrách ku konci XVII. věku držela hrad ten Marie, vdova známého buřiče Sečiho, a statečně bránila jej proti oblíhajícímu vojsku císaře Leopolda I. pod náčelnictvím Vešelenyiho. Čeho však násilí nepřemohlo, láska získala; dcera Sečiho, Marie, milostí k Vešelenyimu zahořevši, k opanování hradu mu dopomohla; až posud ukazuje se okno, kterým jej po provazovém řebříku do hradu pouštěla. Krvavý zápas skončil se svatebním veselím. Nový pán hradu, stav se zatím palatinem, pustil se později sám ve spiknutí proti císaři, a spiklenci odbývali své schůze a porady právě na hradě Muráňském. Ku svému štěstí zemřel Vešelényi dříve, nežli věc byla prozrazena, vdova jeho však nechtěla Muráň vydati a po dva roky držela se na hradě tom proti všemu úsilí vojska císařského. Oklamána sliby, které jí potom nezdrženy, vydala konečně pevnost; umořena ve Vídni v žaláři, a dcera její zavřena do kláštera. Hrad r. 1683. Tökelym, r. 1706. Bercsenyim dobytý zpustošen v tu dobu požárem a brzy na to opuštěn.

B. BERNAU.

FOT. K. DIVALD V BARD. LÁZNÍCH.

413. Nový Bydžov. Toto král. věnné a býv. krajské město (do r. 1849.) čítá nyní přes 7000 obyv. Prvotní osada byla sousední farní ves Starý Bydžov; r. 1305. založeno dnešní město, které potom po r. 1311. opevněno hradbami; i hrad postaven při něm jak obydlí úředníků královských. Král Jan daroval r. 1325. Bydžov Benešovi z Vartemberka; z rodu toho Čeněk obdařil měšťany právem Hradeckým. Svobody města potvrdila r. 1453. Eliška z Vartemberka, provdaná Zvířetická; i páni ze Zvířetic přáli městu a zjednali mu clo a trhy. Od r. 1516. vystřídali se na Bydžově Valdštejnové a Pernštejnové, když pak konečně panství odúmrtím spadlo na krále, koupila je r. 1569. obec města sama, a toto přijato potom v počet měst královských. Třicetiletou válkou uveden Bydžov na mizinu, v pozdějších dobách ohrožovaly blahobyt četné požáry. Město je pravidelně založeno a moderně vystavěno. Na rozsáhlém čtverhranném náměstí stojí veliká radnice, v letech 1862—65. nákladem více nežli 80000 zl. na místě starého radního a Hrušlovského domu zbudovaná. Zvláštních památností město nemá; jinak jsou zde četné závody průmyslové a značné týdenní trhy na obilí. Od r. 1873. má Bydžov vyšší gymnasium. Marek Bydžovský z Florentinu, životopisec cís. Maxmiliana II., zde se narodil. Město pečetí erbem království Českého.

Red.

Fot. A. Dunka v N. Bydžově.

414. KRASIKOV. K nejpamátnějším starým hradům českým patří Krasikov u Bezdružic v Plzensku na vysokém a daleko vídném vrchu položený, sídlo to někdy proslaveného rodu staropanského, dle jehož znaku, labuti, týtýž asi od pč. XIV. věku nazýván i Švamberkem, kteréž jméno pak zobecnělo. Trosky jeho, již před půlstoletím dosti nuzné, v nejnovější době valně se zmenšily, když kaple hradní starobylá beze vší příčiny nahražena novou, a při té příležitosti zdiva hradního použito za lom kamenný. Zbytek veliké věže a zevní zdi paláce, jež naše vyobrazení předvádí, jsou vše, co se z vlastního hradu na naši dobu dochovalo. Krasikov připomíná se poprvé r. 1227; hrad postavili ke konci XIII. věku páni z Boru, již odtud potom z Krasikova, později ze Švamberka se zvali a k nejpřednějším panským rodům ve vlasti náleželi. V husitských válkách proslavil se zejména Bohuslav ze Švamberka, dříve odpůrce, potom hrdinný hejtman Táborů, jenž r. 1425. zemřel na ránu při dobývání Rece obdrženou. Hrad, Žižkou r. 1421. opanovaný, katoličtí páni i Plzeňští marně dobývali, a bratr Bohuslavův, Hynek Krušina, musil po smrti jeho od Husitův jej vyplatiti. S přetržkou v l. 1544—1569. drželi Švamberkové rodinné sídlo své až do r. 1659., kde vládnouci zde linie v mužských potomcích Janem Bedřichem ze Švamberka vyhasla. Skoro současně také hrad sám vzal za své; vyhořelť r. 1644. a byl v bojích mezi císařskými a Švédy, kteří střídavě jej vytloukali, tak spustošen, že již z rozvalin nemohl být vyzdvižen. Trosky jeho náležejí od té doby ku panství Bezdružickému.

B. BERNAU.

FOT. JAR. FUCHS V PRAZE.

415. PLZEŇ. K obrazům, které jsme přinesli z král. města Plzně, přičiňujeme část celkového pohledu se strany sevorozápadní (od Všech svatých). V popředí je část Saského předměstí, která za nedlouho po provedené regulaci řek Mže a Radbuzy zcela změní tvářnost svou. Uprostřed obrazu spatřujeme arciděkanský chrám sv. Bartoloměje vystavěný r. 1292. a nádhernou radnici dostavěnou v letech 1553. a 1554. Věž na levo od chrámu toho náleží ke chrámu a klášteru někdy bratří Minoritů a od dubna 1460. řádu Františkánského, při němž důkladně opravenou památnou kapli sv. Barbory, vynikající starými freskami, ozdobil mistr Aleš krásnými nástěnnými obrazy sv. Václava a sv. Barbory. Těsně u kostela Františkánského zvédá se staveniště nového historického a umělecko-průmyslového musea plzeňského. Obraz zachycuje jenom střed, sotva třetinu prostoru na němž je město vystavěno; přes to lze si učiniti z něho jasnou představu o pozoruhodně živém ruchu průmyslovém a obchodním, jímž se Plzeň den ze dne ve všech směrech neobyčejně rychle šíří. Nové městské divadlo lidové státi bude v místech nedaleko synagogy, jejíž věže těsně při pravém kraji obrazu vidíme.

FOT. Č. HRBEK V PLZNI.

JAN J. LANGNER.

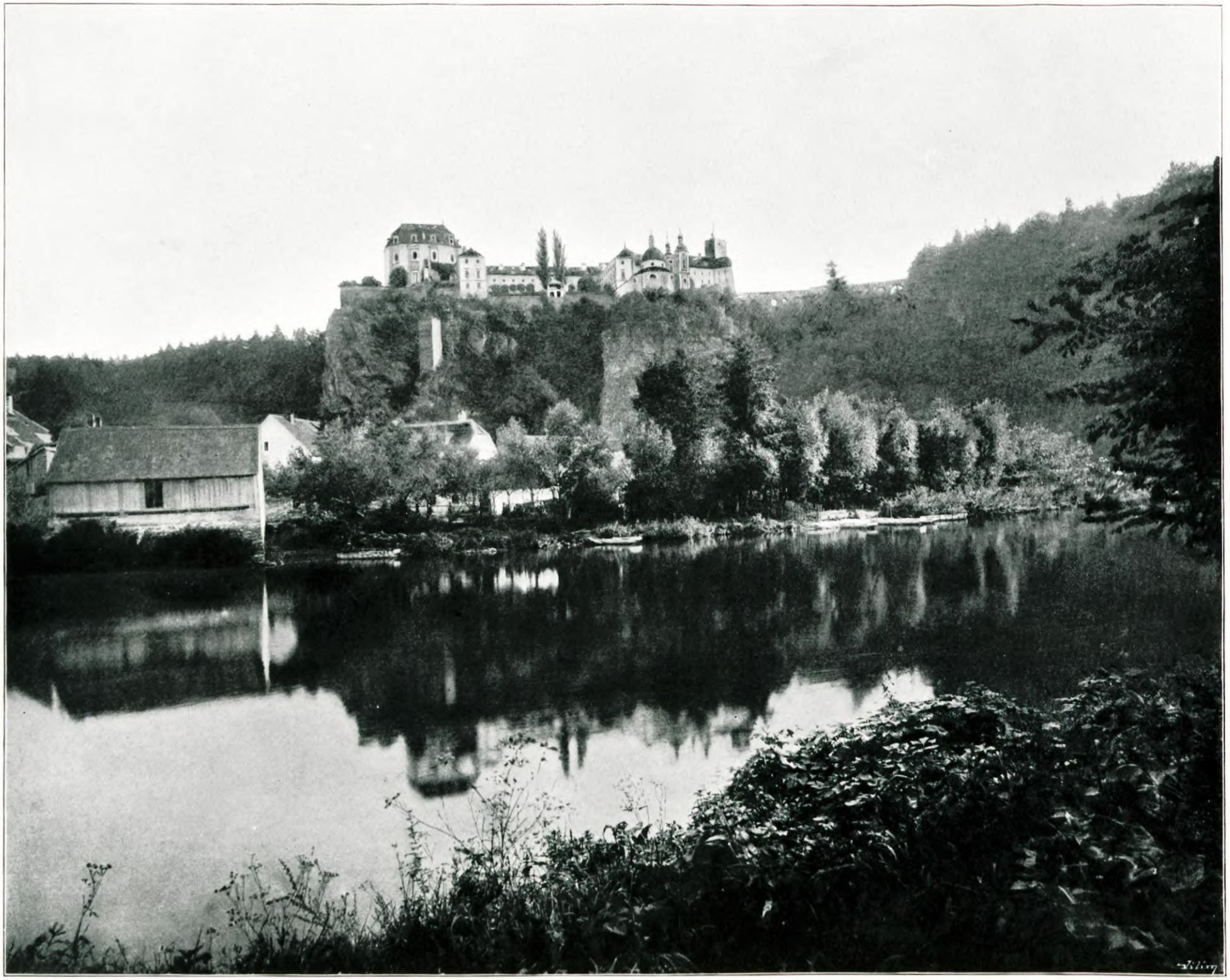

416. VRANOV. Z hradů a zámků zdobících čarokrásné údolí horního toku Dyje, věkovitým svým stářím, rozsáhlostí a skvostnou polohou vyniká Vranov, naproti soujmennému městečku na hřebenu skalnatého a k řece kolmě spadajícího ostrohu, nad míru malebně se zvedající, tak že k nejznamenitějším panským sídlům Moravy dlužno jej přičísti. Jako všecky téměř veliké hrady moravské záležel i Vranov, jenž pouze na západní straně silnějších opevnění potřeboval, z několika příkopy a roklemi oddělených částí. Od poplužního dvora přijdeme k předhradí, které ovšem z novověkých záleží budov, pak po klenutém mostě k bývalé první bráně a po druhém delším k přednímu zámku, kde spatříme kostel vystavěný v l. 1700—1726 Fischerem z Erlachu. Od tohoto stavitele pochází také veliký okrouhlý sál v hlavním zámku, snad největší na Moravě a zdobený 10 sochami předků rodu Althannů. Zámecké stavení samo zbudováno je ve slohu kasárnickém; ze středověku zbyly ohradní zdi a věže obranné. Nádvoří proměněno v líbezný sad. Zeměpanský původně hrad Vranov stál již ku konci XI. věku; k r. 1100, vypravuje Kosmas, že na Vranově český kníže Břetislav přijal posla Reckého hraběte Bohumíra. Řada zeměpanských kastelánů na Vranově, který byl, jako Bítov, mocnou pevností pohraničnou, počíná Nezamyslem z Vranova r. 1210. Na poč. XIV. věku byl Vranov, snad zástavou, v rukou Jindřicha z Lipé, jemuž potom r. 1323. od krále Jana za panství Tachovské puštěn dědičně. Ale již v druhé polovici téhož stol. náležel hrad ten opět koruně a teprve král Zikmund postoupil jej Bítovským z Lichtenburka. Z těch Jiřík Bítovský byl věrným přívržencem Poděbrada, jehož nepřátele, zvláště německé měšťáky Znojemské, z hradu Vranova neúprosně sužoval. R. 1499. propustil Vladislav II. Vranov ze svazku manského. Nyní náleží hrabatům Mniškům.

B. BERNAU.

FOT. E. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

417. GRÄFENBERK, útulné lázeňské místo v rak. Slezsku, asi 2 km na severozápad od Frývaldova na říčce Bělé položené v osvěžující zeleni luk a lesů, nabylo své léčitelské proslulosti působením sedláka Vincence Priessnitze, jenž zde založil první léčebný ústav studenou vodou, původně vlastně jen prostý kamenný dům (r. 1822.). Po úporných překážkách okolních lékařů, když methoda jeho úžasně se osvědčovala, dovoleno konečně Priessnitzovi r. 1831. zříditi lázeňský ústav, jenž záhy roznesl slávu svého zakladatele do celého světa, a způsob Priessnitzova léčení doznal lékařského schválení. V Gräfenberku zmínky zasluhuje bohatě ozdobený lázeňský sál, na »procházce« památník s českým nápisem od sochaře Myslbeka, na výšině nad lázněmi mausoleum s gotickou kaplí P. Marie, zřízené od vděčných hostí k poctě Priessnitzově, kdež pozůstatky jeho i manželky odpočívají. Voda, teplá 5—10 stupňů Celsia, stéká do lázní se hřbetu Hirschbachského ze 4 pramenů. Na sever na pravém břehu Bělé vypíná se Zlatá Kupa, s níž jest utěšený rozhled do dolní části bělského údolí, na horstvo kladské a na rovinu pruskou daleko k severu se prostírající.

DLE DRA. FR. SLÁMY.

FOT. J. FIETZ VE FRÝVALDOVĚ.

418. SUŠICE, královské město, rozkládá se v půvabné kotlině vroubené šumavskými hvozdy a vrchy na obou březích stříbropěnné Otavy. Na západě šumí hvozdy svými posvátný Svatobor, památný jako božiště předků pohanských, na východě bdí nad městem kostelík Anděla Strážce na hoře Stráži, za nímž v pozadí táhnou lesnaté vrchy kalovské. V dálce modrají se velikáni šumavští. — Uprostřed rozsáhlého pravidelného náměstí upoutá pozornost pěkná radnice s věží a starobylé děkanství. Kostel sv. Václava z XIII. století honosí se pěkným oltářním obrazem mistra Hellicha z Prahy. Sušice jest známa ode dávna svým průmyslem sirkářským po celém světě. Jsou tu dvě veliké továrny na sirky, jichž zakladatelem byl Čech Vojtěch Šejnost. Rovněž průmysl koželužský kvete značně. Při Otavě u kláštera kapucínského zdárně působí ústav pro chov lososů. — Sušice založena v dobách pradávných. Rýžovnictví přivedlo k Otavě četné osadníky, a tak vznikla po obou březích Otavy osada, jež za město královské byla povýšena a králem Janem hradbami obehnána. V nedávné době padla teprve poslední brána městská, a až na malé zbytky nezbylo z bývalých valů ničeho. Krásné procházky do nejbližšího okolí a výlety na Šumavu vábí sem četné výletníky. Sušice vždy zachovala svůj český ráz a jest proto důležitou baštou na hranici národnostní.

RED.

FOT. CHR. ŠMIDT V SUŠICI.

419. MOST PALACKÉHO jest dosud nejnádhernějším mostem pražským, a to nejen co do stavby, uměleckého provedení a vyzdobení, nýbrž i pro rozkošné pohledy, které naskytují se s něho na obě strany i na oba břehy Vltavské. Zvláště památnou skálu vyšehradskou viděti tu po břehu pravém, pak rostoucí Smíchov, jehož domy vypínají se i v pozadí našeho obrazu po břehu levém, k severu pak ostrovy Vltavské a Prahu. — Most Palackého teprv teď, kdy upraveno se náměstí před ním, a kdy v nově zregulované této části Prahy nastává čilý stavební ruch, přichází k náležité platnosti, ač byl vystavěn již před dvacíti lety, 1876—1878. Stavba dála se dle plánů inženýra J. Reitera a vyžadovala nákladu 1,157.620 zl. Most, dlouhý 250 m a 11 m široký, začíná poznenáhlu nedostačovat pro rušnou frekvenci mezi hořejším Novým Městem Pražským a Smíchovem. Spočívá na šesti vodních pilířích, překlenutých sedmi širokými segmenty, jichž rozpjetí stoupá od břehu ku středu, kde obnáší 32 m. Ku stavbě bylo užito trojího druhu žuly: modrošedé, bělavé a rudé, kteráž rozmanitost barev velmi platně přispívá k harmonickému souladu celého díla. Zvláštní zmínky však zasluhuje umělecká výzdoba mostu. Předem závěrníky oblouků vynikají duchaplnou ozdobou, a sice znakem zemským, pak znaky měst pražských a předních a památných měst, ležících na Vltavských a Labských březích. Největší však okrasou mostu jsou čtyři pilony, sloužící zároveň za mýtní budky, korunované mistrnými sousošími Myslbekovými. Při břehu Smíchovském jsou to sousoší »Ctirad a Šárka« a »Záboj a Slavoj«, — na straně pražské, odkud i náš pohled vzat, po levé straně »Libuše věstící slávu Prahy«, po pravé »Lumír a Píseň«.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

420. KOSTELEC NAD ČERNÝMI LESY, okres. město na Českobrodsku se 440 domy a 3280 obyvateli, leží tak vysoko nad mořem (400 m), že nejvyšší bod u města rovná se skoro výšce Řipu. Proto otvírá se také z Kostelce velmi obsáhlá vyhlídka na celé střední Polabí, ohraničená Řipem, Bezdězy, Ještědem a Sněžkou. V okolí města prostírají se rozlehlé, nyní ovšem valně prořídlé lesy jehličné; od nich obdržela osada své přízvi, od četných jiných Kostelců ji lišící. Zboží Kostelecké dal král Jan pánům z Náchoda výměnou za panství Náchodské, r. 1415. pak získal je koupí Jan ze Smržova a na Bělé, sekretář a milec Václava IV., jenž r. 1420. padl před Vyšehradem. Od potomků jeho přešel Kostelec na pány Slavaty z Chlumu, kteří přikoupením četných vsí a statků teprve nynější veliké panství utvořili. Ferdinand I. sebral zboží to Diviši Slavatovi z pokuty roku 1547. a prodal je potom Jaroslavu Smiřickému ze Smiřic, jenž zbudovav zde nádherný zámek ve slohu renaissančním s kostelem a hrobkou, Kostelec učinil residencí mocného rodu svého. Ve hrobce rodinné podnes zachované pohřben r. 1619. direktor zemský Jan Albrecht Smiřický, jeden z předních původců českého povstání. Albrecht Valdštejn jako poručník Jana Jiřího, posledního Smiřického, prodal Kostelec knížeti z Lichtensteina, jehož rodu náleží podnes. Město, moderně upravené, co do zdravotních poměrů náleží díky své poloze a okolí, k nejpříznivějším městům v zemi. Proto zde také v létě pražská vojenská posádka táboří, majíc v blízkém lese zařízenou střelnici. Jako výletní místo vynikají ostatně zvláště blízké Jevany, pro půvabnou polohu i Pražanům známé.

J. NEUMAN.

FOT. J. NEUMAN V KOSTELCI N. Č. L.

421. RYCHMBURK. V utěšeném údolí mezi okolím Chrudimi a moravskou hranicí strmí na žulové skále starožitný hrad Rychmburk, vypínaje šedé své zdi na ostrohu, kolem něhož hlubokou roklí potok se řine. Před hradem leží skrovné městečko as o 600 obyv., které bývalo hradbami a sruby k zámku přihraženo, tvořic tak přední jeho opevnění. Hradní stavení, k jehož jednoduché bráně dlouhý klenutý most přes příkop vede, obstupuje na třech stranách čtverhranný, nepříliš prostranný dvůr. Vpravo u brány trčí okrouhlá věž do výše as 30 m nejznamenitější a nejstarší to část hradu; v ní nalézá se kaple a při zemi pevné sklepení. Rychmburk založen byl asi na sklonku XIII. věku a nejstarší jeho známý držitel byl Tas z Rychmburka. R. 1349. připomíná se Beneš z Vartenberka jako pán na Rychmburce, a ještě později byl hrad ten v držení slavných pánů Pardubských, z nichž nejvíce proslul spisovatel český Smil Flaška, pán učený, jenž i bakalářské hodnosti dosáhl a první sbírku přísloví českých učinil. Na synu jeho dobyli r. 1425. Rychmburka Táboři, jichž v bitvě Lipanské zpronevěřelý hejtman Pardus z Horky Rychmburk odúmrtím na krále spadlý trvale získal. Dědictvím dostal se Rychmburk Valdštýnům, prodejem od Ferdinanda I. r. 1558. Berkům z Dubé. Po vymření tohoto slavného rodu r. 1706. spadlo panství na hrabata z Vchynic a prodáno r. 1823. knížecímu rodu Thurn-Taxisskému. Schátralý hrad opraven ku konci minulého století a slouží nyní za kanceláře a obydlí úředníků. V městečku Rychmburce narodil se r. 1835. Adolf Heyduk, básník český.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

422. Přemyslův pomník u Stadic. Ves Stadice v údolí Bély zajisté je každému Čechu velepamátnou: odtud vyšel Přemysl, praotec nejstarší a jediné domácí naší královské dynastie. Od nepaměti byl v této vsi svobodný dvůr se čtyřmi lány pozemků; jiné tři lány tvořily t. zv. statek Přemyslův. Pole Přemyslovo či »královské« samo, držící 85 korců výsevu, prostírá se jihozápadně od Stadic a je nyní přetnuto drahou. Ještě na počátku minulého století leželo úhorem, a liští, dle pověsti z ostnu neb hole ku pobízení volů, Přemyslem zde zabodnuté, vyrostlé, ohrazeno bylo dřevěným plotem. Asi před šedesáti roky keř tento uschl, načež majitel pozemku toho hrabě Ervín Nostic nákladem svým dal na jeho místě vyvésti prostý, avšak důstojný pomník. Na kamenném podstavci stojí železný pluh a do stran podstavce zapuštěny jsou lité desky, na nichž polovypoukle zobrazeno jest poselství Libušino a uvítání Přemysla. Obé modeloval Josef Max; desky i pluh ulity v slévárně v Blansku. Král Václav I., stydě prý se za selský původ, dal, jak Dalimil vypráví, rod svůj ze Stadic vyhnati a ves tu Němcům dáti; ale Karel IV., vrátil Stadice r. 1359. dědicům Stadickým, ponechav sobě a budoucím králům českým ony 3 lány, nařídiv, aby dotčení dědicové lískového keře, jejž někdy Přemysl sám do role Stadické byl vštípil, stále si hleděli a jej opatrovali na památku události tak veliké, a ořechy keře Přemyslova aby každoročně králům českým odváděny byly. R. 1787. činí se ještě zmínka o povinnosti této v kupní smlouvě o jeden ze statků Stadických.

B. Bernau.

Fot. Jos. Weiss v Litoměřicích.

423. Pohled na Prahu ze zahrady Schönbornovské. Z průjezdu paláce hrabat Schönbornů na Tržišti malostranském, valného to oblouku, který podepřen jest dvěma mohutnými karyatidami podoby obrů, otvírá se krásný pohled na zahradu terassovitě vystupující po stráni Petřína. Z nádvoří vede k zahradě vkusné dvouramenné schodiště a po úpravných stezkách dostaneme se ke zděnému pavillonu, ze kterého když rozhlédneme se, jsme překvapeni nádherou rozhledu, který se zde naskytuje. Všecky výšiny petřínské poskytují tento pohled, ale zde zvyšuje se jeho ladný dojem ještě líbezným okolím zahradním. Z celého krásného panoramatu Prahy, která tu pod námi se rozkládá, nejvábnější jest pohled na Malou Stranu, korunovanou královským zámkem hradčanským, jejž vidíme odtud v celé jeho šíři. Z bludiště paláců a domů malostranských od ulice Mostecké až asi ke kostelu sv. Kajetána vyniká největší skvost Malé Strany, kostel svatého Mikuláše v ušlechtilé své stavbě, se smělou svojí zelenou kopulí a krásnou věží, která teprve s této strany a s těchto výšin přichází k platnosti. Nesmírného půvabu dodávají obrazu tomuto napřed košatiny stromů zámecké zahrady, pak vzdálené pozadí krajinářské, mírně stoupající, jakoby jen proto zde bylo, aby nádherný ten obraz měl rámec sebe důstojný . . . Dole v levo rozkládá se zámek Schönbornovský, vystavěný na počátku XVIII. století.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

424. EISENSTEIN. V zeleném klíně rozkošné doliny šumavské, ovinuté krásnými lesy smrkovými a bukovými, z nichž západně týčí se holohlavý, čtyřzubou korunou zdobený Javor, severně Pancéř, východně Fallbaum a jižně Falkenštejn, daleko široko se rozhlížejíce, hoví si útulný městys Eisenstein, před časy od českých horníků též Ruda Železná zvaný. Má asi 100 po různu zbudovaných domků a ke 3000 obyvatelů s nízkým, do hvězdy vystavěným kostelem, jehož střecha podobá se veliké cibuli. Kostelík sám, vypadající jako hlavatý trpaslík, je nepatrný, ale úhledný a chová v sobě mimo velice pěkný obraz Madonny od neznámého umělce též pomníky rodiny Haffenbrädlů, jejíž zakladatel prací rukou a silou ducha z vesnického nalezence velikým stal se boháčem, roku pak 1771., když Eisenstein zakoupil, také šlechticem. — Údolí Eisensteinské protékají potok Řezný a Železný, tvoříce řeku Řeznou, jež vtéká do Dunaje. Soutěskou Eisenštejnskou přivedl svatý Vintíř, jenž na hoře Březníku, nyní horou sv. Vintíře zvané, měl svou poustku, do Čech loupeživá vojska Jindřicha III., který se mstil za porážku Domažlickou, připravenou mu rekovným Břetislavem.

A. HEYDUK.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

425. Rozhledna na Keilberce. Z Božího Daru (viz č. 377) máme k rozhledně na Keilberce, z kamene trvale postavené a 26 m vysoké, malou hodinu. Mohutný panovník Krušných Hor, starým, nyní již z užívání vyšlým jménem také »Bardum« nazývaný, zdvihá se ze hřbetu, na několika bodech 1000 m. výše dosahujícího, do výše 1275 m nad mořem a tvoří jaksi střed celého tohoto pohraničného horstva mezi Labem a Smrčinami. Výškou a mohutným svým složením imponuje horský uzel Keilberku mnohem více nežli všecky ostatní zvýšeniny Krušných Hor, a vyhlídka s jeho rozhledny poskytuje také, jmenovitě při jasném vzduchu, pohled nejrozsáhlejší. Spatříš tu velikou část severních Čech, a dobrým sklem k východu až na Krkonoše a k jihu na Brdy dohlédneš. K severu, na straně saské, vadí ovšem vyhlídce Smrčí hora. Na Keilberku nalezneme ve výši 1154 m ještě trvale obývané byty lidské, totiž půl hodiny od Božího Daru vzdálené 4 domy na Sonnenwirblu, západní to kupě dvojtemenného Keilberku. Smutněji ještě leží samota Kaltwintergrund v ponuré rokli, kam snad nikdy nevnikne žádný paprsek sluneční a aspoň v červnu vždy ještě sníh leží; proto nazývá lid samotu onu »českou Sibiří«. Celá horská skupina, vyjma vlastní plochatinu Keilberku a rašeliniště mezi tímto a Virbelsteinem, porostlá je krásnými lesy smrkovými; paseky kryje v krátkém létě nejšťavnatější zeleň a tak pestrá směsice barev, že zvláštnosti té se podivíme. Na půl tisíce rozličných květin bylo na Keilberce spočítáno, mezi nimiž výtečně se daří protěži bílé, před lety zde vysazené.

B. Bernau.

Fot. J. Vilím v Praze.

426. Rodný dům Františka Palackého v Hodslavicích. Rodiště Fr. Palackého leží v severovýchodním cípu Moravy mezi Val. Meziříčím a Nov. Jičínem, tři hodiny od Frenštátu a patřivalo od nejstarších dob ke zboží hradu Štramberka, jež r. 1558. koupili měšťané novojičínští a drželi je až do roku 1621., kdy konfiskováno a darováno Jesuitům. Po zrušení řádu císařem Josefem II. propůjčeno (1781.) bývalé panství novojičínské teresianské akademii vídeňské. — Vnučka Palackého † pí. Červinková-Riegrová popisuje domek následovně: »Malá chaloupka šindelem krytá, zcela tak stavěná, jak naše bývají. Asi v prostřed jsou dvéře, k nimž vstupuje se po dvou stupních a které vedou do úzké předsíňky, chodbičky. Na levo vstupuje se do síně, která bývala dříve obývána. Má tři okna, dvě do předu a jedno do zahrady. V rohu stojí blíž dveří veliká, stará kamna. Z nářadí není tam nic nežli malá skříňka visící, ve které prý dříve bývaly knihy. Za touto síní je malý kumbálek s jediným okénkem do zahrady, nízký a nyní zcela pustý. V tom se dědoušek narodil (dne 14. června r. 1798.) Před domem, mezi domkem a zahradou, je dosti široká cesta, pod okny je dlažba z velikých kamenů. Mezi dvěma okny na levé straně domku zasazena Frenštátskými velká mramorová deska se zlatým nápisem. Na téže straně přiléhá k průčelí domku zahrádka ovocná dřevěným plotem ohrazená. Před domem za cestou je taktéž zahrada k domu patřící, v ní stojí stodola.« Domek tento vystavěl otec Fr. Palackého Jiří nejspíše v r. 1797. po své svatbě s Annou, dcerou sedláka Josefa Křižana z Hodslavic, aby sloužil potřebě nové školy. V r. 1881. byl domek zakoupen, aby zůstal na budoucí časy zachován národu.

Fot. ot. Škůtek ve Val. Meziříčí.

Red.

427. Králův Dvůr u Berouna. Nalevo v popředí tulí se v zeleni stromů jedno z nejstarších venkovských sídel králů českých, zámeček královodvorský, na kraji vísky stejnojmenné, k rozkazu krále Václava I. v polovici XII. stol. vystavěný a při sklonku XVI. stol. Janem ml. z Lobkovic novou stavbou nahražený. V historii české poznamenáno, že zde zemřel král Václav I., a jat byl za svého pobytu od zemských stavů král Václav IV. Roku 1458. uvádí se pánem na Král. Dvoře Zdeslav rytíř z Buřenic, od něhož přešlo panství koupí v majetek pánů českých Lobkoviců. Od těchto přešel Král. Dvůr v majetek koruny České a trval přivtělen ke Zbirovu až do roku 1853., kdy prodán byl knížeti princi Emilu z Fürstenbergů, jemuž dosud náleží. — Odtat od vesnice hrází zápaní dráhy strmí les komínů velkolepých železáren druhdy knížete Emila z Fürstenbergů, přešlých však koupí na českou montanní společnost, která je nechala dle nejnovějších technických vymožeností zařídit a rozšířiti. V hutích zaměstnáno je na 1500 dělníků. Vyrábí se v nich surová litina z rudy ve čtyřech vysokých pecích, dále veškerá strojní a obchodní litina a v nově vystavěné ocelárně i »Thomasova ocel«. Dovoz surového materialu obnáší až 300 vagonů denně. — Již za Karla IV. bývala v blízké Karlově Huti vysoká pec, jejíž zbytky dodnes jsou patrny. Rušný průmysl místa tohoto oživuje ještě rozsáhlá cementárna a blízké vápenné lomy.

Theodor Jarchovský.

Fot. Th. Jarchovský v Kr. Dvoře.

428. Rožnov pod Radhoštěm. V půvabném údolí na březích Bečvy, kde příroda krásné Valašsko nejštědřeji obdařila, tulí se v zeleni sadů, lučin a lesů nejznámější lázeňské místo moravské — Rožnov. Útulné město má na pět set budov, jednak moderních domů, jednak rázovitých, úhledných domků valašských. Zajímavého obrazu poskytuje prostranné, uprostřed pěkným libosadem okrášlené náměstí, když v saisoně za koncertu hudby lázeňské vlní se proudy hostů, turistů a svižných Valašek ve vkusných krojích národních. Střediskem lázeňského života jest však rozsáhlý, ku městu obloukovitě přiléhající park s překrásnými partiemi, který velikým nákladem do délky $1^1/_2$ km z bývalého pralesa byl zřízen. Tu, nebo poblíž, nacházejí se léčební ústavy: lázeňský dům s kolonadou, čítárnou a místností na podávání žinčice, vodoléčitelský ústav dle vzoru gräfenberského zařízený, pavillon inhalační a městské lázně. U lázeňského domu při hlavní promenádě stojí hudební pavillon, ve kterém dvakrát denně — mimo čtvrtek a neděli — koncertuje lázeňská kapela. Vchod do parku zdobí pomník valašského rodáka — Palackého, uvnitř pak jest památník, na návštěvu arcivévody Františka Karla upomínající. Upravenými chodníky jest park spojen se zalesněnými, nevysokými pahorky, které, jsouce přirozenými rozhlednami, skytají utěšených pohledů, jak do krásného na západ otevřeného údolí, tak ku temenům do oblak strmících velikánů karpatských, jimž na straně severní vévodí památný Radhošť (v pozadí obrazu našeho). — Výhodná poloha učinila Rožnov také proslulým léčebným místem klimatickým a terainním.

J. Bartůněk.

fot. J. Niesner ve Frenštátě.

429. ZBROJNICE NA MALÉ STRANĚ. Menší město pražské dávno slyne jakožto čtvrť palácová a opravdu je málo měst, ve kterých by na prostranství tak malém nakupeno bylo tolik palácových staveb, jako na Malé Straně. Ale v úzkých uličkách a na malých náměstích ani nepřicházejí k náležité platnosti všecky architektonické krásy a rozlož tosti velkých domů starých rodů šlechtických, z nichž bohužel mnohý opustil rodinný dům a jiným majetníkům jej přenechal, který pak neměl již ku vzácné budově té péče, jakou by byla zasluhovala. Vedle paláců malostranských, jež dosud oživují se občas lesklým ruchem šlechtického života, mnoho je paláců bývalých, které na svůj původ upomínají jenom svým zevnějškem. Takovým bývalým sídlem šlechtickým je také nynější zbrojnice na Újezdě, dům, jehož sotva kdo si povšimne pro jeho nynější kasárnické určení. Býval to kdysi dům pánů ze Švamberka, jemuž byl v neblahých dobách pobělohorských roku 1629. skonfiskován a darován Eggenberkům, kteří jej nádherně přestavěli na podobu nynější. Po Eggenbercích zdědili jej Švarcenberkové, kteří palác prodali vládě na zřízení vojenské zbrojnice.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

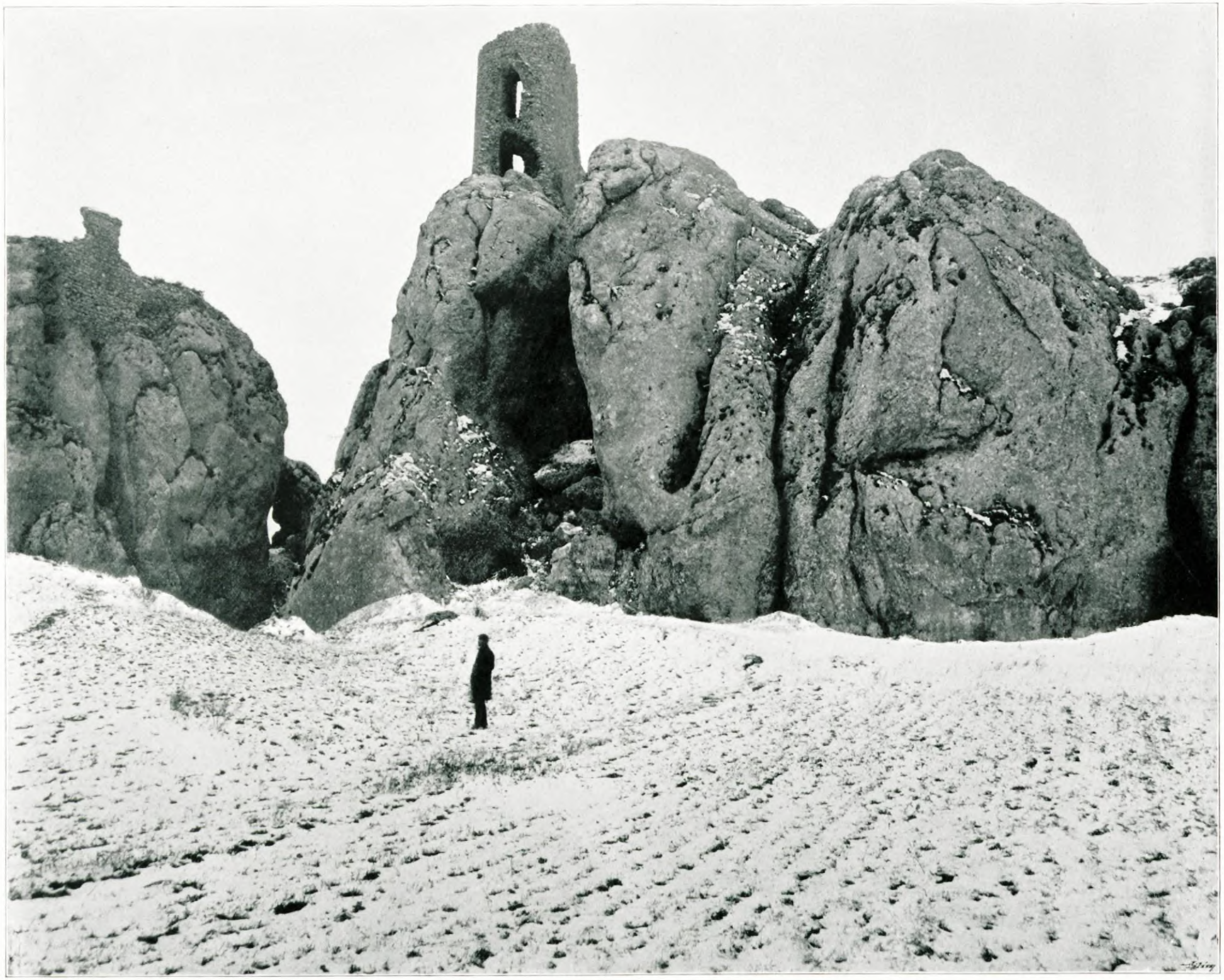

430. Sirotčí hrádek na Moravě. Palavské vrchy, na jichž východním výběžku pyšní se imposantní trosky Děvické, zdobeny jsou na západním svém svahu, nedaleko osady Klentnice, sporými již rozvalinami jiného hradu, které na kolmé téměř, uprostřed těsnou slují jako rozeklané vápencové skále založeny, polohou svou překvapují. Na každém z obou skalních útesů stávala — jako na českých Troskách — věž a přes trhlinu, v níž tají se jeskyně těžko přístupná, vedl dle pověsti lidové most. Ostatně jsou ale zbytky hradních budov a opevnění, jehož pouze na jediné přístupné jižní straně bylo potřebí, již neveliké a brzo asi zcela z povrchu země zmizí, pročež jsme také vyobrazení jejich, ač jen pitvornou polohou vynikají, do našeho díla pojali. Sirotčí hrádek vystavěn byl asi kolem r. 1240. od Žibřida z Drnoholce, příjmím »Sirotka«, a spadl r. 1305. na Mikulovskou větev pánů z Lichtenšteina dědictvím, načež král Jan r. 1332. z manství jej propustil. Na žádost Jana z Lichtenšteina opatřil r. 1446. Olomúcký biskup Pavel hradní kapli zdejší vlastním kaplanem, jenž také až do zrušení a spuštění jejího r. 1782. v Klentnici bydlel. Hrad sám vypálen byl r. 1645. od Švédů, tehdy Moravu pustošících; od té doby vždy více zaniká v rozvalinách. V okolí vsi Klentnice byly četné starožitnosti z pohanských dob nalezeny.

FOT. F. J. ELSNER V MIKULOVĚ.

B. Bernau.

431. IVANČICE, jedno z nejpamátnějších měst moravských, leží jihozápadně od Brna při stoku Jihlavky, Oslavy a Rokytny. Jelikož tudy vedly přirozené obchodní cesty z Dolních Rakous přes Znojmo do Brna a z Uher k Jihlavě a do Čech, nabylo město již za starodávna velké důležitosti. Již r. 1239. byla tu fara, jež však nebyla podřízena biskupství olomouckému, nýbrž kapitole pražské. Až do krále Jiřího z Poděbrad byly Ivančice jedním ze sedmi moravských měst královských, za tohoto byly přivtěleny k panství Krumlovskému, jež až do persekuce pobělohorské bylo v držení pánů z Lipé a po nich připadlo Lichtensteinům. Později staly se hlavním sídlem Jednoty bratrské a střediskem drobné šlechty moravské. Zde sídlel starosta Jednoty bratrské Jan Blahoslav, a zde měli Bratři i nejdůležitější svou tiskárnu, jež byla r. 1578. za příčinou tisku bible přeložena do Králic u Náměště. Roku 1574. založila bratrská šlechta v Ivančicích školu, jejímž prvním rektorem byl Esrom Rüdiger z Bambergu, a jež tak rozkvetla, že nebylo jí roveň v celé střední Evropě. Slavný Karel ze Žerotína a snad i Komenský, jenž později ve vyhnanství byl ještě nazýván biskupem Evančickým, byli jejími žáky. Obyvatelstvo jest většinou rolnické; známé jsou zdejší třešně a světoznámý ivančický chřest. Z rodáků ivančických chvalně prosluli kněží-spisovatelé Tomáš Procházka a Beneš M. Kulda.

FOT. J. K. SOUČEK, AMAT. V OSLAVANECH.

DR. JIND. VÁCHA.

432. **Mošovce,** výsadné mestečko v Turčianskej stolici, má 305 domov, 2004 obyvateľov, 10.148 katastrálnych jutier poľa. V krásnom Turci, na pravom brehu rieky Turca, pod malebnými vrchami (Tlstá, Ostrá, Drienok), ešte pred rokom 1200 povstala skromná osada, ktorá stala sa neskôr slavnou mužami, vyšlými ztadiaľto. V XVI. a na počiatku XVII. storočia bolo tu gymnasium. Tu učil Mikuláš Kolacináš (1586), Huselius, Peter Milus Jablonovský, Matej Palumbini, Ján Školník (1675). Tu bol hlučný cirkevný snem 1617 roku 26 a 27 septembra. Narodili sa v Mošovciu Josef Gazur (kňaz v Čechách 1580), Daniel Nakuš (1582), Jan Duchoň (kňaz v Lstibori 1582), Jozef Bascen, Juraj Tesák (farár v Prahe), Michal Inštitoris, Eliáš Láni a konečne veliký maják celého Slavianstva *Ján Kollár*. Už posledným menom upevnená je pamiatka Mošoviec na všetky budúce časy. Rodný jeho dom zmizol, no miesto, na ktorom stál, zakúpené spolkom »*Svatoborom*« pražským, čaká na vidný pamätník velikému mužovi. Bár by skoro nadišly časy, v ktorých krásny pomník zvestoval by blízkym i ďalekým šťastie malého mestečka, ktorého mu doprial osud. Ján Kollár narodil sa tu dňa 29 júla 1793 z otca Mateja a matky Kataríny, rodzenej Drozdovej z Jahodník u Turčianskeho Sv. Martina. Učiteľom bol mu mošovský učiteľ Ján Šulek, predok celej plejady učencov a patriotov slovenských. Storočná slavnosť narodenia Jána Kollára bola zakázaná ministeriálnym nariadením; zákaz prísne exekvovali suroví, nevzdelaní a násilnícki slúžnovci. — Mošovce sú sídlom starých zemanov Revayovcov, ktorí tu majú zámok, park a krásne prahory v doline Gaderom zvanej.

FOT. PAVEL SOCHÁŇ V TURČ. SV. MARTINĚ

SVETOZÁR HURBAN VAJANSKÝ

433. Mladá Boleslav. Na příkré nevysoké skále vypíná se někdejší hrad, od l. 1780. v kasárny proměněný, jehož původ připisuje se knížeti Boleslavovi II., v nynější podobě své pochází z XV. věku. Za války 30leté spustnul a byl z pola pobořen. Od něho vpravo spatřují se kostel sv. Jana na Novém městě, od l. 1590. lutheránský s německým kazatelem; za ním na samém okraji kostel sv. Havla na Starém hřbitově, jenž chová památné náhrobky, přemnohé z doby českobratrské. Uprostřed města za památnou radnicí z r. 1559. hlavní kostel Matky Boží, vystavěný původně ve slohu gothickém, z něhož zachovaly se jen portálky, přestavěný po požáru kolem r. 1560. ve slohu vladislavském (stropy) a s předsíní renaissanční. Levý okraj zdobí klášter piaristský, původně klášter františkánský od pánů z Michalovic kolem roku 1334. vystavěný, r. 1541. Českým Bratřím darovaný, kteří nazvali jej horou Karmelí. V XV. věku stala se Mladá Boleslav sídlem českých Bratří, kteří sluli též Bratří Boleslavští, přízní a milostí pánů Tovačovských z Cimburka a pánů Krajířů z Krajku, panských rodů boleslavských. Léta 1595. se Mladá Boleslav vykoupila a l. 1600. přičtena ku stavu městskému jako město královské. Ve válce třicetileté proměněna v hromady zřícenin, l. 1631. od císařských po bitvě u Nymburka vypálena a od Švédů častěji vytlučena. V XVIII. věku za válek pruských zkoušela neméně. V XVII. a XVIII. věku řádily zhoubné požáry v městě ochuzeném a zničily i budovy veřejné; poslední l. 1859. Ze všech těchto pohrom se Ml. Boleslav docela zotavila a hlásí se k předním místům ve vlastech našich. Mladá Boleslav jest rodištěm Vincence Zahradníka a Vojtěcha Šmilovského, jichž rodné domy ozdobeny jsou pamětními deskami.

F. Bareš.

FOT. FR. BÖGER V ML. BOLESLAVI.

434. ZÁMEK STRAKONICKÝ. Kdežto sídlo nejslavnějšího v středověku rytířsko-duchovního řádu křesťanstva, Templářského totiž, v zemích českých (viz obr. č. 270) již od staletí v pustých zaniká rozvalinách, pyšní se tam nad Otavou podnes hrad Strakonický, odvěká to komenda v pozdější době neméně proslaveného řádu křižovníků Svatojanských, v jehož nepřetržitém držení týž již od polovice XIII. věku štědrým darováním Bavora I. ze Strakonic se nachází. Rod tohoto velmože býval prvním v kraji Prachenském a na štítě znamení střely nosil; mocí a vznešeností první Bavorové rovnali se knížatům. Do r. 1402. náležela řádu jen polovice hradu; toho roku však získal veliký převor Jindřich z Hradce panství Strakonické celé pro řád Svatojanský, jenž potom přes všecky bouře na Strakonicích se udržel. Pevnost hradu, postaveného právě tam, kde Volynka do Otavy ústí, chránila jej dostatečně před útoky nepřátel, a tak přetrval nedobyt i války husitské, a tehdejší velký převor Václav z Michalovic statečně čelil odtud celému kališnickému sousedstvu. Příkopy hradu, nyní zasypané, z řečených řek se napouštěly. Nejzajímavější strana hradu jest jižní a zvláště západní; také severní strana zachovala, pokud nebyla r. 1834. přestavěna na pivovar, ráz starožitný. Veliká věž »rumpál« zvaná se starým k ní příchodem patří za naší doby k vzácnostem; kostel řádový sv. Prokopa v předním dvoře pochází částečně z XIII., částečně z XV. stol.; nejvíce pozměněna v minulém století lod. Uvnitř zachoval se pěkný oltář rozkládací. Vedle kostela k záp. straně jest původní komenda s malbami ze čtrnáctého věku. Krásný románský portál vede do bývalé kapitoly a do Svatojirské kaple, obé zevnitř zachované, uvnitř však zohyzděné. Celkem náleží počítati Strakonice k nejzajímavějším zámkům starým, u nás se zachovavším.

RED.

FOT. JAN KOPECKÝ V PRAZE.

435. Lipová na Opavsku a Praděd. Mezi lázněmi slezskými zaujímá Lipová (Lindenwiese) místo nikoli poslední, co do krás přírodních zajisté jedno z nejpřednějších. Jest skoro bezprostředním sousedem a soupeřem proslaveného Priesnitzova Graefenberku. Dráha do Lipové vede *Vysokým Jeseníkem* přes *sedlo Ostruženské* (Ramzovské, 759 *m*), kde zříti jest brzy obrovská skaliska, brzy táhlá, šťavnatá údolí, tam opět kupící se horstva velikánů *Hochšaru* (1351 *m*), *Kepníka* (1424 *m*) a mohutného, daleko široko do Moravy pohlížejícího *Praděda* (1490 *m*); brzy opět hučí parostroj přes drnčící mosty, mohutné viadukty, a vina se klidně serpentinami, poskytuje divákovi tolik času, aby všechny tyto krásy a divy přírodní jak náleží vnímati a jimi se pokochati mohl. — Lipová jest od r. 1829. místem lázeňským, k čemuž se také svou rozkošnou polohou co nejlépe hodí. Rozkládáť se vesnička ta (jak z obrazu vidno) v krásném údolí, asi 500 *m* nad mořem, jež kromě toho chráněno jsouc před severákem lesnatými vrchy a hřbety horskými, činí pobyt tamější velmi milým a tělo osvěžujícím. Zakladatelem lázní jest *Jan Schroth*, který podobně jako Priesnitz beze vší učenosti školské stal se znamenitým zažehnavatelem neduhů lidských. Ale oproti Priesnitzovu léčení (studenou vodou) zavedl Schroth, zkusiv to sám na sobě a na jiných, léčení »vlhkým teplem«. Byloť jeho zásadou: »V teplém, příjemném vlhku daří se dřevu, ovoci, vínu, svalům i kostem.« — Ročně navštěvuje Lipovou 600—700 chorých osob. Zdravým podniknouti lze výlety do oněch krásných lesů a hor, jež obraz náš v pozadí (ve skutečnosti k jihovýchodní straně) předvádí. Jsouť to výše zmíněni velikáni horští, z nichž nejzazší jest strážce Jeseníků, mnoho vyhledávaný *Praděd*, ale odtud asi 16 *km* vzdálený.

Mat Václavek.

Fot. J. Fietz ve Frývaldově.

436. KRYPTA V TŘEBÍČI. Pod starými křesťanskými chrámy, basilikami, stavěny k účelu uložení svatých ostatků t. zv. krypty, na památku pohřebních kaplí v katakombách; i románský sloh přejal tento způsob zařízení podzemních prostor bohoslužebných, které se obyčejně pod kněžištěm zakládaly. Tak u sv. Jiří na hradě Pražském a ve Staré Boleslavi, kde krypty do hlavní lodi se otvírají. Nejzajímavější románská krypta nalézá se v Doksanech, a sice pod kůrem jeptišek; menší krypty spatřujeme v Kouřimi, v Poříčí n. S. a jinde. Také pod znamenitým bývalým klášterním chrámem v Třebíči na Moravě, o němž jsme se byli (č. 78) již zmínili, nachází se velmi zajímavá krypta v slohu přechodním, kterou jako velkolepý příklad vzácných památek tohoto druhu předvádíme. Jest asi 25 *m* zdélí a 85 *m* zšíří a 16 volně stojícími sloupy ve 3 lodi rozdělena; ze stěn pak vystupuje 24 polosloupů. Hlavice ozdobeny jsou různým způsobem lupení; na nich spočívají křížová žebra v lomeném oblouku, ze žuly vytesaná. Vchody z kláštera do krypty a z této do kostela jsou dávno zazděny; dnes vchází se novým otvorem, skrz venkovskou zeď prolomeným. Nyní je celá krypta prázdná a spustlá; osvětlená však září pochodní poskytuje polopodzemní tato pochmurná místnost pohled skutečně čarovný.

FOT. ED. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

RED.

437. Bečov. Majestátně vypíná se starý zámek Bečovský na skále k severu a západu téměř kolmě z řečiště Teplé vystupující; na východě tulí se k němu novější panská residence, r. 1753. na místě někdejšího předhradí úhledně zbudovaná. Ve hradě spatříš kapli, r. 1400. založenou, jejíž souvěké malby nástěnné však při použití jí za špýchar valnou vzaly pohromu. Práce kamenická na pažení oken, jakož i dveří, do jednotlivých komnat vedoucích, úpravností svou obdiv vzbuzuje. Pochází, jak znak Pluhů z Rabštejna na různých místech svědčí, většinou z počátku XVI. věku. Na Bečově někdy mohutní vládli rodové; páni z Oseka v neznámé době jej založivše, prodali Bečov r. 1407. Oldřichovi z Hazmburka, po němž brzy pánové z Plavna následovali. R. 1495. přešel Bečov i s horním městem Slavkovem v držení Pluhů z Rabštejna, z nichž Hanuš velice o povznesení hor pracoval a hrad obnovil. Po něm vládl na Bečově Kašpar Pluh, jenž nucen jsa proti hrabivosti Ferdinanda I. panství svého soudně hájiti, stal se pak předním náčelníkem stavovského odporu r. 1547. Stavové zvolili ho za nejvyššího nad vojskem, které k obraně vlasti mělo býti sebráno, a Pluh ihned jal se u Bečova tábor zřizovati; ponévadž ale potom zanechán bez podpory, vzala celá opposice bídný konec. Pluh, na jehož hlavu vypsána cena, v čas uprchl přes hranice; Bečov zabaven a po různých zástavách r. 1615. obci města Slavkova prodán. Ale pro účastenství na rebelii stavovské sebráno panství to Slavkovským z pokuty a prodáno Questenberkům, od nichž na Kounice a od těch r. 1813. na nynější majitele, vévody z Beaufort-Spontini, přešlo. Město Bečov leží jižně od zámku; z 2300 obyvatelů je mnoho hudebníků, proto i hudební škola zde se nachází. Hudební mistr Labický odtud je rodem.

B. Bernau.

FOT. K. MALOCH V PRAZE.

438. VALAŠSKÉ MEZIŘÍČÍ A KRASNO. Meziříčí město, Krasno městečko, rozkládají se po obou březích Bečvy Rožnovské, ono na levém, na výšině, toto na pravém, v nížině. Most přes Bečvu jest jich pojítkem. Meziříčí jest střediskem politického i duchovního života nejdůležitější části Valašska. V ohledu národním jest Meziříčí, majíc dostatek intelligence, na prvém místě, čemuž nasvědčuje hojnost vlasteneckých spolků. Meziříčí, nesoucí své jméno od polohy mezi dvěma řekami, totiž Bečvou Vsackou a Rožnovskou, které na blízku se v jediný spojují tok, má slušně upravené, čtyřhranné náměstí, prostřed něhož stojí pěkná socha Panny Marie. Domy kolem do kola jsou jednopatrové a skoro vesměs modernisované. Obyvatel živí 3482, zanášejících se hlavně rolnictvím, pak řemesly a obchody. Farní kostel (Nanebevzetí Panny Marie) byl r. 1651. obnoven a r. 1881. vnitř krásně vyzdoben. Povšimnutí zasluhuje dřevěný kostelík na starém hřbitově. Z bývalého zámku hraběte Kinského zřízena r. 1855. trestnice pro ženské kárance. Město se připomíná (jako Meziříčí nad Bečvou) poprvé r. 1275. R. 1548. dostalo se i s Rožnovem pánům ze Žerotína, při jejichž rodu trvá jako manství dosud. — Obraz náš podává pohled od severovýchodu, s tak řečeného »Belvederu«. Při Meziříčí (z prava počínajíc) jest značnější budova *nádraží*, vedle (vlevo) *kostelík* hřbitovní, za kostelem *trestnice* a vedle *budova gymnasijní*. Od »stínadel« meziříčských otevírá se nám krásný výhled jednak na údolí bečvanské, zde dosti úrodné, jednak na velebné vrchy a kopce valašské, jimž vévodí nad Rožnovem bájeplný Radhošť.

MAT. VÁCLAVEK.

FOT. OT. ŠRŮTEK VE VAL. MEZIŘÍČÍ

439 VALDŠTÝNSKÉ NÁMĚSTÍ na Malé Straně v Praze jest sice jedno z menších pražských, ale svými stavbami jedno z nejvzácnějších, tvořeno jsouc takřka výhradně z palácù starých šlechtických rodů. Hlavní ozdobou jeho jest ovšem palác Valdštýnský, dvoupatrový, o třech portálech (na našem obraze vpravo), který zaujímá východní stranu náměstí celou. Jest nejslavnějším panským sídlem v Praze, neboť vystavěl jej pro sebe Albrecht z Valdštýna, vévoda Friedlandský, a sídlil v něm s celým dvorem svým v pýše královské, chtěje zastíniti svým leskem i slávu někdy dvora Pražského. Plány paláce, stojícího i se zahradou na místě 20 domů, cihelen a vápenic městských, navrhl Vlach Marini z Milána, a vyzdobení paláce provedli slovutní umělci vlaští, nizozemští a němečtí, neboť českých již tehdy v ubohé vlasti nebylo. Dlouhé řady pokojů byly zdobeny allegorickými figurami, a nejbohatěji zdobena byla komnata, v níž vévoda konal svoje pozorování astrologická, a z níž vedly tajné schody do jeskyně, koupelny, ozdobené četnými umělými krápníky. V rozsáhlých konírnách choval vévoda tři sta koní jízdeckých a tažných, jimž píce dávána v jeslích mramorových, přepych tehdy neslýchaný. Palác, dosud zachovaný ve výstavnosti a úpravě ze stol. XVII., byl skonfiskován i se vším ohromným bohatstvím věcí uměleckých a stříbrných, v něm se nalézajících, ale již r. 1639. postoupen dědičně rodině hrabat Valdštýnů. Naproti na straně západní náměstí stojí palác knížete Karla Auersperga, na straně severní (na obraze v čele) palác hrabat Ledebourův. V pozadí náměstí vypíná se dumně a truchlivě severovýchodní část král. hradu hradčanského.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

440. VÍTKŮV HRÁDEK. Nad vesničkou Sv. Tomáše, v pohoří Šumavském stejného jména, hostí se neveliké rozvaliny Vítkova Hrádku, hraniční to tvrze, z které ještě r. 1648. Eggenbergská posádka pod vůdcovstvím korneta Vintíře proti vpádům švédským brániti se měla. Opuštěný hrádek jest dávno už bez střechy, ale v hlavní čtyřboké věži jest dosti ještě pevných trámů, jež chodci usnadňují, aby prázdnými, k severu obrácenými okny spatřil čarovné, krásné údolí Vltavino, jež rozkošnými, šťavnatě zelenými luhy v bílých závitech z tichých hvozdů Šumavských v kraje středozemské zvolna se ubírá. Jižními okny pak pokochá se velikolepým pohledem na zkamenělé vlny vápencového moře rakouských a štýrských Alp, jež za příznivého počasí téměř před žasnoucím zrakem vyrůstati se zdají. Nerad poutník vnímavý sestupuje z hrádku a opouští místa, z nichž tolik půvabů a vznešených v daleké kraje pohledů v duši jeho utkvělo; bezvolně závidí povýšené hor stanovisko tomuto kamennému, stářím už vetchému a omšelému strážci pomeznímu, v jehož vyloupaných očích dnem i nocí čarovné obrazy dálky tajemně se zjevují, a jejž sláva bohatýrského rodu pánů z Růže i přes mraky věků nádherným pláštěm pověsti odívá.

A. HEYDUK

FOT. J. SEIDEL V KRUMLOVĚ.

441. DOKSANY, slavný někdy královský klášter bílých Premonstrátek, zbudovaný na poloostrově Ohři utvořeném, zavírá v sobě tři veliké dvory, z nichž první nyní obklopují hospodářská stavení, fara, škola a pivovar, potom bývalá prelatura, nyní v sídlo panství Doksanského přetvořená. Ve druhém dvoře spatříme bývalý konvent z konce XVII. stol., nyní tak spustlý a zanedbaný, že krásného, štukem ozdobeného refektáře užívá se jako kravína. Tato část kláštera přiléhá již ku znamenitému chrámu, jediné to stavbě v Čechách, která po značných nehodách ji stihnuvších a zmodernisování doby barokové ukazuje podnes ráz cizí, porýnský, a tudíž jediným je svědkem západního románského stavitelství ve vlasti naší. Základní tvar chrámu tvoří latinský kříž, obě postranní lodi byly však později proměněny ve zvláštní kaple, a polookrouhlou apsidu hlavní lodi přestavěl restaurator v čtverhrannou věž. Apsidy příčních ramen zachovaly se podnes. Nad křížením hlavní příčné lodi vznášela se asi již původně, po způsobu porýnském, vysoká báň; nynější vlaská kupole postavena na počátku minulého století. V čele bokových lodí při západním konci vypínají se dvě nyní modernisované věže. Pod bývalým kůrem jeptišek nalézá se rozsáhlá krypta, jedna z nejznamenitějších památek slohu románského v Čechách. Doksany založeny r. 1142. Gertrudou, manželkou Vladislava II. Zde pochován byl kníže-biskup Jindřich Břetislav, veliký dobrodinec kláštera, jehož obě sestry do zdejší řehole byly vstoupily. Statky klášterní prostíraly se až do dalekého Loketska, ale Zikmund po vypálení Doksan Husity všecko rozšantročil a tak klášter ochudil. Přece však zachoval se tento přes všechny bouře a svízele do r. 1782., kde Josef II. prastarý tento duchovní ústav zrušil. Panství náleží od r. 1816. Aehrenthalům.

FOT. ZEIDERLICH V TEREZÍNĚ.

B. BERNAU.

442. ČESKÁ KAMENICE, okresní město v Litoměřicku, na soujmenném potoku položené, má as půl páta tisíce obyvatelů a náleží k nejpříjemněji položeným průmyslovým místům severních Čech. Z minulosti zachovaly se zde různé zajímavé památky; děkanský chrám sv. Jakuba s mohutnou věží, z části gotický, z části renaissanční, chová četné náhrobky a jiné starožitnosti, v zachované hrobce odpočívají Vartemberkové. Zámek, nyní knížat Kinských, původně byl zbudován r. 1541., a slouží, valně změněn, za obydlí úředníků: z druhého bývalého zámku, někdy sídla pánů z Zolhausu (Salhausen), upraven je dokonce městský špitál. Na náměstí vidéti ještě zbytky starých podloubí, na kašně sloup z r. 1575. se znakem Vartemberským. Skvostná barokova stavba je kaple Marianská, r. 1763. dostavěná, r. 1883. obnovená. V Č. Kamenici jsou přádelny a sklárny, továrny na barvy, koželužny a jiné závody. Na čedičovém vrchu nad městem (544 m.) strmí z lesa rozvaliny hradu Kamenického, v nichž nyní upravena je rozhledna. Pěkné jinak panorama ohraničeno je k jihovýchodu vyššími hřbety hor. Hrad a město Kamenice náležely ve XIV. věku pánům z Michalovic, od nichž r. 1409. Berkové z Dubé, potom okolo r. 1429. Vartemberkové je získali. V záští těchto s Lužickým Šestiměstím byl hrad r. 1444. vypálen, načež od r. 1471. forberk zámecký rozprodán. Vartemberkové vládli zde, mezeru od r. 1511.—1529. vyjímaje, do r. 1614. Toho roku koupil Kamenici Radislav Vchynský, jehož rodu náleží podnes. Městská kniha, za Michalovicův r. 1380. založená, svědčí, že Česká Kamenice poněmčila se již ve věku čtrnáctém.

B. BERNAU.

FOT. J. RÖSLER V Č. KAMENICI.

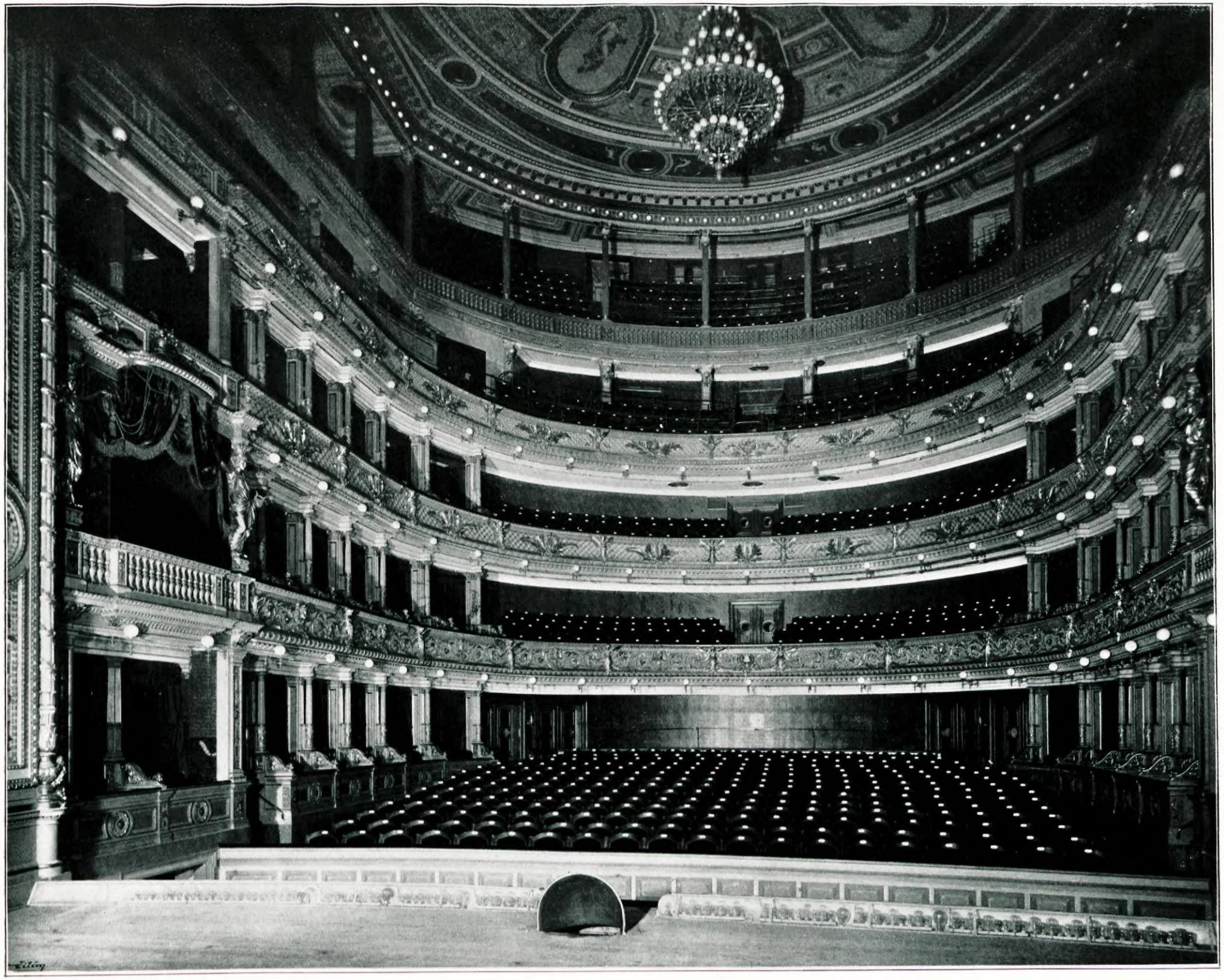

443. HLEDIŠTĚ NÁRODNÍHO DIVADLA V PRAZE svou nádherou a uměleckou výzdobou získalo Národnímu divadlu pyšného přijmí »Zlatého domu«, a náš obraz může podati jen obrysy a ladné formy, jakož i uspořádání toho celku tak ladného a krásného při večerním světle obyčejném, a velikolepého, když divadlo je v lesku a rozsvítí všechny svoje elektrické lampy, jichž lesk obráží se tisíceronásobně v světle plavé barvě předprsnic a ve zlatých ozdobách ballustrád, karyatid, mask, festonů a j., tlumeno jsouc tmavorudým sametem, kterým fauteuily a sedadla jsou potaženy a vnitřek loží je dekorován. Zvláštní nádherou vyniká ovšem lože královská (po levé straně) a protější lože zemského maršálka i místodržitele. Pozlacené karyatidy drží nad ložemi baldachýn z hedvábného sametu; koruna česká stkví se nad královskou ložií, a skvostný koberec se znakem království českého převěšuje se ve slavnostních dnech přes její ballustrádu. Nejvíce umělecké výzdoby soustřeďuje se na stropě, jehož železná konstrukce opírá se jednak o litinové sloupy, zdvihající se nade druhou galerii, jednak zavěšena jest k železné podlaze podstřešní. Střední kruhové pole stropu honosí se půvabnými postavami dívčími, mistrně provedenými od Frant. Ženíška, představujícími architekturu, sochařství, malířství, mimiku, epiku, lyriku, tanec a hudbu. Vedle toho zdoben je strop bohatým štukem a malbou ornamentální. Nádherný, 30 centů těžký bronzový lustr září sty elektrických světel, rozlévaje čarovné světlo na všecku krásu kolem, která diváku, poprvé sem vstoupivšímu, bezděky připadá pohádkovou.

RED.

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

444. JILEMNICE položena jest v podkrkonošské krajině (464 m nad mořem) a má s osadou Jilem 3345 obyvatelů. Jest sídlem okresního hejtmanství, soudu a berního úřadu, mimo to nalézá se zde děkanský chrám sv. Vavřince, měšťanské školy, odborná tkalcovská škola, zámek hrabat z Harrachů s parním pivovarem atd. Dějiny města až do XIII. století byly poskrovnu zaznamenány a zachována jen postoupnost držitelů bývalých panství, v starších listinách sestavená. Jilemnice, nejvyšší nad Jizerkou, jak ji starší nazývali, tvořila část zboží Štěpanického, byla v XII. století v držení mocného a daleko rozvětveného rodu pánů z Valdštýna, kteří na hradě Štěpanicích, jehož zříceniny dosud poblíže Jilemnice se spatřují, sídlili a dle toho »páni z Valdštýna na Štěpanicích« se psali. Po několikeré změně majitelů přešlo panství Jilemnické v r. 1701. v držení Ferdinanda Bonaventury říšského hraběte z Harrachů, který byl již majitelem panství Branského, tato dvě panství spojil, jež dosud také v rodině z Harrachů se nalézají. V městě jakož i ve vůkolí provozuje se hlavně průmysl plátenický a nachází se na blízku města několik bělidel. Do Jilemnice soustřeďuje se několik silnic, tak že obchod dosti čilý jest, a týdenní trhy značně navštíveny bývají. Pro turistiku jest Jilemnice velmi vhodným východištěm na Krkonoše, neb jakmile z kotliny Dolno-Štěpanické po silnici směrem k Rezku se vystoupne, požívá se již rozkošný rozhled na přední pásmo hor Krkonošských. Na blízkém vrchu »Žalém« nalézá se rozhledna s prostornou restaurací, která nákladem nynějšího majitele panství Jana hraběte z Harrachů byla vystavěna. Pohled náš na Jilemnici jest od severovýchodu.

ED. HAKL.

FOT. HYNEK BEDRNÍK V JILEMNICI.

445. HRUBÁ SKÁLA. Těžko zajisté rozhodnouti se, který pohled je krásnější: zda se skal kolem Hrubé Skály na tento hrad, aneb s hradu do skalnatého okolí. Kdo však chce přehlédnouti kus krásné divokosti, zajisté příhodnějšího stanoviska nenajde, než na vysoké věži Hrubé Skály. Hrad sám pochází sice z dávných věků, ale nynější jeho podoba jeví nám málo již z té starodávné tváře, poněvadž r. 1859. celý byl přestavěn. Položen je na dvou strmých, skoro 60 m vysokých skalách, z nichž jedna předhradí, druhá zadní hrad nese; nejstarší část tohoto pochází, vyjma prastaré sklepy, z XVI. století, a nalézá se v ní pěkná síň se starožitnými kamny a podobiznami rodu Valdštýnského. V držení tohoto byl hrad Skála již ve XIV. století, přešel ale potom střídavě na pány z Pardubic, Vartemberka a Jenštejna. Brzy po r. 1456. koupili Skálu s Troskami Zajícové z Hazmburka, ale pro odboj jejich proti králi Jiřímu dobyto r. 1469. obé vojskem královským. Na počátku XVI. věku dostala se Skála slavnému rodu pánů Smiřických ze Smiřic. Za Zikmunda ze Smiřic vězněna prý na Skále dcera jeho Eliška Kateřina pro přestupek jakýsi proti cti rodinné; osvobozena potom Jindřichem Otou z Vartemberka, vzala při výbuchu zámku Jičína r. 1620. hrozný konec. Také bratr její, na rozumu prý nedostatečný, Jindřich Jiří, poslední Smiřický, chován byl na Skále poručníkem svým Albrechtem z Valdštýna, jenž bohaté dědictví Smiřické císařskému fisku vyrval — pro sebe. V třicetileté válce byla Skála častěji od císařských i Švédů dobývána i osazována. Největší však ránu zasadil starému hradu požár r. 1710., při němž i archiv vzal za své. Panství Skalské náleželo Valdštýnům do r. 1821., v kterémžto roce odprodáno ryt. z Aehrenthalu, jenž podnes je drží.

RED

FOT. J. ECKERT V PRAZE.

446. KLAPÝ Statný to a důstojný soupeř posvátného Ripu, ta černá, čedičova Klapská hora s temnou svou lidomornou po straně a bělokamenným hradem na vrcholi! Dík osamělé své poloze, vidný je pěkný tento vrch z dálných končin vlasti, a tím častěji navštěvován, že na ostrém svém a srázném hřbetě nese i v rozvalinách ještě imponující sídlo pánů Zajíců z kmene Buzova, hrad totiž Klapý či Hazmburk, aneb jak lid jej nazývá »Hanžburek«. Jako zakladatele jeho jmenuje Dalimil Lévu z rodu Vlastislava Luckého, za času Hostivíta; nynější hrad postaven ve XIII. století, bezpochyby rodem Ronovců, z nichž Jan Žlebský z Lichtemburka králi Janu a tento r. 1336. Zbyňku Zajíci ze Žebráka jej prodal. Tento dle rodinného jména a znaku přezval jej Hasenburkem, a potomci psali se po něm až do vymření. Vilém Zajíc odpíral odtud statně Husitům; i vojsku krále Jiřího, jemuž ostatní hrady pánů Zajíců podlehly, tito na vysokém Klapém se ubránili. R. 1558. prodán zámek Hazmburk s Libochovicemi Janu st. z Lobkovic; tento vystavěl nový zámek v Libochovicích. Za syna jeho Jiřího starý hrad spustl. Městečko Podhradí, jež některý z prvních Zajíců pod jižním srázem vrchu byl založil a z něhož ještě zbytky hradeb zbývají, kleslo již ve válkách XV. věku v rumy. Vyhlídka s temene Klapého (417 m. nad mořem) jest ovšem velkolepá, a mohutné průčelí hlavní skupiny Středohoří snad odtud nejlépe se přehlédne. Jihozápadní svah vrouben je mocnými a velmi zajímavými vrstvami hranolů čedičových, dosahujících místy znamenité délky. Za našich dnů stal se vrch Klapský pověstným katastrofou, jež svezením se spodními prameny v pohyb uvedených spoust čediče starobylou, pod západním svahem položenou osadu Klapé 8. dubna 1898. zastihla a na 40 obydlí úplně zničila.

B. BERNAU.

FOT. J. WENDLER V LOVOSICÍCH.

447. KARLÍN SE ŽIŽKOVA. Na místě, kde se prostírá jedno z nejprůmyslnějších předměstí pražských, na úpatí památného vrchu Žižkova, nebylo na počátku nynějšího století nic než bývalý špitál s kostelíkem Obrácení sv. Pavla u Vltavy, pak několik zájezdných hostinců a zabranských tančíren a jen tu a tam nuzný domek. Později stavěny zde domy úpravnější, tak že vznikla celá osada, která roku 1817. dostala úřední jméno »Karolinenthal«, lid však ji nazval Poříčským předměstím, až teprve v letech čtyřicátých ustálil se český název Karlín. Roku 1832. čítala obec jen asi 100 domů s 2500 obyvateli, kdežto dnes je velkým moderním městem s krásnými, širokými ulicemi, rovnými a dlouhými, osvětlenými elektricky a s hlučným ruchem města průmyslového, zvyšovaným přímou blízkostí Vltavy a holešovického přístavu. Obyvatelstvo za posledních šedesát let se bezmála zdesateronásobnilo. Nejpěknější pohled celkový jeví se s vrchu Žižkova, odkudž městu tvoří vábné pozadí celá Holešovická pláň obemknutá velkým záhybem Vltavy a mírně skloněný pravý její břeh, nemluvě ani o ostatním širém rozhledu, který odtud se naskytuje na Prahu a její okolí. Z budov karlínských vyniká nejvíce farní chrám sv. Cyrilla a Methoděje uprostřed zadní části velkého čtyřhranného náměstí, vystavěný v letech 1854—1863. Je to trojlodní románská basilika s nižšími loďmi pobočními, jež odděluje deset mohutných pilířů od lodi hlavní. Plány k tomuto kostelu vyhotovil vídeňský profesor Rösner, stavbu vedl stavitel Jan Bělský. Uvnitř obrazy domácích mistrů Lhoty a Manesa. (Viz č. 254.)

RED.

FOT. AMAT. JOS. ZÁHEJSKÝ V PRAZE.

448. ZNOJMO, královské a někdy vedle Brna a Olomouce sídelní město údělného knížectví Přemyslovců, patří i dnes k nejznačnějším místům moravským, majíc na 15.000 obyvatel. Město rozkládá se po vysočině, která k jihu do úžlabí Dyje a k západu do hluboké spadá rokle, za níž se na vysokém chlumu Hradišti křižovnické proboštství vypíná, a bylo, jak valné zbytky hradeb i věží svědčí, za středověku silně opevněno. Z bran městských došla našich časů jen jediná; ostatně chová však Znojmo více velmi cenných stavitelských památek, a bývalá hradní kaple, okrouhlý to chrámec s freskami, z počátku XII. věku pochodícími, je nejstarší stavbou na Moravě vůbec. Znamenitý jest gotický farní chrám sv. Mikuláše i dvojitá kaple poblíž něho stojící, kdežto sporé jen zbytky zachovaly se z kláštera sv. Kláry, v němž r. 1278. mrtvola Přemysla II. byla vystavena. Zajímavá radnice s pěknou věží pochází z XV. století. Ve starém hradě zeměpanském, na nejzazším výběžku skalním stojícím, do nedávna byla kasárna; bohužel sesula se před krátkým časem vysoká, hranatá hlídka původního, mnohem rozsáhlejšího hradu. Ve Znojmě za staré doby bylo několik klášterů; dnes jest zde krajský soud s příslušnými úřady, gymnasium, různé školy odborné a jiné ústavy. Že osada jest prastará, dokazují četné nálezy prachistorické; v listinách uvádí se Znojmo r. 1048. poprvé. Pevnost Znojemská často byla obléhána; hned r. 1146. zničeno podhradí téměř úplně; r. 1400. dobyl jí markrabě Prokop, a hejtmané jeho Sokol a Hynek Suchýčert zle odtud proti nepřátelům jeho řádili. Husitství Znojemští nepřijali; Stanislav ze Znojma, úhlavní nepřítel Husův, byl odtud rodem. Ze Znojma pochází také Julius Fejfalík, spisovatel moravský.

B. BERNAU.

FOT. E. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

449. VOLŠANSKÉ HŘBITOVY. Prostranství, na kterém na konci Žižkova rozkládají se hřbitovy Pražské, obecně zvané Olšanské či Volšanské, bylo ještě koncem XVII. století úplně pusté. Teprve roku 1680. a po té v letech 1713. a 1714. pohřbíváni zde morem zemřelí. Roku 1682. zbudována zde kaple ku poctě svatých patronů proti moru Rocha, Šebestiana a Rosalie, načež r. 1842. povýšena kaple na farní kostel. Roku 1757. svedena v těchto místech bitva mezi vojsky rakouským a pruským, a padlí v boji bezpochyby zde byli pohřbeni. V letech 1771.—1772. znovu zde pohřbíváni mrtví, zemřelí následkem nemocí nakažlivých, a když za císaře Josefa II. hřbitovy kolem kostelů pražských zrušeny, zvoleno toto místo r. 1787. za pohřebiště měst Pražských na pravém břehu Vltavy. Teď stále a stále město mrtvých se rozšiřuje, a také jeho vnitřní úprava čím dále tím více se zdokonaluje tak, že jednotlivá jeho místa, vyzdobená květinami a stíněná velikými stromy, až pozbývají truchlivého rázu svého určení, působíce dojmem poetickým. Tím spíše, an každým krokem setkáváme se mezi množstvím jiných prostých náhrobků s výtvory tak uměleckými, jako jest pomník redaktora Nár. Listů, Josefa Baráka, na našem obraze. Je to dílo sochaře Strachovského, a pořídila je beseda »Sladkovský« ze sbírek veřejných. Je už veliká řada mužů i žen vynikajících, kteří odpočívají na hřbitovech Volšanských. .

RED.

FOT J. VILÍM V PRAZE.

450. PROSTĚJOV, dle velikosti třetí město na Moravě a největší město moravské se zastupitelstvím českým, leží skoro uprostřed Moravy na žírné Hané. Lid nazval jej žertovným způsobem Jerusalemem hanáckým. Má 1375 domů a 23.000 obyvatel. Celému městu vévodí farní chrám Povýšení sv. Kříže, původně gotický, po požáru r. 1697. důkladně přestavěný. V popředí, jak jest na vyobrazení vyznačeno, jsou některé školní budovy, které jsou okrasou města. Na rozlehlém náměstí Františka Josefa, zdobeném sochou Marianskou z r. 1714., nalézá se stará radnice, nyní budova císařských úřadův, s bohatě ornamentovaným portálem renesančním, kterou postavil roku 1571. Vratislav z Pernštýna. Z vynikajících staveb dlužno jmenovati chrámy sv. Jana Nep. s nemocnicí Milosrdných bratří, hřbitovní kostel sv. Petra a Pavla, nádhernou poštu a dále starý zámek, který byl poslední dobou důkladně opraven. — Prostějov připomíná se v letopisech poprvé r. 1213. Místo rychle zkvétalo v následujících stoletích, kdy bylo v držení slavných moravských rodů pánů z Kravař a z Pernštýna, kteří pečovali o rozvoj Prostějova, poskytujíce městu i jeho obyvatelstvu výsad a privilejí, jakými se honosila většinou jen města královská. Páni ti podporovali město i hmotně, zdobili je nákladnými stavbami a opevňovali hradbami, tak že v XVI. století vynikalo nad jiné bohatstvím i rozsáhlostí. V dobách hnutí náboženského stal se Prostějov důležitým místem strany utrakvistické i českobratrské. Čeští Bratří učinili z Prostějova středisko svého vyznání. V Prostějově konali synody a tu si zřídili tiskárny, z nichž vyšla díla, která patřila tiskem k neobyčejným zvláštnostem. V tiskárně Prostějovské vytištěna roku 1527. první česká kniha na Moravě.

FR. FAKTOR.

FOT F. FIEDLER V PROSTĚJOVĚ.

451. VSETÍN. V rozkošném hornatém kraji Mor. Valašska jest Vsetín jedním z nejprobudilejších a nejprůmyslnějších měst. Malebně jsa rozložen po obou březích Horní čili Vsacké Bečvy, dělil se až do r. 1850. na dvě samostatné obce: na *Horní* a *Dolní* Vsetín. Horní rozvinuje se amfitheatrálně na výšině tu větší, onde menší, na pravém břehu. Do ní je na levém břehu a na rovině. Tam převládá rolnictví, zde obchod a průmysl. Nejznamenitější budovou Vsetína jest zámek, v mohutném čtverhranu na náměstí postavený, jednopatrový, pocházející v nynější podobě s náběhem renaissančním asi ze XVI. věku. Uprostřed západní strany vypíná se mohutná věž, 55 m vysoká, s pavlanem a končící kupolí, opatřenou lucernami. Z jiných význačnějších budov na našem obraze viditelných jest kostel katolický (v pravo od zámku), panské budovy »Maštaliska« (v levo), jež svými zubatými okraji podobají se středověkému hradu, pak kostel vyznání augšpurského s věží (na obraze v levo), vedle něho (v pravo) nová budova měšťanských škol; vedle kostela vyznání augšpurského (třetí budova na levo) jest kostel reformovaných bez věže. Horní Vsetín je stará osada, Dolní pochází z I. polovice XVII. věku. Z četných majetníků Vsetína sluší uvésti pověstného *Albrechta z Valdštýna* (1610—1623), který Vsetínské osvobodil od roboty a desátku pro faráře. Nynější majetníci jeho jsou továrníci, bratři Thonetové. Pohled na město samo jest velmi pěkný, zvláště okrsek zámecký podobá se v malém královským Hradčanům pražským. Ale neméně utěšené jest okolí Vsetína vůbec, a nyní, kdy parní stroj sbližuje náš kraj s ostatním světem, jest velikým lákadlem pro četné turisty a výletníky.

FOT. OT. ŠRŮTEK VE VAL. MEZIŘÍČÍ.

MAT. VÁCLAVEK.

452. LYSÁ HORA. Rozkošná to partie pro turistu! Co Radhošt v moravských Bezkydech, to Lysá ve slezských. Cíl a touha četných milovníkův a obdivovatelů krás přírodních, pohledů nedozírných, opojných. Cest několik, německým »Beskidenvereinem« (!) naznačených. Doporučujeme onu z Frýdlantu kolem hamrův a kostela *sv. Ignáce na Borové*, jenž stoje na návrší, z daleka již milý nám kyne pozdrav. Odbočíme pak do překrásného údolí potoka *Satiny*, dekorovaného malebně roztroušenými pasekami, skřípavými pilami a divoce šumícími vodopády. Rajské to údolí, koutek »zaslíbené země«, jak vidět z našeho obrazu! Za hodinu od *Ondrášovy skály* jsme na temeni slezského velikána (1325 m, střed obrazu). Kuželovité témě jeho činí nad veškeré vrchy okolní, jest prosto stromoví, *lysé* (odtud jméno), pouze hebkým pažitem pokryté, rozvětvujíc se ve čtyři mohutné hřbety, z nichž dva k severu a dva k jihu směřují. Dvě útulny (stará a nová), od arcivévody Albrechta zbudované, přechovávají výletníky. Rozhled odtud čarokrásný na všechny strany. Celé skoro Těšínsko, část moravského Valašska a uherského Slovenska s jejich mohutnými vrchy a kupami horskými, s jejich městy a rozběhlými dědinami jsou před námi jako kniha rozloženy. Boky našeho velikána pokrývají svěží, krásné lesy, v nichž jsou pány ušlechtilý jelen a bystrozraký orel, v údolí pak bystřiny *Řečiče* dřímá ještě ctihodný prales svůj sladký sen. Krajina tedy čarokrásná, pohled úchvatný; žel jenom, že ubohý lid slezský se všech stran jest dušen upírem hrabivé, neúprosné germanisace! — Dodáváme pověst lidovou, že vnitř Lysé jest temné jezero, jehož vody prý se rozlejí po krajině, až míra hříchův její obyvatel se naplní!

FOT. L. NĚMČÍK VE FRÝDKU.

MAT. VÁCLAVEK.

453. FRYDŠTEJN. Na tomže strmém skalním hřbetě pískovcovém, jenž u Malé Skály prorván je řečištěm Jizery, o 3 km dále k severozápadu trčí bělavé rozvaliny hradu Frydštejna, které polohou i podobou náleží k nejmalebnějším hradním troskám ve vlasti. Zbudován byl bezpochyby od pánů z Bibrštejna, již v druhé polovici XIV. věku z hradu svého Frydlandu i okolí zdejšímu vládli; brzy však dostal se vladykům z Nadslavě a po nich rytířům z Kovaně. Bohuš z Kovaně z tvrdého tohoto hradu dlouho statečně odolával Husitům, až r. 1432. obležením as dvouměsíčním ku mírné smlouvě byl donucen. V ležení Sirotků před Frydštejnem uzavřeno tehdy, dne 7. září, příměří se Sasy. Po smrti Bohušově r. 1460. držel Frydštejn poručník jeho dědiců, Jan z Hazmburka, načež majitelé hradu rychle se střídali, až král Ferdinand I. zboží Frydštejnské a Českodubské Adamu z Vartemberka r. 1547. v pokutě sebrav, obé oblíbenci svému Janu z Oprštorfu r. 1566. postoupil. Tento přijal přídomek »z Dubu a Frydštejna«, ponechal však, sídle na Dubě, starý hrad spoustě, tak že tento již r. 1591. jmenuje se »zámkem pustým«. Zříceniny náležely ku panství Českodubskému až do nejnovější doby, kdy správa panství knížete Kamila Rohana ku rozmnožení důchodů (!) jakémusi Václavu Müllerovi, osadníku ve vsi Frydštejně, jenž na materiálu zdí hradních nalezl zvláštní zalíbení, prodala je za 600 zl. k účelu »praktického použití«. Na štěstí zemřel Müller před provedením vandalismu, načež Okrašlovacímu spolku v Turnově podařilo se hrad koupiti. Usnesením valné hromady Klubu českých turistů ze dne 25. února 1894. stal se pak Frydštejn »zbožím« klubu. Nový to a výmluvný doklad, že starožitné památky naše postrádají dosud jakékoli právní ochrany, a že nanejvýše již nutno, by zemským zákonem před vandalismem — jak v jiných zemích se stalo — byly chráněny.

FOT. J. ŠIMON V TURNOVĚ.

B. BERNAU.

454. VYSOKÉ NAD JIZEROU. »Větrovem« nazval je spisovatel »Zapadlých vlastenců«, »orlí hnízdo«, povzdechne si upocený chodec, i ten, kdo po bílé silnici do jeho čistých domků vjíždí. Není také divu. Na 697 m výšky volně si už vítr zaduje, a z vůkolních nádraží, položených o 400 m níže, namáhavě se to vystupuje. Nejsevernější město české, mezník vlasti, jehož okresní hranice jest hranicí zemskou i říšskou, zasahujíc až tam k »babímu koutu« (průsmyku novosvětskému), odkud naň dorážejí tak často ty bouře přírodní i politické. Bílý jeho kostelík jako by hlásal okolním českým velikánům, Zvičíně, Kumburku, Bradlci, Táboru, Kozákovu, Bezdězi, Rálsku i Ještědu, že až sem zasahuje česká država, zde že mezník jazyka i království. K severu hory Jizerské a Krkonoše tvoří jemu pozadí. Na našem obrázku nižší Lysá hora a vyšší Kokrháč (Kotel) přes domky jeho zvědavě si do Čech nakukují. Touží snad po žirných jejich luzích? Marně! Ač kolem do kola Jizera a Kamenice s hukotem rvou břehy již *cizácké*, Vysoké, tato bašta národní, stojí pevně a s důvěrou hledí v budoucnost, neboť ukládá výtěžek mozolné práce své v útlou mysl potomstva, starajíc se pečlivě o jeho vzdělání. Zřízení a vydržování dvou měšťanských škol jest na město, mající 1500 obyvatelů, živících se rolnictvím a řemeslem, náklad velmi značný. Však obětavost jeho jeví se ve všech směrech. Vlasteneckými obětmi a uvědomělostí již dávno proslulo. Jeho výstava v národopisné výstavě předčila i vkusem i nákladem města jiná, lidnatější i bohatší. V posledním čase velikým nákladem zřízený větrní vodovod, rozsáhlý park se sochou Havlíčka, nová nemocnice jsou příkladem městům vůkolním.

FOT. JOS. HLADÍK VE VYSOKÉM N. JIZ.

J. VODSEĎÁLEK.

455. ŠÁRKA U PRAHY. Divoce romantické zákoutí, takořka několik kroků od Prahy, malá skalní poušť, která na chvíli dovede vzbuditi illusi nejpustších divočin horských. V údolí šáreckém jeví se nejlépe rázovitost okolí pražského, v němž střídají se místa úplně pustá, zádumčivá, plná těžké melancholie, náhle a bez přechodu s místy zase utěšenými a rozkošnými. Lid rozděluje údolí Šárecké ve tři různé části: v Šárku utěšenou neboli líbeznou od Podbaby až ku t. zv. Generálce, odtud až po Kuprův mlýn v Šárku mírnou, posléze odtud až do Vokovic v Šárku divokou. Z Podbaby až po Kuprův mlýn jest údolí idyllické, přijímá však dále na se ráz pustý a za Generálkou u Divoké Šárky i drsný a končí hlubokou divokou roklí, po jejímž okraji dojdeme lučními stezkami do vsi Liboce a do obory Hvězdy. Divoká Šárka — náš obraz znázorňuje vchod do Divoké Šárky od strany Libocké — jest bez odporu nejzajímavější. Připomínajíc skalnaté partie českého Švýcarska neb Krkonoš jest v okolí Prahy jediná svého druhu. Úbočí skal jsou zcela lysá, divoce rozeklaná a jenom tu a tam, kde nahromadilo se něco prsti, viděti trsy bodláčí a jiných rostlin, rostoucích v suché půdě. Skály v malebných tvarech zúžují potok Šárku, který s balvanu na balvan šumně skákaje tvoří co chvíli nějakou peřej. Je to zde jedna z nejoblíbenějších pražských procházek, ač nedosti schůdná.

RED.

FOT. J. VILÍM. V PRAZE.

456. HRADEC KRÁLOVÉ. Na tomto obraze jeví se nám dvě nejpamátnější budovy hradecké. Hlavní (katedrální) chrám *sv. Ducha* založen byl počátkem XIV. stol. první »královnou Hradeckou« Alžbětou vdovou po Václavu II. a Rudolfu Habsb. Z nedostatku kamene v okolí vyvedena byla vzácná ta stavba gotická veskrze z cihel. Za Jiřího kostel dostavován a dostalo se mu mnohé ozdoby. Potom však požáry a nevkusem pozdějších dob velmi utrpěl a původní sloh v jednotlivostech barbarsky porušen, až zase v naší době chrám opraven. — Několik jen kroků na sever od chrámu vypíná se mohutná *věž*, přiléhající ke kapli *sv. Klimenta*, korunované papežskou tiarou. Se stavbou věže započato r. 1574. Na tu přivážen pískovec z dalekých lomů hořických. Byvši dokončena, svítila do daleka bělostí, i nazvána na rozdíl od čer-

veného kostela sv. Ducha *Bílou věží*. Ve věži zavěšen ohromný zvon »Augustin« (192 centy), největší v Čechách po »Zikmundu« pražského chrámu Svatovítského, jako také Bílá věž ($217^1/_2$ víd. stopy) náleží k nejvyšším v Čechách. S pavlače její otvírá se velikolepý výhled v široké okolí a na sever až ke Krkonoším. Pod Bílou věží v popředí zříme budovu střízlivého, skoro kasárního slohu, s dvěma nízkými věžemi. Je to bývalá *radnice* Hradecká, arci po mnohých proměnách, nyní sídlo úřadů, krajského soudu, státního zastupitelství. — Skupina věží při chrámě sv. Ducha a Věže Bílé tvoří charakteristickou silhuettu Hradce, jako chrám Svatovítský se svým okolím v Praze. Nejvýrazněji se nám jeví, blížíme-li se k městu od strany západní. Tento náš pohled jest pojat z náměstí od »podsíně«, tak zvané Velké.

FOT. J. VILÍM V PRAZE. IGNÁT HERRMANN.

457. GRUNT, též »Důl sv. Krištofa«, je z nejkrasších míst Ještědského pohoří. Drobná perlička do nádherného lemu hvozdů zasazená. Dobří chodci odváží cestu od Ještěda přes Noviny, a řada nejpůvabnějších scenerií horských odmění jich námahu. Pohodlnější volí, přicházejí-li od Liberce, obyčejně cestu rozmanitým údolím Nisy přes Habendorf nebo používají dráhy až do Machendorfu, odkud hned za stanicí vnikají do vábných lesů a minouce romantické zříceniny Hammersteinu, ocitují se za nedlouho též v dědině samé, z níž zajímá dřevěný farní kostelík sv. Krištofa v lidovém slohu. Obec je po způsobu německých vesnic značně do délky roztažena, ale s návršin skytá pohled rozkošný. Nejpříjemnější stává se procházka údolím z jara, kdy koupáte se zrovna ve vůni vzduchu, prosyceného dechem kvetoucích buků, které tu nad jehličí převládají. Též mařinky vonné hojně se daří. Lučinou vine se bystrý potok, ženoucí několik malebně rozložených mlýnů s pilami. Bohatství výhledů dalo též údolí jméno »clamovské Švýcarsko«. Statní turisté užijí vnad ještě více, ubírají-li se údolím, až k rozhraní hor lužických. Naskytne se jim tu obsáhlá perspektiva s Velikého Kalkberku, a navštivíce bílím zarostlé ssutiny Rojmundu, sestoupí po srázné cestě k samotě Freudenhöhe, s jejíž »vyhlídky« rozevře se jim čarovné panorama s Grabšteinem u Hrádku, Žitavou až daleko ku Zhořelci.

JAROMÍR BORECKÝ.

FOT. JOS. HOFFMANN V LIBERCI.

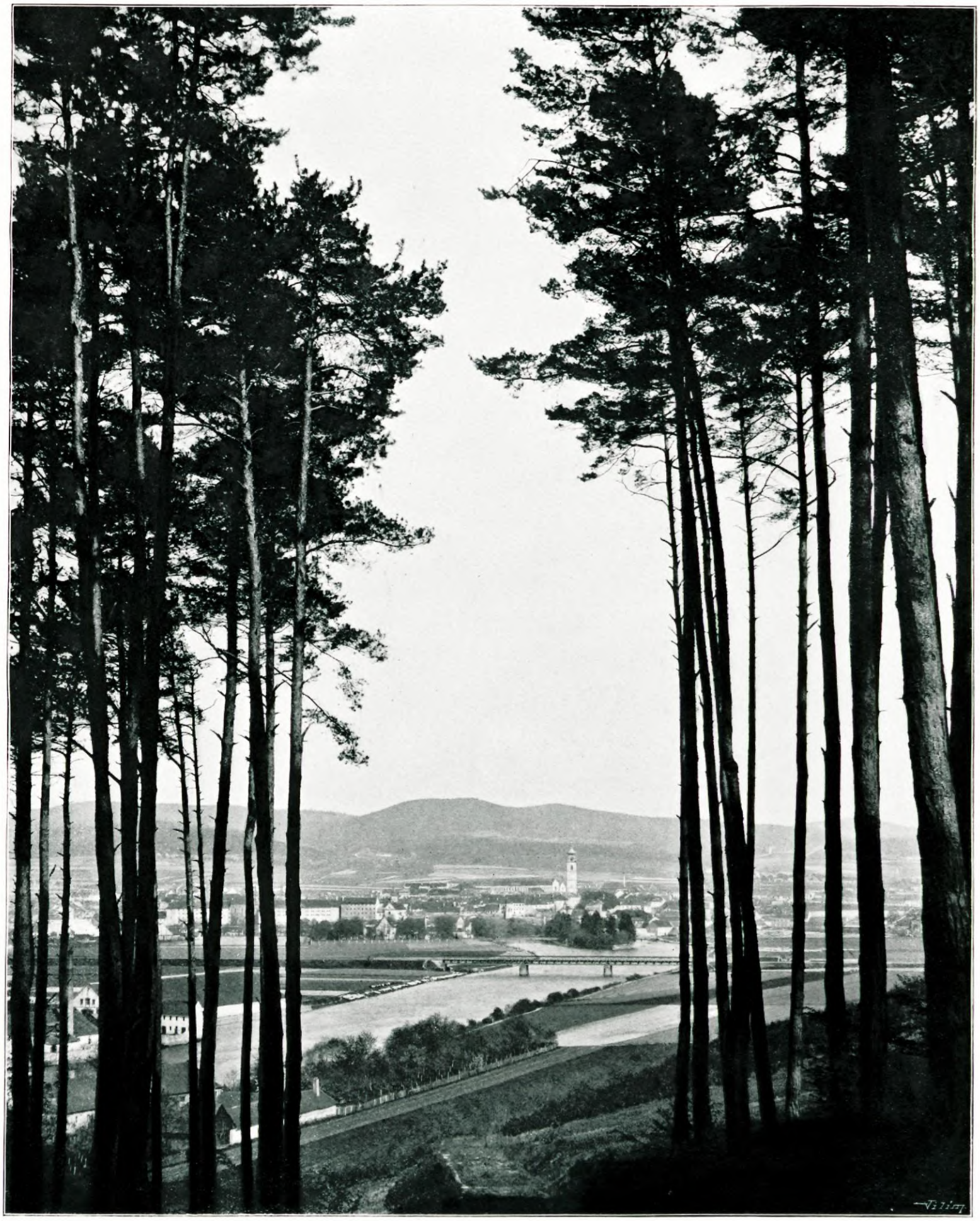

458. PÍSEK náleží k nejrozkošnějším městům jižních Čech. Výstavnost jeho poslední dobou se vzmáhá, a vzácných starobylých památek nechybí; stačíť jmenovati kamenný most, jakousi to miniaturu pražského, býv. král. hrad se síní zdobenou zajímavými malbami z r. 1479., děk. chrám Narození P. Marie v gotském slohu ze XIV. století s Mutinovým obrazem Madonny a lepou věží od mistra Mikuláše Píseckého (1489), barokní radnici a sousoší P. Marie z min. stol., konečně zbytky bašt, na jichž příkopech zavezených táhnou se příjemné sady. Ale hlavní předností král. města Písku jest krásná příroda, lahodné podnebí, osvěžující lesy. Jsou tu roztomilé vycházky na Honzíčka, k Vodákovi, do »lomů«, i další výlety na Mohelník, Zvikov, Orlík, Červenou. Vnadami vyznamenávají se zvláště romantické břehy Otavy. S návršin, jmenovitě od Hradiště, přehlédnouti lze celé pásmo šumavské, z něhož zvláště markantně vystupují na jihu Boubín, na západě Jezerní stěna. Město sluje po zlatém písku, který se tu za stara vypíral z Otavy. První osada rýžovnická založena prý od Nezamysla r. 760. v místech nynějšího předměstí sv. Václava. Lid kraje vyniká rázovitostí. Z rodáků písecких předčil Jan Kocín z Kocinetu; v naší době působil tu výborný hudebník Fr. Gregora. K největší ozdobě sluší však Písku senior českého parnasu, pootavský slavík, mistr Adolf Heyduk, jenž tu v uměleckém svém zákoutí, stíněném rozložitým jasanem, svá nejkrásnější díla zbásnil.

JAROMÍR BORECKÝ.

FOT. V. WIETZ V PÍSKU.

459. PRŮČELÍ BÝV. KOSTELA SV. ANNY V MIKULOVĚ patří k nejznamenitějším uměleckým památkám moravským z XVIII. stol.; zachovalyť se na něm krásné sochařské práce nejvýtečnějších domácích umělců oné doby, již nákladem uměnímilovného knížete Leopolda z Dietrichštejna tehdáž (r. 1701—1710) tento, skvostnou Loretánskou r. 1623. zbudovanou kapli objímající chrám, dílem svým ozdobili, jako Ant. Rigy, Jana Mangoleta, Cirkovce, Virknera a zvláště znamenitého Lengelachra, od něhož jmenovitě ještě zachovaný relief nad hlavním vchodem, sv. Rodinu představující, pochází. Tyto průčelí zdobící umělecké výtvory dávají nám tím více pocítiti ztrátu, již utrpělo domácí umění zničením chrámové této stavby při hrozném požáru Mikulova dne 14. září 1784. Od té doby ležel kostel sv. Anny v rozvalinách až do r. 1845., kdež kníže Frant. Josef z Dietrichštejna ze zbytků jeho a Lorety dal vystavěti pohřební kostel pro rod svůj nákladem as 200.000 zl. Při tom na štěstí krásné průčelí bývalého chrámu i s oběma věžemi zůstalo zachováno a budí podnes oprávněný zájem každého přítele umění. Veliká socha Vykupitele, stojící na špici štítu, potom oba andělé po jejích stranách, pocházejí z doby opravy, byvše vídeňským sochařem prof. Kaesmannem vyvedeny. Nový kostel vysvěcen byl r. 1852. a koná se v něm denně bohoslužba za zvěčnělé členy knížeciho rodu Dietrichštejnského.

B. BERNAU

FOT. FR. J. ELSTNER V MIKULOVĚ.

460. TŘEBENICE. Jihozápadní úpatí šedého hradu Košťálova jest od nedávna lemováno železným pásem dráhy mostecko-čížkovské a o něco níže stříbrným páskem živého toku Modly, na němž jako nějaký granátový šperk starobylé městečko Třebenice, druhdy Třebenice pod Košťálovem a nad Hostinou nazývané, jsou položeny. Kol do kola vroubí sytá zeleň ovocných zahrad červené střechy budov třebenických a »První českou akciovou továrnu na zužitkování plodin«, která před třemi roky v rozsáhlých rozměrech zde byla zařízena. Třebenice, někdy sídlo župy, později sídlo dekanátu, byly králem Vladislavem r. 1156. darovány jako »panské město poddané« klášteru sv. Jiří na hradě Pražském, později byly zastaveny Janu Kaplíři ze Sulevic, hejtmanu kraje litoměřického. Za krátko na to přešly koupí na Viléma z Ilburka na Ronově a r. 1540. připadly opět klášteru sv. Jiří. XVI. století lze nazvati dobou zlatou města Třebenic. Z doby této pochází mimo jiné též vzácný gradual husitský, až doposud na faře chovaný. — Za časů bouří stavovských roku 1618. zastaveny jsou Třebenice od direktorů Prokopu Dvoreckému rytíři z Olbramovic, po jehož odsouzení a popravení byly opět dřívější vrchnosti navráceny. Od nějakého času jsou Třebenice jevištěm neustálých národnostních bojů, ježto německá menšina usiluje domoci se nadvlády nad dvoutřetinovou českou většinou. — Při levém kraji obrazu v pozadí činí mohutná homole Milešovky, nejvyššího vrchu českého Středohoří.

FOT. R. WENDLER V LOVOSICÍCH.

DR. J. V. PAŘÍK.

461. FAUSTŮV DŮM A SKALKA. Jihozápadní roh Karlova náměstí uzavírá ústav hluchoněmých, a za ním, na povýšeném terase, vypíná se roztomilý kosteliček sv. Jana Nepomuckého, obecně zvaný na Skalce. Obě budovy náleží ke stavitelským památnostem pražským. Ústav hluchoněmých, za časů Karla IV. sídlo knížat Opavských, vystavěn je slohem barokním, rázu velmi ušlechtilého, a je jedním z prvních toho druhu na Novém Městě pražském. Lid říká tomuto domu »u doktora Fausta«, protože prý čaroděj ten tu kdysi bydlil a svoje dílo prováděl. — Příčinou té pověsti byl asi nějaký alchymista z doby Rudolfinské — snad pověstný Angličan Eduard Kelley, který v domě tom přebýval. Přičiněním svobodných zednářů umístěm v domě tom nyní ústav hluchoněmých, který vyučuje a vydržuje nyní ročně 140 dětí obojího pohlaví. Při domě jest pěkná zahrada. — Kostelík sv. Jana Nepomuckého (otevřená branka na obraze vede zahrádkou k jeho postrannímu vchodu, kdežto vchod hlavní je se strany třídy Vyšehradské), jest dílem vynalézavého ducha Kiliana J. Dienzenhofera, a proveden slohem barokovým. — Přes mnohé svoje vady a nedostatky, jež zrodila jednak sama doba, jednak neobratnost nedovedných napodobitelů, vyniká kostelík jistou stepilostí, zevnější malebností a hravou elegancí bohatých forem. Průčelí vyznačuje se zvláště dvojicí věží v originalním úhlopříčném postavení s neméně původními lucernovými báněmi.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

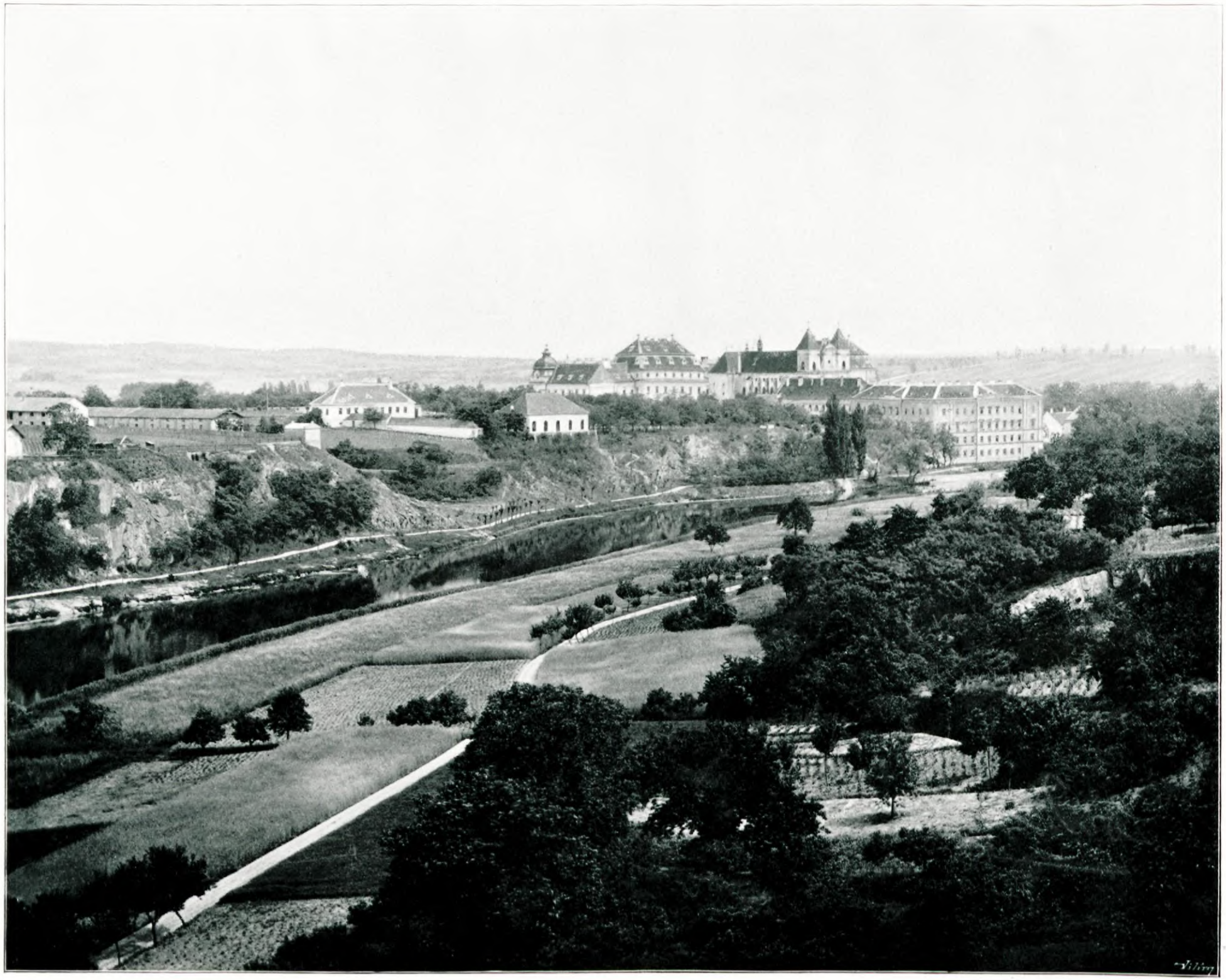

462. LOUKA, velkolepý někdy klášter řádu Premonstrátského pod samým Znojmem, založen byl r. 1190. markrabětem Otou ku cti Matky Boží a sv. Václava a po 600letém trvání r. 1784. zrušen. Roku 1425. byl při obležení Znojma Tábory spustošen, brzy však opět obnoven. Konvent zdejší osadil bratry svými dvakrát (r. 1345. a 1474.) české biskupství Litomyšlské, vystavěl během času 38 kostelů a dal opaty různým jiným klášterům. Kostel, někdejší to velkotvárná basilika románská, byl v gotickém i renaissančním slohu přestavěn, nicméně zbyly z původní budovy hlavní zdi lodi a průčelí, jakož i spodní část presbyteře s 2 portály. Vnitřek chová různé vzácné památky umělecké. V bývalé kryptě má vojsko skladiště a nemožno ji ohledati; z křížové chodby gotické zachovaly se nuzné, ač zajímavé zbytky. Přeskvostně vyzdoben býval vnitřek prelatury, na sklonku XVII. stol., a konventu, v druhé polovici XVIII. stol. zbudovaných; velmi chváleny byly zvláště fresky ve schodišti, letním sále, knihovně a jídelně opatské; ostatně bylo v klášteře i jinak množství obrazů. Vše to vzalo ovšem za své moderním vandalismem, když budov těch po 18 let za kasárny, rovněž tak dlouho za továrnu na sukna, potom jako zámku a konečně za vojanské učeliště upotřebováno. Připomenouti dlužno, že opat Sebestián II. zařídil r. 1589. v klášteře Loucké tiskárnu, v níž i některé básnické a dějepisné knihy byly vytištěny. Zdejší konventual Prokop Diviš, narozen dne 1. srpna 1696. v Žamberce, vynalezl ještě před Franklinem hromosvod, ačkoli svým vynálezem nepronikl.

B. BERNAU.

FOT. E. J. EHRLICH V TŘEBÍČI.

463. Husův rodný dům a Husinec. Rodiště Husovo, kolébka mistra Jana Husa. Odtud vytryskla jiskra, která ozářila v krátce celou zemi a sama hasnouc daleko v cizině, plamenný požár vše uchvacující rozlila po širých vlastech. Legenda, posvěcujíc půdu, po níž kráčely a bloudily kroky muže, jež zanechaly stopy tak nesmazatelné, vypravuje o malém žáčku, který cestou každodenní ze školy prachatické, vedoucí podél čistého toku horské říčky, znaven usedal a opíral se o polštář tvrdé prahorní žuly, měknoucí pod skrytými žáry, dosud dřímajícími v mladé hlavě, že zachovala její obrysy, té hlavy mučednické. Tradice označuje na husineckém náměstí určitě místo, kde se narodil Mistr Jan Hus. Malý, skromný domek s několika okny a schodištěm z ulice do stánku obchodního. Přestavby a opravy předešlého a tohoto století daly domu podobu dnešní. V pravo ode vrat domovních, v starší části budovy ojedinělé okno drobné, nízké světničky, k níž vystupuje se z průjezdu po dřevěných spuchřelých schodech. To jest světnička Husova. Dům Husův jest vlastnictvím Sokola Pražského, s ušlechtilými obětmi byv zakoupen, aby památka vzácná byla zachována do časů budoucích. Husova světnice ověšena jest pentlemi a věnci od slavnosti Husinecké r. 1869., kdy slavě půltisíciletí Husova narození, národ se všech stran putoval k skromnému Mistrovu rodišti. Účastníkům duch krásných těch nadšených dnů jistě nikdy z mysli nevymizí, na něž vnější památkou jest v průčelí Husova domku bronzová medaillie s poprsím velikého reformatora. Starý kostelík, Povýšení svatého kříže, — vyhlédající v pozadí ze shluku všedních budov venkovského městečka, tvoří střed Husince. Z daleka bližícímu se tobě vlídně noří se z rámce kopců, svírajících v těch místech blanické údolí jak ochrannými lokty, střehoucích tu hrst na věky památné české půdy.

František Herites.

Fot. Benda v Praze.

464. KALICH NAD TŘEBUŠÍNEM. Půvabně shlíží skalnatý vrch Kalich (530 m) od severu do ladného údolu Třebušínského, do něhož úpatí jeho se rozbíhá. Dvě vozových cest a několik pěšin vede na temeno, tvořící dvě skalní kupy. Z hradu Kalichu, jehož poloha byla překrásná a přepevná zároveň, zbývají již jen nuzné zůstatky základních zdí; vyhlídka však s temene vrchu patří k nejrázovitějším v Litoměřicku. — Zbudovatelem svým Janem Žižkou z Trocnova, jenž potom odtud se psal z »Kalichu«, náleží tento hrad k nejpamátnějším troskám českým. Žižka zajisté, obléhaje v květnu 1421. Litoměřice, zmocnil se dřevěné tvrze řádu křižovníků Pruských a znovu z kamene ji postaviv a Kalichem nazvav, podržel ji pro sebe, jako jedinou odměnu zásluh svých na poli válečném. Ale ještě v září t. r. jal se dobývati Kalicha, ovšem marně, Zikmund Děčínský z Vartemberka, jenž maje v krajině této nějaké statky, sousední vrch Pannu osadil a na něm tvrz vystavěl, které Žižka r. 1423. osobně dobýval. Po smrti Žižky psal se po Kalichu bratr jeho Jaroslav, jenž r. 1428. při dobývání Bechyně zahynul. Posádka husitská byla na Kalichu ještě r. 1437., i chtěl král Zikmund toho roku hrad od ní koupiti a dát jej pobořiti, an prý nebylo k němu dostatečných důchodů. K tomu však nedošlo, pročež r. 1438. vojsko kraje Litoměřického k obléhání Kalichu vytáhlo. Roku 1444. byl pánem Kalichu bojovný Vilém z Ilburka, jenž jako spojenec Vartemberků odtud Lužičanům škodil. Posledním známým držitelem hradu, tehdáž snad již pustého, byl ku konci XV. věku Ješek Svojanovský z Bozkovic, po němž se Kalich více nepřipomíná. Asi před 100 lety byla na Kalichu ještě věž s horním patrem povydaným, kterou dle pověsti lidové Žižka jako viditelné znamení víry v podobě kalichu byl vystavěl.

B. BERNAU.

FOT. R. WENDLER V LOVOSICÍCH.

465. HRUBÝ ROHOZEC. Četné ty starověké hrady, které druhdy zdobily malebné Pojizeří, téměř všecky v pustých leží již rumech, sloužíce na mnoze za lom kamenný novodobé ekonomie. Jen Rohozec u samého Turnova statně posud vypíná čtverhrannou svou věž a vysoké zdi paláce, jenž posud slouží za sídlo panské, aniž opravy a přestavby doby nové byly na něm způsobily změn podstatných. Zmizelo ovšem předhradí, vysoké náspy a hluboké příkopy, až na malý zbytek, ale zachována zůstala umělecky provedená brána věžní se znaky Krajířů a Šelmberků zvenčí, nad níž uvnitř ve dvoře pavlač s ozdobným zábradlím a letopočtem 1516. se táhne; krásná to památka z nejlepšího rozkvětu slohu Vladislavského. Také hrubé zdi zámecké budovy vesměs jsou staré, jen úprava, při níž jmenovitě dřevěné pavlače zmizely, pochází z r. 1832. Tabulnice má posud svá gotická okna; i zbrojnice ve druhém patře stojí za podívání. Rohozec založen ve XIII. věku jako jedno ze sídel potomků Markvartových, jimž náleželo okolí Turnovské; půl města Turnova vždy slušelo k Rohozci. Král Václav IV. dobyl r. 1388. hradu toho na zpupném Markvartovi z Vartemberka. V době husitských válek vládli tu Michalcové; po nich dědictvím dostal se Rohozec Johance z Krajku a manželi jejímu Janu z Šelmberka. Manželé tito přestavěli sešlý hrad v nynější krásný a dobře opevněný zámek, kteroužto stavbu bratr a nástupce Johančin Kunrát z Krajku, známý přívrženec Bratří, dokončil. On prodal r. 1534. Rohozec Janu z Vartemberka, jehož potomkům náležel až do konfiskace Pobělohorské. R. 1628. koupil jej jako léno Fridlantské cís. komorník a nejvyšší Mikuláš Desfours v Mont a Amienville, při jehož rodu, od roku 1634. hraběcím, panství Rohozecké posud trvá. Ku zámku přiléhá rozkošný park.

FOT. J. ŠIMON V TURNOVĚ.

B. BERNAU.

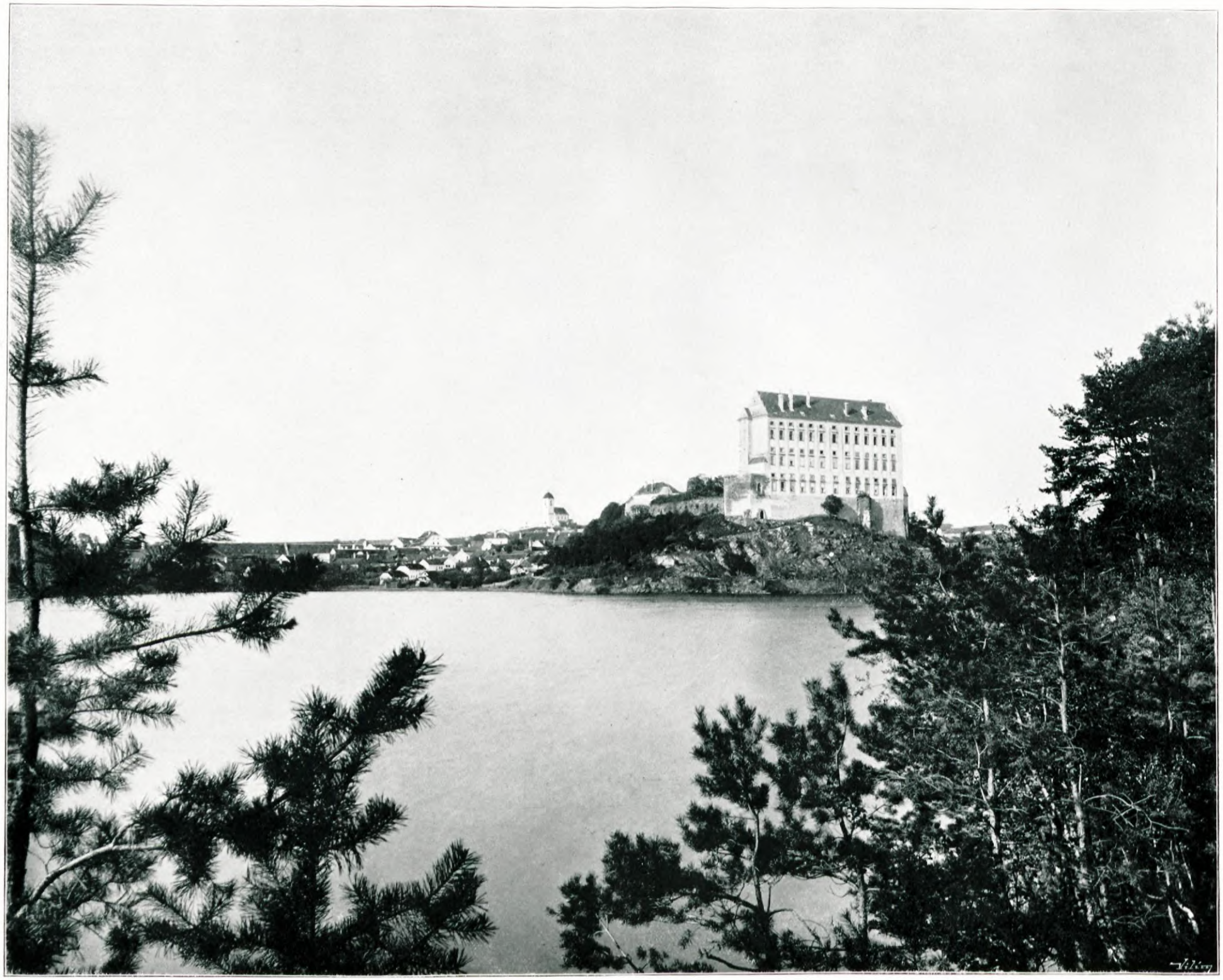

466. PLUMLOV. Překrásný pohled skýtá pozorovateli malebně položený moravský zámek plumlovský, vystavěný na výběžku skalnatém, pod nímž zrcadlí se hladina rybníku podhradního. Zámek jest toliko jedním křídlem r. 1685. provedené ale nedokončené stavby. Strana zámecké budovy, obrácená k rybníku, jest prosta okras. Za to však strana, shlížející k městečku Plumlovu, okrášlena v průčelí trojím sloupořadím. V přízemí jsou sloupy dorické, uprostřed vyvedeny sloupy v slohu jonickém a v nejhořejší části provedeny sloupy korintské. Podstřeší nad sloupovím korintským vyzdobeno freskami, které však při poslední opravě značně byly porušeny. Zámek má šest pater. Ze širokých klenutých chodeb vchází se do prostranných komnat. V hořejších patrech jsou místnosti vyzdobeny malbami a pracemi štukatérskými. Na dvoře zámeckém vypíná se do značné výše kopec s kupou kamení a zbytky zřícenin starého hradu plumlovského, o jehož založení nedochovalo se žádných zpráv, a jenž byl vypálen a pobořen ve válce třicetileté. Za zámkem na mírném návrší rozkládá se městečko Plumlov, vzdálené 7·5 km západně Prostějova a mající 255 domů s 1500 obyvately. Nejvýše položená budova plumlovská jest farní kostel Nejsvětější Trojice, vystavěný v druhé polovici XVI. století. — První zprávy o Plumlovu vyskytují se ve XIII. století. Od Mikuláše, vévody Opavského, koupil Plumlov král Jan Lucemburský, jenž jej prodal r. 1322. Vokovi z Kravař. Páni z Kravař drželi Plumlov do r. 1466.; pak následoval od r. 1466—1490 Jan Heralt z Kunštatu. Potom stali se majiteli Plumlova páni z Pernštýna, v jichž držení zůstal do r. 1595., kdy koupí přešel na Karla knížete z Liechtensteinu, kteréž rodině dosud patří.

FOT. J. FIEDLER V PROSTĚJOVĚ. FR. FACTOR.

467. MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ V PRAZE tvoří střed Menšího města pražského a je rozděleno chrámem sv. Mikuláše ve dvě části, hořejší a dolejší, čili vlastní náměstí Malostranské, jehož obraz tuto podáváme. Je to jedna z nejzajímavějších částí Malé Strany vůbec, a každý skoro dům má zde svou historii. Průlomem na jižní straně sice komunikace tu usnadněna, ale starobylý ráz náměstí tím valně utrpěl. Na našem obraze viděti zejména stranu severní, skládající se ze tří zajímavých domů. Nároží v pravo tvoří starožitný dům s loubím a arkýřem, kdysi Jiřího Nehera z Neherlinku, který v čas vzpoury proti Ferdinandu II. podepsal 16. srpna r. 1619. na obecném sněmu listinu o konfederaci a pečetí městskou ji opatřil. Dům prostřední skládá se ze dvou budov, paláce ode dávna Šternberkům náležejícího a menší budovy mezi palácem a domem sousedním, zvané »Na baště«, odkud vyšel r. 1541. zhoubný požár, jenž ztrávil velikou část Malé Strany a Hradčan. Dům třetí, zvaný »u Montágů«, jehož nejpamátnější část jest čtyřhranná věž při pravém křídle. V komnatě prvního patra věže této umluvil se Albrecht Jan Smiřický s Henrichem Matesem z Turnu, Václavem Budovcem, Oldřichem Vchinským a jinými o vyhození královských místodržících Martinice a Slavaty z oken české kanceláře na Hradčanech. V jižní části náměstí stojí od r. 1858. pomník rakouského vojevůdce Josefa Radeckého z Radče, rozeného Čecha. — Nákres k pěknému pomníku podal Kristian Ruben, sochu maršálkovu 2·84 m. vysokou modeloval Emanuel Max a sochy vojínů na podstavci Josef Max. Socha ulita v Norimberce z děl v Piemontu ukořistěných, jež daroval císař František Josef.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

468. Most přes Vltavu u Červené, po němž příční dráha českomoravská od Tábora k Písku vede, pokládá se za jednu z nejsmělejších železničních staveb v celém Rakousku a jest po známém viaduktu Trisánském v Tyrolsku nejvyšší. Na každém břehu Vltavy pne se tu hranolový pilíř, jehož spodní délka měří 11·4, šířka 11·7 a výška 67 m; veškerého zdiva jest 137000 m³. Rozpjetí tří polí měří po 84·4 m., celá délka mostu obnáší tudíž 253 m. Železná konstrukce, provedená Českomoravskou strojírnou v Praze, váží 9580 q a jest spojena 330.000 nýty, jež vyžadovaly vyvrtání téměř milionu děr. — Montáže provedena bez lešení, ač jednotlivé články vážily až 40 q. Most stál 500.000 zl. a jest vyzdoben při obou vjezdech deskami s nápisy, k nimž užito hesel, jež pronesli dne 22. ledna 1889. rada Bischoff a tvůrce plánů inspektor Hus při slavnostním zasazení posledního nýtu. Hesla původně německá zčeštil takto prof. Ad. Heyduk:

»Mnoha mužů věda,
mnoha mužů pile,
mnoha mužů znoj,
utvořily dílo,

vznešených krás
ku poctě Vás i nás.

Základ v hrudi mocných skal
cement žulu upoutal,
hřeby pevny, ocel tuh,
vzdoruj bouři, chraň Tě Bůh.«

Red.

Fot. Č. Hrbek v Plzni.

469. RABŠTEJN, zámek s městečkem v Plzeňsku, skoro již na hranicích jazykových (poblíž Manětína), platí, ač velmi zřídka navštěvován turisty, za nejmalebnější krajinnou partii v celém pořící Střely; jak u Lokte na Ohři, tak i zde obtéká řeka místo téměř dokola, tak že jen úzkou převlakou s vysočinou souvisí. Byl' Rabštejn, vypínaje se na strmých úskalích, ve středověku tvrdou pevností, jak podnes svědčí zbytky věží opevňovacích; avšak slavný hrad zdejší, vyhořev i s městečkem již roku 1549. do gruntu a spustnuv potom v běžích válečných, nahražen r. 1705. nynějším prostým zámeckým stavením, tak že jen málo z něho se zachovalo. Vedle zámku stojí kostel býv. kláštera Servitů (z r. 1666.), nyní farní, v němž viděti náhrobek Buška Calty z Kamenné hory z r. 1433. s překrásným znakem. Městečko zajímá svou polohou a starými svými domky dřevěnými. Rabštejn býval prý původně hradem královským, ač tři rody v Cechách po něm se psaly. Roku 1269. jmenuje se poprvé Jindřich z Rabštejna. Na počátku XIV. věku vládl zde Oldřich Pluh, král. podkomoří, jenž r. 1337. městečko Rabštejn dle Žateckého práva vysadil a v něm roku příštího kostel založil. Karel IV. převedl Rabštejn v moc koruny a postoupil jej choti své Alžbětě, načež spravován král. purkrabími; z těch proslul Beneš z Hořovic jako cestovatel i dějepisec. Václav IV. zastavil Rabštejn, jejž potom rytíři z Hořovic a Caltové drželi, až násilnický Burian z Gutštejna, zmocniv se ho, bezprávně pro svůj rod jej uchvátil. Roku 1467. marně dobývalo Rabštejna vojsko královské, a teprvé pokořením Gutštejnů r. 1509. vrácen komoře. Roku 1518. postoupen Šlikům, načež vládli zde různí rodové; od r. 1748. náleží panství to Lažanským z Bukové.

FOT. J. M. WUTSCHKE V ŽLUTICÍCH. FR. FRYČ.

470. FRENŠTÁTSKÉ NÁMĚSTÍ. Nežli vydáte se na stoupání k »Pustevni« a »Šumné« — tak říkají pěkným útulnám českým na cestě k Radhošti — neopomeňte zajíti si na náměstí Frenštátské k »*Ježíškovi*«. Jest to hned vedle domu, na němž vidíte na obraze Frenštátského náměstí orlíčka c. k. okresního soudu Frenštátského. U »Ježíška« najdete vždycky dobré jídlo i pití a z pravidla veselou hovornou společnost občanů Frenštátských, a ti řeknou vám kde co o Frenštátě a jeho okolí. Řeknou vám, kterak město založeno r. 1299. na podnět Olomouckého biskupa Dětřicha (1281—1302) od jakéhosi Farkase, jemuž okolní pralesy lénem dány s podmínkou, že týž i jeho potomci olomouckému biskupovi jedním ozbrojencem k službám státi budou. Po vymýcení lesů založeno město »*Farkasstadt*« nynější Frenštát, na nějž biskupové olomoučtí vždy měli znamenitý vliv. Snad proto, že město ve válečných útrapách XVII. století celkem přece jen málo trpělo a vůbec v horském úkrytu svém vždy mimo dosah vojenských tažení zůstávalo, mohl udržeti se tu ve Frenštátě onen značně velký blahobyt, jakým se město i v nynějších špatných časích vyznačuje. Průmysl tkalcovský, soukennický a výroba fezů dosud kvetou! Také tu od nepaměti je česká správa obce. Ve Frenštátě jest též starousedlé občanstvo: Kostelníků, Parmů, Kalusů a Fialků je tu nejvíce. V novější době vystavěna v městě nová radnice, jejíž věž náměstí dominuje. Spolek »Karpatský« horlivě působí, aby okolní velice pěkné hory, zejména »Radhošť« blízký, staly se českým turistům dostaveníčkem nejmilejším.

JOS. KLVAŇA.

FOT. R. BRUNNER-DVOŘÁK V PRAZE.

471. BRANDÝS NAD ORLICÍ. Mezi menšími městy východních Cech půvabnou svou polohou nemálo vyniká Brandýs v údolí tiché Orlice, jejž snadná jeho přístupnost po dráze záhy učinila oblíbeným letním zátiším Pražanů. Městečko, as 1200 obyv. čítající, má zámek s parkem, lázně, jakož i vzorně zařízený vodoléčebný ústav Dra Wiesera (na obraze v levo), a krásné procházky v romantickém okolí. Na jedné straně pod strmou strání Klopot bělá se pomník Komenskému postavený, na druhé shlížejí s úzkého, roklemi prorvaného hřebene ssutiny hradu Brandýsského, ku konci XIII. století postaveného, na němž po pánech z Brandýsa Bozkovicové, Šternberkové, Kostkové z Postupic, Pernštejnové a Žerotínové vládli. Poněvadž jak Kostkové tak i Pernštejnové a Žerotínové nejen mocní ochránci ale dílem i údové jednoty Bratrské byli, stal se Brandýs, kde již r. 1473. zemřel a pochován Řehoř, sestřenec Rokycanův a zakladatel Jednoty, záhy jedním ze středisť této. Na místě nynějšího zámku vystavěn pro kněze Bratrské dům, v němž do r. 1623. i biskup bydlel; také zřízen při kostele sv. Jana hřbitov s hrobkou, do níž páni se kladli. V Brandýse narodil se r. 1564. slavný státník a vlastenec Karel ze Žerotína, jenž r. 1622. poskytl zde v domku pod Klopoty útulek ctihodnému Bratru, J. A. Komenskému, poslednímu biskupu Jednoty. V Brandýse oženil se Komenský podruhé, donucen však již r. 1628. k vystěhování. Rok potom následoval mu do exilu i šlechetný ochránce, jenž však již r. 1636. dovezen sem mrtev a v rodinné hrobce Brandýsské pochován. Hrobka i kostelík vzaly hnusným řáděním za své a rakví pozbavené, rozházené kosti Žerotínů zakopány v zahradě jednoho souseda. R. 1842. přeneseny péčí hrabat ze Žerotína na Moravu do Bludova.

B. BERNAU.

FOT. VILÍM V PRAZE.

472. HRÁDEK U OUŠTĚKU, jinak zvaný též Helfenburkem, je velmi památný zbořený hrad v Litoměřicku, kde as hodinu jižně od města Ouštěku malebné jeho zbytiny z lesního stromoví vynikají. Jeho posud neporušená, cimbuřím a ochozem opatřená hradba náleží k nejzajímavějším památkám domácího pevnitelství; vedle goticky sklenuté brány vznáší se na skalním balvanu čtverhranná věž. Opršelé znaky nad branou svědčí, že nynější podoba hradu pochází od arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi, jenž jej byl okolo r. 1375. k arcibiskupství přikoupil. Nástupci jeho Janu z Jenštejna byl Hrádek sídlem zvláště oblíbeným, na jehož dostavění 500 kop grošů věnoval; sem uschoval ve při s králem Václavem i poklady kostela Pražského a poděkovav se konečně z důstojenství, vyminil si Hrádek r. 1398. k držení do života bullou papežskou. Kunrát z Vechty, poslední arcibiskup Pražský doby předhusitské, zapsal hrad s jinými statky Janu ze Smific, sídlil zde a zemřel r. 1431. R. 1457. nabyl potom Hrádku Zdeněk ze Šternberka, na němž, když králi Jiřímu se protivil, r. 1467. vojskem královským dobyt a odevzdán s množstvím cenných věcí sem uchráněných Petru Kaplíři ze Sulevic. Když ten r. 1471. upadl v zajetí strany protivné, zavázal se, že všecky klenoty, svátosti a knihy z Hrádku odevzdá na hrad Klapý. Okolo r. 1475. získal Hrádek Vilém z Ilburka, při jehož potomstvu po přeslici trval až do r. 1591. Toho času zboží k hradu náležité rozprodáno; Hrádek sám pak dne 18. listopadu 1620 došel zkázy. Obyvatelé okolní byli sem ukryli skvosty své a lepší nábytek, ale žoldáci Bukvoyovi úkryt vyslídivše hrad vytloukli a dali v požeh. Od té doby upadl slavný tento hrad v tak úplné zapomenutí, že za Balbína již ani jména jeho neznali. Za naší doby ujal se Hrádku majitel panství Libešického Jos. šl Šroll, dal věž opraviti a zařídil před hradem malý hostinec.

FOT R. WENDLER V LOVOSICÍCH.

B. BERNAU.

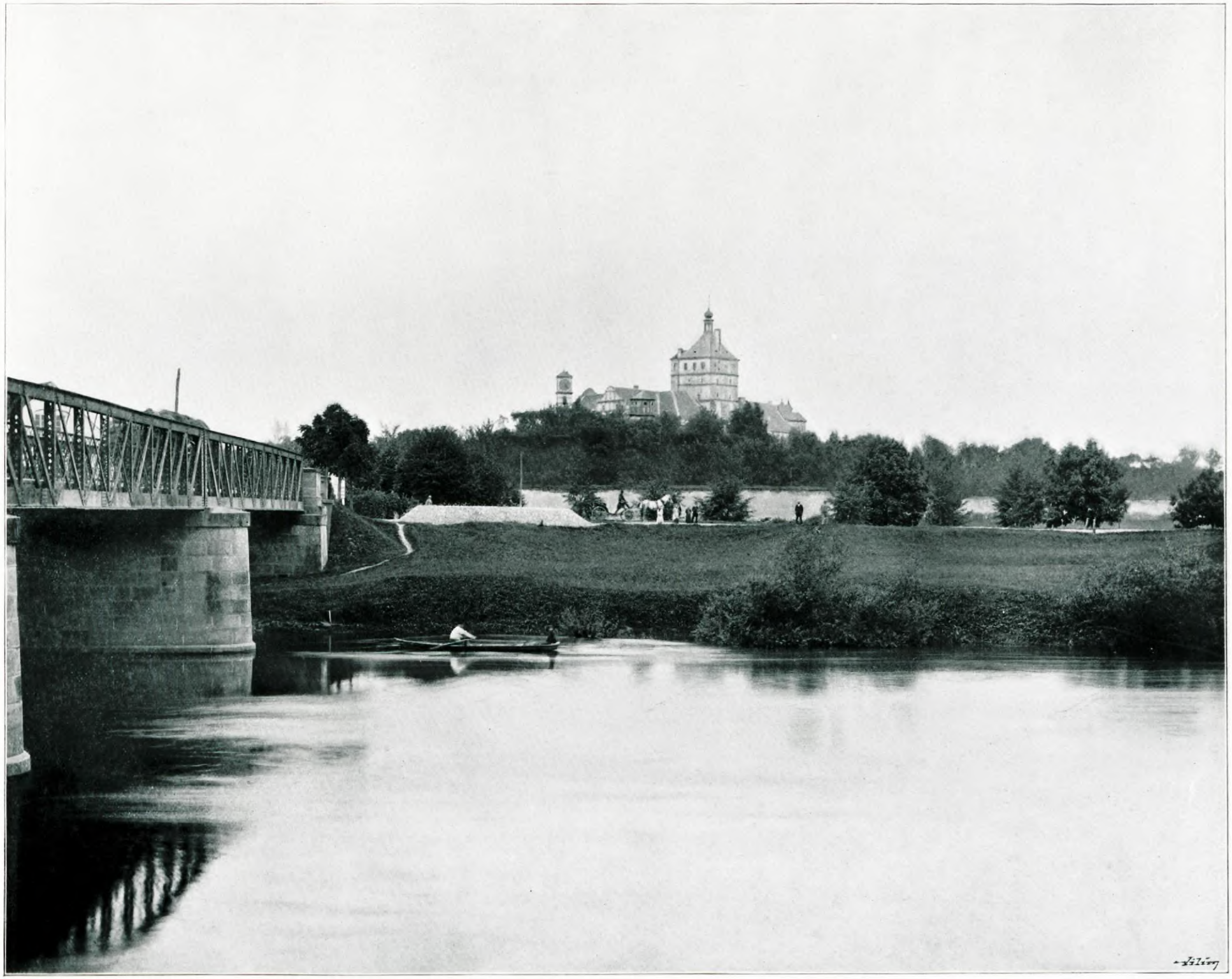

473. PARDUBICKÝ ZÁMEK. Polohou svou v nížině neposkytují Pardubice žádného celkového, i jen poněkud malebného pohledu, a náměstí, až do nedávna v celé zemi rázem svým takřka jediné, zbořením krásné baroční radnice zkaženo nadobro. Proto podáváme pohled na zámek Pardubický, mocnou stavbu slavných Pernštejnů a z nejznamenitějších v Čechách, bohužel nyní oběť hnusného řádění. Když po Pernštýnech panství dostalo se komoře královské, stal se zámek sídlem úřadů a často hostil panovníky z domu Habsburského na honech neb dostihách tu meškající. Prodejem Pardubic úvěrnímu ústavu počal již zámek upadati v nevážnost; bohatý archiv prodán tehdy do papírny a až na málo náhodou zachovaných listin zničen. Avšak teprve za nynějšího majitele barona Drascheho, jenž r. 1881. panství Pardubské koupil, zakusilo památné to stavení zhoubnou ruku vandalismu celou tíhou. Aby dvorany jeho »prakticky« byly zužitkovány, pronajaty jsou jakýmsi židům Mischkönigům za ševcovskou továrnu; bezpochyby chtěl majitel ukázat, jak si váží bývalého sídla a majetku českých králů. Když pak dotčená továrna, ani nájemné nezapravivši, udělala úpadek, nacházely se místnosti zámku v tak zbědovaném stavu, že by žádný slušnější člověk k obývání jich se neodhodlal. Počato tedy s »opravami«: široká okna slohu tudorského znešvařena, pískovcové římsy nad nimi osekány, kamenné pěkně článkované obruby okenní vytrhány a použity za schody, odkrytá krásná sgrafitta otlučena, měděné chrliče nahraženy obyčejnými kotly z bílého plechu atd. Ne dosti na tom — i valy kolem zámku měly již býti rozváženy a pozemky tím získané prodány! Kéž dočkáme se konečně vyvlastňovacího zákona památek našich a prohlášení jich za majetek národní!

B. BERNAU.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

474. ZÁMEK ŽĎÁR na Sázavě (v lidu Klášter zvaný), poutní místo (16. května), as půl hodiny od mor. města Žďáru na samých hranicích českých, čítá ok. 600 obyv. českých. Zdejší zámek jest bývalá prelatura kláštera Cisterciáků, jehož zakladatelem byl Boček z Obřan, purkrabí znojemský, chtě vyplniti slib daný tchánovi svému Přibyslavovi, purkraběti Veverskému. Se stavbou započalo se r. 1245.; do nového kláštera uvedeni mnichové z českého Nepomuku s opatem Konrádem. Dne 3. května 1251 položen u přítomnosti Olomúckého biskupa základní kámen ku klášternímu chrámu, jehož stavbu po smrti Bočkově (1255) dokončili bratři jeho Kuna a Smil. Klášter bohatě nadán, trpěl mnoho loupežnickou šlechtou ve XIV. věku a r. 1421. Husity, ale pomocí krále Jiřího a jeho potomků zase se zotavil. Opat Václav Vejmluva položil r. 1719. základní kámen ku poutnickému chrámu sv. Jana Nep. na temeni Zelené Hory. Kostel tento zbudován je v podobě neobvyklé, pětirohé; kolem něho je hřbitov a chodby hřbitovní mají kaple téže podoby. Za (43.) opata Otty Steinbacha z Kranichšteinu, jenž památné listiny kláštera tiskem vydal, byl klášter Žďárský r. 1784. cís. Josefem II. zrušen; panství pak k němu náležité prodáno r. 1826. hraběti Vratislavovi, po jehož smrti na Frant. Josefa knížete z Dietrichsteinu dědictvím přešlo. Nyní náleží hraběnce Clam-Gallasové. R. 1689., potom r. 1737. a 1784. byl klášter spustošen ohněm. Po zrušení jeho upravena dvoupatrová prelatura s oválným, pěknou kopulí krytým a freskami ozdobeným sálem za obydlí panských úředníků, z části konventu pak, požárem ušetřené, stala se škola a byty faráře i učitele. Býv. klášterní, nyní farní chrám je znamenité stavení z doby přechodní, ovšem modernisované následkem zmíněných požárů; o kryptě rodu Kunštatského a freskách na rod ten se vztahujících není od r. 1653. ani památky.

FOT. AL. ROHLÍK V ZÁMKU ŽĎÁŘE.

ALOIS ROHLÍK.

475. Partie z Krkonoš. Mnoho jest v Krkonoších bodů, s kterých poskytuji se více méně úchvatné rozhledy po čarokrásné říši Krakonošově, ale zaiisté jedním z nejvděčnějších jest svah *Černé Hory*, na němž vystavěn jest útulný Bönschův hostinec, zvaný *Schwarzschlagbauden*. Vše, co poutati může pozornost vnímavého turisty, veškeré ty temné horské hřbety a lesnatá úbočí, dělené tu líbeznými tu zase divokými prorvami, jež dřímají pod ochranou majestátní Sněžky, kladou se zde užaslému pozorovateli k nohám, rozstupujíce se tak, že poskytují mu i pohledu do velikolepé hloubi Obřího dolu. A komu zlá mlha neb černé mraky vysmály se na Sněžce, když po nepříjemné noci v přeplněném a hřmotivém hostinci, drkotaje zuby a zabalen v pléd očekával východ slunce, ten dočká se ho zde, pohoda-li příznivější, za nepoměrně menších obětí v stejné kráse jako tam. Ne každý to ví, a proto zde nával zvědavých daleko menší nežli na Sněžce, ačkoliv rozhled tu za časného, jasného rána neméně jest velikolepý.

Fot. A. Lehmann v Trutnově.

Dr. Jos. Štolba.

476. ZÁMEK KUNŠTÁTSKÝ, proslulý jako původní rodové sídlo velezasloužilých v domácích dějinách pánů z Kunštátu, vypíná se nad soujmenným městečkem v Brněnsku na pahrbku nevysokém, pozbyl však přestavbami již dávno středověkého svého rázu. Hlavní budova pochází ve střízlivém slohu svém z konce XVII. věku; starší je předhradí se čtverhrannou věží, a nad branou podnes spatřuje se vytesaný z kamene znak Kunštátský pod helmicí, nad níž vznáší se křídlo pštrosí; pod znakem čte se latinský nápis. Jako praotec slavného rodu pánů z Kunštátu jeví se z listin Heralt, purkrabí Olomúcký, r. 1210. připomenutý; jména Heralt, Boček, Smil a Kuna se potom v rodu nejčastěji opakují. Kuna z Kunštátu, syn Heralta I. a bratr slavného důvěrníka Otakarova Bočka, purkrabího Znojemského a vladaře hrabství Berneckého, v letech 1243—1286. připomínaný, vyzdvihl na rodovém zboží hrad Kunštát, od něhož potom celý rod své přízví přijal. Mnozí páni z Kunštátu povýšeni byli na nejdůležitější úřady zemské, získavše sobě slavné paměti v dějinách. Poslední člen větve Kunštátské, Vilém Kuna z Kunštátu, zemřel r. 1591. beze synů, avšak hrad sám i s panstvím byl zatím již r. 1520. prodejem přešel v ruce pánů z Pernštejna a měnil potom v krátkých obdobích své majitele. Z českého odvětví rodu, které nabytím panství Poděbradského ok. r. 1350. zřízeno bylo, pošel slavný král český Jiří z Kunštátu a z Poděbrad, jehož potomci zachovali rod Heraltův až do r. 1647. (viz č. 358.). Dcerou posledního z nich, Alžbětou, dostalo se vévodství Olešnické ve Slezsku poboční linii vévod Virtemberských, a když mužské potomstvo její r. 1792. vyhaslo, přešlo dědictvím na vévodu Bedřicha z Brunšviku, jenž pak také přízví z Olešnice přijal.

RED.

FOT. M. ADLER V PRAZE.

477. VJEZD DO KRÁL. HRADU PRAŽSKÉHO. Zřídka, tuze zřídka oživí se tiché náměstí hradčanské životem, jenž by odpovídal nádheře a velikoleposti budovy, která uzavírajíc je po straně východní jest nejčelnější ozdobou nejen této části Hradčan, ale veškeré Prahy vůbec. Kdyby nebylo blízkého arcibiskupství a některých slavností církevních, jež občas rozruší okolí sousedního svatovítského dómu, pražský hrad byl by mrtvý a bez života. Imposantní průčelí královského hradu pražského, které tvoří západní část celého zámku, zbudováno bylo roku 1614. od vlašského stavitele Scamozziho, za krále Matyáše, který tím sice přičinil se o dobudování hradu, od velikého požáru roku 1541. ještě silně poškozeného, který však za to stálé sídlo královské přenesl do Vídně. Průčelí samo nevyniká nijak, a jenom rozloha budov jest malebná a imposantní; pak vrcholky věží svatovítského dómu, které vidíme v pozadí, a jež dávají tušiti gotický ten skvost, dodávají celému obrazu milé a vznešené glorioly. Vjezd vede prostě ozdobnou mříží, krášlenou sochami Platzerovými nevalné ceny, na první ze tří velikých hradních dvorů, na němž po straně nalézá se stanovisko hlavní vojenské stráže. Mohutným podjezdem uprostřed, z celého průčelí jedině ozdobnějším, je vpravo vchod do komnat císařských, obecenstvu nepřístupných. Pod pravým křídlem je průchod k novým schodům zámeckým a ku terasse, ze které je proslulý pohled na Prahu. V patrech budov západního tohoto průčelí jsou komnaty císařské a pokoje císařské družiny, jež naposledy po delší dobu byly obývány za pobytu korunního prince Rudolfa na hradě pražském.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

RED.

478. NOVÉ HRADY. Okresní město Nové Hrady v Budějovicku, asi 1600 obyv. čítající, rozkládá se nedaleko hranic rakouských na ostrohu horském velmi malebně, honosíc se nejen starožitným kostelem sv. Petra a Pavla na náměstí, jehož východní stranu t. zv. residence čili dřívější sídlo panské zaujímá, klášterem Servitů a novým zámkem hrabat Buquoyů uprostřed rozkošné zahrady postaveným, ale i velmi památným starým hradem Vítkovicův, zbudovaným ku konci XIII. věku na samém výběžku ostrohu, jenž mezi nejzachovanější podobná stavení ve vlasti patří. Jest co do základu podoby vejčité a vyzděným, skoro 13 m hlubokým příkopem obehnán. V jedné jeho věži chová se bohatý archiv a četné památky na Karla Bonaventuru hrab. z Buquoy, známého vojevůdce císařského, jenž r. 1619. panství Novohradské mečem získal. Prvním majitelem Nového Hradu jmenuje se r. 1279. Vítkovic Ojíř ze Svín z větve Třeboňsko-Landštejnské, jakož také později páni z Landštejna v přímém jeho držení se vyskytují. R. 1359. koupili hrad s městečkem i panstvím páni Rožmberští, při nichž trvalo potom Novohradsko, na državu knížetství se rovnající, až do jich vymření. R. 1425. dobyli hradu Táboři a vypálili jej, při čemž mnoho znamenitých věcí a listů Oldřicha z Rožmberka shořelo. Znovu vypáleny město i hrad r. 1467. lidem Zdeňka ze Šternberka, jenž se zradou Nových Hradů byl zmocnil. R. 1573. utrpěl hrad velice výbuchem prachu, při čemž veliká věž vzala za své; nicméně zůstaly Nové Hrady, po vyhasnutí Rožmberků na rod Švamberský přešlé, vždy ještě takovou pevností, že posádka jejich r. 1619. útok cís. generála Dampíra s úspěchem odrazila; teprve když Buquoy se 17000 lidu přitáhl, musila po statečném odporu vzdáti se. Nové Hrady, vítězi Bělohorskému darovány, zůstaly odtud v držení rodu Buquoyského.

B. BERNAU.

FOT. J. KOPECKÝ V PRAZE.

479. VLAŠSKÝ DVŮR V HOŘE KUTNÉ. (Pohled od jihovýchodu.) Na malebné, zelení révy a rozkošnými sady zdobené stráni nad potokem Vrchlicí, v sousedství arciděkanského chrámu sv. Jakuba vypíná se po stránce historické i umělecké památný *Vlašský dvůr*, kdysi mincovna a občasné sídlo královské, jež právě s velikým nákladem od sl. obce Kutnohorské důstojně jest obnoveno. Vedle starobylého děkanství — bývalé školy Svatojakubské — tam, kde okolo r. 1500. nad hradebním příkopem sídlo nejvyšších mincmistrů bylo zbudováno, umístěna jest nyní škola dívčí; střední část, s jejíhož pavlanu úchvatná vyhlídka se otvírá, bývala původně mincovnou, v níž od r. 1300. razily se pověstné české groše; nyní umístěny jsou tam obecní úřady. Severovýchodní, dvoupatrová budova jest starodávný palác královský, zbudovaný za Václava IV. Zde ve velké síni, jež nyní k zasedání obecního zastupitelstva skvostně jest upravena, podepsal r. 1409. král Václav IV. památný dekret Kutnohorský, zde často se zdržoval i věrolomný Sigmund, zde sněmovali stoupenci hrdinného Jiřího a po téhož smrti zvolen jest tu 27. května 1471 na hlučném sněmě Vladislav Jagellovec za krále českého. Za panovníka toho vyřkli stavové čeští r. 1485. zde shromáždění vážné slovo snášelivosti náboženské; z doby jeho pochází i krásná do dvora vystupující kaple arkýřová.

FOT. ED. FUXA, FOT. AMAT. V HOŘE KUTNÉ.

JOS. BRANIŠ.

480. KRŇOV, okresní město o 10.000 obyv. v Opavském Slezsku, prostírá se malebně na řece Opavici v údolí pod vrchem zvaným »Burgberk«, s jehož temene bělá se minoritský poutnický chrám P. Marie. Z budov městských vyniká vkusnými věžemi velký farní kostel a kostel minoritský. Staré zdi domů ve vnitřním městě, úzce a těsně proti sobě stojící, upomínají na zajímavé dějiny Krňova druhdy opevněného. Hradby tyto dávno již zmizely ustoupivše vysokým budovám továrním a lesu dýmajících továrenských komínů tkalcoven i barvíren. Do roku 1524. byly Krňov i okolí úplně české — dnes stěží kdo v překřtěném německými přistěhovalci Jägerndorfu bude hledati prvotní název jeho. Toho roku prodal Jiří z Šelenberku, syn Jana z Š., kancléře krále Vladislava, Krňovsko za 58.900 uherských zlatých Jiřímu Braniborskému z rodu Hohenzollerů, a tím prodejem osud jazyka českého zde spečetěn. Od Braniborců přešlo Krňovsko darem císaře Ferdinanda II. na Karla, knížete Lichtenštejna, za jehož syna Karla Eusebia v druhé polovici XVII. stol. počalo se na soudě Krňovském německy jednati. — Na náměstí poutá pozornost vkusná radnice s věží. Na průčelí starého tohoto domu lesknou se v znaku městském tři zlaté lovecké trouby v jasně modrém poli a tři zlaté hvězdy. U farního kostela stojí divadélko zřízené z kostelíka, zrušeného bezpochyby za Josefa II. Tu kázalo se kdysi česky, jakož i v kostelíčku na hřbitově, jejž r. 1646. Švédové zbořili. Zámek krňovský stavitelsky nevyniká. Celé zařízení jeho je prostičké jako domu zámožného měšťana.

DLE DRA. FR. SLÁMY.

FOT. J. FATKE V KRNOVĚ.

481. Chrám na Karlově v Praze, stojící na nejvyšším místě Nového města v krásné poloze nad Nuselským údolím, z daleka poutá na sebe pozornost svými rudými kupolemi, ale vnější jeho výstavnost nijak nepůsobí dojmem tak úchvatným, jako když vstoupíme do chrámového vnitřku. Ani netušíme, že nepříliš vysoké ty báně pokrývají proslavené dílo gotické architektury, jemuž není tak hned rovno co do smělosti a genialní koncepce. Kupole, rozklenutá nad osmibokou lodí chrámovou, má v průměru skoro 24 metrů, rozpjetí to, které ovšem nemůže se měřiti s renaissančními kupolemi vlašskými, v gotice však ni jediného druha nemá. Z každého rohu síně chrámové vybíhá tré žeber klenbových, vytvořujících v rozvětvení hvězdu překrásné rhytmické skladby. Je to zkamenělý div tvůrčího ducha, který trvale musí zakotviti se v duši pozorovatelově a vždy znova vábí pod klenbu čarovnou. K dojmu přispívá bohatá polychromie stěn i polí klenbových, kteráž, byť i byla barokova, přece harmonuje s architekturou gotickou. Veškera prostora chrámová osvětlena je celkem dvanácti okny s kružbou z doby Vladislavské obnovy. Všechny přístavky, oltáře lodní, kruchta, nábytek a obrazy pocházejí ze století předešlého, kdežto chrám sám založen byl Karlem IV. r. 1350. Kdo však byl původcem genialního plánu budovy chrámové, není na jisto postaveno, jedni hádají na Matyáše z Arrasu, druzí na Petra Parléře, ač nejrozšířenější je romantická pověst o jakéms Boh. Stankovi jakožto staviteli tohoto chrámu.

FOT J. ECKERT V PRAZE.

Red.

482. Rozhledna Štěpánčina u Karlových Varů. Vedlejšími náležitostmi karlovarské léčby a příslušné životosprávy jest střídmost ve všech požitcích těla a klid duše. Ruch města a hluk v kolonádách nepodporovaly by valně léčivost věhlasných varů, leč o nejprospěšnější doplnění karlovarské léčby postarala se příroda sama. Svými krásami štědře obdařila okolí světových lázní, ba zaplýtvala svými dary lesnatých chlumů a výšin, stinných lesů, vábných zákoutí, skvělých prohledů a pitoreskních obrazů. Mírný pohyb těla procházkami pohodlnými a blízký styk s přírodou, sotva že z města několik kročejů učinil, tajuplným vlivem účinkují na chorého hosta lázeňského. Nade vše neocenitelny jsou úpravné, na větším dile stinné, pohodlné, někdy i svižně stoupající stezky, jichž spleť rozestírá se jako síť vláken po všech výšinách okolí, proplétajíc se v úhrnné délce asi jednoho sta kilometrů jedlovím a smrčím, doubravami a bučinami rozsáhlých lesů obecních. Některé dostupují i vyšších temen, končíce rozhlednou, jako na blízké *výšině Frant. Josefa*, na vzdáleném *Aberku* nebo na *vrchu Věčného života*, nejvyšším (636 m) v území karlovarské obce, kde na památku rakouské korunní princezny Štěpánky r. 1889. postavena jest městskou spořitelnou nákladem 37 tisíc zlatých *rozhledna Štěpánčina*.

Eug. Mir. Rutte.

FOT. STENGEL A SPOL.

483. NA HŘBITOVĚ VYŠEHRADSKÉM. Sotva je v Praze a v Čechách vůbec hřbitova pro nás Čechy památnějšího a místa dojemnějšího, než hřbitov Vyšehradský. Jestiť celá planina Vyšehradského vrchu jako národním naším hřbitovem, naším Žalovem, který v lůně svém chová prach a popel prvních Přemyslovců, slávu vlasti naší z časů nejdávnějších, ale také z dob posledních, neboť na Vyšehradě odpočívá velká řada českých spisovatelů, umělců a učenců — hroby známé, k nimž putujeme s pohnutím, neboť »ač zemřeli, ještě mluví«, jak zní nápis na Slavínu Vysehradském, zbudovaném na hřbitově péčí Petra Fischera, obchodníka smíchovského, s jehož monumentálního schodiště díváme se tuto na hřbitov. Hned vlevo vysoká pyramida označuje hrob skladatele Bedřicha Smetany, za nímž viděti kamennou roušku, zahalující kříž jednoduchého, až přílišprostého náhrobku Václava Beneše Třebízského, v jehož blízku jsou hroby Jablonského, Douchy, Škody, dra Weisse, Mat. rytíře Havelky a j.; nejjasněji vyniká tu nízká pyramida s křížem ve věnci na hrobě historického malíře Fr. Čermáka. V dlouhé aleji, přímo před Slavínem, je po levé straně nízký pomník Nebeského, v pozadí pak velká mohyla Jana Ev. Purkyně, na jejímž temeni znak »Svatoboru«, tři ruce, držící železný kruh. Vpravo vedle ní těžký jehlanec na hrobce rodiny Braunerovy. Po pravé straně aleje, hned vpředu temný kříž pomníku J. J. Svátka, vedle něho professor malířské akademie Sequens, pak Jar. Pospíšil a jiní a jiní, celý sbor mužů i žen, jichž zásluhy a jména v srdcích českých nikdy nezahynou. — Kapitolní chrám sv. Petra a Pavla zachoval jen málo z původní stavby, z roku 1070. Naposledy byl přestavěn péčí probošta V. Štulce r. 1885. dle návrhu arch. J. Mockra.

RED.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

484. NITRA. K nejpamátnějším městům Slovenska zajisté náleží Nitra, davnou minulostí svou s někdejší říší velkomoravskou těsně souvisící. Bylať původně hlavou zvláštního knížectví, jehož vládce Pribina moravským Mojmírem I. byl vypuzen. Odtud náleželo Nitransko k říši moravské, po rozpadnutí pak téže dílem ku koruně české, dílem k Uhrám a Polsku; konečně dostalo se k Uhrám celé. Ve slovenských národních písních oslavuje se Nitra jako sídlo Svatoplukovo a město Methodovo. Dána králem Ondřejem III. biskupovi Paschasiovi, od té doby nazývá se městem biskupským. Leží v malebné krajině, kde údol horami stěsnaný do širé roviny se otvírá. Na severním okraji této roviny vypíná se skalnatý pahrbek řekou Nitrou obtékaný, na němž strmí hrad biskupský s nejstarším chrámem v Uhrách; město samo leží na jeho úpatí, ač domy do poloviční výše pahorku se táhnou. Nitra má nyní as 12.000 převážně slovenských obyvatelů, jichž nářečí od moravského málo se liší. Město stavěno je dosti pravidelně; z budov vynikají kolej piaristů s gymnasiem a vysokým dvouvěžatým chrámem, seminář, dva kláštery, dvě divadla, nemocnice a stoliční dům. Severozápadně nad městem zdvihá se mohutný vrch Zobor, jehož svahy vinicemi a sady, výše pak lesem jsou pokryty; témě je holé. Bydlili na něm poustevníci; dle pověsti pochován na něm velkomoravský Svatopluk. Později — prý sv. Štěpánem — zbudován na Zoboru klášter Benediktinů, jenž za tureckých válek spustl, načež Kamaldulenským mnichům darován a r. 1782. zrušen. Ve zbytcích jeho nalézá se hostinec. Jeskyně a studnice na Zoboru upomínají na sv. Ondřeje, Zvorada a Benedikta, kteří v XI. věku jako poustevníci na vrchu tom žili. Na našem obraze viděti památný tento a lidovými pověstmi proslavený vrch nad městem v levo.

FOT. M. STERN A SYN. V TRENČ. TEPLICÍCH.

B. BERNAU.

485. BISKUPSKÝ HRAD NITRANSKÝ je podnes tvrdými hradbami a baštami opevněn, jimiž dvojitá brána vede. Ve hradě nalézá se bisk. residence v první pol. min. stol. nově vystavěná, hlavní chrám, biskupská knihovna a listovna. Nejstarší stavbou je byzantinský chrám sv. Emerana v IX. stol. zbudovaný, malý a temný, jenž chová několik náhrobků biskupů ze starší doby. Malá dvířka vedle hlavního, alabastrového oltáře vedou do temného klenutí s kamennými sedadly, na nichž kdysi kanovníci bohoslužbě obcovali. Vedle tohoto kostela stojí nový bisk. chrám, v němž hlavně některá velmi stará a skvostná církevní náčiní zajímají. Na hradě ukazují věž, v níž král Štěpán věznil sestřence svého Vazula, potom věž studnici a bisk. hrobku. Původ hradu Nitranského je pradávný. Mojmír založil zde r. 824. biskupství a připojil Nitransko bezprostředně k říši moravské; odtud dáváno mladším knížatům v úděl. Svatopluk oddělil jím syna Zobora, jenž podlehl sveřepým Maďarům, od nichž na vrchu podnes po něm zvaném oběšen. Císař Jindřich IV. r. 1076. marně obléhal Nitru, pomáhaje švakru svému Salomonovi. Bela IV. povýšil r. 1248. město na svobodné, ale Otakar český poplenil je r. 1271., načež dostalo se v područí biskupů. Poněvadž biskup Jan II. nad Matoušem Trenčanským církevní klatbu prohlásil, dobyl tento r. 1311. města i hradu, biskupa v okovy uvrhl a hrad vypálil; tehdáž i stříbrné rakve sv. Zvorada a Benedikta uloupeny a ostatky rozmetány. Po smrti Matouše vrátil král Ludvík Nitru biskupům. R. 1431. opanovali město Táboři a Sirotci; za Ferdinanda I., jemuž tehdejší biskup Štěpán stranil, dobyl Zápolský mocně hradu a biskupa zahnal. Také v pozdějších válkách Nitra mnoho trpěla, jsouc střídavě císařskými, uherskými buřiči a Turky dobývána a osazována, naposledy r. 1709. Opevnění města již před delší dobou byla zrušena.

FOT. M. STERN A SYN. V TRENČ. TEPLICÍCH.

B. BERNAU.

486. Sv. Petr v Krkonoších. Nejoblíbenější snad turistickou stanicí ve vlastním klíně Krkonošů je osada Svatopetrská, jejíž dolní, při Labi položená část zove se od r. 1793. mlýnem Špindlerovým. Naproti této části na pravém břehu Labském rozkládá se jiné výletní místo, Bedřichov. Obě tyto osady jsou vlastně hostinec na hostinci, jedna villa na druhé. Jeť zejména ve Špindlerově mlýně klima velmi příjemné a před nemilým účinkem severozápadních větrů obrovským Krkonošem a jeho výběžky, potom bizarrním Kozím hřbetem bezpečně chráněné. Hluboké hvozdy, silnou vůní vydechující, a jimi řinoucí se potoky horských vod, malebné procházky všemi různými směry po horstvu se křižující, to vše mocně sem vábí nejen procházející tudy turisty, nýbrž i četné hosty, kteří zde v letních měsících usazují se ku delšímu pobytu. Přes 3000 jich ročně tady bývá a až 60 tisíc turistů tudy prochází, tak že návalu takovému ani těch 30 hostinců v obou místech, ani soukromé byty nestačí. Česká společnost uchyluje se k Erlebachovu nádhernému hostinci »u Koruny« v Bedřichově. Vlastní horní osada Svatopetrská leží na východ od Špindlerova mlýna a zachovala idyllický ráz alpský. Domky její zvedají se po květnatých stráních až do výše 900 m n. m. a poskytují velkolepý výhled do středu horstva. Za starých časů dolováno zde na stříbro; na místě staré kaple hornické vystavěn r. 1793. nový farní kostel sv. Petra nad Špindlerovým mlýnem.

Fot. A. Lehmann v Trutnově.

Red

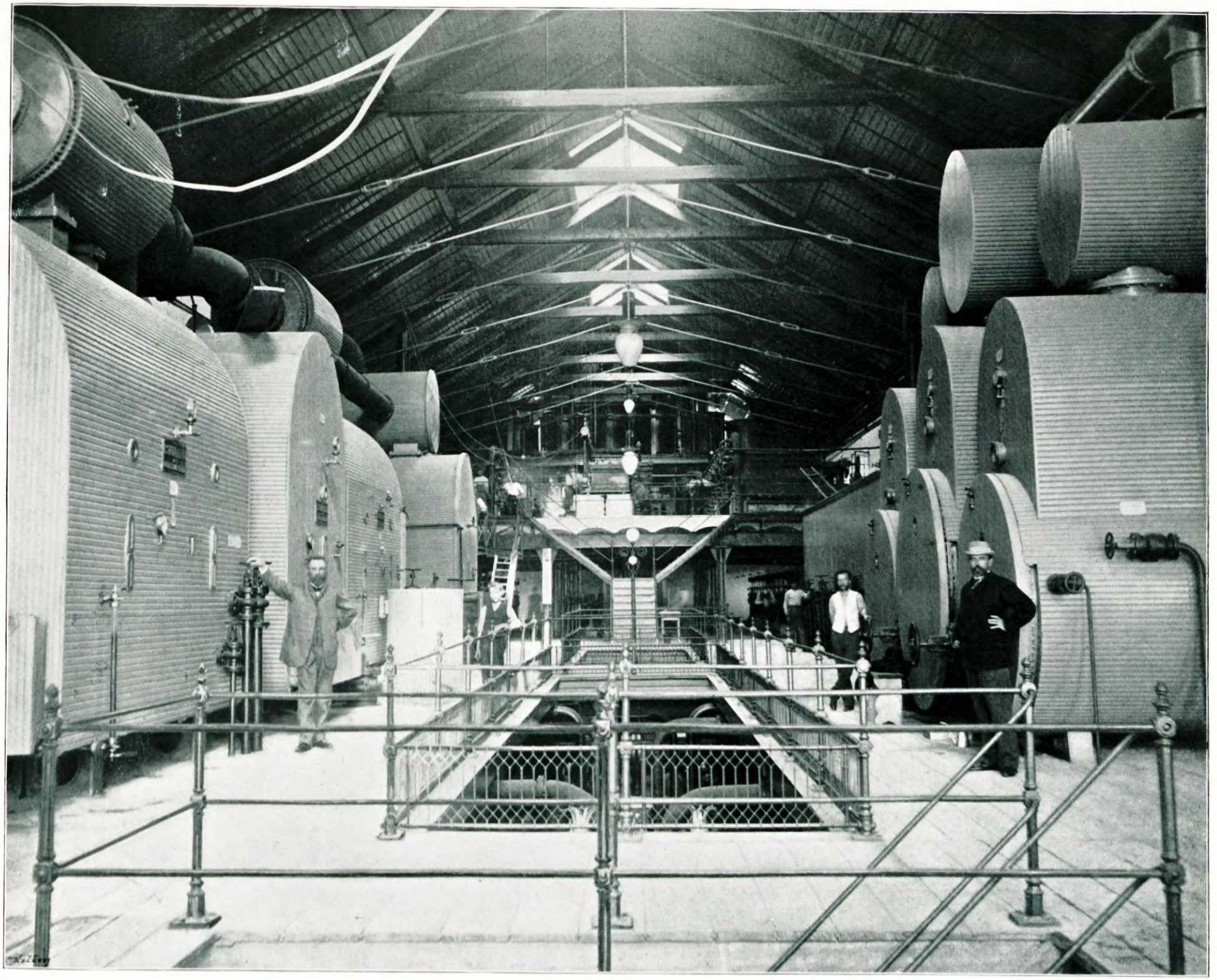

487. Varna Valterova cukrovaru v Lounech. Chloubou českého průmyslu bylo od rozvoje svého v letech sedmdesátých cukrovarnictví a jest jí posud co do pokročilosti a technické dokonalosti vzhledem k cizině, třeba by výnosnost jeho z příčin, mimo vlastní průmyslovou činnost ležících, byla proti dřívějšku již poklesla. Ku největším závodům tohoto druhu, pokud v českých rukou se nacházejí, patří oba cukrovary lounské, Valterův a akcijní. Z prvějšího přinášíme vyobrazeni varní síně. Cukrovar tento byl taktéž původně podnikem akciovým, avšak úpadkem hlavního podílníka Fr. Hýry stal se r. 1875. insolventním a byl pak nynějším majetníkem zakoupen a během doby tak zvětšen a zveleben, že se v něm denně až 9000 q. řepy, za celou kampaň až 1,000.000 q. zpracuje a až 110.000 q. surového cukru vyrobí. Cukrovar tento zaměstnává v kampani více nežli 400 dělníků, má 15 parních kotlů o 1873 m² výhřevné plochy, 22 parních strojů o síle 405 koní a 9 odpařovacích a varných apparátů o 1866 m² výhřevné plochy. Cukr prodává se vzhledem ku poloze cukrovaru většinou do dolnolabských raffinerií, odkud po raffinaci vyváží se z velké části za hranice, hlavně do Anglie. Red

488. ŠVIHOV. Krásný tento a velmi památný starý hrad vypíná se v údolí Úhlavy severně od Klatov, a ačkoli položen je v rovině, přece hmotou svých zdí, bašt, věží a obrovských budov mohutněji působí na mysl nežli mnohá nebetyčná tvrz. Byltě ve dnešní své podobě postaven v poslední čtvrti XV. věku bohatým a intelligentním Půtou Švihovským z Ryžmberka, jehož rod, větev to Drslaviců, asi od r. 1300. na Švihově vládl, a při tehdejší pokročilosti umění opevňovacího důmyslně ohražen jak rybníky a močály, tak i hradbami a baštami. Dnes slouží bývalé předhradí za hospodářský dvůr, vlastního hradu pak užívá se jako sýpky. Také pěkná gotická hradní kaple je spustlá; v ní nejzajímavější je stará freska sv. Jiří představující s hradem Švihovem v pozadí, jak za času svého lesku vypadal. R. 1424. dobývali hradu tohoto Táboři a Sirotci s velkým úsilím, až po 15 dnech, když náspy prokopány a voda z příkopů vypuštěna, posádka 130 mužů čítající se vzdala. Z držení Ryžmberků vyšel Švihov r. 1548., načež přešel na Kavky z Říčan, a posléz r. 1596 na jinou větev Drslaviců, Černíny z Chudenic, jimž posud náleží. Ačkoli Černínové byli katolíci a v povstání stavovském chovali se většinou loyalně, rozkázal přece Ferdinad III. r. 1655., aby jako jiné hrady české i Švihov byl zbořen. Rozkazu tomu padly za oběť hradby na jižní straně a t. zv. Zlatá bašta; potom boření zastaveno. Připojením Švihova k Chudenicům spustl hrad a použit jen k hospodářským účelům; mnoho utrpěl též barbarstvím úředníků. Bohatý rod Černínský získal by si zachováním a restaurováním tohoto sídla staročeských Drslaviců, k nimž i on přináleží, zajisté památky i zásluhy nehynoucí.

FOT. Č. HRBEK V PLZNI.

RED

489. SEMILY rozloženy jsou v údolí Jizerním a po okolních stráních a kopcích našeho Podkrkonoší, tvoříce mimo vnitřní město několik samot a skupin. Druhdy nepatrné horské městečko bývalo v majetku Smiřických (do r. 1618.), Albrechta z Valdštýna, Desfoursův, Millesimův, Veitha a Rohanův, kteří drží panství Semilské dosud. Dnes jsou Semily s blízkým okolím sídlem a střediskem znamenitého průmyslu textilního. Bohužel však hlavní závody jsou v rukou německých. Semily mají přes 3000 obyvatelstva, zaměstnávajícího se vedle rolnictví, řemesel a obchodův broušením granátů, v poslední době však velmi pokleslým. Uprostřed obrazu proti sešlému a chatrnému farnímu kostelu sv. Petra a Pavla, na místě jehož postaven býti má nový chrám ve slohu gothickém, vidíme radnici městskou, v r. 1874. místo původní dřevěné značným nákladem zbudovanou; při pravé straně obrazu patrny jsou, tvoříce severo-východní stranu hořejšího náměstí, tři pěkné budovy, účelům školním věnované. Okolí Semil vyznamenává se pěknými partiemi turistickými, jmenovitě »Krkavčí skalou«, s níž jest úchvatný pohled na Jizeru, rozervanými skalami se vinoucí; blízký Kozákov vábí k vycházkám a odměňuje překrásnou vyhlídkou do kraje i do hor. Semily jsou rodištěm Jos. Fr. Nováka, arcibiskupa Zaderského, PhDra Frant. Ad. Petřiny, professora mathematiky a fysiky na universitě pražské, a vynikajícího politika českého JUDra. Frant. Lad. Riegra, z jehož bývalého mlýna, r. 1862. továrníku Schmittovi prodaného, zřízena v r. 1884. přádelna, nyní tkalcovna, jejíž obrysy patrny jsou za stromovím pod radnicí. V Semilech sídlí Antal Stašek, autor »Blouznivcův našich hor«.

FOT. K. LAMAČ V SEMILECH.

EDUARD BENEŠ.

490. HOŘICE, město, mající přes 7000 obyvatelů, rozložené na mírném jižním svahu Chlumu Hořického, jest opásáno na sever mohutnými a malebnými lesy, jinak však přečetným stromovím ovocným. Pískovcové lomy a průmysl s nimi spojený, jakož i výborné ovoce (pověstné třešně a malinová jablka) dávají Hořicům zvláštního charakteru a také i nátěru místnímu průmyslu a obchodu. Hořice jsou rodištěm: professora J. L. Jandery, malířů Petra a Karla Maixnerů, spisovatelů bratří Durdiků, spisovatelky Věnceslavy Lužické a j. v. Z památností a staveb městských zmínky zasluhuje děkanský chrám (dílo slavného Dientzenhofera) s krásnou křížovou cestou od Maixnera, starobylý hřbitovní kostelík na vrchu sv.-Gotthardském, z husitských dob (1423) známém (na obraze vlevo), soudní budova s pěkným moderním kamenným portálem, gotická radnice, budova sochařské odborné školy, zdobená sochami předních českých sochařů a stavitelů, rodný dům Maixnerů s freskovou výzdobou jejich, pomníky Žižkův, Komenského, prof. Jandery, monumentální portál a kříž na novém hřbitově a j. Roku 1143. byly Hořice ještě vsí a patřily tehdáž klášteru Strahovskému. Pozdějšími držiteli Hořic byli postupně páni z Riesenburka, z Pernštýna, Litoborští z Chlumu, z Hodkova, páni Smiřičtí, a r. 1623. koupil je Albrecht z Valdštýna; roku 1635. byly Hořice darovány královskou komorou hraběti Jakubu Strozzimu, jehož syn Petr odkázal je fondu k vydržování invalidních důstojníků a vojínů, a majetkem fondu toho jest panství Hořické dodnes. Hořice a malebné jejich vůkolí jsou milým útulkem četných velkoměstských výletníků.

FOT. PETR BIČIŠTĚ V HOŘICÍCH.

ALOIS RUBLIČ.

491. Chrám P. Marie v Kladrubech, někdejší to klášterní kostel nádherného opatství Benediktinů, náleží podnes mezi nejznamenitější památky církevního stavitelství ve vlasti naší. Zbudován byl ve druhé polovici XII. věku celkem ještě dle pravidel románských, avšak již s klenbami žebrovými. Západní podélná část rozdělena je dvěma řadami pilířů na vysokou loď hlavní a dvě nízké lodi postranní; k ní pojí se vynikající loď příčná původně dvěma věžemi zakřídlená. Kostel ve válkách husitských spustošený, byl v min. věku (1712—1726) v podivné gotice, ač ovšem nádherně obnoven; tehdáž vystavěn nynější presbytář, a nad křížením zbudována kopule. Stavba kláštera Kladrubského začala se za knížete Svatopluka r. 1108., avšak založení a osazení jeho stalo se teprve za Vladislava I. Když Žižka r. 1431. do Plzenska přitáhl, utekli mniši do Bavor, načež klášter Tábory dobyt a Petru Zmrzlikovi ze Svojšína k hájení odevzdán. Císař Zikmund marně naň útočil, přece však z moci husitské brzy vybaven, tak že r. 1435. za nového opata Bušek z Vrtby zvolen být mohl. On i jeho nástupcové pracovali o navrácení statků Zikmundem zastavených. R. 1785. byl klášter Kladrubský zrušen, a veliké jeho jmění k náboženskému fondu zabráno. Panství prodáno r. 1825. knížatům z Windischgrätzu, jemuž podnes náleží. Kostel stal se farním, klášter přeměněn v zámek. Městečko Kladruby, poblíž bývalého kláštera ležící, čítá as 1400 obyv., nyní poněmčených.

B. Bernau.

Fot. Č. Hrbek v Plzni.

492. HOSTÝN NA MORAVĚ. Nejpamátnějším a nejpopulárnějším vrchem na Moravě naší jest mimo Radhošť *Hostýn,* vypínající se 730 m nad městem Bystřicí na sev.-záp. výběžku Mor. Karpat, kde hory tyto shlížejí se v úrodnou rovinu hanáckou. S něho skýtá se jak zbožnému poutníkovi tak neunavnému turistovi překrásný výhled na žírné lány, města a dědiny hanácké (od Holešova až k Olomouci, od Bystřice až k Prostějovu). R. 1897. zřízena nahoře i rozhledna (vlevo na obr.), čímž rozhled znamenitě získal. *Hostýn* zasvěcen byl v dobách pohanských snad bohu Radhosti, odtud i jméno jeho. Za dob sv. bratří Soluňských ustoupil kult pohanský křesťanskému. Hostýn ozdoben záhy kaplí a stal se poutním místem lidu mor., který dosud houfně putuje na posvátný vrchol k Matce Boží divotvorné. *Frant. Ant. Kotal,* majetník Holešova a Bystřice, zbudoval pak v l. 1744—48. na hoře krásný, prostranný chrám v římském slohu. R. 1787. byl však za cís. Josefa II. zrušen a barbarsky zpustošen, až zase r. 1845. povznesl se z rumu. Poslední opravy a výzdoby dostalo se kostelu a kaplím tamějším r. 1887—1891. péčí členů Tovar. Ježíšova, kterým i duchovní správa svěřena. Chrám je kupolovitý o dvou věžích. Vedle něho vystavěna fara a slušný hostinec. — Skoro celé témě hory obehnáno je mohutnými, posud zachovanými náspy z hlíny a kamení (přes 2 km. dl.), z části i vnějším příkopem, tvoříc takto rozsáhlé *hradiště,* jež mohlo v čas nebezpečí několika tisícům lidí jisté poskytnouti ochrany, jak se to na př. stalo r. 1241. za strašného vpádu tatarského. Hradiště bylo i v pozdějších dobách dle potřeby obnovováno a opevňováno. Obraz náš podává pohled na Hostýn od sev., od vesnice *Chvalčovy Lhoty,* jež i s výše položeným *Chvalčovem* vyplňuje krásné *údolí Rudolfovo* protékané Říkou.

FOT. OT. ŠRŮTEK VE VAL. MEZIŘÍČÍ.

MAT. VÁCLAVEK.

493. Příkopy v Praze. Parádní třída pražská, nejelegantnější a nejživější, která zároveň se stejnosměrným svým pokračováním, Ovocnou ulicí a Ferdinandovou třídou, slouží pražské společnosti za denní korso, zvláště v době zimní a jarní. Na Příkopech soustřeďuje se ruch obchodní, a jsou zde skoro všecky velké banky, nejbohatší obchody a nejnádhernější výkladní skříně, jakož i největší kavárny a restaurace. Na konci Příkopů, poblíže státního nádraží nalézají se také přední hotely, a jsou Příkopy také středem ruchu cizineckého. Z novostaveb, které znenáhla zatlačují všecky budovy staré a starší, vyniká zejména budova Zemské banky na místě starého musea. Z jiných budov, které sice na našem obraze, vzatém z nároží Ovocné ulice a Václavského náměstí, nevystupují, zmínky zasluhují dům hrab. Kolovrata s kavárnou Continental, palác hrabat Nosticů z Rhienecka v ušlechtilém barokovém slohu od J. K. Dienzenhofera a obchodní dům firmy Fil. Haase a synů ve skvostné architektuře řecké renaissance. Zvláště pěkný pohled poskytuje tato třída večer, s nekonečnou řadou tříramenných plynových kandelábrů, kdy také všecky výkladní skříně tonou v záři světel. Poněvadž na Příkopech nalézá se i německé kasino a různé závody i ústavy německé, byly Příkopy střediskem společnosti německé a zhusta také jevištěm různých bouřných výstupů a třenic národnostních, ale nejnověji ztrácejí poznenáhla německý svůj ráz, místo firem německých nastupují buď české neb aspoň dvojjazyčné, a český hovor elegantních prochazečů zatlačuje německý. Také elektrická tramway, která zaujme v brzku místo schátralé dráhy koňské, dodá svými výhradně českými nápisy Příkopům podstatně domácího rázu.

FOT. J. VILÍM V PRAZE.

Red

494. Velechrám sv. P. Barbory na Horách Kutných. Kdo chrám tento stavěti počal, a kterým rokem se to stalo, s určitostí říci nelze. Víme toliko, že prvým stavitelem mohl býti za vlády Otce vlasti některý člen rodiny Parléřů, kteří v Čechách jako stavitelé zdomácněli a chrám ten v druhé polovici XIV. věku stavěti počali. Gotická stavba založena původně o třech lodích, avšak mezi stavbou na pět rozšířena. Za panování krále Jiříka a Vladislava bylo ve stavbě pokračováno. Mistr Hanuš provedl celé triforium, opěrací pilíře, mistr Rejsek Prostějovský (roku 1499.) smělou klenbu nad presbyteří; další práce v lodích a třísedlový krov svěřeny Benediktovi Rejtovi (z Loun), a dle jeho nákresů pracovali mistři domácí. Poslední z nich byli mistr Mikuláš a Jan. Jalovou zdí byla stavba r. 1565. uzavřena, ale ne dokončena. Když pak císař Ferdinand II. skonfiskoval městu statky, odevzdal i chrám sv. P. Barbory jezuitům, kteří k němu chodbu klášterní přistavěli, třísedlovou střechu měděí krytou strhli a chrám znešvařili. Po zrušení řádu převzal Studijní fond chrám ve svou správu a spravoval jej tak, že by byl pomalu octl se v ssutinách. Archaeol. sbor »Vocel« ujal se svatyně této a začal s opravami již r. 1876; důkladněji však v pracích postupováno pomocí podpory městské, zemské a říšské teprv od r. 1884. Chrám jest o jedno pole rozšířen a novou zdí a portálem zakončen, jalová zeď vyhozena a veškeré opěrací pilíře obnoveny. — Celá restaurace bude vyžadovati nákladu okrouhle asi 400.000 zl.

Ant. J. Zavadil.

Fot. Ed. Fuxa na Horách Kutných.

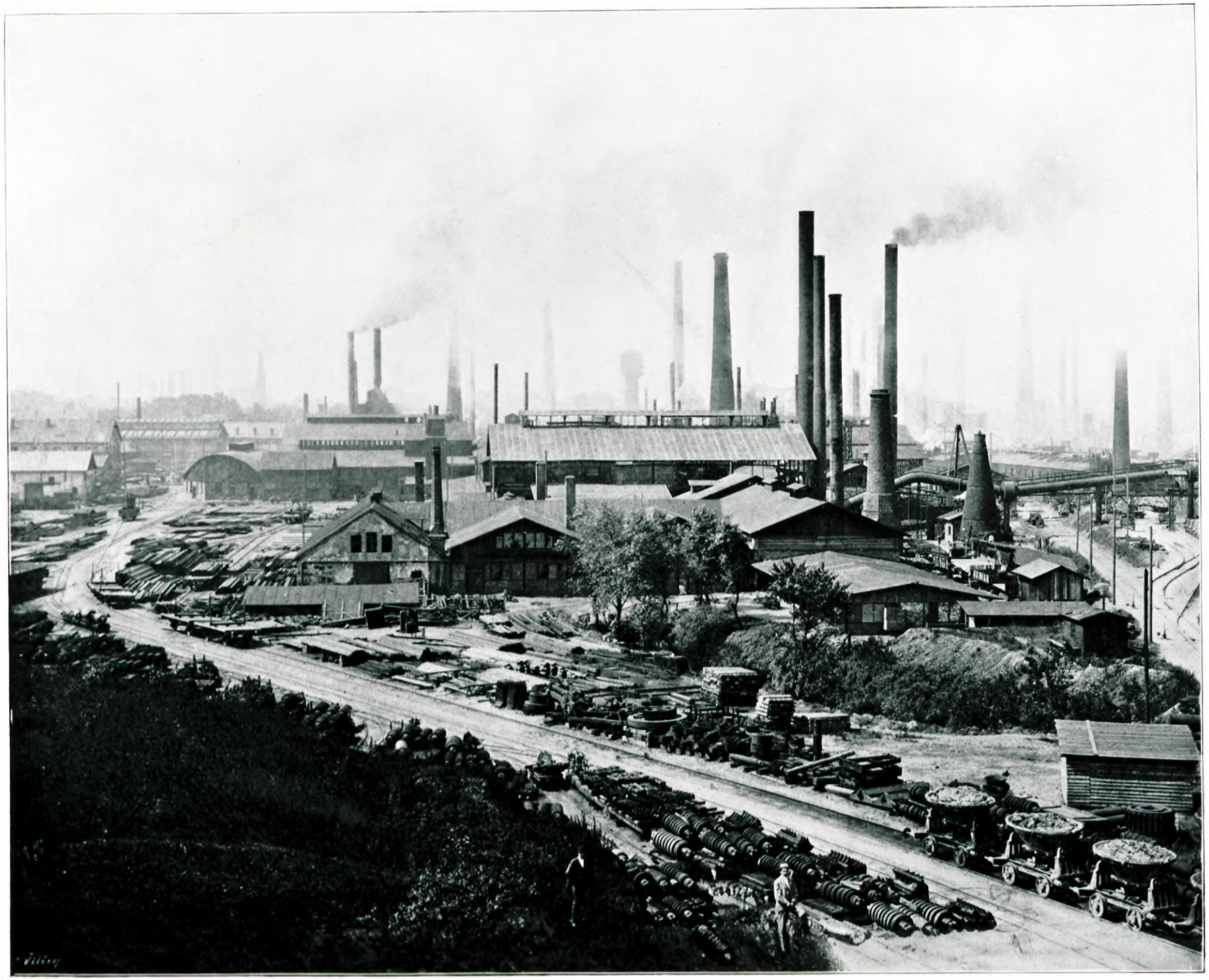

495. VÍTKOVICE U MORAVSKÉ OSTRAVY. Tato veliká obec a největší »ves« na Moravě jest důležitým střediskem průmyslu, vyrostlého v uhelné pánvi ostravsko-karvínské, která dnes přes 50 milionů metr. centů kamenného uhlí nejlepší jakosti vyrábí. Původně rolnická osada tato, jmenovaná, pokud známo, poprvé v listině z roku 1357., změnila ráz svůj od roku 1829., kdy arcikníže Rudolf, tehdejší arcibiskup olomoucký, založil zde železárnu, pracující tehdy ovšem s dřevěným uhlím z rozsáhlých blízkých lesů arcibiskupských. Veliká obec tato přes školské zákony nemá dosud obecné školy! — Ovšem má veliké německé školy závodní a od lonského roku též českou závodní školu, z čehož nejlépe zjevno, jak zde obec a závod v jedno srostly. Později železárny zdejší přešly v ruce vídeňského domu Rothschildova, a od nedlouhé doby náleží vítkovickému těžířstvu, jehož společníky jsou jmenovaný bankéřský dům a bratří Gutmanové Obrovský vzrůst této osady znázorňuje nejlépe počet obyvatelstva dříve a dnes. R. 1860. počítáno 1632 obyvatelů, roku 1880. bylo 2591, roku 1890. již 10.294, a roku 1895. počítáno c. k. policejním komisařstvím v Mor. Ostravě 15.637. Dnes je nejméně 18.000 obyvatel. Závod, dnes v Rakousku největší, má přes 10.000 dělníků. Nejvábnější pohled poskytují vítkovické závody za večera, kdy jejich ohně nejrůznějších barev a podob nad krajinou tvoří jedinou ohnivou záplavu a magicky osvětlují v dál i šíř »stokomínovou Ostravu«. Obrázek náš — malá to část Vítkovic — pravdivost tohoto názvu jasně dokazuje.

INŽ. BALCAR.

FOT. J. DAVID V PAŘÍŽI.

496. MOST. Pod Krušnými horami, ve středu veliké pánve hnědouhelné, rozkládá se na severových. úpatí Zámeckého vrchu, na němž posud znatelny jsou některé zbytky hradu královského, starobylé město Most, mezi svými 15.000 obyvateli celou šestinu Čechů čítající. Z budov městských vyniká od té doby, co vandalismu městské rady za oběť padla krásná renaissanční radnice, nejznamenitější stavba svého způsobu v celé zemi, již jen děkanský chrám, mistrovské to dílo pozdní gotiky z r. 1517—1532, jenž r. 1882. v původním slohu byl opraven. V museu městském, r. 1893. založeném, viděti četné a vzácné nálezy z doby předhistorické z okolí Mostu, jež dle všeho již v pradávné době bylo zalidněno. Již v XI. věku stál na temeni Zámecké hory hrad Gněvin, pod nímž za Přemysla II. jako podhradí povstalo město královské s obyvatelstvem německým. Husité r. 1421. marně o Most se pokoušeli, byvše pomocným českosaským vojskem s pole sehnáni; r. 1455. zmocnil se města osazeného dotud Sasy v zástavě jej držícími Jiří z Poděbrad. Od r. 1339. stihlo Most 19 velkých požárů, z nichž poslední r. 1820. přes 300 budov zničil. Hrad Mostecký, za Přemysla II. nazvaný Landeswart, prodán cís. Rudolfem II. r. 1595. obci, ponévadž pak v třicetileté válce osadivší jej Švédové celý kraj odtud sužovali, byl r. 1651. pobořen. V Mostě, kde křižuje se několik drah, jsou mnohé úřady a značný obchod i průmysl. Česká menšina má zde veřejnou 5ti třídní školu obecnou ve farnosti sv.-Václavské, kterou řád Křižovníků v Praze osazuje; mimo to je zde opatrovna a trojtřídní obecná škola Ú. M. Š. vydržovaná. V nejnovější době utrpěl Most velikou škodu propadáním se štol uhelných, čímž vzaly za své celé ulice.

B. BERNAU.

FOT. N. KLAUS V MOSTĚ.

497. Telč na Moravě. Vyobrazení pod čís. 304 podávalo částečný pohled na zbytky starého hrazení města Telče; tentokráte máme před sebou náměstí vnitřního města od východní strany, jehož střed zdobí socha P. Marie z r. 1720., a jež vroubeno jest úplně zachovalým loubím. Na straně západní, nejužší, vidíme v pozadí novější část zámku, jehož stavbu podnikl ve slohu renessančním Zachariáš z Hradce r. 1553. Na levo od zámku spatřujeme mezi věžemi bývalého jesuitského kostela mohutnou věž farního chrámu sv. Jakuba a poněkud ku předu městskou radnici s vysokým ozubeným štítem a vížkou; postavena byla na místě staré gotické asi r. 1531. Loubí domů a jich zděný přízemek jest vesměs z konce XIV. a z počátku XV. věku, kdy po velikém požáru dřevěné domy nahražovány byly zděnými. Patra a štíty domů jsou z dob pozdějších, většinou z minulého století. Starožitný ráz náměstí telčského činí na cizince dojem velmi příznivý, překvapující.

J Beringer.

Fot. E. J. Ehrlich v Třebíči.

498. Nerudova ulice v Praze na Malé Straně. Dávno zašlé jsou slavné časy tohoto výjezdu ke královskému hradu, a málo kdo z Pražanů ví teď, že ulice tato, před nedávnem ještě zvaná Ostruhovou, původně Strahovskou a pak Krokevní, bývala nejživější ulicí pražskou, protože spojovala město s královským hradem. Ulice je neširoká a valně příkrá, ale přes to bývaly tu krámy s nejskvělejším zbožím domácím i cizím, hostince prostorné vítaly tu vzácné hosty, rušný život proudil tudy neustále nahoru i dolů, páni i paní ubírali se tudy v povozech i koňmo s hradu a na hrad, a králové čeští slavívali tudy nádherné vjezdy do hradčanského zámku. I průvodů smutečních vídala ulice dosti, od té doby, kdy tudy voly tažena byla mrtvola bratrem zavražděného krále Václava svatého k poslednímu odpočinku do chrámu jím zbudovaného, až do času nedávného, kdy odváželi tudy posledního korunovaného krále českého, Ferdinanda Dobrotivého, a brzy za ním spanilomyslnou jeho choť, císařovnu a královnu Marii Annu. Teď jen nepatrné krámky a malé hospůdky jsou ve starých domech ulice, která pojmenována byla po jednom z prvních bohatýrů moderní české literatury, Janu Nerudovi. Týž strávil prvá léta své mladosti v domě řečeném »u sluncí« (na našem obraze třetí dům se strany pravé), kde byla mu zasazena velká pamětní deska.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

499. Husitská mohyla na Hořelidě u Hořic. V úterý po sv. Jiří (20. dubna) roku 1423. svedena na vršku, blíž kostelíka sv. Gotthardа nad Hořicemi, památná bitva, v níž poprvé střetli se páni čeští pod vrtkavým Čeňkem z Vartenberka s Janem Žižkou z Trocnova, na obě oči slepým. Páni tu na hlavu poraženi, a nade vší Chvalinou, ležící v kotlině mezi vrškem sv.-Gotthardským a Hořehledem, bitva dozuřila, a z nakupených tu mrtvol povstal vršek Hořehled či Hořelid. Dle jiné verse bylo »hoře lidí toho padlého zde«. S pravdou se však srovnává, že poblíž místa při mýtění hájku starého nalezeny tu části zbraní, železa a p., a také stříbrná ostruha; po věcích těch však není stopy. V paměť události této zřídil zde na »Hořehledě« vinárník »u božích bojovníků« v Hořicích, nyní již zemřelý p. Josef Šťastný ml., pomník. Na nasypané mohyle stojí husitský vůz, a na něm vztyčen jest český lev, pod tlapami zbraně chránící. Vůz i lev provedeny jsou z hořického pískovce; myšlénku budovatele v kameni provedl sochař p. Šešina z Hořic. Na bocích vozu jsou jména bojišť Žižkových a text písně »Kdo jste boží bojovníci« a různá hesla. Kol mohyly upraven jest malý sad, a v něm umístěn balvan s kalichem, a na balvanu tom významná báseň, budovatelem pomníku napsaná.

Frant. Pokorný.

Fot. Petr bičiště v Hořicích.

500. Strojovna knihtiskárny Jos. R. Vilímka v Praze. Končíme dílo »Letem českým světem« pohledem do místnosti, kde se dílo toto rodilo pod válci tiskacích strojů, jichž technická práce a přesnost, zde tak dokonale projevená, slouží všeobecně ke cti českého knihtisku. Knihtiskárna Vilímkova založena r. 1872. hlavně pro tisk »Humoristických Listů«, ale již r. 1886., kdy původně najaté místnosti »U slovanské lípy« objevily se příliš těsnými stále víc a více zkvétajícímu závodu, přenesena byla do vlastní rozsáhlé budovy, zvlášť k účelům tiskárny vystavěné na pozemcích bývalé velké zahrady prelátské ve Spálené ulici, kdež se dosud nalézá. Patří k největším závodům pražským, zaměstnávajíc přes 100 pracovních sil i s úřednictvem. Má 18 rychlolisů, z těch velký dvojbarevný stroj rotační, jenž dává za hodinu až 4000 výtisků dvojí barvou tištěných, disponuje vlastní galvanoplastikou i stereotypií, rozsáhlým knihařstvím a v poslední době rozšířena o zvláštní oddělení na výrobu »Českých hraček«. Rázovitá úhlednost i úpravnost prací Vilímkovy tiskárny všeobecně oceněna a i šíře je známa.

Red.

Fot. J. Vilím v Praze.

OBSAH.

Texty do díla tohoto napsali:

F. Bareš. — Laur. Jos. Barnáš. — J. Bartůněk. — Fr. Bayer. — J. Behringer. — B. Bernau. — Jaromír Borecký. — J. Braniš. — V. Čapek. — Vlad. Čech. — Klim. Čermák. — Václ. Dlouhý. — L. Domečka. — Max Duffek. — Fr. Faktor. — Fr. Fryč. — Al. Gallat. — Hynek Gross. — Dr. Jiří Guth. — Ed. Hakl. — Jos. Havlík. — Fr. Herites. — A. Heyduk. — J. Hladík. — J. K. Hraše. — Dr. J. L. Hrdina. — Em. Hrdlička. — Kar. Hůlka. — Svet. Hurban Vajanský. — Jar. Janoušek. — Th. Jarchovský. — V. K. Jeřábek. — Ant. Klášterský. — K. Klostermann. — Jos. Klvaňa. Frant. Kneidl. — R. Kopič-Metujský. — Josef Kořenský. — Dr. Jar. Kosina. — Dr. Kropáček. — Rud. Kutina. — Jar. Kvapil. — Jan J. Langer. — Karel Leger. — Ant. Materka. — M. Mayer. — Jan Nečas. — Aug. M. Nesňal. — J. Neuman. — Dr. V. Pařík. — K. Pešek. — Dr. K. Pippich. — Žofie Podlipská. — Dr. J. V. Prášek. — Fr. S. Procházka. — J. Prousek. — K. V. Rais. — Dr. Bohuš Rieger. — Al. Rohlík. — Al. Rublič. — Eug. Mir. Rutte. — Dr. V. Řezníček. — Rud. Sadil. — Karol Salva. — Dr. Fr. Sláma. — Jos. Sloupský. — J. Stránský. — Dr. A. Šnajdauf. — Václ. Štech. — Dr. Jos. Štolba. — Fr. A. Šubert. — Ferd. Tomek. — Ant. Václavek. — Ivan Ad. Wagner. — Dr. Jind. Vácha. — Dr. Zikmund Winter. — Vavř. Wintera. — Lad. Vltavský. — J. Vodseďálek. — Jos. Vyskočil. — Ant. V. Zavadil. — Karel Židlický.

ČECHY.

Abršpach 176
» »Jezuitská ulice« . 326
» »Purkmistr« . . . 244

Bečov 437
Bechyně 24
Benátky, chalupa . . 76
Bezděz 45
Bělá, zámek 167
Bělohrad 348
Bílina 41
Blaník 114
Blatná, zámek 141
Boleslav Mladá . . . 433
Boleslav Stará, kostel 115
Borotín 131
Borová, rodný dům Karla Havlíčka . 180
Brandýs nad Labem . 33
Brandýs nad Orlicí . 471
Brod Německý . . . 347
Brod Vyšší 264
Brod Železný 106
Broumov 370
Brůdek 102
Budeč 322
Budějovice České . . 57
Bydžov Nový 413

Čáslav 312
» Žižkův pomník . 134
Červená, most 468
Dar Boží 377
Děčín 29
Dobronice 390
Dokezský rybník . . 282
Doksany 441
Domažlice 71
Doubrava, údolí . . . 387
Dvůr Král. n. Labem 346
Dvůr Král. u Berouna 427

Eisenstein 424

Františkovy Lázně . 46
» Kolmarská třída . 173
Frýdlant 125
Frydštejn 453

Grunt, sv. Kryštofa . 457
Grunt Horní 129

Hajda 241
Hasištejn 365
Heilingovy skály . . 85
Helfenburk 320
Helfštýn 83
Hluboká 93
Hora Bílá 159
Hora Černá 344
Hora Doubravská . . 116
Hora Kunětická . . . 200
Hora Kutná 231
» Havlíčkův pomník 26
» dva chrámy . . . 363
» chrám sv. Barbory 494
» Kamenný dům . . 194
» Vlašský dvůr . . 479
Hora Svatá 266
Horažďovice 247
Hořice 490
» lom 113
» husitská mohyla . 499
Hradec Jindř. 150
» » nádvoří zámku 13
Hradec Králové . . . 220
» » hl. chrám . . 456
Hradec Levý 218
Hrádek Červený . . . 276
Hrádek u Ouštěku . 472
Hrádek Vítkův . . . 440
Hrady Nové 478
Hřensko 138
Hudlice, rodný domek Jos. Jungmanna . . 6
Husinec, Husův r. dům 463

Cheb městský dům . 64
» zříceniny Hohenštaufské Falce . . 166
Chlumec, rus. pomník 302
Chlumec Vysoký . . 400
Choceň 366
Chomutov, radnice . 335
Chrudim 380
» dům Mydlářovský 97

Ivan sv. pod Skalou . 151

Jáchymov 299
Jenštýn 142
Jestřebí 342
Ještěd 103
Jetřichovice 196
Jičín 80
Jilemnice 444
Kacerov, nádvoří . . 120
Kalich 464
Kámen Dívčí 152
Kamenice Česká . . . 442
Kamenická Lípa . . 65
Karlín 447
» farní chrám . . . 254
Karlovy Vary 8
» Jelení skok . . . 184
» Mlýnská kolonáda 72
» pravoslav. chrám 229
» rozhledna 482
» Vřídlo 136
Karlštejn 351
» kaple sv. Kříže . 187
Kašperk 96
Keilberk, rozhledna . 425
Kladno 74
Kladruby 491
Klapý 446
Klatovy 22
Klokoty 161
Kočí u Chrudimi . . 210
Kokořín 206
Kokořínský důl . . . 232
Kolín 290
» náměstí 401
Konopiště 14
Koruna Zlatá 130
» mausoleum krále Otakara II. . . . 110
Kost 35
Kostelec n. Č. Lesy . 420
Kouřim, zbytky hradeb 146
Krakovec 286
Krasikov 414
Krašov 160
Krkonoše:
Červená Bystřice . 132
Dívčí Kameny . . 140
Kozí Hřbet 21
Labský vodopád . . 92
Mumlava, vodopád . 39
Obří důl 56
Partie 475
Petrova bouda . . 486
Sněžka 77
Krumlov 51
» redutní sál . . . 259
» nádvoří hradu . . 403
Křivoklát 223
Kysibl 68

Landštejn 63
Ledeč 90
Lhota Červená . . . 104
Liberec 149
Liběchov, Klácelka . 203
Lipany, mohyla Prokopova 34
Lipnice, kaple 172
Litice 261
Litoměřice 392
» velké náměstí . . 36
Litomyšl, zámek . . 55
» rodný dům Smetanův 185
Lobkovice, hrobka Fr. Palackého 88
Loket 58
Louny 202
» cukrovar 487

Mader 399
Marianské Lázně . . 82
» kolonáda 28
Měděnec 316
Mělník 195
Město Nové nad Met. 252
Michalovice 107
Milešovka 190
Most 495
Mýto Vysoké 273

Náchod 271
Nelahozeves 81
Nepomuky a Zelená Hora 350
Nymburk 242

Obříství, domek Svatopluka Čecha . . 357
Okoř 300
Orlice Divoká, partie . 60
Orlík 246
Osek, síň kapitulní . 268

Paka Nová 296
Pardubice, zámek . . 473
Pecka 352
Pekelské údolí . . . 337
Písek 458
Ploskovice, zámek . . 319
Plzeň 415
» náměstí 207
» pivovar měšťan. . 182
» sokolovna . . . 170

Poděbrady 31
Polná 332
Potštýn 226

Praha:
Belvedere 285
Černinské kasárny . 228
Čertovka 253
Faustův dům 461
Fontána v královské zahradě 361
Helmovy mlýny . . 391
Hradčany 1
Hradní příkop . . 193
Hybernská ulice k Prašné věži . . 43
Chrám sv. Mikuláše 9
Chrám na Slovanech 243
Kamenný most a část Starého Města . . 52
Kancelář královská na hradě Pražském 145
Kaple sv. Kříže . . 301
Kaple sv. Václava . 171
Karlov 86
» vnitřek . . . 481
Karlovo náměstí . . 67
Karlův most . . . 233
Klementinum . . . 62
Kostel sv. Karla Boromejského . . . 205
Kostel sv. Salvatora 411
Loreta 158
Loretánský poklad . 230
Malostr. most. věže 353
Malostranské nám. . 467
Malý ryneček . . . 297
Mausoleum u sv. Víta 163
Museum král. Česk. 211
» schodiště . . . 75
Národní divadlo . . 89
» hlediště . . . 443
Nerudova ulice . . 497
Obora Král., partie 343
» letohrad . . 108
Orloj staroměstský 183
Palackého most . . 419
Pohled ze zahrady Schönbornovské . 423
Příkopy 493
Rudolfinum 112
Ruský kostel sv. Mikuláše 325
Sala Terrina ve Valdštýnském paláci . 49
Sněmovna 128
Staré Město 19
Staroměst. radnice, velká zasedací síň 197
» stará síň . . . 281
Staroměst. most. věž 255
Staroměstské nám. . 38
Strahov, menší sál knihovny 368
» velký sál knihovny 369
Strakovská akadem. 186
Španělský sál . . . 94
Švarcenberský palác 333
Týnský dvůr . . . 321
Univers. knihovna, velký sál 178
Václavské náměstí . 327
Valdštýnské nám. . 439
Vilímkova tiskárna, strojovna 500
Vjezd do král. hradu 477
Vladislavský sál . . 147
Volšanské hřbitovy 449
Výstavní palác . . 310
Vyšehrad 181
» hřbitov 483
Zbrojnice 429
Zemská banka . . 143
Zemská jizba . . . 123
Židovská radnice . 265
Židov. hřbitov starý 379
Prachatice, brána . . 367
» chrám sv. Jakuba 133
Prachovské skály . . 215
Praskovice, údolí labské 405
Průhonice 236
Příbram 25
Přibyslav, pomník Žižkův . . 177

Rábí 5
Rabštejn 469
Radyně 409
Rakovník, náměstí . 384
» Vysoká brána . . 292
Ralsko 406
Rataje Hrazené . . . 245
Ratibořice, Staré »Bělidlo« 407
Rohozec Hrubý . . . 465
Rotštejn 23
Roudnice, zámek . . 389
Rožmberk 277
» rybník o rybolovu 313
Rychmburk 421

Řeřuřec 393
Říčany 37
Říp 289

Sázava, klášter . . . 238
Sedlec 109
» kostnice . . . 385
Semily 489
Skála Hrubá 445
Skalka 208
Slaný 225
Sloup 99
Smíchov, basilika . . 339
Stadice, pomník . . . 422
Strakonice, zámek . . 434
Střekov 48
Stříbro 404
Sušice 418
Svojanov 175
Sychrov 50

Šárka u Prahy . . . 455
Šejnov 311
Šternberk Český . . 198

Šumava:
Bílá strž 2
Čerchov 248
Černé jezero . . . 70
Čertovo jezero . . 16
Jedle Velká 53
Kamenné moře . . 30
Plekenštýnské jezero 340
Prales 329
Švihov 488
Švýcarsko České, Přebíčská brána . . . 73

Tábor 139
» náměstí 17
Teplá 356
Teplice, amphitheatr . 305
» Martinská stěna . 396
Teplice, německé real gymnasium 165
Tisá 87
Tismická basilika . . 84
Tolštejn 213
Trocnov 364
Troja, schodiště . . . 303
Trosky 54
Trutnov 257
» Svatojanský vršek 179
Tuchoraz 156
Turnov 162
» skála »Hlavatice« 12
Třebenice 460

Újezd u Domažlic, pomník Jana Sladkého 306
Ústí, Labské přístavy 10

Václav sv. (Schnirch) 3
Valdštejn 111
Valečov 154
Vamberk 119
Velhartice 79
Vimperk 360
Vinohrady Kr., chrám 98
Vltava, pramen . . . 291
» pod Čert. stěnou . 317
» Svatojan. proudy 47
Volary 376
Vožice 388
Vrabinec 169
Vydra 221
Vysoké n. Jizerou . . 454
Zámek Nový 250
Zbraslav 168
Zlenice nad Sázavou . 330
Zruč 267
Zvíkov nádvoří . . . 42
» zříceniny . . . 214
Zvířetice 188

Žatec 359
Žebrák a Točník . . 382
Želiv 381
Žernoseky 331
Žirovnický zámek . . 118
Žleby 20
» nádvoří 192

MORAVA.

Bítov 378
Bozkovice 240
» hradní brána . . 148
Brno 383
» Besední dům . . 124
» museum 44
» Staré 283
» Špilberk 4
» Zelný trh . . . 278
» Zemský dům . . 95
Brod Uherský 328
Brtnice, zámek . . . 234
Břeclava, zámek . . . 191
Bučovický zámek . . 32
Buchlov 239
Buchlovice 294
Bzenec, lípa 272

Corštýn 280

Děvice, hrad 349

Frenštát 308
» náměstí 470
Fulnek 354

Hodslavice, rodný dům Fr. Palackého 426
Hostýn 492
Hrádek Sirotčí . . . 430
Hradisko u Olomouce 69
Hradiště Uherské . . 314
Hukvaldy 323

Ivančice 431
» železniční most . 122

Jevišovice, zámek . . 358
Jihlava 189

Karlovice, fojtství . . 371
Kopeček Svatý . . . 251
Kounice, zřícenina . . 338
Kroměříž 91
» kolonáda 15
Kroměříž velký sál v arcib. zámku . 157
» zámek 224
Krumlov Moravský . 216
Kunštát 476

Lednice 174
» partie z parku . 235
Letovice 155
Lipník, náměstí . . . 144
Lomnice 222
Louka 462
Luhačovice 258

Macocha 27
Meziříčí Val. 438
Meziříčí Vel. 395
» zámek 212
Mikulov 279
» hrad 375
Mikulov, průčelí býv. kostela sv. Anny . 459
Mírov 295

Náměšť nad Oslavou 201

Olomouc, kapitulní děkanství 7
» Horní náměstí . 105
» chrám sv. Václava 135
Oslavany 204

Pernštýn 219
» partie 18
Plumlov 466
Prostějov 450
Přerov, pomník Komenského 410

Rokštýn 260
Rožnov 428
Řeznovice 256

Slavíkovice, pomník císaře Josefa II. . . 61
Slavkov 40
Sloup 209
Sloupské jeskyně . . 287
Sovinec 284
Světlov Nový 274
Štramberk 101

Telč 304
» náměstí 498
Templštýn 270
Tišnov, Předklášteří . 66
Tovačov 362
Třebíč 78
» krypta 436

Uherčice 408
Úsov 394

Veveří 121
Velehrad, pouť . . . 262
Vítkovice 496
Vlárský průsmyk . . 318
Vranov 416
Vsetín 451

Zámek Žďár 474
Znojmo 448

SLEZSKO.

Bílovec 397
Frýdek 324
Fryštát 373
Gräfenberk 417
Hora Lysá 452
Hradec u Opavy . . 11
Kamenice u Bílska, kostelík 307
Krnov 480
Lipová a Praděd . . 435
Opava, městská věž . 127
» chrám sv. Jiří . 59
Ráj, zámek 298
Těšín 269
» zámek 336

SLOVENSKO.

Bardiov 263
Beckov 398
Blatnica 164
Čachtice 372
Gerlach 227
Hrad Starý 137
Hryčov 334
Kolba, velký vodopád 275
Kriváň 217
Kremnice 374
Lednice 315
Lietava 309
Lomnický štít . . . 237
Mošovce 432
Muráň 412
Nitra 484
» hrad 485
Orava 117
Skalka 341
Slavkovský štít . . . 199
Strečno 126
Súlovské skály . . . 386
Štrbské Pleso 100
Tatry 249
Teplice Trenčanské . 355
Tisovec 153
Trenčín 288
Vratna 345
Vršatec 402
Zborov 293

Narodna in univerzitetna knjižnica LJUBLJANA

NAKLADATELSTVÍ
Jos. R.
VILÍMKA